ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ

ਰੁਤਿ ਤੀਸਰੀ Rut 3

Sri Gur Partap Suraj Granth

ਕ੍ਰਿਤ:

ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਕਵਿ ਚੂੜਾਮਣਿ'

By

Bhai Santokh Singh 'Kavi Churamani'

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ
ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦੇ
੩੦੦ ਸਾਲਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ

Dedicated to 300th Martyrdom Anniversary of
Guru Gobind Singh ji's
Four Sahibzadas & Mata Gujri ji

ਵਲੋਂ: ਭਾਈ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ)

Bhai Baljinder Singh ji

© Baljinder Singh 16914 Lassen Street, Northridge, CA 91343 USA

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਵਲੋਂ: ਸਿਰਜਕ 'ਈਸਰ ਮਾਈਕ੍ਰੋ ਮੀਡੀਆ'

ਘਰਿ ਘਰਿ ਅੰਦਰਿ ਧਰਮਸਾਲ

ਵਲੋਂ: ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੰਧਾਵਾ

(ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੰਤ ਸਮਾਜ)

ਸੰਦੇਸ਼

ਵਲੋਂ: ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰੋ. (ਰੀਟਾਇਰਡ) ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

(ਐਕਸ ਫੈਲੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ)

ਸੰਖੇਪ ਲਿੰਕ

ਕੀ-ਸਟ੍ਰੋਕ ਸੂਚੀ

ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ਤੀਸਰੀ

ਰੁਤਿ ਤੀਸਰੀ

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੌਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਮੂਲ ਸ੍ਰੋਤ ਉਸ ਕੌਮ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਰਮਾਇਆ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਉਹ ਕੌਮ ਫ਼ਖ਼ਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੌਮੀ ਸਰਮਾਇਆ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਸ੍ਰੋਤ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਅਜਿਹੇ ਸ੍ਰੋਤ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਭਾਵੇਂ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜਿਤਨੇ ਕੁ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ਨੀਮਤ ਸਮਝ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵੀ ਆਵੱਸ਼ਕ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸ੍ਰੋਤ 'ਕਵਿ ਚੂੜਾਮਣਿ' ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ' ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ ਹੈ। 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ' ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇੱਕ ਵਡਮੁੱਲਾ ਸ੍ਰੋਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਅਦਭੁਤ ਵਿੱਦਵਤਾ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਵੀ ਹੈ। ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਗੁਣਾਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਇਹ ਸ੍ਰੋਤ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਖੋਜੀ ਇਸਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੀ ਵਿੱਦਵਤਾ ਅਧੂਰੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਹਰਮਨਪਿਆਰਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੁਰ-ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ ਦੀ ਕਥਾ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੁਰੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਮੁਕੰਮਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਜੋ ਸ਼ਰਧਾ, ਸਿਦਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਬੇਮਿਸਾਲ ਹੈ।

ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਨਵੀਨਤਮ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਤਰਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਮੂਲ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਵਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਣਾ, ਦਾਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਵਾਰਾਂ/ਕਬਿੱਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਰਚ ਟੂਲ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣਾ; ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ 'ਨਾਭਾ' ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ 'ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਰਤਾਨਾਕਰ ਮਹਾਨਕੋਸ਼', ਨਿਰਮਲਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿੱਚ 'ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਾਲਾ ਟੀਕਾ' ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਫਰੀਦਕੋਟ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹਾਸਿਲ ਸੀ), ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ' ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸ੍ਰੀ 'ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਡਿਜਿਟਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਪੜਾਅ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਆਈ. ਟੀ. ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ੧੨ ਰਾਸਾਂ, ੬ ਰੁਤਾਂ ਅਤੇ ੨ ਐਨ ਡਿਜਿਟਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਮਹਾਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਇਸ ਕੀਟ ਪਾਸੋਂ ਲਈ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮੂਲ ਪਾਠ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਲਈ ਪੰਕਤੀ-ਛੇਦ ਅਤੇ ਪਦ-ਛੇਦ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਕੁ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਬੇਲੋੜੇ ਅਤੇ ਮਨਮੱਤ ਵਾਲੇ ਅੰਸ਼ ਕੱਢ ਕੇ ਇਸਦੀ ਸੋਧ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਦਾਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤੁੱਛ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ

ਲਈ ਐਸਾ ਕਰਨਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ ਵਿੱਚ ਪੰਥ ਰਤਨ ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਥਾਂ ਥਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਯਾਯ, ਟਿੱਪਣੀਆਂ, ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਫੁੱਟਨੋਟ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦੇ ਕੇ ਮੂਲ ਪਾਠ ਨਾਲ ਕੋਈ ਛੇੜ ਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਬਣਾਇਆ ਤਤਕਰਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਅੰਸੂ ਤੱਕ ਸਿੱਧੀ ਪਹੁੰਚ ਲਈ ਆਸਾਨ ਲਿੰਕ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਨਾਲ ਹੀ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਲਈ ਸ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਮ.ਏ. (ਜੰਮੂ) ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ 'ਸੰਬੰਧ ਸੂਚਕ ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾ' (ਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਕੋਸ਼) ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਦਾਸ ਵਲੋਂ ਜਿੱਥੇ ਸ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਐਕਸ ਫੈਲੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ) ਦਾ ਵੀ ਦਾਸ ਰਿਣੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦਾਸ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕ੍ਰਿਤੱਗ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਾਸ ਨੂੰ 'ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਿਜ ਕਰਮਸਰ' ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ 'ਈਸ਼ਰ ਮਾਈਕ੍ਰੋ ਮੀਡੀਆ' ਨੂੰ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਹਾਇਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਦਾਸ ਡਾ. ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਥਿੰਦ' (ਸੈਨ ਮਟੇਓ, ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ) ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਈ, ਆਪਣੇ ਡਾਕਟਰੀ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣਾ ਭਰਪੂਰ ਤਕਨੀਕੀ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ।

ਮੰਜ਼ਿਲ ਹਾਲਾਂ ਦੂਰ ਹੈ। ਅਜੇ ਤਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਰਚਨਾਵਲੀ, ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ, ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਦੋਵੇਂ ਗੁਰਬਿਲਾਸ (ਪਾ: ੬ ਅਤੇ ਪਾ: ੧੦), ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ, ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ, ਸਿੱਖ ਰਹਿਤਨਾਮੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਟੀਕੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਹੋਰ ਮੂਲ ਸਾਮਗ੍ਰੀ... ਕਾਰਜ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀਸ਼ ਅਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਆਸੀਸ ਨਾਲ ਹੀ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੰਪੂਰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਪਰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਇਹ ਸੇਵਾ ਦਾਸ ਵਲੋਂ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੂਜਰੀ ਜੀ ਦੇ ੩੦੦ ਸਾਲਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ, ਕਵਿ ਚੂੜਾਮਣਿ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ਜੋ ਕਿ ਹਾਲਾਂ ਤੱਕ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਲਾਈਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਹੈ, ਹੁਣ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹਰ ਨੁੱਕਰ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਘਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ ਅਤੇ 'ਹਉ ਮੂਰਖ' ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਕਾਰੇ' ਲੱਗਿਆ ਰਹੇ:

ਪੂਰੀ ਸ਼ੈ ਨੂੰ ਡਰ ਘਾਟੇ ਦਾ, ਡਰ ਨਹੀਂ ਅੱਧੀ ਤਾਈਂ।
ਰੱਬਾ! ਪਿਆਰ ਮੇਰੇ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ, ਪੂਰੀ ਕਦੇ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਦਾਸ
ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਰਮਸਰ, ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਘਰਿ ਘਰਿ ਅੰਦਰਿ ਧਰਮਸਾਲ

ਸਾਹਿਬੇ ਕਮਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਨਿੰਨ 'ਪਿਆਰੇ' ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ, ਜਿਹੜੀ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਵਾਲੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਕਰਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸ਼ਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਕਿਸੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਖੀ, ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਏ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਸਿੱਧੀਆਂ ਧਾਰਨਾ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਵਖਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸਾਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਘਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ 'ਘਰਿ ਘਰਿ ਅੰਦਰਿ ਧਰਮਸਾਲ' ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਵਚਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਵੇਕਲੇ ਤਰੀਕੇ ਦੁਆਰਾ ਸਫ਼ਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਵੀਂ ਰੀਤਿ ਚਲਾਈ ਹੈ।

ਦਾਸ ਦਾ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਗਾਹੇ ਬਗਾਹੇ ਜਦੋਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸੇ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ, ਫਿਰ 'ਈਸ਼ਰ ਮਾਈਕਰੋ ਮੀਡੀਆ' ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਸਰਚ ਟੂਲ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ 'ਕਵਿ ਚੂੜਾਮਣਿ' ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ' ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਾਅਰਕਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।

ਸੰਨ ੨੦੦੪ ਈ. ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਦਾ ਸਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ੫੦੦ ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ੪੦੦ ਸਾਲਾ ਸਮਾਰੋਹ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ੩੦੦ ਸਾਲਾ ਦਿਹਾੜਾ ਮਨਾਇਆ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ 'ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਾਲਾ' ਟੀਕਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ੫੦੦ ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਨੂੰ, 'ਈਸ਼ਰ ਮਾਈਕ੍ਰੋ ਮੀਡੀਆ' ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ੪੦੦ ਸਾਲਾ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਅਤੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ' ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ੩੦੦ ਸਾਲਾ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਕੇ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਉਪਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਤੱਗਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ 'ਗੁਰਮੁਖ ਹੰਸਾਂ' ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਉਪਮਾ ਦਾ 'ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ 'ਮਹਾਨਕੋਸ਼' ਆਪ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਦੇ ੩੦੦ ਸਾਲਾ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਘਾਲਣਾ ਉਪਰ ਸਿਰਫ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਸਮੁੱਚਾ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਮਾਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰੰਪਰਾਗਤ ਤਰੀਕੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣਾ, ਲੰਗਰ ਚਲਾਉਣੇ, ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਆਦਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਧੁਨਿਕ ਢੰਗ ਦੁਆਰਾ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਆਰੰਭ ਕਰਕੇ 'ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੰਤ ਸਮਾਜ' ਦਾ ਨਾਂ ਹੋਰ ਉੱਚਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਸਮਾਜ, ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਯੁਗ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਵਾਸਤੇ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਘਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।

ਦਾਸ ਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਮੂਲ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਰਾਹੀਂ ਘਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ੁਭ ਮਨੋਰਥ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਕਾਮਯਾਬੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਖ਼ੀਰ ਵਿੱਚ ਦਾਸ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਅਤੇ 'ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੰਤ ਸਮਾਜ' ਵਲੋਂ ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਾਲਾਘਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੨੧ ਜਨਵਰੀ ੨੦੦੫
ਰੰਧਾਵਾ

ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ
ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ, ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੰਤ ਸਮਾਜ।

ਸੰਦੇਸ਼

ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਸੁਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਸਥਾ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਵਰੋਸਾਇ ਸਥਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ ਹਨ। ਚੇਤੰਨ ਤੇ ਸੂਝਵਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪ੍ਰੰਪਕ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੂਝ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਕਰਕੇ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਵਾਲੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਧਾਰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਵਖਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਤੋਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਟਨ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਅਜੋਕੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਧਰਮ, ਅਤੇ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅਤੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਹੀ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਇਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਖੋਜਕਾਰ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਨਵੀਨਤਮ ਸੂਚਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਬੜੇ ਤੀਬਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੀ ਇਸ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਲਈ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਘਾਟ ਹੋਰ ਵੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਪਾਰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ ਜਿਸ ਸਦਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੈ। ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰੋਖ ਤੇ ਅਪ੍ਰੋਖ ਸੋਮਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮਡ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੀ.ਡੀ. ਅਤੇ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਤੇ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਹੋਰ ਸੁਧਾਰਨ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਅਧਿਐਨ-ਸਹਾਇਕ ਬਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਵਿਅਕਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਉਹ ਐੱਨਾ ਕੰਮ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤ ਸਮਾਜ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਡੇਰੇ ਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਲਗਨ ਉਪਰ ਮਾਣ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। 'ਈਸ਼ਰ ਮਾਈਕਰੋ ਮੀਡੀਆ' ਦੇ ਨਵੀਨਤਮ ਸੰਸਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਸਵੈਯੇ; ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਾਲਾ ਟੀਕਾ (੪ ਜਿਲਦਾਂ); ਸ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਰਚਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਅੰਗਰੇਜੀ ਸਟੀਕ (੮ ਜਿਲਦਾਂ); ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਿਤ 'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਰਪਨ' (੧੦ ਜਿਲਦਾਂ); ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ 'ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼' ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਮੇਰਾ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੋਸ਼' (੨ ਜਿਲਦਾਂ) ਨੂੰ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ' (੧੪ ਜਿਲਦਾਂ) ਸਮੇਤ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਆਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਤੁਕ ਦੀ ਭਾਲ ਲਈ ਸਰਚ ਇੰਜਨ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਪਰ ਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਟੀਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਤੁਕ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਅਰਥ ਵੇਖਣੇ ਹੋਣ, ਅਜਿਹੀ ਸੁਵਿਧਾ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਥਵਾ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋਸ਼' ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਢੂੰਡ ਸੀਮਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨੀ ਅਥਵਾ ਰਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਭਾਲ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਇਕੱਠੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਨੂੰ

ਅਗਲੀਆਂ-ਪਿਛਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਸਮੇਤ ਵੱਖਰੇ ਵੀ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਵਡੇਰੀਆਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਅਨੁਸਰਨ ਕਰਨਯੋਗ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹੋਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਰਹਿਣ। ਸਾਡੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ।

ਪਟਿਆਲਾ
੨੮ ਜਨਵਰੀ, ੨੦੦੫

ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰੋ. (ਰੀਟਾਇਰਡ) ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
(ਐਕਸ ਫੈਲੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ)

ਸੰਖੇਪ ਲਿੰਕ

ਰੁਤਿ ਤੀਸਰੀ

(ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਤਤਕਰਾ ਦੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਉਪਰ ਕਲਿਕ ਕਰੋ ਜੀ)

੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮	੯	੧੦	੧੧
	੧੨	੧੩	੧੪	੧੫	੧੬	੧੭	੧੮	੧੯	੨੦	੨੧
	੨੨	੨੩	੨੪	੨੫	੨੬	੨੭	੨੮	੨੯	੩੦	੩੧
	੩੨	੩੩	੩੪	੩੫	੩੬	੩੭	੩੮	੩੯	੪੦	੪੧
	੪੨	੪੩	੪੪	੪੫	੪੬	੪੭	੪੮	੪੯	੫੦	੫੧

ਕੀ-ਸਟ੍ਰੋਕ ਸੂਚੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਅੱਖਰ ਲੱਭਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਫਾਂਟ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀ-ਸਟ੍ਰੋਕ ਦੀ ਸੂਚੀ

ੳ	ਅ	ੲ	ਸ	ਹ	ਕ	ਖ	ਗ	ਘ	ਙ
A	a	e	s	h	k	K	g	G	Alt+ 249
ਚ	ਛ	ਜ	ਝ	ਞ	ਟ	ਠ	ਡ	ਢ	ਣ
c	C	j	J	Alt+ 248	t	T	f	F	N
ਤ	ਥ	ਦ	ਧ	ਨ	ਪ	ਫ	ਬ	ਭ	ਮ
q	Q	d	D	n	p	P	b	B	m
ਯ	ਰ	ਕ	ਵ	ੜ	ਸ਼	ਖ਼	ਗ਼	ਜ਼	ਫ਼
X	r	k	v	V	S	Alt+ 222	Alt+ 223	Z	Alt+ 227
ਲ਼	ਨੂੰ	ਜ	ੑ	ਾ	ਾਂ	ਿ	ੀ	ੁ	ੁ
Alt+ 253	L	Alt+ 206	Alt+ 236	w	W	i	I	u	Alt+ 252
ੂ	ੂ	ੇ	ੈ	ੋ	ੌ	ੌ	ਃ	ੰ	ੰ
U	Alt+ 193	Alt+ 216	y	Y	o	O	x	M	Alt+ 251
ੰ	ੰ	੍	੍ਹ	੍ਰ	੍ਵ	੍ਚ	੍ਤ	੍ਟ	੍ਰ
z	Alt+	Alt+ 196	Alt+ 180	H	Alt+ 231	Alt+ 195	Alt+ 156	Alt+ 205	R
-	.	꞉							
Alt+ 216	Alt+ 230	Alt+ 218							

ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩

	ਤੀਸਰੀ ਰੁਤਿ
੧	ਅੰਸੂ ੧. [ਮੰਗਲ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖ੍ਯਾ] ੧. 'ਕਵਿ-ਸੰਕੇਤ' ਮਿਰ੍ਯਾਦਾ ਦਾ ਮੰਗਲ। ੨. ਇਸ਼੍ਰ ਗੁਰੂ-ਦਸੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਨ ਦਾ-ਮੰਗਲ।
੨	੨. [ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਚਾਉ, ਉਤਸਾਹ ਹੋਲੀ]
੩	੩. [ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਖੌਲ ਤੇ ਤੰਗ ਕਰਨਾ]
੪	੪. [ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਮਿਲਨਾ]
੫	੫. [ਸਮਿੱਗ੍ਰੀ ਮੰਗਾਉਣੀ]
੬	੬. [ਨੈਣੇ ਦਾ ਟਿੱਲਾ]
੭	੭. [ਹਮਨ ਅਰੰਭ]
੮	੮. [ਸ਼ਿਕਾਰ। ਹੋਮ]
੯	੯. [ਸੁਪਨ ਦਰਸ਼ਨ]
੧੦	੧੦. [ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ]
੧੧	੧੧. [ਦੇਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ]
੧੨	੧੨. [ਕੇਸ਼ੋ ਦਾਸ ਦਾ ਰੁੱਸਣਾ]
੧੩	੧੩. [ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼]
੧੪	੧੪. [ਮਸੰਦਾਂ ਦੇ ਖੋਟ। ਚੇਤੋ]
੧੫	੧੫. [ਚੇਤੋ ਮਸੰਦ ਦਾ ਖੋਟ]
੧੬	੧੬. [ਚੇਤੋ ਮਸੰਦ ਦਾ ਖੋਟ। ਸਜ਼ਾ]
੧੭	੧੭. [ਸਿੱਖੀ ਪਰਖਣ ਦੇ ਤਾਉ ਤੇ ਕਸਵੱਟੀਆਂ]
੧੮	੧੮. [ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ]
੧੯	੧੯. [ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ]
੨੦	੨੦. [ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ]
੨੧	੨੧. [ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਵਧਣਾ]
੨੨	੨੨. [ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਆਦਰਸ਼। ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਵੇਸ ਗਧੇ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਾਂਤ]
੨੩	੨੩. [ਨੂਹ ਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਦੰਡ]
੨੪	੨੪. [ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ]
੨੫	੨੫. [ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਮਾਇਨੇ ਦੱਸੇ]
੨੬	੨੬. [ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ]
੨੭	੨੭. [ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ ਜੀ। ਹੋਲੀ]
੨੮	੨੮. [ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੰਞੂ]

੨੯	੨੯. [ਚੱਯੇ ਮੱਯੇ ਮਸੰਦ ਨੂੰ ਦੰਡ। ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਨਕਲ]
੩੦	੩੦. [ਭਾਈ ਤਖਤ ਮਲ ਫੇਰੂ। ਭਾਈ ਰਾਊ ਆਦਿ ਮਸੰਦ]
੩੧	੩੧. [ਨੰਦ ਚੰਦ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਲੈ ਕੇ ਨੱਸਿਆ]
੩੨	੩੨. [ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਮਸੰਦ। ਬਜਰੂੜ ਨੂੰ ਦੰਡ]
੩੩	੩੩. [ਹੋਲੀ ਉੱਪਰ ਦੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ। ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਡਕੇ]
੩੪	੩੪. [ਚਬੀਣੀ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ। ਅਸ਼ੁੱਧ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੰਡ। ਸਿੱਖੀ]
੩੫	੩੫. [ਪਾਹੁਲ ਭੇਦ। ਦੇਵੀ। ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ]
੩੬	੩੬. [ਹੁਸ਼ਨਾਕ ਸਿੰਘ, ਫ੍ਰੰਗੀ, ਫਰਾਂਸੀਸੀ]
੩੭	੩੭. [ਭਵਿੱਖਤ ਵਾਕ]
੩੮	੩੮. [ਲੇਪਣੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਮਾਚਾ]
੩੯	੩੯. [ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਇਆ]
੪੦	੪੦. [ਲਾਂਗਰੀ ਤਕਰਾਰੀ। ਕਹੀ ਲੋਕਾਈ। ਲੰਗਰ ਅਟਕਾ]
੪੧	੪੧. [ਸ਼ਹੀਦ]
੪੨	੪੨. [ਇਕ ਸੁਨਿਆਰੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ]
੪੩	੪੩. [ਇਕ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਿੱਖ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ]
੪੪	੪੪. [ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਕ ਇਕ ਸਿੱਖਣੀ]
੪੫	੪੫. [ਪੰਮਾ ਵਜ਼ੀਰ ਦਤ ਹੋਕੇ ਰਿਹਾ। ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਚਰਚਾ]
੪੬	੪੬. [ਮੇਲੇ ਤੇ ਸੰਗਤ ਰੋਕ ਰਖੀ]
੪੭	੪੭. [ਭਾਈ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ]
੪੮	੪੮. [ਭਾਈ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ]
੪੯	੪੯. [ਮਾਲਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਲਾਹੌਰਾ ਸਿੰਘ]
੫੦	੫੦. [ਮੁਕਤਿ ਨਾਮਾ]
੫੧	੫੧. [ਮੋਮਨੀ ਵੱਸ ਸਿੱਖਣੀ]

ਤੀਜੀ ਰਿਤੁ ਚੱਲੀ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸ਼੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ॥

[ਇਹ ਬੀ ਮੰਗਲ ਹੈਨ, ਅਰਥਾਂ ਲਈ ਦੇਖੋ ਰਾਸਾਂ ਦੇ ਆਦਿ]

ਅਥ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤ ਕਥਨੰ।

ਅੰਸੂ ੧. [ਮੰਗਲ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖ੍ਯਾ]

<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨

੧. 'ਕਵਿ-ਸੰਕੇਤ' ਮਿਰ੍ਯਾਦਾ ਦਾ ਮੰਗਲ।

ਦੋਹਰਾ: ਸਾਰਦ ਬਾਰਦ ਨਾਰਦਹਿ, ਪਾਰਦ ਇੰਦ ਮਨਿੰਦ।
ਬਰਣ ਰੂਪ ਕੋ ਬਰਣ ਬਰ, ਨਮੋ ਚਰਣ ਅਰਬਿੰਦ ॥੧॥

ਸਾਰਦ ਬਾਰਦ = ਸਰਦ ਰੁਤ ਦਾ ਬੱਦਲ। ਪਾਰਦ = ਪਾਰਾ। ਬਰਣ = ਰੰਗ।
ਬਰਣ = ਵਰਣਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਰ = ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।

ਅਰਥ: (ਜਿਸ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਦਾ) ਸਰਦ ਰੁਤ ਦੇ ਬੱਦਲ, ਨਾਰਦ, ਪਾਰੇ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗਾ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰੰਗ ਰੂਪ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਵਲਾਂ (ਉਪਰ ਮੇਰੀ) ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ।

੨. ਇਸ਼੍ਰ ਗੁਰੂ-ਦਸੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਨ ਦਾ-ਮੰਗਲ।

ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਨਕ, ਅੰਗਦ, ਅਮਰ,
ਰਾਮਦਾਸ, ਅਰਜੰਨ।
ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ, ਹਰਿਰਾਇ ਗੁਰ,
ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਗ ਮੰਨ ॥੨॥
ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ, ਦਸਮ ਗੁਰ,
ਸਭਿਕੇ ਚਰਨ ਮਨਾਇ।
ਰੁਤ ਬਰਨੋਂ ਅਬਿ ਤੀਸਰੀ,
ਜਿਮ ਦੇਵੀ ਬਿਦਤਾਇ ॥੩॥

ਅਰਥ: ਸ਼੍ਰੀ (ਗੁਰ) ਨਾਨਕ (ਦੇਵ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ) ਅੰਗਦ (ਦੇਵ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ) ਅਮਰ (ਦਾਸ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ) ਰਾਮ ਦਾਸ, (ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ) ਅਰਜਨ (ਦੇਵ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ) ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ, (ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ)ਹਰਿ ਰਾਇ (ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ) ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ॥ ੨ ॥ (ਤੇ ਫਿਰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ) ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ, ਦਸਮ ਗੁਰ (ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਤੱਕ ਸਾਰੇ (ਗੁਰਾਂ) ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜ ਕੇ ਹੁਣ ਤੀਸਰੀ ਰੁਤ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਸੀ।

ਦਿਜ ਖੋਜਨ ਹਿਤ ਸਤਿਗੁਰੂ,
ਚਿਤਵਤਿ ਅਨਿਕ ਉਪਾਇ।

ਮਖ ਮਿਸ[੧] ਕਰਿ ਬਹੁ ਦੇਸ਼ ਤੇ,
ਲੀਨੇ ਬ੍ਰਿੰਦ ਬੁਲਾਇ ॥੪॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ: 'ਧਨ ਦੇਹਿਂ ਘਨੋ' ਸਭਿ ਸੰਗ ਭਨਜੋ।
ਇਮ ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ ਮਝਾਰ ਸੁਨਜੋਂ।
ਦ੍ਵਿਜ ਆਗਮ ਬੇਦ ਸ੍ਰੁਤੀ ਬਿਤ ਜੇ[੨]।
ਬਿਤ ਭੇਦ ਖੜੰਗਨ ਕੇ ਜਿਤ ਜੇ[੩] ॥੫॥

ਸਭਿ ਬੇਦ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰਨਿ ਗਜਾਤ ਧਰੈਂ।
ਜਿਨ ਕੋ ਪਠਿ ਦੇਵ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰੈਂ।
ਹਵਨਾਦਿਕ ਰੀਤਿ ਪਛਾਨਤਿ ਹੈਂ।
ਸਭਿ ਪੂਜਨ ਕੀ ਬਿਧਿ ਜਾਨਤਿ ਹੈਂ ॥੬॥

ਪੁਰਿ ਗ੍ਰਾਮਨ ਮਾਨਵ ਭੇਜਿ ਦਿਯੇ।
ਨਿਜ ਨੇਰ ਕੀ ਦੂਰਹਿ ਜਾਨਿ ਲਿਯੇ।
ਸਭਿ ਕੋ ਬੁਲਿਵਾਇ ਅਨੰਦਪੁਰੇ।
ਬਹੁ ਆਵਤਿ ਭੇ ਬਡ ਮੇਲ ਕਰੇ ॥੭॥

ਦਿਸ਼ ਪੂਰਬ ਕੇ ਪੁਰਿ ਕੌਨ ਗਨੇ।
ਸ਼ਿਵ ਕੋ ਪੁਰਿ ਔ ਮਥਰਾਦਿ ਘਨੇ।
ਪੁਨ ਔਧ, ਪ੍ਰਯਾਗ, ਦਿਲੀ ਜੁ ਭਲੇ।
ਸੁਨਿ ਕੈ ਗੁਰ ਕੋ ਮਖ ਆਇਂ ਚਲੇ ॥੮॥

ਕਸ਼ਮੀਰ, ਲਹੌਰ ਜਿ ਔਰ ਘਨੇ।
ਬਹੁ ਥਾਵਨਿ ਕੇ ਨਹਿਂ ਸੋਇ ਗਨੇ।
ਬਿਤ ਬੇਦਨ ਕੇ ਦਿਜ[੪] ਆਵਤਿ ਹੈਂ।
ਪੁਰਿ ਆਨੰਦ ਮਾਨਹਿ[੫] ਪਾਵਤਿ ਹੈਂ ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ: ਬੇਤਾ ਬਿੱਦਜਾ ਸਕਲ ਕੇ,
ਸੋ ਆਵਤਿ ਚਿਤ ਚਾਇ।
ਕਰਦ ਸ਼ਨਾਸੀਂ[੬] ਸਤਿਗੁਰੂ,
ਦੇਹਿਂ ਦਰਬ ਸਮੁਦਾਇ ॥੧੦॥

---

[੧]ਯੱਗ ਦੇ ਸਾਂਗੇ, ਯੱਗ ਦੇ ਬਹਾਨੇ।
[੨]ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਵੇਦ ਦੀਆਂ ਸ੍ਰੁਤੀਆਂ ਦੇ ਵੇਤਾ ਸਨ ਜੇਹੜੇ ਦਿਜ।
[੩]ਵੇਦ ਦੇ ਛੇ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਜਾਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੀ ਜਿੱਤ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਜੋ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਨ)। ਛੇ ਅੰਗ ਵੇਦ ਦੇ ਇਹ ਹਨ:- ਸਿਖਯਾ, ਕਲਪ, ਵਯਾਕਰਣ, ਨਿਰੁਕਤ, ਛੰਦ, ਜਯੋਤਿਸ਼।
[੪]ਵੇਦ ਵੇਤਾ ਬ੍ਰਹਮਨ।
[੫]ਆਦਰ।
[੬]ਕਦਰ ਪਛਾਣਨ ਵਾਲੇ।

ਤੋਟਕ ਛੰਦ: ਕਿਹ ਲੌ ਗਨੀਅਹਿ ਦਿਜ ਆਇ ਗਏ।
ਪੁਰਿ ਆਨੰਦ ਮੈਂ ਬਿਸਰਾਮ ਕਿਏ।
ਸਭਿ ਚਾਵਰ ਚੂਨ ਘ੍ਰਿਤਾਦਿ ਲਹੈਂ।
ਕਰਿ ਭੋਜਨ ਕੋ ਦਰਸੰਨ ਚਹੈ ॥੧੧॥
ਦਿਜ ਪੁੰਜਹਿ ਪੁੰਜ ਸੁ ਡੇਰ ਕਿਯੇ[1]।
ਬਿਨ ਬਿੱਦਜ ਸਬਿੱਦਜ ਮਿਲੰਤਿ ਭਏ[2]।
-ਪਰਖੈਂ ਇਨ ਕੋ- ਇਮ ਠਾਨਿ ਮਨੰ[3]।
ਗੁਰ ਆਇਸੁ ਦੀਨਿ ਮਹਾਨ ਜਨੰ[4] ॥੧੨॥
'ਗਨ ਭੋਜਨ ਪਾਕ[5] ਅਨੇਕ ਕਰੋ।
ਮਿਸ਼ਟਾਨ ਸਲੌਨਹਿ ਸ੍ਵਾਦ ਧਰੋ।'
ਸੁਨਿ ਆਇਸੁ ਬ੍ਰਿਦੰ ਮਸੰਦ ਲਗੇ।
ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਮੈਂ ਚਿਰਕਾਲ ਜਗੇ ॥੧੩॥
ਭਰਿ ਭੋਜਨ ਤਯਾਰ ਅਨੇਕ ਬਿਧੀ।
ਧਰਿ ਲਾਇ ਅੰਬਾਰ ਬਨੰਤਿ ਸਿਧੀ[6]।
ਭਰਿ ਕੋਸ਼ਠ ਮੋਦਕ ਸੰਗ ਘਨੇ।
ਗਨ ਪੂਪਨਿ ਪਾਕ ਸੁ ਕੌਨ ਗਨੇ[7] ॥੧੪॥
ਬਰ ਪੂਰ ਕਚੌਰ ਮਸਾਲਨ ਤੇ।
ਕਰਿ ਲੀਨਿ[8], ਬਰੇ[9] ਦਧੀ ਡਾਲਨ ਤੇ।
ਮਿਰਚਾਂ ਗਨ ਜੀਰਕ ਤੇ ਧਨੀਆ।
ਘ੍ਰਿਤ ਤੇ ਸਭਿ ਪਾਕ ਭਲੋ ਬਨੀਆਂ ॥੧੫॥
ਨਰ ਸੈਂਕਰਿ ਨੀਤ ਬਨਾਵਤਿ ਹੈਂ।
ਕਰਿ ਕੋਸ਼ਠ ਪੂਰ ਟਿਕਾਵਤਿ ਹੈਂ।
ਬਹੁ ਕੀਨਿ ਤਿਹਾਵਲ[10] ਤਯਾਰ ਜਬੈ।
ਸਭਿ ਕੋ ਬੁਲਵਾਇ ਸੁ ਲੀਨਿ ਤਬੈ ॥੧੬॥

---

[1]ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਡੇਰੇ ਕਰ ਲਏ।
[2]ਵਿਦਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ।
[3]ਮਨ ਵਿਚ।
[4]ਵਡੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ।
[5]ਭੋਜਨ ਤੇ ਪਕਵਾਨ। (ਅ) ਪੱਕੀ ਰਸੋਈ।
[6]ਜਦ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਢੇਰ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
[7]ਪੂੜੇ (ਆਦਿਕ) ਸਾਰੇ ਪਕਵਾਨ ਕੌਣ ਗਿਣੇ।
[8]ਪੂਰੀਆਂ ਕਚੌਰੀਆਂ ਚੰਗੇ ਮਸਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਲਈਆਂ (ਭਾਵ ਪੀਠੀ ਲੂਣ ਮਸਾਲੇ ਆਦਿ ਪਾਕੇ)।
[9]ਵੜੇ।
[10]ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।

ਸੈਯਾ ਛੰਦ: ਪਠਯੋ ਮੇਵੜਾ ਸ਼੍ਰੀ ਕਲ਼ਗੀਧਰ
ਤਿਸ ਨੇ ਊਚੇ ਭਨਯੋਂ ਸੁਨਾਇ।
'ਹੁਕਮ ਕਰਯੋ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰੇ,
ਸੁਨਿਬੇ ਜੋਗ ਬਿੱਪ੍ਰ ਸਮੁਦਾਇ[1]।
ਖੀਰ ਖੰਡ ਜੋ ਖਾਇ ਅਹਾਰੈ
ਪੰਜ ਰਜਤਪਣ ਸੋ ਅਬਿ ਪਾਇ।
ਆਮਿਖ ਅਚਵੈ ਪੰਚ ਅਸ਼ਰਫੀ
ਗੁਰ ਢਿਗ ਤੇ ਲੇ ਸਦਨ ਸਿਧਾਇ' ॥੧੭॥
ਬਹੁਤ ਬਾਰਿ ਸਭਿਹੂੰਨ ਸੁਨਾਯੋ
ਦ੍ਵੈ ਪੰਕਤਿ ਭਰਿ ਦੀਨਿ ਬਿਠਾਇ।
ਲੋਭ ਗ੍ਰਸੇ ਬਹੁ ਬਿੱਪ੍ਰ ਹਰੀ ਮਤਿ[2]
ਮਾਸ ਅਸਨ ਕੋ ਮਨ ਲਲਚਾਇ।
ਧਰਮ ਛੋਰਿ ਕਰਿ ਥਿਰੇ ਆਨਿ ਤਹਿਂ
ਜਹਾਂ ਮੁਹਰ ਕੋ ਪੰਚ ਅਲਾਇ।
ਖੀਰ ਖਾਨ ਹਿਤ ਰਹੇ ਅਲਪ ਹੀ
ਜਾਨਯੋਂ ਜਿਨਹੁੰ -ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਵਾਇ[3]- ॥੧੮॥
ਆਮਿਖਹਾਰੀ ਭਏ ਹਜ਼ਾਰੋਂ
ਥਿਰ ਪੰਕਤਿ ਕਰਿ ਕੈ ਬਰਤਾਇ।
ਇਕ ਦਿਸ਼ਿ ਗਨ ਪਕਵਾਨ ਪਰੋਸੇ
ਜੇ ਬਹੁ ਦਿਨ ਕੇ ਰਖੇ ਬਨਾਇ।
ਦੋਨਹੁੰ ਪੰਕਤਿ ਕੋ ਮਨਭਾਵਤਿ
ਦੀਨਿ ਅਸਨ ਆਛੇ ਤ੍ਰਿਪਤਾਇ।
ਜੇਤਿਕ ਚਹਯੋ ਅਰਪ ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੌ
ਜਲ ਤੇ ਚੁਰਾ ਕਰਯੋ ਸਮੁਦਾਇ ॥੧੯॥
ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਂ ਭਨਯੋਂ 'ਸੁਨਹੁੰ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ
ਆਮਿਖ ਹਾਰੀ ਦਿਜ ਸਮੁਦਾਇ[4]।
ਤਿਨ ਤੇ ਅਲਪ ਅਚਯੋ ਪਕਵਾਨਹਿਂ[5],
ਅਬਿ ਦਛਨਾ ਕੋ ਥਿਰੇ ਸਬਾਇ।'

---

[1]ਜੋ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਸੁਣਨੇ ਯੋਗ ਹੈ।
[2]ਮੱਤ ਮਾਰੀ ਗਈ।
[3]ਗੁਵਾਚਦਾ ਹੈ।
[4]ਭਾਵ ਬਹੁਤੇ ਹਨ।
[5]ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਥੋੜਿਆਂ ਨੇ (ਦੂਸਰੇ) ਪਕਵਾਨ ਛਕੇ ਹਨ।

ਉਠਿ ਕਰਿ ਗਏ ਬਿਲੋਕਨ ਕੀਨੇ
ਜਿਨਹੁਂ ਲੋਭ ਤੇ ਧਰਮ ਗਵਾਇ।
ਬਾਰਹਿ ਬਾਰ ਉਚਾਰਿ ਧਿਕਾਰਹਿਂ
'ਨਹੀਂ ਬਿੱਪ੍ਰ ਤੁਮ ਦੰਭ ਕਮਾਇ ॥੨੦॥
ਅਪਕਰਮੀ ਨਿਜ ਧਰਮਹਿਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟੀ,
ਬਿਗਰੇ ਆਪ ਬਿਗਾਰਹਿਂ ਔਰ।
ਉਚਿਤ ਸਜ਼ਾਇ ਦੇਨਿ ਕੇ ਤੁਮ ਸਭਿ,
ਦੇਹਿਂ ਅਬਹਿ, ਬਡ ਮਾਚਹਿ ਰੌਰ।
-ਪ੍ਰਥਮ ਬੁਲਾਇ ਦੰਡ ਗੁਰ ਦੀਨੋ-
ਭਲੋ ਬੁਰੋ ਭਾਖੈਂ[1] ਸਭਿ ਠੌਰ।
ਯਾਂ ਤੇ ਛਿਮਾਧਰੀ ਮਨ ਜਾਨਹੁਂ,
ਨਹਿਂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਜਾਨਜੋ ਮਤਿ ਬੌਰ[2]' ॥੨੧॥
ਇੱਤਜ਼ਾਦਿਕ ਬਹੁ ਕਰਜੋ ਧਿਕਾਰੇ
ਬਹੁਰ ਦੱਛਨਾ ਹਿਤ ਫੁਰਮਾਇ।
'ਪੰਚ ਪੰਚ ਇਨ ਦੇਹੁ ਰਜਤਪਣ[3]
ਨਹਿਂ ਛੂਛੇ ਨਿਜ ਸਦਨ ਸਿਧਾਇਂ[*]।
ਪੁਨਪੰਕਤਿ ਦੂਜੀ ਮਹਿਂ ਗਮਨੇ
'ਸਾਧ ਸਾਧ' ਸ੍ਰੀ ਬਦਨ ਅਲਾਇ।
'ਧਰਿ ਸੰਤੋਸ਼ ਧਰਮ ਨਹਿਂ ਛੋਰਜੋ
ਜੋ ਪ੍ਰਲੋਕ ਮਹਿਂ ਕਰਹਿਂ ਸਹਾਇ' ॥੨੨॥
ਪੰਚ ਪੰਚ ਦੀਨਾਰ ਦੀਨਿ ਤਿਨ
ਸਿਵਰ ਕਰਾਯਹੁ ਪੁਨ ਸਨਮਾਨ।
ਆਮਿਖ ਹਾਰੀ ਰੁਖਸਦ ਕੀਨੇ
ਪਹੁਂਚੇ ਆਪ ਆਪਨੇ ਥਾਨ।
ਪਛੁਤਾਵਤਿ ਬਹੁ ਹਾਸ ਹੁਯੋ ਤਿਨ,

---

[1] ਕੋਈ ਭਲਾ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਕਹੇਗਾ (ਕਿ ਨਾਲੇ) ਪਹਿਲੋਂ (ਘਰ) ਸੱਦੇ ਹੈਨੇ ਤੇ (ਨਾਲੇ ਫੇਰ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੰਡ ਦਿੱਤਾ।

[2] (ਤੁਸਾਂ) ਮਤ ਦੇ ਬਾਵਲਿਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦਾ ਖਜ਼ਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

[3] ਰੁਪਏ।

[*] ਇਉਂ ਬੀ ਸ਼੍ਰੋਤ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਇਕ ਮੋਹਰ ਦੇਣੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਮਾਸ ਅਹਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇੰਨੀ ਹੀ ਮਿਲੀ ਤੇ ਨਾ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪੰਜ ਰੁਪੱਜੇ ਕਹੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਦੱਛਣਾ ਤੇ ਪੰਜ ਪੰਜ ਮੁਹਰਾਂ ਇਨਾਮ ਮਿਲੀਆਂ। ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰਨਾ ਕਿ ਜੋ ਕੁਛ ਮੂੰਹੋਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਘਟ ਦਿੱਤਾ ਸਜ਼ਾ ਵਜੋਂ, ਗਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੰਡ ਯੋਗ ਸਮਝਕੇ 'ਛਿਮਾਧਾਰੀ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਛਿਮਾਧਾਰੀ ਤਾਂ ਜੋ ਮੁਖਵਾਕ ਸੀ ਸੋ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਜਿੰਨਾਂ ਪਰ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੱਧ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤੇ, ਇਹ ਮਿਹਰ ਹੈ।

ਸਰਜੋ ਨ ਕਾਰਜ ਸੰਕਟ ਮਾਨਿ।
ਧਰਮ ਸਹਿਤ ਜੋ ਭਏ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ,
ਰਖਿ ਪ੍ਰਲੋਕ ਪਾਯੋ ਧਨ ਪਾਨ[1] ॥੨੩॥
ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਕੋ ਕੌਤਕ ਐਸੋ
ਬਿਦਤ ਭਯੋ ਤਬਿ ਸਕਲ ਜਹਾਨ।
ਇਮ ਪਰਖਨ ਕਰਿ ਦਿਜਬਰ ਰਾਖੇ
ਸੁਧਿ ਤਿਨ ਕੀ ਲੇ ਖਾਨ ਰੁ ਪਾਨ।
ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕਰਹਿਂ ਦਿਵਾਵਨ ਨੀਕੇ
ਕੇਤਿਕ ਸਮੈਂ ਬਿਤਯੋ ਮਨ ਜਾਨਿ।
ਬਸੇ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਉਰ ਅਨੰਦ ਕਰਿ[*]
ਗੁਰ ਜਸੁ ਉਚਰਤਿ ਰਹੇ ਮਹਾਨ ॥੨੪॥
ਕਰੇ ਅਵਾਹਨ ਇਕ ਦਿਨ ਦਿਜਬਰ
ਸਰਬ ਪੁਰਿਨਿ ਕੇ ਬਹੁ ਬੁਧਿਵੰਤ।
ਸਾਦਰ ਕੀਨਿ ਬਿਠਾਵਨਿ ਤਿਨ ਕੋ
ਕਰਿ ਆਸ਼ਿਖ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਸੁਖਵੰਤ[2]।
'ਚਿਰ ਜੀਵਹੁ ਤੁਮ ਗੰਗ ਜਮਨ ਲਗਿ
ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਢੈ ਅਤਿਯੰਤ।
ਅਸ਼ਟਹੁੰ ਦਿਗਪਾਲਨ ਕੇ ਸਮ ਤੁਮ
ਰਾਜ ਸਾਜ ਮਹਿਂ ਬਡ ਬਲਵੰਤ' ॥੨੫॥
ਸਭਿ ਸੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਯੋ ਕਲਗ਼ੀਧਰ
'ਸੁਨਹੁ ਬਿੱਪ੍ਰ ਬਰ ਬਿੱਦਜਾਵੰਤ!
ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਮਾਤ ਚੰਡਕਾ ਕਾਲੀ
ਤਿਸ ਪੂਜਨ ਕੋ ਹਮ ਚਿਤਵੰਤਿ[+]।
ਜਥਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪ ਦੇ ਬਲਿ[3]
ਆਗਮ ਨਿਗਮ ਬਿਖੈ ਲਖਿਯੰਤਿ।
ਤਥਾ ਭਨਹੁ ਹਮ ਸੰਗ ਸਰਬ ਹੀ
ਜਿਮ ਜਾਨਤਿ ਹੋ ਸਕਲ ਮਤੰਤ' ॥੨੬॥

---

[1]ਧਨ ਬੀ ਪਾ ਲਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਬੀ ਰੱਖ ਲਿਆ।

[*]ਪਾ:-ਪੁਰ।

[2]ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਖ ਵਾਲੀ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤੀ।

[+]ਦੇਵੀ ਪੂਜਨ ਸੰਬੰਧੀ ਉੱਧਾਰ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਪਰ ਆਵੇਗਾ। ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਰੁਤ ਦੇ ਅੰਸੂ ੧੨ ਦੇ ਅੰਤ।

[3]ਜਿਵੇਂ ਮੰਤ੍ਰ ਜਾਪ ਤੇ ਬਲੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ।

ਮੁੱਖਜ ਬਿੱਪ੍ਰ ਬਰ ਬਹੁ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿ
ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗ ਸੁਨਾਵਨ ਕੀਨਿ।
'[1]ਬਰਨੀ ਕਰਨਿ, ਪ੍ਰਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋ
ਨਿਜ ਕਾਰਜ ਸਾਧਿਕ ਬਿਧਿ ਪੀਨ।
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਅਬਿ ਅਨੇਕ ਦਿਜ[8]
ਖੋਜਹੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇੰ ਪ੍ਰਬੀਨ।
ਦੁਗਨ ਚੌਗੁਨੀ ਪੂਜਾ ਕਰਿਬੇ
ਕਾਰਜ ਸਧਹਿ[2], ਆਪ ਲਿਹੁ ਚੀਨ ॥੨੭॥
ਪ੍ਰੋਖ ਦੇਤਿ ਬਰ ਕਾਰਜ ਹੋਵਤਿ[3],
ਇਤ ਹੌ ਬਾਤਿ ਸਰਬ ਬਨਿ ਆਇ।
ਕਰਨਿ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪਾਵਨੋ ਦਰਸ਼ਨ,
ਇਹ ਦੁਰਲਭ, ਕਿਮ ਹ੍ਵੈ ਨ ਉਪਾਇ।
ਸਤਿਜੁਗ ਤ੍ਰੇਤਾ ਦ੍ਵਾਪੁਰ ਮਾਂਹੀ
ਮ੍ਰਿਤੁ ਲੋਕ ਨਹਿਂ ਬਿਦਤ ਦਿਖਾਇ[4]।
ਅਬਿ ਤੌ ਕਲਜੁਗ ਕਹਾਂ ਸਧਹਿ ਬਿਧਿ,
ਹਮਰੇ ਮਨ ਮਹਿਂ ਇਸ ਬਿਧਿ ਆਇ ॥੨੮॥
ਆਪ ਸਰਬ ਹੀ ਸਮਰਥ ਧਰਤੇ[5],
ਕਰਹੁ ਚਹਹੁ ਦੁਰਲਭ ਭੀ ਪਾਇ।
ਪੂਜਨਿ, ਮੰਤ੍ਰ ਪਠਨਿ, ਆਰਾਧਨਿ,
ਇਕ ਕਾਸ਼ੀ ਮੈਂ ਹੈ ਦਿਜਰਾਇ।
ਕੇਸ਼ੋਦਾਸ ਨਾਮ ਜਿਸ ਬਿਦਤਜੋ
ਅਪਰ ਨ ਸਮਸਰ ਤਿਸ ਕੇ ਕਾਇ[6]।

---

[1]ਸਾਧਨ, ਉਪਚਾਰ, ਵਰਨੀਆਂ ਕਰਕੇ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ (ਕਰਕੇ) ਆਪਣੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਦੇਣ ਵਾਲੇ (ਜੋ ਹਨ ਸੋ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਨੇਕ ਹੁਣ (ਬੀ) ਹਨ। ਭਾਵ ਵਰਨੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। [ਵਰਨੀ = ਪੂਜਾ, ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰ, ਮੰਗਲ ਕਾਰਜ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦਾਨ ਆਦਿ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰਣ ਦੀ ਇਕ ਮਾਲਾ ਜਦ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਰ ਫਿਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਵਰਨੀ ਕਹੀਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਯੋਗ ਮੰਤ੍ਰ ਕੇ = ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਚਾਰ]। ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਕੁਛ ਭਾਵ ਅੰਕ ੨੯ ਦੀ ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਖੋਹਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
[2]ਪੂਜਾ ਕਰਨੇ ਤੇ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
[3](ਦੇਵੀ) ਲੁਕਕੇ ਵਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਾਰਜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
[4]ਸਤਜੁਗ ਤ੍ਰੇਤਾ ਦੁਆਪਰ ਵਿਚ ਮਾਤ ਲੋਕ ਤੇ (ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ) ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ (ਕਰ) ਦਿਖਾਈ (ਅ)...... ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਕੇ ਦਿੱਸੀ ਨਹੀਂ।
[5]ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ।
[6]ਕੋਈ ਬੀ।

ਸੋ ਆਵਹਿ ਧਨ ਅਨਗਨ ਪਾਵਹਿ
ਕਰਿਵਾਵਹਿ ਬਿਧਿ ਜਿਮ ਬਨਿਆਇ ॥੨੯॥
ਜੇ ਰਾਵਰ ਕੇ ਹੈ ਬਹੁ ਲਾਲਸ
ਜਯੋਂ ਕਯੋਂ ਕਰਿ ਦਿਜ ਲੇਹੁ ਬੁਲਾਇ।
ਤੁਮ ਸਮਰੱਥ ਅਕਰਨ ਭਿ ਕਰਿ ਲਿਹੁ
ਅਪਰ ਜਿ ਪੰਡਿਤ ਕੈ ਨਰਰਾਇ[1]।
ਕਰਿਬੋ ਕਹੁੰ ਰਹਯੋ ਤਿਨਹੂੰ ਤੇ
ਨਹੀਂ ਨਾਮ ਲੇ ਸਕਹਿਂ, ਲਜਾਇ[2]।'
ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਸੁਨਿ ਦਿਜ ਗਨ ਤੇ,
ਲੋਕ ਰੀਤਿ ਜਿਮ ਭੇ ਹਰਖਾਇ[3] ॥੩੦॥
ਦੋਹਰਾ: ਉਠੇ ਪ੍ਰਭੁ ਮਜਲਸ ਤਜੀ ਮੰਦਿਰ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ੇ ਜਾਇ।
ਨਿਜ ਨਿਜ ਥਲ ਸਿਖ ਦਾਸ ਦਿਜ ਪਹੁੰਚੇ ਬਹੁ ਜਸੁ ਗਾਇ ॥੩੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਜੱਗ ਕਰਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪ੍ਰਥਮੋ ਅੰਸੂ ॥੧॥

---

[1]ਰਾਜਾ।
[2](ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ) ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਨਾਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ (ਸਗੋਂ ਨਾਮ ਲੈਣ ਤੇ ਬੀ) ਲੱਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।
[3]ਲੋਕ ਰੀਤੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਅਰਥਾਤ ਅੰਦਰੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀ ਸਨ ਗੇ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਲੋੜ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੇਵੀ ਅਰਾਧਨ ਦੀ, ਐਵੇ ਇਕ ਚੋਜ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲੋਕ ਰੀਤੀ ਵਾਂਞ ਹੱਸੇ ਹਨ, ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਦੇਵੀ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਹਨ।

੨. [ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਚਾਉ, ਉਤਸਾਹ ਹੋਲੀ]

੧<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩

ਦੋਹਰਾ: ਮਾਸ ਬਿਤੇ ਕੇਤਿਕ ਜਬਹਿ, ਦਿਨਪ੍ਰਤਿ ਚਹਤਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼।
-ਬਿਦਤਹਿ ਦੇਵੀ ਚੰਡਕਾ, ਉਪਜਹਿ ਪੰਥ ਅਸ਼ੇਸ਼- ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਆਯੋ ਫਾਗੁਣ ਮਾਸ ਸੁਹਾਵਤਿ।
ਗਾਵਤਿ ਰਿਦੈ ਪ੍ਰਮੋਦ ਬਧਾਵਤਿ।
ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਕਰਿ ਬਸੰਤ ਪਰਧਾਨ।
ਅਪਰ ਰਾਗ ਸਭਿ ਗਾਇਂ ਸੁਜਾਨ ॥੨॥
ਪੁਰਿ ਅਨੰਦ ਆਨੰਦ ਬਿਲੰਦਜੋ।
ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਗਾਵਹਿਂ ਗੁਰ ਪਦ ਬੰਦਜੋ।
ਚਲਿ ਆਯਹੁ ਹੋਲੇ ਕਉ ਮੇਲਾ।
ਚਹੁਂ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਨਰ ਭਏ ਸਕੇਲਾ ॥੩॥
ਚਾਰਹੁਂ ਬਰਨ ਸਿੱਖ ਗੁਰ ਕੇਰੇ।
ਦਰਸ਼ਨ ਚਾਹਤਿ ਆਇਂ ਘਨੇਰੇ।
ਪੂਰਬ[1] ਜਗੰਨਾਥ ਲਗਿ ਸੰਗਤਿ।
ਅਪਰ ਟਾਪੂਅਨਿ ਕੀ ਮਿਲਿ ਪੰਗਤਿ ॥੪॥
ਦੱਖਣ ਮਹਿਂ ਦੁਵਾਰਕਾ ਤਾਂਈ।
ਪਹੁਂਚੇ ਸਿੱਖ ਆਨਿ ਸਮੁਦਾਈ।
ਪਸ਼ਚਮ ਬਲਖ ਬੁਖਾਰਾ ਆਦਿ।
ਆਵਹਿਂ ਸਿੱਖ ਧਰਹਿਂ ਅਹਿਲਾਦ ॥੫॥
ਤਿਮ ਹੀ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਬਹੀਰਾ।
ਆਇਂ ਕਮਾਊਂ ਅਰੁ ਕਸ਼ਮੀਰਾ।
ਕਹਿਂ ਲੌ ਦੇਸ਼ ਨਗਰ ਕੌ ਗਿਨੀਅਹਿ।
ਕਹਿਂ ਲੌ ਸੰਗਤਿ ਨਾਮ ਸੁ ਭਨੀਅਹਿ ॥੬॥
ਦਸਮੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ਜਸੁ ਦੂਨਾ।
ਸੁਨਹਿਂ ਚਗੁੰਨ ਕਹੁਂ ਦਸ ਗੂਨਾ[2]।
ਉਪਜਹਿ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ ਅਭਿਲਾਖਾ।
ਆਵਹਿਂ ਚਲੇ ਭਾਉ ਬਡ ਰਾਖਾ ॥੭॥
ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਲੇ ਲੇ ਉਪਹਾਰ।
ਚਹੈਂ ਸੁ ਅਰਪਨਿ ਗੁਰ ਦਰਬਾਰ।

---

[1]ਪੂਰਬ ਵੱਲੋਂ।
[2]ਚੌਗੁਣਾਂ ਤੇ ਕਿਤੇ ਦਸ ਗੁਣਾਂ।

ਦਿਨ ਹੋਲੀ ਕੋ ਕਰਹਿਂ ਉਦੇਸ਼[੧]।
ਚਲਹਿਂ ਘਰਨਿ ਤੇ ਸਿੱਖ ਅਸ਼ੇਸ਼ ॥੮॥
ਆਨਿ ਅਨੰਦ ਪੁਰਿ ਮੈਂ ਕਿਯ ਡੇਰਾ।
ਜਹਿਂ ਮੰਗਲ ਨਿਤ ਹੋਤਿ ਘਨੇਰਾ।
ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕੀ ਧੁਨਿ ਉਠੇ।
ਜਨੁ ਇਕ ਸਮ ਘਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੁਠੇ ॥੯॥
ਹੋਤਿ ਕੁਲਾਹਲ ਜਹਿਂ ਤਹਿਂ ਭਾਰੋ।
ਬਜਤਿ ਮ੍ਰਿਦੰਗ[੨] ਰਬਾਬ ਉਦਾਰੋ।
ਚਾਰੁ ਸਿਤਾਰ, ਦੁਤਾਰ[੩], ਸਿਰੰਦਾ।
ਬਜਹਿ ਤਾਲ ਮਿਲਿ ਦੇਤਿ ਅਨੰਦਾ ॥੧੦॥
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਕੇਰਾ।
ਜਹਿਂ ਸ਼ੋਭਤਿ ਦਰਬਾਰ ਬਡੇਰਾ।
ਤਹਿਂ ਸੰਗਤ ਕੋ ਮੇਲ ਉਦਾਰਾ।
ਗਾਵਹਿਂ ਨਟ, ਸਾਰੰਗ, ਮਲਾਰਾ[੪] ॥੧੧॥
ਜੈਤਸਿਰੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਗ, ਧਮਾਰ[੫]।
ਗੌੜੀ, ਮਾਝ, ਬਿਭਾਸ[੬], ਬਹਾਰ[੭]।
ਸੂਹੀ, ਸੋਰਠ, ਦੇਵ ਗੰਧਾਰ।
ਆਸਾ, ਰਾਮਕਲੀ, ਬੈਰਾਰ[੮] ॥੧੨॥
ਲਲਿਤ, ਬਿਲਾਵਲ, ਜੈਜਾਵੰਤੀ।
ਗੁਜਰੀ, ਅਰੁ ਕਿਮਾਚ ਧਨਵੰਤੀ[੯]।
ਦੀਪਕ, ਭੈਰਉ, ਸ਼ੁਭ ਹਿੰਡੋਲ।
ਗਾਵਤਿ ਪਰਜ[੧੦], ਤਿਲੰਗ[*] ਕਲੋਲ[੧੧] ॥੧੩॥

---

[੧]ਨਿਯਤ ਕਰਦੇ ਹਨ [ਸੰਸ:, ਉਦ੍ਦਿਸ਼੍ = ਅੰਗਿਆ ਹੋਇਆ]।
[੨]ਇਕ ਪਤਲੇ ਸਿਰਿਆਂ ਵਾਲੀ ਢੋਲਕੀ ਜਿਸ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪੁੜੇ ਜੋੜੀ ਵਾਂਙੂ ਇਕ ਕਾਲਾ ਤੇ ਇਕ ਆਟਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
[੩]ਦੁਤਾਰਾ ਨਾਮੇ ਸਾਜ਼।
[੪]ਤ੍ਰੈਏ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ।
[੫]ਹੋਲੀ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਗੀਤ ਤੇ ਇਕ ਤਾਰ ਦਾ ਵੀ ਨਾਮ ਹੈ।
[੬]ਅੰਮ੍ਰਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਇਕ ਰਾਗ। ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਬਿਭਾਸ ਨਾਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬੀ ਆਯਾ ਹੈ।
[੭]ਬਸੰਤ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਇਕ ਰਾਗਨੀ।
[੮]ਬੈਰਾੜੀ।
[੯]ਧੰਨਜਤਾ ਜੋਗ ਖਮਾਚ ਤੇ ਗੂਜਰੀ ਰਾਗਣੀਆਂ। ਇਥੇ ਧਨਵੰਤੀ ਸੰਗਯਾ ਪਦ ਨਹੀਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ।
[੧੦]ਨਾਮ ਰਾਗ ਦਾ।
[*]ਪਾ:-'ਗਾਵਤਿ ਪਰਜਤਿ ਸੰਗ' ਪਰ ਇਹ ਛਾਪੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਭੁੱਲ ਹੈ।
[੧੧]ਭਾਵ ਤਾਨਾਂ ਸਹਿਤ।

ਮਾਲਕੌਂਸ, ਕਲਿਯਾਨ, ਕਿਦਾਰਾ।
ਗੌਂਡ, ਤੁਖਾਰੀ, ਮੇਘ ਉਦਾਰਾ।
ਮਾਲਸਿਰੀ, ਸੁ ਬਸੰਤ, ਬਿਹਾਗ।
ਅਰੁ ਸੁਘਰਈ[1] ਰਾਗ ਅਨੁਰਾਗ[2] ॥੧੪॥
ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਰਾਗਨਿ ਕੋ ਗਾਵੈਂ।
ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਗੁਨੀ ਮੋਦ ਉਪਜਾਵੈਂ।
ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਬੈਠਨਿ ਗੁਰ ਥਾਨ।
ਤਹਾਂ ਲਾਇ ਕੈ ਅਧਿਕ ਦਿਵਾਨ ॥੧੫॥
ਸੰਗਤਿ ਘਨੀ ਭਈ ਤਬਿ ਆਇ।
ਬਜਹਿਂ ਮ੍ਰਿਦੰਗਨ ਧੁਨੀ ਸੁਹਾਇ।
ਦਰਸ਼ਨ ਕਹੁ ਚਾਹਤਿ ਕਿਯ ਡੇਰੇ।
ਭੀਰ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਭਈ ਘਨੇਰੇ ॥੧੬॥
ਮਹਾਂ ਕੁਲਾਹਲ ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਹੋਵਤਿ।
ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਹਿ ਪਰਸਪਰ ਜੋਵਤਿ।
ਬੰਦੈਂ, ਕੁਸ਼ਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੋ ਕਰੈਂ।
ਦੂਰਿ ਦੂਰਿ ਕੇ ਮਿਲਿ ਹਿਤ ਧਰੈਂ ॥੧੭॥
ਸਾਚੋ ਸਾਕ ਜਾਨ ਗੁਰਭਾਈ[3]।
ਬੈਠਿ ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰੀਤਿ ਵਧਾਈ।
ਨਿਕਸਹਿਂ ਵਹਿਰ ਪ੍ਰਤੀਖਤਿ ਗੁਰ ਕੋ।
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਿ ਮਨੋਰਥ ਉਰ ਕੋ ॥੧੮॥
ਕੇਤਿਕ ਕਰਤਿ ਪਾਠ ਗੁਰਬਾਨੀ।
ਕੇਚਿਤ ਅਰਥਨਿ ਕਰਤਿ ਵਖਾਨੀ।
ਕੇਚਿਤ ਸੁਨਹਿਂ, ਕਮਾਵਹਿਂ ਕੇਈ।
ਕੇਚਿਤ ਸੱਤਿਨਾਮ ਸਿਮਰੇਈਂ ॥੧੯॥
ਕੇਚਿਤ ਅਰਥਨਿ ਪਠਿ ਸੰਬਾਦਹਿਂ[4]।
ਕਿਤਿਕ ਸਰਾਹਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਸਾਦਹਿਂ[5]।
ਅਧਿਕ ਰੰਗ ਸੰਗਤਿ ਮਹਿਂ ਹੋਤਿ।
ਕਰਿ ਕਰਿ ਪੰਗਤ ਅਨੰਦ ਉਦੋਤਿ ॥੨੦॥

---

[1]ਇਕ ਰਾਗਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜੋ ਸੰਪੂਰਣ ਜਾਤ ਦੀ ਹੈ, ਕਾਨੜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
[2]ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ।
[3](ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ) ਗੁਰ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਸਾਕ ਜਾਣਕੇ........।
[4]ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।
[5]ਕਈ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਬਾਣੀ ਦਾ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਸੁਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਰਹਿਂ ਤਿਹਾਵਲ ਬਹੁ ਧਨ ਕੇਰਾ।
ਗੁਰ ਅਰਦਾਸ ਉਚਰਿ ਤਿਸ ਬੇਰਾ।
ਸਿੱਖ ਜੋਰਿ ਕਰ ਹੁਇ ਸਮੁਦਾਈ।
ਇਕ ਸਮ ਬਾਂਟ ਬੰਟ ਕਰਿ ਖਾਈਂ[1] ॥੨੧॥
ਕਹੂੰ ਪੁਰਾਨਨ ਕੀ ਹੁਇ ਕਥਾ।
ਪ੍ਰਥਮ ਭਟਨ ਕੇ ਰਨ ਭੇ ਜਥਾ[+]।
ਮਿਲੇ ਕਵੀ ਗਨ ਕਾਵਜ ਬਨਾਵਹਿਂ।
ਧਨ ਸਮੁਦਾਇ ਰੋਜ਼ ਕੋ ਪਾਵਹਿਂ ॥੨੨॥
ਗੁਨੀ ਲੁਹਾਰ ਲੋਹ ਕੋ ਘਰਤੇ।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਜਾਇਬ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰਤੇ।
ਤੋਮਰ, ਤੀਰ, ਤੁਪਕ, ਤਰਵਾਰ।
ਘਰਿ ਘਰਿ[2] ਅਰਪਤਿ ਹੈਂ ਹੱਥਜਾਰ ॥੨੩॥
ਜਿਤਿਕ ਜਗਤ ਮਹਿਂ ਗੁਨੀ ਜਿ ਨਾਨਾ।
ਨਿਜ ਨਿਜ ਬਿੱਦਜਾ ਕਰਹਿਂ ਮਹਾਨਾ।
ਅਰਪਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਰਿਝਾਵੈਂ।
ਮਨ ਭਾਵਤਿ ਧਨ ਗਨ ਕੋ ਪਾਵੈਂ ॥੨੪॥
ਸੁਨਿ ਜਸੁ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੇ ਆਇ।
ਬਨਹਿਂ ਧਨਾਢਿ ਨਿਕੇਤ ਸਿਧਾਇਂ।
ਸਭਿ ਮਿਲਿ ਫਾਗਨ ਮਾਸ ਬਿਤਾਯੋ।
ਖੇਲਤਿ ਫਾਗ[3] ਅਨੰਦ ਉਪਾਯੋ ॥੨੫॥
ਅਲਤਾ ਗਨ ਅੰਬੀਰ ਗੁਲਾਲ[4]।
ਲਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਭਰਿ ਰੰਗ ਬਿਸਾਲ।
ਮਿਲਤਿ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁਇ ਊਪਰ ਡਾਰਹਿਂ।
ਨਾਨਾ ਰੰਗ ਬਸਤ੍ਰ ਕੇ ਧਾਰਹਿਂ ॥੨੬॥

---

[1]ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹਿੱਸਾ ਵੰਡਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

[+]ਜੁੱਧ ਦਾ ਚਾਉ ਤੇ ਬੀਰ ਰਸੀ ਉਮਾਹ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕਥੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਜੁੱਧਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਂ ਦੀ ਕਥਾ।

[2]ਘੜ ਘੜ ਕੇ।

[3]ਹੋਲੀ।

[4]ਹੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਉਡਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲਾਲ ਧੂੜੇ ਨੂੰ ਗੁਲਾਲ ਤੇ ਅਲਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਲਾਲ ਅਕਸਰ ਸਿੰਘਾੜੇ ਦੇ ਆਟੇ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਅਲਤਾ ਵਧੇਰੇ ਬਰੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲਾਖ ਦੇ ਰੰਗ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ। [ਅਲਤਾ ਦਾ ਮੂਲ ਅਲਕ੍ਤ ਹੈ।
ਸੰਸ:, ਅਲਕ੍ਤ = ਲਾਖ। 'ਅਲਕ੍ਤ' ਪਦ 'ਅਰਕ੍ਤ' ਦਾ ਹੀ ਦੂਸਰਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਅ+ਰਕ੍ਤ = ਜਿਸ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਲਾਲ ਹੋਰ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸੋ ਲਾਖ]।

ਜਮਹਿ* ਸਭਿਨਿ ਕੇ ਬਦਨ ਗੁਲਾਲ।
ਪਰਹਿ ਪਛਾਨਹਿ ਨਹਿ ਤਿਸ ਕਾਲ।
ਇਕ ਸਮ ਹੋਇ ਫਿਰਹਿਂ ਜਨੁ ਮਾਤੇ।
ਗਾਇਂ ਸ਼ਬਦ ਮੁਖ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁ ਰਾਤੇ ॥੨੭॥
ਗੀਰ ਗਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਕੇਰੀ।
ਇਕ ਸਮ ਲਾਲ ਭਈ ਤਿਸੁ ਬੇਰੀ।
ਮਾਨੋ ਘਟਾ ਧਰਜੋ ਰੰਗ ਲਾਲ।
ਉਡਤਿ ਬਿਲੰਦਹਿ ਬ੍ਰਿੰਦ ਗੁਲਾਲ ॥੨੮॥
ਗਹਿ ਗਹਿ ਮਾਰਤਿ ਹੈਂ ਪਿਚਕਾਰੀ।
ਨਾਨਾ ਰੰਗ ਮਹਾਂ ਛਬਿ ਧਾਰੀ।
ਇਕ ਸਨਮੁਖ ਹੁਇ ਊਪਰ ਡਾਲਹਿਂ।
ਬਿਨਾ ਓਟ ਇਕ ਮੁਖ ਪਰ ਝਾਲਹਿਂ ॥੨੯॥
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਬਾਹਰ।
ਚਾਚਰਿ[1] ਖੇਲਤਿ ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਜ਼ਾਹਰ।
ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਨਿ ਹੇਤੁ ਗੁਰ ਪੂਰੇ।
ਬੋਲੇ ਬਾਕਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਰੂਰੇ ॥੩੦॥
'ਅਧਿਕ ਉਤੰਗ ਦਮਦਮਾਂ ਜਹਾਂ।
ਰਚਹੁ ਫਰਸ਼ ਕੋ ਅਦਭੁਤ ਤਹਾਂ।
ਅਪਰ ਸਕਲ ਹੀ ਕੀਜਹਿ ਤਯਾਰੀ।
ਰੰਗ ਅਨਿਕ ਬਿਧਿ ਲੇਹੁ ਨਿਕਾਰੀ ॥੩੧॥
ਅਨਗਨ ਅਲਤਾ ਕਰਹੁ ਗੁਲਾਲ[2]।
ਤਹਿਂ ਹੀ ਧਰੀਐ ਲਯਾਇ ਉਤਾਲ।
ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਗਮਨਹਿਂ ਡੇਰੇ।
ਸੁਧ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ ਕਹਿ ਇਸ ਬੇਰੇ ॥੩੨॥
ਕਰਹਿਂ ਮੇਵਰਾ ਇਹ ਸਭਿ ਕਾਰ।
ਕੀਜਹਿ ਸਕਲ ਸਮਾਜ ਤਯਾਰ।'
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਦਾਸ ਹੁਕਮ ਗੁਰ ਕੇਰੇ।
ਗਏ ਦਮਦਮੇ ਊਚ ਬਡੇਰੇ ॥੩੩॥
ਜੋ ਜੋ ਆਇਸੁ ਤਤਛਿਨ ਕਰੀ।
ਖੇਲਹਿਂ ਫਾਗ ਸੌਜ ਸਭਿ ਧਰੀ।
ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ ਕੌ ਸੁਧਿ ਤਬਿ ਹੋਈ।

---

*ਪਾ:-ਪਰਹਿ।

ਭਏ ਅਨੰਦ ਆਇ ਸਭਿ ਕੋਈ ॥੩੪॥
ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਲੀਨਿ ਅਕੋਰੀ।
ਪੁਨ ਸਮਾਜ ਖੇਲਨ ਕੋ ਹੋਰੀ।
ਸੇਤ ਪੁਸ਼ਾਕ ਸਕਲ ਗੁਰ ਪਹਿਰੀ।
ਅਦਭੁਤ ਦੁਤਿ ਸਭਿ ਤਨ ਪਰ ਠਹਿਰੀ ॥੩੫॥
ਮੁਕਤਾ ਹੀਰੇ ਲਗੇ ਜਾਵਹਰ।
ਅਲੰਕਾਰ ਪਹਿਰੇ ਦੁਤਿ ਜ਼ਾਹਰ।
ਨਿਕਸੇ ਮੰਦਰ ਤੇ ਚਲਿ ਆਏ।
ਭਾਟ ਨਕੀਬ ਬੋਲਿ ਅਗਵਾਏ ॥੩੬॥
ਸਿਰ ਪਰ ਚਵਰ ਢੁਰਤਿ ਬਡ ਸ਼ੋਭਾ।
ਪਿਖਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪ੍ਰਭਾ[1] ਕੌਨ ਨਹਿਂ ਲੋਭਾ।
ਮੰਦ ਮੰਦ ਤਹਿਂ ਕੋ ਚਲਿ ਆਏ।
ਜਹਾਂ ਦਮਦਮਾ ਊਚ ਸੁਹਾਏ ॥੩੭॥
ਊਪਰ ਚਢੇ ਸੁਪਾਨ[2] ਘਨੇਰੀ।
ਪਾਛੇ ਗਮਨਤਿ ਸਿਖ ਤਿਸ ਬੇਰੀ।
ਸੂਰਨ ਸਿੰਘਾਸਨ ਡਾਸਜੋ ਰੂਰੇ।
ਊਪਰ ਬੈਠਿ ਗਏ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ॥੩੮॥
ਚਮਰਦਾਰ ਪਾਛੇ ਹੁਇ ਖਰਜੋ।
ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਢੋਰਨਿ ਕੋ ਕਰਜੋ।
ਸਿਖ ਮਸੰਦ ਸਮੀਪੀ ਆਏ।
ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਿ ਬੈਠੇ ਬੀਚ ਸੁਹਾਏ ॥੩੯॥
ਸੰਗਤਿ ਬ੍ਰਿੰਦ ਆਵਨੇ ਲਾਗੀ।
ਦੇਤਿ ਦਰਸ ਪ੍ਰਭੁ ਲਖਿ ਅਨੁਰਾਗੀ।
ਅਰਪਨ ਲਗੇ ਅਨੇਕ ਅਕੋਰ।
ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਬੰਦਹਿਂ ਕਰਿ ਜੋਰ ॥੪੦॥
ਪੁਨ ਪ੍ਰਭੁ ਪਰ ਗੁਲਾਲ ਛਿਰਕਾਏ।
ਅਲਤਾ ਗਨ ਸੁਗੰਧ ਮਹਿਂ ਪਾਏ।
ਆਪਸ ਮਹਿਂ ਸਿਖ ਖੇਲਨਿ ਲਾਗੇ।
ਰੰਗ ਅਨੇਕਨ ਮਹਿਂ ਪਟ ਪਾਗੇ[3] ॥੪੧॥

---
[1]ਗੁਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ।
[2]ਪੌੜੀਆਂ।
[3]ਬਸਤ੍ਰ ਰੰਗੇ ਗਏ।

ਕਹੌਂ ਕਹਾਂ ਲਗਿ ਕੌਤਕ ਘਨੇ।
ਰਿਦੈ ਅਨੰਦ ਬਿਲੰਦੈ ਸਨੇ।
ਕਰੀ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨ ਉਰ ਕੀ।
ਜੋ ਜੋ ਚਹਤਿ ਹੁਤੇ, ਢਿਗ ਗੁਰ ਕੀ ॥੪੨॥
ਦਰਸ਼ਨ ਬਦਨ ਚੰਦ ਕੋ ਕਰੈਂ।
ਬ੍ਰਿੰਦ ਚਕੋਰ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨਹਿਂ ਧਰੈਂ।
ਮੋਹਿਤ ਮਨ ਕੌ ਸੁੰਦਰਤਾਈ।
ਕੋ ਅਸ ਮੰਦ ਜੁ ਨਹਿਂ ਬਿਰਮਾਈ[1] ॥੪੩॥
ਬਡ ਉਤਸਵ ਕਰਿ ਖੇਲਨ ਫਾਗ।
ਦੇਖਿ ਬਧੇ ਸਿੱਖਨਿ ਅਨੁਰਾਗ।
ਆਛੀ ਰੀਤਿ ਦਰਸ ਕੋ ਦੀਨਿ।
ਪੁਨ ਉਠਿਬੇ ਚਿਤ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਨਿ ॥੪੪॥
ਮੰਦਿਰ ਅਪਨੇ ਜਾਇ ਸੁਹਾਏ।
ਸਿਤ ਘਨ ਮਹਿਂ ਜਿਮ ਸਸਿ ਪ੍ਰਵਿਸਾਏ[2]।
ਸੰਗਤਿ ਗਈ ਸਕਲ ਨਿਜ ਡੇਰੇ।
ਗੁਨ ਗਨ ਬਰਨਨਿ ਕਰਤਿ ਬਡੇਰੇ ॥੪੫॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਸੰਗਤਿ ਮੇਲਾ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦੁਤੀਓ ਅੰਸੂ ॥੨॥

[1]ਮੋਹਿਤ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।
[2]ਚਿਟੇ ਬੱਦਲ ਵਿਚ ਚੰਦ ਵਾਂਙੂ ਜਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ।

੩. [ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਖੌਲ ਤੇ ਤੰਗ ਕਰਨਾ]

੨<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੪

ਦੋਹਰਾ: ਸਤਿਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਾਨ ਜੀ,
ਕਰਤਿ ਅਨੇਕ ਬਿਲਾਸ।
ਚਾਹਤਿ ਧਰਮ ਸਥਾਪਨੇ,
ਦੁਸ਼ਟਨਿ ਕਰਨ ਬਿਨਾਸ਼ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਜਬਹਿ ਬਸੋਏ[1] ਕੋ ਦਿਨ ਆਵੈ।
ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਸੰਗਤਿ ਉਮਡਾਵੈ।
ਜਿਮ ਗ੍ਰੀਖਮ ਬੀਤੇ ਜਿਸ ਕਾਲ।
ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਿ ਉਮਡਹਿਂ ਘਟਾ ਬਿਸਾਲ ॥੨॥
ਪ੍ਰੇਮ ਧਰੇ ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਆਵਤਿ।
ਸ਼ਬਦ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨ ਗਾਵਤਿ।
ਜਨੁ ਚਾਖਤਿ ਹੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰਾ।
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਹਿਂ ਅਨੰਦ ਉਦਾਰਾ ॥੩॥
ਧੰਨੀ ਘੇਪ ਸੁ ਝੰਗ ਸਿਆਲਾ।
ਆਵਤਿ ਲੰਮੇ ਦੇਸ਼ ਬਿਸਾਲਾ।
ਪੁਰਿ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇਸ਼ ਮਨ ਕੇਰਾ[2]।
ਨਰ ਪਸ਼ੌਰ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਘਨੇਰਾ ॥੪॥
ਕਾਬਲ, ਖੁਰਾਸਾਨ, ਕੰਧਾਰਾ।
ਬਲਖ, ਬੁਖਾਰਾ ਆਇ ਹਜ਼ਾਰਾ।
ਕਹਿਂ ਲਗਿ ਗਿਨੀਅਹਿ ਪਸ਼ਚਮ ਬਾਸੀ।
ਆਇਂ ਸੰਗਤਾਂ ਹੋਤਿ ਹੁਲਾਸੀ ॥੫॥
ਸਫਲ ਜਨਮ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਜਾਨਹਿਂ।
ਬਹੁ ਮੋਲੀ ਭੇਟਾ ਗਨ ਆਨਹਿਂ।
ਸੁਤ ਬਨਿਤਾ ਕੋ ਲੇ ਕਰਿ ਸਾਥ।
ਪਰਮ ਪੁਨੀਤ ਹੋਇਂ ਪਿਖਿ ਨਾਥ ॥੬॥
ਚਲੀ ਸੰਬੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਆਵੈਂ।
ਹਿੰਦੁ ਤੁਰਕ ਉਰ ਕਿਸ ਨਹਿਂ ਭਾਵੈਂ।
ਜੋ ਸਿਰ ਤੇ ਗੰਜਾ ਹੁਇ ਲਾਲ[3]।

---

[1]ਵੈਸਾਖੀ।
[2]ਜ਼ਿਲਾ ਮੀਆਂ ਵਾਲੀ ਵਿਚ ਭੱਖਰ ਤੋਂ ਵੀਹ ਮੀਲ ਪੁਰ ਮਨਕੇਰਾ ਇਕ ਨੱਗਰ ਕੋਟ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਇਹ ਨਗਰ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸੀ।
[3](ਟੋਟਣ ਜਿਸ ਦਾ) ਲਾਲ ਹੋਵੇ ਗੰਜ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਨਾਲ।

ਤਿਸਹਿਂ ਸੁਹਾਇਂ ਨ ਕੇਸ ਬਿਸਾਲ ॥੭॥
ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਕਰਿ ਜੋ ਕਾਨੋ ਹੋਇ।
ਤਿਸ ਨ ਸੁਖਾਵੈ ਸੁਠਿ ਦ੍ਰਿਗ ਜੋਇ[1]।
ਜਹਿਂ ਨਕਟੇ ਹੋਵਹਿਂ ਸਮੁਦਾਇ।
ਸੁੰਦਰ ਨਾਕ ਨ ਤਹਾਂ ਸੁਹਾਇ ॥੮॥
ਤਿਮ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸ਼ੁਭ ਸੰਗਤਿ।
ਦਿਨਪ੍ਰਤਿ ਨਿਕਸਤਿ ਨਈ ਸੁ ਰੰਗਤ।
ਗਾਵਤਿ, ਭੋਜਨ ਕਰਤਿ ਗੁਰ ਆਵੈਂ।
ਤੁਰਕ ਮੁਲਖ ਪਤਿ[2] ਕੋ ਨਹਿਂ ਭਾਵੈਂ ॥੯॥
ਦੇਖਤਿ ਹਿੰਦੂ ਨਕਲ ਬਨਾਵਤਿ[3]।
ਕਰਿ ਕਰਿ ਆਪਸ ਮਹਿਂ ਹਰਖਾਵਤਿ[4]।
ਜਿਸ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਤੇ ਤੁਰਕ ਬਿਸਾਦ[5]।
ਪਿਖਿ ਸਿੱਖੀ ਕੋ ਬਾਦਤਿ ਬਾਦ[6] ॥੧੦॥
[7]ਇਮ ਪਿਖਿ ਸੰਗਤਿ ਜਾਨੀ ਮਨ ਮੈਂ।
-ਦ੍ਵੈ ਰਿਪੁ, ਦੇਖਿ ਹਰਖ ਨਹਿਂ ਇਨ ਮੈਂ[8]।
ਜਰੇ ਜਾਹਿਂ ਪਿਖਿ ਜਰੈਂ ਨ[8] ਏਹੀ।
ਜਨੁ[*] ਐਸ਼੍ਵਰਜੁ ਇਨਹੁਂ ਕੋ ਲੇਹੀ[9]- ॥੧੧॥
ਗੁਰ ਢਿਗ ਸਗਰੀ ਸੰਗਤਿ ਆਈ।
ਦਰਸਤਿ ਦ੍ਰਿਗ ਭਰਿ ਅਭਿਮਤਿ[10] ਪਾਈ।
ਪੁਨ ਕਰ ਜੋਰਿ ਕਰੀ ਅਰਦਾਸ।
ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਪਾਸ ॥੧੨॥
'ਹਿੰਦੁ ਤੁਰਕ ਆਵਤਿ ਕੋ ਹੇਰੈਂ।

---

[1]ਜਿਸ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ ਸੁਹਣੇ (ਸਲਾਮਤ) ਹੋਣ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਖਾਉਂਦਾ।
[2]ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ।
[3]ਨਕਲ ਬਣਾਂਵਦੇ ਹਨ (ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ)।
[4]ਭਾਵ ਨਕਲਾਂ ਲਾਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
[5]ਵਿਖਾਂਧ ਕਰਦੇ ਹਨ।
[6]ਵਿਅਰਥ ਝਗੜੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।
[7]ਐਉਂ (ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਂਧ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਮਖੌਲ ਕਰਦਿਆਂ) ਦੇਖਕੇ ਸੰਗਤ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆਂ ਕਿ (ਸਾਡੇ) ਦੁਇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹਨ, (ਸਾਨੂੰ) ਤੱਕਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।
[8]ਏਹ (ਸੰਗਤ ਨੂੰ) ਦੇਖਕੇ ਸੜਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਸਹਾਰਦੇ ਨਹੀਂ।
[*]ਪਾ:-ਜਰ।
[9]ਮਾਨੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਸ਼੍ਵਰਜ (ਸਿਖ) ਖੋਹ ਰਹੇ ਹਨ।
[10]ਮਨ ਦੀ ਚਾਹੀ ਗਲ। ਅਭਿਲਾਖਾ।

ਬਿਨ ਕਾਰਨ ਤੇ ਖਿਝਹਿਂ ਘਨੇਰੈ।
ਕਿਸ ਕੇ ਸੰਗ ਨ ਬੈਰ ਹਮਾਰੇ।
ਆਵਤਿ ਜਾਤਿ ਤੂਸ਼ਨੀ ਧਾਰੇਂ ॥੧੩॥
ਟਰਹਿਂ ਹੇਰਿ ਹਮ, ਕਰੈਂ ਨ ਕੈਸੇ।
ਸੋ ਦੁਖ ਪਾਇਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਹ੍ਵੈ ਜੈਸੇ।
ਆਵਨ ਜਾਨਿ ਖੇਦ ਕਰਿ ਹੋਵਤਿ[1]।
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਬਿਪਰਜੈ ਹੋਵਤਿ ॥੧੪॥
ਬਿਨ ਕਾਰਨ ਦ੍ਰੋਹੀ ਮਦ ਮੱਤੇ।
ਹਸਹਿਂ ਸੰਗ ਤਿਨ ਆਪ ਕੁਪੱਤੇ।
ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਸਿਮਰਨ ਕਰਜੋ ਨ ਭਾਵੈ।
ਅਪਨੋ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਵਾਵੈਂ' ॥੧੫॥
ਸੁਨਿ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਬਚਨ ਬਖਾਨੇ।
'ਤੁਮ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿਖ ਸੁਨਹੁਂ ਸਿਆਨੇ।
ਮਗ ਮਹੁਂ ਚਲਤਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇ ਹੀਨ।
ਮਹਾਂਬਲੀ ਭੀ ਦੀਖਤਿ ਦੀਨ ॥੧੬॥
ਗਮਨ ਬਿਦੇਸ਼ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਹਿਂ ਰਾਖਹੁ।
ਜਿਹਬਾ ਬਿਨ ਜਬਾਬ ਕਿਮ ਭਾਖਹੁ।
[2]ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਮੇਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਜੋ ਹੇਰਹਿ।
ਸ਼ਕਤਿ ਬਿਨਾ ਨ ਪ੍ਰਹਾਰ ਬਡੇਰਹਿ[2] ॥੧੭॥
ਜੇ ਪ੍ਰਹਾਰ ਹੁਇ, ਕਰਹੁ ਲਰਾਈ।
ਲੇਹੁ ਬਿਜੈ, ਗੁਰ ਹੋਇਂ ਸਹਾਈ।
ਅਬਿ ਕੇ ਮੇਲੇ ਦਰਸ਼ਨ ਆਵਹੁ।
ਅਪਨੇ ਅੰਗਨਿ ਸ਼ਸ਼ਤ੍ਰ ਲਗਾਵਹੁ ॥੧੮॥
ਸਭਿ ਜੁਗ ਮਹਿੰਮਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਮਹਾਨ।
ਕਲਿ ਮੈਂ ਅਤਿਸ਼ੈ ਖੜਗ ਪ੍ਰਧਾਨ।
ਪਿਖਹਿਂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦਬਕ ਰਿਪੁ ਜਾਵਹਿਂ।
ਮਿੱਤ੍ਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸਭਿ ਮਿਲਿ ਹਰਖਾਵਹਿਂ ॥੧੯॥
ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕਰਹੁ ਅਭ੍ਯਾਸ।
ਦੋਨਹੁਂ ਲੋਕ ਦੇਤਿ ਸੁਖ ਰਾਸ।

---

[1]ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
[2]ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਮੇਤ ਤੁਸਾਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਪਰ ਵੱਡਾ ਵਾਰ ਕਰ ਸਕੇ। (ਅ)...... ਸ਼ਕਤਿ ਹੀਨ (ਹੋ ਜਾਏਗਾ) ਤੇ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

ਸਮੁਖ ਮਰੇ ਤੇ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਵੈਂ।
ਸੁਖ ਕੋ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਿਹਾਵੈਂ[1] ॥੨੦॥
ਜੀਵਤ ਜੀਤਹਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬਡੇਰੇ।
ਮਹਿ ਮਹਿਂ[2] ਸੁਖ ਕੋ ਭੋਗ ਘਨੇਰੇ।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਮਹਾਤਮ ਮਹਾਂ ਮਹਾਨੋ।
ਯਾਂ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਹਿਨ ਕੋ ਠਾਨੋ' ॥੨੧॥
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼।
ਭਈ ਸੰਗਤਾਂ ਬਿਦਾ ਅਸ਼ੇਸ਼।
ਅਪਨੇ ਸਦਨ ਗਏ ਸੁਖ ਪਾਇ।
ਪੁਨ ਸੰਚੈ ਹੱਥਜਾਰ ਕਰਾਇ ॥੨੨॥
ਕਿਤਿਕ ਮਾਸ ਕੇ ਬਿਤੇ ਪਿਛਾਰੀ।
ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ ਕੀਯਨਿ ਤਜਾਰੀ।
ਨਿਜ ਨਿਜ ਅੰਗਨਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲਗਾਏ।
ਖੜਗ ਗਾਤਰੇ, ਸਿਪਰ ਉਠਾਏ ॥੨੩॥
ਕਿਨਹੂੰ ਤਰਕਸ਼ ਗਹੀ ਕਮਾਨ।
ਪੇਸ਼ਕਬਜ਼[3], ਜਮਦਾੜ੍ਹ[4] ਮਹਾਨ।
ਸਮ ਸੈਨਾ ਕੇ ਸੰਗਤਿ ਹੋਈ।
ਗਮਨੀ ਮਗ ਦੇਖਤਿ ਸਭਿ ਕੋਈ ॥੨੪॥
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਅਲਪ ਜੇ ਹੇਰੈਂ।
ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਹੋਇ ਸਕਹਿਂ ਨਹਿਂ ਨੇਰੈ।
ਜਿਸ ਥਲ ਬ੍ਰਿੰਦ ਹਿੰਦੁ ਕੈ ਤੁਰਕਾ।
ਤਹਿਂ ਰਣ ਕਰਹਿਂ ਧਾਰਿ ਬਲ ਗੁਰ ਕਾ ॥੨੫॥
ਕੇਤਿਕ ਸਿੱਖਜ ਮਰੇ ਲਰਿ ਤਹਾਂ।
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਹੁਤੇ ਨਰ ਜਹਾਂ।
ਕੇਤਿਕ ਘਾਇਲ ਗ੍ਰਾਮਨ ਛੋਰੇ।
ਬਚੇ ਸੁ ਆਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਓਰੇ ॥੨੬॥
ਪਹੁੰਚੇ ਪੁਰਿ ਅਨੰਦ ਗੁਰ ਦਰਸੇ।
ਧਰੇ ਹਰਖ ਪਗ ਪੰਕਜ ਪਰਸੇ।

---

[1]ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ ਬੀਤਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੁਖ ਭੋਗਦਾ ਹੈ।
[2]ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚ।
[3]ਕਟਾਰ [ਫਾ:, ਪੇਸ਼ਕਬਜ਼]।
[4]ਜਮਧਰ। ਤ੍ਰਿਖੀ ਤੇ ਮੁੜਵੀਂ ਨੋਕ ਵਾਲੀ ਕਟਾਰ।

ਜਿਮ ਮਾਰਗ ਮਹਿਂ ਮਚੀ ਲਰਾਈ।
ਸਗਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਨਿਕਟ ਸੁਨਾਈ ॥੨੭॥
ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਹਰਖਾਏ।
ਸਿੱਖਨ ਕੇ ਉਤਸਾਹ ਬਧਾਏ।
'ਇਮ ਹੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਨ ਸੋਂ ਬਨਿ ਆਵੈ।
ਡਰਹਿਂ, ਬਹੁਰ ਨਹਿਂ ਨਰ ਕਰਾਵੈਂ ॥੨੮॥
ਅਪਨੋ ਦਾਉ ਘਾਉ ਸੰਭਾਰਹੁ।
ਕਰਹਿਂ ਬਧੀਕੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰਹੁ।'
ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਸਿੱਖਜਾ ਸਾਰੇ।
ਸਭਿਨਿ ਸਿੱਖਜ ਗਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰੇ ॥੨੯॥
ਆਵਹਿਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ ਕਰਿ ਆਸਾ।
ਨਹੀਂ ਕਾਲ ਕੋ ਧਾਰਹਿਂ ਤ੍ਰਾਸਾ।
ਅਪਰ ਤੀਨ ਦਿਸ਼ ਕੇ ਨਰ ਆਏ।
ਸੈਨਾ ਕੇ ਸਮ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਾਏ ॥੩੦॥
ਭੇ ਇਕੱਤ੍ਰ ਸਿਖ ਪਸ਼ਚਮ ਵਾਸੀ।
ਖੜਗ ਸਿਪਰ ਰਾਖਹਿਂ ਨਿਜ ਪਾਸੀ।
ਬ੍ਰਿੰਦ ਬ੍ਰਿੰਦ ਹੁਇ ਆਵਤਿ ਮਗ ਮੈਂ।
ਸਿੱਖਜ ਸੂਰਮੇ ਬਿਦਤੇ ਜਗ ਮੈਂ ॥੩੧॥
ਕਰਤਿ ਭਜਨ ਕੋ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾਵੈਂ।
ਚਾਂਪੈ ਪਗ, ਜੋ ਮਗ ਥਕ ਜਾਵੈ।
ਭਾਉ ਪਰਸਪਰ ਭਾ ਅਧਿਕਾਈ।
ਨਿਜ ਕਰਿ ਸਿਖ[1] ਸਿਖ ਕੇ ਮੁਖ ਪਾਈ ॥੩੨॥
ਆਪਸ ਮਹਿਂ ਮਰਦਤਿ ਹੈਂ ਅੰਗ[2]।
ਮੱਜਨ ਕਰਿਵਾਵਹਿਂ ਹਿਤ ਸੰਗ।
ਸਿਖ ਕੇ ਲੈ ਸਿਖ ਬਸਤ੍ਰ ਪਖਾਰੈਂ।
ਹਸ ਕਰਿ ਮਿਲਹਿਂ ਪ੍ਰੇਮ ਉਰ ਧਾਰੈਂ ॥੩੩॥
ਭੋਜਨ ਇਕ ਸਥਾਨ ਸਭਿ ਕਰਿਹੀਂ।
ਕਰਿ ਅਰਦਾਸ ਧਜਾਨ ਕੋ ਧਰਿਹੀਂ।
ਉਠੈਂ ਪ੍ਰਾਤਿ ਬਡ ਕਰੈਂ ਸ਼ਨਾਨ।
ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇ ਹੁਇ ਸਵਧਾਨ ॥੩੪॥

---

[1] ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਸਿੱਖ।
[2] ਭਾਵ ਥਕਾਨ ਵੇਲੇ ਮਾਲਸ਼ਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਮ ਸੁਚੇਤ ਹੁਇ ਮਗ ਮਹੁਂ ਚਲੈਂ।
ਜਹਾਂ ਸਿੱਖ ਕਰਿ ਭਾਉ ਸੁ ਮਿਲੈਂ।
ਚਲਤਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਮੋਂ ਆਏ।
ਦੇਖਿ ਬ੍ਰਿੰਦ ਸਿਖ, ਤੁਰਕ ਰਿਸਾਏ ॥੩੫॥
ਹਿੰਦੂ ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਹਾਸੀ ਠਾਨਹਿਂ।
ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਨਕਲ ਬਖਾਨਹਿਂ।
ਖਿਝਹਿਂ ਤੁਰਕ ਸਿੱਖਨ ਗਨ ਜੋਈ।
ਹੋਨਹਾਰ ਹੋਵਤਿ ਹੈ ਸੋਈ ॥੩੬॥
ਕਿਸ ਮਾਨਸ ਕੇ ਬਸਿ ਮਹਿਂ ਨਾਂਹਿ।
ਹੋਇ ਅਵੱਸਜ ਜੁ ਭਾਵੀ ਆਹਿ।
ਕਿਤ ਕਿਤ ਨੋਕ ਚੋਕ[1] ਮਗ ਭਈ।
ਸੁਲਗਤਿ ਅਗਨਿ ਅਧਿਕ ਹੁਇ ਗਈ[2] ॥੩੭॥
ਚਲੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੀਨਸਿ ਘਮਸਾਨਾ।
ਕਾਟੇ ਗਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬਲਵਾਨਾ।
ਗੁਰ ਸਹਾਇਤਾ ਐਸੀ ਕਰੀ।
ਜਿਸਤੇ ਚਮੂੰ ਬੈਰੀਯਨਿ ਦਰੀ ॥੩੮॥
ਸਿਰ ਧਰ ਕਰ ਕੈ ਧਰਨਿ ਗਿਰਾਏ[3]।
ਦੇਖਿ ਤੇਜ ਪੁਨ ਚਲੇ ਪਲਾਏ।
ਬਹੁਰ ਤ੍ਰਾਸ ਧਰਿ ਨੇਰ ਨ ਕਰੈਂ।
ਮਰੇ ਹੇਰਿ ਬਹੁ ਹਿਰਦੈ ਡਰੈਂ ॥੨੯॥
ਦੁਇ ਤ੍ਰੈ ਵਾਰ ਜੁੱਧ ਕਰਿ ਕ੍ਰੋਧਾ।
ਬਢਤਿ ਬਢਤਿ ਬਹੁ ਬਢਯੋ ਬਿਰੋਧਾ।
ਪਿਖਿ ਸਮੂਹ ਕੋ ਸੰਗਤਿ ਅਰੀ[4]।
ਨਹਿਂ ਰੋਕਹਿਂ ਧਰਿ ਕਰਿ ਉਰ ਅਰੀ[5] ॥੪੦॥
ਕੀਰਤਨ ਕਰਤਿ ਅਨੰਦਤਿ ਉਰ ਮੈਂ।
ਸੰਗਤਿ ਪਹੁਂਚੀ ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਮੈਂ।
ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਪੂਜਨ ਕਰਜੋ।
ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਅਰਪਨ ਸਭਿ ਕਰਜੋ ॥੪੧॥

---

[1]ਬੋਲੀ ਠੋਲੀ।
[2]ਧੁਖਦੀ ਅੱਗ ਵਧ ਗਈ।
[3]ਸਿਰ, ਧੜ, ਹੱਥ (ਵੱਖ ਵੱਖ) ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡੇਗੇ।
[4]ਭਾਵ ਬਹੁਤਿਆਂ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬੀ ਸੰਗਤ ਅੜ ਖੜੋਂਦੀ ਹੈ।
[5](ਵੈਰੀ ਅੱਗੇ ਵਾਂਗ ਹੁਣ) ਚਿਤ ਵਿਚ ਅੜੀ ਧਾਰਕੇ ਰੋਕਦੇ ਨਹੀਂ।

ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਬਿਗਸਾਏ।
'ਤੁਮ ਨਿਹਾਲ ਭੇ' ਬਾਕ ਅਲਾਏ।
ਬੂਝਯੋ 'ਮਗ ਬ੍ਰਿਤੰਤੁ ਕਿਮ ਭਯੋ?'
ਜਿਮ ਬੀਤਯੋ ਸਿੱਖਨ ਕਹਿ ਦਯੋ ॥੪੨॥
'ਬਡੀ ਸਪਰਧਾ ਬਢੀ ਗੁਸਾਈਂ!
ਤੁਮ ਬਿਨੁ ਹਮਰੋ ਕੋ ਨ ਸਹਾਈ।
ਆਵਨਿ ਜਾਨਿ ਕਠਨ ਬਡ ਭਯੋ।
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਬੈਰ ਬਧਿ ਗਯੋ ॥੪੩॥
ਕੋ[1] ਸਿਖ ਮਰੇ ਲਰਾਈ ਲਰਿ ਕੈ।
ਰਾਵਰਿ ਚਰਨ ਧਯਾਨ ਉਰ ਧਰਿ ਕੈ।
ਕੇਤਿਕ ਘਾਇਲ ਗ੍ਰਾਮਨਿ ਛੋਰੇ।
ਹੋਇ ਅਬ੍ਰਿਣ[2] ਆਵਹਿਂ ਤੁਮ ਓਰੇ ॥੪੪॥
ਕਿਸਹੁੰ ਨ ਜਾਨਹਿਂ, ਹਮ ਪਰਦੇਸੀ।
ਹਿੰਦੁ ਤੁਰਕ ਰਿਪੁ ਵਧੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੀ।
ਤੁਮ ਸਿੱਖਨ ਕੇ ਹੋਹੁ ਸੁਆਮੀ।
ਜਾਨਤਿ ਸਭਿ ਕੀ, ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥੪੫॥
ਰੱਛਾ ਕਰਹੁ ਆਪ ਦੇ ਹਾਥ।
ਤੁਮ ਅਲੰਬ ਇਕ ਸਿੱਖਜਨਿ ਸਾਥ।
ਬਨਹੁ ਸਹਾਇਕ ਤੌਂ ਇਹ ਰਹੇਂ।
ਅਪਰ ਉਪਾਵ ਨ ਕੋਊ ਲਹੇ' ॥੪੬॥
ਸਿੱਖਜਨ ਕੋ ਦੁਖ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਨਾਥ।
ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਚਿਤਵਹਿਂ ਚਿੰਤਾ ਸਾਥ।
ਦ੍ਵੈ ਘਟਿਕਾ ਲਗਿ ਧਾਰੀ ਮੌਨ।
ਭਰੀ ਸਭਾ ਨਹਿਂ ਬੋਲਯੋ ਕੌਨ ॥੪੭॥
ਪੁਨ ਪ੍ਰਯੰਕ ਪਰ ਪੌਢੇ ਦਯਾਲ।
ਸਿੱਖਜਨਿ ਰੱਛਯਾ ਚਿਤਹਿਂ ਬਿਸਾਲ।
-ਅਜ਼ਮਤਿ ਕੋ ਬਲ ਕਰਨੋ ਨਾਂਹੀ।
ਇਸ ਬਿਨ ਸਿੱਧ ਕਾਜ ਨਹਿਂ ਆਹੀ[3] ॥੪੮॥
ਕੋ ਬਿਧ ਕਰਹਿਂ-? ਬਿਚਾਰਤਿ ਏਵ।

---

[1]ਕਈ ਕੁ।
[2]ਜ਼ਖਮ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਭਾਵ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਕੇ।
[3]ਭਾਵ ਕਰਾਮਾਤ ਬਿਨਾ ਕਾਜ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪੰਥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਰਿ ਚਹਿਂ ਗੁਰਦੇਵ।
-ਕਰਾਮਾਤ ਬਲ ਬਨਹਿਂ ਨ ਕਰਿਬੋ-।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰਨਿ ਇੱਛਾ ਧਰਿਬੋ ॥੪੯॥
ਜਿਮ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ ਰਣ ਕਰਜੋ।
ਅਜ਼ਮਤਿ ਬਿਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਸੰਗ ਲਰਜੋ।
ਜਿਮ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਰੇ ਬਹੁ ਬਾਰੀ।
ਬਲ ਧਰਿ ਕੀਨੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰੀ ॥੫੦॥
ਸੋ ਮਿਰਜਾਦਾ ਰਖਿਬੋ ਚਾਹਤਿ।
ਹਤੌਂ ਤੁਰਕ ਰਣ ਹੇਤ ਉਮਾਹਤਿ।
ਬਹੁਤ ਬਿਚਾਰਤਿ ਪੁਨ ਚਿਤ ਆਈ।
-ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਧਾਰੀ ਚੰਡਿ ਮਨਾਈ[1] ॥੫੧॥
ਸੁਭਟ ਸ਼ਿਰੋਮਨਿ ਸ਼ਕਤਿ ਮਹਾਨੀ।
ਮਹਾਂ ਜੋਗਮਾਯਾ[2] ਜਗ ਰਾਨੀ।
ਬਨੈ ਅਰਾਧਨ ਤਿਸ ਕੋ ਅਬੈ।
ਰਣ ਕੇ ਕਾਜ ਕਰਹਿ ਸਿਧ ਸਬੈ ॥੫੨॥
ਦੁਰਗਾ ਜਿਨ ਕੇ ਭਈ ਸਹਾਇ।
ਰਣ ਤੇ ਬਿਜੈ ਲਈ ਤਿਨ ਪਾਇ।
ਹਮਰੇ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਇਹ ਦੋਊ।
ਪੁਰਖ ਅਕਾਲ ਚੰਡਿਕਾ ਜੋਊ ॥੫੩॥
ਇਨ ਕੀ ਹਮਹੁ ਉਪਾਸਨ ਭਾਵੈ।
ਅਪਰਨਿ ਤੇ ਕਜਾ ਕਰ ਮਹਿਂ ਪਾਵੈਂ।
ਕਰਾਮਾਤ ਜੇ ਜਗ ਬਿਦਤਾਵੌਂ।
ਇਕ ਦਿਨ ਗਨ ਤੁਰਕਨਿ ਬਿਨਸਾਵੌਂ ॥੫੪॥
ਹਿੰਦੂ ਜਬਰ ਜ਼ੇਰ ਕਰਿ ਲੇਊਂ[3]।
ਸਕਲ ਰਾਜ ਸਿੱਖਜਨਿ ਕੌ ਦੇਂਊਂ।
ਅਜ਼ਮਤ ਬਿਦਤਹਿ ਬ੍ਰਤ[4] ਹੁਇ ਨਾਸ਼।
ਯਾਂ ਤੇ ਨਾਂਹਿਨ ਬਨੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੁ ॥੫੫॥
ਜਗ ਕਾਰਨ ਤਾਰਨ ਜਗ ਮਾਤਾ।

---

[1]ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਚੰਡੀ ਹੀ ਮਨਾਈ ਹੈ।
[2]ਏਥੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਰਾਸ ੧੦ ਅੰਸੂ ੪੮ ਅੰਕ ੧੪ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ।
[3]ਜਰਵਾਣੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਵਾਂ।
[4](ਕਰਾਮਾਤ ਨਾ ਦੱਸਣ ਦਾ) ਨਿਯਮ।

ਸੰਤ ਸਹਾਇ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ।
ਖੜਗ ਜੁੱਧ ਜਗ ਮਹਿਂ ਬਿਦਤਾਵੌਂ।
ਸਨੇ ਸਨੇ ਕਰਿ ਸਭਿਨਿ ਖਪਾਵੌਂ ॥੫੬॥
ਛਿਤ ਛੱਤ੍ਰੀ ਧ੍ਰਮ ਹੁਇ ਪਰਕਾਸ਼।
ਸਭਿ ਦੁਰਬੁੱਧਿ ਮਲੇਛ ਬਿਨਾਸ਼ੁ-।
ਇਮ ਬਿਚਾਰਿ ਕਰਵਟ ਲੇ ਉਠੇ।
ਸਿੱਖਜਨ ਸੋਂ ਬੋਲੇ ਉਰ ਤੁਠੇ* ॥੫੭॥
'ਤੁਮਰੇ ਹਿਤ ਜਗ ਮਾਤ ਮਨਾਵੌਂ।
ਪੂਜ ਮਹਾਂ ਕਲਿ ਮਹਿਂ ਬਿਦਤਾਵੌਂ।
ਰਣ ਕਰਤੇ ਨਿਤ ਬਨਹਿਂ ਸਹਾਈ।
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਨਿ ਸਗਰੇ ਦੇਹਿ ਖਪਾਈ' ॥੫੮॥
ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਧੀਰਜ ਦੀਨਾ।
ਸਿੱਖਜਨ ਕੋ ਮਨ ਆਨੰਦ ਭੀਨਾ।
ਆਪ ਪੂਜਿਬੇ ਉੱਦਮ ਕੀਨਾ।
ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਬੀਨਾ ॥੫੯॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤੀ ਰੁਤੇ 'ਸਿੱਖਨ ਲਰਿ ਆਵਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿਤੀਓ ਅੰਸੂ ॥੩॥

*ਇਹ ਉਥਨਕਾ ਮਹਿੰਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਛੰਦਾ ਬੰਦੀ) ਦੀ ਹੈ, ਵਾਰਤਕ ਮਹਿੰਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਜੋ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਹੈ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੪. [ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਮਿਲਨਾ]

੩<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੫

ਦੋਹਰਾ: ਚਿਤਵਤ ਬਿਦਤਨਿ ਚੰਡਕਾ,
ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਮਹਾਰਾਜ।
ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਨਿਸ ਬਿਖੈ,
ਬਡੇ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ॥੧॥

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ: ਉਠਿਯੰਤਿ ਤੇਜ[+] ਤੇ ਤੇਜ ਰੂਪ[1]।
ਖੁਲਿਯੰਤਿ ਪਲਕ ਲੋਚਨ ਅਨੂਪ।
ਪਢਿਯੰਤਿ ਸ਼ਬਦ ਚਹੁੰ ਓਰ ਜੋਰ[2]।
ਧੁਨਿ ਰਾਗ ਸੁ ਮਧੁਰ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਘੋਰ ॥੨॥
ਝਰਣੰਤਿ ਤਾਰ ਬਾਜੰਤਿ ਬੈਨ[3]।
ਗਾਵੰਤਿ ਗਜਾਨ ਦਾ ਗੁਰਨਿ ਬੈਨ[4]।
ਧਰਿਯੰਤਿ ਰਿਦੈ ਜਿਨ ਕੋ ਬਿਚਾਰ।
ਨਸ਼ਟੰਤਿ ਕਾਮ ਆਦਿਕ ਬਿਕਾਰ ॥੩॥
ਝੜਿਯੰਤਿ ਡੰਕ ਨੌਬਤ ਬਜੰਤਿ[5]।
ਤ੍ਰਸਿਯੰਤਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼੍ਰੌਨੇ ਸੁਨੰਤਿ[6]।
ਬੋਲਤਿ ਨਕੀਬ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ।
ਜਹਿਂ ਕਹਾਂ ਹੋਤਿ ਕਰਤਾਰ ਜਾਪ ॥੪॥
ਡੰਕੇ ਰਣੰਕ, ਖੜਕੈਂ, ਘੜਿਯਾਲ[7]।
ਦਰ ਪਢਹਿਂ ਭਾਟ ਕੀਰਤਿ ਬਿਸਾਲ।
ਬਜਿਯੰਤਿ ਸੰਖ ਤੁਰਰੀ ਅਨੇਕ।
ਸੁਨਿ ਉਠਤਿ ਸਿੱਖ ਧਾਰਤਿ ਬਿਬੇਕ[8] ॥੫॥
ਮੰਗਲ ਮਹਾਨ ਮੰਦਰ ਸੁ ਪੌਰ।
ਤਜਾਗੰਤਿ ਨੀਂਦ ਹਿੰਦਵਾਨ ਮੌਰ[9]।

[+]ਪਾ:-ਸ਼ੁਧ ਪਾਠ:-ਸੇਜ-ਜਾਪਦਾ ਹੈ।
[1]ਤੇਜ ਦਾ ਹੀ ਤੇਜ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਗੇ।
[2]ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ।
[3]ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਦੀ ਝਰਨਾਟ ਪੈਂਦੀ ਹੈ (ਤੇ ਸਾਜ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਬੋਲ ਵਜਦੇ ਹਨ।
[4]ਗੁਰਬਾਣੀ।
[5]ਡੰਕੇ ਪੈਕੇ ਧੌਂਸੇ ਵਜ ਰਹੇ ਹਨ।
[6]ਵੈਰੀ ਕੰਨੀ ਸੁਣਕੇ ਡਰਦੇ ਹਨ।
[7]ਡੰਕੇ ਵਜਦੇ ਹਨ ਘੜਯਾਲ ਖੜਕਦੇ ਹਨ।
[8]ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
[9]ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ।

ਤਿਸ ਕਾਲ ਅਲੰਕ੍ਰਿਤ[੧] ਆਇ ਦਾਸ।
ਲੇ ਸ਼ਾਤ ਕੁੰਭ ਕੋ ਕੁੰਭਪਾਸ[੨*] ॥੬॥
ਅਧਿਕੈ ਸੁਗੰਧਿ ਮਹਿਕਾਰ ਸੰਗ।
ਬਹੁ ਰਗੜ ਬਿਦਾਮਨਿ ਸਹਿਤ ਭੰਗ।
ਏਲਾ[੩] ਲਵੰਗੁ[੪] ਮਿਰਚਾਂ ਨਿਕਾਰਿ[੫]।
ਮੇਲਜੋ ਗੁਲਾਬ ਬਿਚ ਸਰਦ ਬਾਰਿ ॥੭॥
ਜੁਤਿ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰਿ[੬] ਸਤਿਗੁਰ ਛਕਾਇ[+]।
ਪੁਨ ਸੌਚ ਨਾਨ ਕਰਿਤੇ ਬਨਾਇ।
ਬਹੁ ਦੂਰ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰ ਆਇ।
ਸੂਖਮ ਬਿਸਾਲ ਮੁਲ ਕੋ ਮੰਗਾਇ ॥੮॥
ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਵੀਨ ਪਹਿਰੇ ਪ੍ਰਭਾਤਿ।
ਪੁਨ ਅਲੰਕਾਰ ਸ਼ੋਭੰਤਿ ਗਾਤਿ।
ਦਿਨ ਚਰਜੋ ਸਿੰਘਾਸਨ ਪਰ ਥਿਰੰਤਿ।
ਜੁਤਿ ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਤਿਸ਼ੈ ਸੁਭੰਤਿ ॥੯॥
ਤਬਿ ਏਕ ਸਿੱਖ ਗੁਰ ਨਿਕਟ ਆਇ।
ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਅਰਜ਼ ਐਸੇ ਸੁਨਾਇ।
'ਗੁਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ! ਦਿਜ ਜਹਿਂ ਸਰਾਹਿ।
ਰਾਵਰਿ ਸਮੀਪ ਕਹਿ ਗਾਥ ਜਾਹਿ ॥੧੦॥
ਪੁਰਿ ਮਹਾਂਦੇਵ[੭] ਕੇ ਬਸਤਿ ਜੋਇ।
ਚਲਿ ਆਇ ਬਾਗ ਮਹਿਂ ਉਤਰ ਸੋਇ।

---

[੧](ਵਰਦੀ ਆਦਿਕ ਨਾਲ) ਸਜਿਆ ਫਬਿਆ।
[੨]ਸੋਨੇ ਦਾ ਘੜਾ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ [ਸੰਸ: ਸ਼ਾਤਕੰਭ = ਸੋਨਾ। ਸ਼ਤਕੁੰਭ ਨਾਮ ਪਰਬਤ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਸੋਨਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਤਕੁੰਭ ਤੋਂ ਜੋ ਨਿਕਲੇ ਸੋ ਸ਼ਾਤਕੁੰਭ]।
[*]ਪਾ:-ਸ਼ਾਂਤਿ ਕੁੰਭ' ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਘੜਾ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਗ਼ਲਤੀ ਹੈ। ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਭੁੱਲ ਨਾਲ ਕਿਤੇ ਪਾਠ 'ਸ਼ਾਂਤਿ ਕੁੰਭ' ਬੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।
[੩]ਲਾਚੀ।
[੪]ਲੌਂਗ।
[੫]ਕਾਲੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ।
[੬]ਅਫੀਮ ਦੇ ਨਾਲ ਪੋਸਤ ਦੇ ਡੋਡੇ ਤੇ ਛਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
(ਅ) ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਅਫੀਮ ਛਕ ਕੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹੀ ਦੀ ਮੌਜ ਲੁੱਟਣ ਕਰਕੇ ਬੀ ਛਤਰਧਾਰ ਨਾਮ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।
[+]ਸ਼ਾਯਦ ਕਵੀ ਜੀ ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾ: ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਗਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਿੱਖ ਜਦ ਰਾਜ ਸਾਜ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਤਦ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਹਨ, ਉਦਯ ਬਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਏਹ ਵਰਤਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਦੇਖੋ ਰਾਸਿ ੪ ਅੰਸੂ ੪੪ ਅੰਕ ੧੧ ਤੇ ਰੁਤ ੨ ਅੰਸੂ ੪੪ ਅੰਕ ੨੦ ਦੀਆਂ ਹੇਠਲੀਆਂ ਟੂਕਾਂ।
[੭]ਕਾਂਸ਼ੀ।

ਕਹਿੰ ਜਾਂਹਿ ਸੁ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਨਾਮ*।
ਬਿਧਿ ਚੰਡ ਪੂਜਿਬੇ ਗੁਨਨ ਧਾਮ[੧] ॥੧੧॥
ਜਿਹ ਸੰਗ ਬ੍ਰਿੰਦ ਨਰ ਜੁਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ।
ਜਗਮਾਤ[੨] ਸੁ ਜਾਤ੍ਰਾ ਜਾਤਿ ਆਪ।
ਮੁਝ ਕੋ ਬੁਲਾਇ ਬੂਝਯੋ ਬ੍ਰਿਤੰਤ।
ਮੈਂ ਕਹਯੋ ਆਪ ਕੋ ਸਭਿ ਮਤੰਤ ॥੧੨॥
ਸੁਨਿ ਅਨੰਦ ਧਾਰਿ ਪੁਨ ਪੁਨ ਬੁਝੇਇ।
ਚਿਤ ਚਹਤਿ ਕਿ -ਗੁਰੂ ਬੁਲਾਇ ਲੇਇਂ।
ਕਰਿ ਦਰਸ ਪ੍ਰਭੂ ਕੋ ਜਾਉਂ ਫੇਰ-।
ਇਹੁ ਆਸ਼ੈ ਪਰਖਯੋ ਤਾਂਹਿ ਹੇਰਿ[੩] ॥੧੩॥
ਚਲਿ ਆਇ ਆਪ ਤੇ ਲਖਿਯ ਨਾਂਹਿ[੪]।
ਚਿਤ ਚਹਤਿ ਅਧਿਕ ਹੁਇ ਮੇਲ ਪਾਹਿ[੫]।
ਪ੍ਰਭੁ ਤੁਮ ਸਮ੍ਰੱਥ ਮਨ ਫੇਰ ਲੀਨਿ।
ਬਾਂਛਤਿ ਜੁ ਰਿਦੈ ਆਗਵਨ ਕੀਨਿ[੬]' ॥੧੪॥
ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੌਨ ਬੈਨ ਗੁਰ ਹਰਖ ਧਾਰਿ।
'ਧੰਨ ਧੰਨ ਖੜਗ ਕੇਤੈ' ਉਚਾਰਿ।
'ਨਿਜ ਸੇਵਕਾਨ ਕੇ ਕਰਤਿ ਕਾਜ।
ਘਟ ਘਟ ਬਿਆਪ ਰਾਜਾਨਿ ਰਾਜ' ॥੧੫॥
ਤਬਿ ਦਯਾਰਾਮ ਅਰ ਨੰਦ ਚੰਦ।
ਨਿਜ ਢਿਗ ਹਕਾਰ ਕਰਿ, ਕਹਿੰ ਮੁਕੰਦ।
'ਉਪਬਨਹਿ ਬਿਖੈ ਬਰ ਬਿੱਪ੍ਰ ਆਇ।
ਸਨਮਾਨ ਕਰਹੁ ਤਿਸ ਨਿਕਟ ਜਾਇ ॥੧੬॥
ਸਭਿ ਖਾਨ ਪਾਨ ਤ੍ਰਿਣ ਲਗਿ ਜਿਤੇਕ।
ਗੁਰ ਦੇਗ਼ ਭਾਖਿ ਦੀਜੈ ਤਿਤੇਕ।

---

*ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਤਾ ਨੰਦ ਉਜੈਨੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।
ਬਾਵਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਾਲੀ ਦਾਸ ਗੁਜਰਾਤੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।
[੧]ਬਿਧੀ ਨਾਲ ਚੰਡੀ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਵਿਚ ਗੁਣ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਜੋ।
[੨]ਜਵਾਲਾ ਜੀ।
[੩]ਤਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ।
[੪]ਇਹ ਗਲ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਆਪੇ ਟੁਰਕੇ ਆਪ ਪਾਸ ਆਵੇ। (ਅ) ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਸੱਦੇ ਬਿਨਾਂ ਆਪੇ (ਕੀਕੂੰ) ਆ ਗਿਆ ਹੈ।
[੫](ਪਰ) ਚਿਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ) ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਮੇਲ ਹੋਵੇ।
[੬]ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਰਿਦੇ ਵਿਚ (ਓਹ) ਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਿਨ ਮਿਲੇ ਅੱਗ੍ਰ ਨਹਿਂ ਉਚਿਤ ਜਾਨ[1]।
ਕਿਤ ਕੋ ਪਯਾਨ? ਸਭਿ ਲੇਹੁ ਜਾਨ' ॥੧੭॥
ਸੁਨਿ ਦੁਉ ਸੁਮਤਿ ਗਮਨੇ ਸ਼ਿਤਾਬ।
ਜਹਿਂ ਅਬ ਸਹਿਤ ਉਪਬਨ ਅਜਾਬ[2]।
ਤਹਿਂ ਪਿਖ੍ਯੋ ਬਿੱਪ੍ਰ ਬੈਠ੍ਯੋ ਸਮਾਨ[3]।
ਤਰੁ ਤਰੇ ਸਥੰਡਲ[4] ਸ਼ੁਭ ਮਹਾਨ ॥੧੮॥
ਮਣ ਪੰਚ ਮੋਦਕ ਧਰਿ ਅੱਗ੍ਰ ਤਾਂਹਿ।
ਕਰ ਬੰਦਿ ਬੰਦਨਾ ਬੈਠਿ ਪਾਹਿ।
'ਦਿਜ ਜੂ! ਗੁਰੂ ਕੀ ਦੇਗ ਲੇਹੁ।
ਸਭਿ ਰੰਕ ਰਾਵ ਲੇ ਖਾਤਿ ਏਹੁ ॥੧੯॥
ਪ੍ਰਭੁ ਪਠ੍ਯੋ ਹਮਹਿ ਤੁਮ ਕਰਨਿ ਮਾਨ।
ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਅੱਗ੍ਰ ਕਰਿ ਹੌ ਪਯਾਨ?
ਕਿਸ ਨੱਗ੍ਰ ਦੇਸ਼ ਰਾਵਰਿ ਨਿਕੇਤ?
ਪ੍ਰਸਥਾਨ ਕਰਨਿ ਕੌ ਕੌਨ ਹੇਤੁ?' ॥੨੦॥
ਸੁਨਿ ਬਿੱਪ੍ਰ ਭਨ੍ਯੋਂ 'ਸ਼ਿਵ ਨਗਰ[5] ਬੀਚ।
ਘਰ ਤਹਾਂ ਮੋਖ ਜਹਿਂ ਊਚ ਨੀਚ।
ਚਿਰਕਾਲ ਬਿਤ੍ਯੋ ਚਿਤ ਚਹਤਿ ਭੂਰ।
ਜ੍ਵਾਲਾਮੁਖੀ ਪਰਸਨਿ ਜ਼ਰੂਰ ॥੨੧॥
ਔਚਕ ਸੁ ਭਈ ਅਬਿ ਕੇ ਬਿਸਾਲ।
ਬਿਨ ਇੱਛ ਤਯਾਰ ਭੇ ਲੋਕ ਜਾਲ।
ਮਹਿੰਮਾ ਹਮਹਿਂ ਸੁ ਗੁਰ ਕੀ ਸੁਨੰਤਿ।
ਨਿਤ ਦੇਤਿ ਦਾਨ ਕੀਰਤਿ ਲਹੰਤਿ ॥੨੨॥
ਅਬਿ ਆਨਿ ਭਯੋ ਤਿਨ ਨਗਰ ਡੇਰ।
ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਗਮਨੈਂ ਸੁ ਫੇਰ।
ਹਮਰੋ ਬਖਾਨ ਆਸ਼ੀਰਬਾਦ।
ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲਉਂ ਆਨਿ, ਜਬਿ ਕਰਹਿਂ ਯਾਦ' ॥੨੩॥
ਸੁਨਿ ਦਯਾਰਾਮ ਅਰੁ ਨੰਦਚੰਦ।

---

[1](ਸਾਨੂੰ) ਮਿਲੇ ਬਿਨਾ (ਉਸ ਦਾ) ਅੱਗੇ ਜਾਣਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ।
[2]ਅਜੀਬ।
[3]ਸਹਿਜ ਹੀ, ਭਾਵ ਕੋਈ ਆਸਨ ਤਕੀਏ ਲਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ।
(ਅ) ਮਾਨ ਸਹਿਤ।
[4]ਬ੍ਰਿੱਛ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਥੜੇ ਤੇ।
[5]ਕਾਂਸ਼ੀ।

ਸਭਿ ਭਨੀ ਗਾਥ, ਢਿਗ ਗੇ ਮੁਕੰਦ।
ਗੁਰ ਕਹ੍ਯੋ 'ਫੇਰ ਸੁਧਿ ਲੇਹੁ ਸਰਬ।
ਸਹਿ ਬਿੱਦਯ ਗੁਨੀ ਕੈ ਹੋਤਿ ਗਰਬ[੧]' ॥੨੪॥
ਸੁਨਿ ਕੈ ਦਿਵਾਨ ਸਭਿ ਕਿਛ ਪੁਚਾਇ।
ਬਾਂਛਤਿ ਜਿ ਵਸਤੁ ਜੋ ਜੋ ਬਤਾਇ।
ਦਿਨ ਗਯੋ ਬੀਤ ਰਹਿ ਜਾਮ ਏਕ।
ਕੁਛ ਕਰਿ ਅਰਾਮ ਸਾਗਰ ਬਿਬੇਕ ॥੨੫॥
ਸੁੱਖਾ ਅਫੀਮੁ ਛਕਿ ਸੌਚ ਠਾਨਿ[*]।
ਤਿਸ ਕਾਲ ਬਹੁਰ ਕਰਿ ਕੈ ਸ਼ਨਾਨ।
ਤਨ ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੋ ਪਹਿਰ ਲੀਨ।
ਕਲਗ਼ੀ ਸੁ ਜਿਗਾ ਸਿਰ ਧਰਨਿ ਕੀਨਿ ॥੨੬॥
ਮੰਦਿਰ ਸੁਵਰਨ ਮੁਕਰਨਿ ਜਰਾਇ।
ਤਿਹ ਹੇਮ ਸਿੰਘਾਸਨ ਕੋ ਡਸਾਇ।
ਸਿਤ ਆਸਤਰਨ ਬੰਧਾਨ ਕੀਨਿ।
ਰੇਸ਼ਮ ਸੁ ਡੋਰ ਗੁੰਫਾਨਿ ਪੀਨ ॥੨੭॥
ਤਿਸ ਪਰ ਬਿਰਾਜਿ ਕਰੁਨਾ ਨਿਧਾਨ।
ਸਭਿ ਥਿਰੇ ਸਮੀਪੀ ਨਿਕਟ ਆਨਿ।
ਗੁਣਵਾਨ ਚਤੁਰ ਕਵਿ ਬੁੱਧਿਵੰਤ।
ਜੋ ਲਖਹਿਂ ਭੇਦ ਬਡ ਗਯਾਤਵੰਤ ॥੨੮॥
ਤਬਿ ਦਯਾਰਾਮ ਕੋ ਢਿਗ ਬੁਲਾਇ।
'ਦਿਜ ਲਯਾਉ ਜਾਉ, ਨਹਿਂ ਬਿਲਮ ਲਾਇ।'
ਸੁਨਿ ਹੁਕਮ ਗਯੋ ਅਸਵਾਰ ਹੋਇ।
ਤਿਸ ਨਿਕਟ ਜਾਇ ਕਹਿ ਬਾਕ ਸੋਇ[੨] ॥੨੯॥
'ਗੁਰ ਕਰਤਿ ਯਾਦ, ਚਲੀਅਹਿ ਹਜ਼ੂਰ।
ਤਤਕਾਲ ਚਢ੍ਯੋ ਸੁਨਿ ਬਹਿਲ ਰੂਰ।
ਆਯੋ ਸਮੀਪ ਨਰ ਕਿਤਿਕ ਸਾਥ।
ਪਠਿ ਆਸ਼ਿਖ[੩] ਸ਼੍ਰੀ ਫਲ ਲੀਨਿ ਹਾਥ ॥੩੦॥
ਗੁਰ ਅੱਗ੍ਰ ਅਰਪਿ ਕਰਿ ਦਰਸ ਕੀਨਿ।

---

[੧]ਭਾਵ ਵਿਦਯਾ ਵਾਲਾ ਗੁਣੀ ਹੰਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
[*]ਦੇਖੋ ਰਾਸਿ ੪ ਅੰਸੂ ੪੪ ਅੰਕ ੧੧ ਦੀ ਤੇ ਰੁਤ ੨ ਅੰਸੂ ੪੪ ਅੰਕ ੨੦ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ।
[੨]ਉਸ ਨੇ।
[੩]ਆਸ਼ੀਰਬਾਦ ਪੜ੍ਹੀ।

ਤਬਿ ਚੌਕੀ ਦਾਸ ਡਸਾਇ ਦੀਨਿ*।
ਬਰ ਬਿੱਪ੍ਰ ਬੈਠਿ ਅਵਿਲੋਕਿ ਰੂਪ[1]।
-ਮਨ ਮੋਹਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਿ ਤਨ ਅਨੂਪ ॥੩੧॥
ਜਿਮ ਕਹਜੋ ਪੁਰਾਨਨਿ ਮਹਿਂ ਸੁਭਾਇ।
ਤਿਮ ਸੁੰਦਰ ਤਨ ਗੁਨ ਜੁਤਿ ਸੁਹਾਇ।
ਆਕਰਖ ਸੁ ਚਿਤ ਬਰਬਸਹਿਂ ਲੇਤਿ[2]-।
ਗੁਰ ਕੋ ਸਮਰਥ ਲਖਿ ਬਲ ਨਿਕੇਤ ॥੩੨॥
ਤਬਿ ਦਯਾਸਿੰਧੁ ਬੂਝਜੋ ਸੁ ਤੌਨ।
'ਦਿਜ ਜੂ! ਕਹਹੁ ਤੁਮ ਇਸ਼ਟ ਕੌਨ?
ਕਿਹ ਕੋ ਅਰਾਧ ਸੇਵਤਿ ਮਹਾਨ?
ਕਿਸ ਨਿਕਟ ਚਹਤਿ ਆਪਨ ਕਲਜਾਨ? ॥੩੩॥
ਦਿਜ ਕਹੈ ਸੁ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਫੇਰ।
'ਹਮ ਇਸ਼ਟ ਚੰਡਿਕਾ ਸਭਿ ਬਡੇਰ।
ਜਿਹ ਨਿਕਟ ਜਾਚਤੇ ਦੇਵ ਸਰਬ।
ਜਿਹ ਖੰਡ ਕੀਨਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਗਰਬ+ ॥੩੪॥
ਤਿਸ ਜਗਤ ਮਾਤ ਕੋ ਮੁੱਖਜ ਥਾਨ।
ਜ੍ਵਾਲਾਮੁਖੀ ਸੁ ਬਿਦਤਜੋ ਜਹਾਨ।
ਤਿਸ ਦਰਸ ਪਰਸਿਬੇ ਹਰਸ਼[3] ਧਾਰਿ।
ਘਰ ਦੇਸ਼ ਦੂਰ ਤਜਿ ਕੈ ਪਧਾਰਿ ॥੩੫॥
ਸਭਿ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤਿ ਦੇਵਾਨ ਦੇਵ।
ਬ੍ਰਹਮਾਦਿ ਜਾਂਹਿ ਕੀ ਕਰਤਿ ਸੇਵ।

---

*ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਇੰਨਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਚੌਂਕੀ ਡਾਹ ਕੇ ਕੋਈ ਬੈਠ ਸਕੇ ਤਦੋਂ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਬੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਸਮੇਂ ਦਾ ਤ੍ਰੀਕਾ ਸੀ ਜੋ ਏਥੇ ਕਲਪ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਰਥ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਕਿਵੇਂ ਬਰਾਬਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਪੰਜਵੀਂ ਰੁਤ ਦੇ ਕਬਿੱਤਾਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਬੜੇ ਕਵੀ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪੰਡਿਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ ਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਤੱਖਜ ਵੇਖਕੇ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਵਤਾਰ ਮੰਨ ਨੇ ਚੌਂਕੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਹੀਆ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

[1]ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਬੈਠਕੇ ਡਿੱਠਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ।

[2]ਮੱਲੋਮਲੀ ਚਿਤ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

+ਕਵੀ ਜੀ ਪਿਛੇ ਰਾਸਿ ੧੧ ਅੰਸੂ ੫੦ ਅੰਕ ੧੨, ੧੩, ੧੫, ੧੭ ਵਿੱਚ ਦੱਸ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਦੇਵੀ ਦੈਂਤਾਂ ਤੋਂ ਨੱਸ ਕੇ ਛਪਦੀ ਫਿਰੀ ਤੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ (ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਰੱਖਜਾ ਕੀਤੀ, ਹੁਣ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਜੀ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਗਰਬ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਿਛਲੇ ਲੇਖ ਨਾਲ ਏਹ ਢੁਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਦੇਖੋ ਜਿਸ ਦੀ ਰੱਖਜਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿੱਤ ਸਮਝਕੇ ਸੱਦਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਉਹ ਹੈ ਤੇ ਕ੍ਰਿਤੱਗਜ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਰੱਖਣ ਹਾਰ ਦੀ ਕੁਮਕ ਲਈ ਆਪੇ ਆਵੇ, ਅਰਾਧਨਾ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਿਉਂ ਦੇਵੇ?

[3]ਅਨੰਦ।

ਲਿਵ ਲਗੀ ਸਦਾ ਤਿਸ ਨਾਮ ਕੇਰ।
ਮੈਂ ਕਰੌਂ ਧ੍ਯਾਨ ਪੂਜਾ ਘਨੇਰ' ॥੩੬॥
ਸੁਨਿ ਗੁਰੂ ਬੂਝਨਾ ਕੀਨਿ ਤਾਂਹਿ।
'ਜਗ ਮਾਤ ਪੂਜਿਬੇ ਹਮਹਿਂ ਚਾਹਿ।
ਜਿਸ ਤੇ ਪ੍ਰੱਤਛ ਹੁਇ ਦਰਸ ਦੇਹਿ।
ਹਮ ਹੇਰਿ ਰੂਪ ਬਰ ਮਾਂਗ ਲੇਹਿ* ॥੩੭॥
ਤੁਮ ਪੈ ਬਿਧਾਨ ਇਹ ਸਕਲ ਆਇ।
ਕੀਜੈ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਬਨਾਇ।
ਚਹੀਏ ਸਮਿੱਗ੍ਰੀ ਤਬਿ ਜਿਤੇਕ+।
ਜੋ ਦੁਲਭ ਹੋਇ ਕਹੀਯਹਿ ਤਿਤੇਕ ॥੩੮॥
ਜਿਮ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਠ ਅਰੁ ਹਮਨ ਹੋਇ।
ਰਹਿ ਕਿਤਿਕ ਕਾਲ ਲਗਿ, ਕਹਹੁ ਸੋਇ।
ਜਨ ਦਿਜਨ ਭਨੀ ਮਹਿਮਾ ਤੁਮਾਰ।
ਬਿਧਿ ਚੰਡਿ ਪੁਜਿਬੇ ਮਹਿਂ ਉਦਾਰ ॥੩੯॥

ਦੋਹਰਾ: ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇਓ ਆਨ ਕਰਿ, ਹੈ ਜਿ ਬਿਧਾਨ ਪ੍ਰਬੀਨ[੧]।
ਕਰਹੁ ਬਿਦਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਚੰਡਿਕਾ, ਤੇਜ ਤੁਰਕ ਹਿਤ ਹੀਨ[੨]' ॥੪੦॥
ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਕੇ ਬਚਨ, ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸਭਿ ਦਿਜ ਰਾਇ।
ਕੇਤਿਕ ਸਮੈਂ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿ, ਬੋਲਨ ਚਾਹਿ ਉਠਾਇ ॥੪੧॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਦਿਜ ਮਿਲਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚਤੁਰਥੋ ਅੰਸੂ ॥੪॥

*ਇਹ ਵਾਕ ਦਸਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜਾਪਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੂੰ ਸਨਮੁਖ ਕਰਕੇ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ:-'ਤੁਮਹਿ ਛਾਡ ਕੋਈ ਅਵਰ ਨ ਧਿਆਊਂ ॥ ਜੋ ਬਰ ਚਹੌਂ ਸੁ ਤੁਮ ਤੇ ਪਾਊ' ॥ [ਚੌ: ਅੰਕ ੪] ਪੁਨ:-'ਨ ਨਾਮ ਆਨਕੋ ਜਪੋਂ...... ਨ ਧਿਆਨ ਆਨ ਕੋ ਧਰੋਂ' ॥ [ਬਚਿ: ਨਾ: ੩੬-੩੭-੩੮]।

+ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ-'ਤਿਹ ਹਿਤ ਸਮਿੱਗ੍ਰੀ ਚਹਿ ਜਿਤੇਕ'।

[੧]ਬਿਧੀ (= ਤ੍ਰੀਕਾ) ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੀਨ।

[੨]ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਤੇਜ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਵਾਸਤੇ।

੫. [ਸਮਿੱਗ੍ਰੀ ਮੰਗਾਉਣੀ]

੪<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੬

ਦੋਹਰਾ: 'ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਮਹਾਂਰਾਜ ਪ੍ਰਭੁ !
ਸੁਨਿਯਹਿ ਹੇਤੁ ਜਿਤੇਕ।
ਹਮਨ ਕਰਨਿ ਅਰੁ ਬਲੀ ਮਹਿਂ,
ਸੰਚਹਿ ਬਨਹਿ ਤਿਤੇਕ[੧] ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਪ੍ਰਥਮੈ ਘਨੋ ਦਰਬ ਹੀ ਚਹੀਯਹਿ।
ਜਿਸ ਤੇ ਸਭਿ ਕਾਰਜ ਨਿਰਬਹੀਯਹਿ।
ਲਾਖ ਅਹੂਤੀ ਦੈਬੇ ਹੇਤੁ।
ਮੋਲ ਸਮਿੱਗ੍ਰੀ ਲੇ ਧਨ ਦੇਤਿ ॥੨॥
ਲਾਖਹੁ ਕੀ ਗਿਨਤੀ ਤਬਿ ਹੋਇ।
ਸਧਹਿ ਹਜ਼ਾਰਨਿ ਤੇ ਨਹਿਂ ਸੋਇ[੨]।
ਪੁਨ ਛੱਤ੍ਰੀ ਸ਼ੁਧ[੩] ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਜਾਨੋ।
ਨ੍ਰਿਭੈ ਆਦਿ ਗੁਣ ਮੈਂ ਜਿਸ ਮਾਨੋ ॥੩॥
ਜਬਿ ਤੇ ਹਮਨ ਕਰਨਿ ਲਗਿ ਪਰੈਂ।
ਤਬਿ ਤੇ ਨੇਮ ਬਿਖਮ ਸਭਿ ਧਰੈ[੪]।
ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਤੇ ਆਦਿਕ ਜੇਈ।
ਮਨ ਦ੍ਰਿੜ ਰਾਖਿ, ਨ ਡੋਲਨਿ ਦੇਈ[++] ॥੪॥
ਸਰਬ ਰਿਖੀਕ ਜੀਤ ਕਰਿ ਰਹੈ।
ਸੁਨਹਿਂ ਨ ਬਹੁ ਕਿਛ ਮੁਖ ਨਹਿਂ ਕਹੈ।
ਸੰਜਮ ਮਹਿਂ ਤਨ ਮਨ ਕੋ ਰਾਖੈ।
ਏਕ ਅਰਾਧਨ ਮੈਂ ਅਭਿਲਾਖੈ ॥੫॥
ਅਬਿ ਕਲਜੁਗ ਕੌ ਕਾਲ ਕਰਾਲਾ।
ਨਹਿਂ ਮਨ ਸੁਧਰਹਿ ਧਰਹਿ ਬਿਕਾਲਾ[੫]।
ਪੂਜਾ ਕਰਨਿ ਕਰਾਵਨਹਾਰੇ।
ਦੋਨਹੁਂ ਨੇਮ ਨ੍ਰਿਬਾਹਹਿਂ ਸਾਰੇ ॥੬॥
ਸਤਿਜੁਗ ਤ੍ਰੇਤਾ ਦ੍ਵਾਪੁਰ ਮਾਂਹੀ।

---

[੧]ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤਿਤਨਾ ਕੁ।
[੨]ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪੱਯਾਂ ਨਾਲ ਸੋ (ਉਹ ਕਾਰਜ) ਨਹੀਂ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ।
[੩]ਭਾਵ ਜੋ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋਵੇ।
[੪]ਕਠਨ ਨੇਮ (ਜੋ ਅਸੀਂ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ) ਧਾਰਨ ਕਰੇ (ਉਹ ਖੱਤ੍ਰੀ)।
[++]ਪਾ:-ਮਨ ਦ੍ਰਿੜ ਰਾਖਨਿ, ਡੋਲ ਨ ਦੇਈ।
[੫]ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਦਾ ਹੈ।

ਸੁਗਮ ਚੰਡਿਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਂਹੀ।
ਅਬਿ ਕਲਿਕਾਲ ਪ੍ਰਬਿਰਤਜੋ ਭਾਰੀ।
ਭਈ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬਹੁ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਾਰੀ ॥੭॥
ਤਜਿ ਤਜਿ ਮ੍ਰਿੱਤੁ ਲੋਕ ਸੁਰ ਸਾਰੇ।
ਮੇਰੁ ਆਦਿ ਗਿਰ ਬਿਖੈ ਪਧਾਰੇ।
ਗੋਰਖ ਆਦਿ ਸਿੱਧ ਜਗ ਫਿਰਤੇ।
ਪਿਖਿ ਅਧਰਮ ਕੋ ਅਬਿ ਨ ਬਿਚਰਤੇ ॥੮॥
ਯਾਂ ਤੇ ਬਹੁ ਦੁਹਸਾਧਯਾ ਦੇਵੀ[1]।
ਦਰਸ ਪ੍ਰਤੱਛ ਦਿਖਾਇ ਅਭੇਵੀ[2]।
ਧਨ ਕੀ ਸੁਨਹੁ ਕਹਾਂ ਤੇ ਆਵੈ।
ਨਹੀ ਰਸਾਇਨ ਕੋ ਜੁ ਬਨਾਵੈ ॥੯॥
ਤੁਮ ਢਿਗ ਰਾਜ ਨ ਅਵਨੀ ਕੇਰਾ।
ਜਿਸ ਕਰਿ ਆਵੈ ਦਰਬ ਘਨੇਰਾ।
ਤੁਰਕ ਤੇਜ ਤਪ ਰਹਯੋ ਬਿਸਾਲਾ।
ਕਰਹਿ ਕਰਾਵਹਿ ਪਾਪ ਕੁਚਾਲਾ ॥੧੦॥
ਇਸ ਬਿਧਿ ਬਹੁਤ ਬਿਖਮ ਹੀ ਜਾਨੋ।
ਸ਼ਕਤਿ ਧਰਹੁ ਤੁਮ ਚਹਹੁ ਜਿ ਠਾਨੋ।'
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਦਯਾਰਾਮ ਤਬਿ ਬੋਲਾ।
'ਪ੍ਰਭੁ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਚਿਤ ਰਖਹੁ ਅਡੋਲਾ ॥੧੧॥
ਧਨ ਕੀ ਕਮੀ ਨ ਇਨ ਕੋ ਕੋਈ।
ਜਿਨ ਕੋ ਕਰ ਪਾਰਸ ਹੀ ਹੋਈ[3]।
ਛੱਤ੍ਰੀ ਸ਼ੁੱਧ ਮਹਾਨ ਮਹਾਨੇ।
ਪ੍ਰਥਮ ਜੁਗਨਿ ਨਹਿੰ ਇਨਹਿੰ ਸਮਾਨੇ ॥੧੨॥
ਸੂਰਜਬੰਸ ਬਿਖੈ ਜਨਮਏ।
ਜਿਸ ਮਹਿ ਮਹਾਂ ਧਨੁਰ ਧਰ[4] ਥਿਏ।
ਰਾਮਚੰਦ ਆਦਿਕ ਬਲਵੰਤੇ।
ਰਘੁ, ਦਿਲੀਪ, ਨ੍ਰਿਪ ਸਗਰ[5] ਭਨੰਤੇ ॥੧੩॥

---

[1]ਕਠਨਤਾ ਨਾਲ ਸਾਧੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਦੇਵੀ।
[2]ਪ੍ਰਤੱਖਯ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। [ਸੰਸ:, ਭੇਵ = ਭੇਦ, ਮਰਮ। (ਅ) [ਹਿੰਦੀ ਭੇਵਨਾਂ ਤੋਂ ਭੇਵ। ਅਭੇਵੀ = ਨਾ ਭਿੱਜਣ ਵਾਲੀ]।
[3]ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਹੀ ਪਾਰਸ ਹੈ।
[4]ਧਨੁਖ ਧਾਰੀ।
[5]ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ।

ਇੰਦ੍ਰੈਜਿਤ ਇਨ ਕੋ ਨ ਸਮਾਨਾ।
ਗਿਨੀਐ ਕੌਨ ਮਹਾਨ ਮਹਾਨਾ[1]।
ਚਤੁਰਪੁੱਤ੍ਰ ਹਿਤ ਚਾਰਹੁੰ ਬਾਰੀ[2]।
ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਬੀਤੀ ਬਯ ਸਾਰੀ ॥੧੪॥
ਜਿਸ ਕੋ ਬਚਨ ਕਰਹਿਂ ਇਕ ਬਾਰੇ।
ਤਿਸ ਕੋ ਮਨ ਟਿਕ ਜਾਹਿ ਸੁਖਾਰੇ।
ਨਿਜ ਮਨ ਬਸ ਕਰਿਬੇ ਕਜਾ ਕਹੀਯਹਿ।
ਜਨਕ ਸਮਾਨ ਬ੍ਰਿਤੀ ਜਿਨ ਲਹੀਯਹਿ[*] ॥੧੫॥
ਸਤਿਗੁਰ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਰਖਹੁ ਭਰੋਸਾ।
ਜਿਨ ਮਹਿਂ ਲਖਹੁ ਆਦਿ ਸੰਤੋਸ਼ਾ[3]।
ਆਪ ਕਰੋ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਡੇਰਾ।
ਕਹਜੋ ਨ ਮਾਨਹੁਂ ਲਿਹੁ ਦ੍ਰਿਗ ਹੇਰਾ' ॥੧੬॥
ਇਮ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਰੁਖ ਕੋ ਜਾਨਿ।
ਦਯਾਰਾਮ ਨੇ ਕੀਨਿ ਬਖਾਨ।
ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਜੋ 'ਸਿਵਰ ਕੋ ਘਾਲਹੁ।
ਤੁਰਕਨਿ ਛੈ ਕੌ ਕਾਜ ਬਿਸਾਲਹੁ ॥੧੭॥
ਜੋ ਤੁਮ ਕਾਂਖਹੁ ਭਾਖਹੁ ਜੈਸੇ।
ਤੂਰਨ ਸਭਿ ਤਜਾਰੀ ਹੁਇ ਤੈਸੇ।
ਹੋਤਿ ਪ੍ਰਾਤਿ ਧਨ ਤੁਮਹਿਂ ਦਿਖਾਵਹਿਂ।
ਸਕਲ ਸੌਜ ਤਤਕਾਲ ਅਨਾਵਹਿਂ[*] ॥੧੮॥
ਅਪਰ ਕਹਾਂ ਕਹਿਯੈ ਤੁਮ ਤਾਂਈ।
ਰਹਹੁ ਪਰਖਿਯੇ ਲਖੇ ਸੁ ਜਾਈਂ[4]।'
ਕੇਸ਼ਵਦਾਸ ਸੁਨਤਿ ਪੁਨ ਕਹਜੋ।
'ਅਤਿ ਦੁਹੁਸਾਧ ਕਰਮ ਸਭਿ ਲਹਜੋ ॥੧੯॥
ਤੁਮ ਸਮਰਥ ਤੇ ਸਭਿ ਬਨਿ ਆਵੈ।
ਕਰਹੁ ਅਕਰਨ ਜਥਾ ਮਨ ਭਾਵੈ।

---

[1]ਵਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ।
[2]ਚਾਰ ਬਾਰ (ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਕੇਵਲ ਕੀਤਾ ਹੈ)।
[*]ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੇ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।
[3]ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਗੁਣ।
[*]ਪੰਡਿਤ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਲਈ ਧਨ ਦਿਖਾਉਣਆ ਇਕ ਨਿਊਨਤਾ ਹੈ ਜੋ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹਾ ਅਮੀਰ ਬੀ ਨਹੀਂ ਸਹਿ ਸਕਦਾ, ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਦ ਏਡੇ ਨੀਵੇਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ?
[4]ਰਹੋ ਪਰਖੋ (ਆਪੇ) ਜਾਣ ਲਓਗੇ।

ਆਛੀ ਬਾਤ, ਕਰੋਂ ਮੈਂ ਡੇਰਾ।
ਕਾਜ ਸਿੱਧ ਇਹੁ ਪੁੰਨ ਬਡੇਰਾ ॥੨੦॥
ਬਿਦਤਿ ਹੋਇ[+] ਤੁਮ ਕੋ ਜਗਮਾਤਾ।
ਜਗ ਤੁਰਕਾਨ ਤੇਜ ਪੁਨ ਹਾਤਾ।
ਹਿੰਦੁ ਧਰਮ ਕੋ ਹੈ ਇਹ ਬਾਰਾ[੧]।
ਨਾਂਹਿਤ ਜਾਤਿ ਨਸ਼ਟ ਹ੍ਵੈ ਸਾਰਾ[੨]' ॥੨੧॥
ਇਮ ਕਹਿ ਬਿੱਪ੍ਰ ਬਾਗ ਮਹਿਂ ਆਯੋ।
ਡੇਰਾ ਕਰਿ ਮੁਕਾਮ ਹਰਖਾਯੋ।
ਉਤ ਸਤਿਗੁਰ ਚਾਹਿਤਿ ਕ੍ਰਿਤ ਕੀਨਾ।
ਸਿੱਧ ਮਨੋਰਥ ਹ੍ਵੈ ਹਿਤ ਭੀਨਾ ॥੨੨॥
ਪਰੀ ਨਿਸਾ ਕਰਿ ਖਾਨੁ ਰੁ ਪਾਨਾ।
ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਾਨਾ।
ਬਡੀ ਪ੍ਰਾਤਿ ਉਠਿ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨੇ।
ਪਹਿਰੇ ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੁਤਿਵਾਨੇ ॥੨੩॥
ਦਿਨਪਤਿ[੩] ਉਦੇ ਭਯੋ ਹਰਖਾਏ।
ਸਿੱਖ ਮਸੰਦ ਦਾਸ ਭਟ ਆਏ।
ਕਰਿ ਪਗ ਬੰਦਨ ਪਾਸ ਥਿਰੇ ਹੈਂ।
ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਹੁਕਮ ਕਰੇ ਹੈਂ ॥੨੪॥
'ਕਾਰਦਾਰ ਗੁਰ ਘਰ ਕੇ ਜੇਤੇ।
ਇਕ ਥਲ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਅਬਿ ਤੁਮ ਤੇਤੇ।
ਪਰਸੋਂ ਜੇਤਿਕ ਚਢੀ ਅਕੋਰ।
ਸਭਿ ਕੋ ਕਰੋ ਏਕ ਥਲ ਜੋਰ ॥੨੫॥
ਆਨ ਸੁਨਾਵਹੁ ਧਨ ਹ੍ਵੈ ਕੇਤਾ।
ਅਬਿ ਕੇ ਮੇਲੇ ਆਯਹੁ ਜੇਤਾ।
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਹੁਕਮ ਮਿਲੇ ਤਬਿ ਸਾਰੇ।
ਸਭਿ ਅਕੋਰ ਕੋ ਕੀਨਿ ਸ਼ੁਮਾਰੇ[੪] ॥੨੬॥
ਧਨ ਨੌ ਲਾਖ ਕਰੀ ਮਿਲਿ ਗਿਨਤੀ।
ਪ੍ਰਭੁ ਢਿਗ ਭਨੀ ਜੋਰਿ ਕਰ ਬਿਨਤੀ।

[+]ਪਾ:-ਹੋਨਿ।
[੧]ਏਹ ਵੇਲਾ ਹੈ। (ਅ) ਵਾੜਾ ਭਾਵ ਰੱਖਜਕ ਹੈ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੰਡਲ।
[੨]ਸਾਰਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।
[੩]ਸੂਰਜ।
[੪]ਗਿਣਤੀ।

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਹੁਕਮ ਕਰਯੋ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ।
'ਸਕਲ ਕੋਸ਼ ਮਹਿਂ ਜਮਾ ਕਰੀਜੈ ॥੧੭॥
ਸੰਗਤਿ ਅਰੁ ਮਸੰਦ ਜਿਸੁ ਦੇਸ਼।
ਨਹਿਂ ਆਏ ਸੋ ਲਖਹੁ ਅਸ਼ੇਸ਼ੁ।
ਲਿਖਹੁ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਤਿਨ ਤਾਂਈਂ।
ਗੁਰ ਧਨ ਸਗਰੇ ਦੇਹੁ ਪੁਚਾਈ ॥੨੮॥
ਜੇਤਿਕ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਅਬਿ ਆਏ।
ਕਰਹੁ ਬਿਸਰਜਨ[1] ਦੇ ਸਿਰੁਪਾਏ।
ਸੁਭਟਨਿ ਕੌ ਦੀਜੈ ਦਰਮਾਹਾਂ।
ਰੁਖਸਦ ਕਰਹੁ ਜਾਹਿਂ ਘਰ ਮਾਹਾਂ[*] ॥੨੯॥
ਕੇਤਿਕ ਸਮੈਂ ਬਸਹਿਂ ਪੁਨ ਆਵੈਂ।
ਨਿਜ ਕੁਟੰਬ ਮਹਿਂ ਬੈਸ ਬਿਤਾਵੈਂ।'
ਸਚਿਵ, ਮਸੰਦ, ਖਵਾਸ[2], ਦਿਵਾਨ।
ਸੁਨਿ ਗੁਰੁ ਕਾਜ ਭਏ ਸਵਧਾਨ ॥੩੦॥
ਜਥਾ ਜੋਗ ਮਿਲਿ ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੀਨਾ।
ਦੇਨਿ ਲੇਨਿ ਜਿਸ ਬਿਧਿ ਕੋ ਚੀਨਾ।
ਰੁਖਸਦ ਕਰੇ ਦਏ ਸਿਰੁਪਾਊ।
ਲੇ ਕਰਿ ਗਮਨੇ ਸਿਖ ਸਮੁਦਾਊ ॥੩੧॥
ਜੇਤਿਕ ਚਹੀਅਹਿ ਕਾਰਜ ਹੇਤੁ।
ਕਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸੋ ਰਖੇ ਨਿਕੇਤ[3]।
ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਸੁਚਿਤ ਹੋਇ ਗੋਸਾਈਂ।
ਪਠਯੋ ਸਿੱਖ ਦਿਜ ਲੀਨਿ ਬੁਲਾਈ ॥੩੨॥
ਆਸ਼ਿਖਬਾਦ[4] ਆਨਿ ਕਰਿ ਦੀਯਸ।
'ਅਵਨਿ ਸਿੰਧੁ ਬਿਚ ਜੇਤਿਕ ਲੀਯਸ[5]।
ਤਿਸ ਮਹਿਂ ਤਪਹੁ ਤੇਜ ਅਤਿ ਤੈ ਕੈਂ[6]।

---

[1]ਵਿਦਾ।
[*]ਰਾਜਸੀ ਠਾਠ ਰਚਕੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਨੂੰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕਰ ਲੈਣ, ਏਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰ ਸਕਦੇ।
[2]ਨਫਰ।
[3]ਘਰ ਵਿਚ।
[4]ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ।
[5]ਸਮੁੰਦਰ ਨੇ ਜਿਤਨੀ ਕੁ ਧਰਤੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ।
[6]ਤਿਸ ਥਾਂ ਵਿਚ ਆਪਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੇਜ ਤਪੇ।

ਜਿਮ ਬ੍ਰਿਖ ਰਾਸ਼ਿ ਬਿਖੈ ਰਵਿ ਐ ਕੈ[1]' ॥੩੩॥
ਬੈਠਜੋ ਨਿਕਟ ਬਿੱਪ੍ਰ ਬਰ ਗੁਰ ਕੇ।
ਉਚਰੇ[2] ਤਬਹਿ ਮਨੋਰਥ ਉਰ ਕੇ।
'ਦਿਜ ਜੂ ! ਸੌਜ ਲਿਖਾਵਹੁ ਸਾਰੀ।
ਹਮਨ ਕਰਨ ਕੀ ਆਹੁਤਵਾਰੀ[3] ॥੩੪॥
ਬਾਂਛਤਿ ਜਿਤਿਕ ਤਾਂਹਿ ਤੇ ਦੂਣੀ।
ਕਿਸੂ ਵਸਤੁ ਤੇ ਹੋਇ ਨ ਊਣੀ।
ਸਰਫੇ ਸਾਥ ਕਹਹੁ ਕਿਛੁ ਨਾਂਹੀ।
ਕੋਸ਼ ਅਤੁਟ ਦੀਨਸਿ ਗੁਰ ਪਾਹੀ' ॥੩੫॥
ਕੇਸ਼ੋਦਾਸ ਬਿਚਾਰੀ ਤਬੈ।
ਜਿਤਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ[4] ਅਹੂਤੀ ਸਬੈ।
ਤਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਘ੍ਰਿੱਤ ਜਵ ਤਿਲੈ।
ਤੰਦੁਲ, ਮੇਵਾ, ਖੰਡ ਸੁ ਮਿਲੈ ॥੩੬॥
ਪਿਸਤਾ, ਗਰੀ, ਬਿਦਾਮ, ਸੁਪਾਰੀ।
ਖਾਰਕ[5] ਖੋਪਾ[6], ਦਾਖ ਸੁਧਾਰੀ।
ਧੂਪ ਧੁਖਾਵਨਿ ਕੇ ਹਿਤ ਘਨੀ।
ਅਨਿਕ ਸੁਗੰਧੈਂ ਚੰਦਨ ਸਨੀ ॥੩੭॥
ਸੀਸੇ ਭਰੇ ਗੁਲਾਬ ਸੁ ਕੇਰੇ।
ਅਪਰ ਗੰਧ ਘਨਸਾਰ[7] ਘਨੇਰੇ।
ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੋ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਿਖਿ ਕਰਿ ਕੇ।
ਦਯੋ ਬਿੱਪ੍ਰ ਬਰ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ॥੩੮॥
ਅਪਰ ਬਾਰਤਾ ਕਹੀ ਕਹਾਈ।
ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਿਦਤਹਿ ਜਗ ਮਾਈ।
ਖਾਤਰ ਜਮਾ[8] ਬਿੱਪ੍ਰ ਕੀ ਹੋਈ।
-ਗੁਰ ਸਮਰਥ ਕਰਿ ਸਕ ਹੈਂ ਸੋਈ- ॥੩੯॥

---

[1]ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬ੍ਰਿਖ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸੂਰਜ (ਅਤਿ ਤੇਜ ਧਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। [ਬ੍ਰਿਖ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਜੇਠ ਮਹੀਨੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ]।
[2](ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਆਖੇ।
[3]ਅਹੂਤੀਆਂ ਵਾਲੀ (ਸਮੱਗ੍ਰੀ)।
[4]ਅੰਦਾਜ਼ਾ।
[5]ਛੁਹਾਰੇ।
[6]ਗਰੀ।
[7]ਕਪੂਰ [ਸੰਸ:, ਘਨਰਸ, ਘਨਸਾਰ]।
[8]ਤਸੱਲੀ।

ਸਰਬ ਰੀਤਿ ਮਨ ਅਪਨ ਜਮਾਯਹੁ[੧]।
ਜਿਮ ਨਿਸ਼ਚੈ ਚਾਹਤਿ ਤਿਮ ਪਾਯਹੁ।
ਉਰ ਧਰਿ ਹਰਖ ਕਹਤਿ 'ਪ੍ਰਭੁ ਸੁਨੀਅਹਿ।
ਅਤਿ ਉੱਤਮ ਬਿਧਿ ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਗੁਨੀਅਹਿ ॥੪੦॥
ਬੇਦ ਉਕਤਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੋਂ ਕਤਿ ਸਾਰ[੨]।
ਮੈਂ ਸਭਿ ਖੋਜਿ ਧਰੀ ਨਿਰਧਾਰਿ।
ਤੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਮੈਂ ਬਿਧਾਂ ਹਜ਼ਾਰੇ।
ਲਾਖਹੁਂ ਪਢੇ ਸ਼ਲੋਕ ਬਿਚਾਰੇ ॥੪੧॥
ਅਗਨੀ ਆਦਿ ਦੇਵਤਾ ਜੇਈ।
ਪਢਿ ਕਰਿ ਬਿਦਤਾਵਨਿ ਕਰਿ ਸੇਈ।
ਅਬਿ ਕਰਤਾ ਦੁਰਲਭ ਜਗ ਹੋਯੋ[੩]।
ਯਾਂ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਫੁਰਤਿ ਨਹਿਂ ਕੋਯੋ ॥੪੨॥
ਅਬਿ ਜਗਮਾਤਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜੇ ਕਰੈ।
ਤੁਮ ਸਰੀਰ ਤੇ ਪੂਰੀ ਪਰੈ[੪]।
ਸਿੱਧ ਹੋਇ ਸੰਕਲਪ ਤੁਮਾਰਾ।
ਇਹ ਗਜਾਨੀ ਕੋ ਲੱਛਣ ਸਾਰਾ[੫]' ॥੪੩॥
ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਜੋ 'ਮਿਸਰ ਜੂ ! ਐਸੇ।
ਹੁਇ ਹੈ ਸਚ ਅਬਿ ਭਾਖਤਿ ਜੈਸੇ।
ਸਮਾ ਸਮਾਜ ਮਿਲਜੋ ਸਭਿ ਆਈ।
ਕਜੋਂ ਨ ਕਾਜ ਪੂਰਨ ਹੁਇ ਜਾਈ' ॥੪੪॥
ਹੁਕਮ ਪਾਇ ਦਿਜਬਰ ਨਿਜ ਡੇਰੇ।
ਗਮਨਜੋਂ ਚਿਤਵਤਿ ਚਿਤ ਬਹੁਤੇਰੇ।
ਮਹਾਰਾਜ ਨਰ ਮੁੱਖਜ ਬੁਲਾਏ।
ਲਜਾਵਨ ਹੇਤੁ ਸੌਂਜ ਸਮੁਦਾਏ ॥੪੫॥
ਧਨ ਕੀ ਹੁੰਡੀ ਨਗਰਨਿ ਮਹੀਆ।
ਤਤਛਿਨੁ ਦੇ ਕਰਿ ਪਠਿ ਜਹਿਂ ਕਹੀਆ।
ਤੂਰਨ ਪਠੇ ਸਕਟ ਭਰਿ ਲਜਾਯੋ।
ਮੇਵਾ ਘ੍ਰਿਤ ਆਦਿਕ ਸਮੁਦਾਯੋ ॥੪੬॥

---

[੧]ਭਾਵ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਲਈ।
[੨]ਵੇਦ ਉਕਤੀ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਉਕਤੀ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ।
[੩]ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਾਵਣੇ ਵਾਲਾ ਜੈਸੇ ਆਪ ਹੋ, ਵੈਸਾ ਜਗ ਤੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।
[੪]ਭਾਵ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇ।
[੫]ਗਜਾਨੀ ਦਾ ਇਹ ਲੱਛਣ ਸਾਰ ਹੈ (ਜੋ ਸੰਕਲਪ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।

ਚਤੁਰ ਬਨਜ ਮਹਿਂ[1] ਗਮਨੇ ਸੋਈ।
ਕਰੇ ਖਰੀਦਨ ਜਹਿਂ ਜਹਿਂ ਹੋਈ।
ਸੰਚੈ ਸਕਲ ਵਸਤੁ ਕੋ ਆਏ।
ਨਗਰ ਸਮੂਹਨ ਮਹਿਂ ਫਿਰ ਲ੍ਯਾਏ ॥੪੭॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁੱਤੇ 'ਸੌਜ ਅਨਾਵਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚਮੋ ਅੰਸੂ ॥੫॥

---

[1]ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਸਿਆਣੇ।

੬. [ਨੈਣੇ ਦਾ ਟਿੱਲਾ]

੫<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੭

ਦੋਹਰਾ: ਕੇਸਰ, ਏਲਾ ਜੁਗਮ ਬਿਧਿ[1],
ਖਾਰਕ, ਦਾਖਨਿ ਬ੍ਰਿੰਦ।
ਖੋਪਾ, ਗਰੀ, ਬਿਦਾਮ ਕੀ,
ਆਨੇ ਸਕਟ ਬਿਲੰਦ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਤੇ ਘ੍ਰਿਤ ਸੈਂਕਰ ਮਨੇ[2]।
ਤਿਲ, ਜਵ, ਤੰਦੁਲ ਲੇ ਕਰਿ ਘਨੇ।
ਸੰਚੈ ਭਯੋ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਆਇ।
ਚਹੈਂ ਸੁ ਵਸਤੂ[3] ਸਕਲ ਅਨਾਇ ॥੨॥
ਸਰਬ ਸਮਿੱਗ੍ਰੀ ਹੋਯਸਿ ਤਯਾਰੀ।
ਲਿਯੋ ਬਿੱਪ੍ਰ ਕੋ ਨਿਕਟ ਹਕਾਰੀ।
ਆਸ਼ਿਖ ਦੇ ਕਰਿ ਬੈਠਯੋ ਪਾਸੀ।
ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਗਿਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ॥੩॥
'ਦਿਜਬਰ! ਸੁਨੋ ਜੁ ਆਇਸੁ ਦਈ।
ਸਕਲ ਵਸਤੁ ਇਕਠੀ ਹੁਇ ਗਈ।
ਹਮਨਿ ਕਰਨਿ[4] ਪਠਿ ਮੰਤ੍ਰਨਿ ਸੰਗ।
ਤਿਥ ਸ਼ੁਭ ਪਿਖਿ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਅਭੰਗ[5]' ॥੪॥
ਕੇਸ਼ਵ ਕਹਯੋ 'ਬਿਧਾਨ ਕਰੈਹੌਂ[6]।
ਲਾਖ ਦਰਬ ਕੀ ਦਛਨਾ ਲੈਹੌਂ[*]।
ਜੇਤਿਕ ਬਿਧਿ ਬੇਦੋਕਤਿ ਅਹੈ।
ਤੰਤ੍ਰੋਕਤਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਮਹਿਂ ਕਹੈ ॥੫॥
ਜਥਾ ਕਰਮ ਸਗਰੀ ਕਰਿਵਾਵੌਂ।
ਮਹਾਂ ਅਰੰਭ ਸਰਬ ਪੁਰਵਾਵੌਂ।
ਬਿਦਤਿ ਹੋਨਿ ਕੈਧੌਂ ਹੁਇ ਨਾਹੀ।
ਇਹ ਸਭਿ ਸ਼ਕਤਿ ਆਪ ਕੇ ਪਾਹੀ ॥੬॥

---

[1]ਲਾਚੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ (ਛੋਟੀਆਂ, ਵੱਡੀਆਂ)।
[2]ਸੈਂਕੜੇ ਮਨ।
[3]ਸਾਰੀ ਚਾਹੀਦੀ ਵਸਤੂ।
[4]ਹਵਨ ਕਰਨਾ।
[5]ਇਕ ਰਸ।
[6](ਸਭ ਕੁਛ) ਵਿਧੀ ਸਹਿਤ ਕਰਾਂਗਾ (ਪਰ)।
[*]ਧਨ ਦੇ ਯਾਚਕ (ਪੰਡਤਾਂ) ਪ੍ਰਤੀ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਇਹ ਹਨ:-ਲਾਗਿ ਫਿਰਿਓ ਧਨ ਆਸ ਜਿਤੈ ਤਿਤ ਲੋਕ ਗਯੋ ਪਰਲੋਕ ਗਵਾਯੋ ॥ ੩ ॥ [੩੩ਸਵਯੇ]।

ਇਸ ਮਹਿਂ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਜੇ ਕਰਮ।
ਸਰਬ ਤੁਮਾਰੇ ਕਰ, ਬਿਨ ਭਰਮ[੧+]।
ਮੈਂ ਤੌ ਹਮਨ ਕਰਾਵਨ ਪਰ ਹੌਂ।
ਬਿਧੀ ਬਤਾਵਨਿ ਕ੍ਰਮ ਤੇ ਕਰਿਹੌਂ ॥੭॥
ਇਕ ਮਨ ਹੋਇ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋ ਪਠਨੌਂ।
ਬਿਨ ਸੰਕਲਪ ਧ੍ਯਾਨ ਕੋ ਠਟਨੌਂ।
ਤਨ ਮਨ ਤੇ ਸ਼ੁਧ ਰਹਨਿ ਹਮੇਸ਼ਾ।
ਤੁਮ ਅਧੀਨ ਇੱਤ੍ਯਾਦਿ ਅਸ਼ੇਸ਼ਾ ॥੮॥
ਅਸ਼ਟ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾਮ ਕੋ ਤ੍ਯਾਗਨ।
ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਹੁਇ ਇਕ ਲਿਵਲਾਗਨ।'
ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਧੀਰਜ ਕੈ ਹੈਂ[੨]।
'ਸੇਵਾ ਲੱਛ ਦੱਛਣ ਹਮ ਦੈ ਹੈਂ ॥੯॥
ਅਪਰ ਕਰਮ ਜੇਤਿਕ ਤੁਮ ਭਨੇ।
ਹਮ ਸੰਚੈ ਕਿਯ, ਮਨ ਗੁਨ ਘਨੇ[੩++]।
ਇਤ ਦਿਸ਼ਿ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਨ ਕਰੀਜੈ।
ਸਰਬ ਕਾਜ ਪਰ ਉਰ ਪਰਖੀਜੈ[੪] ॥੧੦॥
ਨਿਜ ਕ੍ਰਿਤ ਪਰ ਤੁਮ ਬਨਹੁ ਸੁਚੇਤ।
ਕਰਹੁ ਸਕਲ ਬਿਦਤਨ ਕੇ ਹੇਤ।
ਨੀਕੋ ਦਿਨ ਅਬਿ ਲੇਹੁ ਬਿਚਾਰ।
ਪ੍ਰਥਮ ਅਰੰਭ[੫] ਲਗਹਿ ਜਬਿ ਕਾਰ ॥੧੧॥
ਹਮਨ ਵਸਤੁ ਕੀ ਕਮੀ ਨ ਕਾਈ।
ਆਨਤਿ ਰਹੈਂ ਸਿੱਖ ਸਮੁਦਾਈ।'
ਲਖਿ ਉਦਾਰਤਾ[੬] ਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਘਨੀ।
ਕੇਸ਼ਵ ਅਨੰਦ ਰਿਦੈ ਭਰਿ ਭਨੀ ॥੧੨॥
'ਧੰਨਿ ਗੁਰੂ ਕਲਿ ਕਾਲ ਮਝਾਰਾ।

---

[੧]ਇਹ ਸਭ ਕੁਛ ਆਪਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੈ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ।
[+]ਫਿਰ ਸਵਾ ਲੱਖ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ?
[੨]ਧੀਰਜ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।
[੩]ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੈ ਕਿ (ਅਸਾਂ) ਸਾਰੇ ਸੰਚੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ।
[++]ਪਾ:-ਭਨੇ।
[੪](ਸਾਡੇ) ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਜਾਚ ਕਰਕੇ ਰਿਦੈ ਦੀ (ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਲੈਣੀ)।
[੫]ਪਹਿਲੋਂ (ਜਿਸ ਦਿਨ) ਆਰੰਭ ਹੋਵੇ।
[੬]ਬਖਸ਼ਸ਼।

ਦੇਵਿ ਅਰਾਧਨ ਉੱਦਮ ਧਾਰਾ।
ਤੁਰਕ ਤੇਜ ਛੈ, ਹਿੰਦੁ ਉਬਾਰਨਿ।
ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਤੀ ਉਪਕਾਰ ਕਿ ਕਾਰਨ[¶] ॥੧੩॥
ਨਿਸ ਦਿਨ ਰਹਿਬੋ ਬਨੈ ਸੁਚੇਤ।
ਮਮ ਕਹਿਨੋ ਸਭਿ ਤੁਮਰੇ ਹੇਤ।
ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਘ੍ਰਿਤ ਤਿਲੁ ਕੇਰਾ।
ਅਲਸਾਵਹੁ ਨਹਿਂ, ਜਾਗ ਘਨੇਰਾ' ॥੧੪॥
ਇਮ ਕਹਿ ਪੱਤ੍ਰਾ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨਿਕਾਰਾ।
ਭਲੋ ਮਹੂਰਤ ਹੇਰਿ ਬਿਚਾਰਾ।
ਮਾਸ ਮਾਧਵਾ[੧*] ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ।
ਪੁਖ ਨਿਛੱਤ੍ਰ ਨੰਦਾ ਤਿਥ ਭਾਸੀ[੨] ॥੧੫॥
'ਹੈ ਗੁਰਵਾਰ[੩] ਗੁਰੂ ਸਮ ਜਾਨੋ।
ਪ੍ਰਥਮ ਅਰੰਭ ਤਿਸੀ ਦਿਨ ਠਾਨੋ।
ਰਹੇ ਕਿਤਿਕ ਦਿਨ ਕੀਜਹਿ ਤਯਾਰੀ।
ਥਲ ਇਕਾਂਤ ਕੋ ਲੇਹੁ ਬਿਚਾਰੀ ॥੧੬॥
ਸੋ ਸੁਧਰਾਇ ਸੌਜ ਧਰਿਵਾਵਹੁ।
ਪਾਵਨ ਥਾਨ ਜੁ ਮੋਹਿ ਬਤਾਵਹੁ।'
ਸੁਨਿ ਦਿਜ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਚਾਰਾ।
'ਗਿਰ ਪਰ ਥਾਨ', ਪ੍ਰਸੰਗ ਉਚਾਰਾ[੪] ॥੧੭॥
'ਕੁਛਕ ਸੈਲ ਪਰ ਰਾਹਕ ਰਹੈਂ।
ਫਿਰ ਤਹਿਂ ਪਸੂ ਚਰਾਵਤਿ ਅਹੈਂ।
ਏਕ ਧੇਨੁ ਸੁੰਦਰ ਸਰਬੰਗ।
ਪਾਵਨ ਬਹੁ ਕਪਲਾ[੫] ਤਿਸ ਰੰਗ ॥੧੮॥

[¶]ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਵਿੱਚ ਪੰਡਤ ਕੀਹ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਵਾ ਲੱਖ ਲੈਕੇ ਹਿੰਦੂ ਰੱਖਯਾ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣਾ ਪੰਡਤ ਦੀ ਖ਼ੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ।

[੧]ਵਿਸਾਖ।

[*]ਪਾ:-ਮੇਖਵਾ।

[੨](ਪੰਡਤ ਨੂੰ) ਵਿਸਾਖ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਪੁੱਖ ਨਿਛੱਤ੍ਰ ਪੂਰਨ ਮਾਸ਼ੀ ਸੁਭਾਗ ਥਿਤ ਹੋਕੇ ਭਾਸੀ (= ਜਾਣ ਪਈ)। ਨੰਦਾ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸੁਭਾਗ, ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਲੀ। ਉਂਞ ਹਰ ਪੱਖ ਦੀ ਏਕਮ, ਛਟ, ਤੇ ਏਕਾਦਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬੀ ਨੰਦਾ ਤਿਥ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਿਥਿ ਵੀ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਲਈ ਹੈ।

[੩]ਵੀਰਵਾਰ।

[੪](ਉਸਦਾ) ਪ੍ਰਸੰਗ ਆਖਿਆ:-।

[੫]ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦੀ

(ਅ) ਚਿਟੀ।

ਹਰਿਤ ਹਰਿਤ ਤ੍ਰਿਣ ਚਰਤਿ ਉਚੇਰੇ[1]।
ਗਿਰ ਕੇ ਸ਼ਿਖ਼ਰ ਜਾਇ ਇਕ ਬੇਰੇ।
ਸਭਿ ਥਲ ਪਰ ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਰਹੈ।
ਦੁਗਧ ਸ਼੍ਰਵਤਿ[2] ਅਸਥਨ ਤੇ ਅਹੈ ॥੧੯॥
ਜੇਤਿਕ ਪੈ ਹੋਵਤਿ ਤਿਸ ਕੇਰਾ।
ਸੀਂਚਤ ਹੈ ਸੋ ਥਾਨ ਭਲੇਰਾ।
ਬਹੁਰ ਮਿਲੈ ਸਭਿ ਧੇਨੁਨਿ ਸੰਗ।
ਹ੍ਵੈ ਸੰਧ੍ਯਾ ਤਜਿ ਸੈਲ ਉਤੰਗ ॥੨੦॥
ਚਲਿ ਆਵਿਤ ਪੁਨ ਅਪਨੇ ਧਾਮੂ।
ਜਿਸ ਢਿਗ ਧੇਨੁ ਸੁ ਨੈਨਾ ਨਾਮੂ[3]।
ਚੋਵਨਿ ਲਗੇ ਬੈਠਿ ਕਰਿ ਤਰੇ।
ਅਸਥਨਿ ਛੂਛੇ ਹੇਰਨਿ ਕਰੇ ॥੨੧॥
ਕਾਰਨ ਕੋਇ ਨ ਮਨ ਮੈ ਪਾਯੋ।
-ਕਿਨਹੁਂ ਨਿਕਾਸਜੋ ਪੈ? -ਬਿਸਮਾਯੋ।
ਦਿਵਸ ਆਗਲੇ ਤਿਮ ਹੀ ਹੋਈ।
ਨੈਨੇ ਛੀਰ ਨ ਪਾਯੋ ਕੋਈ ॥੨੨॥
ਬੂਝ ਰਹ੍ਯੋ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਬਤਾਯੋ।
ਖੋਜਿ ਰਹ੍ਯੋ ਕਿਛ ਭੇਵ ਨ ਪਾਯੋ।
ਛੋਰੀ ਧੇਨੁ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਕਾਲ।
ਛਪਿ ਕੈ ਚਲ੍ਯੋ ਪਿਖਿਨਿ ਹਿਤ ਨਾਲ ॥੨੩॥
ਦੂਰ ਦੂਰ ਸੋ ਦੇਖਤਿ ਰਹ੍ਯੋ।
ਤੀਨ ਪਹਿਰ ਲਗਿ ਨਹਿਂ ਕਛੁ ਲਹ੍ਯੋ।
ਚਾਰ ਘਰੀ ਦਿਨ ਜਬਹੂੰ ਜਾਨਾ।
ਪਹੁੰਚੀ ਸੁਰਭੀ ਤਾਂਹਿ ਸਥਾਨਾ ॥੨੪॥
ਊਪਰ ਖਰੀ ਸ਼੍ਰਵੇ ਥਨ ਤਬੇ।
ਨਿਕਸ੍ਯੋ ਦੁਗਧ ਸੀਂਚ ਥਲ ਸਬੈ।
ਤੀਨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਮਾ ਫਿਰ ਕਰਿ ਕਰੀ।
ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਸਦਨ ਕੌ ਫਿਰੀ ॥੨੫॥
ਪੁਨ ਨੈਣਾ ਗਮਨ੍ਯੋ ਤਿਸ ਥਾਨਾ।

---

[1]ਉਦੇਰੇ ਥਾਂ ਭਾਵ ਪਹਾੜ ਦੇ ਉਪਰ ਨੂੰ ਜਾਕੇ (ਅ) ਉਚੇ ਉਗੇ ਹੋਏ ਹਰੇ ਹਰੇ ਤ੍ਰਿਣ।
[2]ਚੋਂਦਾ ਰਿਹਾ।
[3]ਨਾਮ ਨੈਨਾ ਸੀ।

ਅਵਿਲੋਕਤਿ ਮਨ ਭਯੋ ਹਿਰਾਨਾ।
ਨਮੋ ਕੀਨਿ ਘਰ ਕੋ ਚਲਿ ਆਯੋ।
ਬੁਧਿਵੰਤਨਿ ਕੇ ਨਿਕਟਿ ਬਤਾਯੋ ॥੨੬॥
ਸ਼ਕਤਿਵੰਤਿ ਸੋ ਥਾਨ ਪਛਾਨਾ।
ਨੈਣੇ ਤਬੈ ਸੁਧਾਰਨਿ ਠਾਨਾ।
ਜਾਨਿ ਚੰਡਿਕਾ ਤਹਾਂ ਮਨਾਈ।
ਪੂਜਨ ਲਗੇ ਲੋਕ ਸਮੁਦਾਈ* ॥੨੭॥
ਜਨਨ[1] ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨ ਕਰੈ।
ਜਥਾ ਭਾਵਨਾ ਤਿਸ ਥਲ ਧਰੈ।
ਗਿਰਿਨਿ ਬ੍ਰਿੰਦ ਮਹਿਂ ਗਿਰ ਸੇ ਊਚੇ।
ਬਿਖਮ ਪੰਥ ਤੇ ਹ੍ਵੈ ਨ ਪਹੂਚੇ ॥੨੮॥
ਪਾਵਨ ਮਹਾਂ ਇਕੰਤ ਭਲੇਰਾ।
ਇਸ ਕਾਰਜ ਕੋ ਨੀਕੋ ਹੇਰਾ[2]।
ਚਲੋ ਪ੍ਰਾਤਿ ਕੋ ਹੇਰਨਿ ਕਰੀਅਹਿ।
ਪੁਨ ਸੁਧਾਰਿਬੇ ਹੇਤੁ ਉਚਰੀਅਹਿ' ॥੨੯॥
ਸੁਨਿ ਕੇਸ਼ਵ ਨੀਕੇ ਮਨ ਮਾਨੀ।
'ਭਲੀ ਬਾਤ' ਇਮ ਕਹਿ ਕਰਿ ਬਾਨੀ।
ਆਇਸੁ ਪਾਇ ਗਯੋ ਨਿਜ ਡੇਰੇ।
ਚਿਤਵਤਿ ਦੇਵੀ ਕਾਜ ਬਡੇਰੇ ॥੩੦॥
ਅਗਲੀ ਪ੍ਰਾਤਿ ਭਈ ਜਬਿ ਆਇ।
ਗਏ ਗੁਰੂ ਦਿਜ ਲੀਨਿ ਬੁਲਾਇ।
ਸਨੇ ਸਨੇ ਪਰਬਤ ਪਰ ਚਢੇ।
ਸਥਾਨ ਦੇਖਿ ਉਰ ਆਨੰਦ ਬਢੇ ॥੩੧॥
ਕਰਿ ਪਸੰਦ ਸੋ ਥਾਨ ਮਹਾਨਾ।

---

*ਇਹ 'ਨੈਣਾਂ ਦੇਵੀ' ਵਾਲੇ ਟਿੱਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧਤਾਈ ਦਾ ਮੂਲ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਨੈਣੇ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਗਾਂ ਸੀ, ਦੁੱਧ ਆਪੇ ਚੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਆਪੇ ਮਿਥ ਲਿਆ ਕਿ ਚੰਡਕਾ ਦਾ ਥਾਂ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਨੈਣੇ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਨੈਣਾਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਥਾਂ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਥੋਂ ਇਹ ਬੀ ਸਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਏਥੇ ਮੰਦਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੇਵਲ ਕਿਸੇ ਨੈਣੇ ਗੁੱਜਰ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਟਿੱਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ। ਜੈਸੇ ਵਾਕ ਬੀ ਹੈ 'ਨੇਤ੍ਰ ਤੁੰਗਕੇ ਚਰਨ ਤਰ = ਨੈਣਾ (ਨਾਮੇ) ਟਿੱਲੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ। ਅਗੇ ਅੰਕ ੩੬, ੩੭, ੩੮ ਵਿਚ ਇਹੋ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੰਦਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ (ਸਾਖੀ ੧੭ ਵਿੱਚ) 'ਨੈਣੂ ਪੁੱਤ੍ਰੀ' ਬੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। 'ਚੰਡਿਕਾ' ਤਾਂ ਨੈਣੇ ਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। 'ਨੈਣੂ ਪੁੱਤ੍ਰੀ' ਤੋਂ ਨੈਣੂ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਭੀ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੂਰਤੀ ਓਥੇ ਕੋਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੈਸੀ, ਇਹ ਗਲ ਕਿਤੇ ਬੀ ਦੱਸੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਈ।

[1]ਦਾਸਾਂ ਦੀ।

[2]ਇਹ ਸਬਬ ਕਰਕੇ (ਉਸ ਥਾਂ) ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ।

ਹਰਖਤਿ ਕੇਸ਼ੋ ਦਾਸ ਬਖਾਨਾ।
'ਭਲੋ ਸਥਲ ਹੋਮਨ ਕੋ ਪਾਯੋ।
ਜਿਸ ਤੇ ਮਮ ਅਸ ਨਿਸ਼ਚੇ ਆਯੋ ॥੩੨॥
ਹੋਇ ਬਿਦਤ ਜਗਦੰਬਾ[1] ਜੈਸੇ।
ਸਕਲ ਸਮਾਜ ਮਿਲਤਿ ਹੈ ਐਸੇ[2]।
ਅਚਲ ਅਨਾਸੀ ਸੁਜਸੁ ਤੁਮਾਰਾ।
ਪਸਰਹਿਗੋ ਸਭਿ ਜਗਤ ਮਝਾਰਾ ॥੩੩॥
ਚੱਕ੍ਰਵਰਤਿ ਭੂਪਤਿ ਬਹੁ ਭਏ।
ਧਰਤਾ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤਿ ਉਪਜਏ।
ਕਿਸ ਤੇ ਕਾਜ ਨ ਐਸੇ ਸਰਜੋ।
ਜਸ ਉਤਸਾਹ ਆਪ ਨੇ ਧਰਜੋ ॥੩੪॥
ਆਦਿ ਸ਼ਕਤਿ, ਮਧੁਕੈਟਭ ਮਰਦਨ।
ਰਕਤਬੀਜ ਸੁੰਭਾਦਿਕ ਅਰਦਨ[3]।
ਬਿਸ਼ੈ ਬਿਲੋਚਨ ਕੇ ਸੋ ਕਰਨੀ[4]।
ਕੌਨ ਸਕੈ ਕਰਿ ਐਸੀ ਕਰਨੀ' ॥੩੫॥
ਤਬਿ ਸਿੱਖਨਿ ਸੋਂ ਗੁਰੂ ਬਖਾਨਾ।
'ਕਰਹੁ ਸੁਧਾਰਨਿ ਭਲੇ ਸਥਾਨਾ।
ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਿਰ ਦਿਹੁ ਬਨਵਾਇ।
ਜਹਾਂ ਸਮਿੱਗ੍ਰੀ ਦੇਹਿਂ ਟਿਕਾਇ ॥੩੬॥
ਹਮਨਿ ਕੁੰਡ ਕੋ ਜਥਾ ਅਕਾਰਾ।
ਕਾਰੀਗਰ ਸੋਂ ਬਿੱਪ੍ਰ ਉਚਾਰਾ।
ਦੂਰ ਉਰੈਂ ਚੌਂਕੀ ਨਰ[5] ਥਿਰੈ।
ਜੇ ਸਭਿ ਰੀਤਿ ਸੁਚੇਤੀ ਧਰੈਂ ॥੩੭॥
ਰਚਹੁ ਸਥਲ' ਇੱਤਜਾਦ ਬਤਾਇ।
ਆਏ ਪੁਰਿ ਗੁਰ ਬਿੱਪ੍ਰ ਮਿਲਾਇ।
ਤੂਰਨ ਤਜਾਰੀ ਸਭਿ ਕਰਿਵਾਈ।
ਹਮਨ ਸਮਿੱਗ੍ਰੀ ਤਹਾਂ ਪੁਚਾਈ ॥੩੮॥
ਦਿਵਸ ਪ੍ਰਤੀਖਨਿ ਲਗੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ।

---

[1]ਦੇਵੀ।
[2]ਸਾਰੇ ਸਮਾਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਆਪੇ) ਮਿਲਦੇ ਹਨ।
[3]ਦਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।
[4]ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਯ ਭਾਵ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤਿਸ (ਦੇਵੀ) ਦਾ ਕਰਨਾ।
[5]ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ।

ਕਰਹਿਂ ਅਰੰਭ ਪ੍ਰਥਮ ਜਿਸ ਕਾਲਾ।
ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਦਿਜਬਰ ਪਹੁਂਚੇ ਪਾਸ।
ਕਰਹਿਂ ਬਾਰਤਾਲਾਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ॥੩੯॥
ਪੂਜਨਿ ਹਮਨ ਕਰਨਿ ਬਿਧਿ ਸਾਰੀ।
ਕਹਿ ਕਹਿ ਸਭਿ ਕਿਛੁ ਠਾਨਸਿ ਤਯਾਰੀ।
ਸੈਂਕਰ ਮਨ ਮੇਵਾ ਮਿਸ਼ਟਾਨ।
ਤਿਲ ਘ੍ਰਿਤ, ਜਵ ਤੰਦੁਲ ਸਭਿ ਆਨਿ ॥੪੦॥
ਕਹਿ ਕਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋ ਤਹਾਂ ਪੁਚਾਏ।
ਥਾਨ ਸੁਧਾਰਯੋ ਨੀਕ ਬਨਾਏ।
ਹਮਨ ਕੁੰਡ ਜਿਸ ਜੁਗਤਿ ਬਿਤਾਯੋ।
ਸੋ ਭੀ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿਵਾਯੋ* ॥੪੧॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁੱਤੇ 'ਹਮਨ ਤਯਾਰੀ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਖਸਟਮੋ ਅੰਸੂ ॥੬॥

*ਪਰੰਤੂ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਵਿਚ ਦੋ ਢਾਈ ਵਰ੍ਹਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਹਵਨ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਫਿਰ 'ਨੈਣਾ ਟਿੱਲਾ' ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

੭. [ਹਮਨ ਅਰੰਭ]

੬<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੮

ਦੋਹਰਾ: ਪੂਰਨਮਾ ਵੈਸਾਖ ਕੀ, ਜਬਿ ਦਿਨ ਆਯੋ ਸੋਇ।
ਮੰਗਲ ਕਰੇ ਅਨੇਕ ਬਿਧਿ, ਹਰਖਤਿ ਭੇ ਸਭਿ ਕੋਇ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਨੌਬਤ ਬਾਜਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਦਰਬਾਰਾ।
ਲਘੁ ਦੁੰਦਭਿ ਕੋ ਸ਼ਬਦ ਉਦਾਰਾ।
ਸੰਖ ਨਫੀਰਨ ਫੂਕ ਭਰੀ ਹੈ।
ਧੁਨੀ ਉਠਾਵਨਿ ਊਚ ਕਰੀ ਹੈ ॥੨॥
ਪਣਵ ਪਟਹਿ ਅਰੁ ਢੋਲ ਬਿਸਾਲੇ।
ਮੁਰਲੀ ਗੋਮੁਖ[੧] ਸ਼ਬਦ ਉਠਾਲੇ।
'ਜੈ ਜਗਦੰਬਾ' ਊਚ ਉਚਾਰੇ।
ਰੰਕਨ ਗਨ ਦੇ ਦਰਬ ਉਦਾਰੇ ॥੩॥
ਸਭਿਹੂੰ 'ਜੈ ਗੁਰ' ਬਾਕ ਸੁਨਾਯਹੁ।
ਬਾਰਹਿ ਬਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬ੍ਰਤਾਯਹੁ।
ਧੂਪ ਧੁਖਾਵਤਿ ਫੂਲਨ ਮਾਲਾ।
ਚੰਦਨ ਆਦਿ ਸੁਗੰਧਤਿ ਸਾਲਾ[੨] ॥੪॥
ਸਮਾ ਜਾਨਿ ਦਿਜ ਕੇਸ਼ਵ ਆਯਹੁ।
ਆਸ਼ਿਖ 'ਤਤਪਤਿ ਤੇਜ[੩]' ਸੁਨਾਯੋ।
ਅਪਰ ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸ।
ਬੇਦ ਘੋਖ ਕੇ ਕਰਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼[੪] ॥੫॥
ਸਭਿ ਹਿੰਦੁਵਾਇਨ ਸਿਰ ਕੋ ਮੌਰ।
ਖਰੇ ਕਰੇ[*] ਦਿਜ ਪੂਰਨ ਪੌਰ[੫]।
ਭਯੋ ਕੁਲਾਹਲ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰਾ।
ਕੇਸ਼ਵ ਕਹੈ ਸੁ ਕੀਨੀ ਕਾਰਾ[੬] ॥੬॥
ਗਮਨੇ ਪੁਨ ਪ੍ਰਭੁ ਦਿਜ ਸੰਗ ਲੀਨੇ।
ਆਸ਼ਿਖ ਬਾਦ ਮਾਤ ਮਿਲਿ ਦੀਨੇ।

---

[੧]ਨਰਸਿੰਗ੍ਹੇ (ਰਣ ਸਿੰਗੇ)।
[੨](ਉਹ) ਥਾਂ ਸੁਗੰਧਤਿ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।
[੩](ਆਪ ਦਾ) ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ, ਅਸੀਸ ਸੁਣਾਈ।
[੪]ਵੇਦ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਪਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ।
[*]ਪਾ:-ਕਹੈਂ।
[੫]ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਡਿਉਢੀ ਵਿਚ ਖੜੇ ਕੀਤੇ।
[੬]ਜੋ ਕੇਸ਼ਵ ਨੇ ਕਹੀ ਓਹ ਕਾਰ ਕੀਤੀ।

'ਪੂਰੇ ਮਨੋਰਥ ਨੌ ਗੁਰ ਆਇ।
ਜਗ ਮਾਤਾ ਤੁਮ ਹੋਹਿ ਸਹਾਇ ॥੭॥
ਸਫਲੋ ਕ੍ਰਿਤ ਕਰਯੋ ਜੇ ਚਾਹਤਿ।
ਕਾਰਨ ਪਰਉਪਕਾਰ ਉਮਾਹਤਿ।'
ਧੁਖਤਿ ਧੂਪ ਚਾਲਤਿ ਗੁਰ ਆਗੈ।
ਪੁਸ਼ਪਨਿ ਬਰਖਾ ਮੋਚਨਿ ਲਾਗੇ ॥੮॥
ਨੇਮ ਸਮੇਤ ਬਿੱਪ੍ਰ ਲੈ ਨਾਲ।
ਗਮਨੇ ਮੰਗਲ ਹੋਤਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲ।
ਸਿੱਖ ਮਸੰਦ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਸੰਗ।
ਦਿਜਬਰ ਗੁਨੀ ਸੁ ਪਾਵਨ ਅੰਗ ॥੯॥
ਗਿਰ ਕੇ ਨਿਕਟ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇ।
ਖਰੇ ਭਏ ਨਰ ਜੁਤਿ ਸਮੁਦਾਇ[1]।
ਜਥਾ ਜੋਗ ਸਭਿਹਿਨਿ ਸੋਂ ਕਰਿ ਕਰਿ।
ਦੈਕੈ ਹੁਕਮ ਕਰੇ ਤਹਿਂ ਇਸਥਿਰ ॥੧੦॥
ਹਯ ਆਰੂਢਿ ਅਰੂਢਤਿ ਸੈਲ[2]।
ਗਮਨੇ ਗੁਰੂ ਬਿਖਮ ਬਡ ਗੈਲ[3]।
ਕੁਛ ਜੋਧੇ ਤਹਿਂ ਕਰੇ ਟਿਕਾਵਨ।
'ਆਵਹਿ ਕੋਇ ਤ ਕਰਤਿ ਹਟਾਵਨਿ' ॥੧੧॥
ਗਿਰ ਪਰ ਚਢੇ ਤੁਰੰਗ ਉਤੰਗ।
ਦਿਜ ਕੇਸ਼ਵ ਪਿਖਿ ਅਚਰਜ ਸੰਗ।
ਨਰ ਭੀ ਨੀਠ ਨੀਠ ਧਰਿ ਪਾਇ।
ਗਹਿ ਗਹਿ ਤ੍ਰਿਣਨਿ ਨੀਠ ਹੀ ਜਾਇਂ ॥੧੨॥
ਹਯ ਪਰ ਚਢਿ ਗਮਨੇ ਤਹਿਂ ਕੋਇ।
ਇਕ ਕਲਗੀਧਰ ਹੀ ਇਮ ਹੋਇ।
ਸ਼ਿਖਰ ਸੈਲ ਕੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇ।
ਉਤਰੇ ਹਯ ਪਰ ਤੇ ਸੁਖਦਾਇ ॥੧੩॥
ਪਹੁੰਚਯੋ ਬਿੱਪ੍ਰ ਜਾਇ ਤਿਸ ਥਾਨ।
ਕਰੀ ਬਤਾਵਨ ਹਮਨ ਬਿਧਾਨ[4]।

---

[1]ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਸਮੇਤ।
[2]ਪਹਾੜ ਪਰ ਚੜ੍ਹੇ।
[3]ਰਾਹ ਬੜਾ ਔਖਾ ਸੀ।
[4]ਹਵਨ ਦੀ ਵਿਧੀ।

ਸਕਲ ਸਮਿੱਗ੍ਰੀ ਲੇ ਸਮੁਦਾਈ।
ਗਨ ਦਾਸਨਿ[1] ਪ੍ਰਭੁ ਢਿਗ ਪਹੁੰਚਾਈ ॥੧੪॥
ਹਮਨ ਕੁੰਡ ਕੀ ਪਸ਼ਚਮ ਦਿਸ਼ਿ ਮੈਂ।
ਦੱਖਨ ਦਿਸ਼ਿ ਦਿਜ ਉਪ ਉਰ ਬਿਸਮੈਂ।
ਕਰ ਪਗ ਕਰੇ ਪਖਾਰਨਿ ਦੋਇਨ।
ਬਰਜੇ ਅਪਰ, ਰਹਯੋ ਤਹਿਂ ਕੋਇ ਨ ॥੧੫॥
ਸੋਲਹਿ ਅੱਖਰ[+] ਮੰਤ੍ਰ ਬਤਾਯੋ।
'ਇਕ ਮਨ ਹੁਇ ਪਠੀਯਹਿ[++]' ਸਿਖਰਾਯੋ।
'ਸ੍ਵਾਹਾ ਕਹੋ ਮੰਤ੍ਰ ਪਠਿ ਜਬੈ।
ਅਗਨਿ ਅਹੂਤੀ ਪਾਵਹੁ ਤਬੈ' ॥੧੬॥
ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਬਿਧਿ ਅਪਰ ਬਤਾਈ।
ਬਿੱਪ੍ਰ ਹੁਤਾਸਨ ਕੁੰਡ ਜਗਾਈ।
ਸ਼ੁੱਧ ਮਹਾਂ ਸੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰੇ[2]।
'ਸ੍ਵਾਹਾ' ਕਹਿ ਆਹੁਤਿ ਕੋ ਡਾਰੇ ॥੧੭॥
ਸੁਮਨਸੁ[3] ਅਰਪਤਿ ਧੂਪ ਧੁਖਾਵਤਿ।
ਘ੍ਰਿਤ ਕੇ ਦੀਪਕ ਕਿਤਿਕ ਜਗਾਵਤਿ।
ਚੰਦਨ ਚਰਚਹਿਂ ਛਿਰਕਿ ਗੁਲਾਬ।
ਚਹੁਂ ਦਿਸ਼ਿ ਮਹਿਕਤਿ ਗੰਧਿ ਸ਼ਿਤਾਬ ॥੧੮॥
ਧੂਮ ਹੋਮ ਕੋ ਉਠਯੋ ਉਚੇਰੇ।
ਧਾਰ ਗਗਨ ਪਹੁੰਚੀ ਸੁਰ ਨੇਰੇ।
ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਠ ਕੋ ਭਾਖਤਿ ਜਯੋਂ ਜਯੋਂ।
ਆਹੁਤਿ ਪਰਹਿ ਹੁਤਾਸਨ ਤਯੋਂ ਤਯੋਂ ॥੧੯॥
ਆਦਿ ਸ਼ਕਤਿ ਕੋ ਧਾਰਤਿ ਧਯਾਨਾ।
ਇਕ ਤੋ ਚਤੁਰਭੁਜੀ ਬਲਵਾਨਾ।
ਚੰਦ੍ਰਸ਼ੇਖਰੀ[4], ਆਯੁਧ ਧਰਨੀ।

---

[1]ਬਹੁਤੇ ਦਾਸਾਂ ਨੇ।
[+]ਉਣ ਉਣ ਮੁਣ ਮੁਣ ਗੁਣ ਗੁਣ ਰੁਣ ਰੁਣ। ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਰੁਤ ਦਾ ੩੯ ਅੰਸੂ ਤੇ ੧੭ ਅੰਕ। ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।
[++]ਪਰ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਏਹ ਹਨ:-'ਨ ਜਾਪ ਆਨ ਕੋ ਜਪੋਂ'। ਪੁਨਾ-'ਨ ਨਾਮ ਆਨ ਉਚਰੋਂ' [ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ੬. ੩੬-ਤੋਂ-੪੦]।
[2]ਉਚੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਧ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰੇ।
[3]ਫੁਲ।
[4]ਮੱਥੇ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਾਲੇ (ਸ਼ਿਵ) ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਰਗਾ। (ਅ) ਮੱਥੇ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਾਲੀ (ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੩ ਅੰ: ੧੦, ਅੰਕ ੨੫)।

ਉੱਗ੍ਰ ਤੇਜ ਦੁਸ਼ਟਨ ਕੋ ਦਰਨੀ[੧] ॥੨੦॥
ਕ੍ਰਿਪਾ ਠਾਨਿ ਦਾਸਨ ਕੀ ਰੱਖਜਕ।
ਕ੍ਰੋਧ ਭੂਰ ਤੇ ਦੁਰਜਨ ਭੱਖਜਕ।
ਤਿਸ ਤੇ ਅੱਸ਼ਟਭੁਜੀ ਕੌ ਧਜਾਨਾ।
ਜ੍ਵਾਲਾ ਮੁਖ ਤੇ ਬਮਤਿ[੨] ਮਹਾਨਾ ॥੨੧॥
ਲਾਲ ਬਿਲੋਚਨ ਮੁੰਡਨ ਮਾਲੀ[੩]।
ਛੂਟੇ ਬਾਲ ਕਰਾਲ ਬਿਸਾਲੀ।
ਦਾਰੁਣ ਤੁੰਡਾ ਚੰਡਿ ਕਪਾਲੀ[੪]।
ਅੰਗ ਦਿਗੰਬਰ ਭੀਖਨ ਕਾਲੀ ॥੨੨॥
ਦਾੜ੍ਹਨ ਦੀਰਘ[੫] ਪੰਕਤਿ ਵਾਲੀ।
ਸਰਪ ਫੁੰਕਾਰੇ ਹਾਥ ਕਰਾਲੀ[੬]।
ਚਰਮੰ ਸ਼ੁਸ਼ਕਾ ਨਖਨ ਬਿਸਾਲੀ[੭]।
ਅਧਿਕ ਉਗਾਲਤਿ ਜ੍ਵਾਲਾ ਮਾਲੀ[੮][*] ॥੨੩॥
ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਧਰਿ ਧਜਾਨ ਦੁਹਲ ਕੋ[+]।
ਥਿਰਤਾ ਦੇ ਕਰਿ ਚੰਚਲ ਮਨ ਕੋ।
ਹਮਨ ਕਰਤਿ ਉਠਿ ਲਾਟ ਉਚੇਰੀ।
ਸੌਜ ਘ੍ਰਿਤਾਦਿਕ ਪਰਤਿ ਘਨੇਰੀ ॥੨੪॥
ਪ੍ਰਥਮ ਦਿਵਸ ਬੈਠੇ ਇਕ ਆਸਨ।
ਏਕ ਆਸ ਬਿਨ ਦੂਜੀ ਆਸ ਨ।
ਪਾਂਚ ਪਹਿਰ ਲਗਿ ਇਕ ਸ਼੍ਰਮ ਕੀਨੋ।
ਹੋਤਿ ਨਿਰੰਤਰ ਹੋਮ ਪ੍ਰਬੀਨੋ ॥੨੫॥

---

[੧]ਨਾਸ਼ਕ।
[੨]ਮੂੰਹੋਂ ਅੱਗ ਕੱਢਦੀ ਹੈ।
[੩]ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ।
[੪]ਖੱਪਰ (ਰੱਖਣ) ਵਾਲੀ।
[੫]ਦਾੜ੍ਹਾ ਵੱਡੀਆਂ।
[੬]ਹੱਥ ਵਿਚ ਭਜਾਨਕ ਸੱਪ ਫੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।
[੭]ਵਡੇ ਵਡੇ ਨਹੁੰਆਂ ਵਾਲੀ।
[੮]ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ।
[*]ਕਿਤਨਾ ਭਜਾਨਕ ਰੂਪ ਬੱਧਾ ਹੈ। ਕੌਣ ਉੱਜਲਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਐਸਾ ਧਜਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਅਪਨਾ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਹੈ:-'ਨ ਧਿਆਨ ਆਨ ਕੌ ਧਰੋਂ'। ਪੁਨਾ:-'ਪਰੱਮ ਧਿਆਨ ਧਾਰੀਯੰ' ਪੁਨਾ:-'ਤੁਮੇਵ ਰੂਪ ਰਾਚਯੰ' [ਬਚਿ: ਨਾ: ੬. ੩੬ ਤੋਂ-੪੦] ਹਾਂ, ਦੇਵੀ ਦੇ ਬੀਰਤਾ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਸੁਣਾ ਪੁਛਾਕੇ ਬੀਰ ਤੇ ਰੌਦ੍ਰ ਰਸੀ ਉਮਾਹ ਉਦੀਪਨ ਕਰਨੇ ਹੋਰ ਬਾਤ ਹੈ।
[+]ਧਿਆਨ ਤਾਂ ਇਕ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਟਿਕਿਆਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੋਹਾਂ ਅੱਡ ਅੱਡ ਸਰੂਪਾਂ ਦਾ ਧਜਾਨ ਕੀਕੂੰ ਥਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਇਥੇ ਦੇਵੀਆਂ ਬੀ ਦੋ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਇਕ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।

ਸਹਿਤ ਮੰਤ੍ਰ ਕੇ ਜੇਤਿਕ ਭਯੋ।
ਤੇਤਿਕ ਸੌਜ ਹਮਨ ਕਰਿ ਦਯੋ।
ਬਿੱਪ੍ਰ ਸਮੇਤ ਉਠੇ ਪ੍ਰਭੁ ਫੇਰ।
ਕਰਿ ਅਰਾਮ ਨਿਸ ਭਈ ਸਬੇਰ ॥੨੬॥
ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਠਾਨਿ ਗੁਰ ਤਹਾਂ।
ਤਿਮ ਹੀ ਬਿੱਪ੍ਰ ਕਰੀ ਸੁਧ ਮਹਾਂ।
ਬਹੁਰ ਬੈਠਿ ਕਰਿ ਤਿਸ ਹੀ ਆਸਨ।
ਕਰਨਿ ਲਗੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡਿ ਉਪਾਸਨ ॥੨੭॥
ਮੰਤ੍ਰਨਿ ਕੋ ਉਚਾਰ ਬਹੁ ਬਾਰੀ।
ਕਰ ਪੰਕਜ ਤੇ ਆਹੁਤਿ ਡਾਰੀ।
ਉਠਤਿ ਧੂਮ ਬਹੁ ਚਢ੍ਯੋ ਅਕਾਸ਼ਾ।
ਤਿਲ ਘ੍ਰਿਤ ਪਰੇ ਸੁ ਲਾਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ ॥੨੮॥
ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਪਠਹਿ ਮੁਖ ਜਯੋਂ ਜਯੋਂ।
ਪਾਇੰ ਅਹੂਤੀ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ[1] ਤਯੋਂ ਤਯੋਂ।
ਆਸਨ ਸਾਧਿ[2] ਏਕ ਰਸੁ ਬੈਸੇ।
ਚੰਡਿ ਪਰਾਯਨ[3] ਕਰਿ ਮਨ ਤੈਸੇ ॥੨੯॥
ਨਿੰਦ੍ਰਾ, ਛੁਧਾ, ਗਿਰਾ ਨਿਜ ਜੀਤ[4]।
ਆਸਨ ਬੈਠੇ ਪਰਮ ਪੁਨੀਤ।
ਪ੍ਰਥਮ ਦਿਵਸ ਜਿਵ ਦੂਸਰ ਦਿਨ ਕੋ।
ਕਰੀ ਸੁ ਕ੍ਰਿੱਤ ਸਥਿਰ ਕਰਿ ਮਨ ਕੋ ॥੩੦॥
ਪੰਚ ਜਾਮ ਲੌ ਹੋਮ ਅਰੰਭਾ।
ਦਾਸ ਬਿਲੋਕਤਿ ਭਏ ਅਚੰਭਾ।
ਸੁਖੀ ਆਰਬਲ ਸਕਲ ਬਿਤਾਈ।
ਕਠਨ ਕ੍ਰਿਆ ਇਕ ਬਾਰਿ ਉਠਾਈ ॥੩੧॥
ਭੂਮ ਸੇਜ ਕਰਿ[5], ਭੋਜਨ ਬਰਜਯੋ।
ਪੰਚ ਪਹਿਰ ਲਗਿ ਬੈਠਨ ਸਿਰਜਯੋ[6]।
ਏਕ ਜਾਮੁ ਜਬਿ ਨਿਸਾ ਬਿਤਾਈ।

---

[1]ਗੁਰੂ ਜੀ।
[2]ਆਸਨ ਲਗਾਕੇ।
[3]ਆਸਰੇ।
[4]ਨੀਂਦ, ਭੁੱਖ ਤੇ ਬੋਲਨਾ ਜਿੱਤਿਆ।
[5]ਭੁੰਞੇ ਸੌਣਾ।
[6]ਬੈਠਣਾ ਕੀਤਾ।

ਕਰਨਿ ਅਰਾਮ ਉਠੇ ਗੋਸਾਈਂ ॥੩੨॥
ਕੁਛ ਫਿਰ ਕਰਿ ਇਤ ਉਤ ਤਿਸ ਥਾਨ।
ਪੌਢੇ ਬਿਨਾ ਨੀਂਦ ਭਗਵਾਨ।
ਦੇਵੀ ਰੂਪ ਬਿਖੈ ਲਿਵ ਲਾਗੀ।
ਛੁਧਾ ਪਿਪਾਸਾ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਤਜਾਗੀ ॥੩੩॥
ਪੁਨ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਉਠਿ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨੇ।
ਬੈਠਿ ਹਮਨ ਕੀ ਕ੍ਰਿਤ ਕੋ ਠਾਨੇ।
ਦਿਜਬਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਤ ਹੋਇ ਨ ਏਤੀ*।
ਕਰਤਿ ਹਮਨ ਪ੍ਰਭੁ ਪਠਿ ਕਰਿ ਤੇਤੀ ॥੩੪॥
ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਿਤਿਕ ਦਿਨ ਕਰਨੀ।
ਕਰੀ ਬਿਖਮ ਤਪ ਤੇ ਜਿਮ ਬਰਨੀ[੧]।
ਹਮਨ ਵਸਤੁ ਸਗਰੀ ਚਲਿ ਆਵੈ।
ਧਰੇ ਮੌਨ ਸੇਵਕ ਧਰਿ ਜਾਵੈ ॥੩੫॥
ਘ੍ਰਿੱਤ ਸੈਂਕਰੇ ਮਨ ਪਹੁੰਚੇ ਹੈ।
ਤਿਲ, ਜਵ, ਮੇਵਾ, ਤੰਦੁਲ ਲਜੈਹੈਂ।
ਬਹੁ ਸਰਕਰਾ[੨] ਆਨਿ ਕਰਿ ਧਰੈਂ।
ਬਿੱਪ੍ਰ ਹੁਕਮ ਤੇ ਮੇਲਨਿ ਕਰੈਂ ॥੩੬॥
ਬਾਸਨ ਭਰੇ ਉਠਾਵੈਂ ਦੋਊ[੩]।
ਜਾਇ ਟਿਕਾਵੈਂ ਗੁਰ ਢਿਗ ਸੋਊ।
ਪਰਹਿ ਅਹੂਤੀ ਹੋਇ ਸੁ ਰੀਤੋ[੪]।
ਤਿਮ ਹੀ ਭਰੈਂ ਸੌਜ ਜਿਮ ਕੀਤੋ[੫] ॥੩੭॥
ਜਿਤਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਹੂਤੀ ਕੇਰਾ।
ਲੇਹਿਂ ਤਿਤਿਕ ਨਹਿਂ ਘਾਟ ਘਨੇਰਾ।
ਮੁਖ ਤੇ ਪੜਹਿਂ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋ ਜਬੈ।
ਅੰਤ੍ਰ[੬] ਅਹੂਤੀ ਡਾਰੈਂ ਤਬੈ ॥੩੮॥

---

*ਜਦ ਪੰਡਤ ਵਿਚ ਤਪੱਸਜਾ ਕਰਨ ਦਾ ਬਲ ਇੰਨਾ ਘਟ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਤੱਖਜ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਨ ਕਿਸ ਗੱਲੇ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਵਾ ਲੱਖ ਕਿਸ ਮੇਹਨਤ ਦਾ ਮੰਗਦਾ ਸੀ?

[੧]ਜਿਵੇਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਈ ਦਿਨ ਕਠਨ ਤਪੱਸਜਾ ਨਾਲ ਕਰਨੀ (= ਕ੍ਰਿਤ) ਇਉਂ ਕੀਤੀ।

[੨]ਖੰਡ।

[੩]ਦੋ (ਸੇਵਕ)।

[੪]ਖਾਲੀ।

[੫]ਸਮਿੱਗ੍ਰੀ ਨਾਲ ਉਵੇਂ ਭਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ (ਖਾਲੀ) ਕੀਤਾ ਸੀ।

[੬](ਕੁੰਡ) ਵਿਚ।

ਇਸੀ ਰੀਤਿ ਕਰਤੇ ਪ੍ਰਭੁ ਰਹੇ।
ਬਿਦਤਿ ਜਗਤ ਮਹਿਂ ਜਿਤ ਕਿਤ ਲਹੇ।
ਜਿਤਿਕ ਬਿੱਪ੍ਰ ਤੇ ਬੈਠਜੋ ਜਾਇ।
ਤਿਤਿਕ ਕਰਾਇ ਬਹੁਰ ਉਠਿ ਜਾਇ* ॥੩੯॥
ਪ੍ਰਭੁ ਇਕ ਆਸਨ ਪਾਤੀ ਬੈਸੇ।
ਜਾਮ ਰਾਤਿ ਲੌਂ ਇਸਥਿਰੁ ਤੈਸੇ।
ਪਠਨਿ ਹਮਨ, ਮਨ ਕਰਿਬੋ ਧਜਾਨ।
ਏਕਲ ਕਰਤੇ ਗੁਰ ਭਗਵਾਨ ॥੪੦॥

ਦੋਹਰਾ: ਏਕ ਅਰਾਧਨ ਚੰਡਿਕਾ, ਭਏ ਪਰਾਯਨ[1] ਧੀਰ।
ਬਿਦਤਹਿ ਦੈਬੇ ਹੇਤੁ ਬਰ, ਪੰਥ ਕਰਨ ਕੋ ਬੀਰ[2] ॥੪੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤੀਯ ਰੁਤੇ 'ਦੇਵੀ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤਮੋ ਅੰਸੂ ॥੭॥

---

[1]ਚੰਡਿਕਾ ਅਰਾਧਨ ਦੇ ਪਰਾਯਨ (ਆਸ਼੍ਰੇ)।
[2]ਸੂਰਬੀਰ ਪੰਥ ਦੇ ਰਚਣੇ ਨੂੰ।

੮. [ਸ਼ਿਕਾਰ। ਹੋਮ]

੭<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੯

ਦੋਹਰਾ: ਪੰਚ ਪਹਿਰ ਲੌ ਕਿਤਿਕ ਦਿਨ, ਕਰਿ ਕੈ ਹਮਨ ਪ੍ਰਕਾਰ।
ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਕੋ ਨੇਮ ਪੁਨ, ਕੀਨਿਸਿ ਬਿੱਪ੍ਰ ਉਚਾਰਿ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: 'ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ! ਕਿਰਤ ਘਨੀ ਇਹ ਜਾਨੋ।
ਲਾਖਹੁਂ ਪਰੈਂ ਅਹੂਤੀ ਮਾਨੋ।
ਇਤੋ ਬਿਖਮ ਤਪੁ ਕਰੀਅਹਿ ਨਾਹਿ ਨ।
ਸਨੇ ਸਨੇ ਪੁਰਵਹੁ ਨਿਜ ਚਾਹਿਨ' ॥੨॥
ਪੁਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕਰਿ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ।
ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਬੈਠੈਂ ਇਕ ਥਾਨ।
ਪਰੈ ਅਹੂਤੀ ਜੇਤਿਕ ਜਬੈ।
ਮੰਤ੍ਰ ਪਠਨ ਕਰਿ ਹੋਮਹਿਂ ਤਬੈ ॥੩॥
ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਕਰਹਿਂ ਪ੍ਰਭੁ ਨੀਤ।
ਪਾਇਸੁ ਆਦਿ ਸ਼ਾਂਤਕੀ ਚੀਤ[1]।
ਨਹਿਂ ਬਹੁ ਬੋਲੈਂ ਨਿਸ ਦਿਨ ਮਾਂਹੀ।
ਚਿਤਵੈਂ ਚੰਡੀ ਚਿਤ, ਅਨ ਨਾਂਹੀ[2] ॥੪॥
ਇਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਛਲੇ ਜਾਮੁ।
ਸੁੱਖਾ ਛਕਿ ਅਫੀਮ ਸੁਖ ਧਾਮੁ[*]।
ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਠਾਨਿ ਕਰਿ ਚਹਜੋ।
ਪਹਿਰੇ ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਬਚ ਕਹਜੋ:- ॥੫॥
'ਹਯ ਪਰ ਜ਼ੀਨ ਪਾਇ ਤਤਕਾਲਹਿ।
ਆਨਹੁਂ ਨਿਕਟ ਅਖੇਰਹਿ ਚਾਲਹਿਂ।'
ਸੁਨਤਿ ਦਾਸ ਆਨਜੋ ਕਰਿ ਤਜਾਰ।
ਤਤਛਿਨ ਭਏ ਪ੍ਰਭੂ ਅਸਵਾਰ ॥੬॥
ਗਏ ਬਿਪਨ ਕੋ ਗਹਿਵਰ ਜਬੈ[3]।
ਜੋਧਾ ਸੰਗ ਹਯਨ ਚਢਿ ਤਬੈ।
ਕਰੀ ਅਖੇਰ ਬ੍ਰਿੱਤ ਮ੍ਰਿਗ ਮਾਰੇ।

---

[1]ਚਿਤ ਨੂੰ ਸਤੋਗੁਣੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਖੀਰ ਆਦਿਕ (ਸੂਖਮ) ਭੋਜਨ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।
[2]ਹੋਰ ਨਹੀਂ।
[*]ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ 'ਮਦਰਾ ਦਹਿਤਾ ਸਪਤ ਕੁਲ ਭੰਗ ਦਹੈ ਤਨ ਏਕ'। ਇਹ ਉਥੇ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਕਰਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਹੋਮ ਕਰਨ ਕਰੌਣ ਵਾਲੇ ਲਈ ਨਸ਼ੇ ਮਨ੍ਹਾਂ ਹਨ। ਪੰਡਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਜਾਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਭੰਗ ਅਫੀਮ ਤੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ?
[3]ਸੰਘਣੇ ਬਨ ਵਿਚ।

ਜਾਤਿ ਪਲਾਏ ਤੀਰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥੭॥
ਕਾਨਨ ਕੋ ਅਵਿਗਾਹਿਨ[੧] ਕਰਿ ਕੈ।
ਜੁਰਰੇ ਬਾਜ ਉਡਾਏ ਧਰਿ ਕੈ।
ਲਗਰ, ਝਗਰ[੨], ਬਾਸ਼ੇ ਅਰੁ ਸ੍ਵਾਨ।
ਚੀਤਨ ਕੇ ਕਰਿ ਖੇਲ ਮਹਾਨ ॥੮॥
ਘਟਿਕਾ ਦਿਵਸ ਰਹੇ ਤਬਿ ਆਏ।
ਆਨੰਦ ਪੁਰਿ ਆਨੰਦ ਉਪਜਾਏ।
ਕਰੇ ਬਿਲੋਕਨਿ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ।
ਗਨ ਜੀਵਨ ਕੋ ਕੀਨਿ ਬਿਨਾਸ਼ ॥੯॥
ਕੋਲ[੩] ਸਸੇ ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਮਾਰੇ।
ਤੀਤਰ, ਲਵੇ, ਬਟੇਰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।
ਬੰਧ ਮਤੰਗਨਿ ਪਰ ਲਟਕਾਏ।
ਹਯਨਿ ਕੁੰਜ[੪] ਕੇ ਭਟ ਗਨ ਲਜਾਏ ॥੧੦॥
ਬ੍ਰਿੰਦ ਜੀਵ ਮ੍ਰਿਤੁ ਪੇਖੇ ਜਬੈ।
ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਧੀਨ ਭਯੋ ਦਿਜ ਤਬੈ।
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਸਮਾ ਨਿਜ ਜਾਨੇ।
ਚਲਿ ਆਯੋ ਸਤਿਗੁਰ ਜਿਸ ਥਾਨੇ ॥੧੧॥
ਆਸ਼ਿਖ ਬਾਦ ਉਚਾਰਨਿ ਕਰਜੋ।
ਹੁਕਮ ਪਾਇ ਚੌਂਕੀ ਪਰ ਥਿਰਜੋ।
ਲਖਿ ਅਵਸਰ ਕੋ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ।
'ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਸੇਵਨ ਕਠਨ ਮਹਾਨਾ'[੫] ॥੧੨॥
ਤਊ ਜਿ ਕੁਛ ਬੂਝਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਚਹੈ।
ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਮਤਿ ਤਬਿ ਕਹੈ।
ਬਿਨਾ ਬੂਝਿਬੇ ਕਹਨ ਨ ਬਨੇ।
ਨਹਿਂ ਸਨਮਾਨਹਿ, ਜੇ ਇਮ ਭਨੇ[੬] ॥੧੩॥
ਧੀਰ ਪੁਰਸ਼[੭] ਕੀ ਹੈ ਅਸ ਚਾਲ।

---

[੧]ਗਾਹ ਕਰਕੇ।
[੨]ਇਕ (ਸ਼ਿਕਾਰੀ) ਪੰਛੀ, ਲਗਰ ਦਾ ਨਰ।
[੩]ਸੂਰ।
[੪](ਕਾਠੀ ਦੇ) ਕੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਲਟਕਾਏ।
[੫]ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੇਵਾ (ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੀ) ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ।
[੬]ਐਵੇਂ ਜੇ ਆਖੇ।
[੭]ਬੁਧੀਮਾਨ।

ਤਊ ਜਿ ਹੁਇ ਉਪਕਾਰ ਬਿਸਾਲ।
ਬਿਨਾ ਬੂਝਿਬੇ ਬੁੱਧਿ ਜਨ ਕਹੈਂ।
ਮਾਨਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਕੈਧੌਂ ਨਹਿਂ ਚਹੈ[1] ॥੧੪॥
ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਬਨੇ ਤੁਮ ਕਰਤਾ।
ਬਿਘਨ ਨ ਪਰੈ, ਚਹੌਂ ਗਨ ਹਰਤਾ[2]।
ਮੰਗਲ ਆਦਿ ਪੁੰਨ ਬਹੁ ਦਾਨ।
ਕਰਿਬੇ ਬਨਹਿਂ ਕਾਜ ਸਿਧ ਠਾਨਿ ॥੧੫॥
ਤੁਮ ਗਨ ਮ੍ਰਿਗਨਿ ਪੰਛੀਅਨਿ ਘਾਯੋ।
ਨਾਹਕ ਹਿੰਸਾ ਕਰਮ ਕਮਾਯੋ।
ਬਡ ਬੁਧਿਵੰਤਨ ਕੇ ਸਿਰਮੌਰ।
ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਹੁ ਹਰਿ ਸਿਰਮੌਰ[3] ॥੧੬॥
ਸਭਿ ਜੀਵਨ ਮਹਿਂ ਬਯਾਪਯੋ ਸੋਇ।
ਜਿਤਿਕ ਜਗਤ ਦੀਖਤਿ ਸਭਿ ਕੋਇ।
ਹਿੰਸਾ ਕਰਨੀ ਨਾਹਿਨ ਨੀਕੀ।
ਜੋ ਤੁਮ ਕਰੀ ਖਗਨਿ ਮ੍ਰਿਗ ਜੀ ਕੀ ॥੧੭॥
ਮੈਂ ਚਾਹੌਂ ਹੁਇ ਪੂਰ ਪ੍ਰਯੋਗ।
ਨਾਂਹਿ ਤ ਕਰੈਂ ਹਾਸ ਸਭਿ ਲੋਗ।
ਦੇਵਿ ਅਰਾਧਨ ਤਤਪਰ ਰਹੀਅਹਿ।
ਜਿਸ ਤੇ ਬਿਦਤਹਿ ਤਿਮ ਤੁਮ ਚਹੀਯਹਿ ॥੧੮॥
ਹਿੰਸਾ ਕੇ ਸਮ ਦੋਸ਼ ਨ ਕੋਈ।
ਆਗੇ ਜਯੋਂ ਰਾਵਰਿ ਇਛ ਹੋਈ।
ਤਥਾ ਕਰਹੁ ਮਨ, ਸਮੁਝਿ ਬਿਚਾਰਹੁ।
ਮਮ ਬਚ ਭਲੋ ਬੁਰੋ ਨਿਰਧਾਰਹੁ*' ॥੧੯॥
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਦਿਜਬਰ ਕੇ ਅਸ ਬੈਨ।

---

[1]ਚਾਹੇ ਰਾਜਾ ਮੰਨੇ ਯਾ ਨਾ (ਮੰਨੇ)।
[2]ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ (ਵਿਘਨ) ਨਾਸ਼ ਹੋਣ।
[3]ਹਰੀ ਜੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਹੈ।
*ਕਾਲੀ ਜਿਸ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਰਾਖਸ਼ਭੱਖਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਅੱਗੇ ਸੰਢੇ ਬੱਕਰੇ ਰੋਜ਼ ਭੇਟਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਵਿੰਧਜਾ ਵਾਲੇ ਕਾਲੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਲਹੂ ਨਹੀਂ ਸੁੱਕਦਾ, ਜੁਆਲਾ ਜੀ ਬਕਰਿਆਂ ਦਾ ਭੋਗ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਹਾਲ ਕਾਲੀ ਬਾੜੀ ਕਲਕਤੇ ਹੈ। ਫਿਰ ਜੁੱਧਾਂ ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਦੇਵੀ ਲਹੂ ਦੀ ਭੇਟ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਫਿਰ ਏਥੇ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਜੀ ਐਉਂ ਜਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਨੋ ਦੇਵੀ ਕੋਈ 'ਜੈਨੀ' ਵਜਕਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਕੇ ਬੀ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੇਣੀ ਤੇ ਤੁਰਕ ਮਾਰਨੇ ਦੱਸਣੇ ਹਨ। ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਤੱਕ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਨਰਾਜ਼? ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਐਸੀਆਂ ਅਸੰਗਤੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹਨ।

ਮਨ ਮੁਰਝਾਨੋ ਕਰੁਨਾ ਨੈਨ[੧]।
ਸਭਿ ਸੁਭਟਨ ਸੋਂ ਬਚਨ ਬਖਾਨਾ।
'ਕਰ ਦਿਹੁ ਮ੍ਰਿਗ ਖਗ ਬੰਧਨ ਹਾਨਾ ॥੨੦॥
ਪੰਡਤ ਕੋ ਪ੍ਰਮੋਦ[੨] ਹਮ ਰਾਖਨਿ।
ਕਹ੍ਯੋ[੩] ਮਾਨੀਐ ਕਰਿ ਅਭਿਲਾਖਨ।'
ਤਤਛਿਨ ਭਟਨਿ ਛੋਰਿ ਜਬਿ ਦੀਏ।
ਮਰੇ ਹੁਤੇ ਸਮੁਦਾਇ ਸੁ ਜੀਏ ॥੨੧॥
ਕੋ ਉਡਿ ਚਢੇ ਅਕਾਸ਼ ਮਝਾਰਾ।
ਕੋ ਦੌਰੇ ਭੂ ਪਰ ਡਰ ਧਾਰਾ।
ਕੇਚਿਤ ਬਾਂਏ ਕੇਚਿਤ ਦਾਂਏ।
ਧਾਏ ਜਨੁ[੪] ਜੀਵਤ ਗਹਿ ਲਜਾਏ ॥੨੨॥
ਕੇਸ਼ਵ ਅਵਿਲਕੋਤਿ ਬਿਸਮਾਯੋ।
'ਧੰਨ ਧੰਨ' ਕਹਿ ਜਸੁ ਬਿਰਧਾਯੋ।
'ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਅਹੋ ਸਮਰੱਥ।
ਮਾਰਨ ਜੀਵਾਲਨਿ ਤੁਮ ਹੱਥ ॥੨੩॥
ਮੈਂ ਨਹਿਂ ਜਾਨਿ ਸਕ੍ਯੋ ਅਸ ਭੇਵ।
ਜਗਤ ਈਸ਼ ਤੁਮ ਦੇਵਨ ਦੇਵ।
ਜਥਾ ਜੋਗ ਰਾਵਰਿ ਗੁਰਿਆਈ[੫]।
ਮਾਨਹਿਂ ਬੈਨ ਦਾਸ ਸਮੁਦਾਈ ॥੨੪॥
ਕ੍ਯੋਂ ਨਹਿਂ ਸਿਖ ਕੋ ਕਸ਼ਟ ਮਿਟਾਵਹੁ।
ਅੰਤਕ[੬] ਦੁਖ ਤੇ ਅੰਤ ਬਚਾਵਹੁ।
ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਕੋ ਲਗਹਿ ਨ ਲੇਸ਼ੂ।
ਨਰ ਲੀਲਾ ਠਾਨਹੁ ਜਗਤੇਸ਼ੂ! ॥੨੫॥
ਜਿਸ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਆਪ ਕੀ ਹੋਇ।
ਪ੍ਰਭੁ ਸਰੂਪ ਤੁਮ ਜਾਨਹਿਂ ਸੋਇ।
ਅਬਿ ਨਿਸ਼ਚਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਆਯੋ।

---

[੧]ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਮਨ ਮੁਰਝਾਇਆ (ਦੇਖਿਆ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ।
[੨]ਖੁਸ਼ੀ।
[੩](ਇਸ ਦਾ) ਕਿਹਾ।
[੪]ਜਾਣੋ ਇਉਂ ਦੌੜੇ...।
[੫]ਭਾਵ ਆਪ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਠੀਕ ਠੀਕ ਗੁਰਿਆਈ ਹੈ।
(ਅ) ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਆਪ ਲਾਇਕ ਹੋ।
[੬]ਜਮ ਦੇ।

ਧਰਮ ਹੇਤੁ ਤਨ ਕੋ ਤੁਮ ਪਾਯੋ*' ॥੨੬॥
ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹ੍ਯੋ 'ਤੁਮਹਿ ਅਨੁਸਾਰੇ।
ਕਰਮ ਕਰਨਿ ਸਭਿ ਹਮ ਉਰ ਧਾਰੇ।
ਜੇ ਤੁਮ ਕਹੁ ਇਹ ਲਗਹਿਂ ਨ ਆਛੇ।
ਨਹੀਂ ਕਦਾਚਿਤ ਹਮ ਕਹੁ ਬਾਂਛੇ' ॥੨੭॥
ਸੁਨਿ ਹਰਖਾਇ ਗਯੋ ਨਿਜ ਡੇਰੇ।
ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰ ਕਰਤਿ ਬਹੁਤੇਰੇ।
-ਇਸ ਜਗ ਮਹਿਂ ਧਨ ਪਾਵਨ ਆਦਿ।
ਇਨ ਤੇ ਬਨਹਿ ਮੋਹਿ ਅਹਿਲਾਦ ॥੨੮॥
ਦੁਤੀਏ ਜਸੁ ਪਾਵੋਂ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ।
ਜਿਤ ਕਿਤ ਜਗ ਮਹਿਂ ਗੁਰਸਿਖ ਰਾਸੀ।
ਤ੍ਰਿਤੀਏ ਇਨ ਸੰਗ ਨਾਮ ਜੁ ਮੇਰਾ।
ਰਹੇ ਸਦਾ ਥਿਰ ਜਗਤ ਬਡੇਰਾ ॥੨੯॥
ਇਨ ਕੀ ਕਥਾ ਕਰਹਿਂ ਕਵਿ ਜੇਈ।
ਜਗਦੰਬਾ ਜਗ ਮਹਿਂ ਬਿਦਤੇਈ।
ਤਹਾਂ ਨਾਮ ਮੇਰੋ ਬਰਨੈਂਗੇ।
ਲੋਕ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਸੁਨਹਿਂ ਭਨੈਂਗੇ ॥੩੦॥
ਨਿਸ਼ਚੈ ਅਸਿਧੁਜ ਕੋ ਗੁਰਨੰਦ+।
ਸੁਜਸੁ ਬਿਦਤ ਜਿਮ ਪੂਰਨਚੰਦ।
ਪੁਨ ਪਰਲੋਕ ਬਿਖੈ ਸੁਖ ਪਾਇ।
ਸਕਲ ਰੀਤਿ ਕੀ ਕਰਹਿਂ ਸਹਾਇ ॥੩੧॥
ਦੀਰਘ ਹੁਤੇ ਭਾਗ ਮਮ ਪੂਰਬ।
ਮਿਲ੍ਯੋ ਅਚਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪੂਰਬ[੧]।
ਜਗਦੰਬਾ ਕੇ ਬਿਦਤਨ ਮਾਂਹੀ।
ਅਬਿ ਸੰਦੇਹ ਬਨੈ ਕਿਮ ਨਾਂਹੀ ॥੩੨॥
ਨਰ ਲੀਲਾ ਕੇ ਹੁਇ ਅਨੁਸਾਰੀ।
ਮੁਹਿ ਜਸੁ ਦੈਨ ਆਦਿ ਕ੍ਰਿਤ ਕਾਰੀ*-।

---

*ਜੋ ਸਮਰਥ ਮਾਰੇ ਜੀਵ ਜਿਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਕਿਸ ਥਾਵੇਂ ਨਯੂਨਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵੀ ਨੇ ਜੋ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਹੈ? ਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕੇਸ਼ੋ ਦਾਸ ਜੈਸੇ ਜੀਵ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

+ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ ਜੋ ਮਾਤਾ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰੋਖ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਕਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਮਾਂ ਪਿਉ ਵੀ ਉਹਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

[੧]ਅਸਚਰਜ।

ਇਮ ਦਿਜਿੰਦ੍ਰ ਆਨੰਦ ਬਿਲੰਦ।
ਕਰਤਿ ਬਿਚਾਰਨਿ ਕਿੱਤ ਮੁਕੰਦ[1+] ॥੩੩॥
ਨਿਸਾ ਭਈ ਕਰਿ ਖਾਨ ਰੁ ਪਾਨ।
ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁੱਖ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ।
ਜਾਮ ਜਾਮਨੀ ਤੇ ਉਠਿ ਜਾਗੇ।
ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਤਬਿ ਲਾਗੇ ॥੩੪॥
ਸੁੱਖਾ ਅਰੁ ਅਫੀਮ ਛਕਿ ਕਰ ਕੈ।
ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੁਤਿਵੰਤ ਪਹਿਰਿ ਕੈ।
ਬਿੱਪ੍ਰ ਹਕਾਰਜ ਸੰਗ ਮਿਲਾਏ।
ਚਢਿ ਤੁਰੰਗ ਗਮਨੇ ਸੁਖਦਾਇ ॥੩੫॥
ਕੇਸ਼ੋ ਦਾਸ ਅਰੂਢਿ ਝੰਪਾਨ[2]।
ਨੈਣਾਦੇਵੀ ਕੀਨਿ ਪਯਾਨ।
ਸੌਜ ਸਮਾਜ ਹਮਨ ਕੋ ਸਾਰਾ।
ਰਾਖਯੋ ਦਾਸਨ ਬਹੁ ਕਰਿ ਤਯਾਰਾ ॥੩੬॥
ਉਤਲਾਵਤਿ ਪਹੁੰਚੇ ਗੋਸਾਈਂ।
ਦਿਵਸ ਚਢੇ ਲਗਿ ਥਿਰੇ ਸਥਾਈ[3]।
ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਕੋ ਹਮਨ ਕਰੰਨ।
ਨੇਮ ਸਹਿਤ ਸੋ ਮੰਤ੍ਰ ਪਠੰਨ ॥੩੭॥
ਦੁਹਿਦਿਸ਼ਿ ਹਮਨ ਕੁੰਡ ਕੇ ਆਸਨ।
ਏਕ ਬਿਨਾਂ ਜਿਨ ਦੂਜੀ ਆਸ ਨ।
ਬੈਠੇ ਦਿਜ ਸਮੇਤ ਬਿਧਿ ਸੰਗ।
ਸੁਚ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਜਲ ਤੇ ਸਰਬੰਗ ॥੩੮॥
ਧ੍ਯਾਨ ਭਗਵਤੀ ਕੋ ਤਬਿ ਠਾਨਾ।
ਦੁਹਿਨ ਬਦਨ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਬਖਾਨਾ।
ਪਾਵਕ ਬਿਖੈ ਅਹੁਤਿ ਕਰਿ ਪਾਵਨ।
ਕੀਨਿ ਹੁਤਾਸਨ ਲਾਟ ਉਠਾਵਨਿ ॥੩੯॥

---

*ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਸ ਦੇਣ ਤੇ ਜਗਤ ਲੀਲ੍ਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੀ ਆਵੱਸ਼ਕਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਹ ਇਕ ਚੋਜ ਸੀ, ਤਾਂ ਵੀ ਆਪਦਾ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵੀ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

[1]ਮੁਕੰਦ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ) ਕੀਰਤੀ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ।

[+]ਪਾ:-ਕਰਤਿ ਬਿਚਾਰ ਸੁ ਕ੍ਰਿੱਤ ਮੁਕੰਦ।

[2]ਪਾਲਕੀ ਤੇ।

[3]ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ। (ਅ) ਟਿਕਕੇ।

ਵਹਿਰ ਕੁੰਡ ਤੇ ਚਰੂ[1] ਨ ਪਰੈ।
ਬਿਧਿ ਸੋਂ ਗੁਰੂ ਪਾਇਬੋ ਕਰੈਂ।
ਹਮਨ ਸੁ ਲੱਛਨ ਹੋਵਤਿ ਜਯੋਂ ਜਯੋਂ।
ਬਿੱਪ੍ਰ ਅਨੰਦ ਧਰਤਿ ਹੈ ਤਯੋਂ ਤਯੋਂ ॥੪੦॥
ਪਠਨਿ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋ ਨੇਮ ਜਿਤੇਕ।
ਬਿਧਿ ਸੋਂ ਹੋਮਤਿ ਪਠਯੋ ਤਿਤੇਕ।
ਬਹੁਰ ਉਠੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪੁਰਿ ਕੋ ਆਏ।
ਮੰਗਲ ਮੋਦ ਹੋਤਿ ਸਮੁਦਾਏ ॥੪੧॥
ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਕਰੈਂ ਪ੍ਰਭੁ ਤਬੈ।
ਅਲਪ ਬੋਲਿਬੋ ਸੁਨਿਬੋ ਸਬੈ।
ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਅਲਪ, ਸੁ ਜਾਗਤਿ ਰਹੈਂ।
ਦੇਵੀ ਬਿਦਤਿਨਿ ਕੋ ਚਿਤ ਚਹੈਂ ॥੪੨॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁੱਤੇ 'ਅਖੇਰ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟਮੋ ਅੰਸੂ ॥੮॥

---

[1]ਅਹੂਤੀ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅੰਨ [ਸੰਸ:, ਚਰੁ]।

੯. [ਸ੍ਰਪਨ ਦਰਸ਼ਨ]

੮<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੦

ਦੋਹਰਾ: ਕਰਤੇ ਹਮਨ ਬਿਧਾਨ ਕੋ,
ਬੀਤ ਗਏ ਪੰਚ ਮਾਸ।
ਸੌਜ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਮਣ ਪਰੀ,
ਪਾਵਕ ਭਏ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਮਾਸ ਅਸੌਜ ਸੁਕਲ ਪਖ ਆਯੋ।
ਨੌਮੀ ਦਜੋਸ ਅਨੰਦ ਉਪਾਯੋ।
ਸਰਬ ਠੌਰ ਤੇ ਪੂਜ ਬਡੇਰੀ[1]।
ਹਮਨ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਕੀਨ ਬਹੁ ਬੇਰੀ ॥੨॥
ਪੰਚ ਪਹਿਰ ਕੌ, ਨਉ ਦਿਨ ਹੋਵਾ[2]।
ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਦੇਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਵਾ।
ਸੁਪਨ ਬਿਖੇ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਜਗਮਾਈ।
ਨਿਜ ਆਵਨਿ ਕੋ ਦਿਯੋ ਬਤਾਈ ॥੩॥
'ਹੇ ਸੁਤ! ਹੋਮਹੁ ਮੰਤ੍ਰ ਸਮੇਤਾ।
ਧਰਹੁ ਧਜਾਨ ਮੁਝ ਆਵਨਿ ਹੇਤਾ।
ਸਮੋ ਹੋਇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਜਬੈ।
ਏਕ ਵਾਰ ਆਵੌਂ ਚਲਿ ਤਬੈ ॥੪॥
ਸਫਲ ਮਨੋਰਥ ਕਰਹੁਂ ਤੁਹਾਰਾ।
ਦੈ ਹੋਂ ਬਰ ਜਿਮ ਰਿਦੈ ਮਝਾਰਾ।'
ਸੁਪਤਹਿਂ ਸਵਾ ਜਾਮ ਕੈ ਜਾਮੂ।
ਉਠੇ ਸ੍ਰਪਨ ਜਾਨਜੋ ਅਭਿਰਾਮੂ[3] ॥੫॥
ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨੇ ਆਨੰਦ ਮਹਾਨਾ।
ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬੈਠੇ ਸਵਧਾਨਾ।
ਦਿਜਬਰ ਮਿਲਜੋ ਆਨਿ ਥਿਰ ਹੋਵਾ।
ਕਹਜੋ ਗੁਰੂ ਜਿਮ ਸੁਪਨਾ ਜੋਵਾ ॥੬॥
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕੇਸ਼ਵਦਾਸ ਅਨੰਦਜੋ।
'ਜੈ ਜਗਦੰਬਾ' ਕਹਿ ਕਹਿ ਬੰਦਜੋ।
'ਸਫਲਹਿਗੀ ਸਭਿ ਕ੍ਰਿਤ ਹਮਾਰੀ।

---
[1]ਸਾਰੇ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ (ਦੇਵੀ) ਬਹੁਤ ਪੂਜੀ ਦੀ ਹੈ।
[2]ਪੰਜ ਪਹਿਰ (ਰੋਜ਼ ਪੂਜਾ ਕਰਦਿਆਂ) ਨੌ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ (ਨੌਮੀ ਥਿਤ ਵਾਲੇ ਦਿਨ)।
[3]ਸੁਤੇ ਹੋਏ ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦੀ ਉਠੇ, (ਉਸ) ਸੁਪਨੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਜਾਣਿਆ।

ਜਿਸ ਦਿਨ ਦਰਸ ਲੇਹੁ ਇਕ ਬਾਰੀ ॥੭॥
ਸੁਨਹੁ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਅਧ* ਕ੍ਰਿਤ[੧] ਹੋਈ।
ਬਿਦਤਹਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਪੂਰਨ ਸੋਈ[੨]।
ਨੇਮ ਸਮੇਤ ਹਮਨ ਕੋ ਕਰਹੁ।
ਧ੍ਯਾਨ ਜਥਾਵਤ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਧਰਹੁ ॥੮॥
ਪਠਿ ਪਠਿ ਮੰਤ੍ਰ ਹੋਮ ਹੁਇ ਜੇਤਾ।
ਕਾਰਜ ਬਨਜੋਂ ਜਾਨੀਐ ਤੇਤਾ।'
ਸੁਨਿ ਦਿਜ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਚਿਰਕਾਲਾ।
ਲਗੇ ਬੈਠਿਬੇ ਤਬਹਿ ਬਿਸਾਲਾ ॥੯॥
ਦ੍ਵਾਦਸ਼ ਜਾਮਹਿ ਕੋ ਇਕ ਆਸਨ[੩]।
ਹੋਮ ਕਰਹਿਂ ਬਡ ਲਾਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਿ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਬੈਠਨਿ ਕਰੇ।
ਸੰਧ੍ਯਾ ਲਗਿ ਇਕ ਸਮ ਹੀ ਥਿਰੇ ॥੧੦॥
ਸਰਬ ਨਿਸਾ ਪੁਨ ਪਠਤੇ ਰਹੈਂ।
ਅਗਲੇ ਦਿਵਸ ਹਮਨ ਹੀ ਚਹੈ।
ਸੰਧ੍ਯਾ ਦੁਤੀ ਹੋਇ ਤਬ ਹਟੈਂ।
ਦ੍ਵਾਦਸ਼ ਪਹਿਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹੀ ਰਟੈ* ॥੧੧॥
ਤਬਿ ਕਿਛ ਖਾਨ ਪਾਨ ਕੋ ਕਰੈਂ।
ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਅਲਪ ਭੂਮ ਪਰ ਥਿਰੈਂ।
ਚਤੁਰ ਪਹਿਰ ਬਿਸਰਾਮ ਕਰੰਤੇ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਤਿ ਪਠੰਤੇ ॥੧੨॥
ਤਿਮ ਹੀ ਹਮਨ ਅਗਨਿ ਮਧ ਕਰੈਂ।
ਚਰੂ ਸੁ ਕਰ ਪੰਕਜ ਮਹੁਂ ਧਰੈਂ[੪]।
ਦ੍ਵਾਦਸ਼ ਪਹਿਰ ਹੋਮ ਆਰੰਭਾ।
ਸਕਲ ਬਿਲੋਕਤਿ ਭਏ ਅਚੰਭਾ ॥੧੩॥

---

*ਪਾ:-ਅਬ।
[੧]ਅੱਧੀ ਕਾਰ
[੨]ਜਿਸ ਦਿਨ ਪ੍ਰਗਟੇਗੀ ਉਸ ਦਿਨ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ।
[੩]ਬਾਰਾਂ ਪਹਿਰ ਦਾ ਇਕ ਆਸਨ।
*੧੨ ਪਹਿਰ ਯਾ ੩੬ ਘੰਟੇ ਦਾ ਇਕ ਆਸਨ, ਬਿਨਾ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਤੇ ਅੰਨ ਜਲ ਦੇ ਹੋ ਸਕਣਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਮੁਮਕਿਨ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਅਤਯੰਤ ਕਸ਼ਟ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅੱਗ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠਣਾ, ਸਹਿਜਾਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਜੋਗ ਵਾਲੇ ਅਵਤਾਰ, ਜਨਮ ਤੋਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੇ ਕਿਵੇਂ ਇੰਨੇ ਕਸ਼ਟ ਵਿਚ ਨਿਜ ਨੂੰ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਕਵੀ ਜੀ ਪੰਡਤ ਜੀ ਦਾ ੩੬ ਘੰਟੇ ਨਾਲ ਬੈਠਣਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਰਹੇ।
[੪]ਹੱਥ ਕਵਲ ਵਿਚ ਧਾਰਦੇ ਹਨ ਚਰੂ।

ਮਹਾਂ ਉੱਗ੍ਰ ਤਪ ਤਾਪਨ ਕਰਿਹੀਂ।
ਰੈਨ ਦਿਨਾ ਮਨ ਧ੍ਯਾਨ ਸੁ ਧਰਿਹੀਂ।
ਚਤਰਭੁਜੀ ਮਹਿਂ ਬ੍ਰਿਤਿ ਠਹਿਰਾਈ।
ਭੇ ਇਕ ਰੂਪ ਨ ਅੰਤਰ ਰਾਈ ॥੧੪॥
ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਇਸ ਬਿਧਿ ਕੋ ਕਰਿ ਕੈ।
ਕਰਤਿ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚੰਡਿ ਹਿਤ ਧਰਿ ਕੈ।
ਪੁਨ ਗੁਰ ਅਪਰ ਨੇਮ ਕੋ ਲਾਗੇ।
ਸਵਾ ਜਾਮ ਜਾਮਨਿ ਤੇ ਜਾਗੇ ॥੧੫॥
ਦ੍ਵੈ ਘਟਿਕਾ ਮਹਿਂ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨੈ।
ਜਾਮ ਰਹੀ ਤੇ ਹੋਮਨਿ ਠਾਨੈਂ।
ਸਵਾਜਾਮ ਦਿਨ ਆਵਹਿ ਜਾਵਦ।
ਬੈਠੇ ਰਹੈਂ ਏਕ ਰਸ ਤਾਵਦ ॥੧੬॥
ਗਿਰ ਪਰ ਹੀ ਬਾਸਾ ਬਹੁ ਕਰੇਂ।
ਆਇਂ ਕਦਾਚਿਤ ਆਨੰਦਪੁਰੇ।
ਪੂਰਬ ਦੇਸ਼ ਆਦਿ ਬੰਗਾਲਾ।
ਉਤ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਮੇਲ ਬਿਸਾਲਾ ॥੧੭॥
ਬ੍ਰਹਮਪੁੱਤ੍ਰ ਲਗਿ ਢਾਕਾ ਆਦਿ।
ਪਟਣਾ ਅਰੁ ਮਖਸੂਦਾਵਾਦ।
ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਤੁ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਆਏ।
ਅਨਿਕ ਅਕੋਰਨਿ ਅਰਪਨਿ ਲ੍ਯਾਏ ॥੧੮॥
ਆਨਿ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਡੇਰਾ ਕੀਨਾ।
ਸਿੱਖ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਬਡੇ ਪ੍ਰਬੀਨਾ।
ਸੁਨ੍ਯੋਂ ਸਭਿਨਿ 'ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਰ ਪਰ ਹੈਂ।
ਜਗਦੰਬਾ ਕੋ ਪੂਜਨਿ ਕਰਿਹੈਂ' ॥੧੯॥
ਲਯੋ ਮਸੰਦ ਸੰਗ ਤਬਿ ਸੰਗਤਿ।
ਦਰਸ਼ਨ ਚਹੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਮਨ ਰੰਗਤਿ।
ਗਏ ਸਕਲ ਚਲਿ ਕੈ ਤਿਸ ਥਾਨਾ।
ਜਹਾਂ ਬਿਰਾਜਤਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨਾ ॥੨੦॥
ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਠ ਕਰਿ ਲੀਨਿ ਹਮਨ ਜਬਿ।
ਉਠੇ ਭਵਨ ਤੇ ਆਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਤਬਿ।
ਨਾਨਾ ਚਿੱਤ੍ਰਿਤਿ ਫਰਸ਼ ਮਹਾਨਾ।
ਬੈਠਿ ਬਿਰਾਜਤਿ ਭੇ ਤਿਸ ਥਾਨਾ ॥੨੧॥

ਹੁਕਮ ਭਯੋ 'ਸੰਗਤਿ ਅਬਿ ਆਵੈ।
ਮਾਨੋ ਕਾਮਨਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਵੈ।'
ਜਾਇ ਮੇਵਰੇ ਤੁਰਤ ਹਕਾਰੇ।
ਸਹਿਤ ਮਸੰਦਨ ਸਿੱਖ ਹਜ਼ਾਰੇ ॥੨੨॥
ਹਰਖਤਿ ਹੁਇ ਕਰਿ ਅਨਿਕ ਅਕੋਰ।
ਆਏ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਦਰਸ਼ ਕੀ ਲੋਰ।
ਜੋਰਿ ਜੋਰਿ ਕਰ, ਪਗ ਸਿਰ ਧਰਿ ਧਰਿ।
ਅਰਪਹਿਂ ਅੱਗ੍ਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ॥੨੩॥
ਇਕ ਮਾਲੀ ਪਟਨੇ ਬਸ ਕੀਨ[1]।
ਬੰਦਤਿ ਚਰਨ ਦਰਸ ਕੋ ਕੀਨਿ।
ਤਿਸ ਕੋ ਦੇਖਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਬਖਾਨਾ।
'ਕਹਾ ਤੁਵ ਨਿਕਟ ਭੇਟ ਹਿਤ ਆਨਾ?' ॥੨੪॥
'ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਂ ਬਾਗ ਲਗਾਯੋ।
ਹਿਤ ਰਾਵਰ ਕੇ ਤਰੁਵਰ ਲਜਾਯੋ।
ਉੱਤਮ ਬਡ ਰਸਾਲ ਕੋ ਅਹੈ।
ਲਗਹਿ ਤਹਾਂ ਜਿਹਠਾਂ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹੈਂ' ॥੨੫॥
ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨਿਜ ਧਨੁਖ ਸੰਭਾਰਾ।
ਖੈਂਚਤਿ ਤਬਹਿ ਬਾਨ ਕੋ ਮਾਰਾ।
ਸਵਾ ਕੋਸ ਪਰ ਉਤਰਜੋ ਜਾਈ।
ਤਿਤ ਦਿਸ਼ਿ ਤਿਸ ਕੋ ਦੀਨਿ ਬਤਾਈ ॥੨੬॥
ਸੇਵਕ ਲੇ ਕਰਿ ਸੰਗ ਸਿਧਾਏ।
ਗਡਜੋ ਤੀਰ ਜਹਿਂ ਬਾਨ ਦਿਖਾਏ।
ਤਹਾਂ ਅਰੋਪਨਿ ਕੀਨਸਿ ਮਾਲੀ।
ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ਪੁਨ ਭਈ ਬਿਸਾਲੀ ॥੨੭॥
ਅਬਿ ਲੌ ਖਰਜੋ ਸੁਨਜੋ ਹਮ ਜੋਇ।
ਨਹਿਂ ਲੋਚਨ ਤੇ ਦੇਖਜੋ ਸੋਇ।
ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ ਕੋ ਖੁਸ਼ੀ ਬਿਸਾਲਾ।
ਸਤਿਗੁਰ ਕਰਤਿ ਭਏ ਤਿਸ ਕਾਲਾ ॥੨੮॥
ਜਥਾਜੋਗ ਦੈ ਦੈ ਸਿਰੁਪਾਊ।
ਪੁਰਹਿਂ ਕਾਮਨਾ ਭਏ ਬਿਦਾਊ।
ਹੋਇ ਨਿਹਾਲ ਸੁਜਸੁ ਕੋ ਕਰਿਤੇ।

[1]ਦਾ ਵੱਸਣ ਵਾਲਾ।

ਦੂਣ ਚਊਣ ਭਾਉ ਕੋ ਧਰਿਤੇ ॥੨੯॥
ਅਧਿਕ ਅਨੰਦਤਿ ਸਦਨ ਸਿਧਾਰੇ।
ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਉਚਾਰੇ।
'ਰਾਖਹਿਂ ਪੈਜ ਹਿੰਦੂਅਨਿ ਕੇਰੀ।
ਤੁਰਕ ਰਾਜ ਕੀ ਜਰਾਂ ਉਖੇਰੀ ॥੩੦॥
ਕਠਨ ਅਧਿਕ ਤਪ ਤਨ ਮਹਿਂ ਧਾਰਜੋ।
ਨਿੰਦਰਾ ਅਸਨ ਅਲਪ ਨਿਰਧਾਰਜੋ।'
ਬ੍ਰਹਮ ਪੁੱਤ੍ਰ ਲਗਿ ਇਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗਾ।
ਉਚਰਤਿ ਗਮਨੇ ਲੋਕ ਨਿਸੰਗਾ ॥੩੧॥
ਇਤ ਸਤਿਗੁਰ ਨਿਤ ਪਾਠ ਕਰੰਤੇ।
ਡਾਰਿ ਅਹੁਤੀ 'ਜੈ' ਉਚਰੰਤੇ।
ਪਾਨੀ ਪੀਵਨ ਅਸਨ ਅਚਨ ਕੋ।
ਸੰਜਮ ਬਿਖਮ[1] ਰੋਕ ਰਖਿ ਮਨ ਕੋ ॥੩੨॥
ਘਾਮ ਸੀਤ ਝਾਲਹਿਂ ਬਹੁ ਤਨ ਪਰ।
ਨਾਨਾ ਭਾਂਤਿਨ ਕੇ ਸੁਖ ਪਰਹਰਿ।
ਭੂਖ ਪਜਾਸ ਤੇ ਡੋਲਤਿ ਨਾਂਹੀ।
ਭਏ ਜਿਤੇਂਦ੍ਰੀ ਏਕੋ ਚਾਹੀ ॥੩੩॥
ਗਿਰ ਪਰ ਬਾਸਾ ਕਰਹਿਂ ਘਨੇਰੇ।
ਇਕ ਲਿਵਲਾਗੀ ਵਧਹਿਂ ਵਧੇਰੇ।
ਸੁਰਤਿ ਸੰਕੋਚਿ, ਦ੍ਵਾਰ ਦਸ ਸ੍ਵਾਸ।
ਕਰਹਿਂ ਟਿਕਾਵਨਿ[2] ਧਜਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ॥੩੪॥
ਏਕ ਰੂਪ ਹੁਇ ਅੰਤਰ ਹਰਜੋ[3]।
ਸੁਰਨਿ ਬਿਖੈ ਖਰਭਰ ਤਬਿ ਪਰਜੋ।
ਸ਼ਕਤਿ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ਆਦਿਕ ਜੇਈ।
ਆਇ ਅਗਾਰੀ ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਤੇਈ ॥੩੫॥
ਨਿਜ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕੋ ਕਰਤਿ ਬਖਾਨੀ।
'ਹਮਰੋ ਦਰਸ ਦੁਲਭ ਲਿਹੁ ਮਾਨੀ।'
ਧਨਦ[4] ਸ਼ਕਤਿ ਨਿਜ ਕਹੈਂ ਪ੍ਰਭਾਊ।

---

[1]ਕਠਨ ਸੰਜਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।
[2]ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਸੁਆਸ ਟਿਕਾਉਂਦੇ ਹਨ।
[3]ਭੇਦ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।
[4]ਕੁਬੇਰ ਦੀ।

'ਨਵ ਨਿੱਧਨ ਹਮ ਤੇ ਲਿਹੁ ਪਾਊ' ॥੩੬॥
ਸਿੱਧ ਅਸ਼ਟ ਦਸ਼ ਕਰਹਿਂ ਉਚਾਰੀ।
'ਕਰੋਂ ਤੁਮ ਤਾਪ ਤਪਹੁ ਤਨ ਭਾਰੀ।
ਹਮ ਸਗਰੀ ਰਾਵਰਿ ਅਨੁਸਾਰੀ।
ਚਹਹੁ ਸੁ ਕਰਹਿਂ ਨ ਲਾਗ ਅਵਾਰੀ' ॥੩੮॥
ਕੌਨ ਕੌਨ ਗਿਨੀਅਹਿ ਸਭਿ ਆਈ।
ਤਿਨ ਦਿਸ਼ਿ ਨਹਿਂ ਗੁਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਚਲਾਈ।
ਮਨ ਅਡੋਲ ਰਾਖਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰਾ।
ਚਲੇ ਪੌਨ[1] ਜਿਮ ਅਚਲ ਸੁਮੇਰਾ ॥੩੭॥
ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੁਰੀ[2] ਆਦਿ ਸ਼ਕਤਿ ਹੈ।
ਤਿਸੀ ਧਯਾਨ ਮਹਿਂ[*] ਚਿਤ ਅਸ਼ਕਤ ਹੈ[3]।
ਜਿਸਹਿ ਅਰਾਧਹਿਂ ਸ਼ਿਵ, ਬਿਧਿ, ਬਿਸ਼ਨੁ।
ਬਰਨ[4], ਕੁਬੇਰ, ਸੂਰ, ਸਸਿ, ਜਿਸ਼ਨੁ[5] ॥੩੯॥
ਸਭਿ ਸੁਰ ਰੱਛਕ, ਭੱਛਕ ਦੁਸ਼ਟਨਿ।
ਜਨ ਕੇ ਸੁਖਦਾ, ਕਟਹਿਂ ਅਰਿਸ਼ਟਨਿ[6]।
ਸ਼ੇਖ਼ਸ਼ਾਇੰ ਮਹਿਂ ਜੋ ਲੈ ਭਈ[7]।
ਬਿਧਿ[8] ਕੀ ਰੱਛਯਾ ਹਿਤ ਨਿਕਸਈ ॥੪੦॥
ਮਧੁਕੈਟਭ ਕੀ ਮਰਦਨ ਕਰਤਾ।
ਪੁਨ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਕੀ ਰਣ ਦਰਤਾ।
ਧੂੰਮ੍ਰਨੈਣ ਕੀ ਪ੍ਰਾਨਨਿ ਹਰਤਾ।
ਚੰਡਮੁੰਡ[9] ਕੀ ਓਜ ਨਿਵਰਤਾ[10] ॥੪੧॥
ਸ਼ੁੰਭ ਨਿਸ਼ੁੰਭ ਸੰਘਾਰਨ ਕਾਲੀ।
ਨਾਸੇ ਅਨਗਨ ਦੁਸ਼ਟ ਕੁਚਾਲੀ।

---

[1]ਪੌਣ ਚੱਲਣ ਨਾਲ।
[2]ਮਹਾਂ ਮਾਇਆ।
[*]ਪਾ:-ਤਿਸ ਮਹਿਂ ਨਿਸ ਦਿਨ
[3]ਮਗਨ, ਤਦਾਕਾਰ।
[4]ਵਰੁਣ।
[5]ਇੰਦ੍ਰ।
[6]ਉਪੱਦ੍ਰਵ, ਕਸ਼ਟ, ਬਿਪਤਾ।
[7]ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਪਰ ਸੈਨ ਵਾਲੇ (= ਵਿਸ਼ਨੂੰ) ਵਿੱਚ ਜੋ ਲੀਨ ਹੋਈ।
[8]ਬ੍ਰਹਮਾ।
[9]ਨਾਮ ਦੋ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ।
[10]ਬਲ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

[+]ਜਗ ਕਰਤਾ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਬਿਸਾਲੀ।
ਸਭਿ ਸੰਘਾਰਨਿ ਪ੍ਰਲੈ ਕਰਾਲੀ[1] ॥੪੨॥
ਜਿਸ ਕੋ ਆਦਿ ਨ ਅੰਤ ਕਦਾਈ।
ਕਿਸ ਤੇ ਪਾਰ ਨ ਪਾਯੋ ਜਾਈ।
ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਕੀ ਜੋਤਿ ਮਹਾਨੀ[+]।
ਸਿਮਰੇ ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਬਰ ਦਾਨੀ ॥੪੩॥
ਤਾਂਹਿ ਅਰਾਧਨਿ ਤਤਪਰ ਹੋਇ।
ਤਪਹਿਂ ਤਪਨਿ, ਜਾਵਦ ਨਹਿਂ ਜੋਇ[2]।
ਧ੍ਯਾਨ ਪਰਾਯਨ ਕਰਨਿ ਪ੍ਰਤੱਛ[3]।
ਦਰਸ ਬਿਲੋਚਨ ਗੋਚਰ ਸ੍ਵੱਛ[4] ॥੪੪॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁੱਤੇ 'ਦੇਵੀ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਨਵਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥੯॥

[+]ਹੁਣ ਇਥੋਂ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ:-ਜਗਤ ਕਰਤਾ, ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ, ਸੰਘਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਆਦਿ ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ, ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਅਪਾਰ, ਪਰਮ ਜਯੋਤੀ ਸਰੂਪ ਦੀ ਜਯੋਤ ਰੂਪ ਭਾਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ। ਜਯੋਤ ਕਦੇ ਜਯੋਤੀ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ, ਸੂਰਜ ਤੇ ਧੁੱਪ ਦੋ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਜਿਸਨੂੰ ਅਪਾਰ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਇਕੋ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੋ ਨੂੰ ਅਪਾਰ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿਣਾ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਵਾਲੇ ਤੇ ਅੰਤ ਵਾਲੇ ਕਹਿਣ ਤੁਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਦੇਵੀ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੁਇ ਅਪਾਰ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹਨ ਤਾਂ ਇੱਕੋ ਵਜੂਦ ਹੈ ਦੋ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਦੋ ਹਨ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਅਪਾਰ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਦੇਵੀ ਫਿਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨੁ ਮਹੇਸ਼ ਵਾਂਙੂ ਇਕ ਰਚੀ ਹੋਈ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਕਲਪਣੀ ਪਊ।
[1]ਭਯਾਨਕ ਪ੍ਰਲੈ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ।
[+]ਦੇਖੋ ਉਪਰ ਵਾਲੀ ਟੂਕ।
[2]ਜਦ ਤਕ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ (ਦਰਸ਼ਨ)।
[3]ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰਨ ਦੇ ਧਿਆਨ ਪਰਾਇਣ ਹੋਏ।
[4]ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਦਰਸ ਨੂੰ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਕਰਿਆ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੧੦. [ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ]

੯<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੧

ਦੋਹਰਾ: ਮੰਤ੍ਰ ਪਢਤਿ ਕਰਤੇ ਹਮਨ, ਕਰਤਿ ਧ੍ਯਾਨ ਦਿਨ ਰੈਨ।
ਕਰਨਿ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸ਼ਾ, ਗੁਨ ਕਥਨਿ, ਕਰਹਿਂ ਸੁਨੈ ਨਹਿਂ ਬੈਨ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਕਰਤਿ ਸੁ ਬਿਧਿ ਪ੍ਰਯੋਗ[1] ਗੁਰ ਪੂਰੇ।
ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਪੇ ਤਪ ਰੂਰੇ।
ਬੀਤ ਗਏ ਨਉ ਮਾਸ ਕਰੰਤੇ।
ਦਸਵੇਂ ਬਿਖੈ ਅਧਿਕ ਥਿਤਵੰਤੇ[2] ॥੨॥
ਫਾਗਨ ਮਾਸ ਤਥਾ ਬਿਧਿ ਕਰੈਂ।
ਹੋਮਤਿ ਚਰੁ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋ ਰਰੈਂ।
ਨਿਸ ਦਿਨ ਬਾਸ ਸੈਲ ਪਰ ਕੈ ਕੈ।
ਖਾਨ ਪਾਨ ਕੋ ਸੰਜਮ ਪੈ ਕੈ[3] ॥੩॥
ਜਾਗਤਿ ਰਹੈਂ ਨੀਂਦ ਤਜਿ ਦੀਨੀ।
ਏਕ ਅਰਾਧਨ ਪਰ ਮਤਿ ਭੀਨੀ।
ਉਸਤਤਿ ਕਰਤਿ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰਾ।
ਬ੍ਰਹਮ ਕਵਚ[4] ਕੋ ਜਾਪ ਉਚਾਰਾ ॥੪॥
ਚੰਡੀ ਪਾਠ ਜਪਹਿ ਬਹੁ ਬਾਰੀ।
ਨਾਮ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਕਰਹਿਂ ਉਚਾਰੀ।
ਛੰਦ ਅਚਕੜੇ ਗ੍ਰੰਥ ਮਝਾਰਾ[5]।
ਆਦਿ ਮੋਹਿਨੀ ਛੰਦ ਉਚਾਰਾ ॥੫॥
ਤਿਨ ਮਹਿਂ ਭਨਹਿਂ ਨਾਮ ਜੇ ਬ੍ਰਿੰਦਾ।
ਗੁਰ ਕਵਿਤਾ ਮਹਿਂ ਬਨੇ ਬਿਲੰਦਾ।
ਸੋ ਸਭਿ ਨਾਮ ਰਟਹਿਂ ਬਹੁ ਬਾਰੀ।
ਨਮੋ ਕਰਨਿ ਤਿਨ ਸੰਗ ਉਚਾਰੀ ॥੬॥

---

[1]ਵਿਧੀ ਸਹਿਤ ਪ੍ਰਯੋਗ।
[2]ਬਹੁਤ ਬੈਠਣ ਲਗੇ।
[3]ਖਾਨ ਪਾਨ ਸੰਜਮ ਦਾ ਪਾਕੇ।
[4]ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਮਾਰਕੰਡੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਤੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਵਚ ਆਖਦੇ ਹਨ।
[5]ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਗ੍ਰੰਥ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਚਕੜੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦੇ ਨਾਮ ਆਏ ਹਨ। ਅਚਕੜਾ ਇਕ ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚਾਰ ਰਗਣ ਇਕ ਤੁਕ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (SIS SIS SIS SIS) ਯਥਾ:- ਭੈਰਵੀ ਭੈਹਰੀ ਭੂਚਰਾ ਭਾਵਨੀ ॥ ਤ੍ਰਿੱਕਟਾ ਚਰਪਟਾ ਚਾਵਡਾ ਮਾਨਵੀ। ਜੋਬਨਾ ਜੈਕਰੀ ਜੰਭਰੀ ਜਾਲਪਾ ॥ ਤੋਤਲਾ ਤੁੰਦਲਾ ਦੰਤਲੀ ਕਾਲਕਾ [ਪਾਰਸ ਨਾਥ ੬੯ ॥]

ਜਾਨੀ ਪਰੀ ਬਿਦਤ ਅਬਿ ਹੁਇ ਹੈ।
ਸਫਲ ਕਰੇਗੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸਭਿ ਕੁਇ ਹੈ[੧]।
ਇਮ ਹੀ ਫਾਗਣ ਮਾਸ ਬਿਤਾਯੋ।
ਚਢ੍ਯੋ ਚੇਤ ਸੁੰਦਰ ਦਰਸਾਯੋ ॥੭॥
ਕੁਸਮਤਿ[੨] ਕਾਨਨ ਭੇ ਸਭਿ ਥਾਈਂ।
ਭੌਰ ਗੁੰਜਾਰਤਿ ਹੈਂ ਸਮੁਦਾਈ।
ਫੂਲ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਿ ਬਰਨ ਬਰਨ ਕੇ।
ਭਾਸਤਿ ਚਾਰੁ[੩] ਅਕਾਰ ਤਰਨਿ ਕੇ[੪] ॥੮॥
ਊਚੇ ਗਿਰ ਕੇ ਸ਼ਿਖਰ ਸਥਿਰ ਹੈਂ।
ਅਵਿਲੋਕਤਿ ਤਰੁਵਰ ਤਰ ਤਰ ਹੈਂ[੫]।
ਮਾਸ ਇਕਾਦਸ਼ਮੋ ਤਬਿ ਆਯੋ।
ਚਾਹਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਬਿਦਤਾਯੋ ॥੯॥
ਹਮਨ ਕਰਿਨਿ ਲਾਗੇ ਪੁਨ ਘਨੋ।
ਮੇਵਾ ਅਧਿਕ ਘ੍ਰਿੱਤ ਕੇ ਸਨੋ।
ਸਗਨ ਹੋਨਿ ਲਾਗੇ ਸ਼ੁਭ ਸਾਰੇ।
ਲਾਟ ਦਾਹਨੀ ਦਿਸ਼ਾ ਉਸਾਰੇ[੬] ॥੧੦॥
ਆਹੁਤਿ ਜੋ ਕਰ ਕਮਲ ਮਝਾਰੇ।
ਸਮੁਖ ਆਇ ਹਿਤ ਲੇਨਿ ਅਹਾਰੇ[੭]।
ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਪਿਖਿ ਬਿੱਪ੍ਰ ਪ੍ਰਬੀਨੋ।
-ਹੁਇ ਹੈ ਬਿਦਤ- ਰਿਦੈ ਇਮ ਚੀਨੋ ॥੧੧॥
ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਂ ਕਰੀ ਜਨਾਵਨ ਸੋਈ।
'ਕਾਜ ਸਿੱਧ ਭਾ ਬਿਲਮ ਨ ਕੋਈ।
ਆਪ ਸੁਚੇਤ ਬਨਹੁ ਸਭਿ ਭਾਂਤੀ।
ਬਿਦਤਹਿ ਮਾਸ ਦਿਵਸ ਕੈ ਰਾਤੀ ॥੧੨॥
ਅੱਗ੍ਰ ਥਿਰਹੁ ਧੀਰਜ ਉਰ ਧਰਨੀ।
ਹਾਥਨਿ ਜੋਰਿ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸ਼ਾ ਕਰਨੀ।

---

[੧]ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਸਫ਼ਲ ਕਰੇਗੀ।
[੨]ਭਾਵ ਫੁੱਲ ਖਿੜ ਪਏ।
[੩]ਸੁਹਣੇ।
[੪]ਸੂਰਜ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ। (ਅ) ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ।
[੫]ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਬ੍ਰਿੱਛਾਂ ਨੂੰ (ਜੋ) ਹੇਠਾਂ (ਵਲ ਨੂੰ) ਬਹੁਤੇ (ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ)।
[੬]ਨਿਕਲਣ ਲਗੀ।
[੭](ਲਾਟ ਆਪ) ਸਾਹਮਣੇ ਆਕੇ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਬਰ ਜਾਚਹੁ ਜਬਿ ਮਾਤਾ ਕਹੈ।
ਕਰੋ ਮਨੋਰਥ ਜੋ ਅਬਿ ਅਹੈ ॥੧੩॥
ਅਰਪਨ ਕਰਹੁ ਭੇਟ ਜੋ ਤਬੈ।
ਤਜਾਰੀ ਕਰਿ ਰਾਖਹੁ ਅਬਿ ਸਬੈ।'
ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਨੰਦ ਉਪਾਯੋ।
ਪੁਨ ਕੇਸ਼ਵ ਕੋ ਬਾਕ ਸੁਨਾਯੋ ॥੧੪॥
'ਤੁਮ ਹੀ ਹੋ ਇਕ ਓਟ ਹਮਾਰੀ*।
ਨਿਜ ਛੱਤਰੀ ਕੇ ਦਿਜ ਰਖਵਾਰੀ।
ਪਿਤਾ ਸਮਾਨ ਸਦਾ ਹੀ ਕਰਤੇ।
ਬਿੱਪ੍ਰ ਸਾਰਸੁਤ ਸਭਿ ਇਮ ਧਰਤੇ ॥੧੫॥
ਭੇਟ ਦੇਨ ਤੇ ਆਦਿਕ ਕਰਿਬੋ।
ਸਭਿ ਤੁਮ ਹੀ ਤੇ ਕਾਰਜ ਸਰਬੋ।'
ਸੁਨਿ ਦਿਜਬਰ ਬਹੁ ਪ੍ਰੇਮ ਉਪਾਯੋ।
'ਧੰਨ ਧੰਨ ਗੁਰ' ਬੈਨ ਸੁਨਾਯੋ ॥੧੬॥
'ਤੁਰਕਨਿ ਜਰਾਂ ਉਖਾਰਨਿ ਹੇਤੁ।
ਚੰਡਿ ਅਰਾਧੀ ਹੋਇ ਸੁਚੇਤ।
ਇਮ ਹੀ ਕਰਤਿ ਅਮੱਸਜਾ ਆਈ।
ਤਬਿ ਤੇ ਪੂਜਾ ਗੁਰੂ ਵਧਾਈ ॥੧੭॥
ਪਾਂਚ ਪਹਿਰ ਲੌ ਹਮਨ ਕਰੰਤੇ।
ਤੀਨ ਪਹਿਰ ਬਿੱਸ੍ਰਾਮ ਧਰੰਤੇ।
ਪਾਛਲ ਪਖ ਨੌਰਾਤ੍ਰੇ ਆਏ।
ਧਰਜੋ ਬਰਤ ਕੁਛ ਪੀਯ ਨ ਖਾਏ ॥੧੮॥
ਇਕ ਆਸਨ ਪਰ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਵੈਂ।
ਮੰਤ੍ਰ ਸਮੇਤ ਅਹੁਤੀ ਪਾਵੈਂ।
'ਜੈ ਦੇਵੀ! ਜੈ ਚੰਡ ਕਰਾਲੀ!

---

*ਇਹ ਵਾਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਦ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ:-
"ਪਾਇੰ ਗਹੇ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮਰੇ ਤਬ ਤੇ ਕੋਊ ਆਂਖ ਤਰੇ ਨਹੀਂ ਆਨਿਓ।"
ਪਿੱਛੇ ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰਦਾ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦਾਸ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੨ ਅੰਸੂ ੩੪ ਅੰਕ ੬ ਤੇ ੭। ਤਦ ਇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕਦ ਆਪਣਾ ਆਸਰਾ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਵਿਤਾਰ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮੰਨ ਆਇਆ ਹੈ। (ਦੇਖੋ ਏਸੇ ਰੁਤ ਦਾ ਅੰਸੂ ੮ ਅੰਕ ੨੪ ਤੋਂ ੨੬)। ਫਿਰ ਕੇਸ਼ਵਦਾਸ ਨੇ ਕੀਹ ਖਾਸ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਗਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਉੱਗ੍ਰ ਤਪ ਸੰਜਮ ਖਰਚ ਸਭ ਆਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਹੜੀ ਗੱਲੇ ਐਡੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਇਹ ਗੁਰਵਾਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣੇ ਚਾਹੀਏ।

ਜੈ ਜੈ ਅੰਬੇ[੧] ਬਾਹੁ ਬਿਸਾਲੀ ॥੧੯॥
ਧਰਨੀ ਮਹਿਂ ਜਸੁ ਉੱਤਮ ਕਰਨੀ।
ਕਰਨੀ[੨] ਸਮ ਰਿਪੁ ਤਰੁ ਕੋ ਹਰਨੀ[੩]।
ਹਰਨੀ ਸਮ ਦ੍ਰਿਗ, ਕੰਚਨ ਬਰਨੀ[੪]।
ਬਰਨੀ[੫] ਬੇਦਨਿ ਆਯੁਧ ਧਰਨੀ[੬] ॥੨੦॥
ਭਰਨੀ[੭] ਜਗਤ ਸਦਾ ਬਯ ਤਰਨੀ[੮]।
ਤਰਨੀ ਸਮ ਜਗ ਕਾਰਜ ਕਰਨੀ।
ਕਰ ਨੀਰਜ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟ ਨਿਵਰਨੀ[੯]।
[੧੦]ਵਰਨੀ ਬੱਕ੍ਰ, ਸ਼ੁਭਤਿ ਆਭਰਨੀ[੧੦*] ॥੨੧॥
ਨਮੋ ਨਮੋ ਤੁਵ ਪਦ ਅਰਬਿੰਦਾ।
ਨਮੋ ਨਮੋ ਕੋ ਹ੍ਵੈ ਨ ਮਨਿੰਦਾ।
ਨਮੋ ਨਮੋ ਮਧੁ ਕੈਟਭ ਮਾਰਨਿ[੧੧]।
ਨਮੋ ਨਮੋ ਪਿੰਗਾਛ[੧੨] ਪ੍ਰਹਾਰਨਿ[੧੩] ॥੨੨॥
ਨਮੋ ਨਮੋ ਹੇ ਰਾਮ[੧੪] ਸਰੂਪਾ[+]।
ਨਮੋ ਨਮੋ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਨੂਪਾ[+]।
ਨਮੋ ਨਮੋ ਜਨ ਕੋ ਬਰਦਾਨੀ।
ਨਮੋ ਨਮੋ ਦੁਰਗੇਯ ਭਵਾਨੀ ॥੨੩॥

---

[੧]ਮਾਤਾ।
[੨]ਹਸਤਨੀ।
[੩]ਵੈਰੀ ਰੂਪੀ ਬ੍ਰਿੱਛ ਨੂੰ ਹਥਨੀ ਵਤ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।
[੪]ਸੋਨੇ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ।
[੫]ਕਹੀ ਹੈ।
[੬]ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ।
[੭]ਪੋਖਣ ਵਾਲੀ, ਪਾਲਣ ਵਾਲੀ।
[੮]ਜਵਾਨ ਆਯੂ ਵਾਲੀ।
[੯]ਹਥਾਂ ਕਵਲਾਂ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। (ਅ) (ਕਰਨੀ+ਰਜ =) (ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ) ਧੂੜ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ।
[੧੦]ਭ੍ਰਿਮਣੀਆਂ ਟੇਢੀਆਂ ਹਨ, ਗਹਿਣੇ ਸ਼ੋਭਦੇ ਹਨ।
[*]ਰਾਸ ੧ ਅੰਸੂ ੧ ਅੰਕ ੭ ਵਿੱਚ ਦੇਵੀ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤ ਥੋੜੇ ਥੋੜੇ ਪਦਾਂ ਦੇ ਫਰਕ ਤੇ ਅੱਗੇ ਬੀ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।
[੧੧]ਮਾਰਨੇ ਵਾਲੀ।
[੧੨]ਨਾਮ ਦੈਂਤ।
[੧੩]ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ।
[੧੪]ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ।
[+]ਰਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਰੂਪ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੇਵਲ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਜੈ ਜੈ ਲੋਚਨ ਲੋਹਿਤ ਕਾਲੀ[1]।
ਜੈ ਦਿਗੰਬਰਾ, ਆਨਨ ਜ੍ਵਾਲੀ।
ਜੈ ਜੈ ਅਸ਼ਟ ਭੁਜਾ ਬਲਵਾਲੀ।
ਜੈ ਜੈ ਭੀਮਾ ਮੁੰਡਨਿ ਮਾਲੀ[2] ॥੨੪॥
ਜੈ ਜੈ ਭੱਦ੍ਰਾ ਲਘੁ ਸਸਿ ਭਾਲੀ[3]।
ਭਵਾ ਭੈਹਰਾ[4] ਭੂਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੀ।
ਛੂਟੇ ਸਿਰ ਪਰ ਬਾਲ ਬਿਸਾਲੀ।
ਜੈ ਜੈ ਰਣ ਮਹਿਂ ਰੂਪ ਕਰਾਲੀ' ॥੨੫॥
ਕਹਿਂ ਲਗਿ ਕਹੌਂ ਨਾਮ ਜਗ ਮਾਤਾ।
ਸਿਮਰਤਿ ਗੁਰ ਏਕੋ ਰੰਗ ਰਾਤਾ।
ਭੂਖ ਪਿਆਸਾ ਲਖੈਂ ਨ ਦੋਈ।
ਇਸ ਬਿਧਿ ਪ੍ਰੇਮ ਪਰਾਇਣ ਹੋਈ ॥੨੬॥
ਉਚਰਹਿਂ ਉਸਤਤਿ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰੀ।
ਗੁਨ ਗਨ ਸਿਮਰਤਿ ਪਰਉਪਕਾਰੀ।
ਹਮਨ ਕਰਤਿ ਹੈਂ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰਤਿ।
ਨਿਸ ਦਿਨ ਧਯਾਨ ਚੰਡਿ ਕੋ ਧਾਰਤਿ ॥੨੭॥
ਦਿਵਸ ਅਸ਼ਟਮੀ ਕੋ ਜਬਿ ਆਵਾ।
ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਭੁਚਾਲ ਜਨਾਵਾ।
ਜੇਤਿਕ ਦਾਸ ਨਿਕਟ ਹਿਤ ਸੇਵਾ।
ਸ਼ਾਰਤ ਕਰੀ ਤਿਨਹਿਂ ਗੁਰਦੇਵਾ ॥੨੮॥
ਪ੍ਰਭੁ ਰੁਖ ਲਖਿ ਕਰਿ ਤੁਰਤ ਸਿਧਾਰੇ।
ਗਿਰਵਰ ਤੇ ਉਤਰੇ ਤਬਿ ਸਾਰੇ।
ਇਕ ਦਿਜ ਦੂਜੇ ਆਪ ਗੁਸਾਈਂ।
ਲੱਛਨ ਬਿਦਤਨ ਕੇ ਸਮੁਦਾਈ ॥੨੯॥
ਲਖਿ ਕਰਿ ਬਿੱਪ੍ਰ ਧੀਰ ਉਰ ਹਾਲਾ।
ਨਿਜ ਜੀਵਨ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਬਿਸਾਲਾ।
ਮਨ ਮਹਿਂ ਗਿਨ ਕਰਿ ਗਟੀ ਅਨੇਕੂ।
ਬੋਲਯੋ 'ਸੁਨੀਐ ਜਲਧਿ ਬਿਬੇਕੂ! ॥੩੦॥

---

[1]ਹੇ ਕਾਲੀ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ।
[2]ਭੈ ਦਾਇਕ, (ਗਲੇ ਵਿਚ) ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਵਾਲੀ।
[3]ਕਲਯਾਨ ਰੂਪ ਤੇ ਮੱਥੇ ਵਿੱਚ ਛੋਟਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ।
[4]ਕਲਯਾਨ ਰੂਪ ਤੇ ਭੈ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਯਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭੈ ਹਰਨ ਵਾਲੀ।

ਅਬਿ ਬਿਦਤਨ ਮਹਿਂ ਬਿਲਮ ਨ ਜਾਨੋ।
ਜਬਿ ਸਨਮੁਖ ਹੁਇ ਰੂਪ ਭਯਾਨੋ।
ਮਾਂਗਹਿ ਭੇਟ ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਹੁ ਹੋਇ।
ਦੇਨੀ ਚਹਿਯਤਿ ਹਮ ਕੋ ਸੋਇ[1] ॥੩੧॥
ਯਾਂ ਤੇ ਕਹੌਂ ਮਨੋਰਥ ਅਪਨਾ।
ਜਾਗ੍ਰਤ ਹੀ ਮੁਝ ਆਯੋ ਸੁਪਨਾ।
ਆਨਹੁਂ ਭੇਟ ਜਾਇ ਕਰਿ ਸੋਊ।
ਜਿਸ ਤੇ ਸਿੱਧ ਕਾਜ ਸਭਿ ਹੋਊ ॥੩੨॥
ਸੰਧਜਾ ਆਜ ਹੋਇ ਹੈਂ ਦਰਸ਼ਨ।
ਕੈਧੌ ਹੋਇਂ ਪ੍ਰਭਾਤੈ ਪਰਸਨ।'
ਇਸ ਬਿਧਿ ਭਾਖਿ ਬਾਕ ਤਿਸ ਠੌਰਾ।
ਚਲਜੋ ਮਿਸਰ ਕਛੁ ਮਨ ਭਜੋ ਥੋਰਾ[2] ॥੩੩॥
ਕਰਤਿ ਉਤਾਇਲ ਉਲੰਘਤਿ ਗੈਲ।
ਤਤਛਿਨ ਉਤਰਿ ਆਇ ਸਭਿ ਸੈਲ[3]।
ਇਕ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਆਪੇ ਰਹੇ।
ਅਪਰ ਨ ਖਗ ਮ੍ਰਿਗ ਕੋ ਤਹਿਂ ਲਹੇ ॥੩੪॥
ਬੀਤਜੋ ਦਿਵਸ ਪ੍ਰਭੁ ਅਨੁਰਾਗੇ।
ਪਰੀ ਜਾਮਨੀ ਏਕਲ ਜਾਗੇ।
ਪੰਚ ਕੋਸ ਲਗਿ ਜੀਵ ਨ ਕੋਊ।
ਬਿਦਤਨਿ ਰਿਦੈ ਪ੍ਰਤੀਖਤਿ ਸੋਊ ॥੩੫॥
ਮੰਤ੍ਰ ਪਠਤਿ ਹੈਂ ਹਮਨ ਕਰੰਤੇ।
ਇਕ ਆਸਨ ਪਰ ਸੁਚਿਤ ਥਿਰੰਤੇ।
ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਭਈ ਜਬਿ ਆਇ।
ਆਦਿਤ ਵਾਰ ਅਦਿਤ ਉਦਤਾਇ[4] ॥੩੬॥
ਭਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਪੂਰਬ ਹੇਰਾ।
ਗਰਜਜੋ ਸ਼ਬਦ ਅਕਾਸ਼ ਬਡੇਰਾ।
ਤੜਿਤਾ ਸਮ ਥਰਕਤਿ ਦਰਸਾਵੈ।
ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਭੂ ਕੰਪਨ ਆਵੈਂ ॥੩੭॥

---

[1]ਭੇਟਾ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਖਿਸਕਣ ਲਗਾ ਹੈ।
[2]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਵਾਕ ਹਨ।
[3]ਬਹਾਨਾ ਬਣਾਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖਿਸਕ ਗਏ ਹਨ ਸੱਭੇ।
[4]ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਉਦੇ ਹੋਇਆ।

ਪੌਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਿਸਾਲੇ ਚਾਲਾ।
ਗਰਜਤਿ ਘਨ ਕੀ ਘਟਾ ਕਰਾਲਾ।
ਤੁਰਤ ਅਕਾਸ਼ ਬਿਮਲ ਹੁਇ ਗਯੋ।
ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਸੋ ਦਿਸ਼ ਭਯੋ ॥੩੮॥
ਇਕ ਸਮ ਬੈਠੇ ਧੀਰਜ ਧਾਰੀ।
ਪਠਤਿ ਮੰਤ੍ਰ ਅਰੁ ਆਹੁਤਿ ਡਾਰੀ।
ਕਈ ਬਾਰ ਦਾਮਨ[1] ਸੀ ਦਮਕਤਿ।
ਗਿਰ ਕੇ ਸ਼ਿਖ਼ਰ ਨਿਕਟ ਹ੍ਵੈ ਚਮਕਤਿ ॥੩੯॥
ਕਈ ਬਾਰਿ ਘਟ ਸਮ ਬਨ ਜਾਇ।
ਕੜ ਕੜ ਭੈਰਵ[2] ਨਾਦ ਉਠਾਇ।
ਕਈ ਬਾਰਿ ਸਭਿ ਕਿਛ ਹ੍ਵੈ ਸ਼ਾਂਤਿ।
ਅਵਨੀ ਸੁੰਦਰ ਨਭ ਜਿਸ ਭਾਂਤਿ ॥੪੦॥
ਰਹੇ ਅਡੋਲ, ਉਠੇ ਨਹਿੰ ਕੈਸੇ।
ਹੋਮਹਿਂ ਪਠਤਿ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋ ਤੈਸੇ।
-ਅਬਿ ਪ੍ਰਗਟਹਿਗੀ- ਧਰਤਿ ਉਡੀਕੀ।
-ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਹਿਂ ਦੇਵਿ ਬਿਧਿ ਨੀਕੀ- ॥੪੧॥
ਦੋਹਰਾ: ਢਰਜੋ ਦੁਪਹਿਰਾ ਇਮ ਜਬੈ ਇਕ ਰਸ ਰਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ।
ਹੋਤਿ ਭਯੋ ਤ੍ਰਿਤੀਓ ਪਹਿਰ ਬਹੁਰੋ ਆਇ ਭੁੰਚਾਲ ॥੪੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਦੇਵੀ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦਸਮੋ ਅੰਸੂ ॥੧੦॥

[1] ਬਿਜਲੀ।
[2] ਭਯਾਨਕ।

੧੧. [ਦੇਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ]

੧੦<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੨

ਦੋਹਰਾ: ਡੇਢ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਕੇ ਰਹੇ,
ਨੌਮੀ ਆਦਿਤਵਾਰ।
ਚੇਤ ਮਾਸ ਪਖ ਸੁਕਲ ਮਹਿਂ,
ਬਿਦਤੀ ਜਗਤ ਅਧਾਰ[੧] ॥੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ: ਪੌਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਖੰਡ ਦਿਸ਼ਾ[੨],
ਮਹਿ ਮੰਡਲ ਮਹਿਂ ਬਡ ਧੂਲ ਉਡਾਈ[*]।
ਘੋਰ ਘਟਾ ਚਹੁੰ ਓਰ ਘਨਾ ਘਨ
ਘੋਖਤਿ ਘੋਖ ਘਨੋ ਘੁਮਡਾਈ[੩]।
ਦੀਰਘ ਦਾਰੁਣ ਨਾਦ ਦਸੋ ਦਿਸ਼ਿ
ਯੌਂ ਕੜਕਜੋ ਤੜਿਤਾ ਤੜਫਾਈ[੪]।
ਏ ਸਭਿ ਲੱਛਨ ਬੀਚ ਅਕਾਸ਼
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਏ ਡਰ ਦੇ ਸਮੁਦਾਈ[੫] ॥੨॥
ਭੂਮ ਬਿਖੈ ਭੁਵਚਾਲ[੬] ਬਿਸਾਲ
ਕਰਾਲ ਭਯੋ ਭਯ ਦਾ ਸਮੁਦਾਈ[੭]।
ਡੋਲ ਡਗਾ ਮਗ ਭੇੜ ਪਹਾੜ
ਦੜਾ ਦੜ ਸ਼੍ਰਿੰਗ ਟੁਟੇ ਅਧਿਕਾਈ[੮]।
ਸਿੰਧ ਨਦੀ[੯] ਉਛਲੈਂ ਛਲਿਕੈਂ
ਮਛ ਕੱਛਪ ਰਾਛਸ ਯੌਂ ਡਰਪਾਈ।
ਕਾਨਨ ਤੇ ਉਖਰੇ ਤਰੁ ਦੀਰਘ
ਮੂਲ ਮਹਾਂ ਦ੍ਰਿਢ ਕਾਂਡ ਬਡਾਈ[੧] ॥੩॥

---

[੧]ਜਗਤ ਦਾ ਆਸਰਾ ਰੂਪ।
[੨]ਪੌਣ ਸਭ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਤੇਜ਼ (ਹੋ ਗਈ)।
[*]ਪਾ:-ਉਠਾਈ।
[੩]ਭਯਾਨਕ ਘਟਾ ਚਾਰ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸੰਘਣੀਆਂ ਤੋਂ ਸੰਘਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਘੁੰਮ ਕੇ ਉਮਡੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਤੇ ਕਠੋਰ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਗਰਜਦੀਆਂ ਹਨ। [ਘੋਰ = ਭਯਾਨਕ। ਘਨਾਘਨ = ਸੰਘਣੀਆਂ ਤੋਂ ਸੰਘਣੀਆਂ। ਘੋਖਤ = ਗਜਦੀਆਂ। ਘੋਖ = ਅਵਾਜ਼। ਘਨੋ = ਕਠੋਰ। ਜੋਰ ਦੀ। ਘੁਮਡਾਈ = ਘੁੰਮ ਕੇ ਉਮਡੀਆਂ। (ਅ) ਘਨਾਘਨ = ਘਨ ਤੇ ਅਘਨ = ਅਹਰਣ ਤੇ ਹਥੌੜਾ ਜਿਵੇਂ ਵੱਜਦਾ ਹੈ]।
[੪]ਬਿਜਲੀ ਤੜਫਕੇ ਐਉਂ ਕੜਕੀ ਕਿ ਭਯਾਨਕ ਨਾਦ ਹੋਇਆ।
[੫]ਡਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਲੱਛਣ......।
[੬]ਭੁੰਚਾਲ।
[੭]ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਡਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।
[੮]ਪਹਾੜ ਡਗਮਗਾ ਕੇ ਡੋਲਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋ (ਭੇੜ =) ਜੰਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਚੋਟੀਆਂ ਡਿੱਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।
[੯]ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਨਦੀਆਂ।

ਯੌਂ ਨਭ ਭੂਮ ਮੈਂ ਸ਼ੋਰ ਪਰਜੋ
ਚਹੁੰ ਚੱਕਨ ਤ੍ਰਾਸ ਪ੍ਰਲੈ ਕਹੁ ਮਾਨਜੋ।
ਦੀਰਘ ਨਾਦ ਸੁਨਜੋਂ ਸਭਿ ਹੂੰ
ਬਿਸਮੈ -ਮਤਿ ਹੋਇ ਕਛੂ ਨਹਿਂ ਜਾਨਜੋਂ।
-ਫੂਟ ਪਰੈ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਅਖੰਡ ਹੀ?
ਕੈ ਬਚ ਜਾਇ? ਕਿਨੂੰ ਬਲ ਠਾਨਜੋ[2]?
ਕੋ ਉਤਪਾਤ ਕੋ ਹੇਤੁ ਮਹਾਨ
ਭਯਾਨ ਬਿਨਾਸ਼ ਸਮਾਨ ਪਛਾਨਜੋ[3] ॥੪॥

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ: ਪ੍ਰਗਟੀ ਜਗਰਾਨੀ, ਸਭਿ ਗੁਨ ਖਾਨੀ,
ਜਨ ਬਰਦਾਨੀ, ਭੂਰ ਪ੍ਰਭਾ[4]।
ਕਜਾ ਸੂਰਜ ਇੰਦੈ, ਹੈ ਨ ਮਨਿੰਦੈ,
ਪਿਖਿ ਦ੍ਰਿਗ ਮੁੰਦੈ ਦੇਵ ਸਭਾ[5]।
ਕਜਾ ਪਾਵਕ ਰਾਸੈ[6], ਤੜਿਤਾ ਭਾਸੈ,
ਕਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸੈ, ਹ੍ਵੈ ਸਮ ਨਾ[7]।
ਕਿਹ ਨਦਰ ਨ ਠਹਿਰੈ, ਝਾਂਕਤਿ ਹਹਿਰੈ,
ਅੰਗਨਿ ਥਹਿਰੈ, ਧ੍ਰਿਤ ਜਮ ਨਾ[8] ॥੫॥

ਜੁਗ ਚਰਨ ਬਿਸਾਲਾ, ਨਖਨ ਕਰਾਲਾ,
ਜੰਘਨਿ ਤਾਲਾ ਤਰੁ ਜਥਾ[9]।
ਕਟ ਮੈਂ ਅਲ ਬਾਲਾ ਹਾਡਿਨਿ ਮਾਲਾ[10]
ਪਿਖਿ ਡੈਹਾਲਾ ਉਦਰ ਤਥਾ[11]।
ਪ੍ਰਿਸਟੀ ਪਰ ਬਾਲਾ[12] ਲਟਕੇ ਜਾਲਾ

---

[1]ਟਾਹਣੇ ਵਡੇ।
[2]ਕਿਸ ਨੇ ਬਲ (ਐਸਾ) ਕੀਤਾ ਹੈ? ਕਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਹੁਣ ਬਚੇਗਾ ਕਿ ਫੁੱਟ ਹੀ ਜਾਏਗਾ?
[3]ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਉਪਦ੍ਰਵ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭਜਾਨਕ ਪ੍ਰਲੈ (ਆਈ) ਵਾਂਗ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
[4]ਬੜੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੀ।
[5]ਦੇਖ ਕੇ ਨੇਤ੍ਰ ਮੀਚ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਭਾ।
[6]ਸਾਰੀਆਂ।
[7]ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ।
[8]ਤਕਦਿਆਂ ਕਾਂਬਾ ਛਿੜਦਾ ਹੈ, ਅੰਗ ਥਿੜਕਦੇ ਹਨ, (ਐਸੇ ਕਿ) ਜਮ ਬੀ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਧਾਰ ਸਕਦਾ।
(ਅ) ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਜੰਮਦਾ।
[9]ਤਾੜ ਬ੍ਰਿਛ ਵਾਂਙੂ ਜੰਘਾਂ।
[10]ਲੱਕ ਦੇ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ ਹੱਡਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੈ।
[11]ਤਿਵੇਂ ਪੇਟ ਭੀ (ਭਯਹਾਲਾ =) ਭਿਆਨਕ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।
(ਅ) (ਐਸੀ ਸੂਰਤ ਵੇਖ ਕੇ) ਉਦਰ ਭਾਵ ਰਿਦਾ ਡਰ ਨਾਲ ਹਿੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
[12]ਵਾਲ।

ਦੀਰਘ ਕਾਲਾ ਰੰਗ ਸਜਾ।
ਤਰੁ ਕੇ ਜਨੁ ਡਾਲਾ, ਸੁੰਡ ਕਿ ਬਜਾਲਾ,
ਕੈ ਬਡ ਬਜਾਲਾ ਅਸ਼ਟ ਭੁਜਾ[1] ॥੬॥
ਗਰ ਮੈਂ ਧਰਿ ਮਾਲਾ ਮੁੰਡਨ ਜਾਲਾ[2]
ਬਹੁਤ ਕਰਾਲਾ ਦਾੜ੍ਹ ਬਡੀ।
ਦੰਤਨ ਕੀ ਪਾਲਾ ਖਰੀ ਕੁਢਾਲਾ,
ਦੀਰਘ ਜ੍ਵਾਲਾ ਤੁੰਡ ਛਡੀ[3]।
ਭ੍ਰਿਕੁਟੀ ਚਢਿ ਭਾਲਾ, ਲੋਚਨ ਲਾਲਾ,
ਸੀਸ ਬਿਸਾਲਾ ਬਾਲ ਮਹਾਂ[4]।
ਤਨ ਸਭਿ ਬਿੱਕ੍ਰਾਲਾ, ਦਿਸ਼ ਪਟਵਾਲਾ,
ਕਰ ਕਰਵਾਲਾ ਲਾਹ ਲਹਾਂ[5] ॥੭॥
ਗਨ ਜੋਗਨਿ ਸੰਗਾ ਤਨ ਜਿਨ ਨੰਗਾ
ਮਹਾਂ ਕੁਰੰਗਾ[6] ਨਾਚਤਿ ਹੈਂ।
ਬਹੁ ਭੂਤ ਸੁ ਪ੍ਰੇਤਾ ਕੇਤਿਕ ਕੇਤਾ
ਗਹਿ ਕਰ ਲੇਤਾ ਮਾਚਤਿ ਹੈਂ[7]।
ਮੁਖ ਹੜ ਹੜ ਹਾਸੈਂ ਬਾਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੈਂ
ਫਿਰ ਚਹੁੰ ਪਾਸੈ ਕ੍ਰੀੜ ਕਰੈਂ।
ਬਹੁ ਬੀਰ ਬਿਲਾਸੈਂ ਦੋਇ ਪਚਾਸੈ[8]
ਅੱਗ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾਸੈਂ[9] ਮੋਦ ਧਰੈਂ ॥੮॥
ਕਰਤੀ ਭੁਮਚਾਲਾ[10], ਸੈਲ ਬਿਸਾਲਾ
ਸ਼੍ਰਿੰਗ ਉਤਾਲਾ[11] ਫੋਰਤਿ ਹੈ।
ਗਰਜਤਿ ਰਵ[12] ਭਾਰੀ ਭੀਖਨ ਕਾਰੀ

---

[1]ਅੱਠ ਬਾਹਾਂ ਮਾਨ ਬ੍ਰਿੱਛ ਦੇ ਡਾਲ ਹਨ ਯਾ ਮਸਤ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸੁੰਡ ਹਨ ਯਾ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮਾਨੋਂ ਸੱਪ ਹਨ [ਸੰਸ:, ਵਯਾਲ = ਸਪ, ਮਸਤ ਹਾਥੀ]।
[2]ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਬਹੁਤੇ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ।
[3]ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਅੱਗ ਛਡ ਰਹੀ ਹੈ।
[4]ਸਿਰ ਵਡਾ ਵਾਲ ਬੁਹਤੇ।
[5]ਦਿਸ਼ਾਂ ਹੀ ਬਸਤ੍ਰ ਹਨ (ਭਾਵ ਨੰਗੀ ਹੈ) ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲਹਿ ਲਹਿ (ਕਰਦੀ ਭਾਵ ਚਮਕਦੀ) ਹੈ।
[6]ਭੈੜੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀਆਂ।
[7]ਕਿਤਨਿਆਂ ਦੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਝੰਡੀਆਂ ਫੜੀਆਂ ਹਨ। (ਤੇ ਓਹ ਸ਼ੋਰ) ਮਚਾਂਵਦੇ ਹਨ। (ਅ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦੇ ਹਨ।
[8]ਬਵੰਜਾ ਬੀਰ।
[9]ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦੇ ਹਨ।
[10]ਭੂੰਚਾਲ।
[11]ਉੱਚੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਨੂੰ।
[12]ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ।

ਗਣਨਿ ਅਗਾਰੀ ਤੋਰਤਿ ਹੈ[1]।
ਜਿਤ ਕਿਤ ਦਮਕੰਤੀ, ਜ੍ਵਾਲ ਬਮੰਤੀ,
ਭੈ ਬਰਧੰਤੀ ਆਵਤਿ ਹੈ।
ਕਿਲਕਿਲ ਕਿਲਕਾਰੀ ਡਾਕਨ ਡਾਰੀ[2]
ਬੇਗ ਜੁ ਧਾਰੀ ਪਾਵਤਿ ਹੈ[3] ॥੯॥
ਦੋਹਰਾ: ਭੀਮ ਭੇਖ ਤੇ ਭੈ ਹਰਾ[4],
ਗਿਰ ਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਆਇ।
ਖਰੀ ਭਈ 'ਬਰੰ ਬ੍ਰੂਹ[5]' ਬਚ,
ਊਚੇ ਕਹ੍ਯੋ ਸੁਨਾਇ ॥੧੦॥
ਚੌਪਈ: 'ਜੈ ਜਗਦੰਬਾ' ਕਹਿ ਗੁਰ ਖਰੇ।
ਸਕਲ ਰੂਪ ਕੋ ਦੇਖਨਿ ਕਰੇ।
ਏਕ ਬਾਰ ਨਖ ਸ਼ਿਖ ਤੇ ਹੇਰਿ।
ਨਮੋ ਕਰਤਿ ਚਖ ਮੀਚੇ ਫੇਰ ॥੧੧॥
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਸਨਮੁਖ ਹੀ ਰਹੇ।
ਰਿਦੇ ਮਨੋਰਥ ਦੇਵੀ ਲਹੇ[6]।
ਪਲਟ੍ਯੋ ਚਤੁਰਭੁਜੀ ਪੁਨ ਰੂਪ।
ਕੰਚਨ ਬਰਨੀ ਭਈ ਅਨੂਪ ॥੧੨॥
ਚੜ੍ਹੀ ਸਿੰਘ ਪਰ ਆਯੁਧ ਧਰੇ।
ਚਾਰ ਚੰਦ੍ਰ ਭਾਲਾ ਛਬਿ ਭਰੇ[7]।
'ਮਾਂਗ ਪੁੱਤ੍ਰ ! ਦੇਵੋਂ ਅਬਿ ਤੋਹੀ।
ਸੇਵਾ ਕਰਤਿ ਰਿਝਾਯੋ ਮੋਹੀ ॥੧੩॥
ਪ੍ਰਥਮ ਪ੍ਰਤੱਗਯਾ ਸਿਮਰੌਂ ਸੋਇ।
ਚਹਹੁ ਸੁ ਕਹੌਂ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇ।'
ਮ੍ਰਿਦੁ ਬਚ ਮੋਦ ਭਰੇ ਸੁਨਿ ਫੇਰਾ।
ਖੋਲਿ ਬਿਲੋਚਨ ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਰਾ ॥੧੪॥

---

[1]ਕਾਲੀ (ਆਪਣੇ) ਗਣਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦੀ ਹੈ।
[2]ਡੈਣਾਂ ਦੀ ਡਾਰ।
[3]ਧਮਾਲ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।
[4]ਭਯਾਨਕ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਤੇ ਭੈ ਦਾਇਕ [ਸੰਸ:, ਭੈ ਹਰਾ = ਭੈ ਹਰਨ ਵਾਲੀ। ਪੁਨਾ:-ਪੰਜਾ: ਭੈਹਰਾ = ਡਰਾਉਣੀ, ਭਯਾਨਕ]।
[5]ਵਰ ਮੰਗ।
[6]ਰਿਦੇ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਦੇਵੀ ਨੇ ਜਾਣਿਆਂ।
[7]ਸੁਹਣਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਛਬੀ ਨੂੰ ਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

'ਦਿਹੁ ਬਰ ਮਾਤਾ ਪੰਥ ਉਪਾਵਉਂ*।
ਤੁਰਕ ਰਾਜ ਕੋ ਤੇਜ ਖਪਾਵਉਂ।
ਹਿੰਦੁ ਧਰਮ ਨਿਤ ਹੋਇ ਬਿਨਾਸ਼ੇ।
ਜਿਹ ਬਚਾਇ ਪੁਨ ਕਰੌਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ॥੧੫॥
ਤੁਮ ਕਰ ਤੇ ਅਸ ਆਯੁਧ[1] ਪਾਵਉਂ।
ਜਿਹ ਪਖਾਰਿ ਨਿਜ ਪੰਥ ਪਿਲਾਵੌਂ[2]।
ਜਿਸ ਤੇ ਧਾਰਹਿ ਤੇਜ ਕਰਾਲਾ।
ਜੀਤਹਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਬਲੀ ਬਿਸਾਲਾ ॥੧੬॥
ਸਦਾ ਸਹਾਇ ਪੰਥ ਕੀ ਕੀਜੈ।
ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਵਧੈ ਇਹੀ ਬਰ ਦੀਜੈ।
ਤੋਹਿ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਬਸਹਿਂ ਮਨ ਮੇਰੇ।
ਸਿਮਰੌਂ ਜਿਨ ਕੌ ਸੰਝ ਸਵੇਰੇ ॥੧੭॥
ਰਚਨ ਪੰਥ ਅਰੁ ਤੁਰਕਨਿ ਖੋਇ।
ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਰ ਦੀਜਹੁ ਦੋਇ।'
ਇਮ ਸੁਨਿ ਹਸੀ ਬਾਕ ਸ਼ੁਭ ਕੀਨੋ।
'ਪੰਥ ਸਕੇਸ ਪੁੱਤ੍ਰ ! ਮੈਂ ਦੀਨੋ ॥੧੮॥
ਇਸ ਮਹਿਂ ਭੇਦ ਇਤਿਕ ਰਹਿ ਗਇਊ।

---

*ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪ ਸੱਦ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਥ ਚਲਾਓ, ਯਥਾ:- "ਤਪ ਸਾਧਤ ਹਰਿ ਮੋਹਿ ਬੁਲਾਇਓ"
ਪੁਨਾ:- "ਮੈਂ ਅਪਨਾ ਸੁਤ ਤੋਹਿ ਨਿਵਾਜਾ ॥ ਪੰਥ ਪ੍ਰਚੁਰ ਕਰਿਬੇ ਕਹੁ ਸਾਜਾ ॥
ਜਾਹਿ ਤਹਾਂ ਤੈ ਧਰਮ ਚਲਾਇ ॥ ਕੁਬੁਧ ਕਰਨ ਤੇ ਲੋਕ ਹਟਾਇ ॥੨੯॥"
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਿਨੈ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਪ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਪੰਥ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ:-
"ਠਾਢ ਭਇਓ ਮੈ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਬਚਨ ਕਹਾ ਸਿਰ ਨਯਾਇ ॥
ਪੰਥ ਚਲੈ ਤਬ ਜਗਤ ਮੈਂ ਜਬ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ ॥੩੦॥"

ਕਵਿ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪੰਥ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਹੈ ਤੇ ਮਾਤਾ ਕੋਲੋਂ ਆਪ ਇਸ ਲਈ ਵਰ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦੇ ਕਥਨ ਨਾਲ ਉਲਟ ਪੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੁਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਵਾਕ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇੱਥੇ ਦੱਸਿਆ ਪ੍ਰਸੰਗ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਦੇਵੀ ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਆਪ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘੱਲਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਸਹਾਈ ਹੋਣ ਦਾ ਵਰ ਦੇਕੇ ਘੱਲਿਆ ਹੈ। ਪਤੀ ਦੇ ਵਰ ਨਾਲ ਭੂਸ਼ਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਅੱਗੇ ਕਸ਼ਟ ਤਪ ਕਰਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਅਵੱਗਯਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਵਿਚਾਰ ਯੋਗ ਬਾਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਧੁਰੋਂ ਵਰ ਲੈਕੇ ਆਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਵਰਾਂ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬੀ ਕਿਹਾ ਹੈ 'ਢਾਢੀ ਸਚੈ ਮਹਲਿ ਖਸਮਿ ਬੁਲਾਇਆ' ਜਦ ਉਥੋਂ ਵਰ ਮਿਲਿਆ, ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਏਥੇ ਆਕੇ ਵਰ ਨਹੀਂ ਮੰਗੇ। ਤਿਵੇਂ ਦਸਮੇ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਵਰ ਲੈਕੇ ਆਏ ਹੋਇਆਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰਸ ਤੋਂ ਵਰ ਮੰਗਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ?

[1]ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਹਥਯਾਰ।

[2]ਜਿਸ ਨੂੰ ਧੋ ਕੇ (ਪਿਲਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਰਲਾਵਾਂ।

ਪ੍ਰਥਮ ਦਰਸ ਦ੍ਰਿਗ ਮੀਚਤਿ ਭਇਊ।
ਯਾਂ ਤੇ ਤੁਮ ਤਨ ਤਜਾਗਨ ਪਾਛੇ[੧]।
ਚਾਲੀ ਬਰਸ ਬਿਤੈਂ ਜਬਿ ਆਛੇ ॥੧੯॥
ਵਧਹਿ ਪੰਥ ਜਗ ਵਿਖੈ ਬਿਸਾਲਾ।
ਤੇਜ ਤੁਰਕ ਤਬਿ ਹਤਹਿ ਕਰਾਲਾ।
ਪੂਰਨ ਹੁਇ ਅਭਿਲਾਖ ਤੁਮਾਰੀ।
ਸਾਚ ਹੋਇ ਸਭਿ ਜਥਾ ਉਚਾਰੀ' ॥੨੦॥
ਨਿਜ ਕਰ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਦਈ।
ਯਾਂ ਤੇ ਕਰਦ ਨਾਮ ਬਿਦਤਈ[*]।
'ਇਹ ਲੇ ਕਰਿ ਜਲ ਜੁਤਿ ਮਿਸ਼ਟਾਨ।
ਫੇਰਨ ਕਰਹੁ ਆਪਨੇ ਪਾਨ ॥੨੧॥
ਸੂਰ ਹੋਹਿਗਾ ਸਿਦਕ ਤੁਮਾਰਾ[੨]।
ਹੇਰਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਭਾਜਹਿਂ ਡਰ ਧਾਰਾ।
ਅਬਿ ਦੀਜਹਿ ਕੁਛ ਭੇਟ ਹਮਾਰੀ।
ਹੇ ਸੁਤ! ਜਿਸ ਤੇ ਹੁਇ ਸੁਖ ਭਾਰੀ' ॥੨੨॥
ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕਰਦ ਕਰੀ ਕਰ ਧਾਰਨ।
ਹਤਿ ਨਿਜ ਤਨ ਕਿਯ ਰਕਤ ਨਿਕਾਰਨਿ।
ਸੋ ਲੇ ਕਰਿ ਜਗ ਮਾਤ ਪ੍ਰਸੰਨ।
ਪੁਨ ਗੁਰ ਦੇਨਿ ਭੇਟ ਕਰ ਅੰਨ[੩] ॥੨੩॥
'ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਸੋਂ ਹਤਿ ਹੁਇਂ ਬਿਚ ਬਾਦੇ[੪]।
ਚਾਰਹੁੰ ਦੀਨੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ।
ਲਾਖਹੁੰ ਸਿੰਘ ਧਰਹਿਂ ਉਰ ਕ੍ਰੁੱਧ।
ਹੁਇ ਤੁਮ ਭੇਟ ਮ੍ਰਿਤਕ ਬਿਚ ਜੁੱਧ[੫]' ॥੨੪॥
ਇਮ ਬਰ ਦੇਤਿ, ਲੇਤਿ ਨਿਜ ਭੇਟ।

---

[੧]ਨੈਣ ਮੀਚਣ ਦੇ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਅਗਲੇ ਅੰਸੂ ਦੇ ਅੰਕ ੪੦ ਵਿਚ ਦੱਸਣਗੇ।

[*]ਇਹ ਵਿਤਪਤੀ ਕਵਿ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਾਢ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਰਦ ਪਦ ਫਾਰਸੀ 'ਕਾਰਦ' ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਹੈ। ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਕਾਰਦ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਛੁਰੀ ਯਾ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁੜਨ ਵਾਲੇ ਚਾਕੂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਰਦ ਜੋ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਵਰਤੀਂਦੀ ਹੈ ਉਸਦੀ ਸ਼ਕਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਤੋਂ ਕੁਛ ਜੁਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ, ਅੰਸੂ ੧੯ ਅੰਕ ੧੨ ਦੀ

[੨]ਤੁਹਾਡਾ (ਪੰਥ) ਸਿਦਕਵਾਨ ਤੇ ਸੂਰਮਾਂ ਹੋਵੇਗਾ।

[੩]ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੂਜੀ ਭੇਟ ਦੇਣੀ ਕੀਤੀ। (ਅ) ਇਉਂ ਭੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ :-ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭੇਟ ਦੇਣ ਲਈ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ (ਚੁਲੀ ਦਿੱਤੀ)।

[੪]ਜੋ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਰਨਗੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ

[੫]ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਮਰਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਭੇਟਾ ਹੋਣਗੇ।

ਤਤਛਿਨ ਅਪਨਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਮੇਟਿ।
ਅੰਤਰਧਯਾਨ ਭਈ ਜਗ ਮਾਈ।
ਤਬਿ ਲੰਕੁੜੀਏ[1] ਗਿਰਾ ਅਲਾਈ ॥੨੫॥
'ਮਮ ਬਾਨਾ ਕਛਨੀ ਇਹੁ ਲੀਜੈ।
ਅਪਨੇ ਸਰਬ ਪੰਥ ਮੈਂ ਦੀਜੈਂ।
ਜੰਗ ਸਮੈਂ ਕੋ ਹੈ ਇਹ ਬਾਨਾ।
ਯਾਂ ਤੇ ਹੁਇ ਹੈ ਤੇਜ ਮਹਾਨਾ ॥੨੬॥
ਪੰਥ ਤੁਮਾਰੇ ਬਲ ਬਿਰਧਾਊਂ।
ਜੁੱਧ ਸਹਾਇ ਹੇਤੁ ਮੈਂ ਆਊਂ।'
ਇਮ ਕਹਿ ਲੋਪ ਭਯੋ ਤਤਕਾਲਾ।
ਕਰਦ ਹਾਥ ਧਰਿ ਥਿਰੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ॥੨੭॥
ਬਰ ਲੈ ਕਰਿ ਬਹੁ ਮੁਖ ਪਰ ਲਾਲੀ।
ਜਾਗਤਿ ਜੋਤਿ ਤੇਜ ਬਹੁ ਵਾਲੀ।
ਨੇਤ੍ਰ ਖੁਮਾਰੀ ਸੋਂ ਚਢਿ ਰਹੇ।
ਰਿਦੇ ਪ੍ਰਮੋਦ ਅਧਿਕ ਹੀ ਲਹੇ ॥੨੮॥
ਕਮਰ ਕਸੇ ਜੁਤਿ ਤਰਕਸ਼ ਅਸੀ[2]।
ਹਾਥ ਕਮਾਨ ਕਠਨ ਅਤਿ ਲਸੀ[3]।
ਕਰਿ ਇੱਛਾ ਪੂਰਨ ਉਠਿ ਚਲੇ।
ਸਨੇ ਸਨੇ ਗਿਰਵਰ ਕੇ ਤਲੇ ॥੨੯॥
ਭਏ ਸ਼ਬਦ ਭੁੰਚਾਲ ਘਨੇਰੇ।
ਘਨੇ ਲੋਕ ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਕੇਰੇ।
ਸੁਨਿ ਲਖਿ ਹਿਤ[4]* ਤਿਤ ਕੋ ਚਲਿ ਆਏ।
ਸੈਲ ਤਰੇ ਥਿਰ ਭੇ ਸਮੁਦਾਏ ॥੩੦॥
ਧਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬੈਠੇ ਭਟ ਜਹਾਂ।
ਮਨੋ ਪੌਰ ਸੋ ਬਨ ਕਰਿ ਰਹਾ[5]।
ਉਲੰਘ ਅਗਾਰੀ ਜਾਇ ਨ ਕੋਈ।

---

[1]ਦੇਵੀ ਦਾ ਚੋਬਦਾਰ [ਸੰ: ਲਗੁੜ = ਚੋਬ, ਸੋਟਾ। ਲਗੁੜ ਤੋਂ ਲਗੁੜੀਆ, ਲੰਕੜੀਆ, ਲੌਂਕੜਾ, ਲੰਕੁਰਾ ਆਦਿ ਪਦ ਬਣੇ ਹਨ]।
[2]ਕਿਰਪਾਨ।
[3]ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ।
[4]ਸੁਣਕੇ ਦੇਖਣ ਲਈ।
*ਪਾ:-ਕਰਿ।
[5]ਮਾਨੋ (ਸਿਖ ਰੱਖਿਆ ਲਈ) ਡਿਉਢੀ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਭਿ ਕੋ ਰੋਕਤਿ ਹੈਂ ਤਹਿਂ ਸੋਈ ॥੩੧॥
ਕੇਸ਼ਵਦਾਸ ਅਗਾਰੀ ਹੋਵਾ।
ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ ਦਰਸ ਕੋ[1] ਜੋਵਾ।
ਦਈ ਅਸੀਸ 'ਸੁਖੀ ਨਿਤ ਰਹੀਅਹਿ।
ਦੇਵੀ ਬਿਦਤ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁ ਕਹੀਅਹਿ ॥੩੨॥
ਮਨ ਬਾਂਛਤਿ ਜੈਸੇ ਬਰ ਲੀਨੋ।
ਜਗਦੰਬਾ ਜਿਮ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਨੋ।
ਕਹਨਿ ਸੁਨਨ ਜਿਮ ਆਪਸ ਮਾਂਹੀ।
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਭਾਖਹੁ ਮੁਝ ਪਾਹੀ' ॥੩੩॥
ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਬਿ ਸਰਬ ਸੁਨਾਯੋ।
ਪ੍ਰਥਮ ਸਰੂਪ ਦਰਸ ਜਿਮ ਪਾਯੋ।
'-ਬਰੰਬ੍ਰੂਹ- ਸ਼੍ਰੀ ਬਦਨ ਉਬਾਚੇ।
ਤਬਿ ਹਮ ਇੱਛਤ ਚਿਤ ਕੇ ਜਾਚੇ ॥੩੪॥
-ਏਵੇ ਮਸਤੁ[2]- ਕਹਿ ਭੇਟ ਸੁ ਲੈ ਕੈ।
ਅੰਤਰ ਧਜਾਨ ਭਈ ਬਰ ਦੈ ਕੈ।
ਲਘੁ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਇਹੁ ਕਰ ਤੇ ਦੀਨਿ।
ਅਤਿ ਅਨੰਦ ਤੇ ਸਿਰ ਧਰਿ ਲੀਨਿ ॥੩੫॥
ਬਿੱਪ੍ਰ ! ਤੁਹਾਰੀ ਕਰੁਨਾ ਪਾਇ[+]।
ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਭਏ ਸਮੁਦਾਇ।'
    ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਸਭਿ ਭਨਜੋ ਪ੍ਰਸੰਗ।
    ਸੁਨਿ ਕੇਸ਼ਵ ਚਿਤ ਆਨੰਦ ਸੰਗ ॥੩੬॥
'ਧੰਨ ਧੰਨ ਤੁਮ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ।
ਪਿਖਿ ਪ੍ਰਮੇਸਰੀ[3] ਦਰਸ਼ਨ ਰੂਰੇ।
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਹਿਂ ਕਿਨਹੁਂ ਨਿਹਾਰੀ।
ਭਏ ਸ਼ਕਤਿ ਜੁਤਿ ਬਡ ਅਵਤਾਰੀ ॥੩੭॥
ਕਸ਼ਟ ਅਨਿਕ ਸਹਿ ਕੈ ਤਪ ਘਾਲਾ।
ਹਮਨ ਜੱਗਜ ਜਿਨ ਕੀਏ ਬਿਸਾਲਾ।
ਜਪ ਕੋ ਜਾਪਤਿ ਬੈਸੁ ਬਿਤਾਈ।

---

[1]ਗੁਲਾਲ ਵਤ ਦਰਸ਼ਨ (ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ)।
[2]ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋਵੇ [ਸੰਸ:, ਏਵੰ ਅਸ੍ਤੁ]।
[+]ਡਰਦਾ ਮਾਰਿਆ ਕੇਸ਼ੋਦਾਸ ਤਾਂ ਪਹਿਲੋਂ ਤੋਂ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਇਸਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਕੀਕੂੰ ਹੋਇਆ ਹੈ ?
[3]ਦੇਵੀ ਦਾ।

ਕਿਨਹੁਂ ਨ ਇਮ ਦੇਖੀ ਜਗ ਮਾਈ ॥੩੮॥
ਕਲੀ ਕਾਲ ਮਹਿਂ ਦਰਸ਼ਨ ਭਯੋ।
ਤੁਮ ਸਮ ਜਗ ਮਹਿਂ ਅਪਰ ਨ ਥਿਯੋ।
ਸੋਢਿਬੰਸ ਅਵਿਤੰਸ਼ ਬਿਸਾਲੇ।
ਕੋ ਮਹਿੰਮਾ ਕਹੀਐ ਇਸ ਕਾਲੇ ॥੩੯॥
ਅਬਿ ਚਲਿ ਅਨੰਦ ਪੁਰੇ ਆਨੰਦ।
ਦਿਜ ਦੀਨਨ ਦਿਹੁ ਦਾਨ ਬਿਲੰਦ।
ਪੂਰਨ ਭਈ ਸਗਲ ਅਭਿਲਾਖਾ।'
ਮਹਾਂ ਮਹਾਤਮ ਇਮ ਦਿਜ ਭਾਖਾ ॥੪੦॥
ਲੇ ਤਿਹ ਸਾਥ ਨਾਥ ਤਬਿ ਚਲੇ।
ਗਿਰਵਰ ਕੇ ਉਤਰਤਿ ਭੇ ਤਲੇ।
ਬਦਨ ਬਿਸਾਲ ਲਾਲ ਹੁਇ ਰਹਯੋ।
ਜੋ ਕਿਸ ਹੂੰ ਤੇ ਜਾਤਿ ਨ ਲਹਯੋ[1] ॥੪੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਇਕਾਦਸ਼ਮੋ ਅੰਸੂ ॥੧੧॥

---

[1]ਡਿੱਠਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।

੧੨. [ਕੇਸ਼ੋ ਦਾਸ ਦਾ ਰੁੱਸਣਾ]

੧੧<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੩

ਦੋਹਰਾ: ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਭਟ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਰਿ,
ਦਰਸ ਕਰਨਿ ਕੇ ਚਾਇ।
ਖਰੇ ਹੁਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਹਾਂ,
ਬਦਨ ਜੋਤਿ ਦਿਪਤਾਇ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਧਾਇ ਧਾਇ ਹੁਇ ਕਰਿ ਅਗਵਾਏ।
ਨਮੋ ਕਰਨ ਕੋ ਨਰ ਉਤਲਾਏ।
ਦਿਪਤ ਤੇਜ[1] ਕੇ ਚਰਨਨ ਪਰੈਂ।
ਦਰਸ ਅਪੂਰਬ ਗੁਰ ਕੇ ਕਰੈਂ ॥੨॥
ਉੱਗ੍ਰ* ਤੌਰ ਗੁਰ ਕੌ ਤਬਿ ਦੇਖਾ।
ਰਹੇ ਤੂਸ਼ਨੀ ਠਾਨਿ ਅਸ਼ੇਖਾ।
ਅਦਬ ਸਾਥ ਸੁਕਚਿਤ ਹੁਇ ਦੂਰ।
ਪਾਛੇ ਗਮਨੈਂ ਸੰਕਤਿ ਭੂਰ ॥੩॥
ਕੇਤਿਕ ਦਿਜ ਆਸ਼ਿਖ ਕੋ ਦੇਤੇ।
ਭਨਹਿਂ ਬਧਾਈ ਮੰਗਲ ਕੇਤੇ।
ਭਏ ਤੁਰੰਗਮ ਪਰ ਅਸਵਾਰ।
ਨਰ ਕਰਿ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਵਤਿ ਲਾਰ ॥੪॥
ਸੰਧਜਾ ਸਮੈਂ ਹੋਤਿ ਲੌ ਆਏ।
ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਮੈਂ ਹੋਤਿ ਬਧਾਏ।
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਜਰੀ ਢਿਗ ਜਿਸ ਨਰ ਕਹਜੋ।
ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਚਹਜੋ ਪਦਾਰਥ ਲਹਜੋ ॥੫॥
ਤਿਮ ਹੀ ਦੋਨਹੁਂ ਮਹਿਲ ਅਨੰਦੇ।
ਧਨ ਭੂਖਨ ਦੇ ਬਸਤ੍ਰ ਬਿਲੰਦੇ।
ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁਇ ਆਗੇ।
ਬਿਛਰੇ ਚਿਰ ਕੇ ਪਿਤ ਪਗ ਲਾਗੇ ॥੬॥
ਜਿਤ ਦੇਖਹਿਂ ਤਿਤ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਏ।
ਲੋਕ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏਂ।
ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਚਲਿ ਆਏ।
ਸੰਗ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਹਰਖਾਏ ॥੭॥

---

[1]ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਤੇਜ ਵਾਲੇ (ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ)।
*ਪਾ:-ਔਰ।

ਬੰਦਨ ਕਰਤਿ ਸੰਗ ਹੀ ਚਲੇ।
ਪੁਰਿ ਨਰ ਨਾਰਿ ਦਰਨ[1] ਹ੍ਵੈ ਖਲੇ।
ਕਰ ਬੰਦਹਿਂ ਅਰੁ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵਹਿਂ।
ਔਰ ਤੌਰ ਪਰਖਹਿਂ ਬਿਸਮਾਵਹਿਂ ॥੮॥
ਕਹਨਿ ਸੁਨਨਿ ਕਿਹ ਸੋਂ ਨਹਿਂ ਕਰਿਹੀਂ।
ਰਸ ਭਰਿ ਦ੍ਰਿਗ ਨਹਿਂ ਕਿਸਹੁਂ ਨਿਹਰਿਹੀਂ।
ਉਦਾਸੀਨ ਸਭਿ ਸੋਂ ਰਸੁ ਏਕ।
ਤੇਜ ਉੱਗ੍ਰ ਭੇ ਜਲਧ ਬਿਬੇਕ ॥੯॥
ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਮੰਗਲ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰਾ।
ਗੁਰ ਆਗਮਨ ਜਲਦ[2] ਜਨੁ ਭਾਰਾ।
ਜਲ ਪ੍ਰਮੋਦ ਕੋ[3] ਬਹੁ ਬਰਖਾਯੋ।
ਤਪਤ ਹੁਤੀ ਊਪਰ ਰਹਿ ਛਾਯੋ ॥੧੦॥
ਮੰਦਿਰ ਸੁੰਦਰ ਅੰਦਰ ਗਏ।
ਚਾਰੁ ਸਿੰਘਾਸਨ ਬੈਠਤਿ ਭਏ।
ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ ਘਰਿ ਘਰਿ ਪ੍ਰਤਿ ਹੋਵਾ।
ਅਤਿ ਪ੍ਰਿਯ ਗੁਰ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਵਾ ॥੧੧॥
ਆਨਿ ਕਰਾਵਤਿ ਸਿਖ ਅਰਦਾਸ।
ਧਰਹਿਂ ਤੂਸ਼ਨੀ ਬੈਠਹਿਂ ਪਾਸ।
ਦੀਪਕਮਾਲਾ ਸਭਿਹਿਨ ਕਰੀ।
ਘਰ ਘਰ ਕੇ ਸ਼ਿਖ਼ਰਨ[4] ਪਰ ਧਰੀ ॥੧੨॥
ਨੌਬਤ ਬਾਜਤਿ ਦੀਰਘ ਪੌਰ।
ਸੰਖ ਨਫੀਰਨਿ ਕੇ ਗਨ ਸ਼ੋਰ।
ਅਤਿ ਉਤਸਵ ਭਾ ਨਗਰ ਮਝਾਰੀ।
'ਜੈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ' ਕਹਿਂ ਨਰ ਨਾਰੀ ॥੧੩॥
ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ, ਕਰਿ ਗੁਰ ਬਾਤੀ।
ਸਗਰੇ ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਰਾਤੀ।
ਬਡੀ ਪ੍ਰਾਤਿ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜਾਗੇ।
ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਲਾਗੇ ॥੧੪॥

---
[1]ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਵਿਚ।
[2]ਬੱਦਲ।
[3]ਖੁਸ਼ੀ ਰੂਪੀ ਜਲ।
[4]ਉਪਰਲੀਆਂ ਛੱਤਾਂ।

ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਭਿ ਅੰਗ ਸਜਾਏ।
ਲੈਨਹਾਰ ਜੇ ਧਨ ਗਨ ਆਏ।
ਸਭਿ ਕੋ ਦੀਨਸਿ ਦਾਨ ਘਨੇਰੇ।
ਲੇ ਕਰਿ ਸਭਿ ਕੇ ਅਨੰਦ ਘਨੇਰੇ ॥੧੫॥
ਹੁਕਮ ਜੱਗਯ ਕਰਿਬੇ ਕਹੁ ਦਯੋ।
ਅਨਿਕ ਅਹਾਰ ਸਨਿਗਧੈ[1] ਭਯੋ।
ਪੂਪ ਪੂਰਕਾ ਬਹੁ ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ।
ਬਿੱਪ੍ਰ ਸਾਧ ਬੋਲੇ ਪਠਿ ਜਿਤ ਕਿਤ[2] ॥੧੬॥
ਮਨ ਭਾਵਤਿ ਭੋਜਨ ਕੋ ਖਾਯਹੁ।
ਅਧਿਕ ਦਾਨ ਸਭਿਹਿਨਿ ਕਹੁ[3] ਪਾਯਹੁ।
ਪਿਖਿ ਉਦਾਰਤਾ[4] ਗੁਰ ਉਰ ਕੇਰੀ।
ਬਿਸਮ ਕੁਬੇਰ ਸੁਮੇਰ ਬਡੇਰੀ[5] ॥੧੭॥
-ਜੇ ਰੁਖ ਕਰਿ ਇਤ ਕੋ ਬਲ ਧਰੈਂ।
ਹਮ ਕੋ ਲਟ ਬਾਂਟਿਬੋ ਕਰੈਂ-।
ਬ੍ਰਿੰਦ ਅਸ਼ਰਫੀ ਘਨੇ ਰਜਤਪਨ।
ਜਾਚਕ ਕਰੇ ਨਿਹਾਲ ਅਨਿਕ ਗਨ[6] ॥੧੮॥
ਦਾਨ ਦੇਖਿ ਬਿਸਮਤਿ ਨਰ ਨਾਰੀ।
ਭਯੋ ਕੁਲਾਹਲ ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਭਾਰੀ।
ਦਿਜ ਕੇਸ਼ਵ ਤਬਿ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਯੋ।
ਬਿਦਤਨ ਸਮੈ ਜੁ ਉਠਿ ਕਰਿ ਆਯੋ ॥੧੯॥
ਤਿਨ ਸੁਨਿ ਅਧਿਕ ਰੁਸਬੋ ਲੀਨਾ[7]।
-ਮੁਹਿ ਨ ਹਕਾਰਯੋ[8] ਇਹੁ ਕਜਾ ਕੀਨਾ-।
ਸ੍ਰੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਭਿ ਜਾਨੀ।
ਨੰਦਚੰਦ ਸੋਂ ਗਿਰਾ ਬਖਾਨੀ ॥੨੦॥
'ਅਬਿ ਪੰਡਤ ਕੋ ਆਨਿ ਹਕਾਰੀ।

---

[1]ਘਿਉ ਵਿਚ ਤਲਿਆ ਹੋਇਆ।
[2]ਸੱਦ ਭੇਜੇ ਜਿੱਥੋਂ ਕਿੱਥੋਂ।
[3]ਸਭਨਾਂ ਨੇ।
[4]ਬਖਸ਼ਿਸ਼।
[5]ਸੁਮੇਰ ਕੁਬੇਰ ਬਹੁਤ ਅਸਚਰਜ (ਹੋਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:-)
[6]ਅਨੇਕਾਂ ਜਾਚਕਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤੇ।
[7]ਰੁੱਸਣਾ ਕੀਤਾ।
[8]ਬੁਲਾਇਆ।

ਅਸ ਕਹੁ -ਬਿਸਰ ਗਯੋ ਤਿਸ ਬਾਰੀ*।'
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਹੁਕਮ ਗੁਰੂ ਕਹੁ ਐਸੋ।
ਤਹਿਂ ਗਮਨਯੋਂ ਜਹਿਂ ਪੰਡਤ ਬੈਸੋ ॥੨੧॥
'ਦਿਜ ਜੂ ! ਸਤਿਗੁਰ ਤੁਮਹਿਂ ਹਕਾਰਾ।
ਸਹਿਤ ਦੱਛਨਾ ਲੇਹੁ ਅਹਾਰਾ।'
ਬਿੱਪ੍ਰ ਕਹਯੋ 'ਅਹਿ ਹੌਂ ਨਹਿਂ ਜਾਵੌਂ।
ਨਹੀਂ ਸੁ ਭੋਜਨ ਸੁਖ ਮਹਿਂ ਪਾਵੌਂ ॥੨੨॥
ਪ੍ਰਥਮ ਬਿੱਪ੍ਰ ਸਿਖ ਸਾਧ ਜਿਵਾਏ।
ਪਾਛੇ ਤੇ ਮੁਝ ਬੋਲਿ ਪਠਾਏ।
ਸਹੀ ਨ ਜਾਇ ਬਿਪਰੀਤ ਬਡੇਰੀ।
ਹੁਤੋ ਮੁੱਖਜ ਸੁਧਿ ਨਹਿਂ ਤਿਸ ਕੇਰੀ ॥੨੩॥
ਕਰਮ ਜਿ ਉੱਤਮ ਜਗਤ ਮਝਾਰੀ।
ਸਰਬ ਬਿਖੈ ਹਮ ਰਹਤਿ ਅਗਾਰੀ।
ਅਬਿ ਪਸ਼ਚਾਤੀ ਕਿਮ ਨਹਿਂ ਜਾਊਂ।
ਅਚਉਂ ਅਸਨ ਬ੍ਰਹਿਮੱਤ[1] ਲਜਾਊਂ ॥੨੪॥
ਨਿਜ ਗੁਰ ਢਿਗ ਕਹੀਏ ਅਰਦਾਸਾ।
ਦਿਜ ਨਹਿਂ ਆਇ ਤੁਮਾਰੇ ਪਾਸਾ।'
ਸੁਨਿ ਕੈ ਨੰਦਚੰਦ ਕਹਿ ਬਾਨੀ।
'ਧੀਰਜ ਧਰੀਏ ਤੁਮ ਗੁਨਖਾਨੀ ॥੨੫॥
ਤਜਹੁ ਕੋਪ ਤਬਿ ਰਹੇ ਨ ਯਾਦੂ।
ਅਬਿ ਤੁਮ ਚਲਿ ਕੈ ਅਚਹੁ ਪ੍ਰਸਾਦੂ।
ਨਰ ਸਮਾਨ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨ ਪਛਾਨਹੁ।
ਜਗਤ ਈਸ਼ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥੨੬॥
ਤਿਨ ਸੰਗ ਰੁਸਨਿ ਕਿਮ ਬਨਿ ਆਵੈ।
ਤਸ ਕਰੀਐ ਜਸ ਉਨ ਮਨ ਭਾਵੈ।
ਜਾਤਿ ਹੰਕਾਰ ਕਰਹੁ ਸਭਿ ਨਾਸ਼ੀ।
ਉਠਿ ਕਰਿ ਗਮਨਹੁ ਹਰਖਤਿ ਪਾਸੀ' ॥੨੭॥
ਸੁਨਿ ਬੋਲਯੋ ਦਿਜ 'ਇਮ ਨ ਉਚਰੀਅਹਿ।

---

*ਜੇ ਪੰਡਤ ਦੀ ਵਿਧੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਹੋਰ ਪੰਡਿਤ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਜੇ ਜਾਂਦੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਬੁਲਾਉਣਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ ਇਹ ਸੂਚਕ ਹਨ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਰਚਾਈ ਖੇਲ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਕਿਉਂਕਿ ਚੇਤਿਓਂ ਭੁੱਲਦਾ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਯਾ ਅਹਿਸਾਨ ਡੂੰਘੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ।

[1]ਬ੍ਰਹਮਨ ਪੁਣਾ।

ਨਿਜ ਗੁਰ ਬਾਕ ਬਿਚਾਰਨਿ ਕਰੀਅਹਿ।
ਦੋਸ਼ ਲਗੇ, ਬੋਲਤਿ ਰਹੁ ਜੈਸੇ।
ਕਲਗੀਧਰ ਬਰਨਜੋਂ ਨਿਜ ਐਸੇ ॥੨੮॥

ਜੋ ਹਮ ਕੋ ਪਰਮੇਸਰ ਉਚਰਿ ਹੈ ॥
ਤੇ ਸਭ ਨਰਕਿ ਕੁੰਡ ਮਹਿ ਪਰਿਹੈ ॥
ਮੋ ਕੋ ਦਾਸ ਤਵਨ ਕਾ ਜਾਨੋ ॥
ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨ ਰੰਚ ਪਛਾਨੋ ॥

ਇਕ ਤੌ ਤਿਨ ਮੁਖ ਕੋ ਪਰਮਾਨਾ।
ਦੂਜੇ ਔਰ ਸੁਨਹੁ ਦੇ ਕਾਨਾ।
ਜਬਿ ਪ੍ਰਗਟੀ ਚੰਡੀ ਖਲਖੰਡਾ।
ਭੇਖ ਭਯਾਨ ਚਕਿਤ ਨਵਖੰਡਾ[1] ॥੨੯॥
ਤਬਿ ਧੀਰਜ ਉਰ ਰਹਜੋ ਨ ਕੋਈ।
ਦੇਖਤਿ ਨੈਨ ਮੂੰਦ ਲਿਯ ਦੋਈ[+]।
ਜੇ ਅਵਤਾਰ[*] ਹੁਤੇ ਤਿਸ ਕਾਲਾ।
ਧੀਰਜ ਧਾਰਤਿ ਰਿਦੈ ਬਿਸਾਲਾ ॥੩੦॥
ਯਾਂ ਤੇ ਮੋਹਿ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨ ਆਵੈ।
ਤੂੰ ਸਭਿ ਜਾਨੇ ਬਿਨਾਂ ਅਲਾਵੈਂ।'
ਨੰਦ ਚੰਦ ਤਬਿ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ।
'ਸੁਨਹੁ ਬਿੱਪ੍ਰ! ਤੁਮ ਭੇਵ ਨ ਜਾਨਾ ॥੩੧॥
ਤਿਸ ਹੀ ਤੇ ਸੰਸਾ ਉਰ ਤੋਰੇ।
ਨਿਰਨੈ ਕਰਿ ਗੁਨੀਐ ਬਚ ਮੋਰੇ।
ਗੁਰੂ ਭਗਤਿ ਬਪੁ ਭੇ ਅਵਤਾਰਾ[2]।
ਪੂਰਬ ਰੂਪਨ ਕਰਹਿਂ ਉਚਾਰਾ[3] ॥੩੨॥
ਜਜੋਂ ਸ੍ਵਾਂਗੀ ਜਗ ਸ੍ਵਾਂਗ ਬਨਾਵੈ।
ਤਸ ਕਿਰਿਆ ਕਰਿ ਤਥਾ ਅਲਾਵੈ।

---

[1]ਨਵਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

[+]ਕੇਸ਼ੋ ਕਿਸ ਹੌਂਸਲੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਪ ਤਾਂ ਪ੍ਰਗਟਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭੱਜ ਆਯਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਵਿ ਜੀ ਦੱਸ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਵੇਰ ਦੇਖਕੇ ਨੇਤ੍ਰ ਮੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮੁੰਦੇ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਨੇ ਬੀ ਲਿਖਯਾ ਹੈ:-ਨਿਰਖੀ ਏਕ ਬਾਰ ਮੁਖ ਰਾਂਡਾ।

[*]ਇਹ ਪੰਡਤ ਦਾ ਵਦਤੋਵਯਾਘਾਤ ਯਾ ਝੂਠ ਬੋਲਨ ਤੁੱਲ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਪੂਰੇ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਮੰਨ ਆਇਆ ਕਿ 'ਜਗਤ ਈਸ਼ ਤੁਮ ਦੇਵਨ ਦੇਵ' ਤਥਾ:-'ਨਰ ਲੀਲਾ ਠਾਨਹੁ ਜਗਤੇਸ਼ੂ।... ਅਬਿ ਨਿਸਚਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਆਯੋ' [ਅੰਸੂ ੮ ਅੰਕ ੨੪]। ਕੋਈ ਜਾਣੇ 'ਨੈਣ ਮੁੰਦਣੇ' ਨਰ ਲੀਲਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ।

[2]ਗੁਰੂ ਜੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਹਨ।

[3](ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ) ਪਹਿਲੇ (ਪਰਮੇਸੁਰ ਰੂਪ) ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ।

[1]ਸ਼ੂਕਰ ਰੂਪ ਧਰਾ ਗੁਨ ਖਾਨੀ।
ਘੁਰ ਘੁਰ ਸ਼ਬਦ ਕ੍ਰਿਯਾ ਇਸ ਠਾਨੀ ॥੩੩॥
ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਬਨਾਇ ਬਹੋਰੀ।
ਗਰਜ ਕ੍ਰਿਆ ਤਸ ਕਰੀ, ਨ ਔਰੀ[2]।
ਤਿਸ ਬਿਧਿ ਲਖੀ ਅਹੁ ਗਤਿ ਇਨ ਕੇਰੀ।
ਭਗਤਿ ਰੀਤਿ ਕੀ ਰਹਤਿ ਘਨੇਰੀ ॥੩੪॥
ਰੂਪ ਵਾਸਤਵ ਨਹੀਂ ਲਖਾਯੋ।
ਆਸ਼ੈ ਅਪਰ, ਸੁ ਨਹਿਂ ਤੁਮ ਪਾਯੋ[3]।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੁ ਰੁੱਦ੍ਰ ਮਹੀਆਨ[4]।
ਇਨ ਪਰ ਤਰਕ ਕਰੀ[5] ਤਿਸ ਥਾਨ ॥੩੫॥
ਤਹਾਂ ਆਪ ਕੋ ਨਹਿਂ ਇਮ[6] ਕਹਿਤੇ[+]।
ਤੌਂ ਬਹੁ ਲੋਕ ਰਿਦੈ ਇਮ ਲਹਿਤੇ।
ਸਭਿ ਕੋ ਤਰਕਤਿ ਭੇ ਇਸ ਥਾਂਈ।
ਪਰਮੇਸ਼ੁਰਤਾ ਅਪਨਿ ਜਨਾਈ ॥੩੬॥
ਇਮ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿ ਤਹਾਂ ਬਖਾਨਾ।
ਜੇ ਅਵਤਾਰ ਸੁ ਦਾਸੁ ਸਮਾਨਾ[7]।
ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕੇਰਾ।
ਧਜਾਵਤਿ ਰਹੇ ਸੁ ਸੰਝ ਸਵੇਰਾ ॥੩੭॥
ਇਹ ਭੀ ਤਿਹ ਸਥਾਨ ਬਚ ਕਹਜੋ।
ਜਿਸ ਤੇ ਆਸ਼ੈ ਬੁਧਿ ਜਨ ਲਹਜੋ।
ਇਹ ਬਿਧ ਕਰਤ ਤਪੱਸਜਾ ਭਯੋ ॥
ਦ੍ਵੈ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ ॥੩੮॥
ਅਰੁ ਲੋਚਨ ਮੁੰਦਨ ਕੀ ਰੀਤਾ।
ਸੋ ਸੁਨਿ ਧਰੀਅਹਿ ਚੀਤ ਪ੍ਰਤੀਤਾ।
ਪ੍ਰਗਟੀ ਜਬਿ ਜਗ ਮਾਤ ਅਗਾਰੀ।
ਦਰਸ਼ਨਿ ਦੇਖਿ ਹਰਖ ਭਾ ਭਾਰੀ ॥੩੯॥

---

[1]ਹੁਣ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।
[2]ਹੋਰ ਨਾ ਕੀਤੀ।
[3]ਆਸ਼ਾ ਹੋਰ ਸੀ ਸੋ ਤੈਂ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ।
[4]ਵਡੇ।
[5]ਤਰਕ ਕੀਤੀ ਹੈ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ)।
[6]ਭਾਵ ਦਾਸਾਭਾਵ ਵਿੱਚ।
[+]ਪਾ:-ਕਰਤੇ।
[7]ਜੇਹੜੇ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਹਨ (ਪ੍ਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਅੱਗੇ) ਦਾਸ ਸਮਾਨ ਹਨ।

ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਜੋ -ਕਿਸ ਅਸ ਥਾਂਏ[੧]।
ਉਚਿਤ ਅੰਗ ਜਹਿਂ ਰੂਪ ਬਸਾਏਂ-।
ਸਭਿ ਤਨ ਮਹਿਂ ਪਾਵਨ ਹੈਂ ਨੈਨਾ।
ਤਹਾਂ ਬਾਸ ਦੀਨਸਿ ਗੁਨ ਐਨਾ[੨] ॥੪੦॥
-[੩]ਪੰਥ ਅਗਾਰੀ ਟਿਕੈ ਨ ਕੋਊ।
ਜੋਤਿ ਤੇਜ ਲੋਚਨ ਧਰਿ ਸੋਊ[੪]।
ਰਹਿਤਵਾਨਿ ਸਿਖ ਸਿੰਘ ਜੁ ਮੇਰੇ।
ਦੁਸ਼ਟੈਂ ਨਸ਼ਟੈਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ[*] ਸੁ ਹੇਰੇ[੫] ॥੪੧॥
ਬਹੁ ਤੁਰਕਨਿ ਸੰਗ ਏਕ ਲਰਾਊਂ।
ਅਸ ਪ੍ਰਤਾਪ ਜੁਤਿ ਪੰਥ ਚਲਾਊਂ-।
ਇਹ ਕਾਰਨ ਦ੍ਰਿਗ ਕਰੇ ਮਿਲਾਵਨ।
ਦੇਖਿ ਦੇਵਿ ਕੋ ਬਾਸਿ ਬਸਾਵਨ[੬]' ॥੪੨॥
ਇਸ ਬਿਧਿ ਨੰਦ ਚੰਦ ਬਹੁ ਭਾਂਤੀ।
ਕਰੀ ਅਸ਼ਰਧਾ ਦਿਜ ਉਰ ਹਾਤੀ।
ਲੀਨਿ ਮਨਾਇ ਸੰਗ ਲੇ ਗਮਨਾ।
ਜਹਾਂ ਬਿਰਾਜਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਭਵਨਾ ॥੪੩॥
ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਬਡ ਆਦਰ ਦੀਨਾ।
ਨਿਕਟਿ ਬਿਠਾਇ ਤੋਖ[੭] ਬਹੁ ਕੀਨਾ।
ਨੰਦਚੰਦ ਸਭਿ ਭਨਜੋਂ ਪ੍ਰਸੰਗਾ।
ਬਾਨੀ ਛੰਦ ਸਵੈਯਨ ਸੰਗਾ ॥੪੪॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ:

ਸ੍ਵੈਯਾ[੮]: ਜੋ ਕਛੁ ਲੇਖ ਲਿਖਿਯੋ ਬਿਧਨਾ
ਸੋਊ ਪਾਈਯਤ ਮਿਸਰ ਜੂ! ਸੋਕ ਨਿਵਾਰੋ ॥
ਮੇਰੋ ਕਛੂ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀ
ਗਯੋ ਯਾਦ ਤੇ ਭੂਲਿ, ਨ ਕੋਪ ਚਿਤਾਰੋ ॥
ਬਾਗੋ[੧] ਨਿਹਾਲੀ ਪਠੈ ਦਿਯੋਂ ਆਜ

---

[੧](ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਯੋਗ) ਕੇਹੜਾ ਐਸਾ ਥਾਂ ਹੈ (ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਦੇਵੀ ਦਾ ਰੂਪ ਬਸਾਈਏ)।
[੨]ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ।
[੩]ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ ਕਿ:-
[੪]ਉਹ ਜੋਤੀ ਦਾ ਤੇਜ (ਪੰਥ) ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਰਨ ਕਰੇਗਾ।
[*]ਪਾ:-ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ।
[੫]ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਦੇਖਣ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨਗੇ।
[੬]ਦੇਖਕੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ (ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਰੂਪ) ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਸਾਇਆ।
[੭]ਪ੍ਰਸੰਨ।
[੮]ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਵੱਯੇ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਰਚਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਭਲੇ ਤੁਮ ਕੋ ਨਿਸਚੈ ਜੀਅ ਧਾਰੋ ॥
ਛੱਤ੍ਰੀ ਸਭੈ ਕ੍ਰਿਤ ਬਿੱਪਨ ਕੇ
ਨਿਹੁੰ ਪੈ ਕਟਾਛ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੈ ਨਿਹਾਰੋ[2] ॥੧॥
ਜੁੱਧ ਜਿਤੇ ਇਨਹੀ[+] ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ
ਇਨ ਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਦਾਨ ਕਰੇ ॥
ਅਘ ਓਘ ਟਰੇ ਇਨ ਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ
ਇਨ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਫੁਨ ਧਾਮ ਭਰੇ ॥
ਇਨ ਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਬਿੱਦਿਆ ਲਈ
ਇਨ ਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਭ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਮਰੇ ॥
ਇਨ ਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇ ਸਜੇ ਹਮ ਹੈ
ਨਹੀ ਮੋ ਸੇ ਗਰੀਬ ਕਰੋਰ ਪਰੇ ॥੨॥
ਸੇਵ ਕਰੀ ਇਨ ਹੀ ਕੀ ਭਾਵਤ
ਅਉਰ ਕੀ ਸੇਵ ਸੁਹਾਤ ਨ ਜੀ ਕੋ ॥
ਦਾਨ ਦੀਯੋ ਇਨ ਹੀ ਕੋ ਭਲੋ
ਅਰ ਆਨ ਕੋ ਦਾਨ ਨਾ ਲਾਗਤ ਨੀਕੋ ॥
ਆਗੈ ਫਲੈ ਇਨ ਹੀ ਕੋ ਦਯੋ
ਜਗ ਮੈ ਜਸੁ ਅਉਰ ਦਯੋ ਸਭ ਫੀਕੋ ॥
ਸੋ ਗ੍ਰਿਹ ਮੈ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਤੇ
ਸਿਰ ਲਉ ਧਨ ਹੈ ਸਭ ਹੀ ਇਨ ਹੀ ਕੋ ॥੩॥

ਦੋਹਰਾ: ਚਟਪਟਾਇ ਚਿਤ ਮੇ ਜਰਯੋ, ਤ੍ਰਿਣ ਜਿਉ[3] ਕ੍ਰੁੱਧਤਿ ਹੋਇ।
ਖੋਜ ਰੋਜ ਕੇ ਹੇਤ ਲਗ, ਦਯੋ ਮਿਸਰ ਜੁ ਹੋਇ[4][*] ॥੪॥

ਚੌਪਈ: ਸਾਦਰ ਬਹੁਰ ਅਹਾਰ ਖਵੱਯਾ।
ਦਖਨਾ ਲੱਛ ਸਵਾ ਸੁ ਰੁਪੱਯਾ।

---

[1]ਪੁਸ਼ਾਕ।

[2]ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿੱਤ (ਬੀਰਤਾ) ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੈ; ਭਾਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰੱਖਯਾ ਵਾਸਤੇ (ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਾਜਬ ਹੈ ਕਿ) ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ।

[+]ਇਨਹੀ ਤੋਂ ਛੱਤ੍ਰੀ ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਤੇ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਹਨ, ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਨ ਪਾ ਚੁਕੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਪਰ ਕੇਸ਼ੋ ਦਾਸ ਜੀ ਕੋਪ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਹ ਵਾਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸੁਣਕੇ ਮਿਸਰ ਜੀ ਨੂੰ ਚਟਪਟੀ ਨਾ ਲਗਦੀ, ਨਾ ਸੜਦੇ ਤੇ ਨਾ ਕ੍ਰੋਧ ਚੜ੍ਹਦਾ ਤੇ ਨਾ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇ ਫਿਕਰ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਰੋ ਪੈਂਦੇ।

[3]ਕੱਖਾਂ ਵਾਂਗੂ (ਕੱਖ ਅੱਗ ਨਾਲ ਛੇਤੀ ਭੜਕਦੇ ਹਨ)।

[4]ਖੋਜ ਰੋਜ = ਨਿੱਤ ਦੀ ਪਈ ਪਿਰਤ ਦੇ (ਗੁਆਚ ਜਾਣ) ਕਾਰਨ ਬ੍ਰਾਹਮਨ ਰੋ ਪਿਆ। [ਖੋਜ = ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪੈਖੜ ਨਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਰਸਤਾ ਭਾਵ ਪਿਰਤ। ਰੋਜ = ਰੋਜ਼ = ਹਰ ਦਿਨ, ਨਿੱਤਜ]। (ਅ) (ਹੁਣ ਨਵੇਂ) ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਢੂੰਡ (ਕਰਨੀ ਪਏਗੀ ਇਸ) ਕਾਰਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰੋ ਪਿਆ। [ਰੋਜ = ਰੋਜ਼ੀ, ਗੁਜ਼ਗਾਰ। ਖੋਜ = ਢੂੰਡ, ਭਾਲ]।

[*]ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਪਤਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਰੁਜ਼ੀਨਾ ਬੰਦ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰੋਜ਼ੀਨਾ ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਰੋਣਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅਨਾਦਰ ਦਾ, ਅਨਾਦਰ ਸੂਚਕ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਪ੍ਰਗਟੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਨਵੇਂ ਰੁਜ਼ੀਨੇ ਲਗਦੇ, ਨਾ ਕਿ ਅਗਲੇ ਬੀ ਬੰਦ ਹੁੰਦੇ।

ਦਰਬ ਪਠਯੋ ਸਭਿ ਅਪਨੇ ਧਾਮ।
ਰਹਯੋ ਕੁਛਕ ਗੁਰ ਢਿਗ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ॥੪੫॥
ਪੁਨ ਵਰ ਲੈਬੇ ਹੇਤੁ ਉਚਾਰਾ।
'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਜੀ ਹੁਇ ਪੰਥ ਤੁਮਾਰਾ।
ਕਰਹਿ ਜੰਗ ਤੁਰਕਨਿ ਕੌ ਮਾਰੈ।
ਬਿਜੈ ਪਾਇ ਸਭਿ ਵਸਤੁ ਸੰਭਾਰੈ ॥੪੬॥
ਅਵਨੀ ਰਾਜ ਕਰਹਿ ਬੁਹਤੇਰਾ।
ਤਿਨ ਮਹਿਂ ਜਨਮ ਹੋਇ ਪੁਨ ਮੇਰਾ।'
ਸੁਨਿ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ।
'ਸਿੰਘ ਬਨਨਿ ਚਾਹਯੋ ਤੂੰ ਧੰਨ ॥੪੭॥
ਤੀਨ ਵਾਰ ਹੁਇ ਪੰਥ ਮਝਾਰੀ।
ਲੈ ਹੈਂ ਸਿੰਘਨ ਮਹਿਂ ਸਿਰਦਾਰੀ+।'
ਇਹੁ ਬਰ ਪਾਇ ਹਰਖ ਕੋ ਧਰਿ ਕੈ।
ਬਿੱਪ੍ਰ ਕਲੇਵਰ ਕੋ ਤਜਿ ਕਰਿ ਕੈ ॥੪੮॥
ਭਯੋ ਖਾਲਸੇ ਮਹਿਂ ਸਰਦਾਰ।
ਹਨੇ ਤੁਰਕ ਬਹੁ ਜੰਗ ਮਝਾਰ।
ਬ੍ਰਿੰਦ ਭੋਗ ਭੋਗੇ ਸੁਖ ਪਾਇ।
ਕਥਾ ਬਿੱਪ੍ਰ ਕੀ ਭੀ ਇਸ ਭਾਇ++ ॥੪੯॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤੀਯ ਰੁਤੇ 'ਬਿੱਪ੍ਰ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦੁਆਦਸ਼ਮੋ ਅੰਸੂ ॥੧੨॥

+ਇਹ ਬੀ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਲਿਆ ਹੈ, ਸੌ ਸਾ: ਨੇ ਤੀਸਰੇ ਜਨਮ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਣਾ ਤੇ ਰਣ ਸਿੰਘ (ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

++ਇਹ ਪਿਛਲਾ ਦੇਵੀ ਅਵਾਹਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਡਾਢਾ ਗੁੰਝਲਾਦਰ ਤੇ ਖੋਜ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਜੋ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਗਲੇ ਪੰਨਿਆਂ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਖੋਜ ਤੋਂ ਬਾਦ ਫਿਰ ਮੂਲ ਪਾਠ ਤੇਰੁਵੇਂ ਅੰਸੂ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੋਵੇਗਾ।

ਦੇਵੀ ਪੂਜਨ ਨਿਰਣਯ

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਪਿਛੇ ਆਏ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪਰ ਖੋਜ

ਦੇਵੀ [ਕਾਲੀ, ਦੁਰਗਾ, ਹਿਮ ਪੁੱਤ੍ਰੀ, ਭਵਾਨੀ ਆਦਿ]

ਦੇਵੀ ਸਬੰਧੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਸਦੇ ਤ੍ਰੈ ਪਹਿਲੂ ਵਿਚਾਰੇ ਹਨ:-

(੧) ਦੇਵੀ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੀ ਪੂਜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵ੍ਯਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਖੋਜ 'ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਵਿਚ ਦੇਵੀ' ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਪਰ ਹੋਵੇ।

(੨) ਇਸਤੋਂ ਬਾਦ 'ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦੀ ਕੀਹ ਜਗਾ ਹੈ' ਇਸ ਪਰ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

(੩) ਇਸਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ 'ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਨੈਣੇ ਦੇ ਟਿੱਲੇ ਉਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਨਹੀਂ?'

ਇਸ ਤੀਸਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਜੋ ਕੁਛ ਖੋਜ ਨਾਲ ਲੱਭਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬੀ ਤ੍ਰੈ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਕੇ ਲਿੱਖਾਂਗੇ।

(ੳ) ਪਹਿਲੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਕਤ ਤੋਂ ਲਗਪਗ ਚਾਲੀ ਵਰ੍ਹੇ ਬਾਦ ਤੱਕ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ, ਫਿਰ

(ਅ) ਲਗਪਗ ਸੰਮਤ ੧੯੪੬ ਬਿ: ਤੱਕ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ।

(ੲ) ਫਿਰ ਉਸਦੇ ਬਾਦ ਤੋਂ ਹੁਣ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਤਕ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ। ਇਸ ਵਿਉਂਤ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਰੱਖਕੇ ਹੇਠਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਸੰਖੇਪ ਕਰਕੇ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ।

੧. ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਵਿਚ ਦੇਵੀ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਬੀ ਹਿੰਦੂ ਪੂਜਯ ਵ੍ਯਕਤੀ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਖੋਜਣ ਲਗਿਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਲੱਭਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਢੂੰਡੋ, ਲੱਭੋ, ਉਤਨੇ ਹੀ ਗੁੰਝਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਬੜੀ ਢੂੰਡ ਭਾਲ ਦੇ ਬਾਦ ਜੇ ਕੁਛ ਸਮਝ ਗੋਚਰਾ ਖਿਆਲ ਬਨਾਉਣ ਵਲ ਪਈਏ ਤਾਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਯ ਕੌਮ ਦੇ ਹਿੰਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਅਸਲੀ ਲੋਕ ਏਥੇ ਵਸਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿੰਧ੍ਯਾਚਲ ਪਰਬਤ ਦੇ ਕੋਈ ਵਾਸੀ 'ਕਾਲੀ' ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਸਨ। ਕਾਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪੂਜਯ ਮੂਰਤੀ ਸੀ। ਖਾਸ ਕਰ ਉਹ ਲੋਕ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਠੱਗ' ਆਖਦੇ ਸਨ ਇਸ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਸਨ। ਵਿੰਧ੍ਯਾਚਲ ਨਾਲ ਦੇਵੀ ਦਾ ਇਹ ਸੰਬੰਧ ਹਿੰਦੂ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਤੇ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੀ ਰਾਸ ੧੧ ਅੰਸੂ ੫੦ ਅੰਕ ੧੪ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੈਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਦੇਵੀ ਹਾਰ ਤੇ ਥੱਕ ਕੇ ਵਿੰਧ੍ਯਾਚਲ ਤੇ ਜਾਕੇ ਛੋਟੀ ਮੂਰਤ ਧਾਰਕੇ ਟਿਕ ਗਈ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਵਿੰਧ੍ਯਾਚਲ ਵਾਸਣੀ' ਬੀ ਇਸਦਾ ਇਕ ਨਾਮ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਕੁ ਵਿੰਧ੍ਯਾ ਪਰਬਤ ਗੰਗਾ ਵਲ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਢੁਕਦੇ ਹਨ ਓਥੇ ਕੁ ਇਸੇ ਨਾਮ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਇਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਮਿਰਜ਼ਾ ਪੁਰ ਦੇ ਲਾਗੇ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਥੇ ਇਸਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਜੋ ਬਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਕਦੇ ਸੁੱਕਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ*। ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਖਿਆਲ ਦੁੜਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਲੀ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਵਿੰਧ੍ਯਾਚਲ ਦੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਸੀ ਜੋ ਪਿੱਛੋਂ ਦੇਵਤਾ ਮੰਨੀ

*ਡਉਸਨ = 'ਕਲਾਸੀਕਲ ਡਿ: ਆਫ ਹਿੰਦੂ ਮਾਈਥਾਲੋਜੀ'।

ਗਈ। ਉਹ ਆਰਯ ਕੁਲ ਦੇ ਹਮਲਾਆਵਰਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਡਕਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਲੋਕ ਅਸੁਰ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਏਸ ਖਿਆਲ ਵਾਲੇ ਲੋਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਵੀ ਦਾ ਰੰਗ ਕਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਦੇਵੀ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਸਿਰ ਸ਼ਤ੍ਰੂਆਂ ਦੇ ਦਿਖਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਓਹ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੇ (ਭਾਵ ਆਰਯ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ) ਹਨ*।

ਵਿੰਧਯਾਚਲ ਵਾਸਣੀ ਕਾਲੀ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾਂ 'ਠੱਗ' ਕੌਮ ਵਿਚ ਨਿਰਸੰਸੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਠੱਗ ਲੋਕ ਇਕ ਪੁਰਾਣਾ ਫਿਰਕਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭੀ ਪਿੱਛੋਂ ਆਕੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸਨ, ਪਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਫਿਰਕਾ ਬਲਕਿ ਆਰਯਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਪਹਿਲੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਇਹ ਲੋਕ ਵਿਸਾਹ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣਾ ਤੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਦੁੱਪਟਾ ਯਾ ਫਾਹੀ ਪਾਕੇ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਆਪਣਾ ਕਮਾਮ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਣਦੇ। ਸਗੋਂ ਮਾਰਕੇ ਉਹ ਕੋਈ ਧਾਰਮਕ ਰਸਮਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਹਾੜੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਬੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ; ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਦੇਵੀ ਦਾ ਆਰਾਧਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਲੁੱਟ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਮਾਲ ਦੇਵੀ ਦੇ ਅਰਪਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਏਹ ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ 'ਕਾਲੀ' ਦੀ ਆਗਯਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹਾਂ+। ਚੀਨੀ ਮੁਸਾਫਰ ਹਯੂਨਤਸੈਂਗ ਨੇ ਸਿਰ ਬੀਤੀ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜੁੱਧਿਆਂ ਤੋਂ ਜਦ ਉਹ ਹਯਮੁਖ ਨੂੰ ਟੁਰਿਆ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਠੱਗਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆ ਫੜਿਆ ਤੇ ਦੇਵੀ ਅੱਗੇ ਬਲੀ ਦੇਣ ਲਈ ਚੁਣਿਆਂ++। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਲੀ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਪੂਜਯ ਪਰ ਭੈਦਾਯਕ ਮੂਰਤੀ ਅਸਲੀ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੀ ਪੂਜ ਦੇਵੀ ਸਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

'ਆਰਯ ਹਿੰਦੂ' ਪਾਸੇ ਵਲੋਂ ਜਦ ਖੋਜ ਕਰੋ ਤਾਂ ਵੇਦ ਵਿਚ ਪਦ 'ਕਾਲੀ' ਆਇਆ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਦੇਵੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਗਨੀ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਜੀਭਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕਾਲੀ' ਹੈਸੀ ਜੋ ਕਿ ਹੋਮ ਦੀਆਂ ਆਹੂਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਅਗਨੀ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਜੀਭਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 'ਕਾਲੀ' ਭਿਆਨਕ ਯਾ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਜੀਭ ਸੀ+++। ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਅਕਸਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਕੁਛ ਜ਼ਿਕਰ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਯਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਰੰਭ ਸਮੇਂ ਦਾ ਇਨਸਾਨੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਬਾਬਤ ਤਾਂ ਹੈ¶। ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਵੇਦਿਕ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਥਾਪ ਲਿਆ ਸੀ। ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੇਦਕ ਦੇਵਤੇ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਈ' ਸਨ, ਖੂੰਖਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਦੇਵ ਦਾ ਅਰਥ (ਦਿਵ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਹੈ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਕੁਛ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਤਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਵੇਦਕ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤ੍ਰੈ ਮੁੱਖ ਦੇਵਤਾ ਮੰਨੇ, ਫਿਰ ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਤ੍ਰੈ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤ੍ਰੈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ¶¶। ਵੇਦ ਵਿੱਚ ਜੋ 'ਰੁੱਦ੍ਰ' ਦੇਵਤਾ ਹੈ ਉਹ ਅਸਲ ਵਿਚ 'ਗਰਜ ਦੇ ਤੂਫਾਨ' ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਮਗਰੋਂ ਓਹ ਹਿੰਦੂ ਤ੍ਰਿਧਾ ਮੂਰਤੀ ਦਾ 'ਸ਼ਿਵ' ਮੰਨਿਆਂ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਸੰਘਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਲਯ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਤ੍ਰੈ ਮੁੱਖੀ ਦੇਵਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵ, ਤੇ ਤ੍ਰੈ

---

*ਵੁਡਰਫ–'ਸ਼ਕਤੀ ਐਂਡ ਸ਼ਕਤਾ'।

+ਐਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਬ੍ਰਿਟੈਨੀਕਾ ੯ ਐ:।

++'ਹਿੰਦ ਦਾ ਪੁਰਾਤਨ ਇਤਿਹਾਸ' ਟ੍ਰੈਕਟ ਨੰ: ੪੪੨ ਸਫਾ ੧੩ ਖਾ: ਟ੍ਰੈ: ਸੁ:।

+++ਡਊਸਨ।

¶ਦੇਖੋ ਰਿਗ ਵੇਦ ਅਸ਼ਟਕ ੧. ਅਜੀਗ੍ਰਤ ਦੇ ਪੁਤਰ ਸ਼ੁਨਾਸ਼ੇਪ ਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵਿਚ ਉਚਾਰੇ ਗਏ ਮੰਤ੍ਰ ਤੇ ਬਾਲਮੀਕੀ ਰਾਮਾਯਣ ਬਾਲ ਕਾਂਡ ਅਧਯਾਯ ੬੧, ੬੨ ਤੇ ਭਾਗਵਤ ਮਨੂਸਿੰਮ੍ਰਤੀ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ਆਦਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਆਇਆ ਹੈ।

¶¶ਐਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਬ੍ਰਿਟੈਨੀਕਾ ੯ ਐ:।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਪਾਰਬਤੀ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣੀ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪ੍ਰਲਯ ਤੇ ਸੰਘਾਰ ਵਾਲੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ।

ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਦੇਵੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਕਈ ਨਾਵਾਂ ਹੇਠ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮੁੱਖਤਾ ਤੇ ਸ਼ਾਕਤਕ ਮਤ ਦੇ ਤ੍ਰੀਕਿਆਂ ਤੇ ਪੂਜਾ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਵਾਧੇ ਏਹ ਸਭ ਹੋਰ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਏ ਹਨ*।

ਚਾਹੇ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਤੋਤ੍ਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਬਲੀਆਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਥੋਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ ਕਿ 'ਸ਼ਾਕਤਕ ਮਤ' ਯਾ 'ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਮਤ' ਤਦੋਂ ਜਾਰੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਚੀਨੀ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੇ ਸਫਰ ਨਾਮੇ ਪੜ੍ਹੋ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਅਮਰ ਕੋਸ਼ (ਜੋ ਈ: ਸੰਨ ਤੋਂ ਕੁਛ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਯਾ ਸ਼ਾਇਦ ਪੰਜਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਸੀ) ਵਿਚ ਇਸ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਕਿਸੇ 'ਮਤ' ਯਾਂ ਕਿਸੇ 'ਮਤਾਵਲੰਬੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ+।

ਇਹ ਬੀ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵੀ ਹਿੰਦੂ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਕਈ ਜੋਧਾ ਮਹਾਂਬੀਰ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਾਕਾ ਹਮਲਾ ਆਵਰਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸੁਰਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮਾਰਦੀ ਰਹੀ, ਉਸ ਦੀ ਬੀਰਤਾ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਰੁਪਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। 'ਸ਼ਾਕਾ ਜੁੱਧ' ਅਕਸਰ ਉੱਤਰੀ ਹਿੰਦ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ, ਬਲਵਾਨ ਹੋਣਾ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾਂ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵੀਆਂ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਦੀਆਂ ਬੀਰਰਾਜ ਕੰਨਿਆਂ ਸਨ। ਰਾਖਸ਼ ਮਰਹਟੇ ਸਨ ਜੋ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਕੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਅੱਗੋਂ ਜੋ ਜੋ ਰਾਜਪੂਤ ਕੰਨਿਆਂ ਬੀਰ ਰਸ ਵਿਚ ਆਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜੀਆਂ ਤੇ ਫਤਹਯਾਬ ਹੋਈਆਂ ਉਹ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੇ ਪੂਜ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਸੋ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਰਾਜ ਕੰਨਜਾਂ ਹੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਮੂਲ ਹਨ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਸ਼ੁੰਭ, ਨਿਸ਼ੁੰਭ, ਚੰਡੂ, ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਮਰਹਟੇ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਸੰਭਾਜੀ ਚਾਂਡੂ ਜੀ ਆਦਿਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਨਾ ਦੱਸਕੇ ਇਸ ਦੇ ਸਬੂਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਜੋ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਚੰਡੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਜੁਆਨ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਤ ਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ੁੰਭ ਦੈਂਤ ਦਾ ਭਰਾ ਆ ਗਿਆ, ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਦੇਖਕੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨ ਲਗਾ। ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਬੀ ਐਉਂ ਦੀ ਹੀ ਸਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਦੇਵੀ ਕਿਸੇ ਬੀਰ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆਂ ਦਾ ਅਪਣੇ ਸਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਜਰਵਾਣੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਫਤਹ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਕਿਆ ਦੇਵੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ। ਗਜਾਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰ: ੬੬੫ ਈ: ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਈਰਾਨ ਦੀ ਰਾਣੀ 'ਸਮੀਰਮਾ' ਉੱਤਰੀ ਹਿੰਦ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਉਸੇ ਨਾਲ ਹਿਠਾੜ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ੁੰਭ ਨਸ਼ੁੰਭ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਕੀ ਜਾਣੀਏ ਕਿ ਉਸੇ 'ਸਮੀਰਮਾ' ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਕਹਿਕੇ ਉਸ ਦੇ ਜੰਗਾਂ ਨੂੰ ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ ਪਦਮ ਪੁਰਾਣ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਵਿਸੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਓਹੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਉਪਰਲੇ ਹਾਲ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ 'ਕਾਲੀ' ਤਾਂ ਹਿੰਦ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਅਸਲੀ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਪੂਜਯ ਮੂਰਤੀ ਹੈਸੀ ਤੇ ਆਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ

---

*ਡਉਸਨ।

+ਸਰ ਚਾਰਲਸ ਏਲੀਅਟ-'ਹਿੰਦੂਇਜ਼ਮ ਐਂਡ ਬੁੱਧਿਜ਼ਮ'।

ਵੀਰ ਵਜਕਤੀ ਦੇ ਕਰਤਬਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਤੋਂ ਦੇਵੀ ਦਾ ਇਕ ਖਿਆਲ ਟੁਰ ਪਿਆ।

ਇਹ ਬੀ ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਦੱਸੀ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਪਾਰਬਤੀ ਕਨਖਲ ਦੇ ਆਰਯ ਰਾਜਾ ਦੱਖਜ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਦੀ ਬੇਟੀ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬੀ ਅਨੁਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਦੇਵੀ* ਆਰਯ ਖਿਆਲ ਦੀ ਜਾਈ ਹੈ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਦੇਵੀ ਪੁਰਾਣੇ ਦੱਸ੍ਯੂ (ਕਾਲੇ) ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਾਲੀ ਮਾਈ ਹੈ। ਪਾਰਬਤੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਹਿਮਾਲਯ ਪਹਾੜ ਬੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਬੀ ਹਿਮਾਲਯ ਦੀ ਜਾਈ ਆਰਯ ਦੇਵੀ ਸਹੀ ਹੋਈ ਤੇ ਵਿੰਧਿਆਚਲ ਪਰਬਤ ਵਾਸਨੀ 'ਕਾਲੀ' ਪੁਰਾਤਨ ਅਸਲੀ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੀ ਦੇਵੀ ਸਹੀ ਹੋਈ।

ਜਦੋ ਆਰਯ ਲੋਕ ਅਸਲੀ ਕੌਮਾਂ ਨਾਲ ਖਲਤ ਮਲਤ ਹੋਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੇਦਕ ਮਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੇ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੂਜਾ ਬੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚ ਖਲਤ ਮਲਤ ਹੋਈਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿਮਾਲਯ ਦੀ 'ਗਿਰਜਾ' ਤੇ ਬਿੰਧੀਆਚਲ ਵਾਸਣੀ ਕਾਲੀ ਦੋ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਇਕ ਥਾਵੇਂ ਆ ਜੁੜੇ, ਪਰ ਦੁਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਰੰਗ ਰੂਪ ਅੱਡ ਅੱਡ ਦਿਖਾਏ ਗਏ।

ਹਰ ਹਾਲ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲੇ ਪੁਰਾਤਨ ਹਿੰਦਵਾਸੀਆਂ ਤੇ ਆਰਯ ਕੁਲ ਦੇ ਸ਼ੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਜੰਗਾਂ, ਸੁਲਹਾਂ, ਕੱਠੇ ਰਹਿਣ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਦੇ ਮਿਲ- ਗੋਭਿਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੁਇ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਮਿਲਕੇ ਇਕੋ ਦੇਵੀ ਬਣ ਗਈ, ਜਿਸ ਦੇ ਰੂਪ ਦੋ ਮੰਨੇ ਗਏ, ਇਕ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਤੇ ਇਕ ਭਿਆਨਕ। ਇਸ ਦੀ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਰੂਪਤਾ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ: (ਉਮਾ = ਰੌਸ਼ਨ), (ਗੌਰੀ = ਗੋਰੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ), (ਪਾਰਬਤੀ = ਪਰਬਤ ਦੀ ਬੇਟੀ), (ਜਗਦੰਬਾ = ਜਗਤ ਦੀ ਮਾਤਾ) ਤੇ ਭਵਾਨੀ ਆਦਿ+।

ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪਤਾ ਵਿਚ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ:-ਕਾਲੀ, ਸਜਾਮਾ, ਚੰਡੀ, (ਚੰਡਿਕਾ = ਤੁੰਦ), (ਭੈਰਵੀ = ਭਿਆਨਕ)। ਇਸ ਦੇ ਇਸ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਬੱਕਰਿਆਂ ਝੋਟਿਆਂ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਖ਼ੂਨੀ ਬਲੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਇਹ ਬੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵੇਰ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਮਨੁੱਖ ਬਲੀਆਂ ਬੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਲੋਕ ਜੋ ਕੁਝ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੁਝ ਸੁਖਦਾਈ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਛੋੜਦੇ ਹਾਂ। ਕਾਲੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਕਾਲੀ ਖੱਲ ਹੈ, ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਹੈ, ਲਹੂ ਚੋਂਦਾ ਹੈ, ਸੱਪ ਤੇ ਖੋਪਰੀਆਂ ਗਲੇ ਲਟਕਦੀਆਂ ਹਨ। (ਦੁਰਗਾ = ਜੋ ਕਠਨਤਾ ਨਾਲ ਮਿਲੇ) ਦਾ ਰੂਪ ਸੁਹਣਾ ਗੋਰਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਸਵਾਰ ਪਰ ਬੜੇ ਤੇਜ ਤੁੰਦ ਪ੍ਰਭਾਉ ਵਾਲੀ।

ਭਵਾਨੀ, ਉਮਾ, ਪਾਰਬਤੀ, ਦੁਰਗਾ, ਚੰਡੀ, ਕਾਲੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੇਵੀ-ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਜੋ ਬੀ ਅਸਲੀਅਤ ਹੋਵੇ ਹਿੰਦ ਵਿਚ ਇਸ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਫਿਲਸਫਾਨਾ ਖਿਆਲਾਤ ਦੇ ਵਧਣ ਨਾਲ ਕੀਹ ਸ਼ਕਲ ਇਖਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜੋ ਉੱਚੇ 'ਤੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ' ਦੇ ਕਾਰਕਾਂ ਨੇ ਫਿਲਸਫੇ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਹੁਣ ਵਿਚਾਰਨੇ ਯੋਗ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਦਿਮਾਗ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੀ ਵਜਕਤੀ ਤੋਂ ਉਠਕੇ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਇਕ ਦਾਰਸ਼ਨਕ ਰੂਪ ਬੀ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 'ਜਨਮ ਤੇ ਮੌਤ' ਦੋਵੇਂ ਜੋੜੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਸੁੰਦਰ ਦਿਆਲ ਮੂਰਤੀ ਤੋਂ ਜਨਮ

---

*ਉਤਰੀ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਵੈਸ਼ਨੋ ਦੇਵੀ, ਖੀਰ ਭਵਾਨੀ, ਚਿੰਤਪੁਰਨੀ ਆਦਿ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਟਿਕਾਣੇ ਅਜੇ ਬੀ ਹਨ।

+ਡਊਸਨ।

ਜੀਵਨ ਤੇ ਜੀਵਨ ਰਸ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਹੀ ਮੌਤ ਵਰਗੀ ਭਿਆਨਕ ਸ਼ੈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਵਰਗੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਕੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਯ ਰਹੀ ਹੈ*।

+ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ 'ਕਾਲੀ' ਪਦ 'ਕਾਲ' ਤੋਂ ਹੈ, ਜੋ ਕੁੱਛ ਸ਼ਕਤੀ ਕਾਲ (ਸਮੇਂ, Time) ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਖਿੱਚ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਲ (ਸਮੇਂ) ਨੂੰ ਬੀ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਾਲੀ ਹੈ। ਐਉਂ ਕਾਲੀ 'ਕਾਲ ਰਹਿਤ' ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਮਾਨੋ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਬੀ ਵਾਚਕ ਹੋ ਗਈ। ਕਾਲੀ ਖੋਪਰੀਆਂ ਮੁਰਦਿਆਂ ਮਸਾਣਾਂ ਦੇ ਅਲੰਕਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਲਯ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਭ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਨੂੰ ਸੁੰਨਯ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਤੋਂ ਪਰੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ++। ਫਿਰ ਓਹ ਦਿਗੰਬਰੀ ਹੈ-ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਕਪੜਿਆਂ ਵਾਲੀ ਭਾਵ ਨੰਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨਣ ਨਾਲ ਹਦ ਬੰਦੀ ਲੱਗ ਗਈ, 'ਨਾਂ ਕਪੜਿਆਂ ਵਾਲੀ' ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਉਹ 'ਅਨੰਤ' ਸਹੀ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਉਹ ਮਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਗਤ ਰਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਨਿਰਗੁਣ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਰਚਣਹਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਦੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਚਿੱਟੀ ਲੋਥ ਪਰ ਖੜੀ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਚਿੱਟਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸ਼ੁੱਧ ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਲੋਥ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਮੁਰਦਾ ਪਨ ਦੱਸਣ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਅਤੀਤ, ਅਲੇਪ, ਅਬਦਲ, ਇਕਰਸ, ਨਿਰਵਿਕਾਰ ਸਰੂਪ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਹੈ ਤੇ ਦੇਵੀ ਜੋ ਲੋਥ ਪਰ ਖੜੀ ਹੈ ਸੋ ਬਦਲਣ ਵਾਲਾ, ਰਚਨ ਵਾਲਾ, ਸੰਹਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਉਸੇ ਅਬਦਲ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਹਨ, ਇਕ ਵਜੂਦ ਦੇ ਦੋ ਰੰਗ ਹਨ, ਇਹ ਨਿਰਵਿਕਾਰ, ਇਕ ਰਸ, ਅਬਦਲ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਬਦਲਨੇ ਵਾਲਾ ਜੋ ਅਬਦਲ ਦਾ ਹੀ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਹੈ।

ਹੁਣ ਵਿਚਾਰ ਜੋਗ ਇਹ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਰਜ਼ਾ ਪੁਰ ਦੇ ਲਾਗਲਾ ਵਿੰਧਜਾ ਦਾ ਮੰਦਰ ਅਤੇ ਕਲਕਤੇ ਵਿਚ ਕਾਲੀ ਬਾੜੀ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀ ਭਯਦਾਇਕ ਦਸ਼ਾ ਤੇ ਦੇਵੀ ਦਾ ਬੁੱਤ ਹੈ ਤੇ ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਰਸਮਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਜਾਦੂ ਟੂਣੇ ਆਦਿਕ ਵਹਿਮੀ ਕੰਮ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਪਰ ਦੱਸੀ 'ਖਯਾਲੀ ਦੇਵੀ' ਦੀ ਬਾਬਤ ਉਪਰ ਕਥੇ ਖਿਆਲ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਅਚਰਜ ਵਿਰੋਧੀ ਭਾਵ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਮਿਣਵਾਂ ਫਾਸਲਾ ਹੈ। ਸੋਚ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੀਹ ਸੋਚ ਕਰੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਮੂਜਬ ਕਿਸ ਦਾ ਆਵਾਹਨ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਤੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਸਾਰੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਖਿਚੜੀ ਜੇਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

---

*ਸਰ ਚਾਰਲਸ ਏਲੀਅਟ।

+ਵੁਡਰਫ।

++ਕਿਸੇ ਥਾਵੇਂ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਦਾਨਿਆਂ ਨੇ ਸਿਰਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸਿਆ ਹੈ:-ਬਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਜੋ ਦੇਵੀ ਨੇ ਫਤੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਮੁੰਡਮਾਲਾ ਜੋ ੫੧ ਯਾ ੫੨ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਖੋਪਰੀਆਂ ਦੀ ਹੈ ਉਸ ਬਾਬਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦੇ ੫੧ ਯਾ ੫੨ ਅੱਖਰ ਹਨ (ਸਸੰਕ੍ਰਿਤ ਪੈਂਤੀ ਦੇ ਅੱਖਰ ੫੦, ੫੧ ਯਾ ੫੨ ਹਨ।) ਇਹ ਵਰਣਮਾਲਾ 'ਨਾਮ ਰੂਪ' ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਲਖਾਯਕ ਹੈ। ਬਹੈਸੀਅਤ ਰਚਨਹਾਰ ਦੇ ਓਹ ਇਹ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਹਿਨ ਰਹੀ ਹੈ, ਬਹੈਸੀਅਤ ਲਯ ਕਰਨਹਾਰ ਓਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੀ ਲਯ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। [ਵਡਰੂਫ

ਕਾਲੀ ਦਾ ਪੁਰਾਤਣ ਜਾਂਗਲੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪੂਜਯ ਹੋਣਾ ਤੇ ਕਈ ਵੇਰ ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਦੇ (ਠੱਗਾਂ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ) ਖੂਨ ਦਾ ਇਸ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਅੱਗੇ ਅਰਪਨ ਹੋਣਾ, ਇਧਰੋਂ ਦੁਰਗਾ ਆਦਿ ਦੇ ਬੀਰਰਸੀ ਕੰਮ, ਉਧਰ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਹਾਲ ਜਿਹੇ ਕੁ ਹਨ ਸਭ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਜੇ ਨਿਤਾਰ ਕੇ ਦੇਵੀ ਉਪਾਸਕਾਂ ਦਾ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਖਿਆਲ ਲਈਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏਹ ਲੇਖਕ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪੁਣ ਪੁਣ ਕੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਫਿਲਸਫੇ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਈਆਂ ਨੇ ਫਿਲਸਫੇ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰਚਣ, ਪਾਲਣ ਤੇ ਸੰਹਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਕ ਸਰਗੁਣ ਵਯਕਤੀ 'ਈਸ਼੍ਵਰ' ਮੰਨੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਵੈਸ਼ਨਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰਗੁਣ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਉਸੇ ਤੋਂ ਹੋਈ ਜਗਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਧਿਆਨ ਜੋੜਨ ਲਈ ਮੰਨੀ ਗਈ ਇਕ ਸਰਗੁਣ ਵਿਯਕਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਵਿਸ਼ਨੂੰ' ਸੱਦਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਉੱਚੇ ਤੇ ਫਿਲਸਫਾਨਾ ਸ਼ਾਕਤਕ ਮਤ ਵਿਚ 'ਦੇਵੀ' ਇਕ ਸਰਗੁਣ ਵਯਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਨਿਰਗੁਣ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਦਾ ਰਚਨ ਪਾਲਨ ਤੇ ਸੰਹਾਰ ਕਰਦੀ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ।

ਹੁਣ ਅਸਾਂ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦੀ ਥਾਂ ਲੱਭਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਇਸ ਉੱਚੇ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਫਿਲਸਫਾ ਨੇ 'ਸਰਗੁਣ ਈਸ਼੍ਵਰੱਤ' ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਲੈਕੇ ਟੁਰਦੇ ਹਾਂ:-

੨. ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਦੇਵੀ।

ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ 'ਕਾਦਿਰ ਤੇ ਕਰਤਾ ਤੇ ਫੇਰ ਅਲੋਪ*' ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ।

ਨਿਰਗੁਨ ਆਪਿ ਸਰਗੁਨੁ ਭੀ ਓਹੀ ॥
ਕਲਾਧਾਰਿ ਜਿਨਿ ਸਗਲੀ ਮੋਹੀ* ॥

ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ:-

ਆਪਨ ਖੇਲੁ ਆਪਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ॥
ਖੇਲੁ ਸੰਕੋਚੈ ਤਉ ਨਾਨਕ ਏਕੈ* ॥

ਪੁਨਾ:-

ਜਹ ਆਪਿ ਰਚਿਓ ਪਰਪੰਚੁ ਅਕਾਰੁ ॥
ਤਿਹੁ ਗੁਣ ਮਹਿ ਕੀਨੋ ਬਿਸਥਾਰੁ*।

ਪੁਨਾ:-

ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਏ ॥
ਅਪਨੈ ਭਾਣੈ ਲਏ ਸਮਾਏ* ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਿਰਗੁਣ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਰਚਨਹਾਰ ਨੂੰ ਅਛਲ, ਅਛੇਦ, ਅਭੇਦ, ਏਕ, ਬੇਅੰਤ, ਊਚ ਤੇ ਊਚਾ, ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ, ਅਥਾਹ, ਅਗਣਤ ਅਤੋਲ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਰਤੱਵਯ (ਰਚਨ ਪਾਲਨ ਸੰਹਾਰ ਆਦਿ) ਵੱਖਰੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ 'ਈਸ਼੍ਵਰ' ਯਾ 'ਵਿਸ਼ਨੂੰ' ਯਾ 'ਭਵਾਨੀ' ਦੇ

---

*'ਤੂੰ ਕਾਦਿਰੁ ਕਰਤਾ ਪਾਕੀ ਨਾਈ ਪਾਕੁ' ॥ [ਵਾ: ਆ: ਮ: ੧

*ਗਉ: ਸੁਖ: ਮ: ੫।

ਨਹੀਂ ਆਖੇ, ਸ਼ੁੱਧ ਚੇਤਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਕਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਿਰਗੁਣ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:-

ਦੁਹੂ ਪਾਖ ਕਾ ਆਪਹਿ ਧਨੀ।*

ਪੁਨਾ:-

ਆਪਹਿ ਕਉਤਕ ਕਰੈ ਅਨਦ ਚੋਜ ॥
ਆਪਹਿ ਰਸ ਭੋਗਨ ਨਿਰਜੋਗ* ॥

ਪੁਨਾ:-

ਕੇਵਲ ਕਾਲ ਈ ਕਰਤਾਰ ॥
ਆਦਿ ਅੰਤ ਅਨੰਤਿ ਮੂਰਤਿ ਗੜਨ ਭੰਜਨ ਹਾਰ+ ॥

ਤੇ ਨਾਲ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ

ਕਰਨਹਾਰੁ ਨਾਨਕ ਇਕੁ ਜਾਨਿਆ*।

ਕਰਨਹਾਰ ਓਹੀ ਇਕੋ ਆਪ ਹੈ ਤੇ ਜਦ 'ਭਾਵੇ' ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਹ ਆਪ ਰਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਪਣੇ 'ਹੁਕਮ' ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਯਥਾ:-'ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ।' ਫਿਰ ਜੇ ਸੋਚੀਏ ਕਿ ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ।' ਅਰਥਾਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਰਚਦਾ ਹੈ; 'ਹੁਕਮ ਕਰਨਾ' ਵਿਕਾਰੀ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਆਪ ਕਥਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਬੀ ਕਥਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਉਸਨੂੰ ਵਿਕਾਰ ਆਦਿ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਆਪ ਸੱਤਯ ਹੈ ਉਸਦਾ ਹੁਕਮ ਸੱਤਯ ਹੈ। ਯਥਾ:-

ਸਚਾ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਸਚਾ ਫੁਰਮਾਣੁ।

ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਆਪ ਸੱਤਯ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਫੁਰਮਾਣ ਸੱਤਯ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੱਤਯ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਉਹ ਵਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ, ਫੁਰਨਾ, ਵਿਚਾਰ ਸਾਈਂ ਵਿਚ ਅਰੋਪ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋਣਾ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ 'ਹੁਕਮ' ਤਾਂ ਉਸਦੇ 'ਸਰੂਪ' ਵਾਂਙੂ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਤੇ ਕਥਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ -ਕਰਨੀ ਕਰਤਬ ਨੂੰ- ਆਪ, ਕੇਵਲ ਆਪ ਜਾਣਦਾ ਹੈ 'ਅਪਨੇ ਕਰਤਬ ਜਾਨੈ ਆਪਿ*।' ਜਦ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ, ਭਾਣਾ ਨਹੀਂ, ਕਰਤਬ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਹੁਕਮ, ਭਾਣੇ ਤੇ ਕਰਤਬ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਅਸੀਂ ਜਾਣੂ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਦੇ ਅਸੀਂ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਵੇਰਵਾ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਕਿ ਜੇ ਉਸ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ?

ਜਦ ਉਹ ਸੱਤਯ ਤੇ ਚੇਤਨ ਫਿਰ ਪ੍ਰਿਯ (ਆਨੰਦ) ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਜ਼ਰੂਰ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਕਾਰਯ ਕਰਤਬ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਸੀਂ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਚੇਤਨ ਹੈ ਉਹ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਜੜ੍ਹ ਪਦਾਰਥ ਵਾਂਙੂੰ ਅੱਕ੍ਰੈ ਕੀਕੂੰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਹਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਸਾਡੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਉਹ ਜੋ ਕੁਛ ਹੈ ਉਸੇ ਵਰਗਾ ਸੱਤਯ ਹੈ। ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੇ ਕਰਤਾ ਕਾਦਰ ਤੇ ਫਿਰ ਅਲੇਪ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜਗਤ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਕਹਿਕੇ ਵਿਚੇ ਵੱਸਣ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਕੋਠੜੀ ਤੇ ਸੱਚੇ ਨੂੰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਤੇ 'ਬਲਿਹਾਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਵਸਿਆ' ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਉਸ ਤੋਂ ਭਿੰਨ

+ਸ਼: ਹਜ਼ਾ: ਪਾ: ੧੦।

ਨਹੀਂ[*]। ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਵਹੁਟੀ ਗੱਭਰੂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ[+]। ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੁਕਮੀ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਅਲੇਪ ਤੇ ਇਕੋ ਹੈ[++], ਅਨੰਤ ਹੈ, ਅਨਾਦਿ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੈ। ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਇਹ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਂਦਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਕਿਸੇ ਨਰ ਸਰੂਪ (ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਮਹੇਸ਼) ਯਾ ਨਾਰੀ (ਦੇਵੀ) ਰੁਪਤਾ ਵਿਚ ਅਲੱਗ ਅਰਾਧਿਆ ਜਾਵੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਜਦ ਦੇਵੀ ਨੂੰ -ਕਲਕੱਤੇ ਯਾ ਵਿੰਧਯਾਚਲ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨਾਂ ਪਰ ਫਿਲਸਫਾਨਾ ਖਿਆਲ ਦੀ ਦੇਵੀ ਦੀ- ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਨੂੰ 'ਆਦਿ ਭਵਾਨੀ' ਕਿਹਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਫਿਲਸਫੇ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਬੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ ਤੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:-

ਤੂ ਕਹੀਅਤ ਹੀ ਆਦਿ ਭਵਾਨੀ ॥
ਮੁਕਤਿ ਕੀ ਬਰੀਆ ਕਹਾ ਛਪਾਨੀ ॥

[ਗੋਂਡ ਨਾਮ:

ਫੇਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਵਿਚ ਢੂੰਡਿਆਂ ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਦੀ ਸਾਖੀ ਬੀ ਇਹੋ ਗਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਦੇਵੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਲ ਘੱਲਿਆ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੇਣੋ ਅਸਮਰੱਥ ਦੱਸਿਆ[+++]। ਦੂਸਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਝਾੜੂ ਦੇਂਦੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ[¶]। ਫਿਰ ਭਾਈ ਭੈਰੋਂ ਦੀ ਦੇਵੀ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਜੋ 'ਦਬਿਸਤਾਨੇ ਮਜ਼ਾਹਬ' ਵਾਲੇ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਭੈਰੋ (ਯਾ ਫੇਰੂ) ਨਾਮੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮੂਰਤ ਦਾ ਨੱਕ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨੋ ਦੇਵੀ ਅਸਮ੍ਰੱਥਾ ਦੱਸਦੀ ਹੈ[¶¶]। ਫਿਰ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੰਥ ਨੂੰ 'ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਬਨਾਉਣਾ' 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ਸਿਖਾਲਣੀ, 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ' ਦੱਸਣਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਵਾਕਿਆਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜਕੇ ਪੂਜਣਾ ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖ੍ਯਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ 'ਲਿੰਗ ਭੇਦ' ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਲਿੰਗ ਨਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਲਿੰਗ ਵਿਚ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਲਿੰਗ ਰਹਿਤ ਮੰਨਣ ਤੁੱਲ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਕਹਿ ਲੈਣਾ ਵੈਸਾ ਹੀ ਹੈ ਜੈਸਾ ਮਾਤਾ ਕਹਿਣਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ; ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:-

ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਤੂੰਹੈ ਮੇਰਾ ਮਾਤਾ ॥ [ਮਾਝ ਮ: ੫

---

*'ਤਬ ਸਿਵ ਸਕਤਿ ਕਹਹੁ ਕਿਤੁ ਠਾਇ ॥' [ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫

+'ਤਹ ਮਾਤ ਨ ਬੰਧੁ ਨ ਮੀਤ ਨ ਜਾਇਆ' ॥ [ਜਾਇਆ = ਇਸਤ੍ਰੀ]।

[ਮਾਰੂ ਮ: ੫

ਤਥਾ: 'ਕਿਸੁ ਤੂੰ ਪੁਰਖ ਜੋਰੁ ਕਉਣ ਕਹੀਐ ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ।' [ਆ: ਮ: ੧

ਤਥਾ:-'ਤੇਜ ਕੋ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੈ ਅਖੰਡਣ ਕੋ ਖੰਡ ਹੈ, ਮਹੀਪਨ ਕੋ ਮੰਡ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ ਨ ਨਰੁ ਹੈ' ॥ ੯ ॥

[ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ।

++ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਵੇਖੈ ਵਰਤੈ ਤਾਕੋ ਤਾਕੁ ॥ [ਵਾਰ ਆਸਾ ਮ: ੧

+++ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾ: ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੂਰਬਾਰਧ ਅਧ੍ਯਾ: ੨੭ ਅੰਕ ੧੫, ੧੬, ੧੭ ਤੇ ੨੪

¶ਦੇਖੋ ਤਵਾਰੀਖ ਖਾਲਸਾ ਹਿਸਾ ੧ ਨੰ: ੨ ਪੰਨਾ ੫੧੪ ਤੀ: ਐ:।

¶¶ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਰਾਸ ੧੨ ਅੰਸੂ ੯ ਅੰਕ ੨੯ ਤੋਂ ੩੬ ਤੱਕ।

ਇਸ ਵਿਚ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਅਖੰਡ ਸਰੂਪ ਦੀ ਹੀ ਉਪਾਸਨਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਉਸ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜਕੇ ਉਸ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਵਜਕਤੀ ਫਰਜ਼ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਅਰਾਧੀ ਜਾ ਰਹੀ।

ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਬੀ ਆਪਣੇ ਅਰਾਧਨਾ ਯੋਗ ਇਸ਼ਟ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੂੰ ਅਛੇਦ, ਅਰੂਪ, ਅਨਾਦ, ਅਭੂਤ, ਅਖੰਡ, ਅਛਿੱਜ, ਅਭੇਦ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਗਾ ਕੇ ਉਸਦੇ ਇਕੋ ਅਖੰਡ ਰੂਪ ਦਾ ਪਤਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ* ਤੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ

ਨਮੋ ਪਰਮ ਗਜਾਤਾ ॥ ਨਮੋ ਲੋਕ ਮਾਤਾ ॥ [ਜਾਪੁਜੀ]

ਆਖਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਵਜਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਨਾਮ ਦੇ ਦੇ ਕੇ 'ਪਾਇ ਗਹੇ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮਰੇ' ਵਿਚ ਖੋਹਲਕੇ ਪੂਜਨ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਉਂ ਬੀ ਕਿਹਾ ਹੈ 'ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਸਬ ਹੀ ਪਚ ਹਾਰੇ। ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੂਰ ਕੌਨ ਬਿਚਾਰੇ। ਚਉ: ਅ:]' ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਇਕ ਅਖੰਡ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਹਨ। ਉਸੇ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਕਹਿਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਇਹ ਸਿੱਧਾਂਤ ਦਸਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ

(੧) ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਤਾਕਤ, ਸੱਤਜ, ਬਲ, ਸਮਰੱਥਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਭਵਾਨੀ ਆਦਿ ਕੋਈ ਪਦ ਆਇਆ ਹੈ ਸੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਵਜੂਦ ਤੋਂ ਅਭਿੰਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸੇ ਦਾ ਬੋਧਕ ਹੈ। ਸੱਤਜਾ ਯਾ ਸ਼ਕਤੀ 'ਸ਼ਕਤੇ' ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੋਕੇ ਵਜੂਦ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ ਜਿਵੇਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:-

ਪ੍ਰਥਮ ਕਾਲ ਸਭ ਜਗ ਕੋ ਤਾਤਾ ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਭਯੋ ਤੇਜ ਬਿਖਜਾਤਾ ॥
ਸੋਈ ਭਵਾਨੀ ਨਾਮ ਕਹਾਈ ॥ ਜਿਨ ਸਗਰੀ ਯਹ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ॥ ੨੯ ॥
[ਚਉ ਅਵਤਾ:

ਇਥੇ ਭਵਾਨੀ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀ ਵਜਕਤੀ ਨਹੀਂ ॥ ਇਸੇ ਭਾਵ ਦਾ ਇਕ ਵਾਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਹੈ:-

ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰੁ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ ॥

---

*ਦਸਮ ਗੁਰਵਾਕ: ਅਸੰਭ ਰੂਪ ਅਨਭੈ ਪ੍ਰਭਾ ਅਤਿ ਬਲਿਸਟ ਜਲ ਥਲਿ ਕਰਣ ॥
ਅੱਚੁਤ ਅਨੰਤ ਅੱਦ੍ਵੈ ਅਮਿਤ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ ਤਵ ਸਰਣ ॥ ੧ ॥ ੩੨ ॥
[ਗਜਾਨ ਪ੍ਰਬੋਧ

ਪੁਨਾ: ਨਮੋ ਨਾਥ ਪੂਰੇ ਸਦਾ ਸਿੱਧ ਕਰਮੰ ॥ ਅਛੇਦੀ ਅਭੇਦੀ ਸਦਾ ਏਕ ਧਰਮੰ ॥
ਕਲੰਕੰ ਬਿਨਾਂ ਨਿਹਕਲੰਕੀ ਸਰੂਪੇ ॥ ਅਛੇਦੰ ਅਭੇਦੰ ਅਖੇਦੰ ਅਨੂਪੇ ॥
[ਗਜਾਨ ਪ੍ਰਬੋਧ

ਪੁਨਾ: ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਕੇ ਬੇਦ ਸਬੈ ਤਜ, ਕੇਵਲ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧ ਮਾਨਿਯੋ।
[੩੩ ਸ੍ਵੈਯੇ

'ਕੇਵਲ' ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਵਾਹਦ, ਇੱਕੋ, ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਿੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਯਥਾ: ਭਜੋ ਸੁ ਏਕ ਨਾਮਯੰ ॥ ਜੁ ਕਾਮ ਸਰਬ ਠਾਮਯੰ ॥
ਨ ਜਾਪ ਆਨ ਕੋ ਜਪੋ ॥ ਨ ਅਉਰ ਥਾਪਨਾ ਥਪੋ ॥ ੩੭ ॥
ਬਿਅੰਤਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਹੋ ॥ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਪਾਇ ਹੋ ॥
ਨ ਧਿਆਨ ਆਨ ਕੋ ਧਰੋ ॥ ਨ ਨਾਮ ਆਨ ਉਚਰੋ ॥ ੩੮ ॥
ਤਵੱਕ ਨਾਮ ਰਤਿੰਯ। ਨ ਆਨ ਮਾਨ ਮਤਿਯੰ ॥
ਪਰੰਮ ਧਿਆਨ ਧਾਰੀਯੰ ॥ ਅਨੰਤ ਪਾਪ ਟਾਰੀਯੰ ॥ ੩੯ ॥
ਤੁਮੇਵ ਰੂਪ ਰਾਚਿਯੰ ॥ ਨ ਆਨ ਦਾਨ ਮਾਚਿਯੰ ॥
ਤਵੱਕ ਨਾਮੁ ਉਚਾਰੀਯੰ ॥ ਅਨੰਤ ਦੂਖ ਟਾਰੀਯੰ ॥ ੪੦ ॥
[ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਧਿ: ੬

ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੋ ਮੰਦੇ ॥ [ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਕਬੀਰ ਜੀ

'ਪ੍ਰਥਮ ਕਾਲ ਸਭ ਜਗ ਕੋ ਤਾਤਾ' ਤੋਂ 'ਤੇਜ' ਉਤਪਤ ਹੋਣਾ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਹੋਈ ਤੇ 'ਅਵਲਿ ਅਲਹ' ਨੇ 'ਨੂਰ' ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਨੂਰ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਰਚੀ ਇਕੋ ਭਾਵ ਦੇ ਖਿਆਲ ਹਨ, ਦੁਹਾਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਛੇਦ ਦੇ ਅਖੰਡ ਹੈ ਤੇ ਅਲਗ ਵਜਕਤੀ ਤੇਜ ਨੂੰ ਯਾਂ ਟੂਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ 'ਅਚੁੱਤ ਅਨੰਤ ਅੱਦ੍ਵੈ ਅਮਿਤ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ ਤਵ ਸਰਣ' ਆਖਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਕਦੇ ਦੋ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀਂਦਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ*। ਇਸੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਏਹ ਵਾਕ ਹਨ:-

ਨਮੋ ਪਰਮ ਗਜਾਤਾ ॥ ਨਮੋ ਲੋਕ ਮਾਤਾ ॥ [ਸ੍ਰੀ ਜਾਪੁਜੀ

'ਸਰਬ ਕਾਲ ਹੈ ਪਿਤਾ ਅਪਾਰਾ ॥ ਦੇਬਿ ਕਾਲਕਾ ਮਾਤ ਹਮਾਰਾ' ॥ [ਬਚਿੱ: ੧੪. ੫

ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਲਕਾ ਦੇਬਿ ਕਹਿਕੇ ਉਸੇ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਨੂੰ ਜਣਾਇਆ ਹੈ। 'ਮਾਤ' ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ ਪਦ ਵਰਤਕੇ ਇਸਦੇ ਸੰਬੰਧ ਕਾਰਕ ਦੀ ਵਿਭਕਤੀ 'ਹਮਾਰਾ' ਪੁਲਿੰਗ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਪੁਲਿੰਗ ਪਦ 'ਹਮਾਰਾ' ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਇਹੋ ਗਲ ਜਨਾਉਣ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਬ ਕਾਲ ਤੇ ਦੇਬਿ ਕਾਲਕਾ ਇਕੋ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਵੱਖਰੀ ਵਜਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ:-

ਤਹ ਹਮ ਅਧਿਕ ਤਪੱਸਜਾ ਸਾਧੀ ॥ ਮਹਾ ਕਾਲ ਕਾਲਕਾ ਅਰਾਧੀ ॥੧॥

ਇਹਿ ਬਿਧਿ ਕਰਤ ਤਪੱਸਜਾ ਭਯੋ ॥ ਦ੍ਵੈ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ ॥ [ਬਚਿ: ਨਾ:

ਇਸ ਵਿਚ ਬੀ 'ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਾਲਕਾ' ਇੱਕੋ ਅਭੇਦ ਵਜਕਤੀ ਦੇ ਵਾਚਕ ਹਨ। ਜੇ ਕਦੇ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਾਲਕਾ ਦੋ ਅੱਡ ਅੱਡ ਵਜਕਤੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਅਰਾਧਕ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ 'ਤ੍ਰੈ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹੁਇ ਗਇਓ।' ਦ੍ਵੈ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਾਲਕਾ ਇਕ ਅਭੇਦ ਵਜਕਤੀ ਹੈ+। ਜੇ ਆਪ ਕਾਲਕਾ ਵੱਖਰੀ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਉਸੇ ਨੂੰ 'ਅਲਖ ਗੁਰਦੇਵ ਤੇ ਪ੍ਰਭੁ' ਇਉਂ ਕਿਉਂ ਲਿਖਦੇ, ਯਥਾ:-

---

*ਇਕ ਬਿਨ ਦੂਸਰ ਸਿਉ ਨ ਚਿਨਾਰ ॥ [ਸ਼: ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਾ: ੧੦

ਪੁਨਾ: ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਜਿਨ ਏਕ ਪਛਾਨਾ ॥ ਦੁਤੀਆ ਭਾਵ ਨ ਮਨ ਮਹਿ ਆਨਾ ॥ ੨੧ ॥
ਜੇ ਜੇ ਭਾਵ ਦੁਤਿਯ ਮਹਿ ਰਾਚੇ ॥ ਤੇ ਤੇ ਮੀਤ ਮਿਲਨ ਤੇ ਬਾਚੇ ॥
ਏਕ ਪੁਰਖ ਜਿਨ ਨੈਕ ਪਛਾਨਾ ॥ ਤਿਨ ਹੀ ਪਰਮ ਤੱਤ ਕਹ ਜਾਨਾ ॥ ੨੨ ॥ [ਚਉ: ਅਵ:

+ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਬੀ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਤਪ ਦਾ ਹਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਬਾਬਤ ਐਉਂ ਕਿਹਾ ਹੈ:

ਜੀਤਜੋ ਮਨ ਹੁਇ ਧਜਾਨ ਪਰਾਇਨ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਸਾਥ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥
ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਕੀ ਜੋਤਿ ਓਦੋਤਕ ਅਸ ਸਰੂਪ ਮਹਿਂ ਰਹੇ ਸਮਾਇ ॥
ਏਕ ਰੂਪ ਹੁਇ ਤਨ ਸੁਧ ਬਿਸਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪਾਇ ॥
ਬੀਤੇ ਬਰਖ ਅਸੰਖ ਏਕ ਭੇ ਮੂਰਤ ਤਪ ਕੀ ਤਨੁ ਸੁਹਾਇ ॥ ੩੦ ॥

[ਰਾਸ ੧੧ ਅੰਸੂ ੪੯

ਜਿਸਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ 'ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਸਰਬ ਜੋਤੀ ਮਯ, ਜਜੋਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ' ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਏ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਹੋ ਵਕਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਤ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਹੈ

ਤਹ ਹਮ ਅਧਿਕ ਤਪੱਸਜਾ ਸਾਧੀ ॥ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਾਲਕਾ ਅਰਾਧੀ ॥
ਇਹਿ ਬਿਧਿ ਕਰਤਿ ਤਪੱਸਜਾ ਭਯੋ ॥ ਦ੍ਵੈ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ' ॥

ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਜੀ 'ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਾਲਕਾ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਜਜੋਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਜੋਤੀ ਦਾਤਾ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਪਰਮੇਸੁਰ' ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਤੇ ਕਾਲਕਾ ਦੇਵੀ ਦੋ ਵਜਕਤੀਆਂ ਅਰਥ ਨਹੀਂ

'ਤਾਤ ਮਾਤ ਮੁਰ ਅਲਖ ਅਰਾਧਾ ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧਾ ॥
ਤਿਨ ਜੋ ਕਰੀ ਅਲਖ ਕੀ ਸੇਵਾ ॥ ਤਾਤੇ ਭਏ ਪ੍ਰਸਿੰਨ ਗੁਰਦੇਵਾ' ॥ [ਬਚਿ: ਨਾ:

ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ

ਤਿਨ ਪ੍ਰਭ ਜਬ ਆਇਸ ਮੁਹਿ ਦੀਆ ॥
ਤਬ ਹਮ ਜਨਮ ਕਲੂ ਮਹਿ ਲੀਆ ॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਾਲਕਾ' ਕਹਿ ਆਏ ਹਨ, ਹੁਣੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਅਲਖ ਗੁਰਦੇਵ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ।

ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਹੈ:-

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਾਚ ॥
ਮੈਂ ਅਪਨਾ ਸੁਤ ਤੋਹਿ ਨਿਵਾਜਾ ॥

ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਿਵਾਜਿਆ, ਜੇ ਕਾਲਕਾ ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਨਾਲ ਕਾਲਕਾ ਬਾਚ ਬੀ ਹੁੰਦਾ, ਫਿਰ ਧਿਆ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਲੇਖ ਹੈ:-

ਆਗਿਆ ਕਾਲ ਜਗ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨੰ।

ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:-

ਜੋ ਨਿਜ ਪ੍ਰਭੁ ਮੋ ਸੋਂ ਕਹਾ ਸੋ ਕਹਿਹੋਂ ਜਗ ਮਾਹਿ ॥

ਇਹ ਅਸੀਂ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਲਿੰਗ ਰਹਿਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸਰਬ ਲਿੰਗ ਵਿਚ ਕਹਿ ਜਾਣਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਲਿੰਗ ਕਹਿਣ ਦੇ ਹੀ ਤੁੱਲ ਹੈ। ਪਰ ਜਿੱਥੇ (੨) ਦੇਵੀ ਦੀ ਅਲੱਗ ਰੂਪਤਾ ਆਵੇਗੀ ਓਥੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਾਂਙੂ ਉਹ ਵਜਕਤੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ, ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੀ ਵਰਣਨ ਹੋਵੇਗੀ, ਯਥਾ:-

ਅਨਹਦ ਰੂਪ ਅਨਾਹਦ ਬਾਨੀ ॥
ਚਰਨ ਸਰਨ ਜਿਹ ਬਸਤ ਭਵਾਨੀ ॥ [ਅਕਾ: ਉਸ: ੫

ਇਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੱਸ ਕੇ ਭਵਾਨੀ ਨੂੰ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

ਕਈ ਦੇਵਿ ਆਦਿ ਕੁਮਾਰ*।
ਕਈ ਕਿਸਨ ਬਿਸਨੁ ਅਵਤਾਰ ॥ [ਅਕਾ:-੩੯

ਪੁਨਾ:-

ਕਰ ਰਹੇ। ਤੇ ਅੱਗੇ ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦਦੇ, ਵਰ ਭੂਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਤੇ ਜਗਤ ਵਲ ਟੋਰਦੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਯਥਾ:-

ਮੈਂ ਅਪਨਾ ਸੁਤ ਤੋਹਿ ਨਿਵਾਜਿਓ ਪੰਥ ਪ੍ਰਚੁਰ ਕਰੀਅਹਿ ਜਗ ਜਾਇ ॥੨੦॥

ਇਸ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਕੁਛ ਕੀਤਾ ਸੋ ਕਵੀ ਜੀ ਐਉਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:-

ਆਇਸੁ ਮਾਨਿ ਸੀਸ ਪਰ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਬਾਰਬਾਰ ਅਭਿਬੰਦਨ ਕੀਨਿ ॥
ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਅਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ ਏਕੰਕਾਰ ਸੁ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥੩੪॥ [ਰਾ: ੧੧

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬੀ ਇਹੋ ਸਿੱਧਾਂਤ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਜੀ ਆਪ ਬੀ 'ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਾਲਕਾ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਪ੍ਰਭੂ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਅਕਾਲ, ਏਕੰਕਾਰ' ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ।

*ਆਦਿ ਕੁਆਰ ਦੇਵੀਆਂ। ਆਦਿ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਅਰਥ 'ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ' ਲਾਉਣੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਸਮੂਹ ਦੀ ਸੋਧੀ ਹੋਈ ਬੀੜ ਵਿਚ 'ਦੇਵਿ' ਦੇ 'ਵ' ਨੂੰ ਸਿਆਰੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਅਰਥ ਦੇਵੀ ਹੈ, 'ਆਦਿ ਕੁਮਾਰ' ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਨ ਹੈ।

ਲਖ ਲਖਮੀ ਲਖ ਬਿਸਨ ਕਿਸਨ ਕਈ ਨੇਤਿ ਬਤਾਵਹਿੰ+ ॥ [ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਬੋਧ

ਪੁਨਾ:-

ਸਿਰਜੇ ਦਾਨੋ ਦੇਵਤੇ ਤਿਨ ਅੰਦਰਿ ਬਾਦੁ ਰਚਾਇਆ ॥
ਤੈਹੀਂ ਦੁਰਗਾ ਸਾਜਿਕੈ ਦੈਤਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਾਇਆ ॥
ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਬਲੁ ਰਾਮ ਲੈ ਨਾਲਿ ਬਾਣਾ ਦਹਸਰੁ ਘਾਇਆ ॥
ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਬਲੁ ਕ੍ਰਿਸਨ ਲੈ ਕੰਸ ਕੇਸੀ ਪਕੜ ਗਿਰਾਇਆ ॥
ਬਡੇ ਬਡੇ ਮੁਨਿ ਦੇਵਤੇ ਕਈ ਜੁਗ ਤਿਨੀ ਤਨੁ ਤਾਇਆ ॥
ਕਿਨੀ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥੨॥

[ਭਗਉਤੀ ਕੀ ਵਾਰ

ਇਹੋ ਸਿਧਾਂਤ ਆਦਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੈ, ਯਥਾ:-

ਦੇਵੀਆ ਨਹੀ ਜਾਨੈ ਮਰਮ ॥ ਸਭ ਊਪਰਿ ਅਲਖ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ॥ [ਰਾਮ: ਮ: ੫

ਤਥਾ:-

ਗਾਵਨਿ ਤੁਧਨੋ ਈਸਰੁ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇਵੀ..... [ਆਸਾ ਮ: ੧

ਪੁਨਾ:-

ਕੋਟਿ ਦੇਵੀ ਜਾਕਉ ਸੇਵਹਿ ਲਖਿਮੀ ਅਨਿਕ ਭਾਤਿ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੫

ਤਥਾ:-

ਅਨਿਕ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ॥ [ਸਾਰੰਗ ਮ: ੫

ਤਥਾ:-

ਦੁਰਗਾ ਕੋਟਿ ਜਾਕੈ ਮਰਦਨੁ ਕਰੈ ॥

ਪੁਨਾ:-

ਕੋਟਿ ਸਕਤਿ ਸਿਵ ਆਗਿਆਕਾਰ ॥

ਪੁਨਾ:-

ਕੇਤੇ ਸਿਧ ਬੁਧ ਨਾਥ ਕੇਤੇ ਕੇਤੇ ਦੇਵੀ ਵੇਸ ॥ [ਜਪੁਜੀ

ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਜਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਵੱਗਜ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ ਸਗੋਂ ਅੱਗਜਾਨ ਦਾ ਹਨੇਰਾ -ਚਾਹੋ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇ- ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਯਥਾ:-

ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ਮੂਲੁ ਹੈ ਮਾਇਆ ॥

ਪੁਨਾ:-

ਭਰਮੇ ਸੁਰਿ ਨਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ॥ [ਸੁਖ:

ਪੁਨਾ:-

ਮਾਇਆ ਮੋਹੇ ਦੇਵੀ ਸਭਿ ਦੇਵਾ ॥

ਪੁਨਾ:-

ਦੇਵੀਆ ਨਹੀ ਜਾਨੈ ਮਰਮ ॥

+ਇਸੇ ਛੰਦ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਆਪ ਨੂੰ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਐਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:-
"ਅਸੰਭ ਰੂਪ ਅਨਭੈ ਪ੍ਰਭਾ ਅਤਿ ਬਲਿਸਟ ਜਲ ਥਲਿ ਕਰਣ ॥
ਅੱਚੁਤ ਅਨੰਤ ਅੱਦ੍ਵੈ ਅਮਿਤ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ ਤਵ ਸਰਣ" ॥੧॥੩੨॥
।ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ

ਪੁਨਾ:-

ਦੇਵੀ ਮਰਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ [ਪ੍ਰਭਾ: ਮ: ੫

ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨ ਬਾਬਤ ਇਹ ਵਾਕ ਹੈਨ:-

ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ਪੂਜੀਐ ਭਾਈ ਕਿਆ ਮਾਗਉ ਕਿਆ ਦੇਹਿ ॥ [ਸੋਰ: ਮ: ੫

ਪੁਨਾ:-

ਚੇਰੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਹਿ ਠਾਕੁਰੁ ਨਹੀ ਦੀਸੈ ॥ ਪੋਖਰੁ ਨੀਰੁ ਵਿਰੋਲੀਐ ਮਾਖਨੁ ਨਹੀ ਰੀਸੈ ॥
[ਗਉੜੀ ਮ: ੧

ਪੁਨਾ:-

ਠਾਕੁਰ ਛੋਡਿ ਦਾਸੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਮਨਮੁਖ ਅੰਧ ਅਗਿਆਨਾ ॥ [ਭੈਰ: ਮ: ੫

ਪੁਨਾ:-

ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ਪੂਜਹਿ ਡੋਲਹਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨਹੀ ਜਾਨਾ ॥ [ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ

ਪੁਨਾ:-

ਮਹਾ ਮਾਈ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੈ। ਨਰ ਸੈ ਨਾਰਿ ਹੋਇ ਅਉਤਰੈ ॥ [ਗੋਂਡ ਨਾਮ:

(੩) ਤੀਸਰਾ ਰੂਪ ਦੇਵੀ ਦਾ ਮਿੱਟੀ, ਪੱਥਰ, ਕਾਠ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਸੰਬੰਧੀ ਗੁਰਵਾਕ ਇਉਂ ਹਨ:-

ਮਾਟੀ ਕੇ ਕਰਿ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਜੀਉ ਦੇਹੀ ॥
ਐਸੇ ਪਿਤਰ ਤੁਮਾਰੇ ਕਹੀਅਹਿ ਆਪਨ ਕਹਿਆ ਨ ਲੇਹੀ ॥ [ਗਉ: ਕਬੀਰ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਨ ਮਨ੍ਹੇ ਹੈ ਤੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਉਲਟ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਆਪ ਨੂੰ 'ਬੁਤਸ਼ਿਕਨ' ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਦੇਵੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਟ, ਮ੍ਰਿਤਕਾ, ਪਖਾਣ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਮੂਰਤੀ-ਪੂਜਾ ਦਸਾਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ,

ਯਥਾ:-

ਪਖਾਣ ਪੂਜ ਹੌ ਨਹੀਂ। [ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ੬-੩੫

ਪੁਨਾ:-

ਪਾਹਨ ਕੌ ਅਸਥਾਲਯ ਕੋ ਸਿਰ ਨਿਯਾਇ ਫਿਰਿਓ ਕਛੁ ਹਾਥ ਨ ਆਇਯੋ [੩੩ ਸ੍ਵੱਯੇ

ਸੋ ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਅਤੇ ਲਿਟ੍ਰੇਚਰ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਤ੍ਰੈ ਪੱਖ ਐਉਂ ਸਿੱਧ ਹੋਏ:-

੧. ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੈ। ਸ਼ਕਤਾ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਇਕ ਰੂਪ ਹਨ। ਸ਼ਕਤੇ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀ ਨਿੱਖੜਕੇ ਵੱਖਰਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਉਸ ਤੁੱਲਜ ਅਲੱਗ ਵਜਕਤੀ ਨਹੀਂ ਧਾਰਦੀ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਲਿੰਗ ਭੇਦ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਸੰਬੋਧਨਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਅੱਲਾ ਤੇ ਅੱਲਾ ਦਾ ਨੂਰ' 'ਜਗਤ ਦਾ ਤਾਤ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਤੇਜ' ਦੋ ਵਜਕਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਕੋ ਅੱਦ੍ਵੈ ਅਖੰਡ, ਅਛੇਦ, ਅਭੇਦ ਸਰੂਪ ਹੈ। 'ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਤੂੰ ਹੈ ਮੇਰਾ ਮਾਤਾ' ਤੇ 'ਤੁਮ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੇਰੇ' ਆਦਿਕ ਸੰਬੋਧਨ ਉਸੇ ਦੇ ਹਨ।

੨. ਇਕ ਐਸੀ ਵਜਕਤੀ ਨੂੰ ਜੋ ਅਲੱਗ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਭਿੰਨ ਵਜੂਦ ਰੱਖਦੀ ਹੋਵੇ 'ਓਹੁ ਵੇਖੈ ਓਨਾ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ' 'ਲਖ ਬ੍ਰਹਮੇ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ' 'ਦੇਵੀਆ

ਨਹੀ ਜਾਨੈ ਮਰਮ' ਆਖਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਵੱਖਰੇ ਵਜੂਦ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਵਜਕਤੀ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੀ ਜਨਾਂ ਵਾਂਙੂ ਚੇਰੀ ਕਿਹਾ ਹੈ*। ਏਸ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪਿਛੇ ਦੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ ਜੇ ਪਹਿਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਪੱਖ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਪੱਖ ਇਹ ਦੂਸਰਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ, ਜਯੋਤੀ ਸਰੂਪ ਦੀ ਜਯੋਤਿ ਮੰਨਕੇ ਵੱਖਰੀ ਵਜਕਤੀ ਕਲਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕੇਵਲ ਆਤਮਕ ਵਜਕਤੀ ਮਾਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਕਲਪਿਆ ਸਗੋਂ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਰੀਰਕ ਆਕਾਰ, ਰੰਗ ਰੂਪ ਰੇਖ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਨਾ ਕੇਵਲ ਗੁਪਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਲਿੰਗ ਸ਼੍ਰੀਰ ਵਰਗੇ ਚਿਹਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਲਹੂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਲੈਕੇ, ਚੱਟਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਤੇ (ਸ਼ਰੀਰਕ) ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਲੋਹੇ ਦੀ ਕਰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਬੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਸ ਅਸੂਲ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਈ 'ਦੇਵੀਆ ਨਹੀਂ ਜਾਨੈ ਮਰਮ।' ਜੀਕੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ ਪਰ ਓਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ* ਤਿਵੇਂ ਦੇਵੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਓਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਹੀਂ ਪਰ ਓਹ ਉਸਦੇ ਚੇਲੇ+ ਤੇ ਚੇਰੀਆਂ++ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਮਤ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਕਿਸੇ 'ਕੀਤੇ' ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿਹਤ ਨਹੀਂ

ਬਿਨ ਕਰਤਾਰ ਨ ਕਿਰਤਮ ਮਾਨੋ ॥
ਆਦਿ ਅਜੋਨ ਅਜੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਤਿਹ ਪਰਮੇਸਰ ਜਾਨੋ ॥
[ਸ:ਹ:ਪਾ:੧੦]

ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਦੇਵੀ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ:-

ਤੂੰ ਕਹੀਅਤ ਹੀ ਆਦਿ ਭਵਾਨੀ ॥ ਮੁਕਤਿ ਕੀ ਬਰੀਆ ਕਹਾ ਛਪਾਨੀ ॥

ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਦਸਮੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਐਸਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ 'ਆਂਖ ਤਰੇ ਨਹੀ ਆਨਯੋ।' ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦਾ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੇਵੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ।

ਬੀਰਰਸ ਤੇ ਜੁੱਧ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਆਦਿ ਕਰਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਸਮੇਂ ਕਵਿ ਜੀ ਆਪ ਗਿਣਕੇ ਦੱਸ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਆਏ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪੂਜਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਆਪ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਹੇਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕਰੋ, ਜੋ ਕਹੇ ਕਰੀਏ' ਯਥਾ:-

'ਜਯੋਂ ਹੁਇ ਆਇਸੁ ਰਾਵਰ ਕੀ ਹਮ ਕਾਜ ਕਰੈਂ ਤਿਮ ਦਿਓ ਫੁਰਮਾਏ' ॥

ਫਿਰ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਜੋਗਨੀਆਂ ਆਦਿ ਕੁਛ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਾਲੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:-'ਕਾਲੀ! ਕਪਾਲ ਭਰੋ ਅਪਨੋ ਪਲ ਸ਼੍ਰੋਣਤ ਸੰਗ ਉਮੰਗ ਬਿਸਾਲਾ। '

ਏਥੇ ਕਾਲੀ, ਰੁੱਦ੍ਰ, ਨਾਰਦ, ਜੋਗਨੀਆਂ, ਬੀਰ ਬਵੰਜਾ ਸਾਰੇ ਦਾਸ ਬਣਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਹੱਥ ਜੋੜਦੇ ਮੱਥੇ ਟੇਕਦੇ ਤੇ ਪੂਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਲਕ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ

---

*ਫਿਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਅਜੂਨੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਯਥਾ:-'ਅਜੋਨੀ। ਅਮੋਨੀ'। ਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਕਹੇ ਹਨ। ਯਥਾ:-'ਜੈਸਿ ਜੁਨਿ ਇਕ ਦੈਤ ਬਖਨਿਯਤ ॥ ਤਯੋਂ ਇਕ ਜੁਨਿ ਦੇਵਤਾ ਜਨਿਯਤ ॥ '

*ਓਹੁ ਵੇਖੈ ਓਨਾ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ ॥ [ਜਪੁਜੀ-੩੦

+ਤਿਨਿ ਚੇਲੇ ਪਰਵਾਣੁ ॥

++ਦੁਰਗਾ ਕੋਟਿ ਜਾਕੈ ਮਰਦਨੁ ਕਰੈ ॥

ਹੁਕਮ ਦੇਂਦੇ ਤੇ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹੋ ਹੀ ਦਰਜਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਹੈ। ਕਵਿ ਜੀ ਆਪ ਦੇਵੀ ਦੇਉਤਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਸੌ ਸਾਖੀ ਤੇ ਹੋਰ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਐਵੇਂ ਹੀ ਪਾਸਾ ਪਲਟਾ ਦੇਣਾ ਤੇ ਯਕਾਯਕ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਪੂਜਾ ਯੋਗ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੰਕਟਾਂ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੇ ਦੱਸਣਾ ਯੁਕਤੀ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਜਿਹੜੀ 'ਕਾਲੀ' ਛੇਵੇਂ ਜਾਮੇਂ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਆਵਾਹਨ, ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ, ਆਪੇ ਪਈ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਕੇ ਯਾਚਨਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ:-'ਲਹੂ ਦੇ ਖੱਪਰ ਭਰੋ', ਉਹੋ ਦਸਮੇਂ ਜਾਮੇਂ ਪ੍ਰਗਟਣ ਲਈ ਇਤਨੇ ਖੇਚਲੇ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਕੇ ਬੀ ਭੇਟਾ ਮੰਗਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਅਟਪਟੀ ਹੋਣ ਦੇ ਸਿਵਾ ਦਲੀਲ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਸ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ। ਦਸਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਦੇਵੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਬਾਬਤ ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

ਯਥਾ:- ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਸਨਕਾਦਿਕ ਸਾਰੇ ॥ ਸ਼ੇਖ ਸਾਰਦਾ ਪਾਇਂ ਨ ਪਾਰੇ ॥ ੫ ॥
ਧਯਾਨ ਵਿਖੇ ਜੋਗੀਸ਼ੁਰ ਧਯਾਵੈਂ ॥ ਰਿਖਿ ਨਾਰਦ ਤੇ ਆਦਿਕ ਗਾਵੈਂ ॥
ਇੰਦ੍ਰਾਦਿਕ ਸੁਰ ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ॥ ਬਿੱਦਯਾਧਰ ਗੰਧਰਬ ਪ੍ਰਤੱਛ ॥ ੬ ॥
ਚਰਨ ਕਵਲ ਤੁਵ ਕਰਹਿਂ ਅਰਾਧਨ ॥ ਤਪ ਆਦਿਕ ਸਾਧਹਿਂ ਗਨ ਸਾਧਨ ॥ ੭ ॥

[ਰੁਤ ੨ ਅੰਸੂ ੨੪.

ਫਿਰ ਇੰਨੇ ਉੱਚੇ ਹੋਕੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਕੰਮ ਸੀ ਤਾਂ ਆਗਿਆ ਕਰ ਘੱਲਦੇ ਉਹ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਐਸੀਆਂ ਯੁਕਤੀਆਂ ਪਰ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਵਿਵੇਚਨਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਪਦੀ ਤੇ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਆਪਣਾ ਖੰਡਨ ਆਪ ਕਰਦੇ ਗਏ ਤੇ ਕਹੀ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਬੀਰਰਸ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬੀਰਰਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਬੀ ਫਿਰ ਵਦਤੋਵਯਾਘਾਤ ਹੁੰਦਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਰੂਪ ਅਰੇਖ ਅਰੰਗ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਦੇਵੀ ਜਿਸਦਾ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਤੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਸੌ ਸਾਖੀ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸਰਗੁਣ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈਸੀ ਸਗੋਂ ਸ਼ਰੀਰ ਧਾਰੀ ਬੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹ ਉਂਗਲੀ ਤੋਂ ਭੇਟਾ ਦਿੱਤੀ ਲਹੂ ਦੀ ਬੂੰਦ ਨੂੰ ਚੂਸ ਲੈਣ ਵਾਲੀ (ਜਿਹਬਾ ਅੰਗ ਵਾਲੀ), ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਹੱਥੋਂ ਕਰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਦੱਸ ਕੇ ਨਿਰਾ ਸ਼ਕਤੀ ਮਾਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਨਿਰੀ ਅਰੂਪ ਰੂਪਾ ਬੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸ਼ਰੀਰਕ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਸਿੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਤੇ ਕਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਰਹੇ, ਪਰ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਵਯਕਤੀ ਜਿਸਦੀ ਸਰਗੁਣਤਾ ਸ਼ਰੀਰ ਧਾਰੀ ਹੋਣ (ਸਾਕਾਰਤਾ) ਤੱਕ ਅੱਪੜਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਸੀਂ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਐਸੀਆਂ ਕ੍ਰਿਤ ਵਯਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੁੱਲ ਕਰਤਾ ਮੰਨਕੇ ਪੂਜਣਾ, ਗੁਰੂ ਸਿੱਧਾਂਤ ਵਿਚ ਮਨ੍ਹੇ ਹੈ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਆਇਆ ਬੀਰਰਸੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਮੰਗ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼, ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਪਾਸੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਨੂੰ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਵਿਚ 'ਬਲਬੀਰਤਾ' ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਉਸੇ ਤੋਂ ਬੀਰ ਰਸ ਦੀ ਦਾਤ ਲੈਂਦੇ, ਅਤੇ ਮਿਲੀ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਉਸੇ ਤੋਂ ਇਹ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਦੇ ਲੱਭ ਪੈਣ ਤਦ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵੱਖਰੀ ਬੀਰਰਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਆਪੇ ਹੀ

ਵਾਧੂ ਤੇ ਨਿਰ ਅਰਥਕ ਦਿੱਸ ਪਵੇਗੀ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ 'ਬੀਰਤਾ ਸ਼ਕਤੀ' ਪਰਥਾਇ ਵਾਕ:। -

ਅਤਿ ਸੂਰਾ ਜੇ ਕੋਊ ਕਹਾਵੈ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਕਲਾ ਬਿਨਾ ਕਹਿ ਧਾਵੈ ॥

[ਸੁਖਮਨੀ।

ਪੁਨਾ:-

ਦਾਨ ਕੇ ਦਿਵੱਯਾ ਮਹਾ ਮਾਨ ਕੇ ਬਢੱਯਾ ਅਵਸਾਨ ਕੇ ਦਿਵੱਯਾ ਹੋ ਕਟੱਯਾ ਜਮ ਜਾਲ ਹੈ ॥
ਜੁੱਧ ਕੇ ਜਿਤੱਯਾ ਅਬਿਰੁੱਧ ਕੇ ਮਿਟੱਯਾ ਮਹਾ ਬੁੱਧਿ ਕੇ ਦਿਵੱਯਾ ਮਹਾ ਮਾਨ ਹੂੰਕੇ ਮਾਨ ਹੈ ॥

[ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ੨੫੩

ਪੁਨਾ:-

ਜੁੱਧ ਕੇ ਜਿਤਈਆ, ਰੰਗ ਭੂਮ ਕੇ ਭਵਈਆ
ਭਾਰ ਭੂਮ ਕੇ ਮਿਟਈਆ ਨਾਥ ਤੀਨ ਲੋਕ ਗਾਈਐ ॥

[ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ੧. ੪੩.

ਪੁਨਾ:-

ਗਾਲਬ ਗਿਰੰਦਾ ਜੀਤ ਤੇਜਕੇ ਦਿਹੰਦਾ..... ॥ [ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ੩. ੪੫.

ਪੁਨਾ:-

ਜੋਤ ਕੋ ਜਗਿੰਦਾ ਜੰਗ ਜਾਫਰੀ ਦਿਹੰਦਾ...... ॥ [ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ੧. ੪੬.

ਪੁਨਾ:-

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਰੱਛਾ ਹਮਨੈ ॥
ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੀ ਰੱਛਿਆ ਹਮਨੈ ॥
ਸਰਬ ਕਾਲ ਜੀ ਦੀ ਰੱਛਿਆ ਹਮਨੈ ॥
ਸਰਬ ਲੋਹ ਜੀ ਦੀ ਸਦਾ ਰੱਛਿਆ ਹਮਨੈ* ॥

---

*ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਘੋਖਣ ਨਾਲ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਜੋ ਤ੍ਰੀਕਾ ਬੀਰ ਰਸ ਉਤਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵਰਤਿਆ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਹੀ ਬੀਰ ਰਸ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਦੱਸਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਬਲ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਆਪ ਨੇ ਬੀਰਰਸੀ ਬਾਣੀ ਰਚੀ ਜਿਸ ਨੇ ਉਤਸਾਹ ਭਰਿਆ। ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਕੇ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ, ਭ੍ਰਾਤ੍ਰੀ ਪਿਆਰ ਉੱਦਮ ਤੇ ਉਤਸਾਹ ਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਲੰਗਰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਕੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਮੇਟਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿੱਦਿਆ ਸਿਖਾਕੇ ਆਪ ਕਰਕੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਰਾਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਆਸਰੇ ਉੱਠਣਾ ਸਿਖਾਲਿਆ। ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਕੇ ਤੇ ਤੇਗ਼ ਨਾਲ ਸ੍ਵੈਸਹਾਰੇ ਤੇ ਟਿਕਕੇ ਸੁਖਦਾਈ ਬੀਰ ਬਣਾਇਆ। ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਇੰਨਾ ਵਧਾਇਆ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਰਤੇ। ਭਾਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਧਜਾਨ ਅੰਦਰੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੱਲ ਰਹੇ ਤੇ ਬਾਹਰ ਹੱਥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇ ਜਾਵੇ। ਅੰਦਰ ਲਿਵ ਜੁੜੀ ਰਹੇ ਤੇ ਬਾਹਰ ਉਸੇ ਸਾਈਂ ਦਾ ਤੇਜ ਤੇ ਬਲ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਚਮਕਾਰੇ ਮਾਰੇ। ਆਪਣੇ ਡੌਲੇ ਫਰਕਨ ਪਰ ਝੂਠੀ ਹਉਮੈਂ ਨਾ ਆਵੇ, ਸ਼ੁੱਧ ਬੀਰਰਸ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲਾ ਬੀਰਰਸ ਤੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬੀਰਰਸ ਉਦਜਤ ਰਹੇ। ਜੈਸੇ ਤੇਗ ਉਪਲਖਿਤ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਮਹਿੰਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਖਗ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡੰ ਖਲ ਦਲ ਖੰਡੰ ਅਤਿ ਰਣ ਮੰਡੰ ਬਰਬੰਡੰ ॥
ਭੁਜਦੰਡ ਅਖੰਡੰ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡੰ ਜੋਤਿ ਅਮੰਡੰ ਭਾਨ ਪ੍ਰਭੰ ॥
ਸੁਖ ਸੰਤਾ ਕਰਣੰ ਦੁਰਮਤਿ ਦਰਣੰ ਕਿਲਵਿਖ ਹਰਣੰ ਅਸ ਸਰਣੰ ॥
ਜੈ ਜੈ ਜਗ ਕਾਰਣ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਬਾਰਣ ਮਮ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਣ ਜੈ ਤੇਗੰ ॥ ੨ ॥ [ਬ: ਨਾਟਕ

ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਜੁੱਧਾਂ ਜੰਗਾਂ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਯਾ ਰੱਖਿਆ ਹੋਣ ਪਰ ਯਾ ਜੁੱਧਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਬਚ ਜਾਣ ਪਰ ਆਪਦੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸ਼ੁਕ੍ਰਾਨੇ ਤੇ ਟੇਕ ਦੇ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭੰਗਾਣੀ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਚਮਕੌਰ ਸਾਕੇ ਤਕ ਦੇ ਮਾਰਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਰਵਸ਼ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰੀਏ ਤੇ ਟੇਕ ਦੀ' ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਯਥਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ:-

੧. ਜੰਗ ਭੰਗਾਣੀ ਫਤੇ ਹੋਣ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ:-

ਭਈ ਜੀਤ ਮੇਰੀ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਾਲ ਕੇਰੀ ॥

੨. ਖਾਨਜ਼ਾਦੇ ਦੇ ਭੱਜ ਜਾਣ ਪਰ:-

ਪ੍ਰਭ ਬਲ ਹਮੈ ਨ ਛੁਇ ਸਕੈ ਭਾਜਤ ਭਏ ਨਿਦਾਨ ॥

੩. ਹੁਸੈਨੀ ਜੁੱਧ ਫਤੇ ਹੋਣ ਪਰ:-

ਰਾਖਿ ਲਿਯੋ ਹਮ ਕੋ ਜਗਰਾਈ ॥
ਲੋਹ ਘਟਾ ਅਨਤੈ ਬਰਸਾਈ ॥ ੬੯ ॥

੪. ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੇ ਦੇ ਆਉਣ ਪਰ:-

ਸੰਤਨ ਕਸ਼ਟ ਨ ਦੇਖਨ ਪਾਯੋ। ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਨਾਥ ਬਚਾਯੋ ॥

੫. ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਸਲਾਮਤ ਬਚ ਜਾਣ ਪਰ ਜ਼ਫਰਨਾਮੇ ਵਿਚ:-

ਅਗਰ ਬਰਯਕ ਆਯਦ ਦਹੋ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ॥
ਨਿਗਾਹਬਾਨ ਓਰਾ ਸ਼ਵਦ ਕਿਰਦਗਾਰ* ॥
ਤੁਰਾ ਗਰ ਨਜ਼ਰ ਹਸਤ ਲਸ਼ਕਰ ਵ ਜ਼ਰ ॥
ਕਿ ਮਾਰਾ ਨਿਗਾਹਸਤ ਯਜ਼ਦਾਂ ਸ਼ੁਕਰ+ ॥
ਕਿ ਓਰਾ ਗ਼ਰੂਰਸਤ ਬਰ ਮੁਲਕੋ ਮਾਲ ॥
ਵ ਮਾਰਾ ਪਨਾਹਸਤ ਯਜ਼ਦਾਂ ਅਕਾਲ++ ॥

ਪੁਨਾ:-

ਨ ਪੇਚੀਦ ਮੂਏ ਨ ਰੰਜੀਦ ਤਨ ॥
ਕਿ ਬੇਰੂੰ ਬੁਦਾ ਬੁਰਦ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸ਼ਿਕਨ¶ ॥ ੪੪ ॥

ਸਾਰੇ ਬੀਰ ਰਸੀ ਜੁੱਧ ਜੰਗ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਪਰ ਆਪਣੀ ਟੇਕ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਦਾਤਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਅਹਿੱਲ ਟੇਕ ਉਸੇ ਤੇ ਹੀ ਸਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੀਰਰਸ ਦਾਤਾ ਸਿੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਕ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਬੀ ਇਸੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ ਤੱਕਣਾ ਹੈ:-

ਬੀਰ ਰਸ ਛੇਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਓਦੋਂ ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਰਾਧੀ ਗਈ। ਫਿਰ ਬੀਰਰਸ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਲਾਲ ਚੰਦ ਜੀ ਹਲਵਾਈ ਵਰਗਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਚੁਕੇ ਸਨ, ਫਿਰ ਦੇਵੀ ਅਰਾਧ ਕੇ ਬੀਰਰਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਪੂਰਬ ਅਪਰ ਵਦਤੋਵਯਾਘਾਤ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਲਗ ਅਲਗ ਕਰਕੇ, ਵੱਖਰੇ ਵਜੂਦ ਦੇਕੇ ਪੂਜਣ ਦੀ ਬੀ ਕੋਈ

---

*ਮੇਰਾ ਰਾਖਾ ਕਰਤਾਰ ਹੈ।

+ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰ ਦੀ ਟੇਕ ਹੈ ਮੈਨੂੰ।

++ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਪਨਾਹ ਹੈ।

¶ਅਰਿ ਨਾਸ਼ਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਕੱਢ ਆਂਦਾ।

ਮਿਸਾਲ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ, ਰਿਜ਼ਕ ਰੋਟੀ ਦੀ ਬਾਹੁਲਤਾ ਵਾਸਤੇ 'ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ' ਯਾ 'ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਵਜਕਤੀ' ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਬ੍ਰਿਧੀ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਯਾ 'ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ਼ਕਤੀ' ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਉਪਾਸਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿੱਧਾਯੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਵ ਕਿ 'ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਕਤੀ' ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਉਪਾਸਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾ ਮਾਰਿਆ ਕਰ, ਕੇਵਲ 'ਕਾਲੀ' ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਨਿਖੇੜਵੀਂ ਪੂਜਾ ਦੀ ਕਿਉਂ ਲੋੜ ਪਈ?

ਫਿਰ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਮੁਜਬ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇਵੀ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਹਾਰਕੇ ਬਿੰਧਜਾਚਲ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਮੂਰਤੀ ਬਣ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਤੇ ਦੇਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੇ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਹਾਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਜੇ ਦੇਵੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿੱਤਗਜਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੀ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਹਿਸਾਨ ਦੇ ਬਦਲੇ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਸੀ ਤਾਂ ਆਪੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆ ਗਈ, ਇਤਨੇ ਕਠਨ ਤਪ ਕਿਉਂ ਕਰਵਾਏ ਤੇ ਐਤਨੀਆਂ ਬਲੀਆਂ ਕਿਉਂ ਮੰਗੀਆਂ? ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤੱਗਜਤਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਕੀਹ ਦਿਖਾਈ? ਤੇ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕੀਹ ਦਿੱਤਾ? ਚਾਰੋਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਲੀ ਦਿਓ, ਲੱਖਾਂ ਸਿਖ ਬਲੀ ਦਿਓ, ਆਪਣਾ ਲਹੂ ਦਿਓ, ਚਾਲੀ ਵਰ੍ਹੇ ਦੁੱਖ ਪਾਓ ਤਾਂ ਪੰਥ ਕੁਛ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣ ਲਗੇਗਾ, ਇੰਨਾ ਚਿਰ ਤੁਰਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਖ਼ੂਬ ਅਲਖ ਮੁਕਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਹ ਵਰ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰਾਪ? ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਕਰੜਾਈ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਉਪਰਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖਰੀ ਵਜਕਤੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਇਸ਼ਟ ਪੂਜਜ ਮੰਨਣੋ ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਬੀ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਕ 'ਅਨੰਦ ਘਨ' ਨਾਮੇ ਸਾਧੂ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਦੀ ਅਨਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਟੀਕਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ 'ਗੁਰ ਈਸਰੁ ਗੁਰੁ ਗੋਰਖੁ ਬਰਮਾਂ ਗੁਰੂ ਪਾਰਬਤੀ ਮਾਈ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਛੇ ਗੁਰੂ ਦੱਸੇ ਸਨ। ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ 'ਗਰਬ ਗੰਜਨੀ ਟੀਕਾ' ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਖ਼ੂਬ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦਸਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਟ 'ਦੇਵੀ' ਆਦਿਕ ਕੋਈ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਯਥਾ:- ''ਜੇਕਰ ਅਪਨੋ ਗੁਰਬ੍ਰਹਮਾਂ ਕੋ ਮਾਨਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋ ਐਸੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਕੋ ਅਪਣੀ ਬਾਣੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿਤੇ।

ਬ੍ਰਹਮੈ ਗਰਬੁ ਕੀਆ ਨਹੀ ਜਾਨਿਆ ॥
ਬੇਦ ਕੀ ਬਿਪਤਿ ਪੜੀ ਪਛੁਤਾਨਿਆ

ਇਤਿਆਦੀ ਸ਼ਬਦੋਂ ਮੈਂ ਤਰਕਤ ਹੀ ਰਹੇ। ਜੇਕਰ ਇਨ ਛਿਅਨ ਕੋ ਗੁਰੂ ਮਾਨਤੇ, ਕਿਤੇ ਤੋ ਕਹਿਤੇ 'ਹੇ ਸਿਖ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੋ ਭਜਨ ਕਰ।' ਵਾ 'ਸ਼ਿਵਜੀ ਕੇ ਲਿੰਗ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕੋ ਅਧਿਕ ਫਲ ਹੈ, ਸੋ ਕਰਤ ਰਹੁ।' ਵਾ 'ਤੀਨੋ ਦੇਵੀਆਂ ਕੀ ਉਪਾਸਨਾਂ ਕਰ*।' ਜੋ ਸਿੱਖਜ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੋ ਅਪਨੇ ਗੁਰਨ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਤਾਵਤ ਹੈਂ। ਜੈਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਜੀ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਅਨੇਕ ਸਥਾਨ ਬਿਖੈ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਮਹਿੰਮਾ ਕੋ ਬਰਨਜੋ ਹੈ। [ਪ੍ਰਮਾਣ]

*ਦੇਖੋ ਏਥੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਖੰਡਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁਰਗਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ।

ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ ਸੁਣਿਆ ਪੇਖਿਆ
ਸੇ ਫਿਰਿ ਗਰਭਾਸਿ ਨ ਪਰਿਆ ਰੇ ॥

ਇਤਿਆਦੀ ਅਨੇਕ ਵਾਰ ਕਹੇ ਹੈ। ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਰੇ ਜੋ ਸਿਖ ਹੈਂ ਸੋ ਸਰਬ ਜਾਨਤ ਹੈਂ। ਔਰ ਅਬ ਤੀਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਿੱਖ ਕਮਾਵਤ ਹੈਂ। ਬਿਸ਼ਨ ਸ਼ਿਵ ਕੀ ਪੂਜਾ, ਪਾਹਨ ਕੀ ਜੋ ਹੈ, ਤਿਸ ਕੋ ਬਿਵਰਜਤਿ ਕਰਨੋ ਹੈ [ਪ੍ਰਮਾਨ]

ਹਿੰਦੂ ਮਲੇ ਭੂਲੇ ਅਖੁਟੀ ਜਾਂਹੀ ॥
ਨਾਰਦਿ ਕਹਿਆ ਸਿ ਪੂਜ ਕਰਾਂਹੀ ॥
ਅੰਧੇ ਗੁੰਗੇ ਅੰਧ ਅੰਧਾਰੁ ॥
ਪਾਥਰੁ ਲੇ ਪੂਜਹਿ ਮੁਗਧ ਗਵਾਰ ॥
ਓਹਿ ਜਾ ਆਪਿ ਡੁਬੇ ਤੁਮ ਕਹਾ ਤਰਣਹਾਰ' ॥

ਲਿੰਗ ਸਾਲਿਗਰਾਮ ਪਾਹਨ ਕੋ ਜੋ ਪੂਜਨ ਹੈ ਤਿਨੋ ਤੇ ਅਪਣੇ ਪੰਥ ਕੋ ਬਰਜਤੋ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਨ ਕੇ ਹਜ਼ੂਰ ਭੀ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸ਼੍ਰਵਨ ਭੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰੀ ਹੈ: ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ਼ਿਵ ਆਦਿ ਕੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਹੁ। ਐਸੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਬਿਖੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਯੋ। ਮਨ ਕੀ ਮਤਿ ਕਰ ਜੋ ਅਨੰਦ ਘਨ ਲਿਖ ਗਯੋ ਹੈ ਤਿਸ ਤੇ ਕਿਸੀ ਨੇ ਮਾਨ ਕਰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਬੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲਯੋ ਹੈ। ਜੋ ਰੁਦ੍ਰਾਛ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ ਧਾਰਿ ਕੈ ਤਿਲਕ ਆਦਿ ਕਰਣ ਲਗ ਪਰੇ ਹੈਂ। ਯਾਂਹੀ ਤੇ ਕਹਯੋ ਅਨੰਦਘਨ ਨੀਰ ਮਥ ਗਯੋ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਰੀਤਿ ਕੋ ਤੋ ਸਿੰਘ ਕੀ ਰੀਤਿ ਸੋਂ ਗਰਜਤਿ ਹੈ ਦੇਸਨ ਪਰਦੇਸ਼ਨ ਮੈਂ:-ਭਾਣਾ ਮਾਨਣੋ, ਹਉਮੈ ਕੋ ਤਜਣੋ, ਸਤਿਨਾਮ ਕੋ ਸਿਮਰਨ, ਸਰੂਪ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਇਹ ਮਤਿ ਸਤਿਗੁਰਨ ਕੋ। ਜੰਬੁਕ ਜੈਸੇ ਅਪਰ ਮਤ ਜੋ ਹੈਂ ਤਿਨ੍ਹੋਂ ਮੈਂ ਕੈਸੇ ਮਿਲਤ ਹੈਂ। ਹੈਰੰਨਗਰਭ ਭੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੇ ਸੇਵਕਨ ਕੋ ਮਤ। ਸ਼ੈਵੀਨ ਸ਼ਿਵ ਕੀ ਉਪਾਸਕੀ, ਤਿਨ ਕੌ ਮਤ। ਤੀਨੋ ਦੇਵਨ ਕੇ ਮਤ ਆਦਿ ਔਰ ਅਨੇਕ ਹੈਂ ਪਰਸਪਰ ਬਿਰੋਧੀ ਏਕ ਦੂਸਰੇ ਕੋ ਖੰਡਨ ਕਰਤ ਹੈਂ। ਤਿਸ ਕੇ ਔਰ ਖੰਡਤ ਹੈਂ। ਅਪਨੇ ਪਖ ਬਾਦ ਕੇ ਹੇਤ ਅਨੇਕਾਨ ਅਨੇਕ ਤਰਕ ਉਠਾਵਤ ਹੈਂ, ਅਪਨ ਮਤ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬੇਦ ਕੀ ਸ੍ਰੁਤੀ ਖੋਜ ਖੋਜ ਰਾਖੀ ਹੈਂ, ਔਰ ਕੇ ਖੰਡਬੇ ਹਿਤ ਖੋਜ ਲਈ ਹੈਂ। ਆਪਨੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਿਰਵੈਰ ਜਿਸ ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਕੋ ਕੱਲਯਾਨ ਹੋਇ ਸੋ ਕਹਿ ਗਏ ਹੈਂ ਸੂਧੀ ਬਾਤ। ਜਿਸ ਕੋ ਇਸ ਰੀਤਿ ਕੀ ਗਿਆਤਾ ਨਹੀਂ ਸੋ ਅਨੇਕ ਕਲਪਨਾ ਉਠਾਵਤ ਹੈਂ। ਜਿਨੋ ਨੇ ਇਹ ਸਮਝ ਰਾਖੀ ਹੈ ਬਹੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਮਾਵਤੇ ਹੈ, ਤਿਨ ਕੋ ਮੁਕਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੁਖੈਨ ਹੀ ਹੁਇ ਆਵਤ ਹੈ। ਔਰ ਜੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਨ ਮੈਂ ਹੋਕਰ ਪਖਬਾਦ ਕੋ ਉਠਾਵਤ ਹੈਂ ਬਹੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਮਤ ਕੋ ਰਲਾਯੋ ਚਾਹਤਿ ਹੈਂ ਸੋ ਅਨਜਾਨ ਹੀ ਠਗਯੋ ਜਾਯਗੋ, ਨਿਸ਼ਚੇ ਵਾਰੇ ਜੋ ਸਿੱਖ ਹੈਂ ਸੋ ਤੋ ਸੁਪਨ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਤਿਨਕੋ ਕਹਿਨੋ ਨਹੀਂ ਮਨੈਂਗੇ। ਐਸੀ ਐਸੀ ਤਰਕਾਂ ਅਨੰਦਘਨ ਕੇ ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਪਰ ਔਰ ਅਨੇਕ ਉਠਤਿ ਹੈਂ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਇਸੀ ਬਾਤ ਤੇ ਭਵਿੱਖਤ ਬਿਚਾਰ ਕੇ ਅਪਨੇ ਗੁਰਨ ਕੋ ਨਿਰਨਾ ਕਰ ਗਏ ਹੈਂ। ਜੋ ਲੋਕ ਆਸ਼ੈ ਤੋ ਸਤਿਗੁਰਨ ਕੋ ਸਮਝਹਿੰਗੇ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਕਿਸੀ ਕੇ ਮਤ ਕੋ ਅਨੁਮਾਨ ਕਰੈਗੋ ਕੋਈ ਕਿਸੀ ਕੋ ਕਹੈਗੋ। ਯਾਂਹੀ ਤੇ ਗੁਰ ਬਤਾਇ ਗਏ ਹੈਂ ਸੇਈ ਕਹਤਿ ਹੈਂ-

ਆਦਿ ਅੰਤ ਏਕੈ ਅਵਤਾਰਾ ॥
ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝੀਅਹੁ ਹਮਾਰਾ ॥

ਅਰੁ ਦੇਵੀ ਜੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰੀ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ, ਸੋ ਕੈਸੇ ਜੋ ਅਨੇਕ ਸਥਾਨ ਬਿਖੈ ਅਪਨੀ ਬਾਣੀ ਮੈਂ ਉਸਤਤਿ ਚੰਡਿਕਾ ਕੀ ਕਰੀ ਹੈ*, ਤਿਸ ਕੋ ਸੁਨਕੈ ਪੀਛੈ ਤੇ ਲੋਕ ਅਨੰਦ ਘਨ ਜੈਸੇ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਜੋ ਦਸਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਕੋ ਗੁਰੂ ਦੇਵੀ ਹੈ. ਤਹਾਂ ਭੀ ਨਿਰਨੈਂ ਕਰ ਗਏ ਹੈਂ ਪ੍ਰਮਾਣ:-

ਅਰੁ ਸਿੱਖ ਹੌ ਆਪਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੌ ਇਹ ਲਾਲਚ ਹਉ ਗੁਨ ਤਉ ਉਚਰੋ ॥

'ਮਨ' ਨਾਮ ਗੁਰ ਕੋ ਹੈ ਸੋ ਪ੍ਰਥਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤੇ ਦਸਵੀਂ ਪ੍ਰਯੰਤ ਸਰਵ ਕੋ ਏਕ ਆਸ਼ੇ ਹੈ। ਏਕ ਹੀ ਇਨ ਕੋ ਗੁਰ ਹੈ। ਏਕ ਹੀ ਇਨ ਕੋ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਮੁਕਤਿ ਹਿਤ ਏਕ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਜੋ ਬਿਲੱਖਣ ਸਮਝਤ ਹੈ ਤਿਨੋਂ ਤੇ ਮੂਰਖ ਅਧਿਕ ਔਰ ਕੌਨ ਹੈ?''

ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਲਿੱਖਤ ਨਿਰਸੰਸੇ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਦਸਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਪੂਜਯ ਇਕ ਅਕਾਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਕੌਤਕ (ਦੇਵੀ ਸਿੱਧ ਕੀਤੀ) ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ ਕਵੀ ਲੋਕ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਜਯੋਤੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਵਯਕਤੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਆਪ ਬੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸਰਬ ਸਮਰੱਥ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਕਿ ਦੇਵੀ ਕਿਉਂ ਪੂਜਣੀ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਇਕ 'ਕੌਤਕ ਮਾਤ੍ਰ' ਕਹਿਕੇ ਯੁਕਤੀ ਦਾ ਹਥਿਆਰ ਹੱਥੋਂ ਛੱਡ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਯਥਾ:-

ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਕਿਤਿਕ ਜੋ ਆਹੀ। ਪਦ ਪੰਕਜ ਗੁਰ ਮੱਧ ਸਮਾਹੀਂ।
ਇਹ ਭੀ ਇਕ ਕੌਤਕ ਕੋ ਕਾਜਾ। ਕਰਤਿ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਾ ॥
[ਗੁ:ਬਿ: ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਪੰਨਾ ੨੦੩

ਅਰਥਾਤ ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਜਿਤਨੇ ਬੀ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਗਪੰਕਜ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਕੌਤਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਕੋਈ ਖੇਡ ਮਾਤਰ ਚੋਜ ਸੀ।

ਕੌਤਕ ਨਾਮ ਹੈ ਤਮਾਸ਼ੇ ਦਾ, ਯਥਾ:- 'ਕੌਤਕ ਕੋਡ ਤਮਾਸਿਆ' ਸੋ ਜੇ ਫਰਜ਼ ਕਰ ਲਈਏ ਕਿ ਕੋਈ ਗਲ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣਾ ਇਕ ਤਮਾਸ਼ੇ ਮਾਤ੍ਰ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ

---

*ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਹੀ ਕਈ ਆਦਮੀ ਦੇਵੀ ਪੂਜੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ੨੪ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਬੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਮਾਯਨ ਤੇ ਭਾਗਵਤ ਆਦਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਉਲਥੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਦੇ ਉਲਥੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਵਿਚ ਚੰਡੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਰਾਮਾਇਨ ਤੇ ਭਾਗਵਤ ਆਦਿਕ ਦੇ ਉਲਥਿਆਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤੁਤਿ ਹੈ, ਏਹ ਉਸਤਤੀਆਂ ਬੀ ਮੂਲ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ। ਸੋ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ੨੪ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਹੋਣ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਸੇ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਦਾ ਰਚਿਆ ਜਾਣਾ ਇਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਵੀ ਭਗਤ ਸੇ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾਂ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਲਥਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਲਥੇ ਕਰਨ ਦਾ ਆਸ਼ਯ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਜਿਹਾ ਕਿ ਚੰਡੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਸੁਨੈ ਸੂੰਮ ਸੋਫੀ ਲਰੈ ਜੁੱਧ ਗਾਵੈ ॥ ੨੬੦ ॥

ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਦਸਮ ਕਥਾ ਭਾਗੌਤ ਕੀ ਭਾਖਾ ਕਰੀ ਬਨਾਇ ॥
ਅਵਰ ਬਾਸਨਾ ਨਾਹਿ ਪ੍ਰਭ ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਕੇ ਚਾਇ ॥ ਆਦਿ

ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਸ਼ਾਕਤਕ ਮਤ ਦੇ ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣੇ ਪਰ ਕਿ ਆਪ ਬੀਰ ਰਸ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਕਦੇ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਤਾਂ ਕਾਰਜ ਸੁਖੈਨ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਗਲ ਪਰ ਅਮੰਨਾ ਨਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਹਿਤ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਓ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਹੀ ਸਾਰੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦੇਣੀ ਤੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖੀ ਚੱਲਣਾ ਤੇ ਅੰਤ ਸਿੱਧ ਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਤੱਖ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿਖਾਕੇ ਤੇ ਅਪਣੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬਾਹੂਬਲ ਹੀ ਤਾਕਤਵਰ ਦੱਸਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰਨਾ ਤੇ ਯੱਗ ਕਰਕੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸੱਦਣਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਤੇ ਨਿਰਾਸਤਾ ਉਸ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ 'ਜੋ ਕੁਛ ਲੇਖ ਲਿਖਯੋ ਬਿਧਨਾ' ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕੌਤਕ ਦਾ ਭਾਵ ਲੈਕੇ ਜੇ ਫਰਜ਼ ਹੀ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਇਸ ਯਾ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੋਜ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਕੌਤਕ ਲਈ ਕਰਨਾ ਬੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ 'ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪੂਜ੍ਯ' ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਰਾਧੀ ਗਈ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ*।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਹਾਸੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਸ ਪੱਖ ਵਿਚ ਲਿਖਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਕਸਰ ਗਿਆਨੀ 'ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਮਾਇਆ' ਨੂੰ ਤੇ ਇਸ ਦੇਵੀ ਯਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਜੋ ਦੇਵੀ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟੀ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਜੀਵ ਹੈ, ਚੇਤਨ ਵਜੂਦ (ਵਜਕਤੀ) ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਤੇਜ ਇਸਦਾ ਅਸਲਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਏਹ ਸ਼ੁੱਧ ਚੇਤਨ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਬੀ ਬਾਜ਼ੇ ਵੇਲੇ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ*। ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਾਂਖ ਵਾਲੀ 'ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ' ਤੇ ਵੇਦਾਂਤ ਵਾਲੀ 'ਮਾਯਾ' ਜੜ੍ਹ ਹਨ, ਉਪਾਧੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਂਖ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਆਛਾਦਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਫਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਵੇਦਾਂਤ ਦੀ ਮਾਇਆ ਭੁਲੇਵਾ ਤੇ ਭੁਲੇਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਅਗਜਾਨ ਤੇ ਅੰਧੇਰਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ, ਇਸ ਤੇ ਬਿਜੈ ਪਾਉਣੀ, ਇਸ ਦੇ ਫੰਧੇ ਤੋਂ ਛੁੱਟਣਾ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਧਰ ਦੇਵੀ ਯਾ ਸ਼ਕਤੀ ਪੂਜਨੀਕ ਕਹੀ ਦੀ ਹੈ, ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਦੱਸੀਦੀ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਯੋਗ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਿਵੇਂ ਕਜਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਸੋ ਜੇ ਦੈਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਪ੍ਰਯਾਯਵਾਚੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਏਗਾ ਤਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਉਹ ਤਿਆਗਣੇ ਯੋਗ ਤੇ ਨਾਂ ਪੂਜਣੇ ਯੋਗ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਜਗਤ ਨੂੰ ਉਡਾਵਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਆਪ ਆਏ ਸਨ। ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਦਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਾਸ ਨੂੰ ਕਰਨੀ ਸੀ।

੩. ਤੀਸਰਾ ਸਰੂਪ ਦੇਵੀ ਦਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੈ। ਸੋ ਸਿਖ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਅਸਾਂ ਪਿੱਛੇ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਲਿਖੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪੱਥਰ, ਮਿੱਟੀ, ਕਾਠ ਯਾ ਧਾਤੂ ਆਦਿ ਦੀ ਘੜੀ ਮੂਰਤੀ ਜੋ ਵਿੰਧਯਾਚਲ ਤੇ ਕਾਲੀ ਬਾੜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਥਾਈਂ ਪੂਜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੂਜੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤੇ ਬਹਿਸ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਗਜਾਨੀ ਜੋ ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ੍ਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਦੇਵੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦਾ ਪੂਜਨ ਨਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਨਾ ਗੁਰ

---

*ਇਸ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵੀਚਾਰ ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਆਵੇਗੀ।

*ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਵਾਕ:-

ਪਰਮ ਜਯੋਤਿ ਕੀ ਜੋਤਿ ਮਹਾਨੀ ॥ ਸਿਮਰੇ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਬਰਦਾਨੀ ॥ [ਰੁਤ ੩ ਅੰਸੂ ੯ ਅੰਕ ੪੩

ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਹੈ, ਨਾ 'ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ, ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਪਰਲੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦੇਵੀ ਦਾ ਇਹ ਪੱਖ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਗੋਚਰਾ ਨਹੀਂ।

੩. ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਹਿਲੂ

ਇਸ ਪਾਸੇ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਿਚ ਤ੍ਰੈ ਸਮੇਂ ਨਿਯਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ,

(ੳ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ੧੯੩੩ ਤਕ ਦਾ ਸਮਾਂ

(ਅ) ੧੯੩੩ ਤੋਂ ੧੯੪੬ ਤੇ

(ੲ) ੧੯੪੬ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤਕ ਦਾ ਸਮਾਂ+।

(ੳ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸੰ: ੧੯੩੩ ਤੱਕ ਦਾ ਸਮਾਂ

ਹੁਣ ਅਸਾਂ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੇਵੀ ਪੂਜਣ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਸੰਬੰਧੀ ਇਤਿਹਾਸਕਿ ਖੋਜ ਖੋਜੀ ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਅਮਰ ਵਾਕਿਆ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਕਿ ਨੈਣੇ ਦੇ ਟਿੱਲੇ* ਤੇ ਦੇਵੀ ਅਰਾਧੀ ਗਈ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਤੇ ਉਸਨੇ ਵਰ ਦਿੱਤੇ ਆਦਿ?

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ:

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦਸਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਕਿਸੇ ਜਨਮ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਵਿੱਚ ਪਦ 'ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਾਲਕਾ+' ਆਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਪਿੱਛੇ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਬੀਰਰਸ ਉਦੀਪਕ ਚੰਡੀ ਦੇ ਤ੍ਰੈ ਲੇਖ-ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਤੇ ਵਾਰ ਆਦਿਕ-ਹਨ, ਓਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ (ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਆਦਿਕ) ਦੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਤਰਜਮੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀ ਇਹ 'ਅਮਰ ਵਾਕਿਆ' ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਅਸਾਂ ਨੇ ਨੈਣੇ ਦੇ ਟਿੱਲੇ ਤੇ ਦੇਵੀ ਪੂਜੀ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀਰਰਸ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਕਮਾਲ ਦੇ ਬੱਧੇ ਹਨ ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੀਰਰਸੀ ਸਾਹਿਤਜ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣਕੇ ਖਾਲਸੇ ਵਿੱਚ ਬੀਰਰਸ ਦਾ ਉਤਸਾਹ ਵਧੇ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-''ਸੁਨੈ ਸੂਮ ਸੋਫੀ++ ਲਰੈ ਜੁੱਧ ਗਾਵੈ'' [ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ-੨]। ਫਿਰ ਪਹਿਲੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਵਿਚ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਦਾ ਪਤਾ ਧਿਆਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲੋ ਨਾਲ ਦਿਤਾ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ, 'ਕਉਤਕ ਹੇਤ ਕਰੀ ਕਵਿ ਨੇ ਸਤਿਸਯ ਕੀ ਕਥਾ ਇਹ ਪੂਰੀ ਭਈ ਹੈ।' ਖੋਜ ਕਰਨ ਤੇ ਤ੍ਰੈਏ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੌਰਾਣਕ ਸੰਖੇਪ ਤਰਜਮੇ ਹਨ, ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਅੰਤਲੀਆਂ ਮਹਾਤਮ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਬੀ ਮੂਲ ਦੇ ਹੀ ਭਾਵ ਤਰਜਮਾ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 'ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਉਕਤ ਬਿਲਾਸ' ਪਦ ਕਿਤੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਤੇ ਕਿਤੇ ਧਿਆਵਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਪਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਰਜਮਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਬਿਲਾਸ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ¶ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ 'ਕਉਤਕ ਹੇਤ

+ਇਹ ਸਮੇ ਦੀ ਵੰਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਾਮਾਨਾਂ ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਲਿਖਣ ਤਕ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਏ।

*ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਨੈਣੇ ਗੁੱਜਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਟਿੱਲੇ ਦਾ ਇਹ ਨਾਉਂ ਬਣਿਆ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

+ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਤਰਜਮਾ 'ਕਾਲ ਕਾ ਮਹਾਂ ਕਾਲ' ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ 'ਅਰਾਧੀ' ਦਾ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ 'ਅਰਾਧਨ ਵਾਲਾ'।

++ਕਾਇਰ।

¶ਉਕ੍ਤ = ਕਹੀ ਹੋਈ। (ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ) ਆਖੀ ਹੋਈ।

ਬਿਲਾਸ = ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਕ੍ਰਿਯਾ (ਯਾ ਕਥਾ)। (ਉਕ੍ਤ ਬਿਲਾਸ = ਪਹਿਲਾਂ ਕਹੀ ਹੋਈ (ਦੇਵੀ ਦੀ) ਕਰਨੀ ਜੋ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਕਹੇ ਗਏ ਦੇਵੀ ਦੇ

ਕਰੀ ਕਵਿ ਨੇ' ਆਉਣ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਜਾਣਾ ਇਸ਼੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨੀਯ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਪਹਿਲੇ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਮੰਗਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਤੁਕ ਬੀ ਪਈ ਹੈ:-'ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧ! ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜੋ ਕੁਛ ਮੋ ਪਰਿ ਹੋਇ ॥ ਰਚੋਂ ਚੰਡਕਾ ਕੀ ਕਥਾ ਬਾਣੀ ਸੁਭ ਸਭ ਹੋਇ' ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਪਣਾ ਇਸ਼ਟ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗ ਰਹੇ ਤੇ ਇਹ ਕਥਾ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਉਤਸਾਹ ਤੇ ਰੌਦ੍ਰ ਰਸ ਭਰਨ ਲਈ ਲਿਖਣ ਲਗੇ ਹਨ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਕਉਤਕ ਹੇਤ ਕਰੀ' ਕਹਿਕੇ ਅਪਨੀ ਜ਼ਿਮੇਂਵਾਰੀ ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਗੀ ਸਾਫ ਸਾਫ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਤੋਂ ਜੋ ਹੋਰ ਉਗਾਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਸੋ ਏਹ ਹੈ :-

ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:-

(ੳ) ਤਪ ਸਾਧਤ ਹਰਿ ਮੋਹਿ ਬੁਲਾਯੋ ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਕੈ ਇਹ ਲੋਕ ਪਠਾਯੋ ॥ ੨੮ ॥

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਾਚ ਚੌਪਈ ॥ :-

(ਅ) ਮੈਂ ਅਪਨਾ ਸੁਤਿ ਤੋਹਿ ਨਿਵਾਜਾ ॥ ਪੰਥ ਪ੍ਰਚੁਰਿ ਕਰਿਬੇ ਕਹੁ ਸਾਜਾ ॥
ਜਾਹਿ ਤਹਾਂ ਤੈ ਧਰਮੁ ਚਲਾਇ ॥ ਕੁਬੁੱਧਿ ਕਰਨ ਤੇ ਲੋਕ ਹਟਾਇ ॥ ੨੯ ॥

ਕਬਿਬਾਚ ਦੋਹਰਾ:-

(ੲ) ਠਾਂਢ ਭਯੋ ਮੈਂ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਬਚਨ ਕਹਾ ਸਿਰ ਨਿਯਾਇ ॥
ਪੰਥ ਚਲੈ ਤਬ ਜਗਤ ਮੈ ਜਬ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ ॥ ੩੦ ॥

ਚੌਪਈ:-

(ਸ) ਇਹ ਕਾਰਨਿ ਪ੍ਰਭ ਮੋਹਿ ਪਠਾਇਓ ॥ ਤਬ ਮੈਂ ਜਗਤ ਜਨਮੁ ਧਰਿ ਆਇਓ ॥

(ਹ) ਹਮ ਇਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੋ ਆਏ ॥ ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵ ਪਠਾਏ ॥
ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਧਰਮੁ ਬਿਥਾਰੋ ॥ ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖੀਯਨਿ ਪਕਰਿ ਪਛਾਰੋ ॥ ੪੨ ॥

(ਕ) ਇਹੈ ਕਾਜ ਧਰਾ ਹਮ ਜਨਮੰ ॥ ਸਮੁਝਿ ਲੇਹੁ ਸਾਧੂ ਸਭ ਮਨਮੰ ॥
ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ ॥ ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨਿ ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦਣਾਂ, ਪੰਥ ਰਚਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇਣਾ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਣਾ, ਧਰਮ ਚਲਾਉਣ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਪੱਟਣ ਆਦਿਕ ਬਾਬਤ ਹੁਕਮ ਦੇਣੇ, ਸ਼ਾਂਤਿ ਤੇ ਬੀਰਰਸੀ ਵਰ ਦੇਣੇ ਤਾਂ ਇਕ 'ਅਮਰ ਵਾਕਜਾ' ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹੋਈ ਘਟਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਫੁਟ ਲਿਖੇ ਹਨ ਪਰ ਕੇਸ਼ੋ ਦਾਸ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਹਵਨ ਕਰਕੇ ਦੇਵੀ ਦਾ ਆਵਾਹਨ, ਪ੍ਰਗਟਣਾ ਤੇ ਉਸਦਾ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਪੰਥ ਰਚੋ ਆਦਿ ਕੋਈ ਵਾਕਜਾ ਇਸ ਉਪਰਲੇ ਵਾਕਜਾ ਵਾਂਙੂ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਘਟਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਰੇ ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਯਾ ਭਾਵ ਬੋਧਕ ਵਿਵੇਚਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਸਮੁਚੇ ਸੰਚਜ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪੱਖ ਦੀ ਟੋਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਪੂਜਨ ਦੀ ਘਟਨਾ 'ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਹੋਈ ਘਟਨਾ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਜਿਵੇਂ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈਨ, ਤਿਵੇਂ ਅਵਤਾਰਾਂ* ਦੇ ਸੰਚੇ ਤੇ 'ਚਰਿੱਤ੍ਰਾਂ'

ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਕਥਾ ਦਾ ਇਹ ਤਰਜੁਮਾ ਯਾ ਉਲਥਾ ਹੈ। (ਅ) ਉਕਤ ਬਿਲਾਸ = ਕਥਾ ਜੋ ਬਿਲਾਸ ਮਾਤ੍ਰ ਲਈ ਆਖੀ ਗਈ ਹੋਵੇ।

*ਇਹ ਬੀ ਪੌਰਾਣਕ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲਿਖੀਆਂ ਕਥਾਂ ਹਨ।

ਵਿਚ ਬੀ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੀ 'ਦੇਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪ ਪੂਜੀ ਹੈ' ਦੀ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਲਿਖਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਚਰਿੱਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨਾਯਕ ਨਾਯਕਾ ਦੇ ਦੇਵੀ ਪੂਜਨ ਯਾ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਆਦਿ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸੇ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕਥੇ ਅਨਜ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ਼ ਤੇ ਕਰਤੱਤ੍ਵ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ਯਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਿਜ ਨਾਲ ਵਰਤੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਦ ਚਰਿੱਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਖੋਜ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਉਥੋਂ ਹੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਬੀ ਸਾਮਾਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੰਤ੍ਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਆਦਿ ਨਾਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ ਪੁਰ ਮਖੌਲ ਉਡਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ੨੬੬ ਜਿਸ ਵਿਚ ਐਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਸੁਨਹੁ ਬਿੱਪ੍ਰ ਤੁਮ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇਤਿ ਜਿਹ ॥ ਲੂਟ ਲੇਤ ਤਿਹ ਘਰ ਬਿਧਿ ਜਿਹ ਕਿਹ ॥
ਤਾਂ ਕਹਿ ਕਛੂ ਗਜਾਨ ਨਹਿ ਆਵੈ ॥ ਮੂਰਖ ਅਪਨਾ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਵੈ ॥੨੯॥
ਤਿਹ ਤੁਮ ਕਹਹੁ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਧਿ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ॥ ਮਹਾਂ ਦੇਵ ਤੋ ਕੌ ਬਰੁ ਦੈ ਹੈ ॥
ਜਬ ਤਾਂ ਤੇ ਨਹਿ ਹੋਤ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਧਿ ॥
ਤਬ ਤੁਮ ਬਚਨ ਕਹਤ ਹੌ ਇਹ ਬਿਧਿ ॥੩੦॥
ਕਛੂ ਕੁਕ੍ਰਿਯਾ ਤੁਮ ਤੇ ਭਯੋ ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਦਰਸ ਨ ਸਿਵਜੂ ਜਯੋ ॥
ਅਬ ਤੈ ਪੁੰਨਜ ਦਾਨ ਦਿਜ ਕਰੁ ਰੇ ॥ ਪੁਨ ਸਿਵ ਕੈ ਮੰਤ੍ਰੁੱਹ ਅਨੁਸਰੁ ਰੇ ॥੩੧॥
ਉਲਟੋ ਡੰਡ ਤਿਸੀ ਤੇ ਲੇਹੀ ॥ ਪੁਨ ਤਿਹ ਮੰਤ੍ਰ ਰੁਦ੍ਰ ਕੋ ਦੇਹੀ ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾ ਕੋ ਭਟਕਾਵੈਂ ॥ ਅੰਤ ਬਾਰ ਇਮ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਵੈਂ ॥੩੨॥
ਤੋ ਤੇ ਕਛੂ ਅੱਛਰ ਰਹਿ ਗਯੋ ॥ ਕੈ ਕਛੁ ਭੰਗ ਕ੍ਰਿਯਾ ਤੇ ਭਯੋ ॥
ਤਾਂ ਤੇ ਤੁਹਿ ਬਰੁ ਰੁੱਦ੍ਰ ਨ ਦੀਨਾ ॥ ਪੁੰਨਜ ਦਾਨ ਚਹੀਯਤ ਪੁਨਿ ਕੀਨਾ ॥੩੩॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਖਾਵਤਿ ਤਾ ਕੋ ॥ ਲੂਟਾ ਚਹਿਤ ਬਿੱਪ੍ਰ ਘਰ ਜਾ ਕੋ ॥
ਜਬ ਵਹੁ ਦਰਬ ਰਹਿਤ ਹ੍ਵੈ ਜਾਈ ॥ ਔਰ ਧਾਮ ਤਬ ਚਲਤ ਤਕਾਈ ॥੩੪॥
ਦੋਹਰਾ ॥ ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ ਅਰੁ ਤੰਤ੍ਰ ਸਿਧ ਜੌ ਇਨ ਮਹਿ ਕਛੁ ਹੋਇ ॥
ਹਜ਼ਰਤਿ ਹ੍ਵੈ ਆਪਹਿ ਰਹਹਿ ਮਾਗਤ ਫਿਰਤ ਨ ਕੋਇ'' ॥੩੫॥

ਇਸ ਵਿਚ ਹੁਣ ਦੇਵਤਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਦਾਵੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਲਾਕੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਗੱਜ ਵੱਜ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਐਸੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਏਹ ਲੋਕ ਰਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦਰ ਦਰ ਮੰਗਦੇ ਕਿਉਂ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਹਜ਼ਰਤ ਬਣਕੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ। ਫਿਰ ਇਸੇ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਆਦਿ ਦਾ ਆਪ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਧਨੀ ਪੁਰਖ ਕਹੁ ਲਖਿ ਦਿਜ ਦੋਖ ਲਗਾਵਹੀ ॥
ਹੋਮ ਜਗਜ ਤਾਂ ਤੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਕਰਾਵਈ ॥
ਧਨਿਯਹਿ ਕਰਿ ਨਿਰਧਨੀ ਜਾਤ ਧਨ ਖਾਇ ਕੈ ॥
ਹੋ ਬਹੁਰ ਨ ਤਾਕੋ ਬਦਨ ਦਿਖਾਵਤ ਆਇ ਕੈ ॥੭੩॥
ਚੌਪਈ ॥
ਕਾਹੂ ਲੈ ਤੀਰਥਨ ਸਿਧਾਵੈ ॥ ਕਾਹੂ ਅਫਲ ਪ੍ਰਯੋਗ ਬਤਾਵੈਂ ॥
ਕਾਕਨ ਜਯੋਂ ਮਿੰਡਰਾਤ ਧਨੂ ਪਰ ॥ ਜਯੋ ਕਿਲਕਿਲਾ ਮਛਰੀਯੈ ਦ੍ਵ ਪਰ ॥੭੭॥

ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਰਿੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਰੋਮਾਂਚਿਕ (Romantic) ਕਹਾਣੀ ਬੀਰ ਰਸੀ ਜੋਸ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਲਿਖੀ ਗਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਦੋ ਵੈਰੀ ਦਲਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰੋਧ ਅਗਨੀ ਤੋਂ ਇਕ ਤ੍ਰੀਮਤ ਉਪਜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ 'ਸਾਈਂ' ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਲਈ ਤਪ ਕਰਦੀ ਹੈ। 'ਸਾਈਂ' ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਤੂੰ ਸ੍ਵਾਸਬੀਰਜ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਵੇਂਗੀ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਮੁਰਾਦ ਪੁੱਗੇਗੀ। ਇਹ ਅਲੰਕਾਰਿਕ ਤ੍ਰੀਮਤ ਫੇਰ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਅਰਾਧਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤ੍ਰੀਮਤ ਰਾਖਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜੰਗ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ਦਾਰ ਬੀਰ ਤੇ ਰੌਦ੍ਰ ਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹਨ। ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸਾਈਂ' ਜੀ-ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਕੇਤ ਜੀ-ਆਪ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਉਸ ਅਲੰਕਾਰਕ ਤ੍ਰੀਮਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਰੌਦ੍ਰ ਤੇ ਬੀਰ ਰਸੀ ਉਮਾਹ ਤੇ ਜੋਸ਼ ਵਰਣਨ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਹੀ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ*। ਫਿਰ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚੌਪਈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਚੌਪਈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿ ਸ੍ਵੈਯਾ 'ਪਾਇ ਗਹੇ ਜਬਤੇ ਤੁਮਰੇ' ਰਾਮਾਵਤਾਰ ਦੇ ਅੰਤ ਪਰ ਯਾ 'ਮੈ ਨ ਗਨੇਸਹਿ' ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਚੌਪਈ ਵਿਚ ਵਾਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ:-

'ਤੁਮਹਿ ਛਾਡਿ ਕੋਈ ਅਵਰ ਨਾ ਧਯਾਊਂ ॥ ਜੋ ਬਰ ਚਹੌਂ ਸੁ ਤੁਮਤੇ ਪਾਊਂ' ॥

ਇਸ ਚੌਪਈ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਸ਼ਿਵ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ (ਕ੍ਰਿਤ) ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਨਹਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੂਜਯ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਯਥਾ:-

ਜਵਨ ਕਾਲ ਸਭ ਲੋਕ ਸਵਾਰਾ ॥ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ਤਾਹਿ ਹਮਾਰਾ ॥....... '
ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੈ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਿਯਹੁ ਹਮਾਰਾ ॥

ਇਸ ਵਿਚ ਉਸੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਲੇਪ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਹਿਕੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਯਥਾ:-

ਤੁਮ ਸਭ ਹੀ ਤੇ ਰਹਤ ਨਿਰਾਲਮ ॥ ਜਾਨਤ ਬੇਦ ਭੇਦ ਅਰ ਆਲਮ ॥
ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਿਰਬਿਕਾਰ ਨ੍ਰਿਲੰਭ ॥ ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਦਿ ਅਸੰਭ ॥

ਇਸੇ 'ਦੁਹੂੰ ਪਾਖਕਾ ਆਪਹਿ ਧਨੀ' ਦੇ ਅੱਗੇ ਫੇਰ ਬੀਰ ਰਸੀ ਸਹਾਯਤਾ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ+:-

ਅਬ ਰੱਛਾ ਮੇਰੀ ਤੁਮ ਕਰੋ ॥ ਸਿੱਖਯ ਉਬਾਰ ਅਸਿੱਖਯ ਸੰਘਰੋ ॥
ਦੁਸਟ ਜਿਤੇ ਉਠਵਤ ਉਤਪਾਤਾ ॥ ਸਕਲ ਮਲੇਛ ਕਰੋ ਰਣਘਾਤਾ ॥

---

*ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਬੋਦ ਚੰਦ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਾਂਙੂ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਸਾਹਿੱਤਯ ਸਾਰਾ ਬੀਰ ਰਸੀ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਭਾਵ ਹੋਰ ਹੈ। ਆਸੁਰੀ ਦੈਵੀ ਸੰਪਦਾ ਦੇ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਸ਼ੁੱਧ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਤੇ ਉਸਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਰਾਧਨ ਤੇ ਹਰ ਸ੍ਵਾਸ ਵਿਚ ਪੈ ਰਹੀ ਮਾਨਸਿਕ ਮੈਲ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਤੇ ਅੰਤ ਰੱਬ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨਾਲ ਇਸ ਮਾਇਆ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਕੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਅਗਿਆਨ ਪਰ ਜੈ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਸ਼ੁੱਧ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਅਜਾਣੇ ਲਯਤਾ ਆਦਿਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦਰਸਾਏ ਹਨ।

+ਭਾਈ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਹੀਰੀਏ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਖਯਾਲ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰਨ ਦੇ ਜਤਨ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਇਕ ਰੂਪ ਦਸਦਿਆਂ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜੁੱਧ ਦੇਵਤਾ War God ਕਲਪਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਚੌਪਈ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੀ 'ਨਿਰਬਿਕਾਰ, ਨਿਰਲੰਭ, ਆਦਿ, ਅਨੀਲ, ਅਨਾਦ, ਅਸੰਭ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਸਿਰਜਨਹਾਰ' ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣਾ ਜੁੱਧ ਦੇਵ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸੇ ਅੱਗੇ ਬੀਰਰਸੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਫਿਰ ਅਪਣੇ ਅਸੂਲ ਮੁਜਬ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਰ ਲਿੰਗ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ ਅਲਿੰਗ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਤੁੱਲ ਹੈ, ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ:-

ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਹਮ ਪਰ ਜਗ ਮਾਤਾ ॥ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਾ ਪੂਰਨ ਸੁਭ ਰਾਤਾ ॥
ਕਿਲਬਿਖ ਸਕਲ ਦੇਹ ਕੋ ਹਰਤਾ[++] ॥ ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖਿਯਨ ਕੋ ਛੈ ਕਰਤਾ[++] ॥

ਇਥੇ ਉਸਨੂੰ ਜਗਮਾਤਾ ਕਹਿਕੇ ਪੁਲਿੰਗ ਵਾਚੀ ਪਦਾਂ 'ਕੋ ਹਰਤਾ' ਤੇ 'ਕੋ ਕਰਤਾ' ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਅੱਗੇ ਇਸੇ ਜਗਮਾਤਾ ਨੂੰ ਪੁਲਿੰਗ ਵਾਚਕ ਪਦਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰੀ ਟੁਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:-

ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ ਜਬ ਭਏ ਦਿਆਲਾ ॥ ਪੂਰਨ ਕਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਤਤਕਾਲਾ ॥

ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਵਾਲੀ ਚੌਪਈ ਅਸਿਕੇਤੁ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਪਰ ਅਰ ਚਰਿੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਅਖੀਰ ਪਰ ਰੱਖਕੇ ਜਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਆਏ ਕਿੱਸੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਇਸ਼ਟ, ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ, ਮੇਰੇ ਜੁੱਧ ਦੇਵ War God ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਨਾ ਖਾ ਜਾਣਾ। ਏਹ ਕਿੱਸੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਤੀਖਣਤਾ[*] ਤੇ ਬੀਰਰਸੀ ਉਮਾਹ ਲਈ ਹਨ। ਇਹ ਚੌਪਈ ਲਿਖ ਦੇਣ ਨਾਲ ਚਰਿੱਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਚਯ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਬੀ ਆਏ ਦੇਵੀ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਲਖਾਯਕ ਸਮਝਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਆ ਗਈ। ਅਚਰਜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਜਯ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਸ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਪਰ (ਕੇਵਲ ਜ਼ਫਰਨਾਮੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ) ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਇਹੋ ਭਾਵ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਸ ਚੌਪਈ ਦੇ ਪਾਠ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਰਾਧਿਆ ਗਿਆ, ਪੂਜਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਜੰਗ ਲਈ ਆਵਾਹਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਦੇਵ ਇੱਕੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਤਾਂਕਿ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੁਲੇਵਾ ਨਾਂ ਪਵੇ।

ਸੋ ਇਸ ਤੇ ਹੋਰ ਰਚਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬੀ ਸਾਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਦਾ ਕੋਈ ਲੇਖ ਨਾਂ ਮਿਲਿਆ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਥਹੁ ਲੱਗਾ ਕਿ 'ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ', ਤੇ ਇਹ ਬੀ ਸੂੰਹ ਪੈ ਗਈ ਕਿ ੧੭੫੩ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਵੀ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਵੀ ਪੂਜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ[+], ਉਸੇ ੧੭੫੩ ਵਿਚ ਮੁੱਕੇ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨ ਨਾਮੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਦੇਵਤਾ ਪ੍ਰਗਟ

[++]'ਕਰਤਾ' 'ਹਰਤਾ' ਪਦ ਹਿੰਦੀ ਸ਼ਬਦ ਸਾਗਰ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਪੁਲਿੰਗ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਲੇ ਨੇ ਅਪਣੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਯਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਥੇ ਜਗਮਾਤਾ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ:-ਜਗਤ ਕੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਰੂਪ'। ਐਉਂ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:-''ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ॥ ''

[*]ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਚਰਿੱਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਥਾਨਕਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਰਾਜਾ ਅਪਨੀ ਛਲਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਕਹੇ ਲੱਗਕੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੇਣ ਲਗਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੇ ਉਸ ਭੁਲ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਸੁਨਾਏ। ਇਸ ਉਥਾਨਕਾ ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਰਿੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਕੱਢਣੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਦੂਜੀ ਗਲ ਇਹ ਕਿ ਚਰਿੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ 'ਪੱਖਜਾਨ' ਕਿਹਾ ਹੈ। 'ਪਖਜਾਨ' ਪਦ ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਉਪਾਖਜਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿੱਸਾ, ਕਹਾਣੀ, ਉਹ ਕਹਾਣੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ, (ਦੇਖੋ ਮੋ: ਮੋ: ਵਿਲੀਅਮ ਕੋਸ਼), ਸੋ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕਈ ਸੋਮਿਆਂ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ।

[+]੧੭੫੬ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ। ਸਾਰੇ ਲੇਖਕ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਦੇਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਆਵਾਹਨ ਹੋਈ। ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੇਤ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟੀ ਤੇ ਵਿਸਾਖ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ੧੭੫੫ ਦੇ ਵਿਸਾਖ ਵਿਚ ਹਵਨ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ। ਤਵਾ: ਖਾ: ਨੇ ਚੇਤ ੧੭੫੪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਸੰ: '੫੪ ਚੇਤ ਵਿਚ ਮੁਕਾ ਤੇ ੫੫ ਚੇਤ ਵਿਚ ਹੀ ਚੜ ਪਿਆ)। ਸੂ: ਪ੍ਰ: ਤੇ ਤਵਾ: ਖਾ: ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ ਲਗ ਪਗ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਅਰਸਾ ਹਵਨ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹਵਨ ਕਰਦਿਆਂ ਢਾਈ ਸਾਲ ਕੁਛ ਨਾ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਜਾਕੇ ਹਵਨ ਕਰਨਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਗੋਯਾ ਸਾਰਾ ਅਰਸਾ ਸਾਢੇ ਤ੍ਰੈ ਕੁ ਸਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ (ਭਾ: ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ) ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਢਾਈ ਸਾਲ

ਕਰਨ ਦੇ ਦਾਵੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਲਾਕੀਆਂ ਦਾ ਪਾਜ ਬੀ ਖੁਹਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਹਥਕੰਡੇ ਕੇਸ਼ੋਦਾਸ ਦੇ ਬਹਾਨਿਆਂ ਨਾਲ ਅਚਰਜ ਟਾਕਰਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਯਥਾ:-ਢਾਈ ਸਾਲ ਬਾਦ ਆਖਿਆ ਕਿ ਏਕਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਟਿੱਲੇ ਤੇ ਚੱਲੋ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਹਿਲੇ ਥਾਂ ਆਪ ਲੱਭਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦੇ ਹੋ ਇਹ ਛੱਡੋ ਤਾਂ ਪ੍ਰਗਟੇਗੀ; ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੇਵੀ ਸੰਢਿਆਂ ਤੇ ਬੱਕਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਲੀਆਂ ਆਪ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਲੀ ਦੇਵੋ। ਜਦ ਸਭਨੀ ਗੱਲੀਂ ਰੁਕ ਗਏ ਤਾਂ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾਕੇ ਪੰਡਤ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਆਏ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਮਾਵਤਾਰ ੧੭੫੫ ਹਾੜ ਵਿਚ ਮੁੱਕਾ ਹੈ। ਜੇ ਹਵਨ ਨੇ ਤ੍ਰੈ ਚਾਰ ਸਾਲ ਲਏ ਤਦ ਬੀ, ਜੇ ਇਕ ਸਾਲ ਲਿਆ ਤਦ ਬੀ ੧੭੫੫ ਦੇ ਹਾੜ ਵਿਚ ਹਵਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੋ ਲਿਖਤਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬੀ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਹਵਨ ਦਾ ਯਾਂ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਸਗੋਂ ਰਾਮਾਵਤਾਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਪਰ ਇਹ ਸ੍ਵੈਯਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ:-

ਪਾਇ ਗਹੇ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮਰੇ ਤਬ ਤੇ ਕੋਊ ਆਂਖ ਤਰੇ ਨਹੀਂ ਆਨਯੋ ॥
ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਅਨੇਕ ਕਹੈ ਮਤ ਏਕ ਨਾ ਮਾਨਯੋ ॥
ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਬੈ ਬਹੁ ਭੇਦ ਕਹੈ ਹਮ ਏਕ ਨ ਜਾਨਯੋ ॥
ਸ੍ਰੀ ਅਸਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਰੀ ਕਰਿ ਮੈ ਨ ਕਹਯੋ ਸਬ ਤੋਹਿ ਬਖਾਨਯੋ ॥੮੬੩॥

ਇਸ ਸ੍ਵੈਯੇ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ੧੭੫੫ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਹਵਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਉਸੇ ੧੭੫੫ ਦੇ ਹਾੜ ਮਹੀਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਸ੍ਵੈਯਾ ਰਚ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਰਾਮ, ਰਹੀਮ, ਪੁਰਾਨ, ਕੁਰਾਨ, ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਬੇਦ, ਪੁਰਾਣ ਆਦਿ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਮਨ੍ਹੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸਤੋਂ ਬੀ ਇਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਣੋਕਤਿ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਆਵਾਹਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਆਪ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ:

ਹੋਰ ਤਲਾਸ਼ ਅਸੀਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਪ ਖਾਲਸਾ ਰਚਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਸਨ*। ਸਗੋਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਰੁੱਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਵੇਲੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਗਏ ਦਾ ਪਤਾ ਬੀ ਚਲਦਾ ਹੈ+। ਸੋ ਐਨ ਮੌਕੇ ਤੇ ਆਪ ਓਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸੰਦੇਸ ਲੈਕੇ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਆਗਰੇ ਤੋਂ ਸਾਹਿਬ ਦੱਖਣ ਵਲ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਆਪ ਤੋਂ ਵਿਛੜਕੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮੁੜੇ ਤੇ ਕੁਛ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਬੀ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਕੋਈ ਲੇਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਾਕਿਆ ਦਾ ਕੋਈ ਹਾਲ

ਹਵਨ ਹੋ ਚੁਕਣੇ ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਨ ਨੇ ਕਿਹਾ:-'ਚਹੀਐ ਸੁਨ ਨਾਥ: ਸਾਲੰ ਸੁ ਚਾਰੋਂ। ਤਬੈ ਕਾਜ ਪੂਰਾ ਹੁਵੇਗਾ ਤਿਹਾਰੋ'। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਹਵਨ ਪਰ ੪ ਸਾਲ ਲੱਗੇ, ਤਾਂਤੇ ੧੭੫੨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹਵਨ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ ਤੇ ੧੭੫੩ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ੧੭੫੩ ਵਿਚ ਹੀ 'ਚਰਿੱਤ੍ਰਾਂ' ਦਾ ਸੰਚਯ ਭਾਦੋਂ ਮਹੀਨੇ ਮੁੱਕਾ ਹੈ।

*ਦੇਖੋ ਗੁ: ਬਿਗ ਬਾਬਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ।

+ਤਾਰੀਖ ਬੂਟੇ ਸ਼ਾਹ।

ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਦਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ 'ਤੌਸੀਫੋਸੁਨਾ' ਦੀ 'ਸਲਤਨਤ ਦਹਮ' ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

ਸਦਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਈਸ਼ਰੋ ਬ੍ਰਹਮਾਓ ਅਰਸੋ ਕੁਰਸੀ ਖ੍ਰਾਹਿੰਦਾਏ ਪਨਾਹਸ਼....	ਲੱਖਾਂ ਈਸ਼ਰ (ਸ਼ਿਵ) ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਅਰਸ਼ਾਂ ਕੁਰਸਾਂ ਦੇ ਵਾਸੀ ਉਸ ਦੀ ਪਨਾਹ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।
ਵ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰਾਮੋ ਰਾਜਾ ਕਾਹਨੋ ਕਿਸ਼ਨ ਖ਼ਾਕਬੋਸਿ ਅਕ਼ਦਾਮਸ਼.....	ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਰਾਜੇ ਤੇ ਕਾਨ੍ਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਚੁੰਮਣ ਵਾਲੇ।
ਵ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਇੰਦਰੋ ਮਾਰੇ ਹਜ਼ਾਰ ਜ਼ੁਬਾਂ ਤੌਸੀਫ ਗੋਇਸ਼। ਵ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਈਸ਼੍ਰਰੋ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਅਕ਼ੀਦਤ ਪਯਵਹਸ਼। ਵ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਉੱਮਿ ਕੁਦਸੀ ਦਰਖਿਦਮਤਸ਼..	ਲਖਾਂ ਇੰਦਰ ਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਲਖਾਂ ਈਸ਼ਰ (ਸ਼ਿਵ) ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਸ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਢੂੰਡਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਦੇਵੀਆਂ ਉਸ ਦੀ ਟਹਿਲ ਵਿਚ ਹਨ।
ਸਰਵਰਾਂ ਰਾ ਤਾਜ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ। ਬਰ ਤਰੀਂ ਮਿਅ਼ਰਾਜ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ। ਉ ਮਿ ਕੁਦਸ ਬਕਾਰ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ। ਗ਼ਾਸ਼ੀਆ ਬਰਦਾਰ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ।	ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਤਾਜ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ। ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਆਦਰਸ਼ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਵੀਆਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਓਹ ਕਾਠੀ ਦਾ ਝਾੜਨ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ (ਟਹਿਲ ਵਾਲੀਆਂ) ਹਨ।
ਜੁਮਲਾਦਰ ਫੁਰਮਾਨ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ। ਬਰਤਰਾਮਦ ਸ਼ਾਨਿ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ।	ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੇਰੀ ਹੈ।
ਬਰ ਦੋ ਆਲਮ ਦਸਤ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ। ਜੁਮਲਾ ਉਲਵੀ ਪਸਤ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ। [ਤੋਸੀਫੇ ਸਨਾ	ਉਪਰ ਦੋ ਜਹਾਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਉੱਚੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਨੀਵੇਂ ਹਨ।
ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਚੁ ਧ੍ਰੂ ਹਜ਼ਾਰਾ ਚੁ ਵਿਸ਼ਨ। ਬਸੇ ਰਾਮ ਰਾਜਾ ਬਸੇ ਕਾਨ੍ਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਚੁ ਦੇਵੀ ਚੁ ਗੋਰਖ ਹਜ਼ਾਰ। ਕਿ ਪੇਸ਼ੇ ਕਦਮਹਾਏ ਓ ਜਾਂ ਸਿਪਾਰ। [ਜੋਤ ਬਿਕਾਸ।	ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਧ੍ਰੂ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਸ਼ਨ, ਬਹੁਤੇ ਰਾਮ ਰਾਜੇ, ਬਹੁਤੇ ਕਾਨ੍ਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇਵੀਆਂ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੋਰਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਅੱਗੇ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਵਾਕ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦਾ ਉਹ ਦਰਜਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਝਾੜੂ ਦੇਣ ਦਾ ਤਵਾ: ਖਾ: ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਤੇ ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇਵ ਦੇਵੀ ਸਭਿ ਧਿਆਵਹਿ* [ਕਬਿੱਤ ਸ੍ਵੈਯੇ-੬

ਜੇ ਐਸਾ ਮਹਾਨ ਵਾਕਿਆ ਕੋਈ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਜੋ ਪੱਕੇ ਸਿੱਖ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਾਸ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਸਨ ਸਾਰੀ ਗਲ ਦੇ, ਉਹ ਐਸੇ ਵਾਕਿਆ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਪੂਜਕ ਕਿਵੇਂ ਆਖ ਸਕਦੇ? ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਬੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀਕੂੰ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣਦੇ ਤੇ ਭਾਈ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਵਿਚ ਲਿੱਖੀ ਰਹਿਣ ਦੇਂਦੇ?

ਗੁਰ ਸ਼ੋਭਾ:

ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ 'ਗੁਰ ਸ਼ੋਭਾ' ਨਾਮੇ ਗ੍ਰੰਥ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਸੰਨ ੧੭੫੮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਮਤ ਹੈ। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਏਹ ਲੇਖਕ, ਕਵਿ ਸੈਨਾਪਤ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਦਰਬਾਰੀ ਕਵੀ ਸੀ, ਆਨੰਦਪੁਰ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਲੇਖਕ ਹੋਮ ਤੇ ਦੈਵੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਪਰ ਐਉਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :-

ਜੈ ਜੈ ਜੈ ਦੇਵ ਕਰੈਂ ਸਭ ਹੀ ਤਿਹ ਆਨ ਪਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣੰ।

ਅਰਥਾਤ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰਨ ਆ ਪਏ ਤੇ ਜੈ ਜੈ ਕਰਨ ਲਗੇ। ਇਹ ਸੱਜਨ ਜੋ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਰਚਨ ਦਾ ਹਾਲ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਕੁਛ ਤਾਂ ਦੱਸਣਾ ਪਰ ਦੇਵੀ ਦਾ ਹਾਲ ਨਾ ਲਿਖਣਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵਡਾ ਦੱਸਣਾ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੇ ਵਾਕਿਆ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਡਾ ਵੱਡਾ ਵਾਕਿਆ ਜੇ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਇਹ ਲੇਖਕ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਹਾਲ* ਤਾਂ ਲਿਖੇ ਤੇ ਹੋਮ ਅਰ ਦੇਵੀ ਦੇ ਵਡੇ ਵਾਕਿਆ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰੇ। ਸੋ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਦੀ ਜੋ ਨਿਕਟ ਵਰਤੀ ਸੀ ਚੁੱਪ ਇਕ ਭਾਰੀ ਸਬੂਤ ਹੈ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਫਿਰ ਨਿਰੀ ਚੁੱਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੈਨਾਪਤਿ ਜੀ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਚੰਡੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਗਿਣਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਅਨਿੰਨ ਨਾ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਮਨਸੁਖ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ। ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ 'ਮੇਰਾ ਪੰਥ' ਬਨਾਉਣੇ ਲਈ ਰਚਿਆ ਹੈ (ਦੇਖੋ ਸਫਾ ੬)। ਜੇ ਕਦੀ ਚੰਡੀ ਪੂਜੀ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਜੀ ਉਸਨੂੰ ਮਨਸੁਖ ਹੋਈਆਂ ਦੀ ਫਹਿਰਿਸਤ ਵਿਚ ਨਾ ਦਰਜ

---

*ਸੀਨੇ ਬਹੀਨੇ ਇਕ ਆਰਤਾ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਚਲਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਸ਼੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਛਾਪ ਬੀ ਸ਼੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਹੈ। ਖੋਜ ਕਰਨ ਤੇ ੧੫੦ ਬਰਸ ਪਿਛੇ ਤਕ ਦੀ ਸੀਨਾ ਬਸੀਨਾ ਗੁਵਾਹੀ ਇਸ ਦੇ ਤਦੋਂ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਬੀ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੱਭਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਜੋਤਾਂ ਜਗਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਯਥਾ:-ਕੋਟਿ ਦੇਵੀ ਜਾਂ ਕੀ ਜੋਤਿ ਜਗਾਵੈਂ ॥

ਇਸ ਆਰਤੇ ਦਾ ਮੁੰਢ ਹੈ "ਆਰਤਾ ਕੀਜੈ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਾ" ਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਅਨੇਕ ਧਰਮਸਾਲਾਂ ਅਖਾੜਿਆਂ ਤੇ ਗੁਰ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰੋਜ਼ ਉਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

*ਚਾਣਾਕਾ ਨੀਤੀ ਦੇ ਤਰਜਮੇ ਵਿਚ ਕਵਿ ਸੈਨਾਪਤ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕਵੀ ਹੋਣ ਦਾ ਆਪ ਪਤਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੁਰ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਸੰਮਤ ਆਪ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ 'ਸੰਮਤ ਸਤ੍ਰਹ ਸੈ ਭਏ ਬਰਖ ਅਠਾਵਨ ਬੀਤ' ਇਸ ਨੂੰ ਕਈ ਪਾਠਕ 'ਅਠਾਨਵ' (੧੭੯੮) ਬੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਬੀ ਇਹ ਵਾਰਤਕ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਦਾ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਸਹੀ ਗਲ ਇਉਂ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ੧੭੫੮ ਵਿਚ ਗ੍ਰੰਥ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁਕਾਇਆ ੧੭੬੫ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕਦੇ ਹੈ।

ਕਰਦੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਫਾ ੧੧੧ ਪਰ ਦੇਵੀਆਂ ਆਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਬਡਾ 'ਕੇਵਲ ਪੂਜਾ ਜੋਗ' ਹਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਨੇ। ਫਿਰ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਨਾਕੇ' (ਸਫਾ ੪੪) ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਦੇਵੀ ਮਨਾਕੇ

ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਮਾਨੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਦੇਵਤਾ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਵਿ ਸੈਨਾਪਤਿ ਨੇ ਪਦ 'ਭਗਵਤੀ' ਤਲਵਾਰ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਹੈ (ਸਫਾ ੮੬)

ਅਖਬਾਰ ਨਵੀਸ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ

ਭਾਈ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ (ਧੂਰੀ) ਨੇ ਮੁੱਦਤ ਹੋਈ ਇਕ ਐਲਾਨ ਖੋਜਕੇ ਲੱਭਾ ਸੀ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਨਵੀਸ ਨੇ, ਜੋ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸੀ, ਓਦੋਂ ਲਿਖਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ ਘੱਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਇਬਾਰਤ ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ*:-

ਹਮਹ ਹਾ ਦਰਯਕ ਮਜ਼ਹਬ ਦਰਇੰਦ ਕਿ ਦੂਈ ਅਜ਼ ਮਿਆਂ ਬਰਖੇਜ਼ਦ, ਵ ਹਰ ਚਹਾਰ ਬਰਨ ਕੌਮੇ ਹਨੂਦ ਅਜ਼ ਬ੍ਰਹਮਨ ਵ ਛੱਤ੍ਰੀ ਵ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਵ ਵੈਸ਼ ਕਿ ਹਰ ਯਕੇ ਰਾ ਦਰ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੀਨ ਇਲਹਦਾ ਮੁਕਰਰਸਤ, ਆਂ ਰਾ ਤਰਕ ਦਾਦਹ ਬਰ ਯਕ ਤਰੀਕੰ ਸਲੂਕ ਨੁਮਾਇੰਦ। ਵ ਹਮਹ ਬਰਾਬ੍ਰੰਦ, ਵ ਯਕੇ ਖੁਦ ਰਾ ਬਰ ਦੀਗਰੇ ਤਰ-ਜੀਹ ਨ ਦਿਹਦ, ਵ ਆਂ ਅਮਲੇ ਕੇਸ਼ ਅਜ਼ ਮਿਆਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤਹ ਤਰੱਕੀ ਬਯਾਬੰਦ ਵ ਤੀਰਥਹਾਏ ਮਾਨਿੰਦ ਗੰਗ ਵਗੈਰਾ ਆਂ ਕਿ ਦਰ ਵੇਦ ਵ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤਾਲੀਮੇ ਆਂਹਾ ਤਾਕੀਦ ਰਫਅਤ ਅਸਤ ਅਜ਼ ਖਾਤਿਰ ਬਦਰ ਕੁਨੰਦ। ਵ ਸਿਵਾਏ ਅਜ਼ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵ ਖ਼ਲਫਾਏ ਓ ਬਦੀਗਰ ਅਜ਼ ਸਨਾਵੀਦੇ ਹਨੂਦ ਮਿਸਲ ਰਾਮ, ਕਿਸ਼ਨ, ਵ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵ ਦੇਵੀ ਇਅਤਕਾਦ ਨ ਨੁਮਾਇੰਦ। ਵ ਪਾਹੁਲੇ ਮਨ ਗ੍ਰਿਫਤਹ ਮਰਦੁਮਾਂ ਹਰ ਚਹਾਰ ਬਰਨ ਦਰ ਯਕ ਜ਼ਰਫ ਬਿਖੁਰੰਦ, ਵ ਅਜ਼ ਯਕ ਦਿਗਰ ਇਸਲਾ ਨ ਬੁਰੰਦ। ਹਮਚੁਨੀ ਸੁਖਨਾਨ ਬਿਸਿਯਾਰ ਗੁਫਤੰਦ। ਚੂੰ ਮਰਦੁਮਾਂ ਬਿਸ਼ੁਨੀਦੰਦ ਬਿਸਿਯਾਰੇ ਅਜ਼ ਬ੍ਰਹਮਨਾਂ ਵ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਬਰਖਾਸਤੰਦ ਵ ਗੁਫਤੰਦ, ਕਿ ਮਾ ਮਜ਼ਹਬੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵ ਹਮਹ ਗੁਰੂਆਂ ਬਦਾਂ ਕਾਯਲ ਨ ਸ਼ੁਦਹ ਬਾਸ਼ੰਦ ਵ ਮਹਜ਼ਬੇ ਕਿ ਮੁਖਾਲਫੇ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬਵਦ ਹਰਗਿਜ਼ ਕਬੂਲ ਨਮੇ ਕੁਨੇਮ, ਵ ਮਜ਼ਹਬੇ ਕੁਹਨਾ ਰਾ ਕਿ ਪੇਸ਼ੀਨਾਨ ਬਰ ਆਂ ਅਕਦਾਮ ਨਮੂਦਹਅੰਦ ਬਗੁਫਤਹ ਕੋਦਕੇ ਅਜ਼ਾਂ ਦਸਤ ਨ ਦਿਹੇਮ। ਈਂ ਬਿਗੁਫਤੰਦ ਮਗਰ ਬਿਸਤ ਹਜ਼ਾਰ ਕਸ ਰਜ਼ਾ ਦਾਦੰਦ ਵ ਮੁਤਾਬਿਅਤ ਬਰ ਜ਼ੁਬਾਂ ਆਵੁਰਦੰਦ ॥

ਅਰਥ: 'ਸਾਰੇ ਇਕ ਮਜ਼ਹਬ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਦੂਈ ਵਿਚੋਂ ਉਠ ਜਾਏ। ਹਿੰਦੂ ਕੌਮ ਦੇ ਚਾਰੇ ਵਰਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਛੱਤਰੀ, ਵੈਸ਼ ਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਕਿ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਧਰਮ ਅਲਹਿਦਾ ਨੀਯਤ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਇਕੋ ਢੰਗ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ, ਸਾਰੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਤੇ ਕੋਈ ਇਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਵਡਾ ਨਾ ਸਮਝੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਸਮਾਂ ਰਿਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨ। ਤੇ ਤੀਰਥ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਗੰਗਾ ਆਦਿਕ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇਣ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਦੇਵੀ

---

*ਇਹੋ ਐਲਾਨ ਮਿ: ਮੈਕਾਲਫ ਨੇ ਅਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਿਖ ਰਿਲੀਜਨ' ਦੀ ਜਿ: ੫ ਸਫਾ ੯੩ ਪਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਹੋ ਭਾ: ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਛਾਪਿਆ ਹੈ, (ਦੇਖੋ ਦੁਰਗਾ ਪ੍ਰਬੋਧ ਸ: ੪੨੮)। ਫਿਰ ਐਵੇਂ ਜ਼ਰਾ ਜ਼ਰਾ ਫਰਕ ਤੇ ਇਹੋ ਇਬਾਰਤ 'ਉਮਦਹਤੁਲ ਤਵਾਰੀਖ' ਦੇ ਦਫਤਰ ਅੱਵਲ ਦੇ ਤਤਿੱਮੇ ਵਿੱਚ ਬੀ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਾਰਾ ਇਹੋ ਹੈ।

ਦੇਵਤੇ ਜਿਹਾ ਕਿ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇਵੀ ਉਪਰ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਲਿਆਉਣ। ਮੇਰੀ ਪਾਹੁਲ ਲੈਕੇ ਚਾਰ ਵਰਨ ਇਕ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਛਕਣ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਘ੍ਰਿਣਾਂ ਨਾ ਕਰਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਆਖੀਆਂ। ਜਦ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੁਣੀਆਂ, ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਠ ਖੜੋਤੇ* ਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੇ ਦੂਜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਧਾਰਿਆ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਾਂਗੇ ਤੇ ਪੁਰਾਣਾ ਮਜ਼ਹਬ, ਜਿਸ ਤੇ ਕੇ ਵਡੇ ਪਾਬੰਦ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਕ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗੇ, ਐਉਂ ਆਖਿਓ ਨੇ, ਪਰ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ। '

ਇਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਬੀ ਇਹੋ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਣ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉੱਮਤ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਅਲਗ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਜੇ ਕਦੀ ਦੇਵੀ ਪੂਜੀ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਇਸ ਕਮਾਲ ਦੇ ਕਾਯਲ ਹੋਏ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ, ਪਰ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਹਿੰਦੂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਤੇ ਦੇਵੀ, ਹਿੰਦੂ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਹਿੰਦੂ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਰਸਮਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਇਕ ਤਟਸਥ ਉਗਾਹੀ ਹੈ ਜੋ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੀ ਪੂਜਯ ਦੇਵੀ ਨਹੀਂ ਪੂਜੀ ਗਈ।

ਵਾਰਤਿਕ ਮਹਿੰਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਇਸਦੇ ਰਚੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੭੯੮ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਚ ਖੰਡ ਪਾਯਨ ਤੋਂ ੩੩ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੇਵਲ ਇਤਨੀ ਇਬਾਰਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ:- "ਏਕ ਬੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾਸ਼ੀ ਕੇ ਪਾਂਡੇ ਬੁਲਾਏ, ਤਿਨ ਸੋਂ ਹੋਮ ਕਰਾਇਆ ਖਾਲਸੇ ਕਾ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ।" ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ, ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਦੋ ਫਿਕਰੇ ਹੀ ਮੁੱਢ ਹੋਏ ਹੋਣ ਅੱਗੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਘੜੀ ਜਾਣ ਦੇ। ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਉਪਾਸਕ ਸਾਫ ਸਾਫ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਯਥਾ:-'ਸਰਬ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਸਿਧ ਮੁਨ ਜਨ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਆਏ।' [ਸਾ:੧]

ਅ. (੧੯੩੩ ਤੋਂ ਲਗਪਗ ੧੯੪੬ ਤੱਕ ਦਾ ਸਮਾਂ)।

ਮਹਿੰਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਛੰਦਾ ਬੰਦੀ):

ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ੧੯੩੩ ਦਾ ਲਿਖਤਿ ਹੈ. ਇਸਦੇ ਲੇਖਕ ਬਾਵਾ ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਜੀ ਭੱਲੇ ਹੈਨ। ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ+। ਆਪਦੇ ਲਿਖੇ ਦਾ ਸੰਖੇਪ

---

*ਮੁਰਾਦ ਅਸ਼ਰਧਕਾਂ ਤੋਂ ਹੈ।

+ਅਜ ਕਲ ਹੀ (ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਛਪਦਿਆਂ ਸੰਨ ੧੯੩੫ ਵਿਚ) ਇਕ ਹੋਰ ਲਿੱਖਿਤ ਨਜ਼ਰੋਂ ਗੁਜ਼ਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਸੰਮਤ ਯਾ ੧੯੦੮ ਹੈ ਯਾ ੧੯੧੯ ਬਿ:। ਹਰ ਹਾਲ ਇਹ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਛੰਦਾਬੰਦੀ) ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੈ ਅਰ ਗੁਰ ਸ਼ੋਭਾ ਤੇ ਵਾਰਤਿਕ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਮਗਰਲੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਭਾ: ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕੁਛ ਕੁਛ ਮਿਲਦਾ ਵਰਣਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਬੀ ਉਹੋ ਕੌਤਕ ਵਾਲੀ ਗਲ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਯਥਾ:-

'ਏਹ ਭੀ ਕੌਤਕ ਕੀਨ ਹੈ ਜੋ ਮਨ ਪਰਉਪਕਾਰ ॥ ਆਪ ਨਿਆਰੋ ਹੋਇ ਕੈ ਧਰ ਦੇਵੀ ਸਿਰ ਭਾਰ ॥'

ਫਿਰ ਇਸ ਲੇਖਕ ਨੇ ਬੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਤੋਂ ਵਡਾ ਤੇ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪੂਜਯ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਯਥਾ:-

ਕੋਟ ਸੁਰਗ ਔ ਤਖਤ ਹਜਾਰਾ। ਯਾ ਚਰਨਨਿ ਮਹਿ ਪ੍ਰਗਟ ਨਿਹਾਰਾ।
ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਕੋਟ ਬਰ ਬਾਹੀ। ਪਦ ਪੰਕਜ ਗੁਰ ਕੇ ਸਮ ਨਾਂਹੀ।

ਇਹ ਹੈ:- ਕਿ ਸੰਗਤ ਦੇ ਇਕੇਰਾਂ ਲੁੱਟੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਦਾਸ ਹੋਏ, ਚੁਪ ਰਹੇ, ਤੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਲੇਟ ਸੋਚਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਜੇ ਸਿੱਧੀ ਨਾਂ ਵਰਤੀਏ ਤਾਂ ਕਾਰਜ ਸਿਰੇ ਨ ਚੜ੍ਹੂ, ਜੇ ਵਰਤੀਏ ਤਾਂ ਸਿੱਧੀ ਦੱਸਣੀ ਨਹੀਂ ਇਉਂ ਇਹ ਪ੍ਰਣ ਭੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੇ ਚੰਡੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੀ ਸੋਚ ਕੇ ਪਰਬਤ ਦੇ ਸ਼ਿਖਰੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹੇ, ਪੰਡਤ ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਲਿਆਏ ਤੇ ਹੋਮ ਅਰੰਭਿਆ। ਪੰਡਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮੂਰਛਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤੁਸੀਂ ਸਮਰਥ ਹੋ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋਗੇ, ਅਸੀਂ ਭੋਗ ਦਾ ਥਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ, ਤੁਸਾਂ ਇਹ ਭੇਟਾ ਅੱਗੇ ਧਰ ਦੇਣੀ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਕੇ ਕਾਰਜ ਬਨਾ ਲੈਣਾ। ਸੋ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟੀ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ, ਅੱਠ ਭੁਜਾਂ ਸਨ, ਅੱਠ ਹਥਿਆਰ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਸੂਰਜ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੀ। ਫਿਰ 'ਲੇ ਭੇਟ ਭੋਗ ਮਾਤਾ ਬਿਗਸਾਨੀ ॥ ਤਹਿਂ ਭਈ ਅਲੋਪ ਜਹਿਂ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਨੀ।' [ਸਾ: ੨੦੫

ਤਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੰਡਤ ਜਗਾਏ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਜਲ ਦੁੱਧ ਪਾਯਾ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਦੁਧਾਰਾ ਖੰਡਾ ਨਿਕਲਿਆ।

ਪਰ ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਆਨ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਪੂਜੀ ਗਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਵੇਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ? ਯਥਾ:-'ਮਾਨੁਖ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਸਭਿ ਰਾਖਤ ਗੁਰ ਕੀ ਆਨ।' [ਸਾ: ੨੦੭

ਵਾਰ ਭਗਉਤੀ ਪਾ: ੧੦ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੂਜਾ-[ਸੰਮਤ ੧੯੪੪ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ]

ਇਹ ਵਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ ਲਿਖੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਟੂਕ ਦਿੱਤੀ ਹੈ 'ਇਹ ਵਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੂਜੇ ਦੀ ਹੈ।' ਇਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕ ਤੁਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ:-

'ਗੁਰ ਸਿਮਰ ਮਨਾਈ ਕਾਲਕਾ ਖੰਡੇ ਕੀ ਵੇਲਾ।' ਹੋਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਵਾਰ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਇਸ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਉਗਾਹੀ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਭਣ ਲਈ ਹੁਣ ਫੇਰ ਗਹੁ ਨਾਲ ਖੋਜਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਤੁਕ ਮਿਲੀ ਹੈ ਜੋ ਐਉਂ ਹੈ:

'ਯਹ ਬਾਰਾਂ ਸਦੀ ਨਿਬੇੜ ਕਰ ਗੁਰ ਫਤੇ ਬੁਲਾਏ।'

ਇਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਜੀ ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਨਿਬੜੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਿਧਿ ਇਹ ਵਾਰ ੧੯੪੪ ਬਿੱਕ੍ਰਮੀ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਜਾ ਟਿਕੇਗੀ। ਇਸ ਵਾਰ ਵਿਚ ਸੁਲਤਾਨਾਂ ਦਾ ਮਾਰਨਾ, ਛੱਤ੍ਰਪਤੀ ਚੁਣ ਚੁਣ ਮਾਰਨੇ, ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਦਬ ਜਾਣਾ, ਬਾਂਗਾਂ ਦਾ ਰੋਕੇ ਜਾਣਾ, ਖਾਲਸੇ ਦੀਆਂ ਕਾਮਯਾਬੀਆਂ ਆਦਿਕ ਗੱਲਾਂ ਬੀ ਇਸੇ ਪਾਸੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ੧੯੪੪ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸੰਮਤ (ਜੋ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹੈ) ੧੭੫੫ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੧੭੫੫ ਦੇ ਲਿਖੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ੧੭੫੭ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਿਵੇਂ ਆ ਗਈ? ਫਿਰ ਇਥੇ ਇਸ ਵਾਰ ਨੂੰ ਬੋਲਣਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਭੱਲੇ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਆਮ ਪੋਥੀਆਂ

ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਭੁੱਲ ਇਸ ਲੇਖਕ ਦੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਹਵਨ ੧੭੪੨ ਵਿਚ ਅਰੰਭਿਆ ਤੇ ੪ ਬਰਸ ਹੋਇਆ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ-੧੭੪੨-੪੬ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਹੁਣ ਤਕ ਦੀ ਖੋਜ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਂਵਟੇ ਸਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਵਤਾਰ ਪਾਂਵਟੇ ਰਚਿਆ, ਇਸ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੭੪੫ ਅਖੀਰ ਪਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਨਹੀਂ ਸੇ। ੧੭੪੨ ਵਿਚ ਪਾਂਵਟੇ ਗਏ ਤੇ ੧੭੪੬ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਆਏ। ਦੇਵੀ ਦਾ ਮਾਜਰਾ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਦਾ ਹੈ ਸੋ ਏਹ ਲੇਖਕ ਵੀ ਇਤਬਾਰ ਜੋਗ ਨਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਣ ਦਾ ਸੰਮਤ ਹੁਣ ਤਕ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਚੇਤ੍ਰ ੧੭੫੫ ਹੈ, ਵਿਸਾਖ ੧੭੫੬ ਵਿਚ ਖਾਲਿਸਾ ਸਾਜਿਆ ਹੈ, ਸੋ ਇਸ ਲੇਖਕ ਨੇ ਸਮਾਂ ਤੇ ਥਾਂ ਦੁਇ ਗ਼ਲਤ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਏਸ ਲੇਖਕ ਨੇ ਭੰਗਾਣੀ ਤੇ ਨਾਦੌਣ ਦੇ ਜੁੱਧ ਸੰਮਤ ੧੭੪੨ ਤੋਂ ਮੂਹਰੇ ਰੱਖੇ ਹਨ ਇਹ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ।

ਵਿਚ ਨਾ ਇਹ ਦੋਹਾ ਸੰਮਤ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਬੋਲਣਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਭੱਲੇ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਵਿਚਲੀ (ਉਗਾਹੀ) 'ਬਾਰਾਂਸਦੀ ਨਿਬੇੜ ਕਰ' ਵਾਲੀ ਵਧੀਕ ਪੱਕੀ ਹੈ।

ਸੌ ਸਾਖੀ-[ਲਗ ਪਗ ਸੰਮਤ ੧੯੯੦-੯੪]

ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਂਙੂ ਲੇਖਕ ਵਲੋਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਅੱਖ ਮੀਟਣ ਤੇ ਚਾਲੀ ਵਰ੍ਹੇ ਮਗਰੋਂ ਪੰਥ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਫੜਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰਾ ਮਸਾਲਾ ਮਹਿੰਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਛੰਦਾ ਬੰਦੀ) ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਲਿਆ ਹੈ*।

ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਣ ਮਥੁਰਾ ਨਾਮੇ ਦਾ ਹੱਥ ਹੈ, ਫਿਰ ਕੋਈ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਮਿਸਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ੧ ਸਾਖੀ ਦੇ ੪ ਦੋਹੇ ਮੈਂ ਪਾਏ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਹੈ ਤੇ ਸਿਦਕ ਵਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਡੱਤ ਉਸ ਵਿਚ ਕਮਾਲ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਹੋਏ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਉੱਚਾ ਥਾਪਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਬੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਤੇ ਰੀਤਾਂ ਰਸਮਾਂ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਵੀਂ ਰੁਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਾਖੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮਣ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੇਸ਼ਵ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਤੀਸਰੇ ਜਨਮ ਲਾਹੌਰ ਜਾਵੇਗਾ, ਸਾਡਾ ਸਿੱਖ ਹੋਕੇ ਅਵਤਰੇਗਾ, ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰਣ ਸਿੰਘ (ਭਾਵ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਹੋਵੇਗਾ, ਬਹੁਤਿਆਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ ਤੀਸਰੇ ਜਨਮ ਲਾਹੌਰ ਜਾਕੇ ਸ਼ਰਨ ਆਕੇ ਉਧਰੇਗਾ। ਇੰਨੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਸਾਖੀ ਘੜੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ 'ਕੇਸ਼ੂ ਦਾਸ' ਪੰਡਤ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਹੋ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਵਲ ਝੁਕਾ ਲੈਣ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸੀ। ਇਹੋ ਲੀਲਾ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਫਿਰ, ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਸਦੇ ਰਚੇ ਜਾਣ ਦੇ ਦੋ ਸੰਮਤ ਆਏ ਹਨ। ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ੧੭੯੧ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ। ਵਿਚਕਾਹੇ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ੧੭੮੧ ਜੇਠ ਵਿਚ ੫੦ ਸਾਖੀਆਂ ਮੁੱਕੀਆਂ, ਅੰਤ ਤੇ ਜਾਕੇ ਫੇਰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ੧੭੮੧ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਮੁੱਕੀ। ਮੁੱਢ ਵਿਚ ੯੧, ਮੱਧ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ੮੧, ਕੇਡੀ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਸੰਮਤਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗ਼ਲਤੀ ਆਖੇਪਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹੱਥ ਚਲਾਕੀ ਦੀ ਭਾਰੀ ਦਲੀਲ ਹੈ। ਸਾਖੀ ੫੮ ਅੰਕ ੧੪, ੧੫ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਾਂ ਨਾਦਰ ਦਾ ਹਮਲਾ ਆਪ ਡਿੱਠਾ ਹੈ। ਨਾਦਰ ਦਾ ਹੱਲਾ ੧੭੯੬ ਬਿ: ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਸੌ ਸਾਖੀ* ੧੭੯੧ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਦਾ ਲੇਖਕ ੧੭੯੬ ਦੀ

---

*ਅੱਖ ਮੀਟਨ ਤੇ ਚਾਲੀ ਵਰ੍ਹੇ ਨੂੰ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਨੋਕਤਿ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਸੌ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਲਿਆ ਹੈ।

*ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਿਆ ਸੁਣਾਯਾ ਲਿਖਿਆ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਸਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਸੌ ਸਾਖੀ ਉਸ ਵੇਲੇ (੧੮੫੪ ਵਿਚ) ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਸ਼ੈ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇੱਡੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਰਖਦੀ ਹੈ ਓਹ ਤਦੋਂ ਕਿਵੇਂ ਇੰਨੀ ਗੁੰਮਨਾਮ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਕਿ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਤੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਜੋ ਪ੍ਰਸੰਗ ਲੱਭ ਲੱਭ ਕੇ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਸੋਢੀਆਂ ਦਾ ਪੁਸਤਕਾਲਯ ਤੇ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ: ਓਥੇ ਇਹ ਪੋਥੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਜੀ ਦੀ ਵਾਕਫੀ ਤੋਂ ਉਹਲੇ ਰਹੇ।

ਅੱਖੀਂ ਦੇਖੀ ਘਟਨਾ ਕੀਕੂੰ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸੋ ੮੧ ਵਿਚ ਮੁੱਕੀ ਯਾ ੯੧ ਵਿਚ ਮੁੱਕੀ ਵਿਚ ੯੬ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਬੀ ਦਲੀਲ ਹਸਤਾਖੇਪਾਂ ਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਪੋਥੀ ਦੀ ੯੩ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਖੀਆਂ ਪੰਜ ਸੌ ਹਨ, ਸੌ ਸਾਖੀ ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ, ਸੌ ਕਾਬਲੀ ਮਲ ਨੂੰ, ਸੌ ਸੁਲਤਾਨੀ ਸੂਰੈ ਨੂੰ, ੧੦੦ ਰਤੀਏ ਪੂਰਬ ਭੱਲ ਨੂੰ ਤੇ ਸੌ ਸੂਚਤ ਸਿੰਘ ਆਗਰੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ। ਇਹ ਗੱਲ ਭੀ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ ਦੀ ਭੰਨਘੜ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਸ਼ਜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਬੀ ਅਚਰਜ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਉਹ ਅਸਲ ਕਾਪੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਅਸਲ ਕੀਹ ਸੰਨ ੧੯੦੫ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਕਾਪੀ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਬੀ ਸਾਡੇ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ। ੧੮੭੩ ਈ: (੧੯੩੦ ਬਿ:) ਵਿਚ ਸਰ ਸ: ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬੀ ੧੮੯੪ ਬਿ: ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਪੋਥੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰਲੇ ਕਿਸੇ ਸੰਮਤ ਦੀ ਮਿਲੀ ਹੋਊ ਜਿਸ ਤੋਂ ਓਹ ਇਸ ਦੇ ਰਚੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੮੯੪ ਅੰਗਦੇ ਹਨ। ਜਾਪਦਾ ਐਉਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਦੋ ਤ੍ਰੈ ਵਾਰੀ ਨਵੇਂ ਮਜ਼ਮੂਨ ਪੈਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਬਾਬਤ ਇਸ਼ਾਰੇ ਪਤੇ ਦੇਣੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਪਰਵਿਰਤ ਪੋਥੀ ੧੯੦੪-੫ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਜੋ ਪੋਥੀ ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਸੀ ਸੋ ੧੮੯੦ ਯਾ ੧੮੯੪ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ੧੮੯੦ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਪੋਥੀ ਲਿਖਤੀ ਨਾਂ ਮਿਲੇ ਤਦ ਤੱਕ ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੱਚ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿ ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਸੂਰਤ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਪੁਰਾਣੀ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ੧੮੯੦ ਤੋਂ ੧੮੯੪ ਦੇ ਵਿਚ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬੀ ਮਗਰੋਂ ਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਜਦ ਤੱਕ ਕੋਈ ਨੁਸਖਾ ਪਹਿਲੇ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਦ ਤਕ ਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ੧੭੮੧ ਯਾ ੧੭੯੧ ਦੇ ਸਮਝਣਾ ਭੁਲੇਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ੧੮੯੪ ਦੇ ਲਗਪਗ ਦਾ ਹਾਲੇ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਨਿਰਸੰਸੇ ਸਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੋਥੀ ਕਵੀ ਜੀ ਪਾਸ ਹੈਗੀ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਲਗਪਗ ੧੮੯੨ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋਕੇ ੧੯੦੦ ਵਿਚ ਮੁੱਕਾ ਹੈ।

ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹਨ, ਇਕ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦਾ ਤੇ ਇਕ ਇਸ ਜਨਮ ਦਾ, ਇਸੇ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੀ ਸਾਖੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਇਹ ਸਾਖੀ ਬਨਾਵਟੀ ਸਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂਰਜ, ਰਾ: ੧੧ ਅੰਸੂ ੫੧-੯ ਦੀ ਟੂਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਸੰਬੰਧੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਆਪ ਦੱਸੇ ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਨਰੋਤਮ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਤ ਦੁਆਰਾ ਦਿਖਾ ਆਏ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੇਮ ਕੁੰਟ ਦਾ ਪਤਾ ਹਿਮਾਲੇ ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਾਲਾ ਵਿੰਧਯਾਚਲ ਵਿਚ। ਦੋਹੀਂ ਥਾਈਂ ਕਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ ਸੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਮਾਜਰੇ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਹਿਮਾਲਯ ਵਿਚ ਤੇ ਕਿਤੇ ਵਿੰਧਯਾਚਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਤੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਲੇਖ ਬਨਾਵਟੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੩ ਅੰਸੂ ੩੫-੪੧ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ।

ਦੇਵੀ ਪੂਜਨ ਦਾ ਹੁਣ ਤਕ ਲੱਭਾ ਆਦਿ ਲੇਖਕ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਛੰਦਾਬੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦੇਵੀ ਪੂਜਨ ਦੀ ਉਥਾਨਕਾ ਸੰਗਤ ਪਰ ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਵਧੀਕੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਦਾਸ ਹੋਕੇ ਬੀਰਰਸ ਉਪਜਾਵਨ ਲਈ ਏਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਸੌ ਸਾਖੀ ਨੇ ਘਾੜਤ ਹੋਰ ਘੜੀ ਹੈ ਜੋ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਬੀ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਉਂਟੇ ਤੋਂ ਤੁਰੇ ਤਾਂ

ਕੇਸ਼ੋਦਾਸ ਸੱਦਿਆ ਫੇਰ ਕਪਾਲ ਮੋਚਨ ਜਾ ਲੁਕੇ ਉਥੇ ਤੁਰਕ ਸੈਨਾ ਢੂੰਡਦੀ ਆਈ ਪਰ ਕਿਵੇਂ ਟਲ ਗਈ। ਫੇਰ ਨ੍ਹੈਣ ਪੁਰ ਆ ਗਏ, ਉਥੇ ਮਥਰਾ ਬ੍ਰਾਹਮਨ ਮਿਲਿਆ, ਫੇਰ ਧੁਨਕੀ ਆਏ ਸੱਤ ਦਿਨ ਬਾਦ ਮਤਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨੈਣੂ ਪੁਤਰੀ* ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਪਹਾੜ ਜਾ ਚੜੇ ਤੇ ਪੰਜ ਪਹਿਰ ਦਾ ਹੋਮ ਅਰੰਭਿਆ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਗਲ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ:-ਪਾਉਂਟੇ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ੧੭੪੬ ਵਿਚ ਟੁਰੇ ਹਨ, ਖਾਲਸਾ ਵਿਸਾਖ ੧੭੫੬ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਿਆ। ਸਾਰੇ ਲੇਖਕ ਦੇਵੀ ਦਾ ਵਾਕਿਆ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਚੇਤ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਸੋ ੧੭੫੫ ਹੋਇਆ। ਸੌ ਸਾ: ਵਾਲਾ ੧੭੫੫ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ੧੭੪੬ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ, ੯ ਬਰਸ ਦਾ ਟਪਲਾ ਘਾੜਤ ਘੜਨ ਵਿਚ ਖਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਪਾਲ ਮੋਚਨ ਮੇਲੇ ਪਰ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਮੁੜਕੇ ਪਾਂਵਟੇ ਗਏ, ਫਿਰ ਭੰਗਾਣੀ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ, ਫੇਰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਗਏ ਪਰ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਾਲਾ ਕਪਾਲ ਮੋਚਨ ਤੋਂ ਹੀ ਨੈਣਾਂ ਟਿੱਲੇ ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਤਹਾਸ ਵਿਰੁੱਧਤਾ ਤੋਂ ਇਸ ਸਾਖੀ ਦਾ ਕਿਸੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਨਾਵਾਕਫ ਦੇ ਹਥੀਂ ਠੱਪੇ ਜਾਣਾ ਸਹੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਸਾਖੀ ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀਏ ਇੱਡੀਆਂ ਭਾਰੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਭੁੱਲਾਂ ਕਦੇ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਫਿਰ ਇਸੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਪੋਥੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਆਦਿਕ ਦੱਸਣ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੀਤਲਾ ਪੂਜਣ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਹੈ। ਸੀਤਲਾ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ+। ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੬੨ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਐਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:- "ਮੇਰਾ ਸਿਖ ਸੀਤਲਾ ਨਾ ਮਾਨੈ"

ਇਹ ਵਾਕ ਉਸੇ ਵਾਕ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਹੈ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਹੈ:-

ਭੈਰਉ ਭੂਤ ਸੀਤਲਾ ਧਾਵੈ ॥ ਖਰ ਬਾਹਨ ਉਹੁ ਛਾਰ ਉਡਾਵੈ ॥੧॥
ਹਉ ਤਉ ਏਕ ਰਮਈਆ ਲੈਹਉ ॥ ਆਨ ਦੇਵ ਬਦਲਾਵਨਿ ਦੈਹਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸਿਵ ਸਿਵ ਕਰਤੇ ਜੋ ਨਰੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ਬਰਦ ਚਢੇ ਡਉਰੂ ਢਮਕਾਵੈ ॥੨॥
ਮਹਾ ਮਾਈ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੈ ॥ ਨਰ ਸੈ ਨਾਰਿ ਹੋਇ ਅਉਤਰੈ ॥੩॥
ਤੂ ਕਹੀਅਤਿ ਹੀ ਆਦਿ ਭਵਾਨੀ ॥ ਮੁਕਤਿ ਕੀ ਬਰੀਆ ਕਹਾ ਛਪਾਨੀ ॥੪॥
ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗਹੁ ਮੀਤਾ ॥ ਪ੍ਰਣਵੈ ਨਾਮਾ ਇਉ ਕਹੈ ਗੀਤਾ ॥੫॥੨॥੬॥

[ਗੋਂਡ ਨਾਮ ਦੇਵ ਜੀ।

ਉਪਰਲੀ ਵੀਚਾਰ ਤੋਂ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਏਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਨਾਵਟੀ ਹੋਣੇ ਸਹੀ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚੋਂ ਦੇਵ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਬੀ ਮਿਲ ਗਈ।

ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ [੧੮੫੪]

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਤੇ ਲਗਪਗ ਸੰਮਤ ੧੮੫੪ ਵਿਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ ਪਰ ਅਧਯਾਯ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਕਰਤਾ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਵਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਹੈ। ਯਥਾ:- 'ਪ੍ਰਗਟ ਕਥਾ ਜਿਮ ਜਗਤ ਮੈਂ ਗਾਵਤ ਗੁਨੀ ਸੁਧੀਰ ॥ ਤਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਵਰਨਨ ਕਰੀ ਤੈਸ ਭਾਂਤ

---

*ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਏਹ ਲਫਜ਼ ਬੀ ਅਟਪਦੇ ਹਨ 'ਨੈਣਾਂ' ਤਾਂ ਇਕ ਗੁਜਰ ਸੀ ਦੁਰਗਾ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕਿਵੇਂ?

+ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਸੀਤਲਾ ਪੂਜਨ ਸਮੇਂ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਪੂਜਨ ਜਾਣਾ ਦੱਸਕੇ ਸੀਤਲਾ ਤੇ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਦਾ ਰੂਪ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਰਾਸ ੩ ਅੰਸੂ ੧੨।

ਇਨ ਕੀਰ। ’ ਇਸਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਆਪਦੀ ਲਿੱਖਤ ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ਰਵਾਯਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਆਪ ਕੀਤੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਖੋਜ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੧੧. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ-[੧੯੦੦]

ਇਸ ਦੇ ਪਾਠ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਾਫ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਮਹਿੰਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਛੰਦਾ ਬੰਦੀ) ਹੈਸੀ, ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਭਾ: ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬੀ ਹੈਸੀ ਤੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਪੋਥੀ ਬੀ ਹੈਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹਾਲ ਲੈਕੇ ਆਪ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਖਾਸ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਇਸ਼ਾਰਾ ਆਪ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

‘ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਯਾ ਗੁਰੂ ਦੇਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ’ ਇਹ ਗਲ ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਕਵੀ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਵੇਖ ਆਏ ਹਾਂ, ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੯੯੨-੯੩ ਤੇ-੯੬-੯੭. ਆਪ ਨੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਕ੍ਰਿਤ ਬਾਬਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ [ਲਗ ਪਗ ਸੰਮਤ ੧੯੩੯]

ਆਪ ਦੇ ਦੇਵੀ ਸੰਬੰਧੀ ਲੇਖ ਦਾ ਆਧਾਰ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਤੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਤੇ ਹੈ। ਅਪਣੀ ਖੋਜ ਯਾ ਕਿਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਨੁਸਖੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੁਛ ਲਿਖਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

[ਭੰਗੂ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੮੯੮।

ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੯੪੬*]।

ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੱਥਰ ਤੇ ਛਾਪੇ (ਸੰਮਤ ੧੯੪੬) ਵਿੱਚ ਛਪੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਇਕਤਬਾਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਇਬਾਰਤ ਤੋਂ ਖਿਆਲ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਦੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਲੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦਾ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭੰਗੂ ਜੀ ਦੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਹੀ ਕਾਇਆਂ ਪਲਟ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਉਪਰ ਦੱਸੀ ਇਬਾਰਤ, ਭੰਗੂ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣਾ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਪਤਾਨ ਮਰੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਸੁਣਾਕੇ ਲਿਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਕਈ ਵੇਰ ਕਪਤਾਨ ਮਰੇ ਦਾ ਨਾਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਇਬਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬੀ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸੰਖੇਪ ਭਾਵ ਐਉਂ ਹੈ:-‘ਕਿ ਮਰੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਅਕਾਲ ਉਪਾਸਿਕ ਸਨ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਕਿਉਂ ਪੂਜੀ, ਅਸਾਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਲਜੁਗ ਵਿੱਚ ਦੇਵਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਹਠ ਕੀਤਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵਾਕ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਗਟਾਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ।’ ਇਹ ਗਲ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਲਈ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹੋ ਖਿਆਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

---

*ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ੧੯੩੫ ਬਿ: ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸੰਮਤ ਵਿਚ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਛਪਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਨੁਸਖਾ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਨਹੀਂ, ੧੯੪੬ ਦਾ ਅਸਾਂ ਪਾਸ ਹੈ।

ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਇਥੇ ਉਹੋ ਉਪਰਲਾ ਹੀ ਕਾਰਨ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਅੱਗੇ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਜੋ ਕੁਛ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਸੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਤੇ ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਲਿੱਖਤ ਯਾ ਇਸ ਖੋਜ ਵਿਸ਼ੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ*।

੧੪. ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹੋਰ ਲੇਖਕ:-ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈ ਲੇਖਕ ਪੰਡਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ (੧੯੩੪ ਬਿ:) ਨੇ 'ਗੁਰਮਤ ਨਿਰਣਯ ਸਾਗਰ' ਵਿੱਚ ਤੇ ਪੰਡਤ ਹਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ (੧੯੪੧ ਬਿ:) 'ਗੁਰੂ ਸਿਧਾਂਤ ਪਾਰਿਜਾਤ' ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਤੇ ਪੰਡਤ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ (੧੯੪੬ ਬਿ:) 'ਗੁਰ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਭਾਕਰ' ਵਿੱਚ ਦੇਵੀ ਆਰਾਧਨ ਬਾਬਤ ਸੰਖੇਪ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਅਗਲੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿਚ ਆਵੇਗਾ।

ਹੋਰ ਬੀ ਕੋਈ ਲੇਖਕ ਇਸ ਪੱਖ ਦੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਭ ਦਾ ਸਮਾਂ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਣ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਹੈਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੋਧਾਂ ਨੂੰ ਸਫੁਟ ਸਮਝਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਇਕ ਨਕਸ਼ਾ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ।

ਇਕ ਮਾਜਰੇ ਦੇ ਵਰਣਨ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਵਿਚ ਜੋ ਲੇਖਕ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲ ਸੱਚੇ ਨਹੀਂ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਸਗੋਂ ਓਹ ਦਲੀਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਯਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇ ਬਨਾਵਟੀ ਹੋਣ ਦੇ।

---

*ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੁੜਕੇ ਛਾਪਣ ਵੇਲੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਵਾਰੀਖ ਖਾਲਿਸਾ ਵਿੱਚ (ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਦੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿਚ) ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਹਿਲੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੇਖ ਅਸੀਂ ਅਗਲੇ ਅੰਕ (ੲ) ਵਿਚ ਦਿਆਂਗੇ, ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੫੦੦੮।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧਾਂ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ:—

ਨਾਮ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗ੍ਰੰਥ	੧ ਉਥਾਨਕਾ ਜੋ ਦੇਵੀ ਪੂਜਨ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੈ	੨ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪੂਜਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੇਹੜਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ।	੩ ਮੰਤਰ ਬੀਜ ਜਪਿਆ	੪ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕੀਕੂੰ ਹੋਈ ਤੇ ਰੂਪ ਕੀਹ ਸੀ	੫ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਖੀਂ ਮੀਟੀ ਕਿ ਨਹੀਂ	੬ ਦੇਵੀ ਨੇ ਭੇਟਾ ਕੀਹ ਲਈ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ?	੭ ਦੇਵੀ ਕੀ ਸ਼ੈ ਦੇ ਗਈ	੮ ਹਵਨ ਅਰੰਭ ਦਾ ਸੰਮਤ	੯ ਹਵਨ ਵਿਚ ਲਗਾ ਸਮਾਂ
੧. ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਛੰਦਾ ਬੰਦੀ	ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਲੁਟੀ ਹੋਈ ਸੰਗਤ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸੁਣਕੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਲਈ ਦੇਵੀ ਆਰਾਧਨ ਦੀ ਸੋਚ ਸੋਚੀ।	ਕਈ ਪੰਡਤ, ਨਾਮ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਹੀਂ		ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਕੇ ਅਸ਼ਟ ਭੁਜੀ, ਅਠ ਹਥਿਆਰ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸੂਰਜ ਵਾਂਙੂ ਚਮਕਦੀ ਦਿਸ ਆਈ।	ਪੰਡਤ ਦੇਖ ਮੂਰਛਾ ਖਾ ਗਏ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਵਿਗਸੇ	ਤ੍ਰੇਗ ਲਗਾਇਆ ਤੇ ਭੇਟ ਦਿਤੀ ਤੇ ਤੇਗ ਭੇਟ ਲੈਕ ਖਿਸੀ। ਤੇਗ, ਭੇਟ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।	ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਖੰਡਾ ਧਰ ਗਈ, ਮਗਰੋਂ ਕੁੰਡ ਠੰਡਾ ਕਰਕੇ ਕਢਿਆ।		
੨. ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਕ੍ਰਿਤ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ	ਸਿਖਾਰੇਂ ਆਕੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰਨ ਦਾ ਫੁਰਨਾ ਫੁਰਿਆ।	ਦੱਤਾ ਨੰਦ ਉਜੈਨ ਵਾਸੀ,	ਦੇਵੀ ਦੇ ਕਈ ਨਾਮ	ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਆਦਿ ਆਕੇ ਦਿੱਸੀ ਮੁੰਡ ਮਾਲਾ, ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਅੱਗ, ਬਹੁਤ ਕਰਾਲ, ਖੁਲ੍ਹੇ ਵਾਲ, ਕਾਲਾ ਰੰਗ, ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਤਲਵਾਰ	ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਮੀਟੀਆਂ।	ਨਾ ਭੇਟ ਮੰਗੀ ਨਾ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਆਪੇ ਦਿੱਤੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਨ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਭੇਟਾ ਦੇਣੇ ਪਿਣਗੇ।	ਵਰ ਦੇਕੇ ਲੋਪ। ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮੰਗੀ ਤੇ ਉਹ ਦੇ ਗਈ।		੩. ਸਾਲ। ਵਾਈ ਸਾਲ ਦਰਬਾ ਕੰਢੇ ਬਾਕੀ ਨੈਣੇ ਟਿਲੇ ਤੇ।
੩. ਸੌ ਸਾਖੀ	ਪੰਥ ਮਾਨ ਜੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਵਤਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਦਾ ਫੁਰਨਾ ਫੁਰਿਆ।	ਕੇਸ਼ੋ ਦਾਸ ਕਾਸ਼ੀ ਵਾਸੀ ਸਾਰਸੁਤ ਬ੍ਰਾਹਮਨ।	ਉਣ ਓਣ ਮੁਣ ਮੁਣ ਭੁਣ ਕੁਣ ਰੁਣ ਰੁਣ	ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਰੂਪ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ 'ਨਿਰਖੀ ਏਕ ਬਾਰ ਮੁਖ ਰਾਂਙਾ'	'ਮੀਚਨੈਨ ਉਨ ਹੂਆ ਠਾਂਢਾ'	ਦੇਵੀ ਨੇ ਆਪ ਭੇਟ ਮੰਗੀ। ਛੁਰੀ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਲਹੂ ਕਢ ਕੇ ਤ੍ਰੁੰਇ ਦਿੱਤੀ।	'ਛੁਰੀ'	ਪੂਖ ਚੂਰੂ ਨੰਦਾ ਤਿਥ ਅੰਤ।	ਦਸ ਮਹੀਨੇ
੪. ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ	ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਹੀ ਸਾਰੀ ਉਥਾਨਕਾ ਹੈ।	ਕੇਸ਼ੋਦਾਸ ਕਾਸ਼ੀ ਨਿਵਾਸੀ ਸਾਰਸੁਤ।	ਉਪ੍ਰਸ਼ਾ	ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਵਾਲੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਈ ਤੇ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸ਼ਟ ਭੁਜੀ ਫੇਰ ਚਤੁਰ ਭੁਜੀ ਕੰਚਨ ਵੇਨੀ	ਇਕ ਵੇਰ ਦੇਖ ਨਮੋ ਕਰਦਿਆਂ ਨੈਨ ਮੀਚ ਲਏ।	ਭੇਟ ਮੰਗੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਰਦ ਨਾਲ ਆਖਣਾ ਲਹੂ ਕੱਢਕੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਚਾਰ ਬੇਟੇ ਤੇ ਸਿਖ ਜੋ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਗੇ ਸਭ ਤੇਰੀ ਭੇਟਾ ਹਨ।	'ਕਰਦ'	ਵੈਸਾਖ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ੧੭੫੫	੧੧ ਮਹੀਨੇ
੫. ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਕ੍ਰਿਤ ਬਾਬਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ।	ਦੇਵੀ ਦਿਤੇ ਬ੍ਰਹਮਨ ਤੋਂ ਭੀਮ ਦੇ ਬਲ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ ਦੇਵੀ ਦਾ ਬਰਦਾਨ ਸੁਣਕੇ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦਮ ਚਾਹਿਆ।	ਦੱਤਾ ਨੰਦ ਤੇ ਕੇਸੋਦਾਸ ਨੇ ਪੂਜਾ ਕਰਾਈ ਪਰ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਕਾਲੀਦਾਸ ਤੋਂ ਸਫਲਤਾ ਹੋਈ।		ਸ਼ੇਰ ਸਵਾਰੀ। ਮੁੰਡ ਮਾਲਾ ਅਗਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟੀ ਅੱਠਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਅੱਠ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਨ।	ਨਹੀਂ ਮੀਟੀਆਂ	ਸੰਗਤੀਆ ਸਿੰਘ* ਦੇ ਹੱਥ ਕੱਟਕੇ ਭੇਟ ਦਿੱਤੇ।	ਕ੍ਰਿਪਾਨ		ਇਕ ਸਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਹਵਨ

*ਇਹ ਬਾਤ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸੱਜਣ ਦਾ ਚੁਮੈਨੀ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਆਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

੬. ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ	ਮਰੇ ਕਪਤਾਨ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕਿ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਹਠ ਕਰਨ ਤੇ ਉਦਮ ਕੀਤਾ। ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ:— ਆਪਣੇ ਸ਼ਤ੍ਰੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਤੇ ਪੰਥ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ।	ਚਾਰਦਿਜ ਕੇਸੋ ਦਿਜ (ਮੁੱਖ) ਕਾਂਸ਼ੀ ਦਾ ਸ਼ਿਵਬੱਲ੍ਹ ਕਸ਼ਮੀਰੀ। ਬਿਸ਼ਨ ਪਾਲ ਤੇ ਕਾਲੀ ਦਾਸ ਦੱਖਣੀ		ਪੌਣ ਚੱਲੀ ਭੁਚਾਲ ਆਇਆ, ਲੋਕਥੀਆ ਆਯਾ ਜੁਲਰ ਤੇਜ ਸੁਰਸਵਤ। ਅੱਠਬਾਹਾਂ ਮੁੰਡ ਮਾਲ, ਭਯਾਨਕ ਮੂੰਹ, ਲਾਲ ਲਾਲ ਅੱਖਾਂ ਬੁਰ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਆਈ।	ਨੇਤਰ ਮੀਟੇ ਫਿਰ ਨਮੇ ਕੀਤੀ	ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਚੀਚੀ ਦਾ ਲਹੂ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸੰਗਤੀਏ ਸਿਖ* ਦਾ ਸੀਸ ਤੇ ਹੋਰ ਬੱਕਰੇ ਆਦਿ ਭੀ ਬਲੀ ਕੀਤੇ।	ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਛੋਟੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ	੧੭੫੪ ਚੇਤ ਮਾਸ	ਇਕ ਸਾਲ
੭. ਤਵਾਰੀਖ ਖਾਲਸਾ ਕ੍ਰਿਤ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਤੀਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ	ਭਾਈ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਵਾਲੀ ਹੀ ਉਥਾਨਕਾ ਹੈ ਲਗ ਪਗ।	ਕੇਸ਼ੋ ਦਾਸ, ਕਾਲੀ ਦਾਸ, ਸ਼ਿਵ ਬੱਲ੍ਹ, ਬਿਸ਼ਨ ਪਾਲ।		ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਨੱਸ ਜਾਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸਮਗ੍ਰੀ ਹਵਨ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟੀ ਸਮਝਿਆ।				੧੭੫੪ ਚੇਤ	ਇਕ ਸਾਲ
੮. ਗੁਰਮਤ ਨਿਰਣੈ ਸਾਗਰ				ਓਅੰਕਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਦੇ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਪਰਮ ਸ਼ਕਤੀ ਭਗਵਤੀ ਦਾ ਆਰਾਧਨ ਕੀਤਾ।					
੯. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੱਧਾਂਤ ਪਾਰਜਾਤ (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ)					ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਾਮ ਨੈਣਾਂ ਦੇਵੀ ਪਿਆ।	ਵੱਡਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮੰਗਿਆ ਨਾ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰਾਪ ਦਿੱਤਾ	ਖੰਡਾ ਦੇ ਰਾਹੀਂ		
੧੦. ਗੁਰਮਤ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਭਾਕਰ				ਕਾਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਅਰਾਧਨਾ ਕੀਤਾ।			ਕਰਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ		

*ਇਹ ਗਲ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸੰਗਤ ਦਾ ਚੁਸੈਨੀ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਆਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਨਕਸ਼ਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਦੇਵੀ ਪੂਜਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਿਚ ਇਖਤਲਾਫ ਹੈ। ਇਹ ਇਖਤਿਲਾਫ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਸੁਣੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਯਾਂ ਪਿੱਛੇ ਲਿਖੀਆਂ ਪਰ ਫੁਲ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਅਥਵਾ ਖਿਆਲੀ ਭੱਜ ਤ੍ਰੁਕ ਮਾਤ੍ਰ ਹਨ। ਫਿਰ ਜਦ ਨਾਲ ਇਹ ਗਲ ਦੇਖੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਹਾਲ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਸੋ ੧੮੩੩ ਅਰਥਾਤ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੇ ਦੱਸੇ ਸੰਮਤ ੧੭੫੫ ਤੋਂ ਲਗਪਗ ਅਠੱਤਰ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਤੋਂ ਮਿਲਨਾ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਲੇਖਕ ਬੀ ਉਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਨ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਪੂਜਕ ਆਪ ਪਿਆ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ੭੮ ਸਾਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਲਿਖਤੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਬੂਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਸੋ ਏਨੇ ਬਰਸ ਮਗਰੋਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਤੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧਾਂ ਤੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪੂਜਕ ਆਪੇ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਦੇਵੀ ਆਰਾਧਨ, ਪੂਜਨ, ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਕਿਆ ਦੀ ਦਰੁਸਤੀ ਪਰ ਇਕ ਨਿਰਪੱਖ ਖੋਜੀ ਨੂੰ ਐਸਾ ਪ੍ਰਬਲ ਸੰਸਾ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਮੂਲੋਂ ਹਿਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ*।

ੲ. (ਲਗਪਗ ੧੯੪੬ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਲੇਖਕ)

ਹੁਣ ਅਸਾਂ ੧੯੪੬ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਦੇਖਣੇ ਹਨ।

ਤਵਾਰੀਖ ਖਾਲਸਾ-[ਸੰ: ੧੯੫੪ ਤੋਂ ਮਗਰਲੇ ਕਈ ਐਡੀਸ਼ਨ]

ਇਸ ਦੇ ਕਰਤਾ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਹਾਲ ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ 'ਅ. ੧੩' ਵਿਚ ਦੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਆਪ ਨੇ ਉਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਆਪਣੇ (ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਿਚ) ਲਿਖੇ ਬਿਰਤੰਤ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਦਸਿਆ ਹੈ ਯਥਾ:-

ਏਹੋ ਬਾਤ ਜਗਤ ਬਿਦਤਾਈ ॥ ਜੋ ਅਬ ਲੌਂ ਹੈ ਫੈਲ ਰਹਾਈ ॥
ਸਿੱਖਨ ਪੁਸਤਕੋਂ ਮੈਂ ਲਿਖ ਰਾਖੀ ॥ ਸੋਈ ਪਿਖ ਮਾਖੀ ਪਰ ਮਾਖੀ ॥
ਮੈਂ ਭੀ ਮਾਰੀ ਭੁਲਕੈ ਖਾਸ ॥ ਪਹਿਲੇ ਬੀਚ ਪੰਥ ਪਰਕਾਸ਼ ॥
ਸੋ ਫੈਲਜੋ ਬਹੁ ਜਗਤ ਮਝਾਰੀ ॥ ਅਬ ਸਤਿਗੁਰ ਜਬ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥
ਬਖਸ਼ੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧਿ ਦ੍ਰਿਢ ਸਾਚੀ ॥ ਆਪੇ ਪ੍ਰੇਰਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਛੀ ॥
ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ ਤਬ ਫੁਰਿ ਆਈ ॥ ਲਿਖੀ ਸੋਊ ਜੌ ਗੁਰੂ ਲਿਖਾਈ ॥

[ਪੰਨਾ ੧੯੫

ਫਿਰ ਆਪ ਆਪਣੀ ਰਚੀ ਤ੍ਵਾਰੀਖ ਖਾਲਸਾ (ਸਫਾ ੧੬੭੦) ਐਡੀਸ਼ਨ ਤੀਜੀ) ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-'ਪੋਥੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ (ਜੋ ਔਦੂੰ ਪਿਛੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ) ਬਿਨਾਂ ਬਿਚਾਰੇ ਇਹ ਲਿਖ ਛਡਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨਕੇ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੋਥੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣਕੇ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਬਹਿਕਾਏ ਹੋਏ ਕੱਚੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਮੰਨੀ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਓਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਝਾੜੂ ਦਿੰਦੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਸਿਖ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਉਸੇ ਟਹਿਲਣੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਉਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੀਤੀ। ' ਸੋ ਇਸ

---

*੧੯੦੮ ਯਾ ੧੯੧੯ ਦੀ ਲਿਖਤ ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪਨੇ ਗ਼ਲਤ ਸੰਮਤਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬੇਇਤਬਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਦੇਖੋ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ ਸਫਾ ੪੯੯੯ ਨਿਸ਼ਾਨ+)।

ਲੇਖਕ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਲਿਖੀ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਤੇ ਪਿਛਲਿਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਵਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਵਟੀ ਤੇ ਝੂਠਿਆਂ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮੈਕਾਲਿਫ਼- [ਸੰਨ ੧੯੦੯ ਈ: ੧੯੬੬ ਬਿ:]

ਆਪ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤ੍ਵਾਰੀਖ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਆਖਰੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਵਾਂਙੂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਆਖਰੀ ਪੈਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹੈ:-

After Kesho had thus absconded, the Guru ordered that the material which had been collected for the ceremony shuld be thrown into the Hompit. Upon this a great flame shot up towards the heavens. When this was seen from afar, all the spectators felt certain that the Guru himself had caused Durga to appear. The Guru drew his sword and set out for Anandpur. When the people asked if the goddess had appeared to him, he raised his sword aloft, in as much as to say that by God's assistance his sword whould perform the deeds which the Brahmans attributed to Durga. The people them erroneously believed that the goddess had given him the sword.

[Vol. 5, Page 65]

ਅਰਥਾਤ-ਜਦ ਕੇਸ਼ੋ ਐਉਂ ਭੱਜ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਜੋ ਜਮਾਂ ਹੈ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਓ। ਤਦੋਂ ਭਾਰੀ ਭਾਂਬੜ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਉਠਿਆ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਹਾਨ ਸ਼ੁਅਲਾ ਦੂਰੋਂ ਦਿੱਸਿਆ ਲੋਕਾਂ ਨਿਸ਼ਚੇ ਜਾਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਲਵਾਰ ਧੂ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਆਏ। ਜਦੋਂ ਲੋਕੀ ਪੁਛਣ ਕਿ ਕੀਹ ਦੁਰਗਾ ਪ੍ਰਗਟੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤਲਵਾਰ ਉਚੀ ਉਠਾ ਦੱਸਣ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਕਹਿਣੇ ਤੁੱਲਜ ਸੀ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਤਲਵਾਰ ਉਹ ਕੁਛ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਣ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੁਰਗਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤਦ ਗ਼ਲਤੀ ਨਾਲ ਮੰਨ ਲਿਆ ਕਿ ਦੇਵੀ ਆਪ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਗਈ ਹੈ*।

ਲਾਲਾ ਦੌਲਤ ਰਾਇ ਜੀ

'ਸ੍ਵਾਨਹ ਉਮਰੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ' ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-"ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਮੇਂ ਜੋ ਦਸਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਕਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ, ਏਕ ਬੜਾ ਹਿੱਸਾ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਔਰ ਰਾਖਸ਼ੋਂ ਕੇ ਜੰਗ ਸੇ ਪੁਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਕੀ ਜ਼ਬਾਨ ਕੀ ਬਰਜੁਸਤਗੀ ਔਰ ਅਲਫਾਜ਼ ਕੀ ਚੁਸਤੀ, ਤਰਜ਼ਿ-ਬਿਆਨ ਕਾ ਜ਼ੋਰ, ਇਸ਼ਾਰਾਤ ਕਾ ਜੋਸ਼ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਸੇ ਬਿਆਨ ਕੀਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਸਰਦੀਓਂ ਮੇਂ ਬੀ ਗਰਮੀ ਆ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮੇਂ ਇਕ ਬੜਾ ਹਿੱਸਾ ਦੇਵੀ ਕੇ ਜੰਗ ਕੇ ਕਾਰਨਾਮੋਂ ਸੇ ਮਾਮੂਰ ਹੈ ਇਸ ਸੇ ਯਿਹ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਾਲਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ ਗਈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇਵੀ ਕੇ ਪੁਜਾਰੀ ਥੇ, ਮਗਰ ਯਿਹ ਗ਼ਲਤ ਹੈ, ਵੋਹ ਸਿਵਾਏ ਏਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਔਰ ਅਕਾਲ ਈਸ਼੍ਵਰ ਕੇ ਔਰ ਕਿਸੀ ਕੀ ਪੂਜਾ ਨਾ ਕਰਤੇ ਥੇ। ਔਰ ਨਾ ਕਿਸੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਕੀ ਪੂਜਾ ਜਾਇਜ਼ ਬਤਲਾਤੇ ਥੇ, ਬਲਕਿ ਉਸਕੇ ਬਰਖਿਲਾਫ ਹਮੇਸ਼ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਤੇ ਥੇ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮੇਂ ਜੋ ਨਜ਼ਮ ਰਜ਼ਮੀਆ ਮਾਬੈਨ ਦੇਵੀ ਔਰ ਰਾਖਸ਼ੋਂ ਕੇ ਦਰਜ ਹੈਂ ਉਸ ਮੇਂ ਦੇਵੀ ਕੀ ਤਾਰੀਫ ਔਰ ਬਹਾਦਰੀ ਕੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨੇ ਕਾ ਏਕ ਔਰ ਬਾਇਸ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੋ ਹਮ ਬਿਆਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਦੇਵੀ ਕੋ ਉਸ

*ਲਗ ਪਗ ਇਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹਾਲ ਸਾਧੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ।

ਜੋਸ਼ਦਾਰ ਨਜ਼ਮ ਮੇਂ ਰਾਖਸ਼ੋਂ ਪਰ ਫਤਹਯਾਬ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਏਕ ਹੀਰੋ ਫਰਜ਼ ਕੀਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਔਰ ਬਮੁਕਾਬਲਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੇ ਉਸ ਹੀਰੋ ਦੇਵੀ ਕੀ ਤਾਰੀਫ ਬਹਾਦਰੀ ਔਰ ਖੂੰਨਖਾਰੀ ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ ਕੀ ਗਈ ਹੈ। ਔਰ ਇਸ ਵਜਾ ਸੇ ਕਿ ਇਸ ਮੇਂ ਦੇਵੀ ਕੀ ਤਾਰੀਫ ਕੀ ਗਈ ਥੀ, ਯਿਹ ਕਹਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵੋਹ ਦੇਵੀ ਪੂਜਕ ਥੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੇਵੀ ਕੋ ਹੀਰੋ ਬਨਾਨੇ ਮੇਂ ਮਸਲਿਹਤ ਵਕਤ ਮੁਕਤਜ਼ੀ ਥੀ। ਔਰ ਹੀਰੋ ਬਨਾਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮੇਂ ਜੈਸਾ ਕਿ ਹੂਆ ਕਰਤਾ ਹੈ ਹੀਰੋ ਕੀ ਤਾਰੀਫ ਔਰ ਤੌਸੀਫ ਬੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਵਰਨਾ ਦੇਵੀ ਕੇ ਪੁਜਾਰੀ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਾ ਥੇ, ਔਰ ਨਾ ਉਸ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕੋ ਕਿਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹਤੇ ਥੇ, ਬਲਕਿ ਏਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਈਸ਼੍ਵਰ ਕੇ ਬਾਦ ਐਸੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾਓਂ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕੋ ਗੁਨਾਹ ਸਮਝਤੇ ਥੇ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਉਸ ਕੀ ਮਜ਼ਹਬੀ ਇਸਲਾਹ ਕਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਪਹਿਲੇ ਸਫੋਂ ਮੇਂ (ਹਮ) ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਆਏ ਹੈਂ। ਲੇਕਨ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ ਕੇ ਇਸ ਨਜ਼ਮ ਮੇਂ ਜੋ ਦੀਗਰ ਸ਼ੁਅਰਾ ਕੀ ਬਨੀ ਹੂਈ ਹੈਂ ਔਰ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕ ਯਾਨੀ ਖੁਦ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾ ਅਪਨਾ ਕਲਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਦੇਵੀ ਕੋ ਹੀਰੋ ਬਨਾਕਰ ਬਮੁਕਾਬਲਾ ਰਾਖਸ਼ੋਂ ਕੇ ਕਾਇਮ ਕੀਆ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰ ਉਨ ਕੋ ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਮੇਂ ਅਗਰ ਖੁਨ ਖਾਰੀ ਕੇ ਨਮੂਨੇ ਔਰ ਦੇਵੀ ਕੀ ਤਾਕਤ ਔਰ ਫਤਹ ਕੀ ਮਿਸਾਲੇਂ ਬਿਆਨ ਕੀ ਗਈ ਹੈਂ ਜੈਸਾ ਕਿ ਦੀਗਰ ਕੌਮੋ ਪਰ ਚੰਦ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਔਰ ਰਾਮਾਇਨ ਕੇ ਵਾਕਯਾਤ ਸੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਔਰ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਕੀ ਬਹਾਦਰੀਓਂ ਕੇ ਨਮੂਨੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਦੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਨਜ਼ਮ ਮੇਂ ਬਿਆਨ ਕੀਏ ਗਏ ਹੈਂ। ਗ਼ਰਜ਼ ਤੋ ਯਿਹ ਥੀ ਕਿ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਜੋਸ਼ਦਾਰ ਦੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਮੇਂ ਨਜ਼ਮ ਕੇ ਪੈਰਾਯਾ ਮੇਂ ਉਭਾਰਾ ਜਾਵੇ ਔਰ ਆਇੰਦਾ ਮਾਅ੍ਰਕਾ ਜੰਗ ਕੇ ਲੀਏ ਤਿਆਰ ਕੀਆ ਜਾਏ। ਔਰ ਮਹਿਜ਼ ਭਗਤੀ ਕੇ ਸਾਥ ਉਠ ਕੇ ਖਿਆਲਾਤ ਭੀ ਗਰਮ ਕੀਏ ਜਾਵੇਂ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਹੀਰੋ ਕਰਾਰ ਨ ਦੀਆ ਜਾਤਾ ਤੋ ਭੀ ਖਿਆਲੀ ਬਾਤੇਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੇ ਜ਼ਹਨ ਨਸ਼ੀਨ ਹੋਤੀਂ। ਇਸ ਲੀਏ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨਜ਼ਮ ਮੇਂ ਜੰਗ ਕਾ ਫਤਹਯਾਬ ਹੀਰੋ ਦੇਵੀ ਕੋ ਕਾਯਮ ਕੀਆ। ”

[ਸਫਾ ੧੨੦

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਤ ਸ੍ਰੀ ਸੁਰੇਂਦਰ ਸ਼ਰਮਾ (ਹਿੰਦੀ):-

"ਏਕ ਦਿਨ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਕੀ ਕਥਾ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਥੀ। ਉਸ ਮੇਂ ਹਵਨ ਕਾ ਬੜਾ ਮਹਾਤਮ ਨਿਕਲਾ। ਕਥਾ ਵਾਚਕ ਏਕ ਪੁਰਾਣੇ ਢੰਗ ਕੇ ਪੰਡਤ ਥੇ। ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਕਥਾ ਕਹਿਤੇ ਕਹਿਤੇ ਯਿਹ ਕਹਿ ਦਿਯਾ ਕਿ ਯਦੀ ਕੋਈ ਕਾਲੀ ਕੋ ਹਵਨ ਸੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਬੁਲਾਵੇ ਤੋ ਕਾਲੀ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਉਸਕੀ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਸੇ ਸਭ ਮਨੋਰਥ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਤੇ ਹੈਂ। ਇਸ ਪਰ ਬਹੁਤ ਸੇ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਡਾਲਾ ਇਸ ਲਿਯੇ ਕਿ ਵੋਹ ਹਵਨ ਕਰਕੇ ਕਾਲੀ ਮਾਈ ਕੋ ਬੁਲਾਏਂ, ਗੁਰਦੇਵ ਇਨ ਬਾਤੋਂ ਸੇ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਤੇ ਥੇ...। ਲਗ ਪਗ ਏਕ ਬਰਖ ਤਕ ਯੱਗ ਬਰਾਬਰ ਹੋਤਾ ਰਹਾ। ਯੱਗ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੁਰੋਹਿਤ ਪੰਡਤ ਕੇਸ਼ਵ ਦੇਵ ਥੇ। ਇਤਨਾ ਅਧਿਕ ਸਮਯ ਬੀਤ ਜਾਨੇ ਪਰ ਭੀ ਜਬ ਕਾਲੀ ਪ੍ਰਗਟ ਨਾ ਹੁਈ ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰੋਹਤ ਸੇ ਕਹਾ-ਕਹੀਏ ਆਪਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਝੂਠਾ ਨਿਕਲਾ ਨਾ?...... ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੀ ਯਹ ਬਾਤ ਸੁਨ ਕਰ ਪ੍ਰੋਹਤ ਕੇ ਹੋਸ਼ ਉਡ ਗਏ। ਵੈ ਰਾਤ ਹੀ ਕੋ 'ਯਗ ਸ਼ਾਲਾ' ਛੋਲ ਕਰ ਕਹੀਂ ਭਾਗ ਗਏ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਖੋਜਨੇ ਪਰ ਉਸ ਕਾ ਕਹੀਂ ਪਤਾ ਨਾ ਚਲਾ, ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ ਯੱਗ ਸ਼ਾਲਾ ਮੇਂ ਉਪਸਥਿਤ ਸਭ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਸਿੱਖਿਆ ਦਈ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਝੂਠੀ ਔਰ ਅਗਿਆਨ ਪੂਰਨ ਬਾਤੋਂ ਕਾ ਕਬੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਮਤ ਕਰੋ। ”

[ਪੰਨਾ-੨੨

ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਪ੍ਰੀਵਰਤਨ-ਕ੍ਰਿਤ ਡਾ: ਗੋਕਲ ਚੰਦ ਜੀ ਐਮ. ਏ.

ਗੁਰੂ ਕੋ ਏਕ ਅਮਰ ਤਥਾ ਸੱਤਜ ਈਸ਼੍ਵਰ ਕੇ ਅਤਿਰਿਕਤ, ਔਰ ਕਿਸੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਮੇਂ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ਨਾ ਥਾ! ਪ੍ਰੰਤੂ (ਜੈਸਾ ਕਿ ਸਭ ਇਤਿਹਾਸ ਲੇਖਕ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ) ਇਸ ਮੇਂ ਕੁਛ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਸਪਸ਼ਟ ਉਦੇਸ਼ਜ ਸੇ ਏਕ ਬੜਾ ਯੱਗਜ ਰਚਾਇਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਯਿਹ ਯੱਗਜ ਇਸ ਬਾਤ ਕੇ ਦਿਖਲਾਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਰਚਾਇਆ ਕਿ ਐਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕੇਵਲ ਪਰਜਾ ਕੀ ਸਰਵਪ੍ਰਿਯਾ ਦੇਵੀ ਕਾ ਆਪਨੇ ਆਪ ਕੋ ਅਨੁਗ੍ਰਪਾਤ੍ਰ ਦਰਸਾ ਕਰ ਜਨ ਸਮੂਹ ਕੀ ਸਹਾਨੁਭੂਤਿ ਤਥਾ ਸ਼੍ਰਧਾ ਕੋ ਅਪਨੀ ਓਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਯਹਿ ਉਪਾਇ ਕੀਆ*। ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਇਸ ਯੱਗ ਮੇਂ ਏਕ ਬਰਖ ਲਗ ਗਿਆ।...... ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਮਸਤ ਬਚੀ ਹੁਈ ਸਾਮੱਗਰੀ ਅਗਨੀ ਮੇਂ ਡਾਲ ਦੀ ਔਰ ਪਰਦੋਂ ਕੇ ਪੀਛੇ ਸੇ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਚਮਕਾਤੇ ਹੁਏ ਬਾਹਰ ਆਏ.... ਇਸ ਮੇਂ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੇ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਖੜਗ ਕੇ ਪੂਜਨ ਕਰਨੇ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ ਦਿਨੋਂ ਕੇਵਲ ਖੜਗ ਹੀ ਏਕ ਐਸੀ ਦੇਵੀ ਥੀ ਜੋ ਉਨ ਕੀ ਰੱਖਸ਼ਾ ਕਰ ਸ਼ਕਤੀ ਥੀ।

[ਪੰਨਾ ੧੩੧-੩੨

ਇਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਕਈ ਇਕ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਵਡੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਵਾਂਙ ਹੀ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ।

ਦੁਰਗਾ ਪ੍ਰਬੋਧ ਕ੍ਰਿਤ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰ: [੧੯੫੬]

ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਵਾਂਙੂ ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਰਣਨ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਦੇਵੀ ਪੂਜਣ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪਹਿਲੂ ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਖੋਜ ਬਹਿਸ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਪੰਜ ਸੌ ਸਫਿਆਂ ਤੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਪਰ ਨਾਨਾਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਆਪ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਵਿਦਵਤਾ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਸਾਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਨਮੂਨੇ ਮਾਤ੍ਰ ਅੱਗੇ ਦਿਖਾਲਦੇ ਹਾਂ:-

"ਇਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਜੋ ਕੁਛ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਪਾਖੰਡ ਜਾਲ ਦੇ ਤੋੜਨੇ ਪਿੱਛੇ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਅਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਲੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਦੁਰਜਨ ਤੋਖ ਨਜਾਯ ਦ੍ਵਾਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਕਰਕੇ ਤਜਾਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਉਜ਼ਰ ਬਾਕੀ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਏ।

"ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੯੦੦ ਬਿੱਕ੍ਰਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਨਾਇਆ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ੧੪੫ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਦੇਖ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨੇ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਸੌ ਪੰਨਤਾਲੀ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਆ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਆ ਗਲ ਸੀ।

"ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ੧੯੩੫ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਵਿਚ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ੧੯੦ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਕਥਾ ਲਿਖੀ ਗਈ।

"ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ੧੯੩੯ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਵਿਚ ਅਪਨਾ ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਬਣਾਇਆ ਜਿਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ੧੯੪ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਖਿਆਲ ਮੁਜਬ ਲਿਖਿਆ।

---

*ਲੇਖਕ ਦਾ ਇਹ ਅਨਮਾਨ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਬੂਤ ਇਸਦਾ ਆਪ ਪਾਸ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

"ਹੁਣ ਜਦ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇਵੀ ਵਾਲੇ ਕਾਰਜ ਥੋਂ ਸਦੀਆਂ ਮਗਰੋਂ ਲਿਖੇ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਦ ਫਿਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨ ਲਈਏ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਸੱਚੇ ਹਨ ਯਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਨਾ ਹੋਵੇ। " [ਪੰਨਾ ੪੮੮

"ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਇਹ (ਭਾਵ ਬ੍ਰਹਮਣ) ਝਗੜਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਦੇਵਤਾ ਬਿਧਿ ਵਤ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਨ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਓ। ਤਦ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਡੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਹੋਣੇ ਦੀ ਢੂੰਚਰ ਡਾਹੀ। ਜਦ ਉਹ ਬੀ ਆ ਗਏ ਤਦ ਸਵਾ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਾਮਿਗਰੀ ਮੰਗੀ ਜੋ ਇਕ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਰਕਮ ਸੀ। ਫਿਰ ਜਦ ਉਹ ਭੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਈ ਤਦ ਸਵਾ ਲੱਖ ਰੁਪੱਯਾ ਦੱਖਣਾ ਦਾ ਮੰਗਿਆ ਅਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਾਯਾ, ਫਿਰ ਸਵਾ ਲੱਖ ਰੁਪੱਯੇ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਯੱਗ ਕਰਨਾ ਦੱਸਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਾਸ ਅਰ ਖੀਰ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਯਾ ਹੋਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹਵਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜਗਾ ਬਨਾਉਣਾ ਆਖਿਆ ਜੋ ਬਨਵਾ ਲਈ। ਉਸ ਜਗਾ ਪਰ ਜਦ ਹਵਨ ਹੋਣ ਲਗਾ ਅਤੇ ਢਾਈ ਸਾਲ ਗੁਜਰੇ ਕੁਛ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਦ ਉਥੋਂ ਇਹ ਬਹਾਨਾ ਕਰਕੇ ਕਿ ਇਥੇ ਰੌਲਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਇਕਾਂਤ ਸਥਾਨ ਚਲੀਏ, ਨੈਣਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਟਿੱਲੇ ਪੁੱਜੇ, ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਲਨਾ ਹਟਾਇਆ ਅਤੇ ਅਹਿੰਸਾ ਪਰਮ ਧਰਮ ਬਤਾਇਆ।

"ਇਸ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਇੰਦਰੇ ਮਨ ਸਮੇਤ ਵਸ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਜਾਪ ਕਰੋ ਤਾਂ ਪ੍ਰਗਟੇਗੀ। ਸੋ ਭੀ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਰ ਆਸਨ ਕੀਤੇ, ਘਰ ਬਾਰ ਛੋੜ ਦਿਤਾ ਅਰ ਐਥੋਂ ਤਕ ਦੁਖ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਭੋਜਨ ਬੀ ਛੁਡਾ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਦ ਕੁਝ ਨਾ ਬਣਿਆ ਤਦ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸੀਸ ਮੰਗੇ ਜੋ ਇਕ ਓੜਕ ਦੀ ਗਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝ ਲੀਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਖੰਡ ਹੈ। ਅਰ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਥਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਆਖਿਆ ਕਿ ਆਪ ਜਿਤਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸੀਸ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਲੈ ਲਵੋ ਜਦ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕੁਛ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਦ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਘਨਘੋਰ ਪਉਣ ਦਾ ਜ਼ੋਰ, ਜੋ ਚੇਤਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਅਕਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੇਖਕੇ ਇਹ ਬਹਾਨਾ ਕਰਕੇ ਕਿ ਸਾਥੋਂ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪਰਤਾਪ ਨਹੀਂ ਝੱਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਹਾੜ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਆਏ, ਜਿਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਕੱਲੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਛਲ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਅਤਯੰਤ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਆਇਆ ਅਰ ਤੇਗ਼ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਨੀਚੇ ਉਤਰ ਆਏ ਅਤੇ ਸਭ ਡੇਰਾ ਭੀ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਉਠਾਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਲੈ ਆਂਦਾ।

"ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਅਰਥ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਸਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਗੁਦਾਮ ਜੋ ਉਸ ਡੇਰੇ ਦਾ ਬਾਕੀ ਸਾ, ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਛਕਾ ਦੋ, ਜਿਸ ਪਰ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਯੱਗ ਹੋ ਗਿਆ ਅਰ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਛਕਾਇਆ ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੋ ਹਵਨ ਕਰਾਉਂਦੇ ਕਰਾਉਂਦੇ ਡਰਦੇ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਆਏ ਸਨ ਸੋ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਡੇਰਾ ਸਾ ਭੁੱਖੇ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੁਲਾਉਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਪੁਛਿਆ ਭੀ ਨਾ।

"ਦੋਹਰਾ ॥ ਐਸੀ ਦੁਰਦਿਸ਼ ਦੇਖਕੇ ਤਦ ਉਹ ਬਿੱਪਰ ਲੋਗ ॥ ਮਹਾਂ ਦੁਖੀ ਮਨ ਮਹਿੰ ਭਏ ਵਰਤ ਗਿਆ ਮਨ ਸੋਗ ॥ ੨੫੦ ॥ ਲੱਗੇ ਕਰਨ ਵਿਚਾਰ ਮਨ ਭਿਆ ਨਿਰਾਦਰ ਭਾਰ ॥ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪੁਛਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਵਨ ਅੰਨ ਅਹਾਰ ॥ ੨੪੧ ॥ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਖਾਇਕੇ ਗਏ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਾਸ। ਰੋਣਾ ਰੋਯਾ ਆਪਣਾ ਹੋਕੇ ਖਰੇ ਉਦਾਸ ॥ ੨੪੨ ॥

"ਭਾਵ-ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਲਈ ਬੀ ਨਾ ਪੁੱਛਿਆ ਤਦ ਓਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਲਗੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਨੇ ਗੁਵਾਰਾਂ ਸ਼ੂਦਰਾਂ ਅਤੇ

ਵੈਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਵਡੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਭੋਜਨ ਛਕਾਏ ਅਰ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੋ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਮੁਖ ਹਾਂ ਭੁੱਖੇ ਬੈਠੇ ਰਹੇ, ਸਾਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਬੀ ਨਾ।

"ਇਸਦਾ ਉੱਤਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਵਡੀ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ੂਦਰ ਵੈਸ਼ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਕਿੰਤੂ ਇਹ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਹਨ ਅਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਰ ਓਹ ਸਵੈਯੇ ਏਹ ਹਨ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਗੁਵਾਹੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ:- ਯਥਾ:

ਸ੍ਵੈਯੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਜੋ ਕਛੁ ਲੇਖ ਲਿਖਿਓ ਬਿਧਨਾ ਸੋਊ ਪਾਈਯਤ ਮਿਸਰ ਜੂ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰੋ ॥
ਮੇਰੋ ਕਛੂ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀ ਗਯੋ ਯਾਦ ਤੇ ਭੂਲਿ ਨ ਕੋਪ ਚਿਤਾਰੋ ॥
ਬਾਗੋ ਨਿਹਾਲੀ ਪਠੈ ਦਿਯੋਂ ਆਜ ਭਲੇ ਤੁਮ ਕੋ ਨਿਹਚੈ ਜੀਆ ਧਾਰੋ ॥
ਛੱਤ੍ਰੀ ਸਭੈ ਕ੍ਰਿਤ ਬਿਪਨ ਕੇ ਇਨਹੂੰ ਪੈ ਕਟਾਛ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੈ ਨਿਹਾਰੋ ॥ ੧ ॥
ਜੁੱਧ ਜਿਤੇ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਦਾਨ ਕਰੇ ॥
ਅਘ ਓਘ ਟਰੇ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਇਨਹੀ ਕਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਫੁਨ ਧਾਮ ਭਰੇ ॥
ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਬਿੱਦਿਆ ਲਈ ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਭ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਮਰੇ ॥
ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇ ਸਜੇ ਹਮ ਹੈ ਨਹੀਂ ਮੋਸੇ ਗਰੀਬ ਕਰੋਰ ਪਰੇ ॥ ੨ ॥
ਸੇਵ ਕਰੀ ਇਨਹੀ ਕੀ ਭਾਵਤ ਔਰ ਕੀ ਸੇਵ ਸੁਹਾਤ ਨ ਜੀ ਕੋ ॥
ਦਾਨ ਦੀਯੋ ਇਨਹੀ ਕੋ ਭਲੋ ਅਰ ਆਨ ਕੇ ਦਾਨ ਨ ਲਾਗਤ ਨੀਕੋ ॥
ਆਗੈ ਫਲੈ ਇਨਹੀ ਕੋ ਦਯੋ ਜਗ ਮੈ ਜਸੁ ਅਉਰ ਦਯੋ ਸਭ ਫੀਕੋ ॥
ਮੋ ਗ੍ਰਿਹ ਮੈ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਤੇ ਸਿਰ ਲਉ ਧਨ ਹੈ ਸਭ ਹੀ ਇਨਹੀ ਕੋ ॥ ੩ ॥

ਦੋਹਰਾ: ਚਟਪਟਾਇ ਚਿਤ ਮੈਂ ਜਰਯੋ ਤ੍ਰਿਣ ਜਿਉ ਕ੍ਰੁੱਧਿਤ ਹੋਇ ॥
ਖੋਜ ਰੋਜ ਕੇ ਹੇਤ ਲਗ ਦਯੋ ਮਿਸਰ ਜੂ ਰੋਇ ॥ ੪ ॥

"ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਇਹ ਉਮੈਦ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਧਾਮੇ ਛਕਾਉਣਗੇ ਅਰ ਵਡੀ ਵਡੀ ਭਾਰੀ ਦੱਖਣਾ ਦੇਕੇ ਵਿਦਾ ਕਰਨਗੇ ਸੋ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਈ ਬਲਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਭੀ ਨਾ ਜਿਸ ਪਰ ਤੰਗ ਆਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਕੌੜੇ ਕੌੜੇ ਬਚਨ ਬੋਲਨ ਲਗੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨਾਂ ਕਹਿਕੇ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਤੁਸੀਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਡੇਰੇ ਚਲੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਅੰਨ ਤੇ ਬਸਤਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵਾਂਗੇ ਅਰ ਆਪ ਨੂੰ ਐਡਾ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਇਸਤੇ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਬੀ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਨਸੀਬਾਂ ਵਿਚ ਸਾ ਸੋਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਸਭ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਤਾਪ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸਭ ਮਨੋਰਥ ਸਫਲੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਸਤੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਅੱਛਾ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਅਰ ਹੋਰ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਨਿਸ਼ਫਲ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਉੱਤਰ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਮਿਸਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਲ ਬਲ ਗਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗ ਲਗੀ ਤੋਂ ਕੱਖ ਬਲ ਉਠਦੇ ਹਨ ਅਰ ਅਪਣਾ ਹਮੇਸ਼ ਦਾ ਰੋਜ਼ੀਨਾ ਬੰਦ ਹੋਇਆ ਸੁਣਕੇ ਰੋ ਪਿਆ ਅਰ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ॥ " [ਪੰਨਾ ੪੩੯ ਤੋਂ ੪੪੨।

"ਭਾਵ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਜੇ ਯੁਕਤੀਆਂ ਉਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਭੀ ਸਾਨੂੰ ਇਤਨੀਆਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸੁਣਕੇ ਮਨ ਥੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਛਕ ਏਥੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

੧. ਪਹਿਲੇ ਜੇ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਸੱਚ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਐਡੀ ਭਾਰੀ ਕਰਾਮਾਤ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜ਼ਰੂਰ ਆਪਣੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਚੰਭੇ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਕਿਤੇ ਭੀ ਦਰਜ ਨਹੀਂ।

੨. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਹਵਨ ਕਰਨ ਤੇ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧਿ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਨਿਪੁਨਤਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਅਰ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਪੂਜਨ ਦੱਸ ਜਾਂਦੇ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਰ ਹਵਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੩. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਮਾਲੇਰੀਆਂ ਪਠਾਣਾਂ ਪਾਸ ਅਜ ਤਕ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਪੁਰਖ ਇਸ ਬਾਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉੱਚ ਦਾ ਪੀਰ ਬਣਨੇ ਸਮੇਂ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਯਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮੇਂ ਆਹ ਦਾ ਨਾਰਾ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਭੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਹੁੰਦੇ, ਜਿਸ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਦੱਤਾਨੰਦ ਉਜੈਨੀ ਯਾਂ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਾਲੇ ਕੇਸ਼ਵ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤੀ ਕਾਲੀਦਾਸ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਤਲਵਾਰ ਦਿਵਾਈ ਸੀ ਸੋ ਇਹ ਭੀ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਤੋਂ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤਕ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ।

੪. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਦੇਵੀ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਸਮਰਥਾ ਸੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਯੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਨਾ ਕਰਦੇ ਸਗੋਂ ਆਖਦੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਨਣੇ ਯਾਂ ਵਿਧਿ ਵਤ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੇ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਖਾਲਸਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਨੇ।

੫. ਜਿਸ ਜਨੇਊ ਦੇ ਪਹਿਰਨ ਅਰ ਜਿਸ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਦੇ ਜਾਪ ਕਰਨ ਤੇ ਹਵਨ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਉਸ ਜਨੇਊ ਅਰ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ਵਿਚੋਂ ਰਿਵਾਜ ਕਿਉਂ ਹਟਾਇਆ ਅਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਸਮੇਂ ਕਿਉਂ ਤੁੜਵਾਯਾ।

੬. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਵਨ ਵਿਚ ਸ਼ੂਦਰ ਜਾਣਕੇ ਵੜਨ ਦਿੱਤਾ ਨਹੀਂ ਆਖਦੇ ਅਰ ਬਾਵਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਹਰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਰਾਖੇ ਬਿਠਾਏ ਸਨ ਸੋ ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸ਼ੂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਵਰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਕਿਉਂ ਤੋੜਦੇ? ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਮਨੁਖਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਂਗ ਹਕਾਰਤ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ ਸੇ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਜਾਣਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਰ ਛੱਤ੍ਰੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਨ।

੭. ਜੋ ਲੋਗ ਏਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਵੀ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਫਤੇ ਦੇਣ ਲਈ ਤਲਵਾਰ ਯਾਂ ਕਰਦ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਜੋ ਦੇਵੀ ਦੇ ਵਰ ਤੋਂ ਮਿਲੀ

ਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਛਕਾਇਆ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਉਂ ਛਕਾਇਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਹ ਪ੍ਰਚਲਤ ਰੀਤੀ ਹੈ।

੮. ਫਿਰ ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪਣੀ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਅਸਵਾਰਾ ਕਰਨ ਲਗੇ ਤਦ ਭੀ ਖਾਲਸਾ ਨੂੰ ਏਹੋ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ 'ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ ਤਬੀ ਚਲਾਯੋ ਪੰਥ। ਸਭ ਸਿਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਓ ਗ੍ਰੰਥ' ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੇਵੀ ਤੋਂ ਵਰ ਲੈ ਕੇ ਪੰਥ ਬਣਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੁਕਮ ਦੇਂਦੇ ਸਗੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਯਥਾ:-'ਆਗਿਆ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਜਈ ਤਬੀ ਚਲਾਯੋ ਪੰਥ। ਕਰੋ ਕੜਾਹੀ ਓਸਦੀ ਭੇਟਾਂ ਦੇ ਪੜ ਗ੍ਰੰਥ। ' ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੯. ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦੇਵੀ ਪੂਜਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸੀ ਤਾਂ ਪੰਜ ਕੱਕਿਆਂ ਦਾ ਧਾਰਨ ਅਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਬਾਣੀ ਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਅਰ ਨਵੀਂ ਸੂਰਤ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਪੰਥ ਕਿਉਂ ਸਾਜਿਆ ਕਿੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੈਣੇ ਕੁੱਟਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਕੇ ਅੱਟੇ ਧਾਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦਿੱਤਾ।

੧੦. ਨੈਣਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਭੌਨ ਪਰ ਜਿਥੋਂ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਜਾਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਅਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰ ਪੰਥ ਨੈਣਾਂ ਦੇਵੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ।

੧੧. ਸਾਰੇ ਗੁਰਬਿਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਹਵਨ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਦੇ ਨੈਨਾਂ ਦੇਵੀ* ਪਰ ਗਏ ਹੋਣ ਅਰ ਕਿਸੇ ਮੇਲੇ ਮੁਸਾਹਬੇ ਪਰ ਜਾਕੇ ਕੁਛ ਭੇਟਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ, ਕੇਵਲ ਇਹ ਇਕੋ ਵੇਰ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਜਾਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ। " [ਦੁਰਗਾ ਪ੍ਰਬੋਧ ਪੰਨਾ ੪੯੦-੯੫

੧੨. ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਨਿਵਾਸੀ ਜੀ ਨੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਪਰ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇਂਦਿਆਂ ਚੰਗੀ ਵਿੱਦ੍ਵਤਾ ਨਾਲ ਦੇਵੀ ਦਾ ਨਾ ਪੂਜੇ ਜਾਣਾ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੇ ਉਸਤੁਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਸਲੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਤਰਜਮੇ ਹਨ, ਜੋ ਬੀਰ ਰਸੀ ਉਮਾਹ ਲਈ ਲਿਖੇ ਗਏ ਕਿੱਸੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਏਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਪੂਜਕ ਹਰਗਿਜ਼ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਦੇਖੋ ਗੁਰਮਤ ਸੁਧਾਕਰ ਆਦਿ।

ਸਿੱਧਾਂਤ

ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਲੇਖ ਨੂੰ ਫੇਰ ਥੋੜੇ ਪਦਾਂ ਵਿਚ ਦੁਹਰਾਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਮਝ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਕਾਲੀ' ਅਪਣੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ (ਆਰਯ) ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਥੋਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਸਲੀ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਯ ਮੂਰਤੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਰਯ ਲੋਕ ਯਾ ਪੁਰਾਤਨ ਹਿੰਦੂ ਦਸਯੂ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਰਯ ਵਡਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ

---

*ਸੌ ਸਾਖੀ ਤੇ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਸੂਰਜ ਵਿਚ ਨੈਣੇ ਗੁੱਜਰ (ਯਾ ਜਾਟ) ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਟਿੱਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਪਿਆ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾਂਕਿ ਨੈਣਾਂ ਦੇਵੀ ਤੋਂ।

ਵਜਾਖਜਾ ਦੇਣੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਮਗਰੋਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਬੀਰ ਰਸੀ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ, ਚਾਹੋ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਉਪਜਿਆ ਕਾਲੀ ਪੂਜਣ ਵਾਲੇ ਅਸਲੀ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੀ ਪੂਜਜ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਖਲਤ ਮਲਤ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਾਕਤਿਕ ਯਾ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਮਤ ਦਾ ਮੂਲ ਮੁੱਢ ਬੱਝਾ ਤੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾ ਕਥਨੇ ਯੋਗ ਲੀਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਮਤ ਹਠ ਯੋਗ ਦਿਆਂ ਕਈ ਸਾਧਨਾਂ ਵੱਲ ਉਠਦਾ ਅੰਤ ਫਿਲਸਫਾ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨਾਲ ਜਾ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਦਰੁਗਾ ਦਾ ਖਜਾਲ ਆਦਿ ਭਵਾਨੀ ਵਿਚ ਆਕੇ ਈਸ਼੍ਵਰੱਤ ਦੇ ਦਰਜੇ ਤਾਈਂ ਅੱਪੜਿਆ।

ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਉਪਾਸਨਾ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਕਾਲੀ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ, ਨਾ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਤੇ ਨਾ ਆਦਿ ਭਵਾਨੀ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ। ਬਲਕਿ ਜੋ ਸਮਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਹੈ ਉਹ ਭੀ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ+ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਬਾਣੀ ਹੋਕੇ ਚੜ੍ਹੀ। ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਭੀ ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਕਈ ਹਨ। ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਾਕ ਬੀ ਇਕ ਅਕਾਲ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਇਸ਼ਟ ਭਾਵਨਾ ਦੇ,

ਐਤਨੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਸੱਤਜ ਦਾ ਖੋਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਪੁਜੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਓਹ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਸੇ ਅਤੇ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਯਾ ਸ਼ਾਕਤਿਕ ਮਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਕਦੇ ਨਹੀਂ* ਸੇ।

ਗੁਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕਦੇ ਬੀ ਕ੍ਰਿਤਮ ਵਸਤੂ ਯਾ ਵਜਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਕੀਤੇ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ, ਚਾਹੋ ਕਿੰਨੇ ਉੱਚੇ ਹੋਣ, ਆਪ ਨੇ 'ਓਹੁ ਵੇਖੈ ਓਨਾ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ' ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦਾ ਬੀ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ:-

'ਦੇਵੀਆ ਨਹੀਂ ਜਾਨੈ ਮਰਨ ॥ ਸਭ ਉਪਰਿ ਅਲਖ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ॥'

ਉਧਰ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਦੀਆਂ ਮਨਾਹੀ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਵਾਕ 'ਮਹਾਮਾਈ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੈ॥ ਨਰ ਸੈ ਨਾਰਿ ਹੋਇ ਅਉਤਰੈ॥' ਆਦਿ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਪਿਛੇ ਅੰਕ ੨ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਕਹਿ ਆਏ ਹਾਂ। ਸੋ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਤ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੀ, ਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ ਦੇਵੀ ਦੀ, ਕਿ ਸ਼ਾਕਤਿਕ ਤੇ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਮਤ ਦੀ ਕਿਸੇ ਬੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਮੰਨੀ ਗਈ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਯਾ ਇਸ਼ਟ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਮੰਨਣਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਤੇ ਵਿਹਤ ਨਹੀਂ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ 'ਅਸੂਲ ਪੜਤਾਲ' ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਜੇ ਅਸੀਂ ਏਥੇ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਤੇ ਆਵਾਹਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ੭ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਕੇ ਦਸਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅਪਣੇ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕਾਂ ਨਾਲ ਕਸਵਟੀ ਤੇ ਲਾਈਏ ਤਾਂ ਬੀ ਜੋ ਕੱਸ ਲਗਦੀ ਹੈ ਉਹ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪੂਜਜ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਤੇ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੇ ਵਾਕਿਆ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਦੀ ਹੈ। ਯਥਾ:-

---

+ਮਹਾ ਮਾਈ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੈ ॥ ਨਰ ਸੈ ਨਾਰਿ ਹੋਇ ਅਉਤਰੈ ॥ ੩ ॥
ਤੂੰ ਕਹੀਅਤ ਹੀ ਆਦਿ ਭਵਾਨੀ ॥ ਮੁਕਤਿ ਕੀ ਬਰੀਆ ਕਹਾ ਛਪਾਨੀ ॥ ੪ ॥

*ਦੇਖੋ ਪਿਛੇ ਪੰਨਾ ੪੯੮੭ ਜਿੱਥੇ ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸਤੁਤੀ ਆਉਣ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਉਪਾਸਕ ਮੰਨਣਾ ਭੁੱਲ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੌਲਤ ਰਾਇ ਵਰਗੇ ਇਤਰ ਮਤਾਵਲੰਬੀਆਂ ਨੇ ਬੀ ਦਸਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਕੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਏਹੋ ਹੀ ਰਾਇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪਿੱਛੇ ਸਫਾ ੫੦੦੯ ਅੰਕ ੧੭।

੧. ਹੋਮ: ਹੋਮ ਕਰਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅੰਗ ਦੇਵੀ ਆਵਾਹਨ ਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਾਕ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਵਾਕ ਇਸ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾ: ੧੦ ਬੀ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ, ਯਥਾ:-'ਕਈ ਅਗਨ ਹੋਤ੍ਰ ਕਰੰਤ ॥..ਸਭ ਕਰਮ ਫੋਕਟ ਮਾਨ ॥ ' ਪੁਨਾ:-'ਬਹੁ ਕਰਤ ਹੋਮ ਅਰੁ ਜੱਗ ਦਾਨ ॥ ਬਿਨ ਏਕ ਨਾਮ ਇਕ ਚਿੱਤ ਲੀਨ ॥ ਫੋਕਟੋ ਸਰਬ ਧਰਮਾ ਬਿਹੀਨ' ॥ ਫਿਰ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝੀਏ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਮ ਨੂੰ ਆਪ ਫੋਕਟ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ।

੨. ਬਲੀ: ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਆਵਾਹਨ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੇ ਬਲੀ ਦੇਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦੱਸੀ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲੀ ਦਾ ਲਹੂ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਈ ਲੱਖ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਣ ਦਾ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ। ਬਲੀ ਦੇਣ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਮਖਵਾਕ ਪਾ: ੧੦ ਇਉਂ ਹੈ:- 'ਤੇ ਬੀ ਬਲਿ ਪੂਜਾ ਉਰਝਾਏ ॥ ' ਇਸ ਵਿਚ ਬਲੀਆਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤੇ ਦਸਮੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਅੱਪ੍ਰਵਾਣ ਹੋ ਗਏ' ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਕੀਕੂੰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਬਲੀ ਦੇਣੀ ਜਾਇਜ਼ ਸਮਝੀ ਹੋਵੇ।

੩. ਹੋਤਾ (ਰਿਤ੍ਵਜ): ਅਰਥਾਤ ਹੋਮ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਣ-ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਣ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਖਣਾ ਖਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ 'ਜਗਤ ਈਸ਼ ਤੁਮ ਦੇਵਨ ਦੇਵ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਜੱਗ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਬੇ ਸਤਿਕਾਰੀ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਕਹਿਣੋ ਸਿਰ ਫੇਰਦਾ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ 'ਜੇ ਅਵਤਾਰ ਹੁਤੇ ਕਿਸ ਕਾਲਾ... ਯਾਂ ਤੇ ਮੋਹਿ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਆਵੈ' ਇਸ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲਾਲਚੀ ਤੇ ਅਸੱਤਜਵਾਦੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਐਸੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੂੰ ਹੋਤਾ ਥਾਪਣਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀ ਆਪ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹਰ ਤੇ ਨਾ ਮਾਸਾਹਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੁੱਪਯਾ ਦੱਖਣਾ ਦੇਣ ਵਿਚ ਲਾਲਚੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਪਾਜ ਉਘੇੜ ਆਏ ਹਨ ਤੇ ਫੇਰ ਲਾਲਚੀ ਤੇ ਡੋਲਣੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਰਿਤ੍ਵਜ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥਾਪਨਾ ਸੀ? ਤੇ ਸੱਚੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਲੱਛਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹੈਸਨ ਹੀ। ਫਿਰ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੂੰ 'ਚਟਪਟਾਇ ਚਿਤ ਮੈਂ ਜਰਯੋ ਤ੍ਰਿਣ ਜਯੋਂ ਕ੍ਰੁੱਧਤ ਹੋਇ' ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਵਿਚ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਤੋਂ ਹੋਮ ਕਰਵਾਉਣਾ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ ਕਈ ਵੇਰ ਬ੍ਰਹਮਨ ਨੇ ਅਪਨੀ ਅਸਮਰਥਾ ਦੱਸੀ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤ ਉਹ ਕੱਸਾ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ। ਐਸਾ ਬ੍ਰਹਮਣ ਜੋ 'ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟੇਗੀ' ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਣ ਦੀ ਝਾਲ ਆਪ ਨਹੀਂ ਝੱਲ ਸਕਦਾ, ਕਰਨੀ ਹੀਨ ਬ੍ਰਹਮਣ ਹੈ, ਕਰਨੀ ਹੀਨ ਤੋਂ ਹੋਮ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੀਕੂੰ ਕਰਵਾਯਾ*?

੪. ਮੰਤ੍ਰ: ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਲਈ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਮੰਤ੍ਰ 'ਉਣ ਉਣ ਮੁਣ ਮੁਣ ਗੁਣ ਗੁਣ ਰੁਣ ਰੁਣ' ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਅਨਯ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਓਪਰਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ। ਇਸ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾ:੧੦ ਇਹ ਹੈ:- 'ਨਾ ਜਾਪ ਆਨ ਕੋ ਜਪੋ ॥ ਨ ਅਉਰ ਥਾਪਨਾ ਥਪੋ ॥ ' ਪੁਨਾ:-'ਕਾਮਕਾ ਮੰਤ੍ਰ

---

*ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੫. ਅੰਸੂ ੧ ਵਿਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦੱਸੇ ਹਨ ਜੋ ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਨਿਰਣਯ ਹੋਏ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਕਸੀਰੇ ਕੇ ਕਾਮ ਨ ॥ ' ਕਾਮਕਾ ਅਰਥਾਤ (ਕਾਮਨਾ ਲਈ ਤੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ) ਜਪੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦਮੜੀ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ।

ਪੁਨਾ:-'ਬਿਨਾ ਸਰਨ ਤਾਂ ਕੀ ਨਹੀਂ ਅਉਰ ਓਟੰ ॥ ਲਿਖੇ ਜੰਤ੍ਰ ਕੇਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋਟੰ ॥ '

ਪੁਨਾ:-'ਭਜੋ ਸੁ ਏਕ ਨਾਮਯੰ ॥ ਜੋ ਕਾਮ ਸਰਬ ਠਾਮਯੰ।'

੫. ਧਯਾਨ: ਇਥੇ ਧਯਾਨ ਦੇਵੀ ਦਾ ਧਰਕੇ ਆਵਾਹਨ ਹੁੰਦਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਿਸੇ ਹੋਰਸ ਦਾ ਧਯਾਨ ਧਰਨ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾ: ੧੦ ਇਉਂ ਹੈ:-'ਨ ਧਿਆਨ ਆਨ ਕੋ ਧਰੋਂ ॥ ਨ ਨਾਮ ਆਨ ਉਚਰੋਂ। ' ਪੁਨਾ:-'ਜੇ ਜੇ ਅਉਰ ਧਿਆਨ ਕੋ ਧਰਹੀ ॥ ਬਹਿਸ ਬਹਿਸ ਬਾਦਨ ਤੇ ਮਰਹੀ ॥ '

੬. ਵਰ: ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸੀ ਤੇ ਵਰ ਦੇਵੀ ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਸੀ, ਇਸ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸਨਮੁਖ ਕਰਕੇ ਐਉਂ ਹੈ:-

ਤੁਮਹਿ ਛਾਡ ਕੋਈ ਅਵਰ ਨ ਧਯਾਊਂ ॥ ਜੋ ਬਰ ਚਹੌ ਸੁ ਤੁਮ ਤੇ ਪਾਊਂ ॥

ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਦੇਵੀ ਤੋਂ ਦੋ ਵਰ ਮੰਗਦੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਯਥਾ:-'ਰਚਨ ਪੰਥ ਅਰੁ ਤੁਰਕਨ ਖੋਇ। ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਰ ਦੀਜਹੁ ਦੋਇ ॥ ' [ਰੁਤ ੩-੧੧-੧੮

ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਸਿੱਧਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵਰ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਯਥਾ:-(ੳ) 'ਪੰਥ ਚਲੈ ਤਬ ਜਗਤ ਮੈ ਜਬ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ ॥ '

(ਅ) 'ਦੁਸ਼ਟ ਜਿਤੇ ਉਠਵਤ ਉਤਪਾਤਾ ॥ ਸਗਲ ਮਲੇਛ ਕਰੋ ਰਣ ਘਾਤਾ ॥ '

ਪੁਨਾ:-'ਹਮਰੇ ਦੁਸ਼ਟ ਸਭੈ ਤੁਮ ਘਾਵਹੁ ॥ ਆਪੁ ਹਾਥ ਦੈ ਮੋਹਿ ਬਚਾਵਹੁ ॥ '

ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਬੀ ਇਸੇ ਗਲ ਦੀ ਪ੍ਰੌਢਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਪੰਥ ਕੇ ਰਚਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਜਗਤੇਸ਼ ਹੈ' [ਰੁ: ੩ ਅੰਸੂ ੨੦ ਅੰਕ ੫] ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਇਤਰ ਦੇਵ ਤੋਂ ਇਹ ਵਰ ਮੰਗਣਾ ਅਸੰਗਤਿ ਹੈ।

੭. ਪ੍ਰਯੋਜਨ: ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੱਜਨ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਪੂਜਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਰ ਸਿੱਧਾਂਤ ਦੀ ਗਲ ਆਵਾਹਨ ਦੇ ਅੰਤ ਪਰ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਇਹੋ ਲੇਖਕ ਇਕ ਐਸੀ ਗਲ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਹੀ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ (ਜੋ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸੀ ਆਵਾਹਨ ਦਾ) ਆਪੇ ਖੰਡਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੇ ਅੰਤ ਪਰ ਜੇ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਹੋਮ ਯੱਗ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸਭ ਸਫਲ ਹੁੰਦੇ, ਇਸ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਅੰਤ ਪਰ ਹੋਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਾਨ ਸਨਮਾਨ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਕਵੀ ਜੀ ਆਪ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਉਚਾਰੇ ਹੋਏ ਸ੍ਵੈਯੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਦੇਖੋ ਪਿਛੇ ਸਫਾ ੪੬੬੭)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ੍ਵੈਯਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਵੇਲੇ ਜੱਗ ਵਿਚ ਨਾ ਬੁਲਾਉਣਾ, ਉਸਦਾ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਫੇਰ ਸੱਦਣਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੋਂ ਦੱਸਣੀ, ਯੋਗਾ ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਗੌਣ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ, ਫੇਰ ਬ੍ਰਹਮਣ ਦਾ ਰੋਜ਼ੀਨਾ ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਇਸ ਬੱਝੀ ਪਿਰਤ ਦੇ ਬੰਦ ਹੋਣ ਪਰ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਖਿਝਕੇ ਰੋ ਪੈਣਾ, ਸਾਰੇ ਇਸ ਗਲ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਦੇਵੀ ਆਵਾਹਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟੀ ਨਹੀਂ, ਹੋਤਾ ਅਪਣੇ ਕਥਨ ਤੇ ਦਾਵੇ ਵਿਚ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਉਸਨੂੰ ਭੁਲਾਯਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਰੋਜ਼ੀ ਬੰਦ ਹੋਣੇ ਪਰ ਰੋਯਾ ਹੈ। ਜੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਣ ਦਾਨ

ਮਾਨ ਰੁਜ਼ੀਨਿਆਂ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਹੋਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਯਾ ਸਲੂਕ ਤੇ ਉਸਦੀ ਨਿਰਾਸਤਾ ਸਬੂਤ ਹਨ ਉਸ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਉਪ੍ਰਾਮਤਾ ਦੇ। ਇਹ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਦੇਵੀ ਦੇ ਨਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣੇ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਦਲੀਲ ਤੇ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਸਾਫ ਦਿੱਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਪਿਛੇ ਸਿੱਧ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ।

ਸੋ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਜੋ 'ਜਾਗਤ ਜੋਤ ਜਪੈ ਨਿਸਬਾਸੁਰ' ਸ੍ਵੈਯੇ ਵਿਚ ਹੈ ਉਹ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਨਾਲ ਇਕ ਮਿਕ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਕ੍ਰਿਤਮ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਇਸ਼ਟ ਕਰ ਨਾ ਪੂਜਣ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਖਾਲਸਾ ਹੈ। ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿੱਦਜਾ ਬੀ ਸਿਖਾਈ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਸ਼ਰੀਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਤਲਵਾਰ (ਸ਼ਸਤ੍ਰ) ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸੋਮਾ 'ਨਾਮ' ਤੇ ਸ਼ਰੀਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਆਧਾਰ 'ਕ੍ਰਿਪਾਣ' ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ 'ਭਗਉਤੀ' ਆਦਿ ਤਪ ਬੀ ਤਲਵਾਰ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਯਥਾ:-"ਲਈ ਭਗਉਤੀ ਦੁਰਗ ਸਾਹ ਵਰ ਜਾਗਨ ਭਾਰੀ ॥ ਲਾਈ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੋ ਰਤੁ ਪੀਐ ਪਿਆਰੀ। " ਨਾਮ ਦਾ ਮਾਲਿਕ 'ਨਾਮੀ' ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੇ ਬਾਹੂ ਬਲ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਉਹੋ ਅਸਿਕੇਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਓਹ ਆਪ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਲਖਾਯਕ 'ਸ਼ਸਤ੍ਰ' ਤੇ 'ਨਾਮ' ਦੱਸੇ; ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਨਾਮ ਬਾਬਤ ਕਿਹਾ ਹੈ, 'ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ ਮਹਿ ਆਪਿ ਨਿਰੰਕਾਰਾ' ॥ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨੂੰ ਬੀ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾਤੇ ਦਾ ਰੂਪ ਕਹਿਕੇ 'ਖਗ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡੰ' ਆਦਿਕ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜਦ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੇਵੀ ਪੂਜਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਵਿਚ ਖੋਜ ਕਰੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਜਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਤੇ ਕਿ ਹਾੜ ੧੭੫੫ ਤੱਕ ਦੇ ਅਤੇ ਚਮਕੌਰ ਜੁੱਧ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਤੱਕ ਦੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਇਸ ਵਾਕਿਆ ਦੇ ਵਰਣਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੇਵੀ ਦੇ ਪੌਰਾਣਕ ਕਿੱਸੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬੀਰ ਰਸੀ ਉਤਸਾਹ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਤਾਂ ਕਈ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਪਰ 'ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ, ਪ੍ਰਗਟਾਈ, ਵਰ ਦਾਨ ਲਿਆ' ਇਸ ਅਮਰ ਵਾਕਿਆ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ੧੭੫੨-੫੩ ਵਿਚ ਹਵਨ ਅਰੰਭ ਤੇ ੧੭੫੫ ਬਿ: ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਨ ਦੇ ਸੰਮਤ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਦਿਤੇ ਹਨ, ੧੭੬੫ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੱਚਖੰਡ ਗਮਨ ਹੈ। ਪਿੱਛੇ ਅਸੀਂ ਤੱਕ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ੧੭੫੨ ਤੋਂ ੧੯੩੩ ਤਕ* ਕੋਈ ਲਿਖਤੀ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਦੇਵੀ ਪੂਜੀ, ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟੀ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਤੇ ਵਰ ਦੇ ਗਈ।

੧੭੫੮ ਵਿਚ ਲਿਖਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ ਗੁਰਸ਼ੋਭਾ ਨਾਮੇ ਗ੍ਰੰਥ, -ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਵਾਕਯਾਤ ਹਨ ਤੇ ਆਪ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਬੀ ਇਸ ਵਾਕਿਆ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ ਤੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਇਹ ਲੇਖਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਮਨਮੁਖ ਹੋਇਆਂ ਦੀ ਫਹਿਰਿਸਤ ਵਿਚ ਗਿਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਾਰਤਿਕ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਇਸ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਰਚੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੭੯੮ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਇਤਨੀ ਬਾਤ ਲਿਖੀ ਹੈ:-"ਏਕ ਬੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾਂਸ਼ੀ ਕੇ ਪਾਂਡੇ ਬੁਲਾਏ, ਤਿਨ ਸੋਂ ਹੋਮ ਕਰਾਇਆ ਖਾਲਸੇ

ਦੇਖੋ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ ਨਿਸ਼ਾਨ+ ਪੰਨਾ ੪੯੯੯ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੰਨਾ ੫੦੦੮।

ਕਾ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ। " ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੇਵੀ ਪੂਜਨ, ਪ੍ਰਗਟਨ, ਵਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਉਪਾਸਕ ਇਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਭਗਉਤੀ ਪਦ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਯਥਾ 'ਅਬ ਮੈਂ ਸੰਗਤ ਕਉ ਭਗਉਤੀਆਂ ਫੜਾਵਾਂਗਾ।' ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ, ਸਿੱਖ ਲੇਖਕਾਂ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੇਵੀ ਪੂਜਣ ਯਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਖਿਆਲ ਤੋਂ ਕਿ 'ਹੋਮ ਕਰਾਇਆ' (ਜੋਂ ਕਵਿ ਸੈਨਾਪਤ ਨੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ) ਅੱਗੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਜਨਾਂ ਸਾਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਣ। 'ਹੋਮ ਕਰਾਇਆ' ਲਫਜ਼ ਕਾਰਨ ਹੋਏ ਹੋਣ ਸਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ। ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਵਾਲੇ (੧੮੩੩ ਬਿ:) ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਪਹਿਲੇ ਵਾਰਤਿਕ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਹੋਮ ਦਾ ਖਿਆਲ ਲੈ ਕੇ ਦੇਵੀ ਆਵਾਹਨ ਵਿਚ ਆਪੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਯਾ ੧੮੦੮-੧੯ ਵਾਲੀ ਲਿਖਿਤ ਤੋਂ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਭਾ: ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ (੧੮੫੪ ਬਿ:) ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਆਪ 'ਰਵਾਇਤ ਸੁਣਕੇ ਲਿਖਿਆ' ਆਪੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ*। ਲਿਖਤੀ ਸਬੂਤ ਆਪ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਦੱਸਿਆ। ਓਹ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਹੇ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯੱਗ ਦਾ ਖਿਆਲ ਪਹਾੜੀ ਹਿੰਦੂ ਵਸੋਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖ ਅਤਿ ਥੋੜੇ ਸਨ, ਸੀਨੇ ਬਸੀਨੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲਦਾ ਤੇ ਵਧਦਾ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਅੱਪੜਿਆ ਹੋਵੇ। ਅੱਗੋਂ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਇਹ ਮਸਾਲਾ ਕਾਫੀ ਸੀ ਹੋਰ ਅਲੰਕਾਰ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਕਰਨ ਤੇ ਲਿਖਣ ਦਾ। ਐਉਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਚਾਉ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਧ ਗਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਡਿਆਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਤਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੱਸਣ ਲਈ ਦੇਵੀ ਦੀ ਰਵਾਯਤ ਇਕ ਸਬੂਤ ਬਣ ਗਈ ਕਿ ਦੇਖੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਲਈ ਜੋ ਕੰਮ ਕਿ ਅਵਤਾਰ ਸ਼ਿਰਮੋਣਿ ਦੇ ਸਿਵਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਚਾਉ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵਿਵੇਚਨਾ ਤੇ ਵਿਤ੍ਰੇਕ ਵਾਲੀ ਪੜਚੋਲ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਕੇ ਇਸ ਪੱਖ ਸਿੱਧੀ ਤੇ ਕਲਮਾਂ ਦੁੜਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਤ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪੜਤਾਲਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਬੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹਵਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ ਮੁਜਬ ਕਈ ਬਰਸ ਲਗੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਾ ਬਣਿਆ, ਫਿਰ ਥਾਂ ਦਾ ਕਸੂਰ ਲੱਭਾ, ਜਦ ਉਚੇ ਤੇ ਏਕਾਂਤ ਥਾਂ ਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਕਦੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਦਾ ਬਹਾਨਾ, ਕਦੇ ਅਹਿੰਸਾ ਦਾ ਬਹਾਨਾ, ਆਖਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਲੀ ਦੇਣਾ ਕਹਿਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਮੋਂ ਕੱਢਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਤੇ ਛੇਕੜ ਹੋਤਾ ਜੀ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾਕੇ ਟੁਰ ਆਉਣਾ, ਦਲੀਲਾਂ ਹਨ ਇਸ ਗਲ ਦੀਆਂ ਕਿ ਦੇਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟੀ, ਨਾ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਗਣ ਲੈਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਉਤਰੀ ਤੇ ਨਾ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਆਦਿਕਾਂ ਵਾਂਗ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰਾਖਸ਼ ਦਲ ਨੂੰ ਸੰਘਾਰਿਆ। ਪਿਛੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਅਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਲਈ ਜਾਂ ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਬਾਜ਼ੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਲੈਣ ਲਈ, ਕਿ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾ ਹੀ ਲਈ ਜੋ ਕਿ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਪ੍ਰਗਟੀ ਸੀ ਕੁਛ ਔਖਾ ਨਹੀਂ। ਵਿਚਾਰ ਜੋਗ ਬਾਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਲੜਨਾ ਮਰਨਾ ਸਿੱਖ ਨੇ ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਦੇਵੀ ਨੇ ਨਿਰਾ ਵਰ ਹੀ ਦੇਣਾ ਸੀ ਜਾਂ ਜੁੱਧ ਵੇਲੇ ਉਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਦੇਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਿੱਧਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਲੈਣ ਵਿਚ ਕੀ ਕਮੀ ਸੀ, ਜਦ ਕਿ ਦੇਵੀ ਆਪ ਉਸੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਸਤਜਾ ਲੈਣ ਦੀ ਮੁਥਾਜ ਹੈ। ਜੇ

---

*ਦੇਵੀ ਦੇ ਵਾਕਿਆ ਤੋਂ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ੯੯ ਬਰਸ ਮਗਰੋਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ।

ਦੇਵੀ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਆਦਿਕਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਸਮੇਂ ਸਰੀਰ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਦੇਵੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਅਸਥੂਲ ਤੱਤਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਤਦੋਂ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕੀਤੇ ਸਨ ਤੇ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਸੀਸ ਕੱਟੇ ਸਨ ਤਦ ਹੁਣ ਬੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰਾ ਜੰਗ ਦਾ ਕੰਮ ਆਪ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਕੇ ਆਪ ਅਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੜੋਤੀ ਰਹੀ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਕੇ ਲੜੀ ਸੀ। ਜੇ ਉਹ ਆਦਿ ਭਵਾਨੀ ਤੇ ਜਜੋਤ ਮਹਾਨੀ ਤੇ ਮਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਰਚਨ ਪਾਲਨ ਸੰਹਾਰ ਕਰਤਾ ਸੀ ਤਦ ਉਸ ਲਈ ਸਰੀਰ ਧਾਰਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਦਾ ਕਰਤਬ ਸੀ, ਉਸ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪਰ ਕੋਈ ਕਾਲ, ਕੋਈ ਜੁਗ, ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਬਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਲਜੁਗ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨੋ ਵਰਜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਕੇ ਗਣਾਂ ਸਮੇਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੱਖ ਤੇ ਤੁਰਕਾਂ ਨਾਲ ਲੜੀ ਹੋਵੇ, ਯਾ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗਲ ਹੋਈ ਹੋਵੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੇਖਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਐਸੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਕਿ ਦੇਵੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਉਤਰਕੇ ਆਪ ਲੜੀ ਹੋਵੇ। ਦੇਵੀ ਦੀ ਨਿਰਾ ਵਰ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇਣ ਦੀ ਵਿਅਰਥਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਪਣੇ ਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਯ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ 'ਵਰ' ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਲਗਪਗ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਤੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਕਈ ਵੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਾ ਪਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਅਲਪੱਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਤੋਂ ਹਾਰ ਗਈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜਵੰਦ ਹੋਈ, ਗੱਲਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੀ ਮੰਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਲੋੜ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਜਪੁਜੀ ਦੇ ਟੀਕੇ ਵਿਚ ਆਪ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਕੌਤਕ ਹੇਤ' ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਵਨ ਤੇ ਆਵਾਹਨ ਦਾ ਖੇਲ ਰਚਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ 'ਕੌਤਕ' ਪਦ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਲਗਪਗ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਤੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਪਰ ਵੀ ਲਫਜ਼ ਕੌਤਕ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ:-

ਯਥਾ:-'ਕਉਤਕ ਹੇਤ ਕਰੀ ਕਵੀ ਨੇ ਸਤਿਸਯ ਕੀ ਕਥਾ ਇਹ ਪੂਰੀ ਭਈ ਹੈ ॥ '*

ਜਿਸਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵੀ ਦੀ ਵਾਰ ਤੇ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਆਦਿ ਅਨੁਵਾਦ ਤਾਂ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਟਪਲਾ ਨਾ ਲਗੇ ਕਿ ਉਪਾਸਕ ਹੋਕੇ ਤਰਜਮੇ ਕੀਤੇ ਯਾ ਕਰਾਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਇਹ ਅੰਤ ਪਰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਏਹ 'ਕਉਤਕ ਹੇਤ' ਤਰਜਮਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣੀ ਬੀ 'ਕੌਤਕ ਮਾਤ੍ਰ' ਹੈ। ਕੌਤਕ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਤਮਾਸ਼ਾ, ਦਿਲਲਗੀ, ਐਸਾ ਕੰਮ ਜਿਸ ਵਿਚ ਓਪਰੇ ਦਿਲੋਂ ਕਿਸੇ ਚੋਜ ਲਈ ਲਗਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੋ ਕੰਮ ਕੌਤਕ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸ਼ਟਾਪਤੀ ਕਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਸੋ ਜੇ ਪਹਿਲੇ 'ਕੌਤਕ' ਲਈ ਲਿਖਕੇ ਲੇਖਕ ਸੱਜਨ ਘਟਨਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਬੀ ਕੌਤਕ ਮਾਤ੍ਰ ਦਿਖਾਲਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਵਿਚ ਵਦਤੋਵਜਾਘਾਤ ਨਾ ਪੈਂਦਾ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੌਤਕ ਮਾਤ੍ਰ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਫੇਰ ਐਸੇ ਹਰਫ ਪਾਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਰਧਾ, ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਪੂਜਾ ਪਈ ਸਪਸ਼ਟ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪਰ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬੀ। ਇਹ

---

*ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚੋਂ ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਤੇ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਖਿਆਲ ਲਏ ਹਨ। ਦੁਰਗਾ ਸਪਤਸ਼ਤੀ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਕੇ 'ਸਤਸਯਕੀ ਕਥਾ' ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਦੇਖੋ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਅੱਧਜਾਯ ੮੧ ਤੋਂ ਅੱਗੇ।

ਅਸੀਂ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਲਿਖਤੀ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਦੇਵੀ ਪੂਜਨ ਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਿੰਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਤੇ ਸੌ ਸਾਖੀ* ਆਦਿਕ ਦੇ ਲੇਖ ਹੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹਨ।

ਕੌਤਕ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਕੌਤਕ ਪਦ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਪਿਛੇ (ਸਫਾ ੫੦੦੮ ਤੋਂ ੫੦੧੬ ਪਰ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਦਿਖਾ ਆਏ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੌਤਕ ਹੇਤ 'ਸਤ ਸਯ' ਦੀ ਕਥਾ ਉਲਥਾ ਕੀਤੀ ਆਪ ਬੀ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਉਸ ਭਾਵ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰਕੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਵਾਹਨ ਦੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਬੀਰਰਸ ਉਦੀਪਕ ਸਾਹਿੱਤ ਵਿਚ ਬੀ ਕੇਵਲ ਕੌਤਕ ਮਾਤ੍ਰ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਪੜ੍ਹਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਂ ਹੋਰ ਬੀ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਸਲਤ ਇਹ ਕਿ ਸ਼ਾਕਤਿਕ ਮਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਦਾਨਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਮੂਜਬ ਆਪ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨੇ ਲਈ ਆਨੰਦਪੁਰ ਟਿਕਾਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਕੇ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਧਰਮ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ' ਦੇ ਅਸੂਲ ਮੂਜਬ ਦੁਖੀ ਜਾਣਕੇ ਆਗਿਆ ਅਰ ਮਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਬੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਬੂਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਵੇਰਵਾ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਲਿਖੀ ਯਾ ਨਿਸ਼ਚੇ ਯੋਗ ਕਿਸੇ ਸਮਕਾਲੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਸੋ ੧੯੪੬ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਇਕ ਅਮਰ ਵਾਕਯਾ ਸਮਝਕੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਰਚਿਤ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ
ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੇ ਅਡੋਲ ਪਰਖਕੇ ਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕ੍ਰਿਤਮ ਪੂਜਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸੰਭਾਸ਼ਨ ਪੜ੍ਹਕੇ ਅਪਣੀ ਵਿੱਤ੍ਰੇਕ ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਵਿਵੇਚਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਅਨੁਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਵਾਹਨ ਦਾ ਹੋਣਾ ਤੇ ਕੌਤਕ ਹੇਤ ਹੋਣਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਆਪ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਬੀ ਆਪਣੀ ਪੱਖ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ਕੋਈ ਅਹਿੱਲ ਧ੍ਰੁਵਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ।

ਪਿਛੇ ਅਸੀਂ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ੧੯੩੩ ਤਕ ਕੋਈ ਲਿਖਤੀ ਉਗਾਹੀ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ੧੭੯੮ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 'ਹੋਮ' ਮਾਤ੍ਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ*, ਪਰ ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਦਿਖਾ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਲੇਖਕ ਵੀ ਉਸੇ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਸਰਬ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਸਿੱਧ ਮੁਨਿ ਜਨ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਆਏ' ਜਿਸ ਤੋਂ ਦਿੱਸ ਪਿਆ ਕਿ ਏਹ ਲੇਖਕ ਜੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਸਮਝਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਈ ਕਹਿਣੋਂ ਸੰਕੋਚਦਾ ਅਤੇ ਜੇ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਆਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਾਤ ਹੋਣੀ ਸੀ, ਇਸ

---

*ਇਤਨਾ ਛਪ ਚੁਕਣੇ ਪਰ ਐਡੀਟਰ ਖਾ: ਸਮਾਚਾਰ ਦੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਰਾਮਹਰੀ ਪੁਸਤਕਾਲਯ ਵਿਚ ਜੋ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਪੋਥੀ ਹੈ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਦੇਖਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਅਖੀਰ ਪਰ ਇਹਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੯੪੭ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰ: ੧੯੦੪ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੁਸਖੇ ਤੋਂ ਬੀ ੧੯੦੪ ਤਕ ਦਾ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਾ। ੧੯੦੫ ਦਾ ਨੁਸਖਾ ਅਸਾਂ ਪਾਸ ਹੈ ਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਸਫਾ ੫੦੦੨ ਤੇ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ। ਇਹ ੧੯੦੫ ਦੀ ਲਿਖਤੀ ਸੌ ਸਾਖੀ ਸਾਨੂੰ ਭਾਈ ਕਨ੍ਹੱਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗ੍ਰੰਥੀ ਬੁੰਗਾ ਮ: ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਜੀਠੀਆ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਪੋਥੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗ੍ਰੰਥੀ ਉਕਤ ਬੁੰਗਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ।

*ਸੇਵਾ ਦਾਸ ਦੀਆਂ ਪਰਚੀਆਂ ਵਿਚ ਭੀ ਇਹੋ ਹੂਬਹੂ ਮਹਿੰਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਇਬਾਰਤ ਹੈ।

ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਲਿਖਣੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਾ ਕਰਦਾ ਤੇ ਨਿਰਾ 'ਹੋਮ ਕਰਾਇਆ' ਮਾਤ੍ਰ ਲਿਖਕੇ ਨਾ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਨਜ਼ਰੋਂ ਗੁਜ਼ਰੀ ੧੯੦੮ ਯਾ ੧੯੧੯ ਵਾਲੀ ਲਿੱਖਤ ਸੰਮਤ ਗ਼ਲਤ ਦੱਸਦੀ ਹੈ, ਕੌਤਕ ਮਾਤ੍ਰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਏਥੇ ਚਾਰ ਉਗਾਹੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰਨੇ ਯੋਗ ਹਨ। ਯਥਾ:-

(ੳ) ੧੭੫੫ ਦੇ ਹਾੜ ਵਿਚ ਰਾਮਾਵਤਾਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸ੍ਵੈਯਾ ਆਪਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

"ਪਾਇ ਗਏ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮਰੇ ਤਬ ਤੇ ਕੋਊ ਆਂਖ ਤਰੇ ਨਹੀਂ ਆਨਯੋ ॥
ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਅਨੇਕ ਕਹੈ ਮਤ ਏਕ ਨ ਮਾਨਯੋ ॥
ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਬੈ ਬਹੁ ਭੇਦ ਕਹੈ ਹਮ ਏਕ ਨ ਜਾਨਯੋ ॥
ਸ੍ਰੀ ਅਸਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਰੀ ਕਰਿ ਮੈ ਨ ਕਹਯੋ ਸਬ ਤੋਹਿ ਬਖਾਨਯੋ ॥ "

ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕ ਹਵਨ ਅਰੰਭ ਦੀਆਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਫਰਕ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਹਾੜ ੧੭੫੫ ਵਿਚ ਹਵਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਪਰ ਸਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਹਨ[+]। ਇਸ ਸ੍ਵੈਯੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਿੰਦੂ ਏਤਕਾਦਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਸੋਚਣ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਆਪ ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਪੂਜਨ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੀਕੂੰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਵਨ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪੌਰਾਣਕ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ।

ਅਰਥਾਤ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭੇਦ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਹੀ ਜਾਣ ਤੇ ਉਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਉਕਤ ਦੇਵੀ ਪੂਜੀ ਜਾਣ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਰਵੱਯਾ ਸਦਾ ਸੰਗਤ (ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ Consistent) ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਚਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਗਤਾਰ ਟੁਰੀ ਆਈ ਹੈ, ਦੇਖੋ ਜੇ ਸੰਮਤ ੧੭੪੫ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਰਚਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਇਹੋ ਹੀ ਆਖਿਆ ਹੈ:-

"ਮੈ ਨ ਗਨੇਸਹਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਮਨਾਊਂ ॥ ਕਿਸਨ ਬਿਸਨ ਕਬਹੂੰ ਨਹ ਧਿਆਊਂ ॥
ਕਾਨ ਸੁਨੇ ਪਹਿਚਾਨ ਨ ਤਿਨਸੋ ॥ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਮੋਰੀ ਪਗ ਇਨਸੋ ॥ ੪੩੩ ॥
ਮਹਾ ਕਾਲ ਰਖਵਾਰ ਹਮਾਰੋ ॥ ਮਹਾ ਲੋਹ ਮੈ ਕਿੰਕਰ ਥਾਰੋ ॥
ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਕਰੋ ਰਖਵਾਰ ॥ ਬਾਹ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜ ਬਿਚਾਰ" ॥ ੪੩੪ ॥

ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ:-'ਦਸਮ ਕਥਾ ਭਾਗੌਤ ਕੀ ਭਾਖਾ ਕਰੀ ਬਨਾਇ।
ਅਵਰ ਬਾਸਨਾ ਨਾਹਿ ਪ੍ਰਭ ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਕੇ ਚਾਇ ॥ " ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ੧੭੫੩ ਵਿਚ ਮੁਕੇ ਚਰਿੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਪਰ ਚੌਪਈ ਲਿਖਕੇ ਅਪਣੇ ਪੂਜਯ ਇਸ਼ਟ ਤੇ ਜੁੱਧ ਦੇ ਦੇਵਤਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਪਤਾ ਦੇਕੇ ਆਪਣੀ ਅਲੱਗਤਾ ਤੇ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਉੱਚਤਾ ਦਰਸਾਈ ਹੈ।

[+]ਨਵੀਨ ਲਿਖਤ ਵਾਲਾ ਸੰਮਤ ੧੭੪੨-੪੬ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਉਂਟੇ ਸਨ ਤੇ ੧੭੪੫ ਸੰਮਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਪਾਉਂਟੇ ਵਿਚ ਬਹਿਕੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਸੋ ੧੯੪੨-੪੬ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦਾ ਸੰਮਤ ਗ਼ਲਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਜੇ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਦੀ ਦੁਰਗਾ ਸਤਸਈ ਤਰਜਮਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ 'ਕਉਤਕ ਹੇਤ ਕਰੀ ਕਵਿਨੇ ਸਤਿਸਯ ਕੀ ਕਥਾ ਇਹ ਪੂਰੀ ਭਈ ਹੈ' ਲਿਖਕੇ ਅਪਣੀ ਅਲੱਗਤਾ ਤੇ ਉੱਚਤਾ ਤੇ 'ਇਕ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ' ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਲਗਾਤਾਰ ਇਕ ਰਸ ਇਕੋ ਦਿਖਾਲਦੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਜੁੱਧਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਪਰ ਚਮਕੌਰ ਜੁੱਧ ਤਕ ਇਕ ਅਕਾਲ ਦੀ ਸਹਾਯਤਾ ਤੇ ਮੇਹਰ ਪੱਖ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਗਏ ਹਨ। (ਦੇਖੋ ਸਫਾ ੪੯੮੪-੮੫)।

ਸੋ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ੧੭੫੫ ਦਾ ਵਾਕ 'ਪਾਇ ਗਹੇ' ਵਾਲਾ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਟ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤੱਕ ਲਗਾਤਾਰੀ ਖਿਆਲ ਹੈ ਜੋ ਲਖਾਯਕ ਹੈ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਕਿ ੧੭੫੫ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਇਸ਼ਟ ਜਾਣਕੇ ਵਰ ਲੈਣ ਲਈ ਪੂਜੀ ਨਹੀਂ ਗਈ।

(ਅ) ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਣ ਦਾ ਅੰਤ ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਜੱਗ ਕਰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਫੇਰ ਇਕ ਉਗਾਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜੋ ਕਵੀ ਸੱਜਣ ਆਪ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪਿੱਛੇ ਪੰਨੇ ੪੯੬੭ ਪਰ 'ਜੋ ਕਿਛੁ ਲੇਖ ਲਿਖਿਓ' ਵਾਲਾ ਸ੍ਵੈਯਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸ੍ਵੈਯਾਂ ਨੂੰ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਪੰਡਿਤ ਦੇ ਆਦਰ ਦੇ ਨਹੀਂ ਪਰ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹੈਨ। ਜੋ ਦੇਵੀ ਇਸ਼ਟ ਜਾਣ ਕੇ ਪੂਜੀ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕਦੇ ਹੋਤਾ ਪੰਡਿਤ ਚੇਤਿਓਂ ਭੁੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਫਿਰ ਜਦ ਓਹ ਸ਼ਿਕਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਗੌਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ* ਨੂੰ ਮੁੱਖਤਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੌਢਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਜੁੱਧ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਜਿੱਤੇ ਹਨ।' ਇਸ ਤੇ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟੀ ਸੀ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸ਼ਾ ਦਾ ਇਹ ਵੇਲਾ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਦਾ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬੀਰ ਰਸੀ ਕਰਨੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੀ? ਸਗੋਂ ਇਥੋਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਹੋ ਆਪਣਾ ਅਸੂਲ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ (ਜੋ ਅੰਦਰੋਂ ਨਾਮ ਰੰਗ ਨਾਲ ਰੱਤਾ ਹੈ) ਦੁਇ ਹੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਦੇਵਗਣ ਹਨ। ਬਰਿਰਸੀ ਪਹਿਲੂ ਤੇ ਅੱਗੇ ਦਾਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਅਗੇ ਫਲਦਾ ਹੈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਬ੍ਰਹਮਣ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਤ ਦੇ ਦੋਹਿਰੇ ਵਿਚ ਸਾਫ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਿਸਰ ਜੀ ਕ੍ਰੋਧਾਤੁਰ ਹੋਕੇ ਖਿਝੇ ਤੇ ਰੋਜੀ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਰੋ ਪਏ। ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਕਦੇ ਉਸ ਹੋਤਾ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਇਸ਼ਟ ਨਾਲ ਜਜਮਾਨ ਇਕ ਇਸ਼ਟ ਹੋਵੇ ਅਰ ਜਿਸ ਹੋਤਾ ਦੇ ਹੋਮ ਨਾਲ ਦੇਵਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ?

(ੲ): ਤੀਜੀ ਉਗਾਹੀ ਬਾਹਰਲੀ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ੁਰੂ ੧੭੫੬ ਸੰਮਤ* ਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਐਲਾਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮੇਂ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਵੇਰਵਾ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਨਵੀਸ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਘੱਲਿਆ ਜੋ ਪਿਛੇ ਪੰਨਾ ੪੯੯੮ ਪਰ ਤਰਜਮੇ ਸਮੇਤ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ*। ਉਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਗੰਗਾ ਆਦਿ ਤੀਰਥਾਂ ਤੋਂ ਹੋੜਨਾ, ਪੌਰਾਣਾਂ ਆਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡੌਣਾ ਤੇ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰਾਂ ਤੇ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਵਰਜਨਾ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਨਹੀਂ ਪੂਜੀ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਦੇਵਤਾ

---

*ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਛੱਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ।

*੧੭੫੫ ਦੇ ਹਾੜ ਵਿਚ ਆਖਿਆ 'ਪਾਇ ਗਹੇ' ਤੇ ੧੭੫੬ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਇਹ ਐਲਾਨ ਇਕ ਭਾਵ ਦੇ ਹਨ। ਗੋਯਾ ੧੭੫੫ ਦੇ ਹਾੜ ਤੇ ੧੭੫੬ ਦੀ ਵੈਸਾਖੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਲਗਾਤਾਰ ਇਕੋ ਹੀ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋਕੇ ਜ਼ਾਹਿਰੀ ਕਰਾਮਾਤ ਵਿਖਾਈ ਸੀ ਤੇ ਹਵਨ ਜੈਸੀ ਵਿਧੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈ ਸੀ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਵਰ ਮਿਲੇ ਸਨ ਤਾਂ ਪੌਰਾਣਕ ਤ੍ਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਤੇ ਸੰਮਤੀ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ, ਨਾਕਿ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਸਿਵਾਇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨੋ ਅਤੇ ਜ਼ਾਤ ਪਾਤ ਤੋੜਕੇ ਇਕ ਭਾਈ ਹੋ ਜਾਓ। ਅਰਥਾਤ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੀ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ-ਵਰਨਾਸ਼੍ਰਮ-ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਜਾਓ। ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਣਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਸਾਜਣਾ ਜਿਸਦਾ ਲਿਖਤੀ ਸਿੱਧਾਂਤ ਬਾਹਰ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਤੋਂ ਬੀ ਇਹੀ ਪਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਸ਼ਾਕਤਿਕ ਮਤ ਦੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨਕੇ ਅਰਾਧਨਾ ਤੇ ਦੇਵੀ ਦਾ ਵਰ ਦੇਣਾ' ਐਸੀ ਗਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

(ਸ) ਇਸ ਸਬੂਤ ਵਿਚ ਚੌਥੀ ਗਵਾਹੀ ਇਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਆਦਿਕ ਜੋ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਦੇ ਦੱਸੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੰਮਤਾਂ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਫੁਟ ਹੁਕਮ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ। ਜੇ ਕਦੇ ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸੱਜਣ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਵਾਕ ਤੇ ਹਦਾਯਤਾਂ ਲਿਖਦੇ, ਵਿਰੋਧਤਾ ਦੇ ਵਾਕ ਕਦੇ ਨਾ ਲਿਖਦੇ। ਵੰਨਗੀ ਮਾਤ੍ਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਇਉਂ ਹਨ:-

੧. ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ:-

"ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਗੋਰ, ਮੜ੍ਹੀ, ਮਸੀਤ, ਮੁੱਲਾਂ, ਕਾਜੀ, ਬਾਹਮਣ ਆਦਿਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ। "

੨. ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ:-

"ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਮਟ, ਬੁੱਤ, ਤੀਰਥ, ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤਾ, ਬਰਤ, ਪੂਜਾ, ਅਰਚਾ, ਮੰਤ੍ਰ, ਜੰਤ੍ਰ, ਪੀਰ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪੁੱਛਣਾ, ਤਰਪਨ, ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਕਿਤੇ ਵਲ ਚਿਤ ਦੇਵੈ ਨਾਹੀ"।

੩. ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਸਿੰਘ ਜੀ:-

"ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਛਾਡ ਕਰਿ ਭਜੈ ਦੇਵ ਕੁਈ ਔਰ। ਜਨਮ ਮਰਨ ਭ੍ਰਮਤਾ ਫਿਰੈ ਲਹੈ ਨ ਸੁਖ ਕੀ ਠੌਰ ॥ ੧੬ ॥ ਮੜ੍ਹੀ ਗੋਰ ਦੇਵਲ ਜੋ ਮਾਨੇ। ਪਰ ਪੰਥਨ ਕੋ ਉਚ ਬਖਾਨੇ। ਸੋ ਸਾਕਤ ਗੁਰ ਕਾ ਸਿਖ ਨਾਹੀਂ। ਫਾਸ ਪਿਓ ਜਮ ਕੰਕਰ ਪਾਹੀ ॥ ੨੨ ॥ ਬਾਝ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖਨ ਕੀ ਸੇਵਾ। ਮਿੱਥਿਆ ਮਾਨੋ ਸੁਰ ਨਰ ਦੇਵਾ। ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਖਾਲਸੇ ਆਨ ਦੇਵ ਸਭ ਝੂਠ। ਅਉਰ ਦੇਵ ਇਉਂ ਮਾਨੀਏ ਜਿਓ ਬਾਰੂ ਕੀ ਮੂਠ" ॥ ੨੯ ॥

੪. ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ (੧੯੮੦ ਬਿ:):-

"ਮਠ, ਮੜ੍ਹੀ, ਬੁਤ, ਤੀਰਥ, ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤਾ, ਬਰਤ, ਪੂਜਾ, ਅਰਚਾ, ਮੰਤ੍ਰ, ਜੰਤ੍ਰ, ਪੀਰ, ਪੁਰਖ, ਬ੍ਰਹਮਣ ਪੁੱਛਣਾ, ਤਰਪਨ ਕਰਨਾ, ਗਾਯਤ੍ਰੀ, ਸ੍ਰਾਧ, ਹੋਰਤ ਕਿਤੇ ਵਲ ਦੇਖੇ ਨਾਹੀ"। [ਧਿਆ ੧

ਪੁਨਾ:-"ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਇਸ਼ਟ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨਾ ਖਾਏ"।

੫. ਮੁਕਤਨਾਮਾ:-

"ਤਜੈ ਸੀਤਲਾ ਭੋਗ"। ਪੁਨਾ:-"ਮੇਰਾ ਸਿਖ ਸੀਤਲਾ ਨਾ ਮਾਨੈ"।

ਏਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵੀ ਦਲੀਲ ਇਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਹਨ ਕਿ ਦੇਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਪੂਜਯ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਨਾਹੀ ਇਹ ਜਾਣਕੇ ਅਰਾਧੀ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਗਈ ਹੈ।

॥ ਇਤਿ ॥

੧੩. [ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼]

੧੨<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੪

ਦੋਹਰਾ: ਭੈਰਵ ਸ਼ਬਦ ਉਤੰਗ ਤੇ, ਅਰੁ ਹੋਵਨਿ ਭੁਵਚਾਲ।
ਸੈਲਪਤੀ ਸਭਿਹੂੰ ਲਖ੍ਯੋ, ਬਿਦਤਨਿ ਕਾਲੀ ਕਾਲ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਬਹੁਰ ਸੁਨ੍ਯੋਂ ਬਰ ਲੇ ਗੁਰ ਆਏ।
ਅਦਭੁਤ ਲਖਿ ਕਰਿ ਉਰ ਬਿਸਮਾਏ।
ਭੀਮਚੰਦ ਤੇ ਆਦਿਕ ਜੇਈ।
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿਬੋ ਚਾਹਤਿ ਸੇਈ ॥੨॥
ਪਠਿ ਪਾਠਿ ਕਰਿ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਉਪਹਾਰ।
ਆਇ ਪਹੂਚੇ ਗੁਰ ਦਰਬਾਰ।
ਸਭਾ ਸਥਾਨ ਬਿਸਾਲ ਸੁਹਾਵਾ।
ਅਨਿਕ ਰੰਗ ਕੋ ਫਰਸ਼ ਡਸਾਵਾ ॥੩॥
ਬੀਚ ਸਿੰਘਾਸਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇਰਾ।
ਸੁਭਟ ਸਿੱਖ ਬੈਠੇ ਚਹੁਂ ਫੇਰਾ।
ਚੇਤੋ ਆਦਿਕ ਬਡੇ ਮਸੰਦ।
ਥੂਲ ਦੇਹਿ ਅਰੁ ਧਨੀ ਬਿਲੰਦ ॥੪॥
ਕਵਿ ਗੁਨ ਜਨ ਸੋਂ ਸਭਾ ਸਪੂਰਨ।
ਬੈਠੇ ਸ਼ੋਭਤਿ ਹੈਂ ਬਿਧਿ ਰੂਰਨ।
ਭੀਮਚੰਦ ਤੇ ਆਦਿਕ ਰਾਜੇ।
ਪਹੁਂਚੇ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲਨਿ ਕੇ ਕਾਜੇ ॥੫॥
ਰਿਦੇ ਰਾਜ ਮਦ ਧਰੇ ਬਿਸਾਲਾ।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਿਭੂਖਨ ਜੁਤਿ ਭਟ ਜਾਲਾ।
ਕਰ ਬੰਦੇ ਬੰਦਨ ਕਹੁ ਕਰੀ।
ਧਨ ਕੀ ਭੇਟ ਅੱਗ੍ਰ ਕਰਿ ਧਰੀ ॥੬॥
ਆਇਸੁ ਲੇ ਬੈਠੇ ਗੁਰ ਤੀਰ।
ਖੜਗ ਸਿਪਰ ਕਹੁ ਧਰੇ ਸਰੀਰ।
ਦੇਵੀ ਬਿਦਤਨਿ ਤੇ ਬਿਸਮਾਏ।
ਸਭਾ ਮਝਾਰ ਥਿਰੇ ਸਮੁਦਾਏ ॥੭॥
ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ ਗੁਰੂ ਕੋ ਰੰਗ।
ਖੜਗ ਬਿਸਾਲ ਕਸੇ ਕਟ ਸੰਗ।
ਤੀਖਨ ਤੀਰਨਿ ਭਰ੍ਯੋ ਨਿਖੰਗ।
ਧਨੁਖ ਦਰਾਜ਼ ਨਿਠੁਰ ਬਰ ਅੰਗ ॥੮॥

ਢੁਰਤਿ ਚਮਰ ਸੁੰਦਰ ਬਹੁ ਬਾਰੀ।
ਝੂਲਤਿ ਕਲਗ਼ੀ ਅਤਿ ਛਬਿ ਵਾਰੀ।
ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਮੋਲ ਬਿਭੂਖਨ।
ਸੁਭਹਿਂ ਸਿੰਘਾਸਨ ਪਰ ਬਿਨ ਦੂਖਨ ॥੯॥
ਕੁਸ਼ਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਰਾਜਨ ਸਨ[1] ਕੀਨਾ।
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਸਭਿਹਿਨਿ ਭਨਿ ਦੀਨਾ।
'ਮਹਾਰਾਜ! ਦੇਵੀ ਬਿਦਤਾਈ।
ਤੁਮਰੇ ਬਿਨ ਕਰਿ ਕੌਨ ਸਕਾਈ ॥੧੦॥
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਬਾਂਛਤਿ ਬਰ ਲੀਨਾ।
ਭੀਮ ਭੁੰਚਾਲ ਆਦਿ ਸਭਿ ਚੀਨਾ।
ਤੁਰਕ ਤੇਜ ਤਪਤਜੋ ਜਗ ਭਾਰੀ।
ਬਿਨ ਰਾਵਰਿ ਕੋ ਕਰਿ ਨਿਰਵਾਰੀ[2]? ॥੧੧॥
ਰਿਦੈ ਮਨੋਰਥ ਪੰਥ ਕਰਨਿ ਕੋ।
ਸਫਲਹਿ ਜਬਿ ਦਿਹੁ ਰਾਜ ਧਰਨਿ ਕੋ।'
ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਗਿਰਨਾਥ ਉਚਾਰੇ।
ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਉਦਾਰੇ ॥੧੨॥

ਦੋਹਰਾ: 'ਸਿੱਖੀ ਗੁਰ ਕੀ ਗ੍ਰਹਨ ਤੁਮ, ਕਰਹੁ ਸਕਲ ਮਿਲਿ ਆਪ।
ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਕੀ ਲਵੋ, ਵਧਿ ਹੈ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਤਾਪ ॥੧੩॥

ਚੌਪਈ: ਅਵਨੀ ਘਨੀ ਰਾਜ ਲੈ ਦੇਹੀਂ।
ਅਪਰ ਨ੍ਰਿਪਤ ਸਭਿ ਸੇਵ ਕਰੇਹੀਂ।
ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਐਸ਼੍ਵਰਜ ਵਧਹਿ ਬਿਸਾਲਾ।
ਕਰਹੁ ਸਦਾ ਧ੍ਰਮ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ' ॥੧੪॥
ਸੁਨ ਰਾਜਨਿ ਮਿਲਿ ਕਿਯਸਿ ਬਿਚਾਰਾ।
ਏਕ ਮਤੋ ਕਰਿ ਸਭਿਨਿ ਉਚਾਰਾ।
'ਲਾਂਗ, ਉਪਵੀਤ, ਸਿਖਾ ਦਿਹੁ ਰਹਿਨੀ[3]।
ਅਪਰ ਸਰਬ ਮਾਨਹਿਂ ਤੁਮ ਕਹਿਨੀ ॥੧੫॥
ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਕੋ ਧਰਮ ਬਡੇਰਾ।
ਸਰਹਿ ਨਹੀਂ ਇਸ ਬਿਨ ਕਿਸ ਬੇਰਾ[*]।

---

[1]ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ।
[2]ਕੌਣ ਦੂਰ ਕਰੇ।
[3]ਧੋਤੀ ਦੇ ਲਾਂਗੜ, ਜੰਞੂ ਤੇ ਬੋਦੀ (ਇਹ) ਰਹਿਣ ਦਿਓ।
[*]ਪਾ:-ਕੇਰਾ।

ਪਾਤਕ[1] ਬਿਖੈ ਭੱਦ੍ਰ[2] ਭੀ ਕਰਨਾ।
ਤਰਪਨਿ ਆਦਿ ਜਨੇਊ ਬਰਨਾ[3] ॥੧੬॥
ਜੇ ਨਹਿਂ ਧਰਹਿਂ ਧਰਮ ਨਹਿਂ ਰਹੈ।
ਕਰਿ ਉਪਹਾਸ[4] ਅਪਰ ਨਰ ਕਹੈਂ।
ਜਗਤ ਕਾਨ ਨਹਿਂ ਰਹੈ ਹਮਾਰੀ।
ਜਿਸ ਕੇ ਬਰਤਹਿਂ ਹੁਇ ਅਨੁਸਾਰੀ ॥੧੭॥
ਪਾਹੁਲ ਦੇਹੁ ਆਪ ਕੀ ਜੋਊ।
ਬਨਹਿਂ ਸਿੱਖ ਤੁਮਰੇ ਸਭਿ ਕੋਊ।
ਰਾਵਰਿ ਰੀਤਿ ਬਤਾਵਹੁ ਜੈਸੇ।
ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਹਿਂ ਸਭਿ ਤੈਸੇ' ॥੧੮॥
ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਬਿਗਸੇ ਸੁਨਿ ਬੈਨਾ।
ਬੋਲੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਿਗੋਇ ਨੈਨਾ।
'ਖਟ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਆਦਿਕ ਅਪਰੇ[5]।
ਦੇਤਿ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਿਜ ਸੰਗਤਿ ਕਪਰੇ[6] ॥੧੯॥
ਪੂਰਬਲੇ ਬ੍ਰਹਮੈ ਕੀ ਕਾਨ[7]।
ਸਕਲ ਮਿਟਾਇ ਦੇਤਿ ਮਤਿ ਆਨ[8]।
ਹਮ ਤੌਂ ਤੁਮ ਕੌਂ ਰੀਤਿ ਭਲੇਰੀ।
ਦੇਤੇ ਹੈਂ, ਸਭਿ ਲੇ ਤਿਨਿ ਹੇਰੀ ॥੨੦॥
ਜੋ ਸਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀਨਸਿ।
ਰਾਖਹੁ ਕੇਸ਼ ਮੁਹਰ ਗੁਰ ਕੀਨਸਿ[9]।
ਖੜਗ ਜਨੇਊ ਹਿਤ ਇਸ ਲੋਗ[10]।
ਹਨਹੁ ਦੁਸ਼ਟ ਭੋਗਹੁ ਛਿਤ ਭੋਗ ॥੨੧॥
ਹਿਤ ਪ੍ਰਲੋਕ ਕੇ ਗਯਾਨ ਜਨੇਊ।
ਪਹਿਰਹੁ ਪਾਇ ਸਰਬ ਸੁਖ ਜੇਊ।

---

[1]ਮਰਨੇ।
[2]ਸੀਸ ਆਦਿਕ ਮੁਨਾਵਣਾ।
[3]ਤਰਪਨ ਆਦਿ ਕ੍ਰਿਯਾ ਲਈ ਜਨੇਊ (ਜ਼ਰੂਰੀ) ਕਿਹਾ ਹੈ (ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ)।
[4]ਮਖੌਲ।
[5]ਖਟ ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਹੋਰ (ਮਤਾਂ ਦੇ ਸਾਧੂ)।
[6]ਆਪਣਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੇ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਕਪੜੇ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।
[7]ਪਹਿਲੀ ਬ੍ਰਹਮੇ ਦੀ ਕਾਣ (ਜਨੇਊ ਬੋਦੀ ਆਦਿ)।
[8]ਹੋਰ ਮਤਾਂ ਵਾਲੇ।
[9]ਮੋਹਰ ਛਾਪ ਲਾਈ ਹੈ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਹਰ ਬਨਾਯਾ ਹੈ।
[10]ਖੜਗ ਰੂਪੀ ਜਨੇਊ (ਦਿੱਤਾ ਹੈ) ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ (ਭਲੇ ਲਈ)।

ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਧਰਵਾਇ ਸਪ੍ਰੀਤੀ।
ਪਹਿਰਹੁ ਕਾਛ ਸੁ ਪੂਰਬ ਰੀਤੀ ॥੨੨॥
ਦ੍ਵੈ ਹਜ਼ਾਰ ਸੰਮਤਿ ਬਿਤ ਗਯੋ।
ਤਬਿ ਇਕ ਨੰਦ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜਗ ਭਯੋ।
ਤਿਨ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਤੇ ਭੈ ਕੁਛ ਮਾਨਾ।
-ਬਰਨੀ ਕਰਹਿਂ ਮੰਤ੍ਰ ਪਢਿ ਨਾਨਾ[1] ॥੨੩॥
ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਲੇਤਿ ਕਰਿ ਸੋਇ।
ਮੋਹਿ ਬਿਗਾਰੈਂ ਅਸ ਨਹਿਂ ਹੋਇ[2]।
ਬਰਨੀ ਕਰਹਿਂ ਰਾਜ ਉਲਟਾਵੈਂ।
ਰਿਪੁ ਦਿਸ਼ਿ ਹੁਇ ਜਬਿ ਧਨ ਕਛੁ ਪਾਵੈਂ[3]- ॥੨੪॥
ਇਮ ਬਿਚਾਰ ਤਿਨ ਬਿੱਪ੍ਰ ਬੁਲਾਏ।
ਕੁਛੁ ਧਨ ਦੇ ਕਰਿ ਸਿਰ ਮੁੰਡਵਾਏ।
ਪੁਨ ਸ਼ਲੋਕ ਤਿਸ ਬਿਧਿ ਕੇ ਕਰੇ।
ਧਰਮ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਮੈਂ ਲੇ ਧਰੇ ॥੨੫॥
ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਸਿਰ ਮੁੰਡਵਾਵਨਿ ਲਾਗੇ।
ਰੀਤਿ ਬਿਪਰਜੈ ਇਮ ਭੀ ਆਗੇ।
ਐਸੇ ਭਰਮ ਤਜਹੁ, ਰਖਿ ਕੇਸ਼। {ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੂਕ}
ਪਹਿਰਹੁ ਕਾਛ ਸੁਭਟ ਬਰ ਬੇਸ ॥੨੬॥
ਜੇ ਅਸ ਨੀਕੋ ਬੇਖ ਨ ਭਾਵੈ।
ਤਬਿ ਕਰੀਅਹੁ ਜਸ ਤੁਮ ਮਨ ਭਾਵੈ।
ਜੇ ਨਹਿਂ ਲੇਵਹੁ ਇਹੁ ਮਗ ਪਾਵਨ।
ਹਮ ਤੋ ਨਿਸ਼ਚੈ ਪੰਥ ਚਲਾਵਨਿ ॥੨੭॥
ਦੋਹਰਾ: ਕਿਰਤ ਕਰਤਿ ਚਾਰਹੁੰ ਬਰਨ ਬਨਿ ਤੁਰਕਨ ਤੇ ਦੀਨ।
ਤਿਨ ਕੋ ਪਾਹੁਲ ਦੇਹਿਂ ਹਮ ਛਿਤਪਤਿ ਕਰਹਿਂ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥੨੮॥
ਚੌਪਈ: ਸ਼ੁਭ ਕ੍ਰਿਤ ਬਿਨ ਬਲ ਹੀਨ ਅਨਾਥਾ।
ਹਮ ਧਰਿ ਤਿਨ ਮਾਥੇ ਪਰ ਹਾਥਾ।
ਤੁਰਕਨ ਕੋ ਦੇਂ ਤੁਰਤ ਤੁਰਾਈ[4]।
ਮੁਗ਼ਲ ਚਮੂੰ ਦੇਂ ਗਰਦ ਮਿਲਾਈ ॥੨੯॥

---
[1]ਕਿ ਨਾਨਾ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹ ਕਰਕੇ ਬਰਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਬ੍ਰਾਹਮਨ)।
[2]ਕਿਤੇ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕੁਛ ਵਿਗਾੜ ਕਰ ਦੇਣ (ਬ੍ਰਾਹਮਨ)।
[3]ਭਾਵ, ਮਤਾਂ ਧਨ ਲੈ ਕੇ ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਰਲ ਜਾਣ ਤੇ ਵਰਨੀ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਰਾਜ ਉਲਟਾ ਦੇਣ।
[4]ਨਾਸ਼।

ਸਿਵਕਾ ਘੋਰੇ ਗਜ ਅੰਬਾਰੀ।
ਤੰਬੂ, ਭੇਰਿ, ਦਮਾਮੇ ਭਾਰੀ।
ਰੂਪਾ, ਕੰਚਨ, ਬੱਜ੍ਰ[੧] ਖਜਾਨਾ।
ਰਾਜ ਸਾਜ ਔਰੇ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ ॥੩੦॥
ਹੁਕਮ ਚਲਤਿ ਹੈ ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਜਿਨ ਕੋ।
ਖੋਜਯੋ ਖੋਜ ਨ ਪਾਵਹਿ ਤਿਨ ਕੋ'[*]।
ਭੀਮਚੰਦ ਸੁਨਿ ਮਾਨਿ ਅਚੰਭਾ।
ਕਹਨਿ ਲਗਯੋ 'ਇਹ ਬਾਤ ਅਸੰਭਾ[੨] ॥੩੧॥
ਇਕ ਇਕ ਛਾਂਗ ਲੇਤਿ ਇਕ ਖਾਹੀ[੩]।
ਵੇਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਵਿੱਦ੍ਯਾ ਮਾਂਹੀ।
ਬਲ ਦੀਰਘ ਅਰੁ ਬੁੱਧਿ ਮਹਾਨੇ।
ਰਾਜ ਸਾਜ ਗਿਨਤੀ ਨਹਿਂ ਜਾਨੇ[੪] ॥੩੨॥
ਬਾਜ ਸਮਾਨ[੫] ਜੁੱਧ ਮਹਿਂ ਮਾਨੀ।
ਚਤੁਰ ਬਰਨ ਚਟਕਾ ਸਮ ਜਾਨੀ[੬]।
ਤਿਨ ਤੇ ਸੋ ਕਿਮ ਦੇਹੁ ਤੁਰਾਈ?
ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੈ ਹਮ ਮਨ ਨਹਿਂ ਆਈ' ॥੩੩॥
ਸੁਨਿ ਰਾਜਨ ਤੇ ਪ੍ਰਭੁ ਬਤਾਵਹਿਂ।
'ਹਮ ਚਿਰੀਅਨਿ ਤੇ ਬਾਜ ਤੁਰਾਵਹਿਂ।
ਜਿਮ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ ਜਗ ਹੋਏ।
ਕਥਾ ਲਖਹਿ ਤਿਨ ਕੀ ਸਭਿ ਕੋਏ ॥੩੪॥
ਬਨਚਰ ਬਾਨਰ[੭] ਕਜਾ ਤੁਛ ਜਾਤੀ।
ਸੇ ਬਟੋਰ ਕਰਿ[੮] ਅਧਿਕ ਜਮਾਤੀ।
ਤੀਨਲੋਕ ਪਤਿ ਰਾਵਨ ਭਾਰੇ।
ਜਿਸ ਤੇ ਸਰਬ ਸੁਰਾਸੁਰ ਹਾਰੇ ॥੩੫॥
ਤਿਨ ਬਾਨਰ ਤੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਾਯੋ।

---

[੧]ਕੀਮਤੀ ਪੱਥਰ ਹੀਰੇ ਆਦਿ।
[*]ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਦੀ ਕੈਸੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।
[੨]ਅਨਹੋਨੀ।
[੩]ਇਕ ਇਕ (ਤੁਰਕ) ਇਕ ਇਕ ਬੱਕਰਾ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
[੪]ਤੁਰਕ ਰਾਜ ਸਾਜ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਾਂ ਜਾਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।
[੫]ਬਾਜਾਂ ਵਾਂਗ।
[੬]ਚਿੜੀਆਂ ਵਤ (ਤੁੱਛ) ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਚਹੁੰਆਂ ਵਰਨਾਂ ਨੂੰ।
[੭]ਬਾਂਦਰ।
[੮]ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ।

ਬਿਨਾ ਬਿਲਮ ਦਲ ਯੁਕਤ ਖਪਾਯੋ।
ਤਿਮ ਹਮ ਧਰਿ ਰੰਕਨ ਸਿਰ ਹਾਥਾ।
ਪਾਹੁਲ ਦੇਹਿਂ ਤੇਜ ਕੇ ਸਾਥਾ ॥੩੬॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਹਾਇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰਾ।
ਦੇਂ ਉਤਸਾਹ ਜੰਗ ਕੋ ਭਾਰਾ।
ਅਬਿ ਅਵਨੀਪਤਿ ਤੁਰਕ ਬਡੇਰਾ।
ਤਿਸ ਕੇ ਸੰਗ ਬਧਾਵੈਂ ਬੈਰਾ ॥੩੭॥
ਲਰਹਿਂ ਮਰਹਿਂ ਮਾਰਹਿਂ ਤੁਰਕਾਨੇ।
ਕੇਤਿਕ ਬਾਸੁਰ ਮਹਿਂ ਕਰਿ ਹਾਨੇ।
ਵਧਹਿ ਖਾਲਸਾ ਪਾਵਹਿ ਰਾਜੂ।
ਹੁਇ ਅਵਨੀਸ਼ਨਿ ਕੇਰ[1] ਸਮਾਜੂ ॥੩੮॥
ਜੇ ਅਬਿ ਮਰਦ ਗਰਦ ਮਿਲ ਜੈ ਹੈਂ।
ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਜਗ ਬਿਦਤੈ ਹੈਂ।
ਤੁਮ ਭੀ ਤਿਨ ਕੇ ਬਨਹੁ ਅਧੀਨ।
ਜੇ ਨ ਬਨਹੁ, ਅਵਨੀ ਲੇਂ ਛੀਨ' ॥੩੯॥
ਭੀਮਚੰਦ ਆਦਿਕ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕੈ।
ਸਹਿ ਨ ਸਕਹਿਂ ਕਛੁ ਰਿਸ ਉਰ ਧਰਿ ਕੈ।
ਕਹਿਤ ਭਯੇ 'ਹਮ ਤੋ ਨਹਿਂ ਮਾਨੈਂ।
ਬੇਸ ਕੁ ਕੇਸ਼ ਕਾਛ ਨਹਿਂ ਠਾਨੈਂ ॥੪੦॥
ਆਗੈ ਜਿਮ ਜਾਨਹੁਂ ਤਿਮ ਕਰਹੁ।
ਚਤੁਰ ਬਰਨ ਪਰ ਨਿਜ ਕਰ[2] ਧਰਹੁ।'
ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਲੇ ਤਿਸ ਕਾਲਾ।
'ਤੁਮਹਿ ਰਾਜ ਕੋ ਮਦ ਗਿਰਪਾਲਾ ॥੪੧॥
ਸਿਖ ਜੇ ਬਨਤਿ ਰਾਜ ਵਧ ਜਾਤੇ।
-ਬਲ ਕਰਿ ਲੀਨਿ- ਕਹਤਿ ਗਰਬਾਤੇ[3]।
ਦਯੋ ਗੁਰੂ ਕੋ ਜਾਨਤਿ ਨਾਂਹੀ।
-ਰਾਜ ਪੁਸ਼ਤ ਕੋ- ਮਦ ਚਿਤ ਮਾਂਹੀ[4] ॥੪੨॥
ਚਾਰਹੁਂ ਬਰਨ ਰੰਕ ਜੇ ਲੈ ਹੈਂ।

---

[1]ਰਾਜਿਆਂ ਵਰਗਾ।
[2]ਹੱਥ।
[3]ਬਲ ਕਰਕੇ ਲਿਆ ਹੈ ਇਹ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋਕੇ ਤੁਸਾਂ ਕਹਿਣਾ ਸੀ।
[4]ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਰਾਜੇ ਹਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਮਦ ਹੈ।

ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਕੋ ਸਮਾਜ ਬਿਰਧੈ ਹੈ।
ਜਾਨੈਂ ਕਹੈਂ -ਗੁਰੂ ਇਹ ਦੀਨੋ।
ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਲ ਤੇ ਹਮ ਲੀਨੋ- ॥੪੩॥
ਜਬਿ ਦੀਨਨਿ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਾਊਂ।
ਦੀਨਬੰਧੁ ਗੁਰ ਤਦਿਨ[1] ਕਹਾਊਂ।
ਰੰਕਨ ਕੇ ਸਰਿ ਪਰ ਕਰ ਧਾਰੌਂ।
ਸ਼੍ਰੀ ਅਸਿਕੇਤੁ ਚਰਨ ਪਰ ਡਾਰੌਂ ॥੪੪॥
ਯਾਂ ਤੇ ਹੋਨਹਾਰ ਤੁਮ ਪ੍ਰੇਰੇ।
ਭਲੋ ਆਪਨੋ ਨਾਂਹਿ ਨ ਹੇਰੇ।
ਲੇਹਿ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਤਿਹਾਰੋ।
ਪਛੁਤੈਹਹੁ[2] ਅਬਿ ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਰੋ' ॥੪੫॥
ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਕਹਿਬੋ ਅਰੁ ਸੁਨਿਬੋ।
ਭਯੋ ਭਲੇ, ਤੱਦਜਪਿ ਨਹਿਂ ਮਨਿਬੋ[3]।
ਕਿਤਿਕ ਸਮੈਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਕਰਜੋ।
ਪੁਨ ਕਰ ਜੋਰਿ ਉਠਠਿ ਚਿਤ ਧਰਜੋ ॥੪੬॥
ਬੰਦਨ ਕਰਿ ਗਮਨੇ ਨਿਜ ਡੇਰੇ।
ਕਰਤਿ ਬਿਚਾਰਨਿ -ਬਚਨ ਬਡੇਰੇ।
ਰੰਗ ਅਜਾਇਬ ਕੀ ਕਰਿ ਬਾਤਿ[4]।
ਭਯੋ ਗੁਰੂ ਕੁਛ ਔਰੇ ਭਾਂਤਿ[5]- ॥੪੭॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਸੈਲ ਪਤਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤ੍ਰਯੋਦਸ਼ਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥੧੩॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੂਕ: ਇਹ ਗਲ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸ਼ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹਨ। ਹਰ ਮੁਲਕ ਵਿਚ, ਹਰ ਕੌਮ ਤੇ ਹਰ ਨਸਲ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹਨ, ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦਾ ਸਾਹਿਤਜ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਮਕ ਭਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਮਨੁਖ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਤੇ ਆਮ ਲੋਕੀਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਕੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਗੌਰਵਤਾ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਸਮਝਦੇ ਤੇ ਮੰਨਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਪੁਸਤਕ ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਮਿਲੀ ਹੈ ਉਹ ਰਿਗਵੇਦ ਹੈ, ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਰਿਗਵੇਦ ਮੰਡਲ ੮ ਸੂਤਕ ੧੭ ਦੇ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਮੰਤਰ ਇਹ ਹੈ:-

---

[1]ਤਿਸ ਦਿਨ।
[2]ਪਛਤਾਓਗੇ।
[3]ਤਦ ਬੀ ਨਾ ਮੰਨੇ।
[4]ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਚੇ ਉਚੇ ਵਾਕ ਤੇ ਅਸਚਰਜ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।
[5]ਹੋਰ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਦਾ (ਸੁਭਾਵ) ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਤ੍ਵਾ ਬ੍ਰਹਮਯੁਜਾ ਹਰੀ ਵਹਤਾਂਮਿੰਦ੍ਰ ਕੇਸ਼ਿਨਾ। ਉਪ ਬ੍ਰਹਮਾਣਿ ਨ: ਸ਼੍ਰਿਣੁ।

ਅਰਥ: (ਇੰਦ੍ਰ) ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ (ਕੇਸ਼ਿਨਾ) ਕੇਸ਼ਾਂ ਵਾਲੇ (ਬ੍ਰਹਮਯੁਜਾ) ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ (ਹਰੀ) ਆਤਮਾਂ ਤੇ ਮਨ ਦੋਵੇਂ (ਤ੍ਵਾ) ਆਪਨੂੰ (ਆ ਵਹਤਾਮ) ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰੋ। ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਕੇਸ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਕਹਿਕੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਿਗਵੇਦ ਮੰਡਲ ੬ ਸੂਕਤ ੫੫ ਮੰਤਰ ੨ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਜਟਾ ਜੂਟ ਹੋਣਾ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ। ਰਿਗ ਮੰਡਲ ੧ ਸੂਕਤ ੧੧੪ ਮੰਤਰ ੫ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕੇਸ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸ਼ਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਰਿਗਵੇਦ ਦੇ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਕਾਫੀ ਮੰਤ੍ਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਧਨੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ।

ਯਜੁਰ ਵੇਦ ਅਧਜਾਯ ੧੯ ਮੰਤ੍ਰ ੯੨ ਐਉਂ ਹੈ:-

"ਅਤਮਨ੍ਹਪਸਥੇ ਨ ਵ੍ਰਿਕਸਜ ਲੋਮ ਮੁਖੇ ਸ਼ਮਸ਼੍ਰੁਣਿ ਨ ਵਜਾਘ੍ਰ ਲੋਮ।
ਕੇਸ਼ੋ ਨ ਸ਼ੀਰ੍ਖਨਜਸ਼ਸੇ ਸ਼੍ਰਿਯੈ ਸ਼ਿਖਾ ਸਿਗ੍ਰੰਹਸਜ ਲੇਮ ਤ੍ਵਿਖਿਰਿੰਦ੍ਰਯਾਣਿ"

ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਆਦਮੀ ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸ਼ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਐਸ਼੍ਵਰਜਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਜੁਰ ਵੇਦ ਅਧਜਾਯ ੨੦ ਮੰਤ੍ਰ ੫ ਵਿਚ ਕੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਦਾੜ੍ਹੇ ਨੂੰ ਨੂਰਾਨੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਮੰਤ੍ਰ ਯਜੁਰ ਵੇਦ ਵਿਚ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮਹਿੰਮਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸ਼ਾਮ ਵੇਦ ਦੇ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੩ ਅਧਜਾਯ ੨ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ੨ ਐਉਂ ਹੈ:-

"ਐਤ੍ਤੁਸਵ੍ਾ ਗੀਰ੍ਭਿਰ੍ਦਜ਼ੁਗਦਿੰਦ੍ਰ ਕੇਸ਼ਿਭਿ: ਸੁਤਾਵਾਂ ਆਵਿਵਾਸਤਿ ॥ "

ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਰਿਤ੍ਵਿਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਕਬੂਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਕੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਅਥਰਵ ਵੇਦ ਵਿਚ ੨੪ ਦੇ ਕਰੀਬ ਅਜਿਹੇ ਮੰਤਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸ਼ ਲੰਮੇ ਤੇ ਅਨਭੁਰ ਹੋਣ; ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਵਾਈਆਂ ਦੱਸੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸ਼ ਸਰਕਟ ਘਾਸ ਵਾਂਗ ਵਧਣ*।

ਉਪਨਿਸ਼ਦਾ ਵਿਚ ਵੀ ਕੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਮਹਿੰਮਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਛਾਂਦੋਗਜ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਪਾਠਕ ੧ ਖੰਡ ੬ ਪ੍ਰਵਾਕ ੬ ਐਉਂ ਹੈ:-

"ਅਥ ਯਦੇਵੈਤਦਾਦਿਤਜਸਜ ਸ਼ੁਕੰਲ ਭਾ: ਸੈਵ ਸਾऽਥ ਯੰਨੀਲੰ ਪਰ: ਕ੍ਰਿਖਣੰ
ਤਦਮਸ੍ਤੁਤ੍ਸਾਮ। ਅਥ ਯ ਏਸ਼ੋऽ ਨ੍ਤਰਾਦਿਤਜੇ ਹਿਰ੍ਣਮਯ: ਪੁਰੁਸ਼ੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਜਤੇ
ਹਿਰਣ੍ਜਸ਼ਮਸ਼੍ਰੂਰਿ੍ ਹਿਰ੍ਣਜਕੇਸ਼ ਆਪ੍ਰਣਖਾਤ੍ਰ ਸਰ੍ਵ ਏਵ ਸੁਵਰ੍ਣ: ॥ "

---

*ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਈ ਵੇਖੋ:-ਰਿਗ ੬-੫੫-੨, ੩੮-੪੧- ੯, ੩-੪੫-੧, ੫-੭-੭, ੫-੮-੨, ੩-੧੪-੧, ੩-੧੭-੧, ੮-੧੪-੧, ੬-੧੫-੧, ੪੪-੧੬੪-੧, ੬-੨-੩, ਆਦਿਕ। ਯਜੁਰ-੨੫-੩, ੨੦-੧, ੧੬-੨੯, ੧੬-੬੯, ੧੬-੧੦, ੧੧-੫੬, ੧੬-੪੦, ੪੩, ੨੦-੫, ੨੦-੫੩, ਸਾਮ-੩-੨-੮-੨, ੧-੯-੧-੧੮ ਅਥਰਵ-੬-੧੩੭-੧, ੧੧-੫-੬, ੧੯-੩੨-੨, ੧੯-੬-੧, ੧-੨੮-੪, ੬-੯-੧, ੬-੧੩੬-੨, ੬-੧੩੭-੨, ੬-੧੩੭-੩, ੧੪-੨-੬੮, ੧੧-੮-੧੧, ੧੧-੮-੧੨ ਆਦਿ।

(ਅੰਤਰਾਦਿਤਜੇ) ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਜਗਤ ਵਿਚ (ਹਿਰ੍ਣਮਯ:) ਨੂਰਾਨੀ (ਪੁਰੁਸ਼ੋ) ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ (ਦ੍ਰਿਸ਼ਜਤੇ) ਦਿਖਾਈ ਦੇਂਦਾ ਹੈ (ਹਿਰ੍ਣਜਸ਼ਮਸ਼੍ਰ) ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਤੇ ਮੁੱਛਾਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ (ਹਿਰ੍ਣਜਕੇਸ਼) ਸੁਨਹਿਰੀ ਰੰਗ ਦੇ ਕੇਸ਼ ਹਨ।

ਮਨੂੰਸਿੰਮਤ੍ਰੀ ੪-੮੩ ਵਿਚ ਕੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਫੜਨਾ ਵਰਜਤ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ੮-੨੮੩ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਫੜਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਹੱਥ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਕਟਵਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ੭-੯੧ ਵਿਚ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੇ ਕੇਸ਼ ਹੋਣੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ੬-੨ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਸਤੀਆਂ ਦਾ ਕੇਸ਼ਧਾਰੀ ਹੋਣਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ੬-੬ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਨਪ੍ਰਸਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੇਸ਼ ਰੱਖਣ। ਇਸੇਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਦ ਉਪਨਿਖ਼ਦਾਂ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਤੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਕੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਰਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਾਉਣਾ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਬਰਾਬਰ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਦਿ ਵੇਦ ਤਿੰਨ ਹਨ। ਮੰਨੂਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਤੇ ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਵੇਦ ਤਿੰਨ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਬੀ ਤਿੰਨ ਹੀ ਹਨ, ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚ ਕੇਸ਼ ਜਾਨ ਬਰਾਬਰ ਪ੍ਰਿਯ ਦੱਸੇ ਹਨ। ਅਥਰਵ ਵੇਦ ਬਹੁਤ ਪਿਛੋਂ ਦੀ ਸ਼ੈ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਵਧਣ, ਪੱਕੇ ਹੋਣ, ਅਨਭੁਰ ਹੋਣ ਤੇ ਕਾਲੇ ਹੋਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕ ਮੰਤ੍ਰ ("ਯੇਨਾ ਵਪਤ੍ ਸਵਿਤਾ ਛੁਰੇਣ ਸੋਮਸਜ ਰਾਜਜੋ ਵਰੁਣਸਜ ਵਿਦ੍ਵਾਨ। ਤੇਨ ਬ੍ਰਹਾਣੋ ਵਪਤੇ ਦਮਸਜ ਗੋਮਾਨਸ਼੍ਵਾਨਯਮਸ੍ਰ ਪ੍ਰਜਾਵਾਨ"। [ਅਥਰਵ ਕਾਂਡ ੬ ਸੂਕਤ ੬੮ ਮੰ: ੩।] ਆਯਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਲ ਦੇ ਕੇਸ਼ ਸੋਮਰਾਜਾ ਵਾਂਙੂ ਮੁੰਨੋ।

'ਸੋਮਰਾਜ' ਬਾਬਤ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ (ਦੇਖੋ ਹਿੰਦੂ ਕਲਾਸੀਕਲ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ) ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਬ੍ਰਹਸਪਤੀ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਕੱਢੀ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ 'ਉਤਸਾ' ਨਾਮ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਨ ਦੀ ਭੱਦ੍ਰਾ ਨਾਮੇ ਤੀਵੀਂ ਵਰਨ ਦੇਵ ਨੇ ਕੱਢੀ ਸੀ। ਤਦੋਂ ਪ੍ਰਾਈ ਤੀਵੀਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਫੂਕਦੇ ਸਨ (ਦੇਖੋ ਮੰਨੂ ਅ: ੮, ਮੰ: ੩੭੨।):-ਪੁਮਾਂਸੰ ਦਾਹਸੇਤ੍ਪਾਪੰ ਸ਼ਯਨੇ ਤਪ੍ਤ ਆਯਸੇ। ਅਭਯਾਦਧਜੁਸ਼੍ਤ ਕਾਸ਼੍ਠਾਨਿ ਤਤ੍ਰ ਦਹਜੇਤ ਪਾਪ ਕ੍ਰਿਤ੍" ਸੋ ਸੋਮਰਾਜ ਤੇ ਵਰਨਦੇਵ ਨੂੰ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਨੀ ਸੀ। ਬ੍ਰਹਮਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੇਸ ਕਤਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਯਥਾ:-"ਮੌਣ੍ਡਜੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂਤਿ ਕੋਦੰਡੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣਸਯ ਵਿਧੀਯਤੇ। ਇਤਰੇਸ਼ਾਂਤੁ ਵਰ੍ਣਾਨਾਂ ਦੰਡ: ਪ੍ਰਾਣਾਂਤਿ ਕੋ ਭਵੇਤ੍" [ਅ: ੮ ਮੰ: ੩੭੯]। ਅਰਥਾਤ-ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨਣਾਂ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਨਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਵਰਣਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਨਾ ਮਾਰਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਸੋ ਅਥਰਵ ਵੇਦ ਵਿਚ ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਣ ਆਯਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪ੍ਰਾਧੀਆਂ ਦੇ ਅਪ੍ਰਾਧ ਵਿਚ ਕਟੇ ਗਏ ਕੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ।

ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕੇਸ਼ ਹੀਨ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਲਾਦ ਤੋਂ ਇਹ ਭੈੜੀ ਰਵਸ਼ ਟੁਰੀ, ਦੂਜਾ ਪਤਾ ਕਵੀ ਜੀ* ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨੰਦ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਮਗਧ ਵਿਚ ਰਾਜ ਚੰਦ੍ਰ ਗੁਪਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਨੱਵੇ ਇਕਾਨਵੇਂ ਬਰਸ ਤਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੰਦਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰ ਗੁਪਤ ਮੋਰਯ ਨੇ ਰਾਜ ਸਾਂਭਿਆ ਸੀ।

ਬੁੱਧ ਜੀ ਕੇਸ਼ਾਧਾਰੀ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਿੱਖੁ ਤਜਾਗ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਲਈ (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੈਨੀ ਭਿੱਖੁ) ਸਿਰ ਮੁੰਨਣ ਲਗ ਪਏ ਸੇ। ਇਥੋਂ ਰੀਸ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਨੰਦ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਕੇ ਮੁੰਡਨ ਦੇ ਸਲੋਕ ਰਚਵਾਉਣੇ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਆਖੇਪ ਕਰਵਾਉਣੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਲਹੀਨ ਕਰਨ

*ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਜਾਕੇ ਐਨ ੧ ਅੰਸੂ ੪੭ ਵਿਚ ਵੀ ਕੇਸ਼ਾਂ ਬਾਬਤ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਵਾਸਤੇ ਲਾਲਚ ਨਾਲ ਕੇਸ਼ ਹੀਨ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਪਤਾ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਉਪਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਜੇ ਉਂਞ ਬੀ ਸ਼ੂਦਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਇਹ ਕੋਈ ਚਾਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਪਤਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਰਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ 'ਮਹਾਂ ਪਦਮ ਨੰਦ' ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਤਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਬੋਧ ਤੇ ਜੈਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਬੀ 'ਮਹਾਂ ਪਦਮ ਨੰਦ' ਨੂੰ ਨੀਚ ਕੁਲ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਬ੍ਰਾਨੀ ਤੇ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਪੈਗ਼ੰਬਰ ਤੇ ਈਸਾ ਜੀ ਕੇਸ਼ਾਧਾਰੀ ਸਨ। ਕੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਲਦਾਤਾ ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪੁਰਾਣੇ ਅਹਦਨਾਮੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਈ ਦੇਖੋ ਕਾਜ਼ੀਯੂੰ, ਬਾਬ ੧-੩ ਤੋਂ ੧੬।

੪. [ਮਸੰਦਾਂ ਦੇ ਖੋਟ। ਚੇਤੋ]

੧੩<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੫

ਦੋਹਰਾ: ਜਥਾ ਧਨੀ ਨਿਜ ਦਰਬ ਕੋ,
ਸਾਧਨ ਸੋਧਨ ਕੀਨ[1]।
ਘਾਟ ਬਾਢ ਕੋ ਸਮੁਝਿ ਕੈ,
ਕਹੂੰ ਲੀਨ ਕਹੂੰ ਦੀਨ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਤਜੋਂ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਲਗਹਿਂ ਸੰਭਾਰਨਿ।
ਸੰਗਤਿ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਿ ਕੀ ਜਿਸ ਪਾਰ ਨ[2]।
ਕਾਰਦਾਰ ਲਖਿ ਬਡੇ ਮਸੰਦ*।
ਇਨ ਪੀਛੇ ਸਗਰੇ ਸਿਖ ਬ੍ਰਿੰਦ ॥੨॥
ਲਿਖੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਸਭਿ ਥਾਨ।
'ਪੁਰਬ ਬਸੋਏ ਕੋ ਬਡ ਜਾਨਿ।
ਸਭਿ ਆਵਹਿਂ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ।
ਸੰਗ ਸੰਗਤਾਂ ਲੈ ਮਸੰਦ ਗਨ' ॥੩॥
ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ਨਿ ਲਿਖੇ ਪਠਾਏ।
ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੌ ਗੁਰ ਹੁਕਮ ਸੁਨਾਏ।
ਸੁਨਿ ਸਿੱਖਨ ਕੈ ਹਰਖ ਸੁ ਹੋਏ।
'ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਹਿਂ ਜਬਿ ਦਿਵਸ ਬਸੋਏ' ॥੪॥
ਕਰਤਿ ਪ੍ਰਤੀਖਨਿ ਸੋ ਦਿਨ ਆਵਾ।
ਚਲਿਬੇ ਹਿਤ ਸਭਿ ਮਨ ਲਲਚਾਵਾ।
ਨਿਜ ਨਿਜ ਸੰਗ ਸੰਗਤਾਂ ਬ੍ਰਿੰਦ।
ਮਗ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਚਲੇ ਮਸੰਦ ॥੫॥
ਅਧਿਕ ਦਰਬ ਨਿਜ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪਹੁੰਚਾਏ।
ਦੇਨਿ ਹੇਤੁ ਗੁਰ ਅਲਪ ਸੁ ਲਜਾਏ।
ਆਪਸ ਮਹਿਂ ਮਸੰਦ ਮਿਲਿ ਗਏ।
ਚੋਰ ਚੋਰ ਸਭਿ ਇਕਠੇ ਭਏ ॥੬॥
ਨਹੀਂ ਤ੍ਰਾਸ ਗੁਰ ਕੋ ਉਰ ਧਰੈਂ।
-ਹਮਰੇ ਬਿਨ ਬੈਠੇ ਕਜਾ ਕਰੈਂ[3]।
ਦਰਬ ਸਕੇਲਹਿਂ ਹਮ ਫਿਰਿ ਸਾਰੇ।

---

[1](ਇਧਰ ਉਧਰ) ਸੋਧ ਸਾਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ।
[2]ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਰ (ਅੰਤ) ਨਹੀਂ।
*ਪਾ:-ਬਡ ਲਗੇ ਮਸੰਦ।
[3](ਗੱਦੀ ਤੇ) ਬੈਠੇ ਸਾਡੇ ਬਿਨਾਂ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਕੀ ਕਰਨਗੇ।

ਅਰਪਹਿਂ ਗੁਰ ਕੇ ਜਾਇ ਅਗਾਰੇ- ॥੭॥
ਮੋਹ ਮਹਾਂ ਮਨ ਧਾਰਯੋ ਭਰਮ[1]।
ਭਰਮ ਭਯੋ ਤਬਿ ਨਾਸ਼ਯੋ ਧਰਮ।
ਧਰਮ ਛੁਟੇ ਬੇਮੁਖ ਹੁਇ ਗਏ।
ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਨਾਸ਼ ਸੁਖ ਕਏ[2] ॥੮॥
ਕਾਲ ਕਰਮ ਕੋ ਮੇਟ ਨ ਸਾਕੇ।
ਆਨ ਨਰਨਿ ਜਿਮ ਗੁਰ ਕੋ ਤਾਕੇ[3]।
ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਨੇ ਸਭਿ ਜਾਨਯੋ।
-ਦਰਬ ਮਸੰਦਨਿ ਮਨ ਬਿਰਮਾਨਯੋਂ ॥੯॥
ਮਮ ਸੰਗਤਿ ਕੋ ਸੰਕਟ ਦੇਤਿ।
ਜਯੋਂ ਕਯੋਂ ਕਰਿ ਧਨ ਕੋ ਹਿਰਿ ਲੇਤਿ।
ਮੋ ਬਿਨ ਰੱਛਕ ਤਿਨਹੁੰ ਨ ਕੋਈ।
ਗਰਬ ਮਸੰਦਨਿ ਕੇ ਬਡ ਹੋਈ ॥੧੦॥
ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ ਇਨ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰੀ।
ਫੇਰ ਦੇਤਿ ਮਨ ਕੁਟਿਲ ਕੁਚਾਰੀ।
ਤਊ ਨ ਦੋਸ਼ ਸੰਗਤਾਂ ਕੇਰ।
ਏ ਮੂਰਖ ਲੋਭੀ ਧਨ ਹੇਰਿ ॥੧੧॥
ਬਾਕ ਕਰਯੋ ਸਪਤਮ ਪਤਿਸ਼ਾਹੂ।
'ਗੁਰ ਜਹਾਜ ਫੂਟਯੋ ਬਹੁ ਰਾਹੂ[4]।'
ਸੋ ਅਬਿ ਬਚਨ ਬਿਦਤ ਹੀ ਭਯੋ।
ਆਪ ਆਪ ਕੋ ਮਗ ਸਭਿ ਲਯੋ ॥੧੨॥
ਸਗਰੀ ਸੰਗਤਿ ਹਮਰੇ ਸ਼ਰਨੀ।
ਉਚਿਤ ਰੱਛ ਤਿਸ ਕੀ ਹਮ ਕਰਨੀ।
ਫੁਟਯੋ ਜਹਾਜ ਕਰੋਂ ਇਕ ਥਾਇਂ।
ਦੁਰਬੁੱਧਿਨਿ ਕੋ ਦੇਉਂ ਸਜ਼ਾਇ ॥੧੩॥
ਨਹੀਂ ਅਵਸਥਾ[5] ਮੇਰੀ ਜਾਨੈਂ।
ਜਿਮ ਚਾਹਤਿ ਤਿਮ ਕਰੈਂ, ਬਖਾਨੈਂ।
ਗੁਰ ਕੋ ਭੈ ਤਜਿ ਕਰਹਿਂ ਅਨਾਦਰ।

---
[1]ਮਹਾਂ ਮੋਹ ਧਾਰਕੇ (ਮਨ ਵਿਚ) ਭਰਮ ਧਾਰਿਆ।
[2]ਦੇ ਸੁਖ ਨਾਸ਼ ਹੋਏ।
[3]ਤੱਕਿਆ।
[4]ਬਹੁਤਿਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ।
[5]ਵਾਸਤਵ ਰੂਪ।

ਆਪ ਪੁਜਾਵਹਿਂ[1] ਸੰਗਤਿ ਸਾਦਰ- ॥੧੪॥
ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਗੁਰ ਬਹੁਤ ਬਿਚਾਰੈਂ।
-ਬਧੇ ਮਸੰਦਨਿ ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ।
ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜਿਮ ਛੋਟਾ ਹੋਇ।
ਮੂਢ ਬਿਅਦਬੀ ਕਰਿ ਹੈਂ ਸੋਇ ॥੧੫॥
ਦਰਬ ਲੋਭ ਤੇ ਰਿਦੇ ਹੰਕਾਰੇ।
ਧਰਮ ਅਧਰਮ ਨ ਕਛੂ ਬਿਚਾਰੇਂ-।
ਚਿਤ ਚਿਤਵਤਿ ਨਿਤ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ।
-ਇਹ ਕਰਨੋ ਹੈ ਕਾਜ ਜ਼ਰੂਰੇ- ॥੧੬॥
ਦਿਵਸ ਬਸੋਏ ਕੋ ਤਬਿ ਆਯੋ।
ਪ੍ਰਭੁ ਵਹਿਰ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਯੋ।
ਸੁੰਦਰ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਫਰਸ਼ ਕਰਾਯਹੁ।
ਗਿਲਮ ਗ਼ਲੀਚੇ ਬਹੁਤ ਡਸਾਯਹੁ ॥੧੭॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਨਿਜ ਅੰਗ ਸਜਾਯਹੁ।
ਚਾਰੁ ਬਿਭੂਖਨ ਕੋ ਦਿਪਤਾਯਹੁ।
ਕੰਚਨ ਰੁਚਿਰ ਪ੍ਰਯੰਕ ਡਸਾਯਹੁ।
ਆਸਤਰਨ ਕੋਮਲ ਕਰਿ ਛਾਯਹੁ ॥੧੮॥
ਤਾਂ ਪੁਰ ਬੈਠੇ ਪ੍ਰਭੁ ਸੁਹਾਯਹੁ।
ਚਾਰੁ ਚਮਰ ਦਿਸ਼ਿ ਦੌਨ ਢੁਰਾਯਹੁ।
ਆਨਿ ਆਨਿ ਸੰਗਤ ਦਰਸਾਯਹੁ।
ਮਨ ਬਾਂਛਤਿ ਕੋ ਤਤਛਿਨ ਪਾਯਹੁ ॥੧੯॥
ਆਵਤਿ ਭਏ ਮਸੰਦ ਬਿਲੰਦ।
ਮਹਾਂ ਅਨੰਦਤਿ ਗਰਬਤਿ ਬ੍ਰਿੰਦ।
ਜਿਨ ਕੇ ਸੰਗ ਸੰਗਤਾਂ ਗਨ ਹੈਂ।
ਗੁਰ ਕੋ ਅਰਪਤਿ ਅਨਗਨ ਧਨ ਹੈਂ ॥੨੦॥
ਬਸਤ੍ਰ ਬਿਭੂਖਨ ਚਢੇ ਘਨੇਰੇ।
ਸਭਿ ਕੀ ਪੂਜਾ ਲੇ ਤਿਸ ਬੇਰੇ।
ਸਕਲ ਉਪਾਇਨ ਕਰਿ ਇਕ ਥਾਈਂ।
ਤਿਸ ਕੋ ਹੇਰਤਿ ਗੁਰ ਗੋਸਾਈਂ ॥੨੧॥
ਅਗਲੇ ਦਿਵਸ ਮਸੰਦ ਹਕਾਰੇ।
ਸਭਿ ਬਿਠਾਇ ਕਰਿ ਬਾਕ ਉਚਾਰੇ।

---

[1]ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।

'ਤੁਮ ਸਗਰੇ ਮੇਰੇ ਹਿਤਕਾਰੀ।
ਮਮ ਸੰਗਤ ਤੁਮਰੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ॥੨੨॥
ਦਰਬ ਚਢ੍ਯੋ ਮਮ ਆਗੈ ਥੋਰਾ।
ਕਹਹੁ ਕਵਨ ਬਿਧਿ ਕਿਨਹਿ ਬਹੋਰਾ[1]।
ਕਿਮ ਪੂਜਾ ਮਹਿਂ ਅਟਕ ਪਰੀ ਹੈ।
ਅਲਪ ਚਢੀ, ਨਹਿਂ ਸਮੁਝ ਪਰੀ ਹੈ ॥੨੩॥
ਕੋ ਕਾਰਨ ਭਾ ਇਸੇ ਮਝਾਰੀ?
ਬੂਝਤਿ ਹੌਂ ਇਹ ਨਿਕਟ ਤੁਮਾਰੀ।'
ਸੁਨਤਿ ਮਸੰਦਨ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ।
ਮਿਲ ਕਰਿ ਜੇ ਸਭਿ ਹੁਤੇ ਅਗਾਰੀ ॥੨੪॥
'ਜੇ ਸਿੱਖ ਹੁਤੇ ਅਧਿਕ ਧਨਵੰਤੇ।
ਗੁਰ ਹਿਤ ਬਹੁ ਧਨ ਕੋ ਅਰਪੰਤੇ।
ਸੋ ਮਰਿ ਗਏ ਨਹੀਂ ਕੋ ਰਹ੍ਯੋ।
ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ਨਿ ਹਮ ਹੂੰ ਲਹ੍ਯੋ ॥੨੫॥
ਅਬਿ ਗੁਰਸਿਖ ਗ਼ਰੀਬ ਜਗ ਮਾਂਹੀ।
ਕਰਹਿਂ ਜਤਨ ਕੋ ਦਰਬ ਨ ਪਾਹੀਂ।
ਤਿਨ ਪਰ ਆਪ ਕਰਹੁ ਅਬਿ ਕਰੁਨਾ।
ਸਫਲਹਿ ਤਿਨਹੁ ਜਤਨ ਕਾ ਕਰਨਾ ॥੨੬॥
ਧਨੀ ਹੋਇਂ ਤੌ ਬਹੁਤ ਚਢਾਵਹਿਂ।
ਸ਼ਕਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ਤੇ ਧਨ ਪਾਵਹਿਂ।
ਕਰਹੁ ਨ ਕਰੁਨਾ, ਕਾਰਨ ਏਹੀ[2]।
ਪੂਜਾ ਅਲਪ ਸਿੱਖ ਇਮ ਦੇਹੀਂ' ॥੨੭॥
ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਕਹਹਿਂ 'ਤਜਹੁ ਚਤੁਰਾਈ।
ਜਥਾ ਭੇਟ ਪੂਰਬ ਠਹਿਰਾਈ।
ਦੇਤਿ ਰਹੇ ਸੋਈ ਅਬਿ ਦੀਜੈ।
ਪੂਰਾ ਕਰਹੁ ਨ ਘਾਟਾ ਕੀਜੈ ॥੨੮॥
ਫਿਕਰ ਕਰੋ ਜੇਤਾ ਧਨ ਰਹ੍ਯੋ।
ਸੰਗਤਿ ਨਿਕਟ ਜੁ ਤੁਮ ਨੇ ਲਹ੍ਯੋ।
ਸੋ ਅਬਿ ਦੇਹੁ, ਲੋਭ ਨਹਿਂ ਧਾਰਹੁ।
ਕਹ੍ਯੋ ਹਮਾਰੋ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਬੀਚਾਰਹੁ' ॥੨੯॥

---

[1]ਕਿਸ ਨੇ ਰੋਕਿਆ ਹੈ (ਧਨ)।
[2]ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਇਹੋ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ।

ਸੁਨਿ ਮਸੰਦ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਆਏ।
ਚਿਤਵਤਿ ਚਿੰਤਾ ਰਚਹਿਂ ਉਪਾਏ।
-ਕਿਸੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਮ ਨਹਿਂ ਕਹਜੋ।
ਜੇਤੋ ਦੇਤਿ ਤਿਤੋ ਹੀ ਲਹਜੋ- ॥੩੦॥
ਕਰਿ ਮਸਲਤ ਸਭਿ ਹੁਇ ਇਕ ਠਾਏ।
'ਚੇਤੋ ਮਹਾਂ ਮਸੰਦ ਸਦਾਏ।
ਹੁਤੋ ਮਸੰਦਨਿ ਕੋ ਅਗੁਵਾਈ।
ਲੇਨਿ ਦੇਨਿ ਕੀ ਬਹੁ ਬਡਿਆਈ ॥੩੧॥
ਤਿਸ ਗ੍ਰਿਹ ਸਭਿ ਮਸੰਦ ਚਲਿ ਗਏ।
ਨਿਜ ਨਿਜ ਭੇਟ ਅਰਪਤੇ ਭਏ।
ਪੁਨ ਗੁਰ ਕੀ ਗਾਥਾ ਸਮੁਝਾਈ।
'ਹਮ ਕੋ ਨਿਸ਼ਠੁਰ ਗਿਰਾ ਅਲਾਈ ॥੩੨॥
ਕਹੈਂ -ਦਰਬ ਕਹਿ ਦਿਹੁ ਅਬਿ ਪੂਰਾ।
ਸੰਗਤਿ ਅਰਪਜੋ ਥੋਰ ਹਦੂਰਾ-।
ਹਮ ਸਭਿ ਨੇ ਕਹਿ ਕੈ ਸਮੁਝਾਏ।
ਨਹਿਂ ਮਾਨਹਿਂ, ਕਹਿਂ[1] -ਦਿਹੁ ਧਨ ਲਜਾਏ- ॥੩੩॥
ਤੂੰ ਪਤਿ ਸਕਲ ਮਸੰਦਨਿ ਕੇਰੀ।
ਕਰਹੁ ਇਲਾਜ, ਬਨਹੁਂ ਇਸ ਬੇਰੀ[2]।
ਨਾਂਹਿ ਤ ਬਿਗਰ ਪਰੈਂ ਜਿਸ ਕਾਲਾ।
ਪੁਨਹਿ ਨ ਬਨਜੋ ਜਾਇ ਰਖਵਾਲਾ' ॥੩੪॥
ਸਰਬ ਮਸੰਦਨਿ ਤੇ ਸੁਨਿ ਚੇਤਾ।
ਆਸ੍ਵਾਸਨ ਕਰਿ ਧੀਰਜ ਦੇਤਾ[3]।
'ਬਾਲਕ ਜੁਵਾ ਅਵਸਥਾ ਜੋਇ।
ਇਨ ਕੋ ਅਸ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਹੋਇ ॥੩੫॥
ਜੋ ਮਨ ਉਪਜੈ ਕਹਤਿ ਬਚਨ ਕੋ।
ਨਹੀਂ ਬਿਚਾਰਤਿ ਗੁਨ ਅਵਗੁਨ ਕੋ।
ਮੈਂ ਤੁਮਰੇ ਹਿਤ ਬਹੁ ਸਮੁਝਾਵਹੁਂ।
ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰਿ ਬਨਾਵਹੁਂ' ॥੩੬॥
ਸੁਨਿ ਮਸੰਦ ਸਗਰੇ ਹਰਖਾਏ।

---
[1]ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਗੁਰੂ ਜੀ।
[2]ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਣੋ (ਪਤ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਭਾਵ ਪਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਬਣੋ)।
[3]ਦਿਲਾਸਾ ਦੇਕੇ ਧੀਰਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਾਇ ਦਿਲਾਸੇ ਕੋ ਸਮੁਦਾਏ।
ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਚੇਤੋ ਚਲਿ ਗਯੋ।
ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਕੋ ਬੈਠਤਿ ਭਯੋ ॥੩੭॥
ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਹਿਬ ਸੋਂ ਤਬਿ ਕਹੀ।
'ਸਭਿ ਮਸੰਦ ਤੁਮ ਸੇਵਾ ਗਹੀ।
ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ਨ ਤੇ ਧਨ ਲਜਾਵੈਂ।
ਆਪ ਅਗਾਰੀ ਇਹ ਅਰਪਾਵੈਂ ॥੩੮॥
ਇਨ ਕੋ ਭੀ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਕੱਲਜਾਨ।
ਬਖਸ਼ਤਿ ਹੋ ਤੁਮ ਖਾਨ ਰੁ ਪਾਨ।
ਇਨ ਪਰ ਕਰਤਿ ਰਹਹੁ ਨਿਜ ਕਰੁਨਾ।
ਬਖਸ਼ਹੁ ਸਦਾ ਰਾਖਿ ਕਰਿ ਸ਼ਰਨਾ ॥੩੯॥
ਸਰਬ ਗੁਰਨਿ ਕੇ ਆਗਜਾਕਾਰੀ।
ਕਰਤੇ ਰਹੇ ਸੇਵ ਕੋ ਭਾਰੀ।
ਅਬਿ ਰਾਵਰ ਕੇ ਸਭਿ ਅਨੁਸਾਰੀ।
ਜੋ ਆਨਹਿਂ ਸੋ ਦੇਹਿਂ ਅਗਾਰੀ' ॥੪੦॥
ਸੁਨਿ ਚੇਤੋ ਤੇ ਗੁਰ ਬਿਕਸਾਏ।
ਕਹਤਿ ਭਏ ਬਚ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਏ।
'ਸੁਨਿ ਭਾਈ ਚੇਤੋ ! ਇਨ ਬਾਤਨਿ[1]।
ਤੂੰ ਮਸੰਦ ਹੈਂ ਬਡੋ ਪੁਰਾਤਨ ॥੪੧॥
ਮੋਹਿ ਮਸੰਦ ਕਰਹਿਂ ਬਿਰਮਾਵਨ।
ਇਸ ਬਿਧਿ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰਹਿਂ ਬਤਾਵਨਿ।
-ਧਨੀ ਸਿੱਖ ਸਗਰੇ ਮਰਿ ਗਏ।
ਜੋ ਗ਼ਰੀਬ ਅਬਿ ਜੀਵਤਿ ਭਏ ॥੪੨॥
ਪੂਰੀ ਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੋ ਦੇਤਿ।
ਸਭਿ ਤੇ ਅਲਪ ਜਾਇ ਹਮ ਲੇਤਿ-।
ਇਹ ਦੁਰਬਾਕ ਨ ਭਾਵਹਿ ਮੋਹੀ।
ਮਮ ਸੰਗਤਿ ਨਿਤ ਨਵਤਨ[2] ਹੋਹੀ ॥੪੩॥
ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਬਹੁ ਧਨਾਢ ਹੁਇ ਜੈ ਹੈਂ।
ਜਿਨ ਕੀ ਸਮਤਾ ਕੋਇ ਨ ਪੈ ਹੈ।
ਰਿਦੈ ਲੋਭ, ਬੋਲਹਿਂ ਦੁਰਬੈਨਾ।

---

[1]ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸੁਣ।
[2]ਨਵੀਨ ਭਾਵ ਪ੍ਰਫੁੱਲਥ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ।

-ਸੰਗਤਿ ਬਿਖੈ ਧਨੀ ਅਬਿ ਹੈ ਨਾ- ॥੪੪॥
ਦਰਬ ਲੋਭ ਨੇ ਮਹਾਂ ਦਬਾਏ।
ਕਾਰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਖੋਰ ਲਿਆਏ।
ਧਨ ਪੂਜਾ ਕੋ ਬਹੁਰ ਚੁਰਾਯੋ।
ਮਤਿ ਹਤਿ ਹੋਇ, ਸੋ[1] ਇਨ ਖਾਯੋ ॥੪੫॥
ਇਕ ਤੋ ਦੋਸ਼ ਚੁਰਾਵਨਿ ਕੇਰੋ।
ਦੁਤੀਏ ਕਰਯੋ ਤ੍ਰਾਸ ਨਹਿਂ ਮੇਰੋ।
ਕੂਰ ਬਾਰਤਾ ਕਰਹਿਂ ਸੁਨਾਵਨਿ।
ਯਾਂ ਤੇ ਲਖੀਯਤਿ ਇਨ ਕੇ ਭਾਵ ਨ[2]' ॥੪੬॥
ਪੁਨ ਚੇਤੋ ਸਮੁਝਾਵਨਿ ਕਰੈ।
'ਸਭਿ ਮਸੰਦ ਰਾਵਰਿ ਅਨੁਸਰੈਂ।
ਇਨ ਕੋ ਦੇਹੁ ਅਬੈ ਬਡਿਆਈ।
ਜਯੋਂ ਸੰਗਤਿ ਮਾਨਹਿ ਸਮੁਦਾਈ ॥੪੭॥
ਬਹੁਰ ਦਰਬ ਕੋ ਲਯਾਇਂ ਘਨੇਰਾ।
ਖਰਚ ਸੰਭਾਰਹਿਂ ਗੁਰ ਗ੍ਰਿਹ ਕੇਰਾ।
ਨਹੀਂ ਅਨਾਦਰ ਤ੍ਰਾਸ ਦਿਖਾਵਹੁ[3]।
ਗੁਰ ਦਯਾਲ ਹ੍ਵੈ ਏਵ ਲਖਾਵਹੁ' ॥੪੮॥
ਕਹਯੋ ਗੁਰੂ 'ਹਮ ਨੇ ਸਭਿ ਜਾਨੀ।
ਜਿਮ ਪੱਖੀ ਹ੍ਵੈ ਗਿਰਾ ਬਖਾਨੀ।
ਦੋਨਹੁੰ[4] ਦੋਸ਼ ਤੋਹਿ ਮੈਂ ਭਾਰੀ।
ਤਿਨ ਕੇ ਸਮ ਤੇਰੀ ਮਤਿ ਮਾਰੀ ॥੪੯॥
ਕਾਰ ਚੁਰਾਵਨਿ ਬੋਲਨਿ ਕੂਰ।
ਨ੍ਰਿਭੈ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕਹਨਿ ਹਦੂਰ।'
ਸੁਨਤਿ ਦੁਖਯੋ ਚੇਤਾ ਚਿਤ ਮਾਂਹੀ।
ਸ੍ਵਾਮੀ ਮਹਿਂ ਨਿਸ਼ਚਾ ਉਰ ਨਾਂਹੀ[5] ॥੫੦॥
[6]'ਬਾਲ ਬੈਸ ਕੀ ਬੁੱਧਿ ਨ ਧਰੀਅਹਿ।
ਹਮ ਸਮ ਕੋ ਇਨ ਨਹੀਂ ਉਚਰੀਅਹਿ।

---

[1]ਭਾਵ ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਨ।
[2]ਇਸ ਤੋਂ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼੍ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
[3]ਅਨਾਦਰ ਤੇ ਡਰ ਨਾ ਦਿਖਾਵੋ।
[4]ਭਾਵ ਧਨ ਦਾ ਚੁਰਾਵਨਾ ਤੇ ਭੈ ਬਿਨਾਂ ਹੋਕੇ ਝੂਠ ਬੋਲਨਾ।
[5](ਚੇਤੋ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
[6]ਮਸੰਦ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਤੇ ਆਦਿ।
ਰਹੇ ਮਸੰਦ ਕਰਤਿ ਮਿਰਜਾਦ ॥੫੧॥
ਮਨ ਭਾਵਤਿ ਲ਼ਜਾਵਤਿ ਅਰ ਖਰਚਹਿਂ।
ਸੰਗਤਿ ਸਗਰੀ ਤਿਨ ਕੌ ਅਰਚਹਿਂ।
ਅਬਿ ਲੌ ਨਹੀਂ ਆਪ ਨੇ ਜਾਨੀ।
ਧਰਹਿਂ ਧੀਰ ਸਭਿ ਲੇਹੁ ਪਛਾਨੀ' ॥੫੨॥
ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰੇ।
-ਧਨ ਤੇ ਅੰਧ ਮਹਾਂ ਮਦ ਭਰੇ।
ਸਰਬ ਗੁਰਨਿ ਕੇ ਆਗੇ ਏਹੀ।
ਦਰਬ ਚੁਰਾਵਤਿ ਸਦਾ ਰਹੇਹੀ ॥੫੩॥
ਮੁਝ ਕੋ ਬਾਲਿਕ ਬੁੱਧਿ ਪਛਾਨਤਿ।
ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਮਨ ਮਾਨਤਿ।
ਉਚਿਤ ਸਜ਼ਾਇ ਮਹਾਂ ਅਪਰਾਧੀ।
ਸ਼ਰਧਾ ਕੀ ਨ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧੀ[1]- ॥੫੪॥
ਇਮ ਵਿਚਾਰ ਕਰਿ ਤੁਸ਼ਨਿ ਧਾਰੀ।
ਅਪਰ ਪ੍ਰਸੰਗਨਿ ਬਾਤ ਉਚਾਰੀ।
ਚਹਤਿ ਬਿਨਾਸ਼ਨ ਮੂਢ ਗੁਮਾਨੀ।
ਮਹਾਂ ਲੋਭ ਤੇ ਜਿਨ ਮਤਿ ਹਾਨੀ ॥੫੫॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਮਸੰਦਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚਤੁਰਦਸ਼ਮੋਂ ਅੰਸੂ ॥੧੪॥

[1] ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਨਹੀਂ ਸਾਧੀ।

੧੫. [ਚੇਤੋ ਮਸੰਦ ਦਾ ਖੋਟ]

੧੪<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੬

ਦੋਹਰਾ: ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਸੰਗਤਿ ਦੁਖੀ ਲਖਿ, -ਕੂਰ ਮਸੰਦ ਬਿਲੰਦ।
ਸ਼ਰਧਾ ਰਹਿਬੇ ਦੇਤਿ ਨਹਿਂ, ਲੇ ਧਨ ਤਾੜਤਿ ਮੰਦ* ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰਨਿ ਕੇ ਸਿਖ ਮੇਰੇ।
ਘਾਟ ਬਾਢ ਕੋ ਨੀਚ ਉਚੇਰੇ।
ਕੇਚਿਤ ਨਿਰਧਨ ਕੋ ਧਨਵਾਨ।
ਕੋ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਕੋ ਨੇਮੀ ਮਾਨ ॥੨॥
ਕੇਚਿਤ ਕੋਮਲ ਪਰਉਪਕਾਰੀ।
ਕੇਚਿਤ ਅਨਖੀ ਨਹਿਂ ਨ ਸਹਾਰੀ[1]।
ਕੇਚਿਤ ਮੂਰਖ, ਕੇਚਿਤ ਪੰਡਤ।
ਗੁਰਮੁਖ ਸਨਮੁਖ, ਪਰਮਤਿ ਖੰਡਤਿ[2] ॥੩॥
ਸ਼ਰਧਾ ਦ੍ਰਿਢ, ਅਨ+ ਦ੍ਰਿਢ ਉਰ ਧਾਰੀ[3]++।
ਕੋ ਕਠੋਰ ਕੋ ਕਰਤਿ ਉਚਾਰੀ।
ਬਸੀ ਮਸੰਦਨਿ ਸੰਗਤਿ ਰਹੀ।
ਤੌ ਸਿੱਖੀ ਨਿਬਹੈ ਜਗ ਨਹੀਂ ॥੪॥
ਹਮ ਸ਼ਰੀਰ ਲਗਿ ਗੁਰੂ ਰਹੇ ਹੈਂ।
ਸੁਧਿ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਸਦਾ ਲਹੇ ਹੈਂ।
ਇਸ ਬਿਧਿ ਹਮਰੇ ਰਹੇ ਪਿਛਾਰੀ[4]।
ਨ੍ਰਿਭੈ ਹੋਇ ਦੁਖ ਦੇਂ ਪੁਨ ਭਾਰੀ ॥੫॥
ਇਨ ਤੇ ਸੰਗਤਿ ਸਰਬ ਛੁਰਾਵੈਂ।
ਦੇਂ ਸਿਖ ਕਾਰ ਆਪ ਹੀ ਆਵੈਂ[5]-।
ਇਮ ਚਿਤਵਤਿ ਬੀਤਯੋ ਕਿਤ ਕਾਲਾ।
ਸਦਾ ਸੰਗਤਾਂ ਆਇਂ ਬਿਸਾਲਾ ॥੬॥
ਬਡੀ ਮਾਤ ਅਰੁ ਗੁਜਰੀ ਪਾਸ।
ਚੇਤੋ ਆਦਿਕ ਕਹਿਂ ਅਰਦਾਸ।

---

*ਪਾ:-ਤਾੜ ਬਿਲੰਦ।
[1]ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰਦੇ।
[2](ਕਈ) ਪਰਾਏ ਮਤਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।
+ਪਾ:-ਮਨ।
[3](ਕਈ) ਪੱਕੀ ਸ਼ਰਧਾ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ (ਤੇ ਕਈ) ਕੱਚੀ (ਸ਼ਰਧਾ ਵਾਲੇ ਹਨ)।
++ਪਾ:-ਉਪਕਾਰੀ।
[4]ਜੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹੇ ਸਾਡੇ ਪਿਛੋਂ।
[5]ਆਪ ਹੀ ਆਕੇ ਸਿੱਖ ਕਾਰ ਦੇਵਨ।

'ਗੁਰ ਕੀ ਬੈਸ ਬਾਲ ਬੁਧਿ ਅਹੈ[¶]।
ਨਿਠੁਰ ਮਸੰਦਨਿ ਕੋ ਬਚ ਕਹੈਂ ॥੭॥
ਜਿਨ ਅਧੀਨ ਹੈ ਸੰਗਤਿ ਸਾਰੀ।
ਬਿਗਰਿ ਮਸੰਦ ਸੁ ਦੇਹਿਂ ਬਿਗਾਰੀ।
ਯਾਂ ਤੇ ਤੁਮ ਸੁਤ ਕੋ ਸਮੁਝਾਵਹੁ।
ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਿਨਿ ਮਹਿਂ ਨਹਿਂ ਬਿਗਰਾਵਹੁ ॥੮॥
ਕਰਿਬੋ ਗੁਰੂ ਮਸੰਦਨ ਹਾਥ।
ਨਾਥ ਬਨਾਇ[੧] ਨਿਵਾਵਹਿਂ ਮਾਥ।
ਸੋਈ ਗੁਰੁ, ਪੂਜਹਿਂ ਤਿਸ ਆਇ।
ਗਨ ਮਸੰਦ ਜਿਹ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਂ ॥੯॥
ਪੂਰਬ ਗੁਰ ਨਹਿਂ ਕਿਨਹੁੰ ਬਿਗਾਰੇ।
ਰਹੇ ਮਸੰਦਨਿ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰੇ।
ਜਿਸ ਕੋ ਚਾਹਤਿ ਰਹੇ ਪੁਜਾਵਤਿ।
ਸਭਿ ਗੁਰ ਬੰਸ ਗੁਰੂ ਕਹਿਲਾਵਤਿ ॥੧੦॥
ਇਹ ਰੁਖ਼ ਫਿਰੇ ਰਹਤਿ, ਨਹਿਂ ਮੇਲਹਿਂ।
ਦੇਨਿ ਲੇਨਿ ਹਿਤ ਨਹਿਂਨ ਸਕੇਲਹਿਂ[੨]।
ਕਿਮ ਨਿਰਬਾਹ ਹੋਇਗੋ ਐਸੇ?
ਰਹੈਂ ਮਸੰਦਨ ਸੋਂ ਅਬਿ ਜੈਸੇ[੩]' ॥੧੧॥
ਸੁਨਿ ਮਾਤਾ ਤਿਨ ਕੋ ਲਖਿ ਸਾਚੇ।
ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਿਕਟ ਹੁਇ ਗਿਰਾ ਉਬਾਚੇ।
'ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ ਮਹਿਂ ਸਿਖ ਸੇਵਕ ਬ੍ਰਿੰਦ।
ਕੋ ਸਮੀਪ ਕੋ ਦੂਰ ਬਿਲੰਦ ॥੧੨॥
ਕੋ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਤ ਆਵੈ[੪]।
ਨਾਤੁਰੁ ਕਾਰ ਜੁ ਗੁਰ ਅਰਪਾਵੈ[੫]।

[¶]ਚੇਤੇ ਨੇ ਕਿੰਨੀ ਵੇਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਲਕ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਸ਼ੱਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਸੰਦਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਰਬਲਾ ਤ੍ਰੀਹਾਂ ਦੇ ਲਗਪਗ ਹੈ।
[੧]ਸ੍ਵਾਮੀ ਬਣਾਕੇ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ)।
[੨]ਏਹ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਸੰਦਾਂ ਨਾਲ) ਰੁਖ ਫੇਰੀ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ; (ਸਿਰੋਪਾ) ਦੇਣ (ਤੇ ਭੇਟਾ) ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ (ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ) ਇਕੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। (ਅ) ਗਿਆਨੀ ਐਉਂ ਬੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ:-(ਜੇ) ਏਹ (ਮਸੰਦ) ਮੂੰਹ ਫੇਰੀ ਰੱਖਣਗੇ ਤਾਂ ਮੇਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਦੇਣ ਤੇ ਸਿਰੋਪਾ ਲੈਣ ਲਈ (ਸੰਗਤਾਂ) ਇਕੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ......।
[੩]ਜੇ ਮਸੰਦਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਐਉਂ ਰਹੇ ਜਿਵੇਂ ਹੁਣ (ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)।
[੪]ਕੋਈ (ਕੋਈ) ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਆਂਵਦਾ ਹੈ।
[੫]ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੇਹੜੀ ਕਾਰ (ਸਿੱਖ ਦੂਰ ਦੇ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਪਦੇ ਹਨ।

ਸੋ ਸਭਿ ਸੰਚਯ ਕਰਹਿਂ ਮਸੰਦ।
ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ਨ ਦੂਰ ਬਿਲੰਦ ॥੧੩॥
ਅਪਨੋ ਖਾਨ ਪਾਨ ਭੀ ਕਰੈਂ।
ਅਪਰ ਲਜਾਇ ਤੁਮ ਆਗੈ ਧਰੈਂ।
ਇਹ ਕਦੀਮ ਗੁਰ ਘਰ ਕੀ ਰੀਤਿ।
ਕਰਹੁ ਆਪ ਭੀ ਇਸ ਮਹੁਂ ਪ੍ਰੀਤਿ' ॥੧੪॥
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਭਨਜੋਂ 'ਸੰਗਤਾਂ ਮੇਰੀ।
ਕੀਨਿ ਮਸੰਦਨਿ ਦੁਖੀ ਘਨੇਰੀ।
ਇਹ ਗਤਿ ਮੋ ਤੇ ਸਹਜੋ ਨ ਜਾਇ।
ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਧਿਆਇਂ' ॥੧੫॥
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਾਤਾ ਬਹੁ ਬਾਰੀ।
ਹੇਤੁ ਮਸੰਦਨਿ ਕਰਹਿ ਉਚਾਰੀ।
ਕੇਤਿਕ ਸਮਾ ਬਿਤਾਵਨਿ ਕੀਨਾ।
ਆਵਹਿ ਸੰਗਤਿ ਨੀਤ ਨਵੀਨਾ ॥੧੬॥
ਜਿਸ ਤੇ ਚੇਤੋ ਲੇਤਿ ਅਕੋਰ।
ਸੋ ਸਿਖ ਆਯਹੁ ਦਰਸ਼ਨ ਲੋਰਿ।
ਆਗੇ ਸੁੰਦਰ ਭੇਟ ਪਠਾਈ।
ਪੁਨ ਆਯੋ ਗੁਰ ਦੇਖਨਿ ਤਾਂਈ ॥੧੭॥
ਇਕ ਚੂਰਾ ਗੈਂਡੇ[1] ਕੋ ਬਨਜੋ।
ਜਰਜੋ ਜਰਾਉ ਸੁ ਹੀਰਨਿ ਸਨਜੋ।
ਅਦਭੁਤ ਸੁੰਦਰ ਅਧਿਕ ਸੁਹਾਯੋ।
ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਸਿਖ ਕੇ ਕਰ ਆਯੋ ॥੧੮॥
ਬਸਤੁ ਅਮੋਲਕ ਮਹਾਂ ਜਰਾਊ।
ਨਿਰਧਨ ਸਿਖ ਲੇ ਕੀਨਿ ਦੁਰਾਊ।
ਤੁਰਕ ਨਹੀਂ ਕੋ ਬਲ ਕਰਿ ਲੇਈ।
ਇਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿਖੇਈ ॥੧੯॥
ਦੁਰਜੋ ਦੁਰਜੋ ਬੇਚਨ ਕੋ ਚਹਜੋ[2]।
ਬਿਕਜੋ ਨ ਕਿਤ, ਨਹਿਂ ਧਨ ਕੋ ਲਹਜੋ।

---

[1]ਗੈਂਡੇ (ਦੇ ਚੰਮ) ਦਾ ਚੂੜਾ। ਗੈਂਡਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਪਸ਼ੂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨੱਕ ਪੁਰ ਸਿੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਚਮੜਾ ਡਾਢਾ ਸਖਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਢਾਲਾਂ ਇਸੇ ਦੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਵੇਰ ਸੋਟੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੋਨੇ ਦੀ ਜੜਤ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਇਸ ਦੇ ਚਮੜੇ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।
[2]ਚੋਰੀ ਚੋਰੀ ਵੇਚਣਾ ਚਾਹਿਆ।

ਚਿਰੰਕਾਲ ਕੋ ਘਰ ਮੈਂ ਧਰਯੋ।
ਏਕ ਦਿਵਸ ਸਿਖ ਰਿਦੈ ਬਿਚਰਯੋ ॥੨੦॥
-ਇਹ ਗੁਰ ਘਰ ਕੇ ਲਾਇਕ ਅਹੈ।
ਅਪਰ ਥਾਨ ਨਹਿਂ ਉਚਿਤਾ ਲਹੈ-।
ਤਬਿ ਮਸੰਦ ਚੇਤੋ ਤਹਿਂ ਗਯੋ।
ਉਗਰਾਹਤਿ ਗੁਰ ਕਾ ਰਸੁ ਭਯੋ ॥੨੧॥
ਸਿਖ ਨੇ ਗੁਰ ਮਸੰਦ ਕੋ ਜਾਨਿ।
ਸੋ ਚੂਰਾ ਦੀਨਸਿ ਇਸ ਪਾਨ।
ਕਹਯੋ ਕਿ 'ਗੁਰ ਕੀ ਮਾਤਾ ਹਾਥ[1]।
ਤਿਨ ਹਿਤ ਦੀਨਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਸਾਥ ॥੨੨॥
ਮਮ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਬੰਦਨ ਕਰਿ ਨੀਕੇ।
ਅਰਪਹੁ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਚਰਨ ਨਜੀਕੇ।'
ਅਪਰ ਕਾਰ ਧਨ ਗਨ ਕੋ ਲੈ ਕੈ।
ਅਰੁ ਚੂਰਾ ਲੀਨਸਿ ਹਰਖੈ ਕੈ ॥੨੩॥
ਆਨਿ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਬਿਖੈ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਾ।
ਨਿਜ ਘਰਿ ਮਹਿਂ ਬਸਿ ਨਿਸਾ ਅਸ਼ੇਸ਼ਾ।
ਨਿਜ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋ ਤਬਹਿ ਦਿਖਾਯੋ।
ਦੇਖਤਿ ਹੀ ਤਿਹ ਚਿਤ ਬਿਰਮਾਯੋ ॥੨੪॥
'ਇਹ ਚੂਰਾ ਮੁਝ ਕੋ ਪਤਿ! ਦੀਜੈ।
ਮਹਾਂ ਅਮੋਲਕ ਰੁਚਿਰ ਲਖੀਜੈ।'
ਤਿਯ ਕੇ ਕਹੇ ਗਈ ਮਤਿ ਮਾਰੀ।
ਪਹਿਰਾਇਸੁ ਤਿਹ ਹਾਥ ਮਝਾਰੀ ॥੨੫॥
ਕੁਛ ਧਨ ਲੇ ਨਿਜ ਘਰਿ ਮਹਿਂ ਰਾਖਾ।
ਹੋਤਿ ਪ੍ਰਾਤਿ ਗੁਰ ਦਰਸੁ ਭਿਲਾਖਾ।
ਦੀਨਸਿ ਕਾਰ ਖਜ਼ਾਨੇ ਪਾਇ।
ਰਹਯੋ ਸਮੀਪ ਬਹੁਰ ਤਿਸ ਭਾਇ ॥੨੬॥
ਜਿਸ ਸਿਖ ਨੇ ਚੂਰਾ ਕਰ ਦੀਨ।
ਸੋ ਆਯੋ ਦਰਸ਼ਨ ਇਛ ਕੀਨਿ।
ਪ੍ਰਥਮ ਮਿਲਯੋ ਚੇਤੋ ਕੇ ਸਾਥ।
ਬੂਝਨਿ ਕੀਨਿ ਭੇਟ ਕੀ ਗਾਥ ॥੨੭॥
'ਗੁਰ ਢਿਗ ਕਰੀ ਕਿ ਨਹੀਂ ਪੁਚਾਵਨਿ।

---

[1]ਹੱਥ ਵਿਚ (ਪਹਿਨਣ ਵਾਸਤੇ)।

ਮੈਂ ਜੋ ਦਯੋ ਧਾਰਿ ਮਨ ਭਾਵਨਿ।'
ਸੁਨਿ ਚੇਤੋ ਕਹਯੋ 'ਤੈਂ ਜੋ ਦੀਨਿ।
ਸੋ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਅਰਪਬੋ ਕੀਨ ॥੨੮॥
ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਗੁਰ ਕੀ ਤਬਿ ਹੋਈ।
ਸੁਖ ਭੋਗਹੁ ਨਹਿਂ ਸੰਸੈ ਕੋਈ।'
ਕੂਰ ਕਹਯੋ ਮੂਰਖ ਨੇ ਜਬੈ।
ਚਿੰਤਾ ਬਯਾਪੀ ਚਿਤ ਅਤਿ ਤਬੈ ॥੨੯॥
-ਅਸ ਚੂਰਾ ਬਹੁਮੋਲਾ ਸੁੰਦਰ।
ਅਪਰ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖੀ ਕੇ ਅੰਦਰ।
ਸਤਿਗੁਰ ਨਿਕਟ ਜਾਇ ਮਤ ਕਹੈ।
ਤੌ ਮਮ ਭੇਤ ਸਕਲ ਜਨ ਲਹੈਂ[1] ॥੩੦॥
ਯਾਂ ਤੇ ਜਤਨ ਕਰਹੁਂ ਅਬਿ ਐਸੇ।
ਇਹ ਸਿਖ ਗੁਰ ਢਿਗ ਜਾਇ ਨ ਜੈਸੇ-।
ਮਿਲਯੋ ਸੁ ਦ੍ਵਾਰਪਾਲ ਸੰਗ ਜਾਇ।
ਕਛੁਕ ਦਰਬ ਦੇ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਇ ॥੩੧॥
'ਇਹ ਸਿਖ ਅੰਤਰ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਹਿ ਨਾਂਹੀ।
ਦੇਖਿ ਰਖਹੁ ਸਿਮਰਹੁ ਮਨ ਮਾਂਹੀ[2]।
ਇਹ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਜਾਇ ਅਕਾਵੈ।
ਮਤਿ ਹੀਨਾ ਮਾਂਗਨਿ ਚਲਿ ਆਵੈ ॥੩੨॥
ਅੱਗਯਾਨੀ ਜਾਨਤਿ ਕੁਛ ਨਾਂਹੀ।
ਨਹਿਂ ਚੁਪ ਰਹਿਤ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਾਹੀ।
ਨਹਿਂ ਕਿਸ ਕਾਲ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਨਿ ਦੀਜੈ।
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬਿਖੈ ਇਸ ਕੋ ਰਖਿ ਲੀਜੈ' ॥੩੩॥
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਹੁ ਕਰਿ ਤਕਰਾਈ।
ਚੇਤੋ ਚਿਤ ਮੇਟੀ ਦੁਚਿਤਾਈ।
ਦੇਖਿ ਸਮੋਂ ਸਿਖ ਜਾਵਨਿ ਲਾਗਯੋ।
ਦ੍ਵਾਰਪਾਲ ਹਟਕਤਿ ਤਿਹ ਆਗਯੋ[3] ॥੩੪॥
ਚੇਤੋ ਸਾਥ ਮਿਲਯੋ ਬਚ ਮਾਨੇ।
ਸਿਖ ਕੋ ਅੰਤਰ ਦੇਇ ਨ ਜਾਨੇ।

---

[1]ਸਾਰੇ ਲੋਕੀ ਜਾਣ ਲੈਣਗੇ।
[2]ਭਾਵ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ।
[3]ਅੱਗੋਂ।

ਇਕ ਦੁਇ ਦਿਨ ਸਿਖ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਗਯੋ।
ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਭਯੋ ॥੩੫॥
ਅਤਿ ਮੁਰਝਾਇ ਬਿਸੂਰਤ ਉਰ ਮੈਂ।
-ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਤ ਮੈਂ ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਮੈਂ।
ਚਲਿ ਆਯੋ ਕਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਸਾਲਾ।
ਕੋ ਕਾਰਨ ਭਾ ਮੁਝ ਕੋ ਟਾਲਾ ॥੩੬॥
ਅਪਰ ਸਿੱਖ ਗਨ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਵਹਿਂ।
ਇਕ ਆਵਹਿ ਇਕ ਚਲਿ ਪੁਨ ਜਾਵਹਿਂ।
ਗੁਰ ਸਰਬੱਗਜ ਅਵੱਗਜਾ ਮੇਰੀ।
ਬਰਜਯੋ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਕੋ ਹੇਰੀ[1]- ॥੩੭॥
ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਤਿ ਆਰਤ[2] ਹੋਵਤਿ।
ਨਿਜ ਮਹਿਂ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੋ ਜੋਵਤਿ।
ਜਹਿਂ ਬੈਠਯੋ ਤਹਿਂ ਬੈਠਯੋ ਰਹੈ।
ਜਿਤ ਦੇਖਤਿ, ਦੇਖਤਿ ਨਹਿਂ ਲਹੈ[3] ॥੩੮॥
ਹੁਇ ਦਿਲਗੀਰ ਵਹਿਰ ਕੋ ਗਯੋ।
ਇਕ ਤਰੁ ਤਰੇ ਜਾਇ ਥਿਤ ਭਯੋ।
ਚਿਤਵਤਿ ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਚਿਤ ਮਾਂਹੀ।
ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਯੋ ਸ਼ਾਂਤਿ ਕੋ ਨਾਂਹੀ ॥੩੯॥
ਗਿਨਤੀ ਗਿਨਤਯੋ ਬਿਨਤੀ ਭਨੈ।
'ਹੇ ਪ੍ਰਭੁ ! ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇ ਸਨੈ।
ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਨਹੁ ਸਾਰੇ।
ਜੇ ਅਵਗਨ ਮਮ ਬਡੋ ਚਿਤਾਰੇ ॥੪੦॥
ਮੁਝ ਕੋ ਸੁਧ[4] ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਕਰਿ ਦੇਵੈਂ।
ਦਾਸ ਆਪਨੋ ਉਰ ਲਖਿ ਲੇਵੈਂ।'
ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਮਨ ਤੇ ਕਰਿ ਬਿਨਤੀ।
ਚਰਨ ਕਮਲ ਚਿਤਵਤਿ ਅਤਿ ਗਿਨਤੀ ॥੪੧॥
ਦਾਸ ਰਿਦੇ ਕੀ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਜਾਨੀ।
ਖੋਟ ਮਸੰਦਨ ਜੇ ਮਨ ਮਾਨੀ[5]।

---

[1]ਕੇਹੜੀ ਵੇਖਕੇ (ਅਵੱਗਜਾ)।
[2]ਦੁਖੀ।
[3]ਜਿੱਧਰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਦੇਖਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ (ਕਿ ਕੀ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ)।
[4]ਖਬਰ। (ਅ) ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ੁਧ ਕਰ ਦਿਹੋ।
[5]ਮਨ ਦੇ ਜੋ ਹੰਕਾਰੀ ਹਨ (ਮਸੰਦ)।

ਤਾਤਕਾਲ ਇਕ ਸਿੱਖ ਪਠਾਯੋ।
ਤਿਸ ਤਰੁ ਕੇ ਤਰ, ਪਤੋ ਬਤਾਯੋ[1] ॥੪੨॥
ਜਾਇ ਬਿਲੋਕ੍ਯੋ ਬੈਠ੍ਯੋ ਤਹਾਂ।
ਬਦਨ ਮਲੀਨ ਦੀਨ ਮਨ ਮਹਾਂ।
'ਚਲਹੁ ਬੁਲਾਵਹਿਂ ਸਤਿਗੁਰ ਤੋਹੀ।
ਕੋ ਜਾਨੈ ਕੋ ਕਾਰਜ ਹੋਹੀ' ॥੪੩॥
ਸੁਨਿ ਹਰਖ੍ਯੋ ਉਠਿ ਸੰਗ ਸਿਧਾਰਾ।
ਚਲਿ ਆਯੋ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਦ੍ਵਾਰਾ।
ਦ੍ਵਾਰਪਾਲ ਕਹਿ 'ਜਾਨ ਨ ਪਾਵਹਿ।'
ਸਿਖ ਕਹਿ 'ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਬੁਲਾਵਹਿਂ' ॥੪੪॥
ਅੰਤਰ ਜਾਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਤਿ ਭਯੋ।
ਅੰਤ ਮਸੰਦਨ ਕੋ ਜਨੁ ਅਯੋ।
ਕੁਰਨ ਕੋ ਕਿਦਾਰ ਜਨੁ ਹਰ੍ਯੋ[2]।
ਕਰਕਾ ਗਨ ਸਿਖ ਆਵਨ ਕਰ੍ਯੋ[3] ॥੪੫॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਮਸੰਦਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚਦਸ਼ਮੋ ਅੰਸੂ ॥੧੫॥

---

[1]ਤਿਸ ਬ੍ਰਿੱਛ ਦੇ ਹੇਠ ਦਾ ਪਤਾ ਦੱਸਿਆ (ਦਾਸ ਨੂੰ)।
[2]ਮਾਨੋ ਝੂਠਿਆਂ ਦਾ ਖੇਤ ਹਰਿਆ ਸੀ।
[3]ਮਾਨੋਂ ਗੜਿਆਂ ਦਾ ਬਦਲ ਰੂਪੀ ਸਿੱਖ (ਹਰਾ ਖੇਤ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਨੂੰ) ਆਇਆ ਹੈ।

੧੬. [ਚੇਤੋ ਮਸੰਦ ਦਾ ਖੋਟ। ਸਜ਼ਾ]

੧੫<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੭

ਦੋਹਰਾ: ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਜੋ ਅੰਤਰੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਰੰਤਰ ਧਾਰਿ।
ਕਲ਼ਗੀਧਰ ਦਰਸਜੋ ਤਬਹਿ, ਲਖਿ ਸਭ ਜਗ[੧] ਕਰਤਾਰ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: -ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਜੋਤਿ-।
ਲਖਿ ਕਰਿ[੨] ਸਿਖ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਉਦੋਤ।
ਪਰਜੋ ਚਰਨ ਪਰ ਬੰਦਨ ਕੀਨਿ।
ਪੁਨ ਸਨਮੁਖ ਬੈਠਜੋ ਸੁਖ ਲੀਨ ॥੨॥
ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਾਰਿ ਗੁਰ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਅਲਾਯੋ।
'ਹੇ ਪ੍ਰਿਯ ਸਿਖ! ਹਮ ਹਿਤ ਕਜਾ ਲਜਾਯੋ?'
ਸੁਨਤਿ ਹਾਥ ਜੋਰੇ ਤਬਿ ਕਹਜੋ।
'ਅਦਭੁਤ ਚੂਰਾ[੩] ਮੈਂ ਕਿਤ ਲਹਜੋ[੪] ॥੩॥
ਲਾਯਕ ਜਾਨਿ ਆਪ ਕੇ ਘਰ ਕੀ।
ਪ੍ਰਥਮ ਪਠਜੋ ਮੈਂ, ਪ੍ਰੀਤੀ ਉਰ ਕੀ।
ਗੁਰ ਕੁਦਰਤਿ ਤੇ[੫] ਮਮ ਕਰ ਆਯੋ।
ਰੁਚਿਰ ਜਰਾਉ ਜਰਜੋ ਦਿਪਤਾਯੋ ॥੪॥
ਜਬਰ ਜਵਾਹਰ ਜਿਸ ਪਰ ਜਰੇ।
ਕਿਸ ਕਾਰੀਗਰ ਨੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰੇ।
ਅਬਿ ਮਨ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਲਲਚਾਵਾ।
ਰਹਜੋ ਨ ਗਯੋ ਆਪ ਚਲਿ ਆਵਾ' ॥੫॥
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਹਜੋ 'ਨ ਹਮ ਨੇ ਹੇਰਾ।
ਹੁਤੋ ਬਿਭੂਖਨ ਪਠਜੋ ਜੁ ਤੇਰਾ।
ਕਿਸ ਕੋ ਦਯੋ? ਬਤਾਵਨਿ ਕਰੀਐ।
ਨਹੀਂ ਦੁਰਾਵਨ ਤਿਸਹਿ ਬਿਚਰੀਅਹਿ[੬]' ॥੬॥
[੭]'ਮਹਾਂਰਾਜ ਜੀ! ਮਹਾਂ ਮਸੰਦ।
ਜੋ ਗੁਰ ਕਾਰ ਲੇਤਿ ਹੈ ਬ੍ਰਿੰਦ।

---

[੧]ਜਗਤ ਦਾ।
[੨]ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਜਯੋਤ ਹੀ (ਇਹ) ਮੂਰਤ ਹੈ ਐਸਾ ਲਖਕੇ।
[੩]ਚੂੜਾ।
[੪]ਵੇਖਿਆ ਸੀ।
[੫]ਭਾਵ ਆਪਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਰਕੇ।
[੬]ਉਸਦਾ (ਨਾਮ) ਲੁਕਾਉਣ ਦੀ ਨਾ ਸੋਚ ਕਰਨੀ।
[੭]ਸਿਖ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਚੇਤੋ ਨਾਮ ਮੋਟ ਤਨ ਜਾਂਹੀ।
ਮੈਂ ਸੰਭਾਰ ਦੀਨਸਿ ਤਿਸ ਪਾਂਹੀ ॥੭॥
ਲੇ ਸੰਗਤਿ ਤੇ ਬ੍ਰਿੰਦ ਅਕੋਰ।
ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੇ ਆਯੋ ਤੁਮ ਓਰ।'
[1]ਜਿਮ ਨਹਿਂ ਜਾਨਹਿਂ ਸਭਿ ਕਿਛ ਜਾਨਿ।
ਸਿਖ ਭੇਜਯੋ 'ਚੇਤੋ ਇਤ ਆਨ[1]' ॥੮॥
ਬੈਠਯੋ ਹੁਤੋ ਨਿਕੇਤ ਮਝਾਰੇ।
ਕਹਯੋ 'ਚਲਹੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਕਾਰੇ।'
ਸੁਨਤਿ ਸਚਿੰਤ ਉਠਯੋ ਤਤਕਾਲਾ।
ਸਿਖ ਕੇ ਸੰਗ ਗੁਰੂ ਢਿਗ ਚਾਲਾ ॥੯॥
ਜਾਇ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਖਰੋ ਅਗਾਰੀ।
ਗੁਰ ਆਸ਼ਯ ਲਖਿ ਸਿੱਖ ਉਚਾਰੀ।
'ਸੁਨਿ ਭਾਈ! ਮੈਂ ਚੂਰਾ ਦੀਨਾ।
ਗੁਰ ਘਰ ਹਿਤ ਸਮੁਝਾਵਨ ਕੀਨਾ ॥੧੦॥
ਆਨਯੋ ਗੁਰੂ ਕਾਰ ਕੇ ਸਾਥ।
ਅਰਪਨ ਕਰਯੋ ਕਿ ਨਹਿਂ ਢਿਗ ਨਾਥ?
ਇਨਹਿਂ ਨਿਹਾਰਨਿ ਕਯੋਂਹੁਂ ਨ ਕੀਨਾ[2]?
ਸੋ ਤੈਂ ਆਨਿ ਕਹਹੁ ਕਿਸ ਦੀਨਾ? ॥੧੧॥
ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਦਯੋ ਜਿ ਨਹਿਂ ਤਬਿ?
ਆਨ ਅਰਪਨਾ ਕਰੀਅਹਿ ਸੋ ਅਬਿ।'
ਗੁਰ ਮਾਯਾ ਚੇਤੋ ਬਿਰਮਾਯੋ।
ਲੋਭ ਲਹਿਰ ਮਹਿਂ ਗ਼ੋਤਾ ਖਾਯੋ ॥੧੨॥
ਜਿਸ ਨੇ[3] ਬਡੇ ਬਡੇ ਡਹਿਕਾਏ।
ਕਹਾ ਬਪੁਰਾ ਚੇਤੋ ਠਹਿਰਾਏ।
ਨਟ ਕਰਿ[4] ਕਹਨਿ ਲਗਯੋ ਮੁਖ ਕੂਰ।
'ਮੂਰਖ! ਕਰਹਿ ਨ ਤ੍ਰਾਸ ਹਜ਼ੂਰ? ॥੧੩॥
ਭੋ ਸਿਖ! ਤੂੰ ਭੋਰਾ ਮਤਿ ਹਉਰਾ।
ਬਿਸਰਯੋ ਹੋਇ, ਦੀਨਿ ਕਿਸ ਔਰਾ।

---

[1]ਸਭ ਕੁਛ ਜਾਣਨਹਾਰ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਐਉਂ ਕਿ ਮਾਨੋਂ) ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ (ਇਕ) ਸਿੱਖ ਘੱਲਿਆ ਕਿ ਚੇਤੋ ਨੂੰ ਲਿਆਓ ਏਧਰ।
[2]ਇਨ੍ਹਾਂ (ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ) ਕਿਵੇਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ?
[3]ਭਾਵ ਜਿਸ ਮਾਇਆ ਨੇ।
[4]ਮੁੱਕਰ ਕੇ।

ਸਿਮਰਨ ਕਰਿ, ਦੀਨੋ ਕਿਸ ਹਾਥ?
ਮਹਾਂ ਮੇਲ ਹੋਤੋ ਜਿਹ ਸਾਥ' ॥੧੪॥
ਸੁਨਿ ਕਲਗੀਧਰ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਉਚਾਰੇ।
'ਭੋ ਚੇਤੋ! ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਪਜਾਰੇ।
ਸਿਖ ਨੇ ਕੀਨਿ ਭਾਵਨਾ ਜੋਇ।
ਮੁਝ ਸੋਂ ਦੇਹੁ, ਪੁਰੀਅਹਿ ਸੋਇ ॥੧੫॥
ਲੀਜਹਿ ਫਿਰ, ਇਕ ਦੁਇ ਦਿਨ ਮਾਂਹੀ।
ਦੇਖਿ ਰਖਹਿਂ ਤੁਝ ਤੇ ਹਮ ਨਾਂਹੀ।'
ਨਿਡਰ ਹੋਇ ਕਰਿ ਕੋਪ ਉਚਾਰਜੋ।
'ਇਹੁ ਤੌ ਸਾਕਤ ਗੁਰ ਕੋ ਮਾਰਜੋ ॥੧੬॥
ਆਇ ਹਜ਼ੂਰ ਕੂਰ ਬਡ ਕਹਜੋ।
ਸਮੁਝ ਬਿਨਾ ਗੁਰ! ਸਚ ਕਹਿ ਗਹਜੋ[1]।
ਸਿਖ ਬਪੁਰਾ ਕਜਾ ਇਸ ਕੋ ਭਾਖੋ[2]।
ਹਮ ਕੋ ਝੂਠ ਜਾਨਿ ਗੁਰ ਕਾਖੋ[3] ॥੧੭॥
ਲਾਖਹੁਂ ਲਜਾਵਹਿਂ ਦਰਬ ਅਗਾਰੀ।
ਹਮਰੀ ਸਭਿ ਦੇਸ਼ਨਿ ਪਤ ਭਾਰੀ।
ਜੌਂ ਨ ਦੇਤਿ ਸੋ ਭਿ ਪਿਖਿ ਦੇਵੈ[4]।
ਆਗੈ ਧਰਿ ਸ਼ਰਧਾ ਗੁਰ ਸੇਵੈਂ ॥੧੮॥
ਹਮ ਬਹੁਤੇ ਨਿਜ ਕਾਜ ਸੁਧਾਰੈਂ।
ਨਹਿਂ ਕੀਮਤਿ ਉਰ ਗੁਰੂ ਬਿਚਾਰੈਂ।
ਝੂਠ ਸਾਚ ਕੋ ਬਹੁ ਬਿਵਹਾਰ।
ਨਹਿਂ ਜਾਨੈ ਗੁਰ ਇਨ ਕੀ ਸਾਰ ॥੧੯॥
ਕਜਾ ਸਿਖ ਰੰਕ ਕੂਰ ਇਹੁ ਕਹੈ।
ਹਮ ਕੋ ਤਸਕਰ ਸਮ ਗੁਰ ਲਹੈਂ।
ਵਸਤੁ ਸੈਂਕਰੇ ਹਮ ਨਿਤ ਲਜਾਵੈਂ।
ਦਿਖਰਾਵਹਿ ਕੋ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਵਹਿਂ ॥੨੦॥
ਗੁਰੂ ਖਜ਼ਾਨੇ ਅਰਪਨਿ ਕਰੈਂ।
ਸਭਿ ਗੁਰ ਨਿਕਟ ਰੀਤ ਇਮ ਧਰੈਂ।'

---

[1]ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਨੇ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾ ਸੱਚ ਕਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।
[2]ਸਿਖ ਕੰਗਲਾ ਹੈ ਇਸਦੇ ਕਹੇ ਦਾ ਕੀ (ਵਜ਼ਨ) ਹੈ [ਬਪੁਰਾ = ਵਿਚਾਰਾ, ਕੰਗਲਾ।
[3](ਕਖ ਵਾਂਙੂ ਹੌਲਾ) ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ (ਅ) ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ।
[4]ਜੇ (ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਨਾ ਦੇਵੇ (ਸਾਨੂੰ) ਦੇਖਕੇ ਉਹ ਬੀ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੁਨਿ ਸਕੋਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਚਾਰੀ।
'ਲੋਭ ਲਹਿਰ ਚੇਤੋ! ਮਤਿ ਮਾਰੀ ॥੨੧॥
ਝੂਠ ਸਾਚ ਬਿਵਹਾਰ ਘਨੇਰੇ।
ਪਰਖਨਿ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਮਤ ਮੇਰੇ[1]।
ਸੋ ਅਬਿ ਸਗਰੀ ਤੋਹਿ ਦਿਖਾਵਹੁਂ।
ਕਰਿ ਕੀਮਤਿ ਕੋ ਫਲ ਪਹੁੰਚਾਵਹੁ ॥੨੨॥
ਜਥਾ ਭਾਵਨੀ ਤਸੋਂ ਫਲ ਪਾਵੈਂ।
ਅਬਿ ਹਮ ਦੇਹਿਂ, ਨ ਦੇਰ ਲਗਾਵੈਂ।'
ਪੰਚ ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬੁਲਾਏ।
ਬਡ ਮਸੰਦ ਕੇ ਸਦਨ ਪਠਾਏ ॥੨੩॥
'ਇਸ ਕੇ ਘਰ ਪਰ ਅਹੈ ਚੁਬਾਰਾ।
ਤਿਸ ਮਹੁਂ ਤਾਕੀ ਲਗਹਿ ਕਿਵਾਰਾ।
ਪਟ[2] ਲਪੇਟ ਤਹਿਂ ਰਾਖ੍ਯੋ ਚੂਰਾ।
ਸਿਖ ਕੋ ਦਿਯੋ ਹੁਤੋ ਜੋ ਰੂਰਾ' ॥੨੪॥
ਹੁਕਮ ਸੁਨਤਿ ਸਿਖ ਪੰਚਹੁਂ ਧਾਏ।
ਤਬਿ ਚੇਤੋ ਨਿਜ ਗ੍ਰੀਵ ਨਿਵਾਏ।
ਅਵਨੀ ਖਨਤਿ ਨ ਨੈਨ ਉਠਾਏ।
ਅੰਤ ਸਮਾ ਜਿਸ ਪਹੁੰਚ੍ਯੋ ਆਏ ॥੨੫॥
ਘਰ ਮਹਿਂ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ੇ ਚਰ੍ਹੇ ਚੁਬਾਰੇ।
ਤੋਰੀ ਸਾਂਕਰ ਖੋਲਿ ਕਿਵਾਰੇ।
ਤਤਛਿਨ ਚੂਰਾ ਲਯੋ ਨਿਕਾਸ।
ਆਨ੍ਯੋਂ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਕੇ ਪਾਸ ॥੨੬॥
ਅਦਭੁਤ ਚੂਰਾ ਸੁੰਦਰ ਦੇਖਾ।
ਸਿਖ ਪਰ ਕੀਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਸ਼ੇਖਾ।
'ਭਯੋ ਨਿਹਾਲ ਸਕਲ ਦੁਖ ਮੇਟਾ।
ਅੰਤ ਬਿਖੈ ਹੋਇ ਨ ਜਮ ਭੇਟਾ' ॥੨੭॥
ਪੁਨ ਚੇਤੋ ਕੋ ਬੂਝਨਿ ਕਿਯੋ।
'ਤਸਕਰ ਪਾਪੀ! ਇਹ ਕਸ਼ਾ ਭਯੋ?
ਨਹਿਂ ਮੇਰੋ ਪਰਤਾਪ ਪਛਾਨਾ?
ਚੂਰੇ ਬਿਖੈ ਲੋਭ ਕੋ ਠਾਨਾ ॥੨੮॥

---

[1]ਸਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਵਿੱਚ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਝੂਠੇ ਸੱਚੇ ਦੀ) ਪਰਖਨਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ।
[2]ਰੇਸ਼ਮ ਵਿੱਚ (ਅ) ਕਪੜੇ ਵਿਚ।

ਤਊ ਚੁਰਾਵਤਿ ਮੂਢ ਹਮੇਸ਼।
ਰਹੇ ਛਿਮਾ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਅਸ਼ੇਸ਼।
ਅਬਿ ਇਹ ਸਿਖ ਕੋ ਝੂਠਾ ਕਹੇ।
ਬਾਰ ਬੁੱਧਿ[1] ਮੋ ਕਉ ਉਰ ਲਹੇ ॥੨੯॥
ਤਾੜਤਿ ਸਿਖ ਕੋ ਮੋਹਿ ਹਦੂਰਾ।
ਕੂਰੇ ਆਪ, ਕਹੈ ਇਸ -ਕੂਰਾ-।
ਸਾਕਤ ਆਪ, ਕਹੈ -ਸਿਖ ਸਾਕਤ[*]-।
ਮਤਿ ਹਤਿ ਨਿਜ -ਇਸ ਮਤਿ ਹਤਿ- ਭਾਖਤਿ ॥੩੦॥
ਭਰੇ ਗਰਬ ਗੁਰ ਦਰਬ ਚੁਰਾਏ।
ਮਮ ਸੰਗਤਿ ਕੋ ਬਹੁ ਦੁਖਦਾਏ[*]।
ਅਬਿ ਮੈਂ ਅਪਨੀ ਜੋ ਬੁਧਿ ਬਾਲ।
ਕਰਿ ਦਿਖਰਾਵਹੁਂ ਇਸੈ ਬਿਸਾਲ' ॥੩੧॥
ਭਾਖ੍ਯੋ ਹੁਕਮ 'ਕਰਾਹਾ ਲ੍ਯਾਵਹੁ।
ਗੁੜ ਜਲ ਪਾਵਹੁ ਬਹੁੜ ਤਪਾਵਹੁ।
ਚੇਤੋ ਕੌ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਵਹੁ।
ਹੈ ਪਲੀਤ ਅਬਿ ਪਾਕ ਬਨਾਵਹੁ ॥੩੨॥
ਬਾਲ ਬੁੱਧਿ ਕੇ ਲਖਹੁ ਸੁਭਾਊ।
ਜਸ ਕਛੁ ਕਰ੍ਯੋ ਸੁ ਤਸ ਫਲ ਪਾਊ।'
        ਗਹਿ ਸਿੱਖਨ ਤਿਸ ਵਹਿਰ ਨਿਕਾਰਾ।
        ਗੁੜ ਤਪਾਇ ਬਹੁ ਊਪਰ ਡਾਰਾ ॥੩੩॥
ਕੜਛਾ ਭਰਿ ਭਰਿ ਊਪਰ ਪਾਵਹਿਂ।
ਬਹੁ ਪਾਪਨ ਕੀ ਮੈਲ ਮਿਟਾਵਹਿਂ।
ਕਿਤਿਕ ਕਾਲ ਮਹਿਂ ਨਿਕਸੇ ਪ੍ਰਾਨਾ[+]।
ਦੇਖਤਿ ਸਭਿ ਨੇ ਉਰ ਡਰ ਮਾਨਾ ॥੩੪॥
ਦਬਕੇ[2] ਸਗਰੇ ਖੋਟ ਕਰਨਿ ਤੇ।

---

[1]ਬਾਲ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ।
[*]ਸਿਖੀ ਦੇ ਦੁੱਖ ਪਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੀੜਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।
[*]ਸਿਖੀ ਦੇ ਦੁੱਖ ਪਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੀੜਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।
[+]ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਦਬਕਾਉਣ ਲਈ ਤੇ ਦਬਕਾਕੇ ਬਕਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਤਾਵੇ ਤੇ ਡਰ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦਿਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਚਾਹੇ ਚੇਤੂ ਕਿਤਨਾ ਪਾਪੀ ਸੀ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ। ਤਵਾ: ਖਾਲਸਾ ਵਿਚ ਐਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-''ਉਸ ਦੀ (ਚੇਤੋ ਦੀ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ। ਭਾਵੇਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਕੇ ਚੇਤੋ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਛੁਡਾ ਦਿਤਾ ਪਰ ਤਾੜਨਾ ਸਭਨਾਂ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੋਈ''।
[2]ਡਰੇ।

ਡਰੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਧਰਨ ਤੇ।
ਸਭਿ ਮਸੰਦ ਮਨ ਖੋਟੇ ਹੋਇ[1]।
-ਮਹਾਂ ਮਸੰਦ ਹਤਜੋ ਜਿਨ ਸੋਇ ॥੩੫॥
ਦਰਸ ਚੰਡਕਾ ਉਲਟੋ ਪਰਜੋ।
ਮਾਰਨ ਲਗਜੋ ਨਰਨਿ ਰਿਸ ਭੂਜੋ।
ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਬਾਕ ਕਿਸ ਸੋ ਨਹਿਂ ਕਹੈਂ।
ਫਿਰੇ ਤੌਰ ਸਭਿਹਿਨਿ ਸੋਂ ਰਹੈਂ ॥੩੬॥
ਬਰਣ ਬਦਨ ਕੋ ਅਰੁਨ ਬਡੇਰੇ।
ਉੱਗ੍ਰ ਬਿਲੋਚਨ ਤੇ ਸਭਿ ਹੇਰੇਂ-।
ਪ੍ਰਤਿ ਉੱਤਰ ਕੋ ਕਹਿ ਨ ਸਕੰਤੇ[2]।
ਆਪ ਆਪਨੇ ਚਿਤ ਡਰਪੰਤੇ[3] ॥੩੭॥
ਪੁਨ ਸੋਧਨਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਚਾਹਤਿ।
ਪਰਖਨਿ ਸਿੱਖੀ ਬੀਚ ਉਮਾਹਤਿ।
-ਖੋਜਨਿ ਕਰਿ ਕੈ ਪੰਥ ਚਲਾਵਨਿ।
ਅਜਬ ਖਾਲਸਾ ਕਰੌਂ ਉਪਾਵਨ- ॥੩੮॥
ਰਿਦੈ ਮਨੋਰਥ ਕੋ ਧਰਿ ਐਸੇ।
ਚਿਤਵਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਬਿਧਿ ਤੈਸੇ।
ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੇ ਸੰਗਤਿ ਆਈ।
ਜਿਸ ਮਹਿਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿਖ ਸਮੁਦਾਈ ॥੩੯॥
ਚਹੂੰ ਦਿਸ਼ਿਨਿ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਕਾਰੇ।
ਪਠੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਪੁਰਿ ਸਾਰੇ।
ਧਰਿ ਧਰਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤਜਾਗਿ ਨਿਜ ਘਰ ਕੋ।
ਪ੍ਰਸਥਾਨੇ ਸਭਿ ਆਨੰਦ ਪੁਰਿ ਕੋ ॥੪੦॥
ਜਥਾਸ਼ਕਤਿ ਕਰ ਲੀਨਿ ਅਕੋਰ।
ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਹੁਕਮ ਚਲੇ ਗੁਰ ਓਰ।
ਆਨਿ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਮੇਲਾ ਭਯੋ।
ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਕੋ ਪਿਖਿ ਲਯੋ ॥੪੧॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਚੇਤੋ ਮਸੰਦ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਖੋੜਸਮੋ ਅੰਸੂ ॥੧੬॥

---

[1]ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ....।
[2]ਅਗੋਂ ਪਰਤਕੇ ਉਤਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।
[3](ਐਉਂ ਸੋਚਕੇ) ਆਪਣੇ ਚਿੱਤਾਂ ਵਿਚ ਡਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪ੍ਰਤਿਉਤਰ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਦੇ ਸਕਦਾ।

੧੭. [ਸਿੱਖੀ ਪਰਖਣ ਦੇ ਤਾਉ ਤੇ ਕਸਵੱਟੀਆਂ]

੧੬<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੮

ਦੋਹਰਾ: ਭਯੋ ਮੇਲ ਜਬਿ ਅਨੰਦਪੁਰਿ, ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਸਿਖ ਆਇ।
ਭਈ ਭੀਰ ਦੀਰਘ ਤਹਾਂ, ਦਰਸ ਚਾਹਿ ਅਧਿਕਾਇ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਤਬਹਿ ਮੇਵਰੋ ਗੁਰ ਢਿਗ ਗਯੋ।
ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰਤਿ ਭਯੋ।
'ਮਹਾਰਾਜ! ਸੰਗਤਿ ਸਮੁਦਾਈ।
ਸੁਨਿ ਆਇਸੁ ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਆਈ ॥੨॥
ਬਾਂਛਤਿ ਦਰਸ਼ਨ ਚੰਦ ਤੁਹਾਰੋ।
ਜਿਮ ਚਕੋਰ ਤਿਮ ਮਿਲੇ ਹਜ਼ਾਰੋਂ।
ਸਾਗਰ ਸਮ ਉਮਡੇ ਗਨ ਆਏ।
ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਪੁਰਿ ਕੇ ਡੇਰੇ ਪਾਏ' ॥੩॥
ਸੁਨਿ ਕਲਗੀਧਰ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ।
'ਜਹਾਂ ਦਮਦਮਾ ਊਚ ਮਹਾਨਾ।
ਤਿਸ ਕੇ ਨਿਕਟ ਉਤੰਗ[1] ਸਥਾਨਾ।
ਤਹਾਂ ਸੁਧਾਰਹੁ ਬਹੁ ਮੈਦਾਨਾ ॥੪॥
ਪੁਨ ਸ਼ਮਿਯਾਨੇ ਤਹਾਂ ਲਗਾਵਹੁ।
ਤੰਬੂ ਰੁਚਿਰ ਕਨਾਤ ਤਨਾਵਹੁ।'
ਸੁਨਤਿ ਮੇਵਰੋ ਬਾਹਿਰ ਆਯੋ।
ਸਭਿ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹਜ਼ੂਰ ਸੁਨਾਯੋ ॥੫॥
ਤੂਰਨ ਦਾਸ ਸੰਭਾਰਨਿ ਕੀਨੇ।
ਹੁਇ ਆਇਸੁ ਅਨੁਸਾਰਿ ਪ੍ਰਬੀਨੇ।
ਲਗਿ ਨਰ ਗਨ ਸੋ ਥਾਇਂ ਸੁਧਾਰੀ।
ਬਿਖਮ ਹੁਤੀ ਕੀਨੀ ਸਮ ਸਾਰੀ ॥੬॥
ਪੁਨ ਤੰਬੂ ਇਕ ਰੁਚਿਰ ਲਗਾਯੋ।
ਬਹੁਤ ਦਰਬ ਜਿਸ ਊਪਰ ਲਾਯੋ।
ਦੀਰਘ ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਤਨੀ ਕਨਾਤ।
ਲਾਲ ਰੰਗ ਕੀ ਸ਼ੁਭਤਿ ਬਨਾਤ ॥੭॥
ਤਾਂਨਿ ਚਾਨਣੀ ਲਗਿ ਚਹੁੰ ਓਰ।
ਰੇਸ਼ਮ ਜ਼ਰੀ ਲਗੀ ਜਿਸ ਡੋਰ।
ਕਲਸ ਚੋਬ ਕੰਚਨ ਕੇ ਬਨੇ।

---
[1] ਉੱਚਾ।

ਦਮਕਤਿ ਹੀਰੇ ਉਜਲ ਘਨੇ ॥੮॥
ਮੁਕਤਾ ਝਾਲਰ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹੈ।
ਅਵਿਲੋਕਤਿ ਸਭਿ ਕੋ ਮਨ ਮੋਹੈ।
ਰਾਖ੍ਯੋ ਬੀਚ ਬਿਸਾਲ ਮਦਾਨੇ।
ਏਕ ਪੌਰ ਹਿਤ ਆਵਨ ਜਾਨੇ ॥੯॥
ਕਰਿ ਸਭਿ ਕਿਰਤ ਜਾਇ ਤਬਿ ਦਾਸ।
ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸ ਕਰੀ ਅਰਦਾਸ।
ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੇਵਕ ਔਰ ਬੁਲਾਯੋ।
ਏਕਾਕੀ ਹ੍ਵੈ ਅਸ ਫੁਰਮਾਯੋ ॥੧੦॥
'ਪਰੇ ਨਿਸਾ ਤਮ ਦੀਰਘ ਛਾਈ।
ਪੰਚ ਛਾਂਗ ਲਿਹੁ ਸੰਗ ਛਪਾਈ।
ਤੁਝ ਬਿਹੀਨ[1] ਕੋ ਦੇਖੈ ਨਾਂਹੀ।
ਜਾਇ ਸੁ ਬੰਧਹੁ ਤੰਬੂ ਮਾਂਹੀ' ॥੧੧॥
ਰਜਨੀ ਪਰੀ ਦਾਸ ਨੇ ਤੈਸੇ।
ਕਰੀ ਕਿਰਤ ਭਾਖੀ ਗੁਰ ਜੈਸੇ।
ਕਾਹੂੰ ਨਰ ਨਹਿੰ ਭੇਵ ਲਖਾਯੋ।
ਬਾਂਧਿ ਛਾਂਗ ਅੰਤਰ ਸੋ ਆਯੋ ॥੧੨॥
ਜਲ ਦਾਨਾ ਧਰਿ ਕਰਿ ਤਿਨ ਨੇਰੇ।
ਨਿਕਸ੍ਯੋ ਵਹਿਰ ਸੁ ਰੱਛਕ ਹੇਰੇ।
ਤਿਨ ਸੋਂ ਗੁਰ ਕੋ ਹੁਕਮ ਸੁਨਾਵੈ।
'ਨਹਿੰ ਅੰਤਰਿ ਕੋ ਪਰਵਿਸ਼ਨ ਪਾਵੈ' ॥੧੩॥
ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਕੈ ਸਮੁਦਾਈ।
ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਨਿਸਾ ਬਿਤਾਈ।
ਭਈ ਭੋਰ ਸਤਿਗੁਰ ਫੁਰਮਾਯੋ।
'ਸਭਿ ਸੰਗਤ ਕੋ ਦੇਹੁ ਸੁਨਾਯੋ ॥੧੪॥
-ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਹੁ ਸਕਲ ਹਰਖਾਏ।
ਬਾਂਛਤਿ ਲੇਹੁ ਕਾਮਨਾ ਪਾਏ-।'
ਸੁਨਿ ਨਕੀਬ ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੇ ਡੇਰੇ।
ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਹੁਕਮ ਸੁਨਾਯੋ ਟੇਰੇ ॥੧੫॥
'ਛੋਟੋ, ਬਡੋ, ਧਨੀ ਸਿਖ, ਨਿਰਧਨ।
ਸਭਿ ਪਹੁਂਚਹਿਂ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ।'

---

[1]ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ।

ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਭਿ ਪਹਿਰਿ ਸਰੀਰ।
ਚਲੇ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਰਵਨ ਸਧੀਰ[1] ॥੧੬॥
ਚਮਰ ਚਾਰੁ ਢੁਰਤੋ ਚਿਤ ਚੋਰਤਿ।
ਕਲਗ਼ੀ ਝੁਲਤਿ ਝਲਕ ਛਬਿ ਛੋਰਤਿ।
ਸੰਗ ਬਹੁਤ ਸਿੱਖਨ ਭਟ ਭੀਰਾ।
ਡੇਰੇ ਮਹਿਂ ਗੇ ਗੁਨੀ ਗਹੀਰਾ ॥੧੭॥
ਗਿਲਮ ਗ਼ਲੀਚ[2] ਫਰਸ਼ ਰਮਣੀਕਾ।
ਪਸ਼ਮ ਰੰਗ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਨੀਕਾ।
ਹੀਰੇ ਜਰਤਿ ਪੁਰਟ[3] ਕੇ ਪਾਵੇ।
ਸੁੰਦਰ ਬੀਚ ਪ੍ਰਯੰਕ ਸੁਹਾਵੇ ॥੧੮॥
ਤਿਸ ਪਰ ਚਢਿ ਬੈਠੇ ਦੁਤਿ ਪਾਵਤਿ।
ਆਵਤਿ ਚਲੇ ਸਿਖ ਹਰਖਾਵਤਿ।
ਦਰਸ ਲਾਲਸਾ ਰਿਦੈ ਨ ਥੋਰੀ।
ਆਨਿ ਪਹੁਚੇ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਓਰੀ ॥੧੯॥
ਸੋਹਤਿ ਸੁਠ ਸੋਢੀ ਕੁਲ ਟੀਕਾ।
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਹਿਂ ਭਾਵ ਧਰਿ ਜੀ ਕਾ।
ਜੁਗਲ ਚਰਨ ਅੰਬੁਜ ਅਰੁਨਾਰੇ।
ਨਖ ਪਿਖਿ ਸਸਿ ਟੁਕਰਾ ਦੁਤਿਹਾਰੇ[4] ॥੨੦॥
ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਅਧਿਕ ਰੇਖਾ ਜੁਤਿ ਤਰਵਾ[5]।
ਸੋ ਦੁਤਿ ਜਾਨਹਿ ਜਿਨਹਿ ਨਿਹਰਿਵਾ[6]।
ਜੁਗਲ ਜੰਘ ਕਦਲੀ ਇਕਸਾਰੀ[7]।
ਕਟ ਮਹਿਂ ਕਾਛੀ ਕਛੀ ਛਬਿ ਨਜਾਰੀ ॥੨੧॥
ਕੁੰਭੀ ਡਿੰਭੁ ਸੁੰਡ ਭੁਜਦੰਡੇ[8]।

---

[1]ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਚਾਲ ਵਾਲੇ ਧੀਰਜਵਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਚੱਲੇ।
[2]ਉਂਨ ਦੇ ਬਿਛੌਣੇ ਤੇ ਗ਼ਲੀਚੇ
[ਫਾ:, ਗਲੀਮ = ਉਂਨ ਦਾ ਵਿਛੌਣਾ। ਮੁਲਤਾਨ ਸ਼ੁਜਾਵਾਦ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਗਿਲਮ ਦਰੀ ਨੂੰ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ]।
[3]ਸੋਨੇ ਦੇ
[ਸੰਸ:, ਪੁਰਟ]।
[4]ਚੰਦ ਦੀਆਂ ਟੁਕੜੀਆਂ ਨਹੁਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਆਪਣੀ ਦੁਤੀ ਹਾਰ ਦੇਣ।
[5]ਤਲੀਆਂ।
[6]ਜਿਸਨੇ ਡਿੱਠੀਆਂ ਹਨ।
[7]ਕੇਲੇ ਵਾਂਗੂ ਇਕਸਾਰ ਹਨ।
[8]ਭੁਜਦੰਡੇ ਹਾਥੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸੁੰਡ ਵਰਗੇ ਹਨ। [ਸੰਸ:, ਕੁੰਭੀ = ਹਾਥੀ। ਸੰਸ:, ਡਿਭ = ਬੱਚਾ (ਅ) ਬਨਾਵਟ]।

ਕੰਚਨ ਅੰਗਦ ਮੰਡਨ ਮੰਡੇ[1]।
ਕਟ ਮਹਿਂ ਜਟਤਿ ਤੁਨੀਰ[2] ਸੁਹਾਯੋ।
ਚੰਦ੍ਰਹਾਸੁ ਇਕ ਦਿਸ਼ਿ ਛਬਿ ਪਾਯੋ ॥੨੨॥
ਧਨੁਖ ਕਠੋਰ ਸਕੰਧੇ ਧਾਰਾ।
ਕੋਸਨ ਲਗਿ ਜਿਸ ਕੀ ਹੈ ਮਾਰਾ।
ਪੰਕਜ ਪਾਨ ਬਾਨ ਇਕ ਲੀਨੇ।
ਕਬਿ ਕਬਿ ਫੇਰਿ ਪਿਖਹਿਂ ਦ੍ਰਿਗ ਦੀਨੇ ॥੨੩॥
ਅੰਸ ਉਤੰਗ[3] ਸਿੰਘ ਕੀ ਨਜਾਈ।
ਜਾਮਾ ਗਰੇ ਬਿਮੋਲ ਸੁਹਾਈ।
ਉਰ ਬਿਸਤਾਰ[4] ਮੋਤੀਅਨਿ ਮਾਲਾ।
ਝੁਲਤਿ ਝਮਕ ਦੁਤਿ ਹੋਤਿ ਉਜਾਲਾ ॥੨੪॥
ਸ਼ਮਸ ਬਦਨ ਪਰ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹੀ।
ਮਧੁਪਾਵਲ ਪੰਕਜ ਪਰ ਹੋਹੀ[5]।
ਕੁੰਡਲ ਚੰਚਲ ਕਾਨਨ ਮਾਂਹੀ।
ਮੁਖ ਮੰਡਲ ਪਰ ਸ਼ੋਭਤਿ ਛਾਹੀਂ[6] ॥੨੫॥
ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਰੇ ਦ੍ਵੈ ਨੈਨ ਰਸੀਲੇ।
ਚਿਤਵਨ ਤਿਰਛੇ ਛਕਤਿ ਛਬੀਲੇ।
ਬਿਨ ਗੁਨ ਧਨੁਖ ਕੁਟਲ ਅਸ ਭੌਹੈਂ[7]।
ਭਾਲ ਭਾਗ ਭਰਿ ਹੁਇ ਸਭਿ ਸੌਹੈਂ ॥੨੬॥
ਚਿਕਨੇ ਕੇਸ ਪਾਸ ਸਰੁਸਾਏ[8]।
ਜਨੁ ਪੰਨਗ ਛੌਨਾ[9] ਸਮੁਦਾਏ।
ਸੀਸ ਬੰਧੀ ਉਸ਼ਨੀਕ[10] ਸੁਹਾਈ।
ਊਪਰ ਜਿਗਾ ਅਧਿਕ ਛਬਿ ਛਾਈ ॥੨੭॥

---

[1]ਸੋਨੇ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਬਹੁੱਟੇ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹਨ। (ਅ) ਮੰਡਨ = ਬਹੁੱਟਾ ਨਾਮੇ ਗਹਿਣਾ। ਮੰਡੇ = ਸਜ ਰਹੇ ਹਨ।
[2]ਜੜਾਊ ਭੱਥਾ।
[3]ਮੋਂਡੇ ਉਚੇ ਹਨ। [ਸੰਸ, ਅੰਸ਼]।
[4]ਚੌੜੀ ਛਾਤੀ ਪਰ।
[5](ਜਿਵੇਂ) ਭੌਰਿਆਂ ਦੀ ਪੰਗਤੀ ਕਵਲ ਪਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
[6](ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਝਲਕ।
[7]ਭੌਹਾਂ ਐਸੀਆਂ ਟੇਢੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਚਿੱਲੇ ਬਿਨਾਂ ਧਨੁਖ।
[8]ਫਾਹੀ ਦੇ ਸਦਰਸ਼ ਹੈਨ।
[9]ਸੱਪ ਦੇ ਬੱਚੇ।
[10]ਦਸਤਾਰ।

ਕਲਗ਼ੀ ਝੁਲਤਿ ਉਤੰਗ ਸੁਰੰਗਾ[1]।
ਜਟਤਿ ਜਵਾਹਰ ਜੇ ਬਹੁ ਰੰਗਾ।
ਪੁਰਟ ਦੰਡ ਜਟਤੀ ਬਹੁ ਜਾਂਹੀ।
ਢੁਰਤਿ ਚੌਰ ਚਾਰਹੁੰ ਦਿਸ਼ਿ ਮਾਂਹੀ[2] ॥੨੮॥
ਜਗਮਗ ਭੂਖਨ ਕਰਤਿ ਸਰੀਰਾ।
ਬੈਠੇ ਬਿਕਸਤਿ ਮੁਖ ਬਰ ਬੀਰਾ।
ਹਿੰਦੁ ਧਰਮ ਰੱਛਕ ਗੁਨ ਸਾਗਰ।
ਤੁਰਕ ਤਰੁਨਿ ਤੋਰਨਿ ਗਜ ਨਾਗਰ ॥੨੯॥
ਜੇ ਅਸ ਧਜਾਨ ਰਿਦੇ ਮਹੁਂ ਧਰਿਹੀਂ।
ਬਿਨੁ ਪ੍ਰਯਾਸ ਜਗ ਸਾਗਰ ਤਰਿਹੀਂ।
ਤਬਿ ਸੰਗਤਿ ਸਗਰੀ ਚਲਿ ਆਈ।
ਪਦ ਪੰਕਜ ਬੰਦਹਿਂ ਸਿਰ ਨਜਾਈ ॥੩੦॥
ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸੋਂ ਪਿਖਹਿਂ ਗੁਸਾਈਂ।
ਬੈਠੇ ਸੁੰਦਰ ਸਭਾ ਲਗਾਈ।
ਹੁਤੋ ਹਾਥ ਮਹਿਂ ਤੀਛਨ ਤੀਰਾ।
ਸੋ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਿ ਬੀਚ ਤੁਨੀਰਾ[3] ॥੩੧॥
ਖੜਗ ਖੈਂਚਿ ਕਰ ਲੀਨਸਿ ਚਮਕਤਿ।
ਥਹਿਰਤਿ ਮਨਹੁਂ ਦਾਮਨੀ ਦਮਕਤਿ।
ਘਨ ਸੁਰ ਸਮ ਬੋਲੇ ਗੁਨ ਖਾਨੀ।
'ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਪ੍ਰਿਯਾ ਮਹਾਨੀ ॥੩੨॥
ਅਤਿ ਪ੍ਰਿਯ ਸਿੱਖ ਅਹੈ ਕੋ ਮੇਰਾ?
ਅਪਨੋ ਸੀਸ ਦੇਹਿ ਇਸ ਬੇਰਾ।
ਕਾਰਜ ਪਰਜੋ ਆਨ ਇਸ ਕਾਲਾ।
ਪੂਰਵਹਿ ਸਿਰ ਦੇ ਅਬਹਿ ਬਿਸਾਲਾ' ॥੩੩॥
ਅਸ ਕਹਿ ਤੂਸ਼ਨ ਕੀਨ ਗੁਸਾਈਂ।
ਕਰਾਚੋਲ[4] ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਲਗਾਈ।
ਸੁਨਤਿ ਬਾਤ ਸਗਰੇ ਬਿਸਮਾਏ।
ਧੀਰਜ ਤਜਾਗ ਦੀਨਿ ਸਿਰ ਨਜਾਏ ॥੩੪॥

---

[1]ਸੁਹਣੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ।
[2]ਸੋਨੇ ਦੀ ਡੰਡੀ ਵਾਲਾ, ਜੜਾਊ ਚੌਰ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ ਢੁਰ ਰਿਹਾ ਹੈ [ਸੰਸ:, ਪੁਰਟ = ਸੋਨਾ]।
[3]ਭੱਥੇ ਵਿਚ।
[4]ਤਲਵਾਰ।

ਗੁਰ ਦਿਸ਼ਿ ਦੇਖਿ ਸਕੈ ਨਹਿੰ ਕੋਊ।
ਉੱਗ੍ਰ ਤੇਜ ਮੁਖ ਰਕਤੇ ਹੋਊ।
ਖਜਾਲ ਟਲਾਇ ਪ੍ਰਭੁ ਕੁਛ ਕਾਲਾ।
ਪੁਨ ਬੋਲੇ 'ਸੁਨਿ ਸੰਗਤਿ ਜਾਲਾ! ॥੩੫॥
ਕੋ ਸਿਖ ਪ੍ਰਿਯ ਮੁਝ ਦੇਇ ਸੁ ਦਾਨਾ।
ਕਰਹਿ ਕਾਜ ਅਰਪਹਿ ਨਿਜ ਪ੍ਰਾਨਾ।
ਦੇਹ ਅਹੰ ਕਹੁ ਤਜਿ ਕਰਿ ਦੂਰ।
ਧੀਰਜ ਧਰਿ ਦੇ ਸੀਸ ਹਜ਼ੂਰ' ॥੩੬॥
ਪੁਨ ਸੁਨਿ ਸੰਗਤਿ ਤੂਸ਼ਨ ਕੀਨਾ।
ਸਨਮੁਖ ਹੋਇੰ ਨ[1], ਮਨ ਨ ਪਤੀਨਾ।
ਚਮਕੈ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਕਰ ਮਾਂਹੀ।
ਧਾਰ ਸਕਯੋ ਧੀਰਜ ਕੋ ਨਾਂਹੀ ॥੩੭॥
ਬੈਠੇ ਕਿਤਿਕ ਬੇਰ ਜਬਿ ਬੀਤੀ।
ਕਹਯੋ ਬਚਨ ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਤਿਸ ਰੀਤੀ।
ਪਰਖਹਿਂ ਸਿੱਖਨਿ ਕੋ ਸੁਖਦਾਨੀ।
-ਲਾਖਹੁਂ ਸੰਗਤਿ ਮਹਿਦ ਮਹਾਂਨੀ ॥੩੮॥
ਬੀਜ ਅਹੈ ਕੈਧੋਂ ਰਹਿ ਨਾਂਹੀ।
ਜਿਸ ਤੇ ਹੋਇ ਸਰਬ ਨਿਰਬਾਹੀ।
ਕੇਹਰਿ ਹੋਤਿ ਏਕ ਹੀ ਬਨ ਮੈਂ।
ਕ੍ਵੈ ਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੈ ਡਰ ਧਰਿ ਮਨ ਮੈਂ ॥੩੯॥
ਤ੍ਰਿਤੀ ਬਚਨ ਜੇ ਪਰਤਉ ਖਾਲੀ।
ਪੁਨ ਕੋ ਹੋਤਿ ਸੰਗਤਿ ਤਿਸੁ ਵਾਲੀ[2]-।
ਦਯਾ ਸਿੰਘ[*] ਇਕ ਬਸੈ ਲਹੌਰ।
ਛੱਤ੍ਰੀ ਸਭਿ ਸਿੰਘਨਿ[+] ਸਿਰਮੌਰ ॥੪੦॥
ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰ ਕੀਨਿ ਤਬਿ ਤਾਂਹੀ।
-ਰੇ ਜਿਯ! ਜਿਯਤਿ ਸਦਾ ਕੋ ਨਾਂਹੀ।

---

[1]ਭਾਵ ਹੈ, ਸਨਮੁਖ ਤੱਕਣ ਨਾਂ।
[2](ਉਸ ਵੇਲੇ ਯਾ) ਉਸ ਸੰਗਤ ਦਾ ਫਿਰ ਵਾਲੀ ਕੌਣ ਹੁੰਦਾ।
[*]ਇਥੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਨਾਮ ਬੀ ਸਿੰਘ ਹੀ ਦਰਸਾਏ ਹਨ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਪਦ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਗਰੋਂ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਜੀਵਨ ਭਾਈ ਬੁੱਢਾ (ਕ੍ਰਿਤ: ਭਾ: ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ) ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜੇ ਨਾਉਂ ਐਉਂ ਦਸੇ ਹਨ, ਦਇਆ ਰਾਮ, ਧਰਮਦਾਸ, ਮੁਹਕਮ ਚੰਦ, ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਜੀ।
[+]ਸ਼ੁਧ ਪਾਠ 'ਸਿਖਨ' ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਐਸੋ ਸਮੋਂ ਨਹੀ ਪੁਨ ਪਾਵੈ।
ਸਤਿਗੁਰ ਕਾਜ ਸੀਸ ਤੁਵ ਆਵੈ ॥੪੧॥
ਇਤੀ ਬਿਲੰਬ ਕੀਨਿ ਧਿਕ ਤੋਹੀ।
ਸ੍ਵਾਮੀ ਬਚਨ ਨ ਸਨਮੁਖ ਹੋਹੀ[1]-।
ਇਮ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿ ਤੂਰਨ ਠਾਂਢਾ।
ਰਿਦੈ ਬਿਖੈ ਧੀਰਜ ਧਰਿ ਗਾਢਾ ॥੪੨॥
ਬਿਨਤੀ ਭਨੀ ਜੋਰਿ ਜੁਗ ਕਰ ਕੋ।
'ਲੀਜਹਿ ਸਤਿਗੁਰ! ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਕੋ।'
ਸੁਨਿ ਕਲਗੀਧਰ ਤਜ੍ਯੋ ਪ੍ਰਯੰਕਾ।
[2]'ਦੇਨੋ ਸਿਰ ਤੋ ਆਇ ਨਿਸ਼ੰਕਾ' ॥੪੩॥
ਇਮ ਕਹਿ ਗਹੀ ਬਾਂਹੁ ਤਿਸ ਕੇਰੀ।
ਤੰਬੂ ਮਹਿਂ ਲੈ ਗੇ ਬਿਨ ਦੇਰੀ।
ਹੁਤੋ ਫਰਸ਼ ਬਿਚ ਦਯੋ ਬਿਠਾਈ।
ਕਹ੍ਯੋ 'ਬੈਠਿ ਕਿਮ ਹ੍ਵੈ ਨ ਲਖਾਈ ॥੪੪॥
ਇਕ ਬਕਰੇ ਪਰ ਖੜਗ ਚਲਾਯੋ।
ਸੀਸ ਜੁਦਾ ਕਰਿ ਰਕਤ ਬਹਾਯੋ।
ਲੋਚਨ ਸ਼੍ਰਵਣ ਕਰੇ ਸਵਧਾਨਾ।
ਗੁਰ ਦਿਸ਼ਿ ਪਿਖਹਿਂ ਸਭਿਨਿ ਡਰ ਮਾਨਾ ॥੪੫॥
ਸ਼ਬਦ ਸੁਨ੍ਯੋ ਅਜ ਕਾਟਨਿ ਕੇਰਾ।
ਤੰਬੂ ਵਹਿਰ ਰਕਤ ਕੋ ਹੇਰਾ।
ਦੋਨਹੁਂ ਪਤੇ ਪਰਖ ਕਰਿ ਜਾਨਾ।
-ਸੰਘਾਰ੍ਯੋ ਸਿਖ- ਅਚਰਜ ਠਾਨਾ ॥੪੬॥
ਬਦਨ ਪੀਤ ਸਭਿ ਧੀਰਜ ਹਾਲੇ।
ਕੌਨ ਗੁਰੂ ਕੇ ਚਲਿਤ ਸੰਭਾਲੇ।
ਥਰਹਰਿ ਕੰਪੇ, ਹਹਿਰਹਿਂ ਉਰ ਮਹਿਂ।
ਅਨਿਕ ਕਲਪਨਾ ਕਲਪਤਿ ਗੁਰ ਮਹਿਂ ॥੪੭॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਸਿੱਖ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤ ਦਸਮੋ ਅੰਸੂ ॥੧੭॥

---

[1]ਸ੍ਵਾਮੀ ਦੇ ਬਚਨ (ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਕਿਉ) ਨਾ ਸਨਮੁਖ ਜਾ ਹੋਇਆ।
[2](ਅਤੇ ਬੋਲੇ:-)।

੧੮. [ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ]

੧੭<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੧੯

ਦੋਹਰਾ: ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕੋ ਧੀਰ ਦੇ, ਤੰਬੂ ਬਿਖੈ ਬਿਠਾਇ।
ਕਲ਼ਗੀਧਰ ਨਿਕਸੇ ਵਹਿਰ, ਰਿਸ ਜੁਤਿ ਬਦਨ ਦਿਖਾਇ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਸ਼੍ਰੋਣਤ ਭੀਗਯੋ ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾ।
ਨਰਨਿ ਲਖ੍ਯੋ ਗੁਰ ਹਤੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾ।
ਤਿਸੀ ਰੀਤਿ ਪੁਨ ਥਿਰੇ ਪ੍ਰਯੰਕਾ।
ਹੇਰਤਿ ਸਗਰੇ ਭਏ ਸਸ਼ੰਕਾ ॥੨॥
ਧੁਨਿ ਊਚੀ ਪੁਨ ਗੁਰੂ ਉਚਾਰਾ।
ਔਰ ਦੇਇ ਸਿਰ ਕੋ ਸਿਖ ਪਜਾਰਾ।
ਕਾਰਜ ਪਰ੍ਯੋ ਆਨ ਕਰਿ ਮੇਰਾ।
ਸਿਰ ਦੀਨੇ ਬਿਨ ਹੋਹਿ ਨ, ਹੇਰਾ[1] ॥੩॥
ਸੁਨਿ ਪਿਖਿ ਸਰਬ ਰਹੇ ਬਿਸਮਾਈ।
ਬੈਠੇ ਤੂਸ਼ਨ ਗ੍ਰੀਵ ਨਿਵਾਈ।
-ਪੂਰਬ ਤੌ ਸੰਭ੍ਰਮ[2] ਕੁਛ ਅਹੇ।
ਅਬਿ ਤੌ ਨਿਸ਼ਚੈ ਪਤਨੌ ਲਹੇ[3]- ॥੪॥
ਲਖ੍ਯੋ ਸਭਿਨਿ[4] -ਇਕ ਹਤ੍ਯੋ ਅਗਾਰੀ।
ਅਬਿ ਚਾਹਤਿ ਦੂਸਰ ਕੋ ਮਾਰੀ-।
ਕਿਤਿਕ ਬੇਰ ਪੁਨ ਕਹਿ ਜਗਦੀਸ਼ਾ।
'ਕੋ ਪਜਾਰੋ ਸਿਖ ਦੇਵਹਿ ਸੀਸਾ' ॥੫॥
ਜਬਿ ਹੂੰ ਤੀਜੋ ਬਚਨ ਉਚਾਰਾ।
ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਾ।
ਜਾਤਿ ਜਾਟ ਹਸਤਨ ਪੁਰਿ ਵਾਸੀ।
ਮਨ ਸੋਂ ਕਹਿ -ਕ੍ਯੋਂ ਭਾ ਪ੍ਰਨਿ ਨਾਸ਼ੀ[5] ॥੬॥
ਸਰਬ ਸਰੀਰ ਦੀਨਿ ਗੁਰ ਤਾਈਂ।
ਕਰਹਿਂ ਤਥਾ ਜਿਯ ਜਥਾ ਸੁਹਾਈ[6]।
ਗੁਰ ਕਰਤਬ ਮਹਿਂ ਕ੍ਯੋਂ ਕਰਿ ਸ਼ੰਕਾ।

---

[1](ਇਹ ਗਲ ਅਸਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਵੇਖ ਲਈ ਹੈ ਕਿ.......।
[2]ਸੰਸਾ।
[3]ਹੁਣ ਤਾਂ ਨਿਸਚੇ ਮਰਨਾ ਦਿੱਸਦਾ ਪਿਆ ਹੈ।
[4]ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਲਖ ਲਿਆ।
[5]ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਣ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਫਿਰਨਾ ਹੈਂ (ਜੋ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:-)
[6]ਜਿਵੇਂ ਜੀਯ ਵਿਚ ਆਵੇ ਤਿਵੇਂ ਕਰਨ (ਗੁਰੂ ਜੀ)।

ਬੈਠਿ ਰਹੵੋ ਮਨ ਮਾਨਿ ਅਤੰਕਾ[1]- ॥੭॥
ਇਮ ਬਿਚਾਰਿ ਤਤਛਿਨ ਹ੍ਵੈ ਠਾਂਢੋ।
ਸੰਗਤ ਪਿਖਹਿ ਧੀਰ ਧਰਿ ਗਾਢੋ।
ਕਹੵੋ ਨਿਸ਼ੰਕ ਜੋਰਿ ਜੁਗ ਕਰ ਕੋ।
'ਲਿਹੁ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਕੋ' ॥੮॥
ਦੇਖਿ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਿਯ ਉਠੇ ਪ੍ਰਯੰਕਾ।
ਗਹਿ ਭੁਜ ਲੈਗੇ ਤਹਾਂ ਨਿਸ਼ੰਕਾ।
ਤੰਬੂ ਬਿਖੈ ਜਾਇ ਬੈਠਾਯੋ।
ਖੜਗ ਛਾਂਗ ਪਰ ਤਬਹਿ ਚਲਾਯੋ ॥੯॥
ਸ਼ਬਦ ਸੁਨੵੋਂ ਅਰੁ ਸ਼੍ਰੌਣਤ ਹੇਰਾ।
ਸਭਿਨਿ ਲਖੵੋ ਸਿਖ ਕੋ ਕਟ ਗੇਰਾ।
ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਕੇ ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਵਾ।
'ਬੈਠਹੁ, ਬਹਿਰ ਨ ਕਰੋ ਲਖਾਵਾ[2]' ॥੧੦॥
ਸਜਿ ਸ਼੍ਰੋਣਤ ਜੁਤਿ ਅਸਿ[3] ਕਰ ਲੀਨੇ।
ਵਹਿਰ ਆਇ ਥਿਰ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਬੀਨੇ।
ਦੇਖਤਿ ਉੱਗ੍ਰ ਤੇਜ ਅਵਰੇਖਾ[4]।
ਸਭਿ ਕੇ ਅਚਰਜ ਹੋਤਿ ਵਿਸ਼ੇਖਾ ॥੧੧॥
ਫਿਰ ਗਈ ਕਾਚਨ ਮੁਖ ਜ਼ਰਦਾਈ[5]।
ਉਠਯੋ ਚਹਤਿ, ਨਹਿਂ ਗਮਨਯੋਂ ਜਾਈ।
ਸਨੇ ਸਨੇ ਬੋਲਤਿ ਨਿਜ ਮਾਂਹੀ।
'ਦਰਸ ਕਾਲਕਾ ਇਹ ਫਲ ਤਾਂਹੀ ॥੧੨॥
ਉੱਗ੍ਰ ਦੇਵਤਾ ਸਹੵੋ ਨ ਜਾਈ।
ਉਲਟ ਪਰੀ ਮਤ ਅਪਰ ਬਨਾਈ।
ਤਿਸ ਦਿਨ ਤੇ ਭਏ ਕ੍ਰੂਰ ਘਨੇਰੇ।
ਬਡ ਮਸੰਦ ਮਾਰਯੋ ਬਿਨ ਬੇਰੇ ॥੧੩॥
ਅਬਿ ਸਿੱਖਜਨ ਸਿਰ ਕਾਟ ਗਿਰਾਏ।
ਤੇਜ ਉੱਗ੍ਰ ਮੁਖ ਪਿਖਯੋ ਨ ਜਾਏ।'
ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਤਿ ਪੁਨ ਗੁਰੂ ਉਚਾਰਾ।

---

[1]ਡਰ ਮੰਨਕੇ।
[2]ਬਾਹਰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ।
[3]ਸਜਰੇ ਲਹੂ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ।
[4]ਦੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ (ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ) ਉੱਗ੍ਰ ਤੇਜ ਦੇਖਿਆ।
[5]ਕੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਪੀਲੱਤਣ ਫਿਰ ਗਈ।

'ਅਪਰ ਦੇਹੁ ਸਿਰ ਕੋ ਸਿਖ ਪਜਾਰਾ' ॥੧੪॥
ਕੇਤਿਕ ਹੁਤੇ ਦੂਰ ਸੁਨਿ ਧਾਏ।
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਜਰੀ ਢਿਗ ਜਾਇ ਸੁਨਾਏ।
'ਗੁਰ ਕੀ ਬੁੱਧਿ ਬਿਪਰਜੈ ਹੋਈ।
ਖੜਗ ਸੰਗ ਕਾਟੇ ਸਿਖ ਦੋਈ ॥੧੫॥
ਪੁਨ ਅਪਰਨਿ ਕੋ ਬਾਕ ਸੁਨਾਵਤਿ।
-ਕੋ ਸਿਰ ਦੇ ਸਿਖ, ਮੋ ਮਨ ਭਾਵਤਿ-।
ਸਹਜੇ ਨ ਗਯੋ ਆਗਮਨ ਕਾਲੀ।
ਕ੍ਰੂਰਿ ਕਰਮ ਕਰਤੇ ਅਸ ਚਾਲੀ ॥੧੬॥
ਅਪਰ ਉਪਾਇ ਨਹੀਂ ਬਨਿ ਆਵੈ।
ਰੋਕ ਬਿਠਾਵਹੁ ਕਿਤਹੁਂ ਨ ਜਾਵੈਂ।
ਥਿਰੈਂ ਪੌਰ ਪਰ ਸੁਭਟ ਘਨੇਰੇ।
ਸਿਖ ਕੋ ਜਾਇ ਨਹੀਂ ਅਬਿ ਨੇਰੇ ॥੧੭॥
ਗੁਰ ਗਾਦੀ ਪਰ ਪੌਤ੍ਰ ਬਿਠਾਵਹੁ।
ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਬੀਚ ਪੁਜਾਵਹੁ।'
ਸੁਨਤਿ ਮਸੰਦਨ ਤੇ ਅਸ ਬਾਨੀ।
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਜਰੀ ਚਿਤ ਚਿੰਤਾ ਠਾਨੀ ॥੧੮॥
ਨਿਕਟ ਦਾਸ ਜੇ ਤੁਰਤ ਪਠਾਏ।
'ਦੇਖਹੁ ਭਲੇ ਦੇਹੁ ਸੁਧ ਆਏ।'
ਪਰਜੋ ਨਗਰ ਮਹਿਂ ਰੌਰ ਬਿਸਾਲਾ।
ਨਰ ਨਾਰੀ ਬਿਸਮੇ ਤਿਸ ਕਾਲਾ ॥੧੯॥
ਇਤ ਪ੍ਰਭੁ ਤੀਨ ਬਾਰ ਜਬਿ ਭਾਖੇ।
-ਕੋ ਸਿਖ ਸਿਰ ਦੇ, ਗੁਰ ਅਭਿਲਾਖੇ-।
ਇਮ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਚ ਕਲ਼ਗੀਧਰ ਕੇ।
ਤੂਰਨ ਉਠਜ ਜੋਰਿ ਕਰ ਕਰਿਕੇ ॥੨੦॥
ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਬੱਖਜਾਤੀ।
ਨਾਮਦੇਵ ਕੀ ਜਿਸ ਤਨ ਜਾਤੀ[1]।
ਵਾਸੀ ਹੁਤੋ ਦ੍ਵਾਰਕਾ ਨਗਰੀ।
ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੀ ਸਿੱਖੀ ਬਿਧਿ ਸਗਰੀ ॥੨੧॥
ਕਹਿਨਿ ਲਗਜੋ 'ਲੀਜੈ ਸਿਰ ਮੋਹੀ।
ਕੀਜਹਿ ਛਿਮਾਂ ਬਿਲੰਬ ਜੁ ਹੋਹੀ।'

---
[1]ਭਾਵ ਛੀਂਬਾ ਜਾਤ ਦਾ।

ਸੁਨਿ ਤਹਿ ਗਹ੍ਯੋ ਹਾਥ ਮਹਿਂ ਹਾਥਾ।
ਲੈਗੇ ਤੰਬੂ ਮਹਿਂ ਜਗਨਾਥਾ ॥੨੨॥
ਦੋਨਹੁਂ ਕੇ ਢਿਗ ਤ੍ਰਿਤੀ ਬਿਠਾਯੋ।
ਤ੍ਰਿਤੀ ਛਾਂਗ ਪਰ ਖੜਗ ਚਲਾਯੋ।
ਜਾਨ੍ਯੋ ਸਭਿਨਿ ਹਨ੍ਯੋ ਸਿਖ ਜਾਈ।
ਰੁਧਿਰ ਧਾਰ ਤ੍ਰੈ ਠੌਰ ਬਹਾਈ ॥੨੩॥
ਚੰਚਲ ਗਤਿ ਸੋਂ ਬਾਹਿਰ ਆਏ।
ਖੜਗ ਰਕਤ ਜੁਤਿ ਕਰ ਚਮਕਾਏ।
ਬੈਠਿ ਸਿੰਘਾਸਨ ਪਰ ਫੁਰਮਾਯੋ।
'ਜੋ ਸਿਖ ਸਿਰ ਦੇ ਮੋ ਮਨ ਭਾਯੋ' ॥੨੪॥
ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਸੈਨ ਤਨ ਜਾਤੀ[1]।
ਬਿਦਰ ਪੁਰੀ ਵਾਸੀ ਬੱਖਯਾਤੀ।
ਠਾਂਢੋ ਭਯੋ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਹਾਥਾ।
'ਸਿਰ ਮੇਰੋ ਲਿਹੁ ਅਬਿ ਜਗਨਾਥਾ ॥੨੫॥
ਰਾਵਰਿ ਹੇਤੁ ਆਇ ਜੇ ਦੇਹੀ।
ਬਹੁਰ ਰਾਖਨੀ ਕਾਰਜ ਕੇਹੀ।'
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤਤਛਿਨ ਉਠੇ ਗੁਸਾਈਂ।
ਗਹੀ ਬਾਂਹ ਲੈਗੇ ਤਿਸ ਥਾਈਂ ॥੨੬॥
ਤਿਨ ਸਮੀਪ ਹੀ ਜਾਇ ਬਿਠਾਯਹੁ।
ਚਤੁਰਥ ਅਜ ਪਰ ਖੜਗ ਚਲਾਯਹੁ।
ਵਹਿਰ ਸੁਨਤਿ ਸੰਗਤਿ ਬਿਸਮਾਵੇ।
-ਕੋ ਜਾਨਹਿ ਗੁਰ ਕੋ ਕਜਾ ਭਾਵੈ! ॥੨੭॥
ਛੇਦਤਿ ਹੈਂ ਸਿੱਖਨ ਕੇ ਸੀਸਾ।
ਜਾਨੀ ਜਾਇ ਨ ਗਤਿ ਜਗਦੀਸ਼ਾ-।
ਨਿਚੁਰਤਿ ਸ਼੍ਰੋਣਤ ਕਰ ਅਸਿ ਸੋਊ[2]।
ਬੈਠੇ ਆਇ ਪਿਖਤਿ ਸਭਿ ਕੋਊ ॥੨੮॥
ਬਹੁਰ ਬਚਨ ਉਚਰ੍ਯੋ ਤਿਸ ਰੀਤੀ।
'ਅਸ ਕੋ ਸਿਖ ਸਿਰ ਦੇ ਯੁਤਿ ਪ੍ਰੀਤੀ।'
ਬਿਸਮਾਨੇ ਸੁਨਿ ਸ਼ੌਨ ਮਝਾਰਾ।
-ਸਭਿ ਸਿੱਖਨਿ ਕੋ ਚਹਤਿ ਸੰਘਾਰਾ? ॥੨੯॥

---

[1]ਭਾਵ ਨਾਈ।
[2]ਹੱਥ ਵਿਚ ਓਹੋ ਤਲਵਾਰ।

ਹਤੇ ਚਾਰ ਪੁਨ ਅਪਰ ਪ੍ਰਚਾਰੈਂ[1]!
ਧੰਨ ਸੁ[2] ਗੁਰ ਰਜ਼ਾਇ ਸਿਰ ਧਾਰੈਂ-।
ਹੁਤੇ ਦੂਰ ਸੋ ਟਰਿ ਗੇ ਕਾਚੇ।
ਲੋਕਨਿ ਸੋਂ ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਆ ਉਬਾਚੇ[3] ॥੩੦॥
ਕਿਤਿਕ ਬਚਾਇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੋ ਗਏ।
ਕਿਤਿਕ ਲਾਜ ਤੇ ਥਿਰ ਹੀ ਭਏ।
ਗੁਰ ਸਨਮੁਖ ਨਹਿਂ ਸਾਕਹਿਂ ਦੇਖਿ।
ਸ਼ੰਕਮਾਨ ਚਿਤ ਭਏ ਵਿਸ਼ੇਖ਼ ॥੩੧॥
ਤੀਨ ਵਾਰ ਜਬਿ ਗੁਰੂ ਉਚਾਰਾ।
'ਦੇਹੁ ਸੀਸ ਕੋ ਸਿਖ ਮਮ ਪਜਾਰਾ।'
ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਵਾਸੀ ਜਗੰਨਾਥ।
ਝੀਵਰ ਜਾਤਿ ਬੰਦਿ ਦ੍ਵੈ ਹਾਥ ॥੩੨॥
ਕਹਤਿ ਭਯੋ 'ਲੀਜੈ ਮਮ ਸਿਰ ਕੋ।'
ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਤੁਰਤ ਗਹ੍ਯੋ ਤਿਸ ਕਰ ਕੋ।
ਅੰਤਰ ਤੰਬੂ ਕੇ ਤਬਿ ਜਾਈ।
ਪੰਚਮ ਅਜ ਪਰ ਤੇਗ਼ ਚਲਾਈ ॥੩੩॥
ਭਯੋ ਸ਼ਬਦ ਸਭਿਹਿਨਿ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।
ਦੇਖ੍ਯੋ ਰੁਧਿਰ ਵਹਿਰ ਜਬਿ ਆਯੋ।
ਹਨੇ ਪੰਚ ਸਿਖ ਸਭਿ ਨੇ ਜਾਨੇ।
ਗੁਰ ਆਸ਼ੈ ਨਹਿਂ ਸਕਹਿਂ ਪਛਾਨੇ ॥੩੪॥
ਦੋਹਰਾ: ਅਸਿ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਿ ਕੋਸ਼ ਮਹਿਂ[4], ਕ੍ਰਿਪਾ ਢਰੇ ਜੁਗ ਨੈਨ।
ਗਹਿ ਗਹਿ ਅੰਗ ਲਗਾਇ ਤਿਨ, ਰੁਚਿਰ ਸੁਖਦ ਕਹਿ ਬੈਨ ॥੩੫॥
'ਮਮ ਸਰੂਪ ਤੁਮ ਅਬਿ ਭਏ, ਹੌਂ ਭਾ ਤੁਮਹਿਂ ਸਰੂਪ।
ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਦਿਢ ਰਿਦੇ ਹ੍ਵੈ, ਪਦ ਅਤਿ ਲੀਨਿ ਅਨੂਪ!' ॥੩੬॥
ਪਰਮ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭੇ ਪੰਚ ਪਰ, ਅਸ ਮਨ ਉਪਮਾ ਆਇ।
ਪਾਂਚਹੁ ਪਾਂਡਵ ਪਰ ਮਹਾਂ, ਜਿਮ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਹਾਇ ॥੩੭॥
ਏਕ ਮੇਕ ਹ੍ਵੈ ਮਿਲਤਿ ਜਿਮ, ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰ ਆਦਿ।
ਛਠਮ ਰੂਪ ਗੋਬਿੰਦ ਕੋ[5], ਤਿਮ ਬਾਢ੍ਯੋ ਅਹਿਲਾਦ ॥੩੮॥

---

[1]ਮੰਗਦੇ ਹਨ।
[2]ਧੰਨ (ਹਨ) ਓਹ ਜੋ.....।
[3]ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ।
[4]ਮਿਆਨ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਕਰਕੇ।
[5]ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ।

ਅਤਿ ਅਨੰਦ ਬਿਗਸੇ ਸਦਨ, ਦਯਾ ਸਦਨ ਪਦ ਦੀਨ[੧]।
ਸੋਧ ਕਰੇ ਅਪਨੇ ਸਰਸ[੨], ਗ੍ਯਾਨ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪ੍ਰਬੀਨ[੩] ॥੩੯॥
ਪਰਵਾਰਤਿ ਹੁਇ ਪੰਚ ਤੇ[੪], ਵਹਿਰ ਆਇ ਸੁਖਦਾਇ[੫]।
ਸਾਦਰ ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਇ ਕਰਿ, ਥਿਰੇ ਪ੍ਰਯੰਕ ਡਸਾਇ ॥੪੦॥
ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਵਨਿ ਕਾਰਨੇ, ਊਚੇ ਕੀਨਿ ਬਖਾਨ।
'ਰਾਖ੍ਯੋ ਸਿੱਖੀ ਬੀਜ ਜਗ, ਅੰਗਦ ਗੁਰੂ ਸਮਾਨ ॥੪੧॥
ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਤਾਰਿਬੇ, ਸਮਰਥ ਭੇ ਇਹ ਪੰਚ।
ਜਾਨਹੁ ਮੋਹਿ ਸਮਾਨ ਤਿਨ, ਭੇਦ ਰਹ੍ਯੋ ਨਹਿਂ ਰੰਚ' ॥੪੨॥

ਚੌਪਈ: ਸੁਨਿ ਪਿਖਿ ਸੰਗਤਿ ਸਭਿ ਬਿਸਮਾਨੀ।
-ਗੁਰ ਕੀ ਗਤਿ ਕਿਛੁ ਜਾਇ ਨ ਜਾਨੀ।
ਪਰਖਨਿ ਕਰਤਿ ਲਖੇ ਨਹਿਂ ਕਾਹੂੰ।
ਕਰਮ ਬਿਲੋਕਿ ਤ੍ਰਾਸ ਮਨ ਮਾਂਹੂੰ ॥੪੩॥
ਧੰਨ ਧੰਨ ਗੁਰ ਅਚਰਜ ਚਰਿਤਾ।
ਕੋ ਲਖਿ ਸਕਹਿ ਅਧਿਕ ਮਤਿ ਧਰਤਾ।
ਲਘੁ ਬਿਸਾਲ ਸਭਿ ਸਿੱਖ ਤੁਮਾਰੇ।
ਦੇਹੁ ਕਸੌਟੀ ਕੋ ਸੰਭਾਰੇ-? ॥੪੪॥
ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਕਹਿ ਪਛੁਤਾਇਂ।
ਤਿਨ ਪੰਚਹੁੰ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਂ।
'ਸਭਿ ਕੀ ਰਾਖ ਲੀਨਿ ਪਤਿ ਮਹਾਂ।
ਧਰਿ ਧੀਰਜ ਊਚੋ ਪਦ ਲਹਾ' ॥੪੫॥

ਦੋਹਰਾ: ਕੁਛਕੁ ਕਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਮਹਾਂ, ਦੇਤਿ ਰਹੇ ਸਮੁਦਾਇ।
ਉਠੇ ਬਹੁਰ ਗਮਨੇ ਸਦਨ ਸਿਖ, ਗੇ ਨਿਜ ਨਿਜ ਥਾਇਂ ॥੪੬॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਸਿਖ ਪਰਖਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟ ਦਸ਼ਮੋ ਅੰਸੂ ॥੧੮॥

---

[੧](ਦਯਾ ਦੇ ਘਰ =) ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ (ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੀ) ਪਦਵੀ ਦਿੱਤੀ।
[੨]ਸੋਧਕੇ ਆਪਣੇ ਤੁੱਲ ਕੀਤੇ।
[੩]ਗ੍ਯਾਨ ਪ੍ਰਬੀਨ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗ੍ਯਾਨ ਵਿਚ) ਪ੍ਰਬੀਨ ਕਰ ਦਿਤੇ।
[੪]ਪੰਜਾਂ ਨਾਲ ਘੇਰੇ ਹੋਏ।
[੫]ਗੁਰੂ ਜੀ।

੧੯. [ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ]

੧੮<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੦

ਦੋਹਰਾ: ਇਮ ਪਰਖਤਿ ਸਿੱਖਨਿ ਭਲੇ, ਸੋ ਦਿਨ ਦਿਯੋ ਬਿਤਾਇ।
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਜਰੀ ਢਿਗ ਦਾਸ ਗੇ, ਗੁਰ ਜਸੁ ਕਹ੍ਯੋ ਸੁਨਾਇ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: 'ਨਹਿਂ ਪਰਖੇ ਗੁਰ ਕਰਮ ਭਲੇਰੇ[1]।
ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਨਿੰਦਾ ਕੀਨਿ ਘਨੇਰੇ।
ਪਰਖਨਿ ਕਰੇ ਸਿੱਖ ਸਮੁਦਾਏ[2]।
ਅਬਿ ਚਾਹਤਿ ਹੈਂ ਪੰਥ ਉਪਾਏ ॥੨॥
ਕੂਰੇ ਭਾਖਹਿਂ -ਕ੍ਰੂਰ ਸੁਭਾਉ-।
ਜੇ ਕਾਚੇ, ਗੁਨ ਲਖਿ ਨ ਸਕਾਊ[3]।'
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਮਾਤ ਅਨੰਦ ਕੋ ਪਾਯੋ।
ਅਤਿ ਚਿੰਤਾ ਜਬਿ ਪ੍ਰਥਮ ਸੁਨਾਯੋ ॥੩॥
ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਕੈ ਸਮੁਦਾਈ।
ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ।
ਰਹੀ ਜਾਮ ਜਾਗੇ ਸੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ।
ਸਰਬ ਸੌਚ ਕੀਨਸਿ ਤਿਸ ਕਾਲਾ ॥੪॥
ਪੁਨ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਿ ਬਿਧਿ ਵਤ ਨੀਰਾ[4]।
ਆਰ ਬੰਦ[5] ਕਛ ਤਜੀ ਉਤੀਰਾ[6]।
ਕਰਜੋ ਅਪਰ ਧਰ ਕਟਿ ਕਛ ਤੀਰਾ[7]।
ਚੀਰ ਸਰੀਰ ਪਹਿਰਿ ਬਰ ਬੀਰਾ ॥੫॥
ਕੇਸ ਪਾਸ ਛਬਿ ਰਾਸ ਸੁਧਾਰੇ[8]।
ਜੂਰੋ ਕਰਿ ਬੰਧੀ ਦਸਤਾਰੇ।

---

[1](ਕੂੜੇ ਤੇ ਕੱਚਿਆਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।
(ਅ) ਭਲੇਟੇ = ਭੈੜਿਆਂ ਨੇ..... (ਵਕ੍ਰੋਕਤੀ)।
[2](ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ) ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਪਰਖੇ ਹਨ।
[3]ਜੋ ਕੂੜੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕ੍ਰੂਰ ਸੁਭਾ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜੋ ਕੱਚੇ ਹਨ ਗੁਣ ਨੂੰ ਲਖ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਕਦੇ।
[4]ਬਿਧੀ ਪੂਰਬਕ ਜਲ ਵਿਚ।
[5]ਨਾਲਾ
[ਫਾ:, ਆਜ਼ਾਰ ਬੰਦ]।
[6](ਗਿੱਲੀ) ਕੱਛ ਦਾ ਨਾਲਾ ਖੋਹਲਕੇ (ਕਛ) ਉਤਾਰੀ।
[ਸੰਸ, : ਉਤ੍ਰੀਰਣ = ਖੁਹਲਣਾਂ। ਤਜੀ = ਛੱਡੀ, ਲਾਹੀ]।
[7]ਲੱਕ ਨਾਲ ਕੱਛ ਹੋਰ ਧਾਰੀ [ਤੀਰਾ = ਕੋਲ, ਨਾਲ]।
[8]ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਫਾਹੀ ਨਾਲ ਤੁੱਲਤਾ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਫਸਦੇ ਹਨ।

ਊਪਰ ਜਿਗਾ ਰਾਖਿ ਰਮਣੀਕਾ।
ਕਲ਼ਗੀ ਧਰੀ ਤੁੰਗ ਬਿਧਿ ਨੀਕਾ ॥੬॥
ਖੜਗ ਨਿਖੰਗ ਬੰਧਿ ਕਟ ਸੰਗਾ।
ਧਨੁਖ ਹਾਥ ਗਹਿ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗਾ।
ਮੂਛਨ ਤਾਉ ਦੀਨ ਕਰਿ ਬੰਕੀ।
ਆਸਨ ਕਰਿ ਬੈਠੇ ਅਕਲੰਕੀ[1] ॥੭॥
ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਚਿਤਵਹਿ ਕਰਿ ਧ੍ਯਾਨਾ।
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੋਂ ਕੀਨਿ ਬਿਧਾਨਾ।
ਉਗੇ ਭਾਨੁ ਤੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ।
ਚਾਹਤਿ ਪੰਥ ਚਲਾਵਨਿ ਕਾਮੀ ॥੮॥
ਉਠਿ ਕਰਿ ਗਮਨੇ ਤਜਿ ਕਰਿ ਆਸਨ।
ਨਿਕਸਿ ਦੁਰਗ ਤੇ ਪਾਨ ਸਰਾਸਨ[2]।
ਨਿੰਮ੍ਰੀ ਲੋਕ ਹਜ਼ਾਰਹੁ ਹੋਵਤਿ।
ਪਾਵਨ ਬਨਹਿ ਦਰਸ ਕੋ ਜੋਵਤਿ ॥੯॥
ਚਢਿ ਤੁਰੰਗ ਆਏ ਤਿਸ ਥਾਨੇ।
ਜਹਾਂ ਬੈਠਿ ਸਿਖ ਪਰਖਨਿ ਠਾਨੇ।
ਨਾਮ ਕੇਸਗੜ ਹੈ ਤਿਸ ਕੇਰਾ।
ਉਤਪਤਿ ਪੰਥ ਹੋਨਿ ਥਲ ਹੇਰਾ[3] ॥੧੦॥
ਬੈਠੇ ਆਇ ਚਾਨਣੀ ਤਰੇ।
ਸੁਭਟ ਸਿੱਖ ਸੈਂਕਰ ਤਹਿਂ ਖਰੇ।
ਛਬਿ ਅਮੋਲ ਲੋਚਨ ਅਨਿਯਾਰੇ।
ਦੇਖਹਿਂ ਦਯਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਦੁਖ ਟਾਰੇ ॥੧੧॥
ਤਿਹ ਛਿਨ ਇਕ ਬਾਸਨ ਮੰਗਵਾਵਾ।
ਸਤੁੱਦ੍ਰਵ ਕੋ ਜਲ ਸੁਚਿ ਅਨੁਵਾਵਾ।
ਨਿਜ ਆਗੇ ਰਖਵਾਵਨਿ ਕੀਯੋ।
ਜੋ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਦੀਯੋ ॥੧੨॥ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੂਕ
ਤਾ ਮਹਿਂ ਲਗੇ ਫੇਰਨੇ ਸ੍ਵਾਮੀ।
ਬਦਨ ਬਦਤਿ ਬਾਨੀ ਅਭਿਰਾਮੀ।
ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਤੇ ਆਦਿਕ ਜੇਈ।

---
[1]ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ।
[2]ਹਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ (ਲਈ) ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ।
[3](ਅਸਾਂ) ਡਿੱਠਾ ਹੈ। (ਅ) ਦੇਖਿਓ ਨੇ।

ਪੰਚਹੁੰ ਖਰੇ ਅੱਗ੍ਰ ਕਰਿ ਤੇਈ ॥੧੩॥
ਬਸਤ੍ਰ ਨਵੀਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਾਏ।
ਜਟਤਿ ਜਵਾਹਰ ਜਿਨ ਸਮੁਦਾਏ।
ਰੁਚਿਰ ਬਿਭੂਖਨ ਅੰਗ+ ਸਜਾਏ।
ਅਪਨੇ ਰੂਪ ਸਮਾਨ ਬਨਾਏ ॥੧੪॥
'ਕਹਹੁ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦਿਯ ਉਪਦੇਸ਼ਾ।
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਥਿਰ ਸਿੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾ।
ਜਪੁਜੀ ਪਾਠ ਪ੍ਰਥਮ ਕਰਿ ਲੀਨਾ।
ਬਹੁਰ ਸ੍ਵੈਯੇ ਪਢਿਬੋ ਕੀਨਾ ॥੧੫॥
ਪੌੜੀ ਪੰਚ ਅਨੰਦ ਪਢਯੋ ਹੈ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੈਂ ਬਹੁ ਤੇਜ ਬਢਯੋ ਹੈ।
ਤਿਸ ਛਿਨ ਚਟਕ[1] ਆਇਗੇ ਦੋਊ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਪਰਿਤ ਭੇ ਸੋਊ ॥੧੬॥
ਇਕ ਬਾਸਨ ਮਹਿਂ ਤਨਕ[2] ਸੁ ਪਾਯੋ।
ਤਿਨ ਆਗੇ ਧਰਿ ਤਬਹਿ ਪਿਆਯੋ।
ਭਏ ਬੀਰ ਰਸ ਪੀਵਤਿ ਦੋਊ।
ਜੁੱਧ ਕਰਨਿ ਲਾਗੇ ਮਿਲਿ ਸੋਊ ॥੧੭॥
ਚੁੰਚਨ ਪੰਖ ਪ੍ਰਹਾਰਨਿ ਕਰਿਹੀਂ।
ਪੀਰ ਸਰੀਰ ਨ ਉਰ ਮਹਿਂ ਧਰਿਹੀਂ।
ਰੁਧਰਿ ਚੁਚਾਤ ਅਧਿਕ ਤਨ ਮਾਂਹੀ।
ਮਾਰਨ ਮਰਨਿ ਰੌਦ੍ਰ ਰਸੁ ਚਾਹੀਂ ॥੧੮॥
ਅਤਿਸ਼ੈ ਕਰਿ ਸੰਘਰ ਤਿਸ ਕਾਲਾ।
ਮ੍ਰਿਤਕ ਭਏ ਪਹੁੰਚੇ ਸੁਰਸਾਲਾ[3]।
ਘਟਕਾ ਲਗ ਦ੍ਵੈ ਚਟਕ ਤਮਾਸਾ।
ਬਿਕਸਤਿ ਭਏ ਬਿਬੇਕ ਨਿਵਾਸਾ[4] ॥੧੯॥
ਬਹੁਰ ਪਢਤਿ ਪੇਰਤਿ ਸੁ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾ।
ਭਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੋ ਤੇਜ ਨਿਦਾਨਾ।
ਰਾਮਕੁਇਰ ਕਹਿ ਸੰਤਹੁ ਸੁਨੀਅਹਿ।

+ਪਾ:-ਜਿਗਾ।
[1]ਚਿੜੇ।
[2]ਥੋੜਾ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ)।
[3]ਸੁਰਗ।
[4]ਗੁਰੂ ਜੀ।

ਬਾਲ ਬੈਸ ਮੇਰੋ ਤਨ ਜਨੀਅਹਿ ॥੨੦॥
ਧਾਇ ਗਯੋ ਮੈਂ ਮਾਤਾ ਪਾਸ।
ਜਹਿਂ ਬੈਠੀ ਜੀਤੋ ਸੁਖਰਾਸ।
ਤਹਾਂ ਬੈਠਿ ਮੈਂ ਸਕਲ ਸੁਨਾਈ।
'ਇਸ ਬਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰੂ ਬਨਾਈ ॥੨੧॥
ਚਟਕ ਆਪ ਮਹਿਂ ਲਰ ਕਰਿ ਮਰੇ।
ਦੀਰਘ ਤੇਜ ਤਾਸ ਮਹਿਂ ਧਰੇ।
ਜਲ ਮਹਿਂ ਪਢਤਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਫਿਰੈ ਹੈਂ।
ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਕੀ ਅਬਿ ਦੈ ਹੈਂ' ॥੨੨॥
ਜੀਤੋ ਸ਼ੁਭ ਮਤਿ ਕੀਨਿ ਬਿਚਾਰਨਿ।
-ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਸੁਤ ਇਹ ਕਾਰਨ।
ਪਹੁੰਚਨਿ ਬਨੈ ਕੰਤ ਕੇ ਪਾਸੇ-।
ਇਮ ਬਿਚਾਰ ਬਹੁ ਲੀਨਿ ਪਤਾਸੇ ॥੨੩॥
ਘਰ ਤੇ ਚਲਿ ਆਈ ਤਤਕਾਲਾ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ* ਜਹਾਂ ਬਨਾਇੰ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ।
ਪਤਿ ਕੋ ਰੁਖ਼ ਲਖਿ ਜਲ ਮਹਿਂ ਪਾਏ।
ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਅਵਿਲੋਕਿ ਅਲਾਏ ॥੨੪॥
'ਭਲੋ ਭਯੋ ਤੂੰ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਈ।
ਨੀਰ ਬਿਖੈ ਪਾਈ ਮਧੁਰਾਈ।
ਨਾਤੁਰ ਪੰਥ ਹੋਤਿ ਬਡ ਕ੍ਰੂਰਾ।
ਤੇਜ ਕ੍ਰੋਧ ਕਲਹਾ[1] ਕਰਿ ਪੂਰਾ ॥੨੫॥
ਅਪਨਿ ਬਿਗਾਨਾ ਸਮਝਤਿ ਨਾਂਹੀ।
ਕਰਤਿ ਜੰਗ ਦਿਨ ਰੈਨ ਬਿਤਾਹੀ।
ਮਿਲਿ ਆਪਸ ਮਹਿਂ ਮੋਹ ਨ ਕਰਿਹੀਂ।
ਰਿਸ ਮੋਂ ਭਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਰਹਰਿਹੀਂ ॥੨੬॥
ਅਬਿ ਮਿਸ਼ਟਾਨ ਜੁ ਪਾਯਹੁ ਤੋਹੀ।
ਯਾਂ ਤੇ ਪਜਾਰ ਪਰਸਪਰ ਹੋਹੀ।
ਨਰ ਨਾਰੀ ਦ੍ਵੈ ਤੇ ਸੰਤਾਨਾ।

---

*ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਵਿਧੀ ਲਈ ਦੇਖੋ ਗੁਰਮਤ ਸੰਸਕਾਰ ਵਿਧੀ, ਜੋ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਪੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਦੋ ਵੇਰ ਪੰਥ ਵਿਚ ਰਾਇ ਲਈ ਖੁਲ੍ਹੇ ਘੱਲ ਕੇ ਤੇ ਸਭ ਸੰਮਤੀਆਂ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਤਯਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਛਪਵਾਈ ਸੀ।
[1]ਲੜਾਈ।

ਪ੍ਰਗਟਤਿ ਹੈ ਸਭਿਹੂੰ ਜਗ ਜਾਨਾ ॥੨੭॥
ਹੋਨਿ ਖਾਲਸਾ ਸੰਤਤਿ ਕਾਲਾ[1]।
ਚਲਿ ਆਈ ਭਾ ਭਲੋ ਬਿਸਾਲਾ।'
ਇਮ ਕਹਿ ਅਪਨੇ ਪੰਚਹੁਂ ਪਜਾਰੇ।
ਦੇਖਨਿ ਕਰੇ ਖਰੇ ਅਗਵਾਰੇ ॥੨੮॥
ਕਮਲ ਪਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੋ ਲੀਨੋ।
ਦੇ ਕਰਿ ਤਿਨਹਿ ਪਿਆਵਨਿ ਕੀਨੋ।
ਲੋਚਨ ਮਹਿਂ ਛਿਰਕੇ ਫੁਨ ਮਾਰੇ।
ਕੇਸ ਜੂੜ ਮੈਂ[2] ਅੰਜੁਲ ਡਾਰੇ ॥੨੯॥
ਵਾਸੀ ਨਾਮ ਬੂਝਿਬੋ ਕੀਨਿ।
ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ਦੀਨਿ।
'ਲਵਪੁਰ ਜਨਮ ਬਸਨ ਕੋ ਧਾਮੂ।
ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਗੁਰ ਬਖਸ਼ਜੋ ਨਾਮੂ' ॥੩੦॥
ਦੂਸਰ ਕਹਜੋ 'ਹਸਤਨਾਪੁਰ ਕੋ।
ਨਾਮ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਮੈਂ ਸਿਖ ਗੁਰ ਕੋ।'
ਤ੍ਰਿਤੀਯੋ ਭਨਤਿ ਭਯੋ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਸੀ।
'ਪੁਰੀ ਦ੍ਵਾਰਕਾ ਹੈ ਮਮ ਵਾਸੀ ॥੩੧॥
ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਹੈ ਮੋਰਾ।'
ਚਤੁਰਥ ਸਿਖ ਬੋਲਜੋ ਕਰ ਜੋਰਾ।
'ਬਿਦਰਪੁਰੀ ਵਾਸੀ ਪਹਿਚਾਨੋ।
ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਮਮ ਜਾਨੋ' ॥੩੨॥
ਪੰਚਮ ਕਹਿ 'ਵਾਸੀ ਜਗੁ ਨਾਥ।
ਹਿੰਮਤਿ ਸਿੰਘ ਨਾਮ, ਹੇ ਨਾਥ!'
ਇਮ ਸਭਿ ਦਿਸ਼ਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਕੇਲੇ।
ਚਾਰਹੁਂ ਬਰਣ ਏਕ ਕਰਿ ਮੇਲੇ ॥੩੩॥
'ਅਬਿ ਤੇ ਕਹਹੁ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਾਸੀ।'
ਪੰਚਹੁਂ ਨਾਮ ਧਰੇ ਗੁਨ ਰਾਸੀ[3]।
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੁਨ ਸਭਿ ਰਹਿਤ ਬਤਾਈ।

---

[1]ਖਾਲਸਾ ਰੂਪ ਉਲਾਦ ਹੋਣ ਵੇਲੇ।
[2]ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਵਾਲੇ ਥਾਂ, ਭਾਵ ਦਸਮ ਦੁਆਰ।
[3]ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਖਾਨ (ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ) ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਨਾਮ (ਸਿੰਘ) ਰਖੇ। (ਅ) ਐਉਂ ਭੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਰਾਸਾਂ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਗਿਣਤੀ ਤੇ ਰਖੇ। ਪੰਜਵੀਂ ਰਾਸ 'ਸਿੰਘ' ਹੈ, ਭਾਵ ਖਾਲਸਾ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਬਨਾ ਦਿੱਤਾ।

ਜਿਸ ਤੇ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਕੌ ਪਾਈ ॥੩੪॥
'ਮੀਣੇ ਅਰੁ ਮਸੰਦ ਧਿਰਮਲੀਏ।
ਕੁੜੀ ਮਾਰਿ ਰਮਰਈ ਨ ਮਿਲੀਏ।
ਸਵਾ ਰਜਤਪਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ।
ਤਿਮ ਦੇ ਪਾਹੁਲ ਦਾ ਜੋ ਗੁਰ ਜੀ[1] ॥੩੫॥
ਪਠਹੁ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਿ ਨਿਤ ਗੁਰਬਾਨੀ।
ਸਿੰਘਨਿ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁ ਮਹਾਨੀ।
ਆਪਸ ਬਿਖੈ ਪ੍ਰੇਮ ਕੋ ਧਰਨਾ।
ਗੁਰ ਨਿੰਦਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਨਿ ਹਤਿ ਕਰਨਾ ॥੩੬॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਕੋ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਅੱਭ੍ਯਾਸਹੁ।
ਨਹੀਂ ਤੁਰਕ ਪਰ ਉਰ[2] ਬਿਸਵਾਸਹੁ।
ਕੇਸਨ ਅਦਬ, ਨ ਕਛ ਬਿਨ ਰਹਿਨਾ।
ਅਰਧ ਨਾਮ ਸਿੰਘਨਿ ਨਹਿਂ ਕਹਿਨਾ ॥੩੭॥
ਕਾਤੁਰਤਾ ਉਰ ਤੇ ਪਰਹਰਿਨੀ।
ਬਲ ਕੇ ਸਹਿਤ ਸੂਰਤਾ ਧਰਨੀ।
ਜੋਧੇ ਕੀ ਭੁਜ ਕੇ ਅਨੁਸਰੇ।
ਦੁਉ ਲੋਕ ਲਟਕਤਿ ਹੈਂ ਪਰੇ ॥੩੮॥
ਜੇ ਜੀਤਹਿ ਸੁਖ ਇਸ ਜਗ ਮਾਂਹੀ।
ਭਏ ਮ੍ਰਿਤਕ, ਆਗੇ ਸੁਖ ਪਾਂਹੀ।
ਸੂਰ ਸੂਰ ਮੰਡਲ ਕੌ ਭੇਦੀ[3]।
ਪਹੁੰਚਤਿ ਊਪਰ ਸਦਾ ਅਖੇਦੀ[4] ॥੩੯॥
ਛੱਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਥਮ ਗੁਨ ਧ੍ਰਜੋ।
ਸਮੁਖ ਲਰਨ ਮਾਰਨ ਕੈ ਮਰਜੋ।
ਅਬਿ ਲੌ ਜਸੁ ਮਰਿ ਸੁਰਗ ਪਹੂਚੇ।

---

[1]ਗੁਰੂ (ਕੀ ਗੋਲਕ ਵਾਸਤੇ) ਪਾਹੁਲ ਦਾਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਵੇ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਭੇਟਾ ਲੈਣੋਂ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਵਾਸਤੇ ਜਿੱਥੇ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਦੇ ਭਲੇ ਦੇ ਕੰਮ ਹੋਣੇ ਹਨ ਅੰਮ੍ਰਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਅਪੜਾਉਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਟੋਰਿਆ। ਹੁਣ ਤਕ ੧। (ਤਨਖਾਹ ਦਾ ਤੇ ੧।) ਗੁਰੂ ਗੋਲਕ ਦਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਅ) ਗੁਰੂ ਕਾ ਅੰਮ੍ਰਤ ਦਾਤੇ ਜੋ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੇ; ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਇਹ ਰਿਵਾਜ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ੧।) ਅੰਮ੍ਰਤ ਦਾਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਰਬਾਹ ਮਾਤ੍ਰ ਲਈ ਸੀ। ਇਹ ਹੱਦ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮਸੰਦਾਂ ਵਾਂਙੂ ਲੋਭੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ।
[2]ਦਿਲ ਵਿਚ।
[3]ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣਾ ਮਹਾਨ ਉੱਚੀ ਗਲ ਕਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬੀ ਅੱਗੇ ਦੀ ਗਤੀ ਸੂਰਮੇਂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੈ।
[4]ਖੇਦ ਰਹਤ, ਮੁਕਤ।

ਅਲਪ ਕਾਲ ਮਹਿਂ ਲਹਿਂ ਪਦ ਊਚੇ ॥੪੦॥
ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਸਭਿ ਰਹਿਤਿ ਸੁਚਾਲੀ।
ਜੋ ਰਾਖਹਿਂ ਤਿਨ ਕੋ ਹੌਂ ਵਾਲੀ।'
ਇਮ ਸਤਿਗੁਰ ਨਿਜ ਸਿਖ ਸਮੁਝਾਵਹਿਂ।
ਅਪਰ ਰਹਿਤ ਸੋ ਬਹੁਰ ਬਤਵਾਹਿਂ ॥੪੧॥
ਕਰਿ ਅਰਦਾਸੁ ਰਹਿਤ ਕੀ ਭਲੇ।
'ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ ਅਚਿ ਪਾਂਚਹੁਂ ਮਿਲੇ।
ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਕੋ ਭੇਦ ਨ ਕੋਈ।
ਚਾਰ ਬਰਨ ਅਚਵਹਿਂ ਇਕ ਹੋਈ ॥੪੨॥
ਮਤਿ ਊਚੀ ਰਾਖਹੁ ਮਨ ਨੀਵਾਂ।
ਸਿਮਰਹੁ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੁਖ ਸੀਵਾ।
ਗੋਰ ਮੜ੍ਹੀ ਅਰੁ ਪੰਥ ਅਨੇਕਾ।
ਆਨ ਨ ਮਾਨਹਿ, ਰਾਖਿ ਬਿਬੇਕਾ[1]' ॥੪੩॥

ਕਬਿੱਤ: ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਭਯੋ ਖਾਲਸਾ ਸੁ ਨੀਕਾ ਅਤਿ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਮਿਲਿ ਫਤੇ ਸੋ ਬੁਲਾਈ ਹੈ।
ਪੀਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕਰਾਮਾਤੀ ਜੇ ਅਪਰ ਪੰਥ,
ਹਿੰਦੂ ਕਿ ਤੁਰਕ ਹੂੰ ਕੀ ਕਾਨ ਕੋ ਮਿਟਾਈ ਹੈ।
ਤੀਸਰਾ ਮਜਬ ਜਗ ਦੇਖਿ ਕੇ ਅਜਬ ਮਹਾਂ,
ਬੈਰੀ ਕੇ ਗਜਬ[2] ਪਰਜੋ ਛੀਨੈਂ ਠਕੁਰਾਈ ਹੈ[3]।
ਧਰਮ ਸਥਾਪਬੇ ਕੋ ਪਾਪਨ ਕੇ ਖਾਪਬੇ ਕੋ
ਗੁਰੁ ਜਾਪਬੇ ਕੌ ਨਈ ਰੀਤਿ ਯੌਂ ਚਲਾਈ ਹੈ ॥੪੪॥

ਦੋਹਰਾ: ਇਸ ਬਿਧਿ ਪੰਚਹੁਂ ਸਿੰਘ ਕੌ, ਖੰਡੇ ਪਾਹੁਲ ਦੀਨਿ।
ਵਹਿਰ ਬੇਖ਼ ਉਰ ਗਜਾਨ ਦੇ, ਅਪਨੇ ਸਮ ਸੋ ਕੀਨਿ ॥੪੫॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਏਕ ਊਨ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੧੯॥

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੂਕ: ਦੇਵੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਿਲੀ ਕਿਸੇ ਕਰਦ, ਕਿਸੇ ਛੁਰੀ, ਕਿਸੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਮਹਿਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਕੁੰਡ ਠੰਢਾ ਕਰਨੇ ਪਰ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਖੰਡਾ ਨਿਕਲਿਆ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਕਵਿ ਜੀ ਆਪ ਪਿੱਛੇ 'ਕਰਦ ਦਿਤੀ' (ਦੇਖੋ ਰੁਤ ਇਹੋ ਅੰਸੂ ੧੧ ਅੰਕ ੨) ਦੱਸ ਆਏ ਹਨ, ਇੱਥੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟੀ

---
[1] ਹੋਰ ਦੀ ਆਨ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਣਾ।
[2] ਬਿਪਤਾ [ਅ:, ਗ਼ਜ਼ਬ]।
[3] ਰਾਜ ਖੋਹ ਲੈਣਗੇ।

ਕਿ ਨਾ ਕੁਛ ਦਿਤਾ ਕਿ ਨਾ? ਇਸ ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਪਿੱਛੇ ਦੇਖੋ ਅੰਸੂ ੧੨ ਅੰਕ ੪੯ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ।

ਇਸੇ ਅੰਸੂ ਦੇ ਅੰਕ ੨੨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਤੇ ਖੰਡੇ ਨੂੰ ਇਕੋ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸੇ ਅੰਸੂ ਦੇ ਅੰਕ ੪੫ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਪਾਹੁਲ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਨਾ ਕਰਦ ਫੇਰੀ ਸੀ ਨਾ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਰ ਖੰਡਾ ਜੋ ਦੋਧਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜ ਤਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਖਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਸਭ ਥਾਈਂ ਖੰਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੂਜੇ ਤੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਬੀ ਖੰਡੇ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਯਥਾ:-'ਪੀਓ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡ ਧਾਰ' ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਤ੍ਰੈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਚ ਇਕ ਖੰਡੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਸਿਖੀ ਗਿਣੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-'ਦੇ ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਤੇਜ ਬਢਾਯਾ'। ਪੁਨਾ:-'ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਛਕੇ' ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਵਿਚ ਬੀ 'ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਕੀ ਦੇਇ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਚਲਕੇ ਕਵੀ ਜੀ ਆਪ ਬੀ ਇਸੇ ਰੁਤ ਦੇ ਅੰਸੂ ੩੫ ਦੇ ਅੰਕ ੯ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-'ਖੰਡਾ ਧਾਰਿ ਸੁ ਪਾਹੁਲ ਛਾਪ'।

੨੦. [ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ]

੧੯<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੧

ਦੋਹਰਾ: ਪੰਚਹੁਂ ਕੋ ਸਮਰੱਥ ਕਰਿ,
ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰਦੇਵ।
ਸਾਦਰ ਤਿਨਹੁਂ ਬਿਠਾਇ ਕਰਿ,
ਲਖਹਿ ਨ ਕੋ ਗੁਰ ਭੇਵ[੧] ॥੧॥

ਕਬਿੱਤ: ਪੂਰਨ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਪੰਥ ਕੇ ਉਦੋਤਿ ਪ੍ਰਭੁ
ਉੱਠਕੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਖਰੇ ਆਪ ਹੋਇ ਕਰਿ।
'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਉਬਾਚਤਿ ਸੁ ਪਾਹੁਲ ਕੋ ਜਾਚਤਿ
ਬਿਸਾਲ ਤੇਜ ਰਾਚਤਿ ਇੱਕਤ੍ਰ ਕਰ ਦੋਇ ਕਰਿ[੨]।
ਖੜਗ ਨਿਖੰਗ ਕਟ ਕੱਸ ਕੈ, ਕੁਦੰਡ ਕੰਧ,
ਜਮਧਰਾ ਧਰਿ ਕੈ ਕਰਦ ਚੱਕ੍ਰ ਜੋਇ ਕਰਿ[੩]।
'ਜੈਸੈ ਮਮ ਦੀਨਿ, ਬਿਧਿ ਸੰਗ ਤੁਮ ਲੀਨਿ ਪੰਜ[੪],
ਤੈਸੇ ਮੋਹਿ ਦੀਜੀਏ ਸੰਦੇਹ ਸਭਿ ਖੋਇ ਕਰਿ' ॥੨॥
ਅਦਭੁਤ ਬਾਨੀ ਸੁਨਿ ਕਾਨ ਮੈ ਹਰਾਨੀ ਹੋਇ
ਸਿੰਘਨ ਬਖਾਨੀ 'ਕਹਾਂ ਕਹੋ ਆਪ ਬੈਨ ਕੋ?
ਜਾਤਿ ਕੇ ਕਮੀਨ, ਦੀਨ, ਰੰਕ ਹੈਂ ਅਧੀਨ, ਹੀਨ,
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਪੀਨ, ਮਨ ਛੀਨ ਹੈ, ਨ ਚੈਨ ਕੋ[੫]।
ਬਿਸ਼ਈ ਮਲੀਨ ਜੀਵ ਸਭਿ ਤੇ ਸਦੀਵ ਨੀਵ
ਜੰਤੁ ਸੁ ਗ਼ਰੀਬ ਹਮ, ਭਲੋ ਗੁਨ ਹੈ ਨ ਕੋ।
ਏਕ ਬਲ ਭਯੋ ਤੁਮ ਹਾਥ ਦਯੋ ਸੀਸ ਧਰ,
ਨਯੋ ਰੰਗ ਥਿਯੋ ਮਯੋ ਕਿਯੋ ਸੁਖ ਐਨ ਕੋ[੬][*] ॥੩॥
ਜੀਵਨ ਕੇ ਜੀਵ[੭], ਬਲ ਸੀਵ ਹੋ[੮] ਸਦੀਵ ਤੁਮ,
ਤੀਨ ਲੋਕ ਨਾਥ ਸਭਿ ਸੁਰਾਸੁਰ ਬੰਦਤੇ[੯]।

---

[੧]ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ।
[੨]ਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ।
[੩]ਜਮਧਰ, ਕਰਦ ਤੇ ਚੱਕ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ (ਜੋਇਕਰ =) ਦਿੱਸ ਰਹੇ ਹਨ।
[੪]ਪੰਜਾਂ ਨੇ।
[੫]ਮਨ ਦੁਰਬਲ ਤੇ ਬੇਚੈਨ ਹੈ, (ਅ) ਮਨ ਛਿਨਭਰ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ (ਟਿਕਦਾ ਨਹੀਂ)।
[੬]ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
[*]ਪਾ:-ਕਿਯੋ ਹਿਯੋ ਸੁਖ ਐਨਕੋ।
[੭]ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦ।
[੮]ਬਲ ਦੀ ਹੱਦ ਹੋ।
[੯]ਦੇਵ ਦੈਂਤ (ਤੁਹਾਨੂੰ) ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਹਨ।

ਆਇਸੁ ਮੇਂ ਪੌਨ ਪਾਨੀ, ਆਨਿ ਕੀ ਕਹਾਨੀ ਕਹਾਂ[੧],
ਚਾਹੋ ਜਿਸ ਰਾਖਹੁ ਰਿਪੁ ਕ੍ਰੋਧ ਕੈ ਨਿਕੰਦਤੇ[੨]।
ਸ਼ਕਤਿ ਦੁਰਾਈ ਨਰ ਲੀਲਾ ਕੋ ਗੁਸਾਈਂ! ਧਰੋ,
ਦਾਸ ਕੋ ਬਡਾਈ ਦੇਤਿ ਸਦਾ ਹੀ ਅਨੰਦ ਤੇ।
ਆਪ ਸਮਰੱਥ ਅਬਿ ਜੋਰਿ ਹਾਥ ਕੈਸੇ ਕਹੋ
-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੋ ਦੈਹੋ- ਕਿਮ ਕਮੀ ਹ੍ਵੈ ਬਿਲੰਦ ਤੇ[੩]?' ॥੪॥
ਬੋਲੇ ਗੁਰ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ '[੪]ਕਰਤਾਰ ਪ੍ਰਭੁ
ਦੇਹ ਮੇਂ ਅਨੇਕ ਬਿਧਿ ਬਿਸ਼ਨੁ ਮਹੇਸ਼ ਹੈਂ।
ਜੋਤੀ ਰੂਪ ਏਕੰਕਾਰ ਸਭਿ ਕੇ ਆਧਾਰ ਨਿਤ
ਆਪ ਨਿਰਾਧਾਰ ਜਾਂ ਕੋ ਜਾਨਤਿ ਅਸ਼ੇਸ ਹੈਂ[੯]।
[੫]ਭਗਤਿ ਅਧੀਨ, ਕਾਲ ਛੀਨ ਮਹੀਆਨ ਮਹਾਂ
ਤਾ ਕੋ ਸੁਤ ਜਾਨੋ ਮੋਹਿ ਸਭਿ ਤੇ ਵਿਸੇਸ਼ ਹੈ।
ਸਿੱਖਨ ਅਧੀਨ ਤਿਨ ਮੋ ਕਉ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਚਿਤ,
ਪੰਥ ਕੇ ਰਚਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਜਗਤੇਸ਼ ਹੈ[੧੦] ॥੫॥
ਖਾਲਸਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਕਰੌਂ ਮੈਂ ਅਬਿ[੬]
ਜੈਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਅੰਗਦ ਕੋ ਕੀਨਿਓ।
ਸ਼ੰਕ ਨ ਕਰੀਜੈ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਇ ਦੀਜੈ ਅਬਿ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਵੋ ਮੁਹਿ ਜੈਸੇ ਤੁਮ ਲੀਨਿਓਂ।
ਕਾਲ ਹੂੰ ਕੋ ਕਾਲ ਅਸਿਕੇਤ ਹੈ ਅਕਾਲ ਪ੍ਰਭੁ
ਦੀਰਘ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਯੌਂ ਹੁਕਮ ਹਮੈਂ ਦੀਨਿਓ[+]।
ਥਾਪਨਿ ਧਰਮ ਕੌਂ, ਉਥਾਪਨਿ ਭਰਮ ਕੌਂ,
ਕੁਕਰਮ ਕੌਂ ਖਾਪਨ, ਸਿਮਰ ਨਾਮ, ਚੀਨਿਓ[੭*]' ॥੬॥

---

[੧]ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ।
[੨]ਨਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ।
[੩](ਆਪ ਐਡੇ) ਵਡੇ ਕਿਉਂ ਐਨੇ ਕਮੀ ਵਾਲੇ (ਨੀਵੇਂ) ਹੁੰਦੇ ਹੋ?।
[੪]ਪ੍ਰਭੂ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਵਿਸ਼ਨ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਹਨ ਉਹ ਅਪਾਰ ਜੋਤੀ ਰੂਪ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਨਿਰ ਆਸਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਾਰੇ (ਸੰਤ) ਜਾਣਦੇ ਹਨ।
[੫]ਉਹ ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਵਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵਡਾ ਹੈ (ਫਿਰ ਦੇਖੋ ਕਿ ਉਹ) ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ (ਉਸ ਐਡੇ) ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਤੇ (ਫੇਰ ਭਗਤ ਅਧੀਨ ਦਾ) ਮੈਂ ਪੁਤਰ ਹਾਂ, ਤਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਣ ਲਓ ਚਿਤ ਵਿਚ; ਪੰਥ ਦੇ ਰਚਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਬੀ (ਉਸੇ) ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਦਾ ਹੈ।
[੬]ਖਾਲਸਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।
[+]ਦੇਖੋ ਏਥੇ ਕਾਲੀ ਨੇ ਪੰਥ ਸਾਜਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਰਹੇ। ਪਰ ਕਾਲ ਦਾ ਕਾਲ ਅਕਾਲ ਤੇ ਅਸਿਕੇਤੁ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ।
[੭]ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਾਉਣ ਲਈ, ਜਾਣ ਲਓ।
[*]ਨਾਮ ਦਾਨ ਬੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਥੋਂ ਕੈਸਾ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

-ਸ੍ਵਾਮੀ ਕੋ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਮੇਟਬੌ- ਪ੍ਰਤੱਗਜਾ ਜਾਨਿ[੧],
ਮਾਨਿ ਗੁਰੂ ਬਾਕ ਹੂੰ ਕੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੁ ਲੀਨਿਓ।
ਉਠ ਪੰਚਹੁੰ ਸਿੰਘ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਬੋਲਿ,
ਆਗੇ ਖਰੇ ਗੁਰੂ ਤਬਿ ਪਾਹੁਲ ਕੋ ਦੀਨਿਓ।
'ਪਟਨਾ ਜਨਮ ਵਾਸੀ, ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ'
ਬੂਝੇ ਤੇ ਬਖਾਨਜੋਂ ਪ੍ਰਭੁ ਸੀਖ੍ਯਾ ਮੈਂ ਪ੍ਰਬੀਨਿਓਂ।
ਰਹਿਤ ਬਤਾਈ ਜੈਸੇ ਆਪ ਪੁਰਾ ਗਾਈ ਗੁਰੂ[੨],
ਰੀਤਿ ਯੌਂ ਚਲਾਈ ਬਿਦਤਾਈ ਸਭਿ ਚੀਨਿਓ ॥੭॥
ਪੰਚਨ ਕੋ ਮੇਲ ਪੇਲ ਦੇਹੁ[੩], ਸੱਤਿਨਾਮ ਲੇਹੁ,
ਰੱਛਜਾ ਕੋ ਕਰੇਹੁ ਸਿੱਖ ਸੰਤ ਸਮੁਦਾਇ ਕੌਂ।
ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਅੰਗ ਸੰਗ, ਜੰਗ ਕੋ ਧਰਹੁ ਨਿਸ਼ੰਗ,
ਭੰਗ ਤੁਰਕਾਨ[੪] ਤਬਿ ਹੂਜੀਏ ਸਹਾਇ ਕੌਂ।
ਸਦਾ ਅਸਿਕੇਤ ਕੋ ਬਿਸਾਲ ਧਰੋ ਹੇਤ ਕੋ,
ਅੱਭਜਾਸ ਨਿਤ ਆਯੁਧ ਸਮੂਹ ਰਿਪੁ ਘਾਇ ਕੌਂ।'
ਸਾਰੇ ਜਗ ਨਾਇਕ ਕੋ ਰਹਿਤ ਬਤਾਇ ਕਰਿ
ਫਤੇ ਕੋ ਬੁਲਾਇ ਕਰਿ ਆਨੰਦ ਉਪਾਇ ਕੌਂ ॥੮॥
ਗੁਰੂ ਤੇਜ ਰਾਸਿ ਅਰਦਾਸ ਕੋ ਕਰਾਇ ਕਰਿ
ਸੀਸ ਕੋ ਨਿਵਾਇ ਆਇ ਬੈਠੇ ਹੈਂ ਪ੍ਰਯੰਕ ਪਰ।
ਰਹਿਤ ਬਤਾਈ ਪੁਨ: 'ਧਰੋ ਸਦਾ ਸਿੰਘ ਮਨ,
ਬੇਸ੍ਵਾ ਸੋਂ ਰਮਨ[+] ਨਹਿਂ ਕੀਜੈ ਕਬਿ, ਸ਼ੰਕ ਕਰਿ[੫]।?? ?
ਸੁਚ ਸੋਂ ਰਹਿਨ ਉਠਿ ਪ੍ਰਾਤਿ ਮੈਂ ਸ਼ਨਾਨੋ ਤਨ,
ਸ਼ਸ਼ਤ੍ਰਨਿਤੇ ਛੂਛੇ ਨਹੀਂ ਰਹੋ, ਰਿਪੁ ਭੰਗ ਕਰਿ[੬]।
ਕੇਸ ਕੱਛ ਕਰਦ ਗੁਰੂ ਕੀ ਤੀਨ ਮੁੱਦ੍ਰਾ[੭] ਇਹ[++]
ਪਾਸ ਤੇ ਨ ਦੂਰ ਕਰਹੁ ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗ ਧਰਿ' ॥੯॥
ਬਾਜੇ ਸੁਰਲੋਕ ਮੈ ਦਮਾਮੇ ਗੁਰੂ ਫਤੇ ਸੁਨਿ

---

[੧](ਪੰਜੇ ਸਿੰਘ ਇਹ ਆਪਣੀ) ਪ੍ਰਤੱਗਜਾ ਜਾਣਕੇ।
[੨]ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸੀ ਸੀ।
[੩]ਪੰਜਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹਟਾ ਦਿਓ।
[੪]ਜਿਥੇ ਖਾਲਸਾ ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰੇ ਤਿੱਥੇ।
[+]ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਅੰਸੂ ਦੇ ਅੰਕ ੨ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ।
[੫]ਡਰ ਧਾਰਨ ਕਰੋ।
[੬]ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰੋ।
[੭]ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰੈ ਮੁਦ੍ਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਜਦ ਕੰਘਾ ਕੜਾ ਨਾਲ ਰਲੇ ਤਾਂ ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ)।
[++]ਪਾਠਾਂਤਰ ਐਉਂ ਬੀ ਕਿਸੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ:-''ਕੰਘਾ, ਕੇਸ, ਕੜਾ, ਕਰਦ ਸੁ ਮੁੱਦ੍ਰਾ ਇਹ'।

ਮੰਗਲ ਕੁਲਾਹਲ ਅਨੇਕ ਬਿਧਿ ਹੋਇ ਹੈ।
ਰਹਜੋ ਜਗ ਧਰਮ ਕਰਮ ਹੋਮ ਜੱਗ ਆਦਿ
ਤੁਰਕ ਬਿਨਾਸ਼ਤਾ ਕੋ ਪਾਇ ਸਭਿ ਕੋਇ ਹੈ[੧]।
ਪ੍ਰਗਟਜੋ ਸੁ ਪੰਥ, ਗ੍ਰੰਥ ਬਿਦਤੈ ਭਗਤਿ ਨਿਤ,
ਸ਼ਾਂਤਿ ਬਰਤਾਇ ਕੈ ਧਰਾ ਕੋ ਭਾਰ ਖੋਇ ਹੈ[੨]।
ਅਪਸਰਾ ਨਾਚਿ ਕਰੈਂ, ਰਿਦੈ ਦੇਵ ਮੋਦ ਧਰੈਂ,
ਕੌਤਕ ਅਨੇਕ ਤੇ ਬਿਨੋਦਤਿ ਸਮੋਇ ਹੈ[੩] ॥੧੦॥
ਗੁਰੂ ਢਿਗ ਤਾਂਹੀ ਦਿਨ ਆਵਤਿ ਕਰਾਹ ਗਨ
ਹੋਤਿ ਅਰਦਾਸ ਬਰਤਾਵੈਂ ਚਿਤ ਚਾਇ ਕਰਿ।
[*]ਕਾਛ ਪਹਿਰੀਜੀਏ, ਰਹਿਤ ਗੁਰ ਧੀਜੀਏ,
ਨਾਮ ਕੋ ਜਪੀਜੀਏ, ਜਹਾਜ ਗੁਰ ਪਾਇ ਕਰਿ।
ਰਾਖਨੀ ਰਹਿਤ ਸੁੱਧ ਸਿੱਖੀ ਕੇ ਸਹਿਤ ਸਿਖ,
ਮੇਰੋ ਸਿਰਤਾਜ ਸੋਇ[੪] ਸੰਸੈ ਹੂੰ ਨ ਕਾਇ ਕਰਿ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੋ ਪਾਨ ਕਰਿ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਯਾਨ ਧਰਿ[੫]
ਅਮਰ ਸਰੂਪ ਹੋਇ ਸੁਧਾਸਰ ਨਾਇ ਕਰਿ ॥੧੧॥

ਸੈਯਾ: ਬਾਰਬਧੂਨ ਕੇ ਸੰਗ ਰਮੈ ਨਰ[+]
ਸੰਗਤਿ ਮਹਿਂ ਨਹਿਂ ਮੇਲ ਸੁ ਪਾਵੈ।
ਸੋ ਨਹਿਂ ਸਿੱਖ, ਗੁਰੂ ਨਹਿਂ ਮੈਂ ਤਿਹ,
ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੁ ਮੂਲ ਨਸਾਵੈ[੬]।

---

[੧]ਹੁਣ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਗ ਧਰਮ ਕਰਮ ਹੋਣਾ ਆਦਿ ਸਭ ਬਚ ਗਏ ਤੇ ਤੁਰਕ ਸਾਰੇ ਵਿਨਾਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਪਾਉਣਗੇ।
[੨]ਪੰਥ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਦੱਸੀ ਭਗਤੀ ਨਿਤ ਫੈਲੇਗੀ, (ਇਉਂ) ਸ਼ਾਂਤਿ ਵਰਤਾਕੇ (ਪੰਥ) ਧਰਾ ਦਾ ਭਾਰ ਦੂਰ ਕਰੇਗਾ ਭਾਵ ਬੀਰ ਰਸੀ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ।
[੩]ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਹੇ ਹਨ।
[*]ਇਥੇ ਇਕ ਲਿਖਤੀ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਤੁਕ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਠ ਇਹ ਹੈ:-
ਕੇਸ ਕੋ ਰਖੀਜੀਏ ਸੁ ਪਾਹੁਲਕੋ ਦੀਜੀਏ
ਰਹਿਤ ਧਰ ਲੀਜੀਏ ਸਮੂਹਿਨ ਬਤਾਇ ਕਰਿ।
ਤੇ ਉਸੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਇਸ ਛੰਦ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਹੈ ਨਹੀਂ।
[੪]ਸੋ ਮੇਰਾ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਸਿੱਖ ਹੈ। ਯਥਾ:-ਰਹਣੀ ਰਹੇ ਸੋਈ ਸਿਖ ਮੇਰਾ, ਓਹ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਉਸ ਕਾ ਚੇਰਾ।
[੫]ਭਾਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰੇ।
[+]ਬੇਸ੍ਵਾ। ਬਾਰਬਧੁਨ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ ਸੱਭੇ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ। 'ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਰਮਨ' ਕਿਉਂ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖੇ ਖਾਲਸਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਫਤਹ ਪਾਉਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹੋ ਵਰਤਾਉ ਕਰਨੇ ਸਨ ਜੋ ਉਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਖਲਾਕ ਨੀਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਨ੍ਹੇ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਈ ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੬ ਅੰਸੂ ੨੦ ਅੰਕ ੧੯।
[੬]ਜੜਾਂ ਨਾਸ਼ ਕਰੇਗਾ।

ਜੋ ਪਛੁਤਾਇ ਪਰੈ ਸ਼ਰਨੀ ਪੁਨ
ਆਪਨੋ ਦੋਸ਼ ਸਮੂਹ ਸੁਨਾਵੈ।
ਦੇ ਤਨਖਾਹ ਬਿਸਾਲ ਪਦਾਰਥ,
ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਮਨ ਤਾਂਹਿ ਮੈਂ[1] ਲਾਵੈ ॥੧੨॥
ਆਦਿ ਸੁਧਾਸਰ ਜੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰ
ਬਿਲੋਕਹਿ ਜਾਇ ਕੈ ਪਾਪ ਗੁਵਾਵੈ।
ਤੌ ਭੀ ਜਥਾਵਤ[2] ਸਿੱਖਜਨ ਕੇ ਸਮ
ਕੋ ਉਪਚਾਰ ਤੇ ਹੋਨਿ ਨ ਪਾਵੈ।
ਦੀਹ ਕਲੰਕਤਿ ਹ੍ਵੈ ਇਸ ਰੀਤਿ
ਜਥਾ ਫੁਟ ਬਾਸਨ ਪਾਜ ਲਗਾਵੈ।
ਦਾਗ਼ ਨ ਜਾਤਿ ਦਿਖਾਈ ਸੁ ਦੇਤਿ
ਪਰੰਤੁ ਸੁ ਬਾਸਨ ਕਾਜ ਹੀ ਆਵੈ ॥੧੩॥
ਯਾਂਹੀ ਤੇ ਜਾਨਿ ਕਲੰਕ ਅਮੇਟ,
ਨਸ਼ੰਕ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਸੁ ਰਮੈ ਨਹਿਂ ਤਾਂਹੀ[3]।
ਔਰ ਸਭੈ ਰਹਿਤਾਂ ਦ੍ਰਿਢ ਰਾਖਹੁ
ਧੀਰਜ ਧਾਰਿ ਕੈ ਤਜਾਗਹੁ ਨਾਂਹੀ।
ਜੋ ਜਗ ਜੂਠ[4] ਸੁ ਧਰਮ ਬਿਨਾਸ਼ਕ
ਨਾ ਛੁਵਬੋ ਕਰੀਏ ਬਿਧਿ ਕਾਂਹੀ।
ਨੀਰ ਸ਼ਨਾਨ, ਜਪੋ ਸਤਿਨਾਮ
ਕਰੋ ਹਿਤ ਦਾਨ ਮਹਾਂ ਸ਼ੁਭ ਯਾਂਹੀ ॥੧੪॥
ਸ੍ਰੀ ਅਸਕੇਤ ਤੇ ਲੈ ਬਖਸ਼ੀਸ਼
ਬਨੋ ਛਿਤ ਈਸ਼ ਹਤੋ ਤੁਰਕਾਨਾ।
ਸੰਘਰ ਤੇ ਨ ਮਿਟੋ ਕਬਹੂੰ
ਦੁਹੂੰ ਲੋਕਨ ਕੋ ਸੁਖ ਜਾਨਿ ਮਹਾਨਾ।
ਰਾਜ ਕਰੋ ਧ੍ਰਮ ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਹੁ
ਭੋਗਹੁ ਭੋਗ ਅਨੇਕ ਬਿਧਾਨਾ।
ਅੰਤ ਸਮੈਂ ਗਤਿ ਆਛੀ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿ,
ਆਨ ਪਿਖੌਂ ਅਪਨੇ ਨ ਸਮਾਨਾ[5] ॥੧੫॥

---

[1]ਤਿਸ (ਦੋਸ਼) ਵਿਚ।
[2]ਅਸਲੀ।
[3]ਨਿਡਰ ਹੋਕੇ ਤਿਸ ਵੇਸ਼ਵਾ ਨੂੰ ਨਾ ਭੋਗਣਾ ਕਰੇ।
[4]ਹੁੱਕਾ, ਤੰਬਾਕੂ।
[5]ਹੋਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਮਾਨ ਨਾ ਵੇਖੋ (ਭਾਵ ਸੁਰਤ ਉੱਚੀ ਰਖੋ)।

ਜੇ ਸਿਰਗੁੰਮ[1] ਅਹੈਂ ਜਗ ਮੈਂ
ਮਰਨੇ ਪਰਨੇ ਮਹਿਂ ਮੇਲ ਨ ਕੀਜੈ।
ਦੈਂ ਦਸਵੰਧ ਗੁਰੂ ਹਿਤ ਜੇ,
ਤਿਨ ਕੋ ਨ ਕਮੀ ਧਨ ਕੋ ਸਫਲੀਜੈ।
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਨਿ ਪੈ ਬਿਸਵਾਸ ਧਰੋ ਨਹਿਂ
ਕੀਜਹਿ ਅਨਾਦਰ ਨਾਂਹਿ ਮਿਲੀਜੈ।
ਗੋਪ ਹੁਤੀ ਬਿਦਤਾਈ ਅਬੈ ਇਮ,
ਸੀਖ ਕੌ ਧਾਰਿ ਰਿਦੈ ਜਗ ਜੀਜੈ' ॥੧੬॥
ਦੋਹਰਾ: ਬਹੁਰ ਪੰਚ ਸਿਖ ਖਰੇ ਕਰਿ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਯੋ ਛਕਾਇ।
ਸੰਗਜਾ ਮੁਕਤੇ ਜਿਨ ਕਹੇ, ਭਏ ਸਿੰਘ ਹਰਖਾਇ ॥੧੭॥
ਚੌਪਈ: ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਧੀਰ।
ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਬੀਰ।
ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਪੰਚਹੁੰ ਇਹ ਭਏ।
ਮੁਕਤੇ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਕਹਿ ਦਏ ॥੧੮॥
ਅਪਰ ਅਨੇਕ ਖਰੇ ਪੁਨ ਹੋਇ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡੇ ਕਾ ਲੇ ਸੋਇ।
ਅਪੁਨੀ ਵਾਸੀ ਨਾਮ ਬਤਾਵੈਂ।
ਗੁਰ ਤੇ ਸੀਖਹਿਂ ਰਹਿਤ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈਂ ॥੧੯॥
ਬਹੁਰ ਇਕਾਦਸ਼ ਹ੍ਵੈ ਸਿਖ ਖਰੇ[2]।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲੀਨਿ ਬੀਰਰਸ ਭਰੇ।
ਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਪੁਨ।
ਸਿੰਘ ਕਲਾਲ ਜਾਤਿ ਰਹਿਤੈ ਸੁਨਿ ॥੨੦॥
ਭੈਰੋਵਾਲ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਸੋਇ।
ਰਹੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸਦਾਈ ਦੋਇ।
ਸੁਰਸਿੰਘ[3] ਕਾ ਸਿੱਧੂ ਸਿਖ ਭਯੋ।
ਨਾਮ ਦਯਾਲ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ਦਯੋ ॥੨੧॥
ਖੱਤ੍ਰੀ ਸਿਖ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜਾਨੋ।
ਗੋਤਮ ਰਿਖਿ ਜੀ ਕੀਨਿ ਬਖਾਨੋ[4]।

---

[1]ਕੇਸ ਰੱਖਕੇ ਜੋ ਮੁਨਾ ਦੇਵੇ।
[2]ਫਿਰ ੧੧ ਸਿੱਖ ਖੜੇ ਹੋਏ।
[3]ਨਾਮ ਪਿੰਡ ਜੋ ਮਾਝੇ ਵਿਚ ਹੈ।
[4]ਭਾਵ ਗੋਤਮ ਰਿਖੀ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਬੇਗ ਸਿੰਘ ਅੰਬ੍ਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੁਇ।
ਜੰਬਰ[੧] ਮਘਯਾਨੇ[*] ਵਾਸੀ ਸੁਇ ॥੨੨॥
ਭੰਡਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ਾਰਾ।
ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤ੍ਰਿਤੀ ਉਚਾਰਾ।
ਸੀਰੰਦ ਕੇ ਵਾਸੀ ਸਿਖ ਬਨੀਏ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲੀਨਿ ਰਹਿਤ ਸਭਿ ਮਨੀਏ[੨] ॥੨੩॥
ਭਯੋ ਖਰੋ ਘਨ ਸਿੰਘ ਸੁ ਨਾਮੂ।
ਬਰਨ ਸਿੰਘ[੩] ਫਾਲਜ[੪] ਤਿਹ ਗ੍ਰਾਮੂ।
ਆਲਮ ਸਿੰਘ ਨਚਨਾ ਗੁਰ ਕਹੈ[੫]।
ਸਜਾਲਕੋਟ ਕੀ ਵਾਸੀ ਅਹੈ ॥੨੪॥
ਜਾਤਿ ਹੁਤੀ ਰਜਪੂਤ ਤਿਸੀ ਕੀ।
ਸੀਖ ਰਹਿਤ ਲੇ ਪਾਹੁਲ ਨੀਕੀ[੬]।
ਪੁਰਿ ਮੁਲਤਾਨ ਅਲੀਪੁਰਿ ਨੇਰੇ।
ਮਾਈ ਦਾਸ ਰਜਪੂਤ ਬਸੇਰੇ[੭] ॥੨੫॥
ਤਿਸ ਕੇ ਮਨੀ ਰਾਮ ਸੁਤ ਹੋਯੋ।
ਆਇ ਤਹਾਂ ਗੁਰਦ ਸ਼ਨ ਜੋਯੋ।
ਪੰਚ ਪੁੱਤ੍ਰ ਲੇ ਅਪਨੇ ਸਾਥ।
ਸ਼ਰਨੀ ਪਰਜੋ ਰਹਜੋ ਗੁਰਨਾਥ ॥੨੬॥
ਸੋ ਪੰਚਹੁਂ ਭ੍ਰਾਤਾ ਕਰਿ ਖਰੇ।
ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਤਿਨ ਕੇ ਗੁਰ ਧਰੇ।
ਬਡੋ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਭਟ ਭਯੋ।
ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਦੂਸਰ ਬਿਦਤਯੋ ॥੨੭॥
ਅਨਕ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਅਜਬ ਸਿੰਘ ਪੁਨ।
ਪੰਚਮ ਭਯੋ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਗੁਨਿ[੮]।

---

[੧](ਪਹਿਲਾ) ਜੰਬਰ ਦਾ (ਤੇ ਦੂਜਾ) ਮਘਜਾਨੇ ਦਾ ਵਾਸੀ ਸੀ (ਅ) ਜੰਬਰ ਜਾਤ ਸੀ ਤੇ ਵਾਸੀ ਮਘਯਾਨੇ ਦੇ ਸਨ।
[*]ਜੰਬਰ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਛਾਂਗੇ ਮਾਂਗੇ ਪਾਸ ਇਕ ਪਿੰਡ ਹੈ 'ਜੰਬਰ ਮਘਜਾਨੋ' ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਝੰਗ ਮਘਜਾਨਾ' ਬੀ ਕਿਸੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ।
[੨]ਮੰਨਕੇ।
[੩]ਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ।
[੪]ਗ੍ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ।
[੫]ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਨਚਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ।
[੬]ਰਹਿਤ ਸਿਖ ਕੇ ਪਾਹੁਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਈ।
[੭]ਵਸਦਾ ਸੀ।
[੮]ਜਾਣ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡੇ ਕੋ ਤਿਨ[੧] ਦੀਨਾ।
ਮਨਹੁਂ ਪੰਚ ਪਾਂਡਵ ਬਲਪੀਨਾ ॥੨੮॥
ਰਣ ਮਹਿਂ ਕਰੇ[੨] ਕਰਮ ਜਿਨ ਭੀਖਨ।
ਰਿਪੁ ਮਾਰੇ ਜਿਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਤੀਖਨ।
ਇਨ ਤੇ ਆਦਿਕ ਭਏ ਹਜ਼ਾਰੇ[*]।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲੇਤਿ ਰਹਿਤ ਕੋ ਧਾਰੇ ॥੨੯॥
ਕੌਨ ਕੌਨ ਕੇ ਗਿਨੀਐ ਨਾਮੂ।
ਤਿਨ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਨਗਰ ਕੈ ਗ੍ਰਾਮੂ।
ਲੇ ਪਾਹੁਲ ਬਡ ਤੇਜ ਧਰੰਤੇ।
ਪੀਰ ਮੀਰ ਕੋ ਕਛੁ ਨ ਗਿਨੰਤੇ[੩] ॥੩੦॥
ਸਿਰ[੪] ਸਿਰ ਬਲੀ ਆਪ ਸਿਰਦਾਰ।
ਬੰਧਨ ਕਰੇ ਅੰਗ ਹਥਯਾਰ।
ਰਾਤਿ ਦਿਵਸ ਸੰਘਰ ਕੌ ਚਾਹੈਂ।
ਮਾਰ ਬਕਾਰਾ ਕਰਤਿ ਮਹਾਂ ਹੈਂ ॥੩੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਨਿ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੦॥

---

[੧]ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ।
[੨]ਕੀਤੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ।
[*]ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਨਵੀਸ ਨੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ੨੦ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਤ ਛਕਣ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਖਬਰ ਘੱਲੀ ਸੀ, ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਰੁਤ ਦੇ ਅੰਸੂ ੧੨ ਦੇ ਅੰਕ ੪੯ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ ਦਾ ਪੰਨਾ ੪੯੯੮।
[੩](ਕਿਸੇ) ਪੀਰ ਮੀਰ ਨੂੰ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਿਣਦੇ (ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਤੀਏ)।
[੪]ਭਾਵ ਆਪੋ ਆਪ ਹਰ ਕੋਈ ਬਲੀ ਸਰਦਾਰ ਹੈ।

੨੧. [ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਵਧਣਾ]

੨੦<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੨

ਦੋਹਰਾ: ਜੇਤਿਕ ਹੁਤੇ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਿਂ,
ਸਿਰ ਪਰ ਧਰਿ ਬਰ ਕੇਸ।
ਪਾਹੁਲ ਲੇ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਧਰਿ,
ਪਹਿਰਿ ਕਾਛ ਸ਼ੁਭ ਭੇਸ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਜਹਿਂ ਜਹਿਂ।
ਲਿਖੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਗੁਰ ਤਹਿਂ ਤਹਿਂ।
'ਕੇਸ ਧਾਰਿ ਸਿਰ ਪਰ ਸਿਖ ਆਵੈਂ।
ਹੋਹਿਂ ਸਿੱਖ, ਨਹਿਂ ਭੱਦ੍ਰ[1] ਕਰਾਵੈਂ ॥੨॥
ਜਗਤ ਜੂਠ[2] ਕੇ ਨੇਰ ਨ ਜਾਵੈਂ।
ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਕੀ ਲੇ ਆਵੈਂ।'
ਲੈ ਕੇ[3] ਜਹਿਂ ਤਹਿਂ ਤੂਰਨ ਧਾਏ।
ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ ਕੋ ਜਾਇ ਸੁਨਾਏ ॥੩॥
ਸੁਨਿ ਕੈ ਕੇਤਿਕ ਭੇ ਅਨੁਸਾਰੀ।
ਕੇਤਿਕ ਭਏ ਦੁਖੀ ਉਰ ਭਾਰੀ।
'ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਨ ਰੀਤਿ ਨੇਮ ਕਯੋਂ ਤੋਰਹਿਂ।
ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਕੋ ਕਿਮ ਹਮ ਛੋਰਹਿਂ' ॥੪॥
ਜਿਨ ਜਿਨ ਮਾਨਯੋਂ ਸੇ ਚਲਿ ਆਏ।
ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਰ ਨਯਾਏ।
ਬੈਠੇ ਹੁਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਦਰਸ।
ਨਿਕਟ ਸਿੰਘ ਧਰਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਹਰਸ਼[4] ॥੫॥
ਇਕ ਸਿਖ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਤਿਸ ਘਰੀ।
ਅੱਗ੍ਰ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਬਿਨਤੀ ਕਰੀ।
'ਸਾਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ ! ਤੁਮ ਪਾਸ।
ਸੁਨੀਐ, ਕਰੌਂ ਏਕ ਅਰਦਾਸਿ ॥੬॥
ਏਕ ਮਸੰਦ ਗਯੋ ਘਰ ਮੇਰੇ।
ਹੇਰਤਿ ਉਠਯੋ ਅਧੀਨ ਘਨੇਰੇ।
ਕਰਿ ਬੰਦ ਸਾਦਰ ਬੈਠਾਯੋ।

---

[1]ਮੁੰਡਨ।
[2]ਤਮਾਕੂ।
[3]ਭਾਵ ਹੁਕਮ ਨਾਮੇ ਲੈਕੇ।
[4]ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਬੈਠੇ ਸਨ ਨੇੜੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਕੇ।

ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਮੈਂ ਅਸਨ ਕਰਾਯੋ ॥੭॥
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਮੈਂ ਕਹ੍ਯੋ -ਛਕੀਜੈ।
ਖੁਸ਼ੀ ਗੁਰੂ ਦਿਸ਼ ਤੇ ਕਰਿ ਦੀਜੈ-।
ਸੁਨਤਿ ਮਸੰਦ ਕੋਪ ਕਰਿ ਭਾਖ੍ਯੋ।
-ਕਹੁ ਗੁਰ ਮਾਰੇ ! ਕਜਾ ਕਰਿ ਰਾਖ੍ਯੋ[1] ॥੮॥
ਦਾਲ ਰੋਟਕਾ ਚਹੈਂ ਛਕਾਵਨਿ।
ਸੋ ਮੈਂ ਕਰੌਂ ਨਹੀ ਕਿਮ ਖਾਵਨ।
ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਜੇ ਕਰਹਿਂ ਕਰਾਹਿ।
ਤੌ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਲਿਹੁਂ ਖਾਹਿ[2]- ॥੯॥
ਸੁਨਿ ਮਸੰਦ ਬਾਨੀ ਰਿਸ ਭਰੀ।
ਸਿਖਣੀ ਸਹਤਿ ਬਿਨੈ ਮੈਂ ਕਰੀ।
-ਹਮ ਗ਼ਰੀਬ ਘਰ ਦੇਖਨਿ ਕੀਜੈ।
ਜੋ ਨਿਕਸੈ ਲੇ ਖਾਵਨ ਕੀਜੈ- ॥੧੦॥
ਪੁਨ ਮਸੰਦ ਬੋਲ੍ਯੋ ਹੰਕਾਰੀ।
-ਆਗ੍ਯਾ ਹਮ ਕੌ ਗੁਰੂ ਉਚਾਰੀ।
ਸਿਖ ਕੇ ਘਰ ਜਿਸ ਕੇ ਚਲਿ ਜਾਵਹੁ।
ਬਿਨਾ ਤਿਹਾਵਲ ਅਪਰ ਨ ਖਾਵਹੁ- ॥੧੧॥
ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ! ਮੈਂ ਸੁਨਿ ਕਰਿ।
ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਲਹਿਂਗੋ ਗਹਿਣੇ ਧਰਿ ਕਰਿ।
ਕਰ੍ਯੋ ਕਰਾਹੁ ਤਾਂਹਿ ਅਚਵਾਯਹੁ।
ਦੇ ਅਰਦਾਸ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਆਯਹੁ ॥੧੨॥
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੁਖ ਦੇਤਿ ਘਨੇਰੇ।
ਝਿਰਕਤਿ ਬਹੁਰ ਜਾਤਿ ਜਿਸ ਬੇਰੇ[3]।
ਹੁਕਮ ਆਪ ਕੋ ਹੋਵੈ ਜੈਸੇ।
ਸੰਗਤਿ ਸਗਰੀ ਬਰਤਹਿ ਤੈਸੇ' ॥੧੩॥
ਸੁਨ ਸਿੱਖਨਿ ਕੋ ਦੁਖ ਤਿਸ ਬੇਰਾ।
ਅਰੁਣ ਬਰਣ ਮੁਖ ਕੋਪ ਘਨੇਰਾ।
ਸਭਿ ਪ੍ਰਤਿ ਹੁਕਮ ਕਰ੍ਯੋ ਗੁਰ ਤਬੈ।
'ਲੂਟ ਮਸੰਦਨ ਕੋ ਲਿਹੁ ਸਬੈ ॥੧੪॥

---

[1]ਕੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰੱਖਿਆ ਹਈ।
[2]ਗੁਰੂ ਕਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਜੋ ਕੜਾਹ ਹੈ ਜੇ ਕਰੇਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਛਕ ਲਵਾਂਗਾ।
[3]ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਘਰ ਤੇ ਦਿਹੁ ਨਿਕਾਸ ਕਰਿ ਮਾਰਿ।
ਨਹਿਂ ਦੀਜੈ ਤਿਨ ਗੁਰ ਕੀ ਕਾਰ।
ਸ੍ਵਾਨ ਮਨਿੰਦ ਮਸੰਦ ਬਿਲੰਦੇ।
ਸਿੱਖਨਿ ਕਟਿ ਕਟਿ ਖਾਵਹਿਂ ਮੰਦੇ ॥੧੫॥
ਲੇਹੁ ਲਸ਼ਟਕਾ, ਸਿਰ ਪਰ ਮਾਰਿ।
ਕੂਕਰ ਕੀ ਬਿਧਿ ਵਹਿਰ ਨਿਕਾਰਿ।
ਜਿਸ ਗੁਰ ਪਾਪੀ[1] ਤੇ ਸਿਖ਼ ਦੁਖੀ।
ਬਿਚ ਪ੍ਰਲੋਕ ਕਜਾ ਕਰਿ ਹਹਿਂ ਸੁਖੀ ॥੧੬॥
ਬਿਚ ਦਰਗਾਹ ਸਹਾਇਕ ਕਹਾਂ।
ਜਿਸ ਗੁਰ ਤੇ ਦੁਖ ਲਹਿਂ ਨਿਤ ਇਹਾਂ।'
ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘਨ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।
ਬੰਧਿ ਮਸੰਦ ਲੀਨਿ ਸਮੁਦਾਯੋ ॥੧੭॥
ਹੁਤੋ ਪਦਾਰਥ ਜੇਤਿਕ ਪਾਸ।
ਲੀਨੋ ਲੂਟ ਸਮੇਤ ਅਵਾਸ।
ਕਿਤਿਕ ਦਿਵਸ ਬੰਧਨ ਕਰਿ ਰਾਖੇ।
ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਬਿਨਤੀ ਪੁਨ ਭਾਖੇ ॥੧੮॥
ਕੇਤਿਕ ਮਾਸ ਬਿਤੇ ਤਬਿ ਛੋਰੇ।
ਆਇ ਗੁਰੂ ਢਿਗ ਚਰਨ ਨਿਹੋਰੇ।
ਦੇਖਿ ਦਯਾ ਕਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਬਤਾਯੋ।
'ਨਹਿਂ ਸਿੱਖਨਿ ਦੁਖ ਦੇਹੁ ਕਦਾਯੋ ॥੧੯॥
ਕਰਹਿਂ ਭਾਵਨਾ ਦੇਂ ਅਰਦਾਸ।
ਸੋ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁਇ ਲੀਜੈ ਪਾਸ।
ਮੇਰੇ ਨਹਿਂ ਮਸੰਦ ਇਹੁ ਜਾਨਹੁ।
ਰਾਖਸ਼ ਸਿੱਖਨ ਹੇਤ ਪਛਾਨਹੁ' ॥੨੦॥
ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਜਬਿ ਪ੍ਰਭੁ ਫੁਰਮਾਯੋ।
ਬ੍ਰਿੰਦ ਮਸੰਦਨ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ।
'ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ! ਅਬਿ ਬਖਸ਼ਨਿ ਕਰਹੁ।
ਪਿਛਲੀ ਭੂਲ ਨ ਹਿਯ ਮੈਂ ਧਰੋ ॥੨੧॥
ਹੁਕਮ ਆਪ ਕੋ ਭਾ ਅਬਿ ਜੈਸੇ।
ਸਿੱਖਨ ਸਾਥ ਬਰਤ ਹੈਂ ਤੈਸੇ।
ਜੋ ਦੇਵਹਿਂਗੇ ਕਰਿ ਕੈ ਭਾਉ।

---

[1]ਇਥੇ 'ਗੁਰ' ਪਦ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਮਸੰਦਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਜੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਰਿ ਕੈ ਹਰਖ ਲੇਹਿਂ ਸੋ ਖਾਉ ॥੨੨॥
ਇਕ ਪਸ਼ਚਾਤਿ[1] ਬਹੁਤ ਕਰੋਂ ਮਾਰੇ।
ਬਖਸ਼ਹੁ ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਤੁਮਾਰੇ।'
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਬੋਲੇ 'ਸੁਨੀਅਹਿ ਭਾਈ!
ਸਿੱਖ ਸਿਦਕ ਕੋ ਹੋਤਿ ਸਦਾਈ[2] ॥੨੩॥
ਕਲੂਕਾਲ ਅਬਿ ਔਰੇ ਠਾਟਾ।
ਗੁਰ ਘਰ ਬਿਖੈ ਨ ਧਨ ਕੋ ਘਾਟਾ।
ਸਿਖ ਕੇ ਘਰ ਤੁਮ ਬਿਨਾ ਬੁਲਾਏ।
ਨਹਿਂ ਪਹੁਂਚਹੁ ਕੁਛ ਲੇਨਿ ਕਦਾਏ' ॥੨੪॥
ਬ੍ਰਿੰਦ ਮਸੰਦ ਬੰਦ ਹੁਇ ਗਏ।
ਧਨ ਬਿਨ ਭੂਖ ਮਰਤਿ ਪੁਨ ਭਏ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਜਰੀ ਢਿਗ ਕਬਿ ਕਬਿ ਜਾਵੈਂ।
ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਬਾਤ ਬਨਾਵੈਂ ॥੨੫॥
'ਕਹਾਂ ਖਰਚ ਚਾਲਹਿਂ ਗੁਰ ਘਰ ਕੇ।
ਜੇ ਆਨਤਿ ਸੇ ਰੋਕਨਿ ਕਰਿਕੇ।'
ਉੱਗ੍ਰ ਸੁਭਾਉ ਜਾਨਿ ਗੁਰ ਕੇਰਾ।
ਨਹੀਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਤੀ[3] ਹੁਇ ਨੇਰਾ ॥੨੬॥
ਤਊ ਚਹਤਿ[4] ਸੁਤ ਕੋ ਸਮੁਝਾਵਨਿ।
ਇਹ ਕਥ ਆਗੈ ਕਰੌਂ ਸੁਨਾਵਨਿ।
ਜੇ ਸਿਖ ਹੁਕਮ ਮਾਨਿ ਚਲਿ ਆਏ।
ਧਰੇ ਕੇਸ ਕਛ ਬੇਸ ਬਨਾਏ ॥੨੭॥
ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਤਿਨ ਲੀਨੀ।
ਆਯੁਧ ਅੰਗਨ ਮਹਿਂ ਧਰਿ ਲੀਨੀ।
ਪੈਰੀ ਪੈਣਾ ਕਹਿ ਤਜਿ ਮਤੇ[5]।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਕਹਿਂ ਫਤੇ ॥੨੮॥
ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਤੇ ਭਏ ਨਿਰਾਲੇ।
ਰਾਜਨ ਸਮ ਹੰਕਾਰ ਬਿਸਾਲੇ।
ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਬਿਸਤਰਿਯੋ ਸੁ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤਾ।

---

[1]ਇਕ ਪਿੱਛੇ।
[2]ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਹੀ ਸਿਦਕ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
[3]ਮਾਤਾ ਜੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।
[4]ਮਾਤਾ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।
[5]ਪੈਰੀਂ ਪਏ (ਆਦਿਕ) ਕਹਿਣ ਦੇ ਮਤੇ ਤਜਕੇ।

ਭਯੋ ਖਾਲਸਾ ਜਗ ਬੱਖਯਾਤਾ ॥੨੯॥
ਦਿਨਪ੍ਰਤਿ ਵਧਨ ਲਗਯੋ ਜਿਮ ਚੰਦ।
ਜਗ ਮਹਿਂ ਮਤ ਹੋਏ ਉਡ ਬ੍ਰਿੰਦ।
ਕਿਸ ਕੋ ਬਦਹਿਂ ਨ ਉਰ ਹੰਕਾਰੀ।
ਸਭਿ ਕੋ ਤਰਕ ਕਰਹਿਂ ਮਤਿ ਭਾਰੀ[1] ॥੩੦॥
ਸੁਚ ਸੰਜਮ ਨਿਤ ਰਹਤਿ ਨਿਰਾਲੀ।
ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਕੇ ਬਹੁ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੀ।
ਏਕ ਅਕਾਲ ਅਕਾਲ ਕਹੰਤੇ।
ਆਂਖ ਤਰੇ ਨਹਿਂ ਅਪਰ ਰਖੰਤੇ ॥੩੧॥
ਦਿੱਲੀ ਆਦਿਕ ਪੁਰਿ ਜੇ ਸੰਗਤਿ।
ਚਹਤਿ ਬੈਠਿਬੇ ਜਾਤੀ ਪੰਗਤਿ।
ਤਿਨ ਕੋ ਗੁਰੂ ਥਾਨ ਨਹਿਂ ਭਾਏ।
ਤਜੀ ਨ ਜਗਤ ਜੂਠ[2] ਦੁਖ ਪਾਏ ॥੩੨॥
ਪੂਰਬਲੇ ਜਿਨ ਭਾਗ ਮੰਦੇਰੇ।
ਨਹਿਂ ਪਹੁੰਚੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਨੇਰੇ।
ਨਹਿਂ ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਲੀਨਿ।
ਰਹਿਬੋ ਨਰਕ ਭਲੋ ਮਨ ਚੀਨ ॥੩੩॥
ਜਗਤ ਕਾਨ ਮਹਿਂ[3] ਡਰ ਕਰਿ ਰਹੇ।
ਰਾਜ ਭੋਗ ਕੋ ਨਾਂਹਿਨ ਲਹੇ।
ਜਿਨ ਕੇ ਪੂਰਬਲੇ ਬਡਭਾਗਾ।
ਤਿਨ ਗੁਰ ਬਾਕਨਿ ਮਹਿਂ ਅਨੁਰਾਗਾ ॥੩੪॥
ਦਿਨਪ੍ਰਤਿ ਹੋਹਿਂ ਸੈਂਕਰੇ ਖਰੇ।
ਪਾਹੁਲ ਲੇਤਿ ਕੇਸ਼ ਸਿਰ ਧਰੇ।
ਅੰਗੀਕਾਰ ਰਹਿਤ ਕੋ ਕਰੈਂ।
ਗੁਰ ਬਿਸਵਾਸ, ਅਪਰ ਪਰਹਰੈਂ ॥੩੫॥
ਕੇਚਿਤ ਸਿਖ ਰਹਿਂ ਇਕ ਦੁਇ ਮਾਸ।
ਹ੍ਵੈ ਉਦਾਸ ਪੁਨ ਜਾਤਿ ਅਵਾਸੁ।
ਰਹਿ ਘਰਿ ਮਹਿਂ ਗੁਰ ਨਿਕਟ ਪਧਾਰੈਂ।

---
[1](ਹੋਰ ਮਤ) ਜੋ ਰਿਦੇ ਦੇ ਹੰਕਾਰੀ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਤਰਕ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰੀ ਮਤਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਨਹੀਂ ਬਿਦਦਾ।
[2]ਤੰਬਾਕੂ।
[3]ਕਾਣ, ਲਾਜ।

ਮਿਲਿ ਸਿੰਘਨ ਸੋਂ ਸਮਾ ਗੁਜ਼ਾਰੈਂ ॥੩੬॥
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਰੀ ਬਿਚਾਰਨਿ ਰਿਦੇ।
-ਸੁਤ ਬਨਿਤਾ ਬਾਂਧਵ ਤਜਿ ਕਦੇ[੧]।
ਬਨੈਂ ਨਿਰਾਲੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰੈ[੨]।
ਇਤ ਤੇ[੩] ਰਿਦੈ ਉਦਾਸੀ ਧਰੈਂ ॥੩੭॥
ਹੁਇ ਆਵਤਿ ਹੈ ਮੋਹ ਬਿਸਾਲਾ[੪]।
ਮਿਲਹਿਂ ਜਾਹਿਂ, ਨਹਿਂ ਰਹਿਂ ਚਿਰਕਾਲਾ।
ਸੋਫੀ ਸ਼ੂੰਮ ਪੰਥ ਨਹਿ ਰਾਖਨ[੫]।
ਕਿਯ ਕਿਸ ਦਾਰੁਨ ਕੇ ਅਭਿਲਾਖਨ[੬]- ॥੩੮॥
ਯਾਂ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਬਾਕ ਉਚਾਰਾ।
'ਹੁਇ ਸੁੱਖੇ ਕੀ ਦੇਗ਼ ਉਦਾਰਾ।
ਸਿੰਘ ਹੋਇ ਜਬਿ ਆਯੁਧ ਧਾਰੀ।
ਮਾਦਕ[੭] ਚਹੀਯਤਿ ਅਨੰਦ ਮਝਾਰੀ ॥੩੯॥
ਸਭਿ ਮਾਦਿਕ ਤੇ ਬਿਜੀਆ[੮] ਆਛੀ।
ਕਹੋਂ ਕਿ ਮਹੇਸ਼ ਆਦਿ[੯] ਇਹੁ ਬਾਛੀ[*]।
ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਨ ਕਿ ਸਿਮਰਨ ਨਾਮੂ।
ਨਿਸ਼ਚਲ ਬ੍ਰਿਤਿ ਟਿਕਹਿ ਅਭਿਰਾਮੂ ॥੪੦॥
ਚਿਤ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਦੇਤਿ ਮਿਟਾਈ।
ਰਿਦੈ ਸੰਤੋਸ਼ ਕਰਹਿਂ ਸੁਖਦਾਈ।
ਕਰਜੋ ਸੁਖਾ ਦੁਖ ਹਰਿਬੇ ਹੇਤੁ[੧੦]।
ਛਕਹਿ ਖਾਲਸਾ ਮਿਰਚ ਸਮੇਤ ॥੪੧॥

---

[੧]ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਸਬੰਧੀ ਛੱਡਣੇ ਪੈਣਗੇ।
[੨]ਨਿਰਾਲੇ ਬਣ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਗੇ।
[੩]ਭਾਵ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਤੋਂ।
[੪]ਹੁਣ ਮੋਹ ਬਹੁਤ ਹੋ ਆਂਵਦਾ ਹੈ।
[੫]ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਸ਼ੂਮ ਸ਼ੋਫੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੇ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਈ ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੨ ਅੰਸੂ ੪੭ ਅੰਕ ੨ ਦਾ ਪ੍ਰਯਾਯ।
[੬](ਅਸਾਂ) ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਭਯਾਨਕ (ਕੰਮ ਜੰਗ) ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਕੇ।
[੭]ਨਸ਼ਾ।
[੮]ਸੁੱਖਾ, ਭੰਗ।
[੯]ਸ਼ਿਵ ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ।
[*]ਤੀਰਥਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਇਤਰ ਦੇਵਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਰਜ ਰਹੇ ਹਨ,
'...ਕੋਊ ਆਂਖ ਤਰੇ ਨਹੀਂ ਆਨਿਓਂ'
ਸਭ ਬਾਬਤ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਕੇ ਭੰਗ ਚੰਗੀ ਕਹਿਣੀ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਵਾਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੨ ਅੰਸੂ ੪੪ ਅੰਕ ੨੦ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ।
[੧੦]ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਵਾਸਤੇ।

ਛੁਧਾ ਲਗਾਇ ਸਰੀਰ ਨਿਰੋਵਾ*।
ਕਸ਼ਟ ਸਮੂਹਨਿ ਕੋ ਇਹ ਖੋਵਾ।'
ਹੋਨਿ ਲਗੀ ਤਬਿ ਦੇਗ਼ ਬਿਸਾਲਾ।
ਛਕਹਿ ਸਿੰਘ ਕੋ ਇਕ ਦ੍ਵੈ ਕਾਲਾ[1] ॥੪੨॥
ਪਹੁੰਚੈਂ ਨਿਕਟ ਗੁਰੂ ਕੇ ਫੇਰ।
ਬ੍ਰਿਤਿ ਟਿਕਾਵਹਿਂ ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਰਿ।
ਮਾਰ ਬਕਾਰਾ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਦੂਨਾ।
'ਦਿੱਲੀ ਲੂਟਹੁ ਲਵਪੁਰਿ ਸੂਨਾ' ॥੪੩॥
ਸੱਤ੍ਰਨਿ ਕੇ ਸਿਰ ਨੁਗਦਾ[2] ਮਾਰਹਿਂ।
ਪਠਹਿਂ ਸ਼ਲੋਕ ਨਾਮ ਸੰਭਾਰਹਿਂ।
ਫਰਹਿ ਦੁਪਹਿਰੇ ਛਕਿ ਛਕਿ ਜਾਵਹਿਂ।
ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਹਿਂ ਹਰਖਾਵਹਿਂ ॥੪੪॥
ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਬੈਠਹਿਂ ਕੰਘਾ ਕਰਿ ਕਰਿ।
ਚੁਨ ਚੁਨ ਪਾਗ ਬੰਧਿ ਮੁਦਿ ਭਰਿ ਭਰਿ।
ਗੁਰਬਾਨੀ ਊਚੀ ਧੁਨਿ ਪਢੈਂ।
ਕੇਚਿਤ ਸੁਨਹਿਂ ਪ੍ਰੇਮ ਉਰ ਬਢੈਂ ॥੪੫॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬੰਧਿ ਪੁਨ ਹੋਵਹਿਂ ਤਜਾਰੇ।
ਆਇ ਗੁਰੂ ਢਿਗ ਦਰਸੇ ਨਿਹਾਰੇਂ।
ਸੁੰਦਰ ਸਜਹਿ ਸ਼ਮਸ ਅਰੁ ਕੇਸ।
ਬਾਂਛਹਿਂ ਕਰਿਬੇ ਜੰਗ ਹਮੇਸ਼ ॥੪੬॥
ਨਈ ਰੀਤਿ ਇਮ ਪ੍ਰਗਟੀ ਜਬੈ।
ਹਿੰਦੁ ਤੁਰਕ ਪਿਖਿ ਅਚਰਜ ਸਬੈ।

---

*ਭੰਗ ਦੇ ਅਵਗਣ, ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਚਕਿਤਸਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭੰਗ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ਕ ਤੇ ਗਰਮ ਸ਼ੈ ਹੈ। ਰੋਜ਼ ਪੀਣੀ ਕਬਜ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਬਦਹਵਾਸੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪੱਠਿਆਂ ਤੇ ਨਸਾਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਹਾਜ਼ਮਾ ਵਿਗਾੜਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਿਹਦੇ ਦੀਆਂ ਰਤੂਬਤਾਂ ਨੂੰ ਜਜ਼ਬ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਦਰਿੱਦ੍ਰੀ ਤੇ ਸਾਹਸ ਹੀਨ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਮਾਕੂ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਨਸ਼ੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਮਨ੍ਹਾਂ ਹਨ, ਫਿਰ ਕਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭੰਗ ਨੂੰ ਇਕ ਨਿਤਨੇਮ ਬਣਾਕੇ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦੇਣ। ਭੰਗ ਸਮਾਧੀ ਬੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦੀ, ਤਮੋਗੁਣੀ ਬੇਸੁਧੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿਕਮਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਿਮਾਗੀ ਇਰਵਾਹ ਕੋ ਮੁਕਦਰ ਕਰਤੀ ਹੈ। ਸਮਾਧੀ ਸਾਤ੍ਵਕ ਵਸਤੂ ਹੈ ਅਰ ਹੋਰ ਉੱਚੀ ਹੋਕੇ ਤ੍ਰਿਗੁਣਾਤੀਤ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਲਈ ਭੰਗੀ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਾਧੀ ਵਾਲਾ ਮੰਨਕੇ ਅੰਤ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਪੰਜਵੀਂ ਰੁਤ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਭੰਗ ਪੀਣੀ ਵਰਜੀ ਹੈ:-'ਮਦਰਾ ਦਹਿਤਾ ਸਪਤ ਕੁਲ ਭੰਗ ਦਹੇ ਤਨ ਏਕ' ਦੇਖੋ ਰੁਤ ੫ ਅੰਸੂ ੨੮ ਅੰਕ ੨੩।

[1]ਕੋਈ ਇਕ ਕੋਈ ਦੋ ਵੇਲੇ।

[2]ਭੰਗ ਛਾਣ ਲਈ ਦਾ ਫੋਗ। ਜੋ ਗੋਲਾ ਵੱਟਕੇ ਨਿਹੰਗ ਵੈਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਕੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਆਛੀ ਰੀਤਿ ਰਹਿਤ ਸਭਿ ਆਛੀ[1]।
ਆਛੇ ਬੇਸੁ ਕਾਛ ਕਟ ਕਾਛੀ[2] ॥੪੭॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹੈਂ।
ਰਿਪੁ ਸਿਰ ਗ਼ਜ਼ਬ, ਮਿੱਤ੍ਰ ਮਨ ਮੋਹੈਂ।
ਜਗਤ ਜੂਠ ਕੇ ਢੁਕੈਂ ਨ ਨੇਰੇ।
ਪਿਖਤਿ ਅਨਾਦਰ ਕਰਹਿਂ ਘਨੇਰੇ[3] ॥੪੮॥
ਐਸੋ ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ ਹੋਵਾ।
ਬਿਸਮਤਿ ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਅਦਭੁਤ ਜੋਵਾ।
ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਖਤਿ ਧਰਹਿਂ ਅਨੰਦ।
ਬ੍ਰਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹ੍ਵੈਂ ਵਧਯੋ ਬਿਲੰਦ ॥੪੯॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁੱਤੇ 'ਖਾਲਸਾ ਬਧਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਏਕ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੧॥

---

[1]ਰੀਤ ਬੀ ਅੱਛੀ ਤੇ ਰਹਿਤ ਭੀ ਅੱਛੀ।
[2]ਲੱਕ (ਤੇੜ) ਕੱਛ ਸਜਾਈ ਹੈ।
[3](ਜਗਤ ਜੂਠ ਦਾ) ਬਹੁਤ ਅਨਾਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੨੨. [ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਆਦਰਸ਼। ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਵੇਸ ਗਧੇ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਾਂਤ]

੨੧<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੩

ਦੋਹਰਾ: ਭਯੋ ਖਾਲਸਾ ਬਿਦਤ ਜਗ, ਇਕ ਇਕ ਕੈ ਸਮੁਦਾਇ।
ਹਿਤ ਅਖੇਰ ਬਨ ਜਾਹਿਂ[੧] ਸੇ, ਲਜਾਇਂ ਮ੍ਰਿਗਨ ਕੋ ਘਾਇ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਇਕ ਦਿਨ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਚਲਿ ਗਯੋ।
ਫਿਰਤਿ ਅਖੇਰ ਬਿਰਤਿ ਬਨ ਕਯੋ[੨]।
ਪਿਖ੍ਯੋ ਅਚਾਨਕ ਕੇਹਰਿ ਆਯੋ।
ਧਰਿ ਧੀਰਜ ਇਨ ਪਾਂਵ ਟਿਕਾਯੋ ॥੨॥
ਜਬੈ ਨੇਰ ਸੋ ਸ਼ੇਰ ਪਹੂਚਾ।
ਤਜੀ ਤੁਫੰਗ ਨਾਦ ਕਰਿ ਊਚਾ।
ਲਗੀ ਸੀਸ ਫੂਟ੍ਯੋ ਗਿਰ ਪਰ੍ਯੋ।
ਨਹੀਂ ਉਠਨਿ ਕੋ ਤਿਨ ਪੁਨ ਕਰ੍ਯੋ ॥੩॥
ਹਤਿ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਢਿਗ ਆਯੋ।
'ਹੁਤੋ ਬਿਲੰਦ ਭਯਾਨ' ਬਤਾਯੋ।
ਸੁਨਿ ਕਲਗੀਧਰ ਦਾਸ ਪਠਾਇ।
ਸਿਰ ਪਗ ਸਕਲ ਪੋਸ਼ ਉਤਰਾਇ[੩] ॥੪॥
ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਰਾਸ਼ਭ[੪] ਏਕ ਮੰਗਾਯੋ।
ਪਗ ਸਿਰ ਲੌ ਤਿਸ ਪਟ ਪਹਿਰਾਯੋ[੫]।
ਖੇਤਨਿ ਬਿਖੈ ਉਜਾਰ ਘਨੇਰੀ।
ਤਹਾਂ ਛੁਡਾਇ ਦੀਨਿ ਤਿਸ ਬੇਰੀ ॥੫॥
ਖੇਤਨਿ ਕੋ ਚਰਿ ਨਿਸਾ ਮਝਾਰੀ।
ਬੇਲੇ[੬] ਬਰ੍ਯੋ ਹੋਤਿ ਭੁਨਸਾਰੀ।
ਲੋਕ ਗ਼ਰੀਬ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਆਏ।
'ਬਡੋ ਸ਼ੇਰ ਇਕ' ਸਭਿਨਿ ਬਤਾਏ ॥੬॥
'ਬਨ ਮਹਿਂ ਬਿਚਰਤਿ ਮਾਰ ਨ ਖੈਹੈ[੭]।'
ਗੁਰ ਭੀ ਸੁਨਜੋਂ ਤੂਸ਼ਨੀ ਹ੍ਵੈ ਹੈ।

---

[੧]ਇਕ ਇਕ ਸਿੰਘ ਵਾ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਬਨ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
[੨]ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦਾ।
[੩]ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਦੀ ਖੱਲ ਉਤਰਵਾਈ।
[੪]ਗਧਾ।
[੫]ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਖੱਲ ਪਹਿਰਾਈ।
[੬]ਬਨ ਦੇ ਵਿੱਚ।
[੭]ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ।

'ਛੁਧਾ ਲਗੀ ਤੇ ਖੇਤੀ ਖਾਇ।
ਡਰਤਿ ਲੋਕ ਕੋ ਨੇਰ ਨ ਜਾਇ' ॥੭॥
ਕਹੈਂ 'ਕੇਹਰੀ ਅਹੈ ਬਿਸਾਲਾ।'
ਭਾਜ ਜਾਹਿਂ ਸਭਿ ਹੇਰਿ ਕਰਾਲਾ।
ਦਿਨ ਦ੍ਵੈ ਤੀਨ ਖੇਤ ਕੋ ਖਾਇ।
ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਇ ਕਰਿ ਪੁਰਿ ਕੋ ਆਇ ॥੮॥
ਜਾਮ ਜਾਮਨੀ ਰਹਿਗੀ ਜਬੈ।
ਘਰ ਕੁਲਾਲ ਕੇ ਆਯੋ ਤਬੈ।
ਦ੍ਵਾਰ ਅਗਾਰੀ ਠਾਂਢੋ ਹੋਇ।
ਪ੍ਰਾਤਿ ਹੋਤਿ ਲੌ ਇਸਥਿਰ ਸੋਇ ॥੯॥
ਜਬਿ ਕੁਲਾਲ ਨੇ ਦ੍ਵਾਰ ਉਘਾਰਾ।
ਖਰੋ ਕੇਹਰੀ ਭੀਮ ਨਿਹਾਰਾ।
ਬਹੁਰ ਭੇਰ ਕਰਿ ਹੇਰਨਿ ਲਾਗਾ।
ਹਲਹਿ ਨ ਚਲਹਿ ਨ ਇਤ ਉਤ ਆਗਾ ॥੧੦॥
-ਰੂਪ ਸ਼ੇਰ ਕੋ ਕਰਨੀ ਨਾਂਹਿ ਨ[1]।
ਇਮ ਕਬ ਖਰੋ ਹੋਤਿ ਡਰ ਜਾਂਹਿ ਨ-।
ਸਨੇ ਸਨੇ ਨੀਕੇ ਜਬ ਹੇਰਾ।
[2]-ਇਹ ਤੋ ਕੇਹਰਿ ਨਹੀਂ ਬਡੇਰਾ- ॥੧੧॥
ਨੇਰੇ ਜਾਇ ਲੀਨਿ ਗਹਿ ਤਾਂਹੀ।
ਹਤੀ ਲਸ਼ਟਕਾ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਮਾਂਹੀ।
ਪੀੜ ਪਲਾਣ, ਬਘੰਬਰ ਲਾਹਯੋ[3]।
ਗੂਣ[4] ਲਾਦ ਕਿਤ ਜਾਵਨਿ ਚਾਹਯੋ ॥੧੨॥
ਸਭਿ ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਭਾ ਬਿਦਤ ਪ੍ਰਸੰਗ।
ਕਿਨਹੂੰ ਜਾਇ ਕਹਯੋ ਗੁਰ ਸੰਗ।
'ਕਹਤਿ ਹੁਤੇ ਨਰ ਜਿਸ ਕੋ ਸ਼ੇਰ।
ਗਹਯੋ ਸੁ ਖਰ[5] ਕੁਲਾਲ ਨੇ ਹੇਰਿ ॥੧੩॥
ਲਦੈ ਗੂਣ ਮ੍ਰਿਗਛਾਲ[6] ਉਤਾਰੀ।

---

[1]ਸ਼ੇਰ ਵਾਲੀ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ।
[2]ਕੁਮ੍ਹਾਰ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ।
[3]ਪਲਾਣਾ (ਖੋਤੇ ਦਾ) ਪਾ ਲਿਆ ਤੇ (ਬਾਘ+ਅੰਬਰ) ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਖੱਲ ਲਾਹ ਦਿਤੀ।
[4]ਬੋਰੀ, ਛੱਟ।
[5]ਗਧਾ।
[6]ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਖੱਲ।

ਡਰੇ ਲੋਕ ਭਾ ਕੌਤਕ ਭਾਰੀ।'
ਤਬਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਭਿਹੂਨਿ ਸੁਨਾਯੋ।
'ਇਹੁ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਤੁਮਹਿਂ ਦਿਖਰਾਯੋ* ॥੧੪॥
ਜਾਤਿ ਪਾਤ ਮਹਿਂ ਰਾਸ਼ਭ[੧] ਜੈਸੇ।
ਬਸੀ ਕੁਲਾਲ ਲਾਜ ਮਹਿਂ ਤੈਸੇ[੨]।
ਤਿਸ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਲਏ ਨਿਕਾਸ।
ਬਖਸ਼ੇ ਸਕਲ ਪਦਾਰਥ ਪਾਸ ॥੧੫॥
ਸ਼੍ਰੀ ਅਸਧੁਜ ਕੋ ਦੇ ਕਰਿ ਬਾਣਾ।
ਸਭਿ ਤੇ ਊਚੇ ਕਰੇ ਸੁ ਤਾਣਾ[੩]।
ਹਲਤਿ ਬਿਖੇ ਸ਼ੁਭ ਭੋਗ ਬਿਸਾਲੇ।
ਪਲਤਿ ਬਿਖੇ ਮੈਂ ਕਰੋਂ ਸੰਭਾਲੇ ॥੧੬॥
ਉੱਤਮ ਪਦ ਮੈਂ ਤਬਿ ਪਹੁੰਚਾਊਂ।
ਜਮ ਬਸਿ ਪਰਿਬੇ ਤੇ ਛੁਟਕਾਊਂ।
ਜਿਮ ਰਾਸ਼ਭ ਧਰਿ ਕੇਹਰਿ ਬਾਨਾ।
ਬਿਨ ਡਰ ਕਰਜੋ ਖੇਤ ਗਨ ਖਾਨਾ ॥੧੭॥
ਪੁਨ ਕਲਾਲ ਕੇ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਜੋ ਜਾਈ।
ਲਾਦ ਗੂਣ ਕੋ ਲਸ਼ਟ ਲਗਾਈ।
ਤਿਸ ਹੁਇ ਸਿੰਘ ਜਾਤਿ ਮੈਂ ਪਰੈ[੪]।
ਤਜਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਭੈ ਕੋਇ ਨ ਧਰੈ ॥੧੮॥
ਹਲਤ ਕਾਰ ਕੋ ਕਰਤਿ ਗਵਾਵੈ[੫]।
ਪਲਤਿ ਸਹਾਇਕ ਕੋਇ ਨ ਪਾਵੈ।
ਤਜਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਭੈ ਕਰਹਿ ਨ ਕੋਈ।
ਭਯੋ ਗਧੇ ਕੋ ਗਧਹਾ ਸੋਈ ॥੧੯॥
ਯਾਂ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਕੋ ਬਾਨਾ।

---

*ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਲਈਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਹਿਤਜ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ, ਏਥੇ ਕੇਵਲ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਜੋ ਕਾਯਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣੇ ਵਾਲਾ ਮੁੜ ਜਾਤ ਪਾਤ ਕਰਮ ਭਰਮ ਮੁੰਡਨ ਆਦਿ ਸਾਰੀ ਹੀਣੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਏਗਾ ਉਹ ਪਤਿਤ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਇਹ ਭਾਵ ਕੱਢਣਾ ਕਿ ਬਾਣਾ ਕੇਵਲ ਖੱਲਮਾਤ੍ਰ ਹੈ ਅੰਨਜਾਯ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਚੱਲਕੇ ਇਸੇ ਅੰਸੂ ਵਿਚ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅੰਕ ੩੦, ੩੧, ੩੨ ਵਿਚ ਭਾਵ ਨੂੰ ਖੁਹਲਿਆ ਹੈ।

[੧]ਗਧੇ।

[੨]ਤਿਵੇਂ ਕੁਮ੍ਹਾਰ ਰੂਪੀ ਲੱਜਾ ਦੇ ਵਸੀ ਹਨ।

[੩]ਬਲਵਾਲੇ।

[੪]ਸਿੰਘ ਹੋਕੇ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇ।

[੫]ਭਾਵ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੌਰਨਗੇ।

ਦੇ ਮੈਂ ਕੀਨੇ ਸਿੰਘ ਸਮਾਨਾ।
ਇਸ ਕੇ ਧਰੇ ਸਦਾ ਸੁਖ ਹੋਈ।
ਤਜਾਗੇ ਦੋਨਹੁਂ ਲੋਕ ਨ ਢੋਈ' ॥੨੦॥
ਇਮ ਕਲਗੀਧਰ ਸਿਖ ਸਮੁਝਾਏ।
'ਧੰਨ ਧੰਨ ਗੁਰ' ਸਭਿਨਿ ਅਲਾਏ।
'ਨਿਸ਼ਚੇ ਖਰ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਬਨਾਏ।
ਜੇ ਪਪੀਲਕਾ ਕਰੀ ਸੁਹਾਏ[1] ॥੨੧॥
ਬਕ ਮਰਾਲ ਸੇ[2] ਜਾਨੇ ਪਰੈਂ।
ਹੁਤੇ ਰੰਕ ਨ੍ਰਿਪ[3] ਸਮਤਾ ਧਰੈਂ।
ਜਿਸ ਅਵਨੀ ਹਿਤ ਜੁੱਧ ਸੰਭਾਰੇਂ।
ਪਰਸਰਾਮ ਛੱਤ੍ਰੀ ਗਨ ਮਾਰੇ ॥੨੨॥
ਬਡੇ ਖੇਦ ਤੇ ਜੈ ਤਿਸ ਹੋਈ।
ਦਈ ਦਾਨ ਕਰਿ ਦਿਜ ਗਨ ਸੋਈ[4]।
ਹਿੰਰਨਾਛ[5] ਜੋ ਧਰਨੀ ਹਰੀ।
ਜੋ ਹਰਣਾਖਸ਼[6] ਜੈ ਕਹੁ ਕਰੀ ॥੨੩॥
ਛੱਤ੍ਰੀ ਭਏ ਕਰੋਰਹੁਂ ਆਗੇ।
ਲਰਿ ਲਰਿ ਮਰੇ ਜਾਂਹਿ ਹਿਤ ਲਾਗੇ।
ਪਾਂਡਵ ਕੈਰਵ ਬੰਸ ਬਿਨਾਸ਼ਾ।
ਗਏ ਬੀਤ ਬਹੁ ਜਥਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ॥੨੪॥
ਸੋ ਛਿਤ ਹੇ ਪ੍ਰਭੁ ! ਕਰੁਨਾ ਕਰਿ ਕੈ।
ਲੋਚਨ ਮਹਾਂ ਲਾਜ ਕੋ ਭਰਿ ਕੈ।
ਦਈ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਤਤਕਾਲਾ।
ਤੁਮ ਸਮ ਦਾਨੀ ਕੌਨ ਬਿਸਾਲਾ' ॥੨੫॥
ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਤੇ ਆਦਿਕ ਔਰ।
ਕਹਤਿ ਸੁਜਸੁ ਸੋਢੀ ਸਿਰਮੌਰ।
'ਬਡੇ ਬਡੇ ਦਾਨੀ ਜੇ ਭਏ।

---

[1]ਜੋ ਕੀੜੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਥੀ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਕੀਤਾ।
[2]ਜੋ ਬਗਲੇ ਸਨ ਓਹ ਹੰਸ....।
[3]ਜੋ ਕੰਗਾਲ ਸਨ ਸੋ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ.....।
[4]ਸੋ ਧਰਤੀ।
[5]ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦਾ ਚਾਚਾ [ਸੰਸ:, ਹਿਰਣ੍ਯਾਕਸ਼]।
[6]ਪਹਿਲਾਦ ਦਾ ਪਿਤਾ
[ਸੰਸ:, ਹਿਰਣ੍ਯਕਸ਼ਯਪੁ, ਦੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਹਰਿਨਾਖਸ।

ਤੁਮ ਸਮਤਾ ਕਹੁ ਕਵਨ ਨ ਲਏ[1] ॥੨੬॥
ਅਰੁ ਜੇ ਪੰਥ ਚਲਾਵਨਹਾਰੇ।
ਤੁਮ ਆਗੇ ਸੋ ਕੌਨ ਬਿਚਾਰੇ[2]।
ਪ੍ਰਥਮੈ ਸਿਰ ਮੁਖ ਮੁੰਡਨ ਕਰੈਂ।
ਭਗਵੇ ਬਸਤ੍ਰ ਦੇਹਿ ਪਰ ਧਰੈਂ ॥੨੭॥
ਭਸਮ ਲਗਾਇ ਕੁਰੂਪ ਬਨਾਵਹਿਂ।
ਘਰ ਘਰ ਫੇਰਹਿਂ ਭੀਖ ਮੰਗਾਵਹਿਂ।
ਸਿਰ ਪਰ ਜਟਾ ਜੂਟ ਬੰਧਾਵਹਿਂ[3]।
ਜਾਚੇ ਟੁਕੜੇ ਤਿਨਹਿਂ[4] ਖੁਵਾਵੈਂ ॥੨੮॥
ਆਪ ਜਗਤ ਮੈਂ ਦਿਏ ਪਦਾਰਥ।
ਕੀਨਸਿ ਮਾਨੁਖ ਜਨਮ ਸਕਾਰਥ।
ਸੁੰਦਰ ਬੇਸ ਦੇਹ ਮੈਂ ਦੀਨੋ।
ਸਭ ਬਿੱਦਯਾ ਮਹਿਂ ਕੀਨਿ ਪ੍ਰਬੀਨੋ ॥੨੯॥
ਦੁਲਭ ਰਾਜ[5] ਅਵਨੀ ਕੋ ਦੈ ਕੈ।
ਕਰੇ ਨਿਹਾਲ ਮਯਾ ਨਿਜ ਕੈ ਕੈਂ[6]।
ਸਾਰ ਵਸਤੁ ਜਗ ਮਹਿਂ ਸਭਿ ਜੇਤੀ।
ਦਈ ਖਾਲਸੇ ਪ੍ਰਤਿ ਤੁਮ ਤੇਤੀ ॥੩੦॥
ਪਾਇ ਪੰਥ ਅਸ ਜੋ ਨਰ ਗਿਰੈ।
ਤਿਨ ਤੇ ਕੋ ਮੂਰਖ ਹੁਇ ਪਰੈ।
ਸ਼ਿਖ਼ਰ ਸੁਮੇਰ ਚਢੈ ਜੋ ਜਾਇ।
ਬਹੁਰ ਰਸਾਤਲ ਸੋਇ ਸਿਧਾਇ ॥੩੧॥
ਰਹਿਤ ਬਤਾਈ[7] ਤਜਾਗਹਿ ਜੋਇ।
ਅਪਰ ਮਤਨਿ ਕੀ ਧਾਰਹਿ ਕੋਇ।
ਸੋ ਮਤਿ ਹੀਨ ਮਹਾਂ ਬੁਰਿਆਰੀ।
ਨਹਿਂ ਕੀਮਤਿ ਨਿਜ ਪੰਥ ਬਿਚਾਰੀ ॥੩੨॥
ਪੰਥ ਖਾਲਸੇ ਨਿੰਦਯਾ ਕਰੈ।

---

[1]ਕੋਈ ਬੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਿਆ।
[2](ਓਹ) ਵਿਚਾਰੇ।
[3]ਜੜਾਵਾਂ ਜੋ ਸੁਆਹ ਪਾਕੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।
[4]ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ।
[5]ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਾਜ।
[6]ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ।
[7]ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਨੂੰ।

ਸੋ ਪਾਪੀ ਨਰ ਦੋਜ਼ਕ ਪਰੈ।
ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਸਤੁ ਜੋ ਸਾਰ।
ਜਿਸ ਮਹਿ ਇਹ ਸਭਿ ਅੰਗੀਕਾਰ[1] ॥੩੩॥
[2]ਬਿਨ ਦੂਖਨ ਮਹਿ ਮੰਡਲ ਭੂਖਨ।
ਉਪਜਯੋ ਪੰਥ ਜੁ ਮਤਿ ਉਡ ਪੂਖਨ[12]।
ਬਡੇ ਭਾਗ ਪੂਰਬਲੇ ਜਾਂਹੀ।
ਹੇ ਪ੍ਰਭੁ ! ਸ਼ਰਨਿ ਆਪ ਕੀ ਪਾਂਹੀ ॥੩੪॥
ਜੋ ਪਾਮਰ[3] ਨਿਰਭਾਗ ਮਹਾਨੇ।
ਸੋ ਤੁਮ ਕੋ ਨਹਿੰ ਸਕਹਿੰ ਪਛਾਨੇ।
ਨਹੀਂ ਪੰਥ ਕੀ ਮਹਿੰਮਾ ਮਾਨਹਿੰ।
ਜਨਮ ਮਰਨ ਮਹਿੰ ਸੇ ਅਨਜਾਨਹਿ ॥੩੫॥
ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਧੰਨ ਪੰਥ ਤੁਮਾਰਾ।
ਸਾਰ ਨਿਕਾਰ ਜੁ ਅੰਗੀਕਾਰਾ।
ਭੇ ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਦਸ।
ਜੋਗ ਭੋਗ ਕੋ ਲਿਯੋ ਜਿਨਹੁਂ ਰਸ ॥੩੬॥
ਜੋਗ ਭੋਗ ਮੋਂ ਦੋਨਹੁਂ ਰੀਤਿ।
ਦਈ ਪੰਥ ਕੋ ਨਿਰਮਲ ਚੀਤ[4]।
ਸੱਤਿਨਾਮ ਕੋ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨੋ।
ਇਹੀ ਜੋਗ ਇਕ ਲਿਵ ਕੋ ਬਰਨੋ[5*] ॥੩੭॥
ਲਰਨਿ ਰਿਪੁਨਿ ਸੋਂ, ਕਰਿਬੋ ਰਾਜ।
ਇਹੀ ਭੋਗ ਕੇ ਦਿਏ ਸਮਾਜ।'
ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਨਿਰਮਲ ਜਸੁ ਕੋ।
ਬੰਦਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਇ ਪਰਸ ਕੋ ॥੩੮॥
ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲੇਤਿ ਅਨੇਕ।
ਦੇਤਿ ਦਿਵਾਵਤਿ ਜਲਧਿ ਬਿਬੇਕ।

---

[1]ਜਿਸ ਮਹਿ (= ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ) ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੀਆਂ ਸਾਰ ਵਸਤਾਂ ਸਭ ਅੰਗੀਕਾਰ (ਕਰਨੇ ਜੋਗ ਹਨ।)
[2]ਦੁਖਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਧਰਤੀ ਮੰਡਲ ਦਾ ਭੂਸ਼ਨ ਰੂਪ ਪੰਥ ਉਪਜਿਆ ਹੈ, ਹੋਰ ਜੋ ਮਤ ਹਨ ਸੋ (ਇਸ) ਸੂਰਜ ਅੱਗੇ ਤਾਰਿਆਂ (ਵਤ) ਹਨ।
[3]ਨੀਚ ਦੁਸ਼ਟ।
[4]ਚਿਤ ਨਿਰਮਲ ਕਰਕੇ (ਬਖ਼ਸ਼ੀ)।
[5]ਇਕ ਵਿਖੇ ਲਿਵ (ਲਾਉਣਾ ਆਪ ਨੇ) ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹੀ ਜੋਗ ਹੈ।
*ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਹੁਣ ਇਸ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਭੁੱਲਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਵੁੱਨਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਖਿਆਲਾਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹੇ ਅਨਪੜ੍ਹੇ ਸਭ ਵਿੱਚੋਂ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਰਵੱਯਾ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਭੋਗਾਂ ਵੱਨੇ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਘਬਰਾ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ।

ਰਹਤਿ ਬਤਾਵਤਿ, ਮਹਿਮਾ ਗਾਵਤਿ।
ਮੇਲ ਮਸੰਦਨ ਸੰਗ ਹਟਾਵਤਿ ॥੩੯॥
ਇਨ ਤੇ ਆਦਿ ਪੰਚ ਜੇ ਮੇਲ।
ਤਿਨ ਸੋਂ ਮਿਲਹਿ ਨ, ਦੀਜੈ ਪੇਲ[੧]।
ਏਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਲੜਿ ਲਾਏ।
ਦੇ ਪਾਹੁਲ ਜਗ ਦੁਤਰ ਤਰਾਏ ॥੪੦॥
ਮੁਨਿ ਜਨ ਸੁਰ ਗਨ ਜਿਹ ਪਦ[੨] ਚਾਹਤਿ।
ਤਪ ਮਖ[੩] ਕਰਿ ਕੈ ਲੇਨਿ ਉਮਾਹਤਿ।
ਅਨਿਕ ਉਪਾਇ ਨ ਪਾਯੋ ਜੋਈ[੪]।
ਦਯੋ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਪਦ ਸੋਈ ॥੪੧॥
ਬਹੁ ਮਹਿਂ ਅਪਨੋ ਰੂਪ ਬਨਾਯਹੁ[੫]।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਰਨਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜਾਯਹੁ।
ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਬੀਰ ਸੁ ਰਸ ਬਿਰਧਾਯਹੁ।
ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜਾਯਹੁ ਨਾਮ ਜਪਾਯਹੁ ॥੪੨॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁੱਤੇ 'ਪੰਥ ਮਹਿਮਾ' ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦ੍ਵੈ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੨॥

---

[੧]ਹਟਾ ਦਿਓ।
[੨]ਪਦਵੀ, ਦਰਜਾ।
[੩]ਜੱਗ।
[੪]ਭਾਵ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਪਦ।
[੫]ਅਪਨਾ ਸਰੂਪ ਬਹੁੰ ਵਿਚ ਸਾਜਿਆ ਹੈ ਨੇ, ਭਾਵ ਅਪਣੇ ਸਰੂਪ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਿਆ ਹੈ, ਏਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਹੋ ਵਿਥਰੇ ਹਨ।

੨੩. [ਨੂਹ ਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਦੰਡ]

੨੨<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੪

ਦੋਹਰਾ: ਖੜਗ ਧਰਹਿਂ ਨਿਜ ਗਰ ਬਿਖੈ, ਜ੍ਵਾਲਾ ਬਮਣੀ ਹਾਥ।
ਹਤਹਿਂ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਪਰ ਮਿਲਹਿਂ, ਕੈ ਅਖੇਰ ਕੇ ਸਾਥ[1] ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਸੁਪਨੇ ਮਾਤ੍ਰ ਨ ਆਯੁਧ ਜਾਨਹਿਂ[2]।
ਸੁਨਤਿ ਲਰਾਈ ਜੇ ਡਰ ਮਾਨਹਿਂ।
ਸੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿ ਹੋਵਤਿ ਜੋਧੇ।
ਪਿਖਿ ਅਨੀਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਨਿ ਪਰ ਕ੍ਰੋਧੇ ॥੨॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਕੋ ਬਿਸਾਹੁ ਨਹਿਂ ਕਰੈਂ।
ਰਾਤਿ ਦਿਵਸ ਅੰਗਨਿ ਸੰਗ ਧਰੈਂ।
ਇਕ ਦਿਨ ਬੈਠੇ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਯਹੁ।
'ਪ੍ਰਥਮ ਛੱਤ੍ਰੀਅਨ ਰਾਜ ਗਵਾਯਹੁ ॥੩॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਕੋ ਤਜਿ ਕੈ ਅੱਭਜਾਸਾ।
ਬਸੇ ਅਵਾਸਨਿ ਬਿਲਸ ਬਿਲਾਸਾ।
ਰਾਗ* ਰੰਗ ਮਹਿਂ ਮੱਤਿ ਬਿਸਾਲਾ।
ਡਰਨ ਲਗੇ ਰਿਪੁ ਜਾਨਿ ਕਰਾਲਾ ॥੪॥
ਸਮੁਖ ਮਲੇਛਨ ਕੇ ਨਹਿਂ ਹੋਏ।
ਤਜਿ ਆਯੁਧ ਸੁਰੱਤਣ ਖੋਏ।
ਭਏ ਦੀਨ ਕਾਤੁਰ ਮਤਿ ਮੂੜ੍ਹੇ।
ਨਿਕਸਿ ਸਦਨ ਤੇ ਅਸੁ ਨ ਅਰੂੜ੍ਹੈ[3] ॥੫॥
ਤਬਿ ਤੁਰਕਾਨ ਕੀਨਿ ਰਨ ਕਰਨੀ।
ਛੀਨਜੋਂ ਰਾਜ ਕੋਸ਼ ਗਢ ਧਰਨੀ।
ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਕੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਰਾਜ।
ਜੋ ਨ ਧਰਹਿ ਤਿਸ ਬਿਗਰਹਿ ਕਾਜ ॥੬॥
ਯਾਂ ਤੇ ਸਰਬ ਖਾਲਸਾ ਸੁਨੀਅਹਿ।
ਆਯੁਧ ਧਰਿਬੇ ਉੱਤਮ ਗੁਨੀਅਹਿ।
ਜਬਿ ਹਮਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਆਵਹੁ।
ਬਨਿ ਸੁਚੇਤ ਤਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਾਵਹੁ ॥੭॥

---

[1]ਮਿਲਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਪਰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਅਥਵਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਗਏ ਤੇ। ਭਾਵ ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਯਾ ਚਾਂਦ ਮਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਯਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦੇ ਹਨ।

[2]ਸੁਪਨੇ ਮਾਤ੍ਰ (ਜੇਹੜੇ ਸਿਖ) ਸ਼ਸਤ੍ਰ (ਚਲੌਣਾ) ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਣਦੇ।

*ਪਾ:-ਰਾਜ

[3]ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਨਾ ਚੜੇ (ਸੂਰਮੇ ਬਣਕੇ)।

ਕਮਰ ਕਸਾ ਕਰਿ ਦੇਹੁ ਦਿਖਾਈ।
ਹਮਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇ ਅਧਿਕਾਈ।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੇਸ ਬਿਨ ਪਾਉ ਲਖਹੁ ਨਰ[1]।
ਕੇਸ ਧਰੇ ਤਬਿ ਆਧੋ ਲਖਿ ਉਰ[2] ॥੮॥
ਕੇਸ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਜਬਿ ਦੋਨਹੁਂ ਧਾਰੇ।
ਤਬਿ ਨਰੁ ਰੂਪ ਹੋਤਿ ਹੈ ਸਾਰੇ[3]।'
ਅਸ ਉਪਦੇਸ ਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਨਿ ਕਰਿ।
ਦਰਸ਼ਨ ਪਰਸਤਿ ਆਯੁਧ ਧਰਿ ਧਰਿ ॥੯॥
ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਜੁਤਿ ਹੇਰੈਂ।
ਹੋਤਿ ਗੁਰੂ ਕੀ ਖੁਸ਼ੀ ਬਡੇਰੈ।
ਕਮਰ ਕਸੇ ਬਿਨ ਜੋ ਸਿਖ ਜਾਇ।
ਤਿਸ ਪਰ ਰੁਖ਼ ਨਹਿਂ ਕਰੈਂ ਕਦਾਇ[+] ॥੧੦॥
ਇਕ ਦਿਨ ਲਾਗੋ ਹੁਤੋ ਦਿਵਾਨ।
ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ ਸੁਹਾਇਂ ਮਹਾਨ।
ਦੌਰਿ ਸਿੱਖ ਇਕ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਯੋ।
ਲੂਟੀ ਸੰਗਤਿ, ਜੰਗੁ ਬਤਾਯੋ ॥੧੧॥
'ਮਹਾਂਰਾਜ ਰਾਵਰ ਕੇ ਨੇਰੇ।
ਨਾਮ ਗ੍ਰਾਮ ਕੋ ਨੁਹਿ[4] ਕਹਿ ਹੇਰੇ।
ਤਹਿਂ ਸੰਗਤਿ ਕੁਛ ਉਤਰੀ ਆਇ।
ਮੰਦਮਤੀ ਨਰ ਹ੍ਵੈ ਸਮੁਦਾਇ ॥੧੨॥
ਲੂਟਨਿ ਹੇਤੁ ਆਨਿ ਸੋ ਪਰੇ।
ਜਿਨਹੁਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤਿਨ ਕੇ ਸੰਗ ਕਰੇ[5]।
ਸੋ ਬਚ ਰਹੇ ਬੀਰ ਬਰ ਹ੍ਵੈ ਕੈ।

---

[1]ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜੋ ਕੇਸਾਂ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੈ ਪਾ ਭਰ (ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ) ਸਮਝੋ, (ਉਹ ਪੂਰਾ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹੈ)।
[2]ਅੱਧਾ ਸਰੀਰ ਲਖਹੁ।
[3]ਸਾਰਾ ਨਰ ਰੂਪ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
[+]ਫੌਜੀ ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਸੀ, ਭੰਗਾਣੀ ਆਦਿ ਜੰਗ ਬੀ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਹੁਣ ਨਵਾਂ ਕੀ ਰੰਗ ਹੈ? ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਉੱਮਤ ਹੀ ਇਕ ਨਵੇਂ ਆਦਰਸ਼ 'ਖਾਲਸਾ' ਵਿਚ ਢਾਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉੱਚੀ ਸੁਰਤ ਤੇ ਨਾਮ ਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬੀਰਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਜਗਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਜੋਧਾ ਬਨਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉੱਚਾ ਇਖ਼ਲਾਕ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤੀਜੇ ਪਾਸੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਤੇ ਮਰਦਊ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਨਾਮ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈਸੀ ਹੀ।
[4]ਨਾਮ ਗ੍ਰਾਮ ਦਾ 'ਨੁਹ'।
[5]ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ।

ਅਪਰ ਗ਼ਰੀਬ ਲੁਟੇ ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ॥੧੩॥
ਚਲੇ ਸਦਨ ਤੇ ਲਜਾਇ ਉਪਾਇਨ।
ਭਈ ਨ ਅਰਪਨ ਸੋ ਗੁਰ ਪਾਇਨ।'
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗੁਰ ਉਰ ਧਰਿ ਕਰਿ ਕ੍ਰੋਧਾ।
ਕਹ੍ਯੋ 'ਬਨਹੁਂ ਅਬਿ ਸਭਿ ਸਿਖ ਜੋਧਾ ॥੧੪॥
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਆਂਖ ਤ੍ਰਿਣ ਪਰੇ[1]।
ਨਹਿਂ ਨਿਕਰਹਿ ਅਬਿ ਸੋ ਦੁਖ ਭਰੇ।
ਇਹ ਬਦਲਾ ਹਮ ਤਿਨ ਸਨ ਲੈ ਹੈਂ।
ਮੂਢਨਿ ਕੋ ਸਜ਼ਾਇ ਦ੍ਰਿੜ ਦੈ ਹੈਂ' ॥੧੫॥
ਸੰਗਤਿ ਦੁਖੀ ਹੋਇ ਕਰਿ ਆਈ।
ਦੇ ਧੀਰਜ ਗੁਰ ਨਿਕਟ ਟਿਕਾਈ।
ਅਗਲੇ ਦਿਵਸ ਅਖੇਰ ਬਹਾਨੇ।
ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਤਿਸ ਓਰ ਪਯਾਨੇ ॥੧੬॥
ਬਜਤਿ ਅੱਗ੍ਰ ਰਣਜੀਤ ਨਗਾਰਾ।
ਕੰਪਤਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਸੁਨਿ ਭਾਰਾ।
ਕਿਤਿਕ ਚਮੂੰ ਤਬਿ ਗੁਰ ਕੇ ਸੰਗ।
ਜਾਤਿ ਕੁਦਾਇ ਪਲਾਇ ਤੁਰੰਗ ॥੧੭॥
ਜਬਿ ਨੁਹਿ[2] ਗ੍ਰਾਮ ਨਿਕਟ ਚਲਿ ਗਏ।
ਚਹੁਂਦਿਸ਼ਿ ਮਹਿਂ ਫਿਰ ਸਭਿ ਪਿਖਿ ਲਏ।
ਹੁਕਮ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਗੁਰ ਦੀਨਿ।
'ਹਤਿ ਦੁਸ਼ਟਨਿ ਲਿਹੁ ਵਸਤੂ ਛੀਨ' ॥੧੮॥
ਗੁੱਜਰ ਰੰਘਰ ਜੇ ਮਦ ਭਰੇ।
ਚਢੇ ਸਿੰਘ ਸਭਿ ਦੇਖਨਿ ਕਰੇ।
ਗਹਿ ਗਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਦਨ ਦਰ ਠਾਂਢੇ।
ਲਰਿਬੇ ਕਾਰਨ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਗਾਢੇ[3] ॥੧੯॥
ਕੋ ਕੋ ਲਾਗੀ ਛੁਟਨ ਤੁਫੰਗਾ[4]।
ਤਬਿ ਸਿੰਘਨਿ ਜਾਨ੍ਯੋਂ ਹ੍ਵੈ ਜੰਗਾ।
ਇਕ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਤਿਨ ਊਪਰ ਪਰੇ।

---
[1]ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਦੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ (ਖਾਲਸਾ ਰੂਪੀ) ਤ੍ਰਿਣ ਪਿਆ ਹੈ।
[2]ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।
[3]ਮਜ਼ਬੂਤ।
[4](ਵੈਰੀ ਵਲੋਂ) ਚੱਲੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ।

ਖੈਂਚੇ ਖੜਗ ਹਾਥ ਖਰ ਧਰੇ[1] ॥੨੦॥
ਗਾਢੇ ਖਰੇ[2] ਅੰਗ ਤਿਨ ਕਾਟੇ।
ਹਲਾਹੂਲ ਕਰਿ ਸਗਰੇ ਡਾਟੇ।
ਕੁਛਕ ਤੁਫੰਗੈਂ ਤਿਨਹੁਂ ਚਲਾਈ।
ਮਿਲੇ ਸਿੰਘ ਮਾਰੇ ਸਮੁਦਾਈ ॥੨੧॥
ਤਬਿ ਰੰਘੜ ਉਮਡੇ ਇਕ ਦਿਸ਼ਿ ਮੈਂ।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ ਬਹੁ ਹ੍ਵੈ ਰਿਸ ਮੈਂ।
ਦੁਤਿਯ ਦਿਸ਼ਾ ਗੁੱਜਰ ਮਿਲਿ ਗਏ।
ਬ੍ਰਿੰਦ ਤੁਫੰਗ ਚਲਾਵਤਿ ਭਏ ॥੨੨॥
ਲਾਗੀ ਸਿੰਘਨਿ ਅੰਗ ਤੁਫੰਗਨਿ।
ਗਿਰੇ ਕਿਤਿਕ ਹੁਇ ਪ੍ਰਾਨਨਿ ਭੰਗਨ।
ਕਰਜੋ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਤਬਿ ਹੱਲਾ।
ਜੋ ਦੁਸ਼ਟਨ ਤੇ ਜਾਇ ਨ ਝੱਲਾ ॥੨੩॥
ਜ੍ਵਾਲਾਬਮਣੀ ਤਜਿ ਇਕ ਬਾਰ।
ਬਹੁਰ ਕਰੀ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ।
ਕੇਤਿਨ ਕੇ ਸਿਰ ਬਿਖੈ ਲਗਾਈ।
ਕਾਟਿ ਅੰਗ ਰਿਪੁ ਦਏ ਗਿਰਾਈ ॥੨੪॥
ਖਚਾਖੱਚ ਤਰਵਾਰੈਂ ਮਾਚੀ।
ਭਈ ਅਰੁਣ ਸ਼੍ਰੋਣਤ ਸੰਗ ਰਾਚੀ[3]।
ਕੇਤਿਕ ਕੇ ਸਿਰ ਕਾਟ ਗਿਰਾਏ।
ਪਰੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਰ ਪ੍ਰਾਣ ਗਵਾਏ ॥੨੫॥
ਜੋ ਅਰਿ ਅਰ ਕਰਿ[4] ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਲਾਯੋ।
ਸੋ ਤਤਛਿਨ ਹੀ ਮਾਰਿ ਗਿਰਾਯੋ।
ਬੀਸ ਪਚੀਸ ਕਟੇ ਜਬਿ ਐਸੇ।
ਦਾਰੁਨ ਪਿਖੇ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਜੈਸੇ[5] ॥੨੬॥
ਚਲੇ ਪਲਾਇ ਸਦਨ ਕੋ ਤਜਾਗੇ।
ਜਾਨਜੋ ਜਬਹਿ, ਬਚਹਿਂ ਨਹਿਂ ਭਾਗੇ[6]।

---

[1]ਤਿੱਖੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਹੱਥ ਲੈਕੇ।
[2]ਤੜਕੇ ਮੋਟੇ।
[3](ਧਰਤੀ) ਲਹੂ ਨਾਲ ਰਚੀ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈ।
[4]ਜਿਸ ਵੈਰੀ ਨੇ ਅੜਕੇ।
[5]ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੇ।
[6]ਜਦ ਸਮਝਿਓ ਨੇ ਕਿ ਭੱਜਿਆਂ ਬੀ ਨਹੀਂ ਬਚਾਂਗੇ (ਤਦ....)।

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗੇਰਿ, ਕਰ ਜੋਰਤਿ ਭਏ।
ਤਜਿ ਧੀਰ ਕਾਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਗਏ ॥੨੭॥
'ਗੁਰ ਕੀ ਦੋਹੀ' ਊਚ ਪੁਕਾਰੀ।
'ਰੱਛਹੁ ਰੱਛਹੁ ਸ਼ਰਨਿ ਤਿਹਾਰੀ।'
ਤਊ ਸਿੰਘ ਬਹੁ ਰਿਸ ਮਹਿਂ ਭਰੇ।
ਹਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਹਿਂ ਤਜਿਬੋ ਕਰੇ ॥੨੮॥
ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਬਤਾਯੋ[1]।
'ਉਤ ਕੋ ਗਮਨਹੁੰ ਲੇਂ ਸੁ ਬਚਾਯੋ।'
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਭਏ ਪਲਾਇਨ ਸਾਰੇ।
ਪਹੁੰਚੇ ਤਹਿਂ ਜਹਿਂ ਪ੍ਰਭੁ ਨਿਹਾਰੇ ॥੨੯॥
ਗੁਰੂ ਦੁਹਾਈ ਕਰਤਿ ਉਚਾਰ।
ਉਤ ਸਿੰਘਨਿ ਬਹੁ ਕੀਨਸਿ ਮਾਰ।
ਜੋ ਗੁਰ ਸ਼ਰਨਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਪਰੇ।
ਬਚੇ ਸੁ, ਅਰੇ ਪ੍ਰਾਨ ਤਿਨ ਹਰੇ ॥੩੦॥
ਲੂਟਯੋ ਗ੍ਰਾਮ ਵਸਤੁ ਤਿਨ ਸਾਰੀ।
ਸਦਨ ਢਹਾਇ ਕੀਨਿ ਇਕਸਾਰੀ।
ਦਈ ਸਜ਼ਾਇ ਸਭਿਨਿ ਕੋ ਐਸੀ।
ਸੰਗਤਿ ਸੰਗ ਕੀਨਿ ਤਿਨ ਜੈਸੀ ॥੩੧॥
ਪਹੁੰਚੇ ਨਿਕਟ ਗੇਰਿ ਹੱਥਜਾਰ।
ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਲਿਏ ਬਚਾਇ ਗਵਾਰ।
ਆਗੇ ਕੋ ਤਿਨ ਸੰਗ ਉਚਾਰਾ।
'ਪੁਨ ਜਿ ਕਰਹੁ ਅਪਰਾਧ ਹਮਾਰਾ ॥੩੨॥
ਤਤਛਿਨ ਕਰਹਿਂ ਬਿਨਾਸ਼ ਤੁਮਾਰਾ।
ਬਚਹੁ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਜਤਨ ਉਦਾਰਾ।'
ਇਸ ਬਿਧਿ ਗ੍ਰਾਮ ਲੂਟ ਕਰਿ ਆਏ।
ਹਤਿ ਰੰਘਰ ਗੁਜਰ ਸਮੁਦਾਏ ॥੩੩॥
ਬਹੁਰ ਅਖੇਰ ਬ੍ਰਿੱਤ ਕੁਛ ਕੀਨੋ।
ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਬਨ ਮਹਿਂ ਬਿਚਰਨ ਕੀਨੋ।
ਸ਼ੂਕਰ, ਸਸੇ, ਝੰਖਾਰ ਬਡੇਰੇ।
ਹਿਤ ਆਮਿਖ ਕੇ ਹਤੇ ਘਨੇਰੇ ॥੩੪॥
ਲਗੇ ਸਿਖਾਵਨ ਜੰਗ ਪ੍ਰਸੰਗ।

---

[1]ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਨੇ (ਰੰਘੜਾਂ ਨੂੰ) ਦੱਸਿਆ (ਕਿ) ਗੁਰੂ ਜੀ (ਫਲਾਣੇ ਥਾਂ ਹਨ)।

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹਤਨਿ ਕੇ ਜਿਮ ਹੁਇਂ ਢੰਗ।
ਬਜੈ ਅੱਗ੍ਰ ਰਣਜੀਤ ਨਗਾਰਾ।
ਗਰਜਤਿ ਸਕਲ ਗਿਰਨਿ ਕੀ ਧਾਰਾ ॥੩੫॥
ਜੰਗ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜਹਾਂ ਕਹਿਂ ਸੁਨਯੋ।
'ਨੁਹ ਜੋ ਗ੍ਰਾਮ ਗੁਰੂ ਚਢਿ ਹਨਯੋਂ।
ਸੰਗਤਿ ਲੂਟੀ ਯਾਂ ਤੇ ਮਾਰਾ।'
ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਅਪਰ ਸਭਿਨਿ ਡਰ ਧਾਰਾ ॥੩੬॥
ਕੇਤਿਕ ਦੁਸ਼ਟ ਮੂਢ ਮਤਿ ਕਾਚੇ।
ਗੁਰ ਸੰਗ ਬੈਰ ਧਾਰਿ ਰਿਸ ਰਾਚੇ।
ਹੁਤੇ ਜੁ ਤਿਨ ਸੰਬੰਧੀ ਬ੍ਰਿੰਦ।
ਬਨੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਚਹਿਂ ਜੰਗ ਬਿਲੰਦ ॥੩੭॥
ਜਾਗਯੋ ਬੈਰ ਖਾਲਸੇ ਕੇਰਾ।
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕਨਿ ਸੰਗ ਬਖੇਰਾ।
ਸਹਿ ਨਹਿਂ ਸਕਹਿਂ ਮੂਢ ਅੱਗਜਾਨੀ।
ਬਧੀ ਸਪਰਧਾ[1] ਅਧਿਕ ਮਹਾਨੀ ॥੩੮॥
ਸਤਿਗੁਰ ਦੁੰਦ[2] ਬਜਾਵਤਿ ਆਏ।
ਸਨੇ ਸਨੇ ਚਲਿ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਏ।
ਆਨਿ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਗੁਰੂ ਬਿਰਾਜੇ।
ਜਿਨ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਅਘ ਭਾਜੇ ॥੩੯॥
ਖਾਨ ਪਾਨ ਕਰਿ ਨਿਸਾ ਮਝਾਰੀ।
ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਸਕਲ ਗੁਜ਼ਾਰੀ।
ਜਾਮ ਜਾਮਨੀ ਜਾਗ੍ਰਨ ਹੋਇ।
ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਹਿਂ ਸਭਿ ਕੋਇ ॥੪੦॥
ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੋ ਅੰਗ ਸਜਾਵਹਿਂ।
ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਭਾ ਲਗਾਵਹਿਂ।
ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਪਾਹੁਲ ਲੇਤਿ ਅਨੇਕ।
ਦੇਤਿ ਦਿਵਾਵਤਿ ਜਲਧਿ ਬਿਬੇਕ ॥੪੧॥
ਪੰਥ ਕਾਲਸਾ ਬਧਨੇ ਲਾਗਯੋ।
ਜਨੁ ਛੱਤ੍ਰੀ ਧ੍ਰਮ ਸੁਤੋ ਜਾਗਯੋ।
ਗਰਜਿ ਗਰਜਿ ਕਰਿ ਫ਼ਤੇ ਬੁਲਾਵੈਂ।

[1]ਈਰਖਾ।
[2]ਧੌਂਸੇ।

ਕੇਸ ਕੱਛ ਆਯੁਧ ਉਰ ਭਾਵੈ ॥੪੨॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਨੁਹਿ ਗ੍ਰਾਮ ਮਾਰਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤੀਨ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੩॥

੨੪. [ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ]

੨੩<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੫

ਦੋਹਰਾ: ਨੰਦ ਲਾਲ ਕੀ ਬਾਰਤਾ,
ਕਹੌਂ ਸੁਨਹੁ ਮਤਿ ਲਾਇ।
ਜਿਮ ਸਤਿਗੁਰ ਸੋਂ ਮਿਲਿ,
ਰਹਯੋ ਆਨੰਦ ਲਹਿ ਅਧਿਕਾਇ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਖੱਤ੍ਰੀ ਹੁਤੋ ਮਹਾਂ ਧਨਵੰਤਾ।
ਤਿਸ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਜਨਮਯੋਂ ਮਤਿਵੰਤਾ*।
ਧਰਮ ਬੈਸ਼ਨੋ ਧਾਰਨ ਕਰੇ।
ਇਸ ਕੋ ਪਿਤਾ ਭਾਉ[1] ਮਨ ਧਰੇ ॥੨॥
ਜਬਿ ਦ੍ਵਾਦਸ਼ ਸੰਮਤ ਕੋ ਹੋਵਾ।
ਇਕ ਦਿਨ ਬਿਚਰਤਿ ਪਿਤ ਨੇ ਜੋਵਾ।
-ਅਬਹਿ ਉਚਿਤ ਕੰਠੀ ਬੰਧਵਾਵਨਿ-।
ਉਰ ਬਿਚਾਰ ਕਿਯ ਗੁਰੂ ਬੁਲਾਵਨਿ ॥੩॥
ਹਿਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਿਠਾਯਹੁ ਪਾਸ।
ਕਹਿ ਸੁਤ ਸੋਂ 'ਹਮ ਹੈਂ ਹਰਿ ਦਾਸ।
ਗੁਰੂ ਬੈਸ਼ਨੋ ਧਾਰਨ ਕਰੋ।
ਤਿਸ ਆਗਜਾ ਕੇ ਨਿਤ ਅਨੁਸਰੋ ॥੪॥
ਕੰਠੀ ਅਪਨੇ ਕੰਠ ਬੰਧਵਾਹੁ।
ਧਰਮ ਬੈਸ਼ਨੋ ਕੇ ਮਹਿਂ ਆਵਹੁ।'
ਇਮ ਕਹਿ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇ ਬੈਰਾਗੀ।

---

*ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਛੱਜੂ ਰਾਮ ਜੀ ਸੀ ਜੋ ਖਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਦੇ ਸਨ। ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਗ਼ਜ਼ਨੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੀਰ ਮੁਨਸ਼ੀ ਸਨ। ਅਠਾਰਾਂ ਉਨੀਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਪ ਮੁਲਤਾਨ ਆ ਰਹੇ, ਇਥੇ ਹੀ ਆਪ ਦਾ ਇਕ ਸਿੱਖ ਘਰਾਣੇ ਵਿਚ ਵਿਵਾਹ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਪਾਸ ਨੌਕਰ ਹੋਏ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਸਲਾਹ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਹੋ ਆਈ ਤਾਂ ਆਪ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੇ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਆ ਰਹੇ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਵਡੇ ਜੰਗ ਮਗਰੋਂ ਆਪ ਮੁਲਤਾਨ ਰਹਿਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਚਲਾਣਾ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਆਪ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਆਪ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਫਾਰਸੀ ਨਜ਼ਮ ਨਸਰ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਖਾ: ਟ੍ਰੈ: ਸੁਸੈਟੀ ਨੇ ਛਾਪਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਾਮ ਇਹ ਹਨ:-

੧. ਦੀਵਾਨ ਗੋਯਾ।	੨. ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਾ।	੩. ਜੋਤ ਵਿਕਾਸ ਹਿੰਦੀ।
੪. ਜੋਤ ਵਿਕਾਸ ਫਾਰਸੀ।	੫. ਤੌਸੀਫੋਸਨਾ।	੬. ਗੰਜ ਨਾਮਾ।
੭. ਅਰਜ਼ੁਲ ਇਲਫ਼ਾਜ਼।	੮. ਖਾਤਮਾਹ।	੯. ਇਨਸ਼ਾ ਦਸਤੂਰ।

ਆਪ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬਹੁਤ ਹੈ।

[1](ਵੈਸ਼ਨੋ ਧਰਮ ਵਿਚ) ਪ੍ਰੇਮ।

ਨੰਦਲਾਲ ਹੋਯ ਨ ਅਨੁਰਾਗੀ[1] ॥੫॥
ਗੁਰ ਨੋ ਭਨਜੋ 'ਧਰਮ ਕੋ ਧਾਰ।
ਕੰਠੀ ਪਾਵਹੁ ਕੰਠ ਮਝਾਰ।'
ਨੰਦਲਾਲ ਕਰ ਜੋਰਿ ਬਖਾਨਾ।
'ਇਸ ਕੰਠੀ ਤੇ ਅਨੰਦ ਨ ਜਾਨਾ ॥੬॥
ਬਾਣੀ ਸੁੰਦਰ ਕੰਠੀ ਜੋਇ।
ਮੋਰ ਗਰੇ ਪਹਿਰਾਵਹੁ ਸੋਇ।
ਗੁਰ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਜਸੁ ਜਿਸ ਮਾਂਹੀ।
ਬਰਨਨ ਕਰਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤੌਂ ਨਾਂਹੀ ॥੭॥
ਸਦਾ ਕੰਠ ਮਹਿਂ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹੈ।
ਪਠਨਿ ਸੁਨਿਨ ਤੇ ਜਨ ਮਨ ਮੋਹੈ[2]।
ਬਰਖ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਬਰਧਤਿ ਰਹੈ।
ਜਗ ਮਹਿਂ ਜਸੁ ਆਗੈ ਗਤਿ ਲਹੈ ॥੮॥
ਨਿਤ ਤਾਰੀਫ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਰੌਂ।
ਪਾਵਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਜਸੁ ਰਰੌਂ।'
ਸੁਨਤਿ ਬੈਸਨੋ ਭਯੋ ਪ੍ਰਸੰਨ।
-ਸੁਤਹਿ ਸਿੱਧ ਬਾਲਿਕ ਇਹ ਧੰਨ ॥੯॥
ਅਸ ਕੰਠੀ ਮਮ ਨਿਕਟ ਨ ਅਹੈ।
ਜਿਸ ਢਿਗ ਹੋਇ ਤਿਸੀ ਤੇ ਲਹੈ।
ਸੁਮਤਿਵੰਤ ਇਹੁ ਬਾਲਿਕ ਹੋਵੈ।
ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਪਰੋਵੈ- ॥੧੦॥
ਇਮ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿ ਕਛੂ ਨ ਕਹਜੋ।
ਨਿਜ ਅਸਥਾਨ ਜਾਇ ਥਿਤ ਲਹਜੋ।
ਨੰਦਲਾਲ ਕੋ ਪਿਤਾ ਬਿਚਾਰਤਿ।
-ਗੁਰੂ ਬੈਸਨੋ ਕਿਛ ਰਿਸ ਧਾਰਤਿ ॥੧੧॥
ਨਾਹਿਨ ਸੁਤ ਕੋ ਕੰਠੀ ਦਈ।
ਉਠਿ ਗਮਨਜੋ ਘਰ ਕਸਾ ਗਤਿ ਭਈ-?
ਗਯੋ ਸਮੀਪ ਜਾਇ ਕਰਿ ਬੈਸਾ।
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬੋਲਾ ਬਚ ਐਸਾ ॥੧੨॥
'ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੰਠੀ ਗੁਰ ਪਾਵਹੁ।

---
[1]ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਨਾ ਹੋਇਆ।
[2]ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲਵੇ।

ਨੰਦ ਲਾਲ ਕੋ ਸਿੱਖ ਬਨਾਵਹੁ।'
ਸੁਨਤਿ ਵਿਰਾਗੀ ਕਹ੍ਯੋ ਸੁਨਾਇ?
'ਇਹੁ ਜੱਗਜਾਸੀ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ[੧] ॥੧੩॥
ਜਬਿ ਹੋਵਹਿ ਜਹਿਂ ਕੋ ਅਧਿਕਾਰੀ[੨]।
ਬਨਹਿ ਸਿੱਖ, ਇਹੁ ਚਿੰਤ ਬਿਸਾਰੀ।'
ਸੁਨਿ ਤੂਸ਼ਨ ਪਿਤ ਤਿਸ ਕੋ ਭਯੋ।
ਭਲੀ ਬੁਰੀ ਕੁਛ ਲਖਤਿ ਨ ਭਯੋ ॥੧੪॥
ਨੰਦਲਾਲ ਨਿਤ ਮਕਤਬ ਜਾਇ।
ਇਲਮ ਫਾਰਸੀ ਪਢਹਿ ਬਨਾਇ।
ਤੀਛਨ ਬੁੱਧਿ ਪੁਨਹਿ ਅੱਭਜਾਸੇ।
ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਬਿੱਦਜਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ॥੧੫॥
ਬ੍ਰਿੰਦ ਕਿਤਾਬਨਿ ਕੋ ਪਢਿ ਗਯੋ।
ਇਲਮ ਬਿਖੈ ਕਾਮਲ ਬਹੁ ਭਯੋ।
ਸਭਾ ਚਤੁਰ ਕਹਿਬੇ ਸ਼ੁਭ ਬਾਤ[੩]।
ਅਧਿਕ ਬਧਤਿ ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਬੱਖਜਾਤ[੪] ॥੧੬॥
ਹੁਤੋ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਸਜਾਦਾ।
ਕਰੀ ਚਾਕਰੀ ਤਹਿਂ[੫] ਅਹਿਲਾਦਾ।
ਗੁਰ ਕਰਿਬੇ ਕੋ ਚਾਹਤਿ ਰਹੈ।
-ਪੂਰਨ ਹੋਹਿ, ਮੋਹ ਕੋ ਦਹੈ[੬]- ॥੧੭॥
ਪੁਰਿ ਆਨੰਦ ਮਹਿਂ ਜਲਧਿ ਅਨੰਦ।
ਦਸਮੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੁਖ ਕੰਦ।
ਮਹਿਮਾ ਸੁਨੀ ਅਨਿਕ ਕੇ ਪਾਸ।
'ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਕੇ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ॥੧੮॥
ਸਿਖ ਕੀ ਗਤਿ ਬਾਕਨਿ ਤੇ ਕਰੈਂ।
ਅਨਿਕ ਕਲੇਸ਼ਨਿ ਕੋ ਪਰਹਰੈਂ।'
ਸੁਜਸੁ ਸੁਨਤਿ ਧਰਿ ਹਰਖ ਬਿਲੰਦ।
ਪਹੁੰਚਤਿ ਭਾ ਤਬਿ ਨਗਰ ਅਨੰਦ ॥੧੯॥

---

[੧]ਸੁਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ।
[੨]ਜਦੋਂ ਜਿਸ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ।
[੩]ਸਭਾ ਵਿਚ ਸ਼ੁਭ ਗਲ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਚਤੁਰ ਹੋ ਗਿਆ।
[੪]ਸਭ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਿਆ ਪ੍ਰਗਟ ਹੀ।
[੫]ਤਿਸਦੀ।
[੬](ਮੇਰੇ) ਮੋਹ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇਵੇ।

ਰਿਦੇ ਮਨੋਰਥ ਜਾਤਿ[੧] ਉਠਾਵਾ।
-ਗੁਰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਭਿ ਪਾਵਾ[੨]।
ਰਿਦੈ ਮਨੋਰਥ, ਮੇਰੋ ਜਾਨਹਿਂ।
ਕਰੁਨਾ ਕਰਹਿਂ ਬੁਲਵਾਨ ਠਾਨਹਿਂ ॥੨੦॥
ਅਪਨੋ ਸਿੱਖ ਪਠਾਇ ਹਕਾਰੈਂ।
ਮੋਹਿ ਅਧਮ ਕੋ ਜਗਤ ਉਧਾਰੈਂ-।
ਏਵ ਮਨੋਰਥ ਕਰਿ ਤਹਿਂ ਰਹਯੋ।
ਹੋਇ ਇਕੰਤ ਬੈਠਿ ਗੁਰ ਚਹਯੋ ॥੨੧॥
ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਤੀਖਨ ਗੁਰ ਕੀ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ।
-ਆਇ ਮਿਲਹਿ ਕੋ, ਦਰਸੌਂ ਜਿਸ ਤੇ।
ਗੁਰ ਪੂਰਨ ਕੋ ਖੋਜਤਿ ਰਹਯੋ।
ਫਿਰਯੋ ਅਨਿਕ ਥਲ ਕਹੂੰ ਨ ਲਹਯੋ ॥੨੨॥
ਪਤੇ ਹੇਤੁ ਆਨੰਦ ਪੁਰਿ ਬਾਸੇ[੩]।
ਮੋਹਿ ਬੁਲਾਵਹਿਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪਾਸੇ-।
ਧਰਹਿ ਧਯਾਨ ਕੋ ਸਿਮਰਹਿ ਨਾਮੂ।
ਸੁੰਦਰ ਮੂਰਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਧਾਮੂ ॥੨੩॥
ਕਿਤਿਕ ਦਿਵਸ ਇਸ ਰੀਤਿ ਬਿਤੀਤੇ।
ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਬਿਰਧਾਵਤਿ ਚੀਤੇ।
ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਬਡ ਜਾਗਾ।
ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਇਕ ਸਮ ਅਨੁਰਾਗਾ ॥੨੪॥
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨਾ।
ਕਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਖੈਂਚ ਮਹਾਨਾ।
ਰਹਯੋ ਨ ਗਯੋ ਧੀਰ ਕਰਿ ਗੁਰ ਤੇ।
ਜੋ ਸਿਮਰਤਿ ਅਨੁਰਾਗਤਿ ਉਰ ਤੇ[੪] ॥੨੫॥
ਕੀਨਿ ਮੇਵਰੇ ਕੋ ਤਬਿ ਆਇਸੁ।
'ਏਕ ਸਿੱਖ ਥਿਤ ਅਮਕੇ ਥਾਇ ਸੁ।
ਤਿਸ ਕੋ ਕਰਹੁ ਹਕਾਰਨਿ ਜਾਇ।
ਇਸ ਹੀ ਛਿਨ ਮਹਿਂ ਆਨਿ ਦਿਖਾਇ' ॥੨੬॥

---

[੧] ਜਾਂਦਿਆਂ (ਸਾਰ)।
[੨]ਸਭ ਨੇ ਪਾਇਆ ਭਾਵ ਸਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।
(ਅ) ਗੁਰੂ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ।
[੩]ਪਤੀਆ (ਲੈਣ) ਵਾਸਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਆ ਵਸਿਆ ਹਾਂ (ਮੈਂ)।
[੪]ਜੋ ਰਿਦੇ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ।

ਸੁਨਤਿ ਮੇਵਰੋ ਤੁਰਨ ਗਯੋ।
'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੋਹਿ ਬੁਲਾਵਤਿ ਭਯੋ।
ਸੋ[1] ਪ੍ਰਸੰਨ, ਅਬਿ ਹੀ ਲਗਿ ਚਰਨੀ।
ਕਰਹਿਂ ਉਧਾਰਨ ਰਾਖਹਿਂ ਸ਼ਰਨੀ' ॥੨੭॥
ਸੁਨਤਿ ਕਾਨ ਮਹਿਂ ਅਨੰਦ ਮਹਾਨ।
ਮਨਹੁਂ ਰਾਜ ਲੇ ਸਕਲ ਜਹਾਨ।
ਤਤਛਿਨ ਹਰਖਤਿ ਆਵਨ ਕੀਨਾ।
ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਨਾ ॥੨੮॥
ਕਮਲ ਪੱਤ੍ਰ ਸੇ ਲਲਿਤ ਬਿਲੋਚਨ।
ਜਿਤ ਦਿਸ਼ ਪਿਖਿ ਕਰਿ ਸੋਚ ਬਿਮੋਚਨਿ।
ਪਹੁੰਚਯੋ ਪਗ ਪੰਕਜ ਲਪਟਾਯੋ।
ਬੋਲਯੋ: 'ਸ਼ਰਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਮੈਂ ਆਯੋ ॥੨੯॥
ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾਤਾ!
ਏਕ ਅਹੋ ਤੁਮ ਜਮ ਤੇ ਤ੍ਰਾਤਾ[2]।
ਤੀਨ ਲੋਕ ਪਤਿ ਕੇ ਅਵਤਾਰਾ।
ਸੁਨਤਿ ਸੁਜਸੁ ਆਯੋ ਦਰਬਾਰਾ ॥੩੦॥
ਕੋਟ ਜਨਮ ਭਰਮਤਿ ਅਬਿ ਹਾਰੇ।
ਪਰਯੋ ਸ਼ਰਨਿ ਰਖਿ ਰਾਖਨ ਹਾਰੇ।'
ਸੁਨਿ ਬਿਨਤੀ ਗਿਨਤੀ ਤਜਿ ਔਰ।
ਭੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸੋਢੀ ਸਿਰਮੌਰ ॥੩੧॥
ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸੋਂ ਦੇਖਨਿ ਕਰਯੋ।
ਭ੍ਰਮ ਅੱਗਜਾਨ ਸੁ ਤਿਸ ਪਰਹਰਯੋ।
ਮੋਹ ਮਹਾਨ ਨੀਂਦ ਮਹਿਂ ਸੋਵਾ।
ਜਾਗਤਿ ਭਯੋ ਗੁਰੂ ਰਵਿ ਜੋਵਾ[3] ॥੩੨॥
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬੋਲਯੋ ਤਿਸ ਕਾਲ।
'ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ[4]।'
ਕ੍ਰਿਪਾ ਪਾਇ ਇਮ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇਰੀ।
ਰਹਯੋ ਨਿਕਟ ਮਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਘਨੇਰੀ ॥੩੩॥

---

[1]ਸੋ (ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ)।
[2]ਰੱਖਯਕ।
[3]ਗੁਰੂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ।
[4]ਹੇ ਨਦਰੀ (ਗੁਰੋ!) ਆਪ ਜੀ ਨਦਰ ਨਾਲ ਮੈਂ ਨਿਹਾਲ ਹੋਇਆ ਹਾਂ।

ਤਾਉ ਕਸੌਟੀ ਬਿਨ, ਮਲ ਖੋਵਾ[1]।
ਬਾਰਹਿ ਬੰਨੀ[2] ਕੰਚਨ ਹੋਵਾ।
ਬੈਠਿ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਸਤਿਗੁਰ ਆਗੇ।
ਮਹਿੰਮਾ ਕਰਹਿ ਗੁਰਨਿ ਅਨੁਰਾਗੇ ॥੩੪॥
ਬੀਚ ਫਾਰਸੀ ਬੈਤ ਬਨਾਵੈ।
ਰੁਚਿਰ ਬਾਕ ਕਹਿ ਗੁਰੂ ਰਿਝਾਵੈ।
ਬਹੁ ਚਤੁਰਾਈ ਗੁਨ ਗਨ ਸਾਥ।
ਸੇਵਕ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਥ ॥੩੫॥
ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਬਾਸ ਕਰਿ ਪਾਸ।
ਬਿਦਾ ਹੋਇ ਪੁਨ ਗਯੋ ਅਵਾਸ।
ਸਦਾ ਧਯਾਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਧਾਰੈ।
ਬੈਠਤਿ ਊਠਤਿ ਨਾਮ ਸੰਭਾਰੈ ॥੩੬॥
ਗੁਰ ਕਰਿ ਕੈ[3] ਦਸਮੋ ਪਤਿਸਾਹਾ।
ਸਿੱਖੀ ਮਗ ਮਹਿ ਮਹਾਂ ਉਮਾਹਾ।
ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਕੇ ਨਿਕਟ ਰਹੰਤਾ।
ਸੁਮਤਿਵੰਤ ਜਿਮ ਸੰਤ ਮਹੰਤਾ ॥੩੭॥
ਰਹਤਿ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ[*] ਨਜੀਕਾ।
ਤਿਸਹਿ ਬਤਾਵਹਿ ਮਾਰਗ ਨੀਕਾ।
ਮਤਿਵੰਤਨ ਮਹਿਂ ਗਿਨੀਅਹਿ ਸਾਰੇ।
ਨਿਪੁਨ ਪਾਰਸੀ ਇਲਮ ਮਝਾਰੇ ॥੩੮॥
ਔਰੰਗ ਕੋ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਡ ਬਾਢਾ।
ਦੁਸ਼ਟ ਬਿਸਾਲ ਸ਼ਰਾ ਮਹਿਂ ਗਾਢਾ।
ਹਿੰਦੁਨਿ ਕੋ ਦੋਖੀ ਮਤਿ ਮੂਢਾ।
ਸਭਿ ਸੰਤਨਿ ਸੋਂ ਬਾਦੀ ਗੂਢਾ ॥੩੯॥
ਤੁਰਕ ਤੇਜ ਕੀ ਜਰਾਂ ਉਖਾਰਨਿ।
ਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਿਨਾਸ਼ਨਿ ਕਾਰਨ।
ਯਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀਨੋ ਸੁਲਤਾਨ[4]।
ਕਰਤਾ ਅਪਨ ਆਪ ਕੋ ਹਾਨ ॥੪੦॥

---

[1]ਕਸੌਟੀ ਦੇ ਤਾਉ ਬਿਨਾ ਹੀ ਮਲ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਈ।
[2]ਬਾਰਾਂ ਕੰਨੀਆਂ ਦਾ।
[3]ਧਾਰਕੇ।
[*]ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਤਦੋਂ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਸੀ, ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਲਕਬ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਣਨ ਵੇਲੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ।
[4]ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣਾਇਆ।

ਜਿਮ ਰਾਵਨ ਮੁਨਿ ਦੋਖੀ ਹੋਵਾ[1]।
ਰਾਜ ਰਾਖਸ਼ਨ ਘਰ ਤੇ ਖੋਵਾ।
ਕਰੀ ਅਵੱਗਜਾ ਰਘੁਬਰ ਕੇਰੀ।
ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਕੀਨਿ ਹਾਨਿ ਤਿਸ ਬੇਰੀ ॥੪੧॥
ਕਰੀ ਅਵੱਗਜਾ ਤਿਮ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ।
ਕੋ ਕੋ ਕੁਮਤਿ ਕਹੈਂ ਤਿਸ ਉਰ ਕੀ।
ਤਿਮ ਸਤਿਗੁਰ ਦਸਮੇ ਪਤਿਸ਼ਾਹਾ।
ਕਰਜੋ ਬਿਨਾਸ਼ਨ ਸਭਿ ਬਿਧ ਤਾਂਹਾ[2] ॥੪੨॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਨੰਦਲਾਲ ਪ੍ਰਸੰਗ' ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੪॥

---

[1]ਮੁਨੀਆਂ ਦਾ ਦੋਖੀ।
[2]ਤਿਸ ਦਾ।

੨੫. [ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਮਾਇਨੇ ਦੱਸੇ]

੨੪<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੬

ਦੋਹਰਾ: ਅਨਿਕ ਮੁਲਾਨੇ ਢਿਗ ਰਹਹਿਂ, ਔਰੰਗ ਤੇ ਧਨ ਪਾਇਂ।
ਕਰਤਿ ਕੁਰਾਨਹਿਂ ਮਾਯਨੇ, ਜਸ ਜਿਸ ਕੀ ਮਤਿ ਆਇ[1] ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਖਾਸ ਕਚਹਿਰੀ ਲਾਗਹਿ ਜਹਾਂ।
ਹੁਤੋ ਦਰੋਗ਼ਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤਹਾਂ।
ਨੰਦਲਾਲ ਸੰਗ ਰਾਖਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ।
ਮਿਲਿ ਮਸਲੇ ਕੋ ਕਰਤਾ ਨੀਤਿ ॥੨॥
ਸ਼ੋਕ ਖੁਦਾਇ ਮਿਲਨਿ ਕੋ ਧਰੈ।
ਤਿਸੁ ਦਿਸ਼ਿ ਕੀ ਬਾਤੈਂ ਬਹੁ ਕਰੈ।
ਬੂਝਤਿ ਨੰਦ ਲਾਲ ਕੇ ਸੰਗਾ।
ਇਹ ਭਾਖਹਿ ਜਸੁ ਗੁਰੂ ਉਤੰਗਾ[2] ॥੩॥
ਏਕ ਮਾਯਨਾ ਅਰਜੋ ਨ[*] ਹੋਇ[3]।
ਨਉਰੰਗ ਬੂਝਤਿ ਸਭਿ ਕੋ ਸੋਇ।
ਜਿਤਿਕ ਮੁਲਾਨੇ ਸੁਮਤਿ ਕਹਾਵੈਂ।
ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੋ ਸੋ ਸੁਨੈ[+] ਬੁਲਾਵੈ ॥੪॥
ਨਹੀਂ ਤਸੱਲਾ ਕਿਸ ਤੇ ਹੋਈ।
ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਕਹੈ ਸਭਿ ਕੋਈ।
ਫਿਕਰਵੰਦ ਨੌਰੰਗ ਬਹੁ ਰਹੈ।
'ਕਰੇ ਮਾਯਨਾ' ਸਭਿ ਸੋਂ ਕਹੈ ॥੫॥
ਅਨਿਕ ਇਲਮ ਕੇ ਆਲਮ[++] ਜਾਵੈਂ।
ਕਰਹਿਂ ਬਿਚਾਰਨਿ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਵੈਂ।
ਤਊ ਨ ਕਿਸ ਤੇ ਆਯੋ ਸੋਇ।
ਕਰਿ ਬੁਧਿ ਹਾਰਿ ਰਹੇ ਸਭਿ ਕੋਇ ॥੬॥
ਗਯੋ ਪਦਰ ਢਿਗ[4] ਇਕ ਦਿਨ ਮਾਂਹੂ।
ਬੈਠਯੋ ਜਾਇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹੂ।

---

[1]ਜੈਸਾ ਜਿਸ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਆਂਵਦਾ ਹੈ।
[2]ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ (ਜਸ)।
[*]ਪਾ:-ਸੁ।
[3](ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਇਕ ਮੁਸ਼ਕਲ (ਸ਼ੈ ਦਾ) ਅਰਥ ਅੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, (ਹੱਲ) ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ।
[+]ਪਾ:-ਲੇ ਕੋਲ।
[++]ਪਾ:-ਆਮਲ।
[4]ਬਾਪ ਪਾਸ।

ਬਹੁਤ ਮੁਲਾਨੇ ਬੈਠੇ ਤੀਰ।
ਕਹਨਿ ਕਰੈਂ ਨਿਜ ਨਿਜ ਤਤਬੀਰ[੧] ॥੭॥
ਕਿਸ ਕੋ ਕਹਯੋ ਨ ਖਾਤਰ ਲਜਾਵੈ[੨]।
'ਨਹੀਂ ਮਾਯਨਾ ਇਹ ਬਨਿ ਆਵੈ।'
ਦੀਦਸ਼ ਚਸ਼ਮ ਤਬੈ ਫਰਜ਼ੰਦ[੩]।
'ਅਰਜੋ ਮਾਯਨਾ ਏਹੁ ਬਿਲੰਦ ॥੮॥
ਕਰਹੁ ਸ਼ਜ਼ਾਦਾ ਤੁਮ ਮਤਿ ਪਾਵਹੁ[੪]।
ਕਰਿ ਸਾਬਤ ਮਖਸੂਦ ਸੁਨਵਾਹੁ[੫]।
ਇਲਮ ਅਕਲ ਮਹਿਂ ਬਡੇ ਕਹਾਵੌਂ।
ਤਬਿ ਜਾਨੌਂ ਮੈਂ ਇਸੇ ਬਤਾਵੌਂ' ॥੯॥
ਸੁਨਤਿ ਫਿਕਰ ਸ਼ਹਜ਼ਾਦੇ ਕੀਆ।
ਅਕਲ ਬਿਖੇ ਕੁਛ ਸਮਝ ਨ ਲੀਆ[੬]।
ਪਦਰ ਅਗਾਰੀ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ।
'ਆਇ ਸਿਪਹਿਰੀ ਕਰੌਂ ਉਚਾਰੀ[੭]' ॥੧੦॥
ਆਯੋ ਸਦਨ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹੂ।
ਨੰਦਲਾਲ ਬੈਠਯੋ ਤਬਿ ਪਾਹੂ।
ਰਿਦਾ ਫਿਕਰ ਮਹਿਂ ਬਹੁ ਗ਼ਲਤਾਨੇ।
ਪਿਖ ਤਿਨ ਚਖਸੋਂ[*] ਸੁਨਤਿ ਨ ਕਾਨੇ ॥੧੧॥
ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੈ ਨ ਕਿਹ ਸੰਗ ਬਾਤੀ।
ਅੰਗ ਅਡੋਲ ਦੇਖਿ ਇਸ ਭਾਂਤੀ।
ਨੰਦਲਾਲ ਬੁਧਿਵੰਤ ਪਰੇਖਾ।
-ਇਸ ਕੇ ਉਰ ਕੋ ਫਿਕਰ ਵਿਸ਼ੇਖਾ- ॥੧੨॥
ਬੂਝਨਿ ਕੀਨਸਿ 'ਕਸ ਮਨ ਚਿੰਤਾ?
ਕੋ ਕਾਰਜ ਬਿਗਰਯੋ ਹਿਤਵੰਤਾ[੮]।

---

[੧]ਗ਼ੌਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਗਲ।
[੨]ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਹਿਆ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਾ ਲਿਆਵੇ ਭਾਵ ਪਸੰਦ ਨਾ ਕਰੇ (ਤੇ ਆਖੇ:-)।
[੩]ਉਸ ਨੇ ਤਦ ਅੱਖ (ਉਠਾ ਕੇ) ਪੁੱਤ੍ਰ ਵਲ ਤੱਕਿਆ।
[੪](ਤੂੰ ਅਰਥ) ਕਰ ਜੋ ਤੇਰੀ ਮਤਿ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੋ ਤੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈਂ।
[੫]ਜੋ (ਠੀਕ) ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਉਹ ਸਾਬਤ (ਬੀ) ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ
[ਅ:, ਮਕ਼ਸੂਦ = ਮੁਰਾਦ]।
[੬]ਸਮਝ ਨਾ ਆਇਆ।
[੭]ਤੀਜੇ ਪਹਿਰ ਆਕੇ ਦੱਸਾਂਗਾ।
[*]ਪਾ:-ਚਸ਼ਮੇ।
[੮]ਹਿਤ ਵਾਲਾ ਕੰਮ।

ਕਹਾਂ ਪਦਰ[1] ਨੇ ਤੁਮਹਿਂ ਸੁਨਾਯਹੁ।
ਕਾਰਜ ਕਠਨ ਕਹਾਂ ਫੁਰਮਾਯੋ? ॥੧੩॥
ਜੋ ਤੁਝ ਤੇ ਹੁਇ ਆਵਤਿ ਨਾਂਹੀ।
ਬੈਠ੍ਯੋ ਮਹਾਂ ਫਿਕਰ ਕੇ ਮਾਂਹੀ।'
ਨੰਦਲਾਲ ਦਾਨਸ਼ਵੰਦ ਮਹਾਂ।
ਲਖਿਤਿ ਸ਼ਜ਼ਾਦੇ ਸੋ ਤਬਿ ਕਹਾ[2] ॥੧੪॥
'ਸੁਨਹੁ ਮੀਰ ਮੁਨਸ਼ੀ! ਮੈਂ ਗਯੋ।
ਪਦਰ ਹਜ਼ੂਰ ਬੈਠਤੋ ਭਯੋ।
ਨਹੀਂ ਮਾਯਨਾ ਕਿਸ ਤੇ ਆਯੋ।
ਬਹੁ ਦਿਨ ਤੇ ਸਭਿਹੂੰਨਿ ਸੁਨਾਯੋ ॥੧੫॥
ਮੋ ਸੰਗ ਕਹ੍ਯੋ ਕਿ ਇਹ ਤੁਮ ਕਰੋ।
ਇਲਮ ਅਕਲ ਕੋ ਜੇ ਬਹੁ ਧਰੋ।
ਕਰਿ ਤਕਰਾਰ ਸਿਪਹਿਰੀ ਕੇਰਾ[3]।
ਮੈਂ ਆਯੋ, ਉਰ ਫਿਕਰ ਬਡੇਰਾ' ॥੧੬॥
ਜਬਿ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਭਾਖ੍ਯੋ ਸੋਈ।
ਨੰਦਲਾਲ ਚਿਤਵਤਿ ਚਿਤ ਹੋਈ।
ਤਤਛਿਨ ਕਰ੍ਯੋ ਮਾਯਨਾ ਨੀਕੇ।
ਆਵਤਿ ਜੋ ਨ ਰਿਦੇ ਕਿਸ ਹੀ ਕੇ ॥੧੭॥
ਸੁਨ ਕਰਿ ਬਹੁਤ ਅਨੰਦਤਿ ਹੋਵਾ।
ਅਤਿ ਦਾਨਸ਼ਵੰਦ ਸਭਿ ਤੇ ਜੋਵਾ।
ਕਰੀ ਸਰਫਰਾਜ਼ੀ[4] ਤਿਸ ਕਾਲਾ।
ਖੁਸ਼ ਹ੍ਵੈ ਦੀਨਸਿ ਖਿਲਤ[5] ਬਿਸਾਲਾ ॥੧੮॥
ਭਈ ਸਿਪਹਿਰੀ ਗਯੋ ਸ਼ਜ਼ਾਦਾ।
ਬੈਠ੍ਯੋ ਜਾਇ ਮਹਿਦ ਅਹਿਲਾਦਾ।
ਪਦਰ ਮੁਲਾਨੇ ਅਨਿਕ ਮਝਾਰ।
ਬੈਠੇ ਕਰਤਿ ਉਚਾਰ ਬਿਚਾਰ ॥੧੯॥
ਸੁਨ੍ਯੋਂ ਮਾਯਨਾ ਇਨਹੁਂ ਬਖਾਨਾ[6]।

---

[1]ਬਾਪ।
[2]ਸ਼ਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਾ ਜਾਣਕੇ ਤਦੋਂ ਸੋ (= ਉਹ ਗਲ) ਕਹੀ।
[3]ਇਕਰਾਰ ਤੀਜੇ ਪਹਿਰ ਦਾ ਕਰਕੇ।
[4]ਵਡਿਆਈ, ਇਜ਼ਤ ਵਧਾਉਣੀ [ਫਾ:, ਸਰਫਰਾਜ਼ੀ = ਰੁਤਬਾ ਵਧਣਾ]।
[5]ਸਿਰੋਪਾ, ਖਿਲਅਤ।
[6]ਇਸ ਦਾ ਕਿਹਾ ਅਰਥ ਜਦ (ਔਰੰਗੇ ਨੇ) ਸੁਣਿਆ।

ਤੌ ਨੌਰੰਗ ਮਨ ਮਹਿਂ ਬਿਸਮਾਨਾ।
-ਇਸ ਮਹਿਂ ਅਕਲ ਨ ਏਤੀ ਅਹੈ।
ਜਥਾ ਬਨਾਇ ਬਦਨ ਤੇ ਕਹੈ ॥੨੦॥
ਦਾਨਸ਼ਵੰਦ ਜਿਤਿਕ ਸੋ ਜਾਨੌਂ[੧]।
ਇਤੀ ਸਮਝ ਇਸ ਮੈਂ ਨ ਪਛਾਨੋਂ-।
ਇਮ ਬਿਚਾਰਿ ਨੌਰੰਗ ਨੇ ਕਹ੍ਯੋ।
'ਇਹ ਅਪਨੀ ਬੁਧਿ ਤੇ ਕਰਿ ਲਹ੍ਯੋ? ॥੨੧॥
ਕਿਧੌਂ ਅਪਰ ਨੇ ਤੋਹਿ ਬਤਾਵਾ।
ਠੀਕ ਮਾਯਨਾ ਨੀਕ ਅਲਾਵਾ।'
ਕਹ੍ਯੋ ਸ਼ਜ਼ਾਦੇ 'ਮੈਂ ਨਹਿਂ ਚੀਨਾ।
ਮੋਹਿ ਨਿਕਟ ਇਕ ਰਹਤਿ ਪ੍ਰਬੀਨਾ ॥੨੨॥
ਅਹੈ ਮੀਰ ਮੁਨਸ਼ੀ ਦਾਨਾਇ।
ਤਾਂਹਿ ਮਾਯਨਾ ਦਿਯੋ ਬਤਾਇ।'
ਸੁਨਤਿ ਸ਼ਾਹੁ ਮਨ ਮਹਿਂ ਹਰਖਾਵਾ।
ਸੰਗ ਸ਼ਜ਼ਾਦੇ ਬਾਕ ਅਲਾਵਾ ॥੨੩॥
'ਨਿਕਟ ਹਕਾਰਿ ਦਿਖਾਵਹੁ ਮੋਹੀ।
ਅਕਲ ਕਮਾਲ ਰਿਦੇ ਮੋਂ ਹੋਹੀ।'
ਨੰਦਲਾਲ ਕੋ ਲੀਨਿ ਬੁਲਾਈ।
ਲਖਿ ਹਿੰਦੂ ਕੋ ਸ਼ਿਦਤ[੨] ਉਠਾਈ ॥੨੪॥
ਕਰਿ ਸਲਾਮ ਇਹੁ[੩] ਠਾਂਢੋ ਰਹ੍ਯੋ।
'ਸਦਾ ਆਫਰੀਂ[੪]' ਹਜ਼ਰਤ ਕਹ੍ਯੋ[੫]।
ਪੁਨ ਡੇਰੇ ਕੋ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਯੋ।
ਸੰਗ ਸ਼ਜ਼ਾਦੇ ਸ਼ਾਹੁ ਅਲਾਯੋ ॥੨੫॥
'ਇਹ ਤੌ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਮਤਿਵੰਦਾ।
ਹੈ ਅਨੀਤਿ, ਮੁਝ ਨਹੀਂ ਸੁਹੰਦਾ।
ਦੀਨ ਬਿਖੈ ਇਸ ਕੌ ਲੇ ਆਵਹੁ।
ਜ੍ਯੋਂ ਕ੍ਯੋਂ ਕਰਿ ਨੀਕੇ ਸਮੁਝਾਵਹੁ ॥੨੬॥
ਅਸ ਨਰ ਦੀਨ ਬਿਖੈ ਜਬਿ ਹੋਇ।

---

[੧]ਜਿਤਨਾ ਕੁ (ਇਹ) ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਹੈ (ਮੈਂ) ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ [ਫਾ:, ਦਾਨਸ਼ਮੰਦ]।
[੨]ਜ਼ਿਦ [ਅ:, ਸ਼ਿੱਦਤ = ਸਖਤੀ। ਪੰ:, ਜ਼ਿਦ]।
[੩]ਨੰਦ ਲਾਲ।
[੪]ਸੌ ਵੇਰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਹੈ।
[੫]ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਚਲੈ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਮਹਿਂ ਸਭਿ ਹੀ ਕੋਇ।
ਹਿੰਦੁਨਿ ਮਹਿਂ ਮਤਿਵੰਤ ਨ ਚਹੀਅਹਿ।
ਕਰਹਿ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿਢ ਤਿਨ ਕੋ, ਲਹੀਅਹਿ[1] ॥੨੭॥
ਤੁਰਕ ਦੀਨ ਮੈਂ ਜਬਿ ਅਸ ਆਵੈ।
ਨੀਕੇ ਬਿਧਿ ਕਰਿ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਬਧਾਵੈ।'
ਏਵ ਸ਼ਜ਼ਾਦੇ ਕੋ ਸਮੁਝਾਇ।
'ਜਸੋਂ ਕਸੋਂ ਦੀਨ ਬਿਖੈ ਇਸ ਲਜਾਇ' ॥੨੮॥
ਗਯੋ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨਿਕੇਤੁ।
ਬੋਲਿ ਲਿਯੋ[2] ਨੰਦਲਾਲ ਸਹੇਤ[3]।
ਕਹੀ ਪਦਰ ਕੀ ਸਕਲ ਬਤਾਈ।
'ਭਈ ਬਿਪਰਜੈ ਮਹਾਂ ਬਡਾਈ ॥੨੯॥
ਕਹਜੋ -ਤੁਰਕ ਇਸ ਲੇਹੁ ਬਨਾਇ-।
ਅਪਰ ਬਿਧਿਨਿ ਤੇ ਬਹੁ ਸਮੁਝਾਇ।
ਮੇਰੋ ਜ਼ੋਰ ਔਰ ਨਹਿਂ ਕੋਊ।
ਸੁਧਿ ਕਰਿ ਦੀਨਿ ਪਾਸ ਤਵ ਜੋਊ ॥੩੦॥
ਰਹਿਬੋ ਇਹਾਂ, ਪਲਾਇਨ ਕਰਿਬੋ।
ਤੁਵ ਅਧੀਨ ਹੈ ਜਿਮ ਉਰ ਧਰਿਬੋ।
ਮਿੱਤ੍ਰ ਜਾਨਿ ਮੈਂ ਦਯੋ ਬਤਾਇ।
ਅਪਰ ਨ ਮੋ ਤੇ ਕੁਛ ਕਿਯ ਜਾਇ' ॥੩੧॥
ਸੁਨਿ ਨੰਦ ਲਾਲ ਸਲਾਮੀ ਭਯੋ[4]।
ਮਿਲਜੋ ਦਰੋਗ਼ੇ ਸੋਂ ਹਿਤ ਕਿਯੋ।
ਕਹਜੋ ਤਾਂਹਿ ਸੋਂ 'ਮੈਂ ਅਬਿ ਜਾਊਂ।
ਗੁਰ ਬਿਨ ਓਟ ਅਪਰ ਨਹਿਂ ਪਾਊਂ ॥੩੨॥
ਨਾਂਹਿ ਤ ਬਾਦੀ ਸ਼ਾਹੁ ਬਿਸਾਲਾ।
ਸੁਨਹਿ ਗਹਾਇ ਲੇਹਿ ਤਤਕਾਲਾ।
ਗੁਰ ਬਿਹੀਨ ਰਾਖਾ ਨਹਿਂ ਦੂਆ।
ਜਿਸ ਕੀ ਸ਼ਰਨ ਪਰਜੋ, ਸਿਖ ਹੂਆ ॥੩੩॥
ਦੁਹੂੰ ਲੋਕ ਤੇ ਮੋਹਿ ਬਚਾਵੈਂ।

---

[1]ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਪੱਕਾ ਕਰੇਗਾ ਇਹ ਜਾਣ।
[2]ਬੁਲਾ ਲਿਆ।
[3]ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ।
[4]ਸਲਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ ਭਾਵ ਵਿਦਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਬਿਘਨ ਅਨੇਕ ਛੁਵਨਿ ਨਹਿਂ ਪਾਵੈਂ।
ਹੁਤੋ ਮਹਾਂ ਮੇਲੀ ਤੂੰ ਮੇਰਾ।
ਜਾਤਿ[1] ਮਿਲਯੋ ਕਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਘਨੇਰਾ' ॥੩੪॥
ਸੁਨਤਿ ਦਰੋਗ਼ਾ ਬਹੁ ਪਛੁਤਾਵਾ।
ਕਹੈ 'ਮੋਹਿ ਲਿਹੁ ਸੰਗ ਰਲਾਵਾ।
ਤੁਵ ਕਰੁਨਾ ਤੇ ਮਨ ਸੁਧ ਮੋਹੀ।
ਤੁਵ ਕਰੁਨਾ ਤੇ ਸਭਿ ਸੁਖ ਹੋਹੀ ॥੩੫॥
ਅਪਨੋ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਤੋਹਿ ਪਛਾਨੋਂ।
ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਚਿਤ ਬਿਕਾਰ ਤੇ ਹਾਨੋਂ।
ਨਿਤ ਖ਼ੁਦਾਇ ਕੋ ਸਿਮਰਨ ਕਰਤਾ।
ਅੰਤ ਸਹਾਇਕ ਹੋਹਿ[2], ਬਿਚਰਤਾ[3] ॥੩੬॥
ਨਿਜ ਗੁਰ ਸੰਗ ਮਿਲਾਵੌਂ ਮੋਹਿ।
ਜਨਮ ਸਫਲ ਜਿਸ ਤੇ ਸਭਿ ਹੋਹਿ।
ਮੈਂ ਨ ਰਹੌਂ ਇਸ ਪਾਪੀ ਪਾਸ।
ਪਰੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਗਰ ਜਿਸ ਕੇ ਫਾਸ ॥੩੭॥
ਲਗਨ ਬਿਸਾਲ ਅਗਾਰੀ ਮੇਰੇ[4]।
ਅਰਪੌਂ ਤਨ ਮਨ ਗੁਰੂ ਅਗੇਰੇ।
ਅਬਹਿ ਅਚਾਨਕ ਬਿਧਿ ਬਨਿ ਆਈ।
ਤੋਹਿ ਸੰਗ ਹੁਇ ਮਿਲਿਨਿ ਤਹਾਂਈ' ॥੩੮॥
ਇਮ ਕਹਿ ਭਯੋ ਦਰੋਗ਼ਾ ਤਯਾਰ।
ਹਿਤ ਕਰਿ ਪਹੁੰਚਨਿ ਗੁਰ ਦਰਬਾਰ।
ਸੱਯਦ ਹੁਤੋ ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਰਾਤਾ।
ਮਗ ਖ਼ੁਦਾਇ ਕੇ ਮਿਲਿਬੇ ਜਾਤਾ[5] ॥੩੯॥
ਦਲ ਛੋਰਤਿ ਹੀ ਨਿਕਸੇ ਦੋਈ।
ਸਤਿਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਚਿਤਵਤਿ ਸੋਈ।
-ਕਬਹਿ ਮਿਲਹਿਂ ਹਮ ਹੋਹਿਂ ਨਿਹਾਲੂ।
ਬੈਠਿ ਸਮੀਪੀ ਮੋਦ ਬਿਸਾਲੂ- ॥੪੦॥
ਮਗਿ ਮਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਗੁਨ ਕਹਿਤੇ।

---

[1]ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ।
[2]ਤੁਸੀਂ ਹੋਵੋਗੇ।
[3]ਵਿਚਾਰਦਾ ਹਾਂ।
[4]ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ (ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ) ਲਗਨ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ।
[5]ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਮਿਲਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। (ਅ) ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੁਰ ਪਿਆ।

ਆਵਤਿ ਚਲੇ ਮਿਲਨਿ ਕੋ ਚਹਿਤੇ।
ਜਾਗੇ ਜਿਨ ਕੇ ਭਾਗ ਬਿਲੰਦੇ।
ਪਹੁੰਚਤਿ ਭੇ ਜਹਿਂ ਨਗਰ ਅਨੰਦੇ[1] ॥੪੧॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਨੰਦ ਲਾਲ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੁ ॥੨੫॥

---

[1]ਅਨੰਦ ਪੁਰ।

੨੬. [ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ]

੨੫<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੭

ਦੋਹਰਾ: ਆਇ ਮਿਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਿਕਟ, ਦੇਖਯੋ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਸਾਲ।
ਪਰੇ ਚਰਨ ਕਰ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਲਖੇ ਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥੧॥
ਦੋਹਰਾ: ਨੰਦਲਾਲ ਨੇ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਈ।
ਬੀਚ ਫਾਰਸੀ ਬੈਤ ਬਨਾਈ[1]।
ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਫਤ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਗਯਾਨ।
ਜੁਗਤਿ ਉਕਤਿ ਬਹੁ ਰੀਤਿ ਬਖਾਨ ॥੨॥
ਮੁਸਕਾਵਤਿ ਦਸਮੇ ਪਤਿਸ਼ਾਹੂ।
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਤਿ ਬੂਝਤਿ ਭੇ ਤਾਹੂ।
'ਆਨਜੋਂ ਕਹਾਂ ਸੁਨਾਵਹੁ ਪਯਾਰੇ।
ਕਯਾ ਇਸ ਪੋਥੀ ਬੀਚ ਉਚਾਰੇ' ॥੩॥
ਕਿਤਿਕ ਬੈਤ ਨੰਦ ਲਾਲ ਸੁਨਾਈ।
ਕਰੇ ਮਾਯਨੇ ਨੀਕ ਬਨਾਈ।
'ਕਰਜੋ ਬੰਦਗੀ ਨਾਮਾ ਮੋਹਿ।
ਮਹਿਮਾ ਗਿਰ ਤੇ ਕਨ ਸਮ ਹੋਹਿ[2] ॥੪॥
ਅਹੈ ਜਥਾ ਮਤਿ ਤਥਾ ਬਨਾਈ।
ਕਰਿਬੇ ਹਿਤ ਬਾਨੀ ਸਫਲਾਈ[3]।
ਗੁਨ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਕੋ ਲਖੈ ਤੁਮਾਰੇ?
ਜਲ ਪਰੰਤੁ ਲੇ ਕਾਜੁ ਸੁਧਾਰੇ[4] ॥੫॥
ਕਰਹਿ ਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿ, ਮਲ ਹਰੇ[5]।
ਲਹੈ ਨ ਪਾਰ, ਜਥਾਮਤਿ ਰਰੇ[6]।
ਦੀਨ ਬੰਧੁ ਨਿਜ ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਰਹੁ।
ਹਮ ਸੇ ਅਧਮ ਜੀਵ ਕੋ ਤਾਰਹੁ' ॥੬॥
ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ।
ਬਹੁ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹ੍ਵੈ ਕਰਤਿ ਬਖਾਨ।

---

[1]ਭਾਵ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮੇ ਤੋਂ ਹੈ।
[2](ਇਸ ਵਿੱਚ) ਆਪਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਪਹਾੜ ਵਿੱਚੋਂ (ਇੱਕ) ਕਿਣਕਾ (ਵਰਣਨ ਕਰਨ) ਤੁੱਲ (ਵਰਣਨ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
[3](ਆਪਣੀ) ਬਾਣੀ ਸਫਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ (ਰਚੀ) ਹੈ।
[4]ਤੁਹਾਡੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਤ (ਅਥਾਹ) ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਲਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ (ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ) ਜਲ ਮਾਤ੍ਰ ਲੈਕੇ ਕੰਮ ਸੁਆਰ ਲਈਦਾ ਹੈ।
[5]ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰੇ।
[6]ਜੈਸੀ ਮਤਿ ਹੈ ਤੈਸੇ ਕਹੇ ਹਨ (ਆਪ ਦੇ ਗੁਣ)।

'ਰਚਜੋ ਬੰਦਗੀ ਨਾਮਾ ਜੋਇ।
ਅਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਾ ਸੋਇ' ॥੭॥
ਕਰਜੋ ਸਰਾਹਨਿ 'ਨੀਕੇ ਬਨਜੋਂ।
ਪਠਤਿ ਸੁਨਤਿ ਹਿਤ ਦਾਯਕ[1]' ਭਨਜੋਂ।
ਮੀਰ ਦਰੋਗ਼ਾ ਸੱਯਦ ਸਾਹਿਬ।
ਨੰਦਲਾਲ ਕੋ ਸਿੱਖ ਅਜਾਇਬ ॥੮॥
ਡੇਢ ਹਜ਼ਾਰ ਮੁਹਰ ਧਰਿ ਆਗੇ।
ਕਲ਼ਗੀਧਰ ਕੀ ਚਰਨੀ ਲਾਗੇ।
ਮਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਜਲ ਭਰਿ ਨੈਨ।
ਮੁਖ ਤੇ ਨਹਿਂ ਨਿਕਸਤਿ ਕਛੁ ਬੈਨ ॥੯॥
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਤਿ ਅਮੀ ਜਨੁ ਪੀਵਤਿ।
ਲੋਚਨ ਡੋਨੇ ਕਰਿ ਥਿਰ ਥੀਵਤਿ।
ਭਯੋ ਮਗਨ ਮਨ ਦੇਖਤਿ ਰਹਜੋ।
ਲਖਹਿ ਕਿ -ਤਨ ਖ਼ੁਦਾਇ ਮੈਂ ਲਹਜੋ[2]- ॥੧੦॥
ਦਸ਼ਾ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਪਰਮ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ।
ਬੋਲੇ ਮੁਸਕਾਵਤਿ ਤਿਸ ਕਾਲ।
'ਬੈਠਹੁ ਨਿਕਟ ਕਹਹੁ ਨਿਜ ਬਾਤੀ*।
ਕਿਸ ਕੋ ਤੂੰ ਮੁਰੀਦ ਬੱਖਜਾਤੀ? ॥੧੧॥
ਕਿਸ ਮੁਰਸ਼ਿਦ[3] ਕੇ ਹੈਂ ਅਨੁਸਾਰੀ?
ਜਿਸਤੇ ਚਾਹਤਿ ਭਲੋ ਅਗਾਰੀ।'
ਸੁਨਿ ਸੱਯਦ ਬੋਲਜੋ ਤਿਸ ਬੇਰਾ।
'ਨੰਦ ਲਾਲ ਹੈ ਇਹ ਗੁਰ ਮੇਰਾ[4] ॥੧੨॥
ਸਿਖ ਮੈਂ ਬਨਜੋਂ ਲਯੋ ਉਪਦੇਸ਼।
ਜਿਸ ਤੇ ਹਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਅਸ਼ੇਸ਼।'
ਆਲਮ ਸਿੰਘ ਨਚਨਾ ਜਿਸ ਕਹੈਂ।
ਤਬਹਿ ਸਮੀਪ ਗੁਰੂ ਕੇ ਅਹੈ[5] ॥੧੩॥
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤਰਕ ਕਰਤਿ ਸੋ ਬੋਲਾ।

---

[1]ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।
[2]ਡਿੱਠਾ ਹੈ।
*ਪਾ:-ਰਖਹੁ ਨਿਜ ਥਾਤੀ।
[3]ਗੁਰਮੁਖ।
[4]ਗੁਰ ਤੋਂ ਮਤਲਬ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਹੈ।
[5]ਸੀਗਾ।

'ਐਸੋ ਬਾਕ ਨ ਕਹੀਐ ਹੌਲਾ।
ਤੀਨ ਲੋਕ ਪਤਿ ਗੁਰ ਵਿਦਮਾਨੋ।
ਸਿੱਖਜਨ ਕੋ ਤੁਮ ਗੁਰੂ ਬਖਾਨੋ ॥੧੪॥
ਕਹਨਿ ਹਜ਼ੂਰ ਨ ਇਹੁ ਅਧਿਕਾਰਾ।
ਉਚਰਨਿ ਕੀਜੈ ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਾ[੧]।'
ਸੁਨਿ ਸੱਯਦ ਤੂਸ਼ਨ ਹੁਇ ਰਹਜੋ।
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਸ ਕੋ[੨] ਮਨ ਲਹਜੋ ॥੧੫॥
'ਆਲਮ ਸਿੰਘ! ਨ ਹਟਕ ਪ੍ਰਬੀਨਾ।
ਨੰਦ ਲਾਲ ਕੋ ਗੁਰ ਪਦ ਦੀਨਾ।
ਮੈਂ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਕੀਨਿ ਇਸ ਤਾਈਂ।
ਆਇ ਬਨੈ ਸਿਖ, ਸੋ ਸੁਖ ਪਾਈ ॥੧੬॥
ਨੰਦਲਾਲ ਨੇ ਮੋ ਕਉ ਜਾਨਜੋਂ।
ਮੇਰੋ ਭਲੋ ਸਰੂਪ ਪਛਾਨਜੋਂ।
ਯਾਂ ਤੇ ਇਸ ਕੋ ਗੁਰ ਪਦ[੩] ਹੋਵਾ।
ਭਗਤਿ ਗਜਾਨ ਕੋ ਰਸ ਇਨ ਜੋਵਾ' ॥੧੭॥
ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਹਰ ਨਦਰ ਕੀ ਧਾਰੇ।
ਅਨਿਕ ਗੁਰੂ ਕਰਿ ਜਗ ਬਿਸਤਾਰੇ[੪]।
ਆਲਮ ਸਿੰਘ ਸੋਂ ਕਰਜੋ ਬਖਾਨ।
'ਮੀਰ ਸੁ ਬਡੇ ਮਰਾਤਬ ਦਾਨ[੫] ॥੧੮॥
[੬]ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਗ ਖ਼ੁਦਾਇ ਕੋ ਅਹੈ।
ਨੰਦ ਲਾਲ ਤੇ ਸਿੱਖਜਾ ਲਹੈ।
ਮੀਰ ਮਰਾਤਬਦਾਨ ਸੁਜਾਨਾ।
ਪਾਤਸ਼ਾਹਿ ਕੇ ਨਿਕਟ ਮਹਾਨਾ[੪] ॥੧੯॥
ਤੂੰ ਮੁਖ ਮੋਟੀ ਬਾਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।

---

[੧]ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਕਹੋ।
[੨]ਭਾਵ ਦਰੋਗ਼ੇ ਦਾ।
[੩]ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ ਅਰਥਾਤ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਹੋਣ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ, 'ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲੇ ਸਤਿਗੁਰ ਮੰਜੀਆਂ ਬਖਸ਼ਦੇ ਸਨ ਜੋ ਗੁਰਗਾਦੀ ਦੇ ਤਾਬਿਆ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਿਵੇਂ ਇਹ ਪਦ ਹੈ।
[੪]ਗੁਰੂ ਜੀ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਰ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਧਾਰਨ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਰੂ (ਗੁਰਮੁਖ) ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਫੈਲਾ ਦੇਣ।
[੫](ਇਹ ਦਰੋਗ਼ਾ ਜੀ) ਮੀਰ (= ਸੱਯਦ ਹਨ ਤੇ) ਵੱਡੇ ਰੁਤਬੇ ਵਾਲੇ (ਫਕੀਰ) ਹਨ।
[੬](ਹਾਂ) ਰੱਬ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੈ ਤੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਫਿਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ) ਮੀਰ (ਦਰੋਗ਼ਾ ਹੈ, ਇਹ) ਸੁਜਾਨ ਹੈ ਤੇ ਮਰਤਬੇ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਬੜਾ ਨੇੜੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਦੀਨ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰ ਜੋਗ ਹੈ [ਮੀਰ = ਸਰਦਾਰ। ਹਾਕਮ। ਸੱਯਦਾਂ ਦਾ ਖਿਤਾਬ। ਮਰਤਾਬ ਦਾਨ = ਸ਼ੱਰੀਅਤ, ਤ੍ਰੀਕਤ, ਮਾਰਫਤ, ਹਕੀਕਤ ਚੌਹਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਵਾਲਾ, ਜੋ ਹਕ਼ੀਕ਼ਤ ਵਿਚ ਜਾ ਟਿਕੇ।

ਖਰੋ ਕਰਤਿ ਹੈਂ ਹਾਸ ਬਿਲਾਸ।'
ਇਮ ਕਹਿ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਹੁ ਕਰੀ।
ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ ਰਿਦੈ ਤਿਸ ਧਰੀ ॥੨੦॥
ਭਯੋ ਨਿਹਾਲ ਪਾਇ ਗੁਰ ਕਰੁਨਾ।
ਸੰਕਟ ਹਰਜੋ ਜਨਮ ਅਰੁ ਮਰਨਾ।
ਨੰਦਲਾਲ ਗੁਰ ਕੇ ਢਿਗ ਰਹੈ।
ਬ੍ਰਹਮਗਜਾਨ ਮਹਿਂ ਨਿਸ਼ਚੈ ਲਹੈ ॥੨੧॥
ਧਨ ਅਪਨੋ ਸੰਤਨਿ ਕੋ ਦੇਵੈ।
ਗੁਰ ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਹਿਤ ਕਰਿ ਸੇਵੈ।
ਬਿਦਾ ਹੋਇ ਕਬਿ ਘਰ ਕੋ ਜਾਇ।
ਧਰਤ ਧਜਾਨ ਉਰ ਬਿਖੈ ਬਸਾਇ[1] ॥੨੨॥
ਬਹੁਰ ਨਿਕਟ ਰਹਿਬੇ ਕੋ ਆਵੈ।
ਦਰਬ ਬਿਸਾਲ ਅਕੋਰ ਚਢਾਵੈ।
ਇਸੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਚਿਤਾਰੈ।
ਬਡਾ ਵਲੀ[2]* ਬਹੁ ਸਤੁਤਿ ਉਚਾਰੇ ॥੨੩॥
ਇਸ ਤੇ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕੈ ਉਪਦੇਸ਼।
ਗੁਰ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਲਖਹਿ ਵਿਸੇਸ਼।
ਮਹਾਂ ਸ਼ਰੀਯਨ[3] ਤੇ ਡਰਪਾਵੈ।
ਪਦਰ ਤ੍ਰਾਸ[4] ਕੋ ਰਿਦੈ ਬਸਾਵੈ ॥੨੪॥
ਨਹਿਂ ਮਿਲਿ ਸਕਹਿ ਜਾਨਿ ਇਸ ਕਾਰਨ[5]।
ਰਿਦੈ ਲਖਹਿ -ਗੁਰ ਕਰਹਿਂ ਉਧਾਰਨ-।
ਬੀਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਬਡੇ ਅਨੰਦ।
ਮਿਲੇ ਆਨਿ ਗਨ ਸਿੱਖ ਬਿਲੰਦ ॥੨੫॥
ਸਭਿ ਡੇਰਨਿ ਮਹਿਂ[6] ਲੰਗਰ ਹੋਇ।
ਭੂਖਾ ਰਹਨਿ ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਇ।
ਭਈ ਗੁਰੂ ਢਿਗ ਇਕ ਦਿਨ ਚਰਚਾ।

---

[1]ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ ਧਿਆਨ।
[2]ਰੱਬ ਦੇ ਨਿਕਟ ਵਰਤੀ, ਸੰਤ [ਅ਼:, ਵਲੀ]।
*ਪਾ:-ਬਲੀ।
[3]ਸ਼ਰਾ ਵਿਚ ਜੋ ਬੜੇ ਹਠ ਧਾਰੀ ਹੋਣ।
[4]ਪਿਉ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ।
[5]ਇਸ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਜਾਣਕੇ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।
[6]ਭਾਵ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿੱਚ।

ਹਿਤ ਦੇਗਨਿ ਕੇ ਸਭਿ ਧਨ ਖਰਚਾ ॥੨੬॥
ਨਿਜ ਨਿਜ ਡੇਰੇ ਸਗਰੇ ਕਰਿਹੀਂ।
ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਕੋ ਨੀਕੇ ਧਰਿਹੀਂ।
ਭਲੇ ਭਲੇ ਸਿਖ ਕਰਹਿਂ ਬਖਾਨ।
'ਗੁਰ ਜੀ ਲੰਗਰ ਹੋਹਿ ਮਹਾਨ' ॥੨੭॥
ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਕਹਿਂ 'ਕਰਹਿਂ ਸੁ ਆਛੇ।'
ਤਉ ਆਪ ਦੇਖੈਂ ਉਰ ਬਾਂਛੇ।
ਬੀਤ ਗਏ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਪਾਛੇ।
ਅਪਰ ਬੇਸ ਨਿਜ ਤਨ ਮੈਂ ਕਾਛੇ[1] ॥੨੮॥
ਜਿਸ ਤੇ ਜਾਨ ਸਕਹਿ ਨਹਿਂ ਕੋਏ।
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਹੋਏ।
ਸਿੱਖਜਨ ਕੇ ਡੇਰੇ ਜਬਿ ਗਏ।
'ਦਿਉ ਅਹਾਰ ਮੋ ਕਉ ਛੁਧ ਭਏ' ॥੨੯॥
'ਕਿਤਿਕ ਕਾਲ ਮਹਿਂ ਹੋਵਹਿ ਤਯਾਰ।
ਬੈਠਹੁ ਬਨਿ ਹੈ ਲੇਹੁ ਅਹਾਰ।'
ਅਪਰ ਸਿੱਖ ਕੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇ।
ਜਾਚਯੋ ਅਪਨੀ ਛੁਧਾ ਜਨਾਇ ॥੩੦॥
ਬੋਲਯੋ 'ਸੂਪ ਹੋਨਿ ਕੀ ਦੇਰ[2]।
ਭੋਜਨ ਲੇਹੁ ਆਨ ਕਰਿ ਫੇਰ।'
ਤਿਸ ਤੇ ਸੁਨਿ ਤੀਸਰ ਕੇ ਗਏ।
'ਦਿਹੁ ਅਹਾਰ ਕੋ' ਜਾਚਤਿ ਭਏ ॥੩੧॥
ਸੋ ਕਹਿ 'ਪਚਨੋ ਰਹਿਓ ਅਨੰਦ।
ਲੀਜਹਿ ਫੇਰ ਠਹਿਰ ਇਕ ਬਿੰਦ[3]।'
ਪੁਨ ਤਿਸ ਤੇ ਆਗੇ ਚਲਿ ਖਰੇ।
ਤਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਾਚਿਬੋ ਕਰੇ ॥੩੨॥
ਕਹਯੋ 'ਬੈਠਿ ਸੰਗਤਿ ਨਹਿਂ ਆਈ।
ਮਿਲਹਿਂ ਸਕਲ ਪੁਨ ਲੀਜੋ ਖਾਈ।'
ਫਿਰੇ ਬਹੁਤ ਥਲ ਹਾਥ ਨ ਆਯੋ।
ਡੋਲਤਿ ਘਰ ਘਰ ਗੁਰ ਅਕੁਲਾਯੋ ॥੩੩॥

---

[1]ਪਹਿਨ ਕੇ।
[2]ਕੁਝਕੁ ਦੇਰ ਹੈ ਸਲੂਣੇ ਵਿਚ ਯਾ ਰਸੋਈ ਵਿਚ।
[3]ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ, ਬਿੰਦ ਭਰ।

ਉਪਜਯੋ ਕ੍ਰੋਧ* ਜੁ ਫਿਰੇ ਬਿਸਾਲ।
ਚਲਿ ਆਏ ਪੁਨ ਜਹਿਂ ਨੰਦਲਾਲ।
ਸਿੱਖਯ ਸਰੂਪ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਭਾਈ।
ਨਿਕਟ ਹੋਇ ਕਰਿ ਗ੍ਰੀਵ ਨਿਵਾਈ ॥੩੪॥
ਬੂਝਯੋ 'ਕਿਸ ਕਾਰਜ ਕੋ ਆਏ?'
ਗੁਰ ਬਚ ਕਹਯੋ 'ਛੁਧਾ ਅਕੁਲਾਏ।'
ਸੁਨਤਿ ਗਯੋ ਲੰਗਰ ਮੈਂ ਧਾਇ।
ਭੋਜਨ ਮਾਤ੍ਰ[1] ਸੁ ਲੀਨਿ ਉਚਾਇ ॥੩੫॥
ਗੁੰਧਯੋ ਆਟਾ ਭੀਗੀ ਦਾਲ।
ਲੋਨ ਘੀਯ ਲੇ ਸਮਧਾ ਨਾਲ।
ਆਨਿ ਸਿੱਖ ਕੇ ਆਗੇ ਧਰੀ।
ਬਹੁਰ ਖਰੇ ਹੁਇ ਬਿਨਤੀ ਕਰੀ ॥੩੬॥
'ਲੇਹੁ ਅਬੈ ਇਹ ਹਾਜ਼ਰ ਅਹੈ।
ਅਪਰ ਤਯਾਰ ਹੋਵਤਿ ਜੇ ਬਹੈ[2]।
ਅਭਿਲਾਖਤਿ ਕੀਜਹਿ ਤਜਿ ਖੇਦ[3]।'
ਹਟੇ ਹਰਖ ਧਰਿ ਗੁਰੂ ਅਭੇਦ[4] ॥੩੭॥
ਸੋ ਲੇ ਕਰਿ ਨਿਜ ਨਿਕਟ ਰਖਾਏ।
ਸੋ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰ ਪਲਟਾਏ।
ਪਹਿਰੇ ਭੂਖਨ ਬਸਤ੍ਰ ਬਿਸਾਲ।
ਸਭਾ ਆਨਿ ਬੈਠੇ ਤਿਸ ਕਾਲ ॥੩੮॥
ਪੁਨ ਚਰਚਾ ਬਿਚ ਸਭਾ ਚਲਾਈ।
ਆਪ ਆਪਨੀ ਦੇਗ਼ ਬਤਾਈ।
'ਇਤੋ ਅੰਨ ਲੰਗਰ ਹੁਇ ਤਯਾਰ।
ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਸਭਿ ਕਰਹਿਂ ਅਹਾਰ' ॥੩੯॥
ਸੁਨਿ ਕਲਗੀਧਰ ਸਭਿ ਬਿਦਤਾਈ।

---

*ਇਹ ਜੋ ਸਾਂਗ ਹੈ ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁੱਸਾ ਕਰਨਾ ਉਸ ਸਾਂਗ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਇਹ ਗਲ ਅੰਕ ੪੧ ਤੋਂ ਸਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

[1]ਛਕਣੇ ਜੋਗਾ ਭੋਜਨ।

[2]ਜੇ ਬੈਠ ਜਾਓ ਤਾਂ।

[3]ਜੋ ਚੰਗਾ ਲਗੇ ਸੋ ਕਰ ਲਓ ਜੇ ਖੇਦ ਨ ਰਹੇ, ਭਾਵ ਜੇ ਹਾਜ਼ਰ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭਿੱਜੀ ਹੋਈ ਦਾਲ, ਗੁੱਧਾ ਆਟਾ ਆਦਿਕ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤਿਆਰ ਭੋਜਨ ਲੈ ਲੈਣਾ, ਜਿਸ ਗਲ ਵਿਚ ਖੇਦ ਨਾ ਹੋਵੇ ਸੋ ਕਰ ਲਓ।

[4]ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

'ਬਿਚਰੇ ਹਮ ਡੇਰਨਿ ਸਮੁਦਾਈ।
ਕਿਨਹੁੰ ਕਹਯੋ ਕੁਛ ਦੇਰ ਸੁਨਾਵੈ[੧]।
ਅੰਨ ਸਿੱਧ ਨਹਿਂ[੨], ਅਨਤਹਿ ਲਜਾਵੈ[੩] ॥੪੦॥
ਸਭਿ ਸਿੱਖਨ ਕੇ ਛੁਧਾ ਜਨਾਈ।
ਕਿਸ ਕੇ ਬੈਠਿ ਨ ਕੁਛ ਮੁਖ ਪਾਈ।
ਪੁਨ ਹਮ ਨੰਦ ਲਾਲ ਕੇ ਗਏ।
ਛੁਧਾ ਬਿਸਾਲ ਜਨਾਵਤਿ ਭਏ ॥੪੧॥
ਸੁਨਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਿ ਲੰਗਰ ਗਯੋ।
ਤਹਿਂ ਤੇ ਆਨਿ ਦੇਤਿ ਇਹ ਭਯੋ।'
ਸਭਿ ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਸੋ ਦਿਖਲਾਯੋ।
'ਇਹੁ ਜੋ ਅੰਨ ਜਾਚ ਕਰਿ ਲਯਾਯੋ ॥੪੨॥
ਨੰਦਲਾਲ ਭਾ ਹਮਰੋ ਦਾਤਾ।
ਭਗਤਿ ਭਾਉ ਸੰਤਨ ਮਨ ਰਾਤਾ।
ਛੁਧਿਤਿ ਨ ਦੇਖ ਸਕਹਿ ਚਿਰਭਾਰੋ[੪]।
ਦੇਗ਼ ਕਰਤਿ ਸੋਈ ਮਮ ਪਯਾਰੋ ॥੪੩॥
ਸਿਖ ਕੋ ਦੇਖਹਿ ਛੁਧਾ ਬਿਸਾਲਾ।
ਤਿਸਹਿ ਬਤਾਵਹਿ ਨਹਿਂ ਚਿਰਕਾਲਾ[੫]।
ਜਯੋਂ ਕਯੋਂ ਕਰਿ ਪੋਖਨ ਕੋ ਕਰੈ।
ਸੋ ਸਿਖ ਮੋਹਿ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਧਰੈ ॥੪੪॥
ਅੰਨ ਦਾਨ ਸਮ ਨਾਂਹਿਨ ਅੰਨ[੬]।
ਛੁਧਿਤ ਪਿਖਤਿ ਹੀ ਦੇ ਨਰ ਧੰਨ।
ਅੰਨਦਾਨ ਨਹਿਂ ਸਮੋ ਬਿਚਾਰੈ।
ਰੈਨ ਕਿਧੌਂ ਦਿਨ ਸੰਝ ਸਕਾਰੈ ॥੪੫॥
ਪੂੰਨਯੋ ਦਰਸ ਆਦਿ ਜੇ ਪਰਬ।
ਨਹਿਂਨ ਪ੍ਰਤੀਖਹਿ ਤਯਾਗਹਿ ਸਰਬ।
ਪਾਤ੍ਰ ਅਪਾਤ੍ਰ ਨ ਹੇਰਤਿ ਕੋਇ।
ਊਚ ਨੀਚ ਕੈਸੋ ਨਰ ਹੋਇ ॥੪੬॥

---

[੧]ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਹਿਕੇ ਕੁਛ ਦੇਰ ਸੁਣਾਈ।
[੨]ਪੱਕਾ ਯਾ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ।
[੩]ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਲਓ। (ਅ) (ਅਸਾਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ) ਹੋਰ ਥੋਂ ਲਿਆਈਏ।
[੪]ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ।
[੫]ਤਿਸ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਨਾ ਦੱਸੇ।
[੬]ਹੋਰ (ਦਾਨ) ਨਹੀਂ।

ਦੇਖਤਿ ਛੁਧਿਤਿ ਅੰਨ ਕੌ ਦੇਯ।
ਸਕਲ ਦਾਨ ਤੇ ਫਲ ਅਧਿਕੇਯ।
ਮਮ ਸਿਖ ਪਿਯਾਰੋ ਦੇਗ਼[1] ਜੁ ਕਰੈ।
ਛੁਧਤਿ ਨਰਨ ਕੀ ਛੁਧਾ ਸੁ ਹਰੈ ॥੪੭॥
ਸਭਿ ਦਾਨਨ ਤੇ ਉੱਤਮ ਦਾਨ।
ਜਿਸ ਕੇ ਦਿਏ ਬਚਤਿ ਹੈਂ ਪ੍ਰਾਨ।
ਯਾਂ ਤੇ ਇਸ ਸਮਾਨ ਨਹਿਂ ਆਨ।
ਲੇਹੁ ਮਹਾਂ ਫਲ ਸਿੱਖ ਸੁਜਾਨ' ॥੪੮॥
ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਮਹਿੰਮਾ ਸੁਨਿ ਐਸੇ।
ਭਏ ਸੁਚੇਤ ਸਿੱਖ ਜੇ ਬੈਸੇ।
ਭਾਉਭਗਤਿ ਕੋ ਹਿਰਦੈ ਧਾਰਾ।
ਚਹਿਂ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਗੁਰੂ ਉਦਾਰਾ ॥੪੯॥
ਦੇਗ਼ ਬਿਖੈ ਜਬਿ ਕੋ ਚਲਿ ਆਵੈ।
ਬਿਨਾ ਦੇਰ ਤਤਕਾਲ ਛਕਾਵੈਂ।
ਛੁਧਤਿ ਨ ਰਹਹਿ ਪਰਨ ਕੋ ਧਾਰਾ[2]।
ਮਹਾਂ ਦਾਨ ਕੋ ਸੁਫਲ ਬਿਚਾਲਾ ॥੫੦॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਲੰਗਰ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਖਟ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੬॥

---

[1]ਲੰਗਰ।
[2]ਨੇਮ ਧਾਰਿਆ।

੨੭. [ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ ਜੀ। ਹੋਲੀ]

੨੬<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੮

ਦੋਹਰਾ: ਗਈ ਸੀਤ ਰੁਤ ਜਗਤ ਤੇ, ਆਯੋ ਫਾਗਨ ਮਾਸ।
ਹੋਤਿ ਹਰਖ ਨਾਰੀ ਨਰਨਿ, ਕਰਤੇ ਹਾਸ ਬਿਲਾਸ ॥੧॥

ਸੈਯਾ: ਦੇਖਿ ਅਜਾਇਬ ਕੋ ਰੁਤ ਫਾਗਨ
ਸਾਹਿਬ ਆਇਸੁ ਆਪ ਉਚਾਰੀ।
ਕੋਸ਼ਪ ਕੋ ਬੁਲਵਾਇ ਹਦੂਰ ਕਹਜੋ
'ਸਭਿ ਕੀਜੀਐ ਫਾਗ[1] ਕੀ ਤਜਾਰੀ।'
ਔਰ ਕਹਜੋ ਸਭਿ ਸਿੱਖਨ ਸੰਗ
'ਜਥਾ ਸ਼ਕਤੀ ਕਰਿ ਸੌਜਨਿ ਸਾਰੀ[2]।
ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ ਬਿਸਾਲ ਅੰਬੀਰਨਿ,
ਰੰਗ ਨਿਕਾਰ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰੀ' ॥੨॥
ਰੰਗ ਪਤੰਗ ਸੁਰੰਗ ਕਿਯੋ ਬਹੁ,
ਕਿੰਸਕ ਫੂਲਨਿ ਪੀਤ ਨਿਕਾਰਾ[3]।
ਡਾਰਿ ਮਹਾਂ ਖੁਸ਼ਬੋਇ ਮਝਾਰ,
ਪਰੈ ਜਬਿ ਚੀਰ, ਉਠੈ ਮਹਿਕਾਰਾ।
ਸਿੱਖਜਨਿ ਕੀਨਿ ਮਹਾਂ ਧਨ ਦੇ ਕਰਿ
ਆਪਨੇ ਆਪਨੇ ਥਾਨ ਸੁਧਾਰਾ।
'ਆਪ ਗੁਰੂ ਅਬਿ ਕੇ[4] ਅਨੁਰਾਗਤਿ
ਖੇਲਹਿੰਗੇ ਸੁਭ ਫ਼ਾਗ ਉਦਾਰਾ' ॥੩॥
ਬ੍ਰਿੰਦ ਭਏ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਆਇ
ਅਨੰਦ ਬਿਲੰਦ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾ।
ਲੰਗਰ ਹੋਤਿ ਅਤੋਟ ਜਹਾਂ ਕਹਿਂ
ਜੋ ਜਿਹ ਚਾਹਤਿ ਖਾਇ ਅਹਾਰਾ।
ਭੂਰ ਮਿਲੇ ਚਹੁੰ ਕੋਦ ਤੇ ਮੋਦਤਿ
ਆਵਤਿ ਹੈਂ ਮਿਲਿ ਟੋਲ ਹਜ਼ਾਰਾ।
ਭੀਰ ਭਈ ਭਰਪੂਰ ਭਯੋ ਪੁਰਿ
ਭਾਉ ਭਰੇ ਭਲ ਭਾਗ ਲਿਲਾਰਾ ॥੪॥
ਤਾਲ, ਰਬਾਬ, ਪਖਾਵਜ ਕੇ ਬਹੁ

---

[1]ਹੋਲੀ।
[2]ਸਾਰੀ ਸਮੱਗ੍ਰੀ (ਇਕੱਠੀ) ਕਰੋ।
[3]ਵਕਮ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਹਣਾ (ਲਾਲ) ਰੰਗ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕੇਸੂ ਫੁਲਾਂ ਨੂੰ (ਭਿਉਂਕੇ) ਵਿਚੋਂ ਪੀਲਾ ਰੰਗ ਕੱਢਿਆ।
[4]ਐਤਕਾਂ।

ਬਾਦਤਿ ਬਾਜਤਿ ਹੈਂ ਧੁਨਿ ਭਾਰੀ।
ਗਾਵਤਿ ਰਾਗਨਿ ਰਾਗਨੀ ਕੋ ਜਨ
ਆਇ ਖਰੇ ਨਿਜ ਮੂਰਤ ਧਾਰੀ।
ਜਯੋਂ ਸੁਰਲੋਕ ਬਿਖੈ ਸੁਰ ਮੋਦਤਿ
ਆਪਸ ਮੈਂ ਮਿਲਿ ਕੈ ਹਿਤਕਾਰੀ।
ਤਯੋਂ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਪੰਕਤਿ ਕੋ ਕਰਿ,
ਹੇਰਿ ਗੁਰੂ ਹਰਖੈਂ ਉਰ ਭਾਰੀ ॥੫॥
ਬਾਜਤਿ ਹੈਂ ਸਿੰਘ ਪੌਰ ਕੇ ਠੌਰਨਿ,
ਨੌਬਤ ਸ਼੍ਰੌਨ ਅਨੰਦ ਉਪਾਵੈਂ।
ਝੰਡੇ ਉਚੇਰੇ ਖਰੇ ਬਹੁ ਝੂਲਤਿ,
ਧੌਂਸੇ ਧੁੰਕਾਰਤਿ ਨਾਦ ਉਠਾਵੈਂ।
ਹੋਤਿ ਉਛਾਹ ਜਹਾਂ ਕਹਿਂ ਡੋਲਤਿ
ਬੋਲਤਿ ਹੈਂ ਜੈਕਾਰ ਸੁਨਾਵੈਂ।
ਮੇਲ ਸਕੇਲ ਭਯੋ ਰੰਗ ਮੇਲਤਿ[੧]
ਭੀਰ ਧਕੇਲਤਿ ਪੇਲਤਿ ਜਾਵੈਂ ॥੩॥
[੨]ਫੇਟਨ ਕੋ ਭਰਿ ਕੈ ਸਭਿ ਆਪ
ਅੰਬੀਰ ਗੁਲਾਲ ਕੋ ਡਾਰਤਿ ਹੈਂ[੧]।
ਹਾਥਨਿ ਮੈਂ ਪਿਚਕਾਰੀ ਭਰੇ
ਬਹੁ ਊਪਰ ਗੇਰ ਨ੍ਹਵਾਲਤਿ ਹੈਂ[੩]।
ਪੀਤ ਭਏ, ਬਹੁ[੪] ਅੰਬਰ ਲਾਲ
ਬਿਸਾਲ ਸੁ ਬੇਗ ਤੇ ਚਾਲਤਿ ਹੈਂ।
ਏਕ ਨਿਹਾਲਤਿ ਹੈਂ[੫] ਇਕ ਭਾਲਤਿ[੬],
ਏਕ ਸੰਭਾਲ ਉਤਾਲਤਿ ਹੈਂ[੭] ॥੭॥

---

[੧]ਮੇਲਾ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਰੰਗ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।
[੨]ਭਾਵ ਲੱਕ ਨਾਲ ਬੱਧੇ ਝੋਲੇ ਨੂੰ ਗੁਲਾਲ ਨਾਲ ਭਰਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮੁੱਠਾਂ ਭਰ ਭਰਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। [ਹਿੰਦੀ, ਫੇਂਟ = ਲੱਕ ਦਾ ਘੇਰਾ]। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਲਾਲ ਉਡਦੇ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਨਵੀਨ ਅਕਾਲੀ ਅੰਦੋਲਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਖੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਊ, ਲੱਕ ਅਗੇ ਝੋਲਾ ਗੁਲਾਲ ਭਰਿਆ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਮੁੱਠਾਂ ਭਰ ਭਰ ਉਡਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਂਟ ਯਾ ਫੇਂਟਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ।
(ਅ) ਫੈਂਟਾ ਸਿਰ ਤੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਛੋਟੇ ਦੁਪੱਟੇ ਨੂੰ ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
[੩](ਮਾਨੋ) ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
[੪]ਤੇ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੇ।
[੫]ਦੇਖਦੇ ਹਨ।
[੬]ਇਕ ਢੂੰਡਦੇ ਹਨ।
[੭]ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹਨ।

ਕਬਿੱਤ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਰਿ ਹੋਰੀ ਕੋ ਬਿਲੰਦ ਸਾਜ
ਹਾਥ ਪਿਚਕਾਰੀ ਸਭਿਹੂੰਨ ਭਰਿ ਲੀਨਿਓਂ।
ਭਲੇ ਭਲੇ ਸਿੱਖ ਆਇ ਧਾਰਤਿ ਭਗਤਿ ਭਾਇ
ਪ੍ਰਿਥਮ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਾਇ ਬੰਦਨਾ ਕੋ ਕੀਨਿਓ।
ਉਡਯੋ ਏਕ ਬਾਰ ਹੀ ਗੁਲਾਲ ਲਾਲ ਘਟਾ ਮਾਨੋ
ਰੰਗਨਿ ਕੀ ਬੂੰਦ ਬਰਖਤਿ ਇਮ ਚੀਨਿਓ।
ਰੰਗਦਾਰੁ ਅੰਬਰ ਕੈ ਰੰਗਦਾਰ ਅੰਬਰ ਕੈ
ਮੂਠ ਭਰਿ ਮਾਰੈਂ, ਰੰਗ ਡਾਰਤਿ ਨਵੀਨਿਓਂ[1]* ॥੮॥
ਸ੍ਵੈਯਾ: ਬ੍ਰਿੰਦੁ ਗੁਲਾਲ ਅੰਬੀਰ ਉਡੈ,
ਗਹਿ ਕੇਸਰ ਕੀ ਗਿਰਵੈਂ[2] ਪਿਚਕਾਰੀ।
ਸੰਗਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੈ ਅਲਤਾ ਕਰ
ਕੋ ਡਰਿ ਡਾਰਤਿ[3] ਪੂਰਬ ਵਾਰੀ[4]।
ਆਪਸ ਮੈਂ ਪੁਨ ਗੇਰਤਿ ਹੈਂ
ਪਟ ਲਾਲ ਭਏ ਸਭਿ ਕੇ ਇਕਸਾਰੀ।
'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਸਿਖ ਕੀਨਿ ਨਿਹਾਲ,
ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਬਿਸਾਲ' ਸੁਨਾਇ ਉਚਾਰੀ[5] ॥੯॥
ਕਬਿੱਤ: ਬਾਦਰ ਗੁਲਾਲ ਕੇ ਕਰਤਿ ਜਾਤਿ ਚਲੇ ਗੁਰ,
ਸੰਗਤਿ ਮੈਂ ਧੂੰਮ ਪਈ -ਫਾਗ ਬਡੇ ਖੇਲਤੇ-।
ਘੇਰਿ ਘੇਰਿ ਬਦਨ ਪੈ ਗੇਰਿ ਗੇਰਿ ਫੇਰ ਫੇਰ,
ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਹਰਖਤਿ ਨੇਰੇ ਹੁਇ ਮੇਲਤੇ।
ਉਠੈ ਮਹਿਕਾਰ ਗੰਧ ਪਾਈ ਪੌਨ ਮੰਦਮੰਦ
ਸੀਤਲ ਬਹਿਤ ਸਿਖ ਅੰਗਨ ਮੈਂ ਝੇਲਤੇ[6]।

---

[1]ਮੁੱਠਾਂ ਭਰਕੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ (ਗੁਲਾਲ ਜਿਸ ਨਾਲ) ਅਕਾਸ਼ ਬੀ ਰੰਗਦਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਰੰਗ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਨਵਾਂ (ਪਿਚਕਾਰੀ ਨਾਲ ਜਿਸ) ਨਾਲ ਕਪੜੇ ਰੰਗੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਹੋ ਅਰਥ ਪਿਛਲੀ ਤੁਕ ਨੂੰ ਭੀ ਸਫਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਾਲ ਘਟਾ ਗੁਲਾਲ ਦੀ ਉਠੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿਚ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ

['ਨਵਾਂ ਰੰਗ' ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿਚ ਸੂਹੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ]।

*ਪਾ:- ਰੰਗਦਾਰ ਅੰਬਰ ਕੈ ਮੂਠ ਭਰਿ ਮਾਰੈਂ ਰੰਗ
ਡਾਰਤਿ ਨਵੀਨ ਹੈਂ ਸੁ ਚੀਰ ਸਭਿ ਭੀਨਿਓਂ।

[2]ਗਿਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਮਾਰਦੇ ਹਨ।

[3]ਭਾਵ ਅਲਤੇ ਦੀ ਮੁੱਠ ਭਰਕੇ।

[4]ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ।

[5](ਸਿੱਖ) ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

[6]ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਝੁੱਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਨਿਕਸੇ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਮਾਨਤਿ* ਅਨੰਦ ਬ੍ਰਿੰਦ,
ਤੀਰ ਸਤੁਦ੍ਰਵ ਕੇ ਗਏ ਹੈਂ ਰੇਲ ਪੇਲਤੇ[੧] ॥੧੦॥
ਕੀਨੇ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਦੁਪਾਸ ਖਰੇ[੨] ਆਪਸ ਮੈਂ
ਡਾਰਿ ਡਾਰਿ ਮੂਠ ਪਿਚਕਾਰੀ ਸੋਂ ਭਿਰਤਿ ਹੈਂ[੩]।
ਬਿਦਨ ਸ਼ਮਸ਼ ਅਰੁ ਕੇਸਨਿ ਪੈ ਗਯੋ ਜਮ
ਰੰਗ ਕੀ ਫੁਹਾਰ ਫੇਰ ਊਪਰ ਢਰਤਿ ਹੈ।
ਹੋਤਿ ਨ ਚਿਨਾਰੀ ਇਕ ਸਾਰੀ ਸਭਿ ਹੋਇ ਗਏ,
ਰੌਰ ਕੋ ਮਚਾਵੈਂ ਦੌਰ ਠੌਰ ਨ ਟਰਤਿ ਹੈਂ।
ਬਿਸਦ ਬਰਨ ਕੇ ਬਸਨ, ਸੋ ਅਰੰਨ ਭਏ[੪],
ਮਾਨੋ ਜੰਗ ਜੀਤ ਕੈ ਬਿਲਾਸਨਿ ਕਰਤਿ ਹੈਂ ॥੧੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ: ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਸੰਗਤਿ ਮੈਂ
ਸੁਰ ਬ੍ਰਿੰਦ ਜਥੋਂ ਇੰਦ੍ਰ ਬਿਰਾਜਤਿ ਹੈਂ।
ਜਾਦਵ ਮੈਂ ਜਿਮ ਸ਼੍ਰੀ ਘਨ ਸ਼ਯਾਮ
ਮਹਾਨ ਹੀ ਕੌਤਕ ਸਾਜਤਿ ਹੈਂ।
ਕੈ ਰਘੁਬੀਰ ਨਰੇਸ਼ਨਿ ਮੈਂ
ਮਿਲਿ ਮੋਦ ਮਹਾਂ ਉਪਰਾਜਤਿ ਹੈਂ।
ਕੈ ਭਗਤੀ ਸੁਰਸੰਪਦਾ[੫] ਕੇ ਜੁਤਿ
ਸ਼੍ਰੀ ਬ੍ਰਹਮਗਯਾਨ ਸੋਂ ਛਾਜਤਿ ਹੈਂ ॥੧੨॥
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਿਲਾਸਤਿ
ਜੇ ਸਿਖ ਹੈਂ ਮਨ ਜੀਤ ਬਿਕਾਰੇ[੬]।
ਤਾ ਮੁਖ ਪੈ ਨਿਜ ਹਾਥ ਗੁਲਾਲ ਲੇ,
ਲਾਲ ਬਿਸਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਡਾਰੇ।
ਦੀਸਤਿ ਦੰਤ ਜਥੋਂ ਹੀਰਨਿ ਪੰਤ[੭]
ਸੁਭੈ ਮੁਸ਼ਕੰਤਿ ਸੁ ਸੰਤਨ ਪਜਾਰੇ।
ਪੰਕਜ ਪਾਂਖਰੀ ਆਂਖ ਪਿਖੈਂ ਜਿਤ,

---

*ਪਾ:-ਆਰਤਿ।
[੧]ਧੱਕਮਧੱਕੀ ਹੁੰਦੇ।
(ਅ) ਖੇਡਦੇ ਖਾਡਦੇ।
[੨]ਦੋ ਪਾਸੀ ਖੜੇ ਕੀਤੇ।
[੩]ਭਿੜਦੇ ਹਨ।
[੪]ਚਿੱਟੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਲਾਲ ਹੋ ਗਏ।
[੫]ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਸਹਿਤ।
[੬]ਮਨ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ।
[੭]ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਪੰਕਤੀ।

ਹੋਤਿ ਨਿਹਾਲ ਕਲੂਖਨ ਟਾਰੇ ॥੧੩॥

ਕਬਿੱਤ: ਨੇਰੇ ਭਏ ਨੰਦ ਲਾਲ ਲਾਲ ਲੇ ਗੁਲਾਲ[1] ਤਬਿ
ਭਾਲ ਪੈ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਨੇ ਬਿਸਾਲ ਮੇਲ ਦੀਨਿਓ।
ਏਕ ਸੰਗ ਰੰਗੁ ਭਏ, ਸਭਿ ਕੇ ਸੁਰੰਗ ਅੰਗ,
ਅੰਬਰ ਧਰੇ ਜੁ ਨਿਚੁਰਤਿ ਅਤਿ ਚੀਨਿਓ।
ਅਵਨੀ ਅਕਾਸ਼ ਲਾਲ ਮਈ ਸਭਿ ਭਾਸੁ ਰਹੀ
ਮਾਨੋ ਅਨੁਰਾਗ ਨਿਜ ਰੂਪ ਧਰਿ ਲੀਨਿਓ[2]।
ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਬੀਚ ਨਿਜ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਲ ਸੀਂਚਿ ਸੀਂਚਿ,
ਸਿੱਖੀ ਫੁਲਵਾਰੀ ਮੈਂ ਬਿਲਾਸੁ[+] ਬਡੋ ਕੀਨਿਓ ॥੧੪॥
ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ, ਸਭਿ ਬੁੱਧਿ ਮੈਂ ਬਿਸਾਲ ਜੋਇ,
ਸਗਰੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕੇ ਬਿਲਾਸੁ ਹੇਰ ਹੇਰਿ ਕੈ।
ਪਾਰਸੀ ਮਹਿਂ ਕਵਿਤਾ ਬਨਾਇ ਕੈ ਰੁਚਿਰ ਛਬਿ,
ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਸਿੱਖਨਿ[3] ਸੁਨਾਈ ਫੇਰਿ ਫੇਰਿ ਕੈ।
ਰਾਗਨ ਮੈਂ ਗਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਬਰਸਾਇ ਕਰਿ
ਸੁਨੈ ਮਨ ਭਾਈ ਔਰ ਗਾਵੈਂ ਬੇਰਿ ਬੇਰਿ ਕੈ।
ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਮੌਜ ਦੇ ਨਿਹਾਲ ਕਿਏ[4],
ਅਲਿਤਾ ਗੁਲਾਬ ਸ਼ੋਭਿ ਜੋਇ ਗੇਰਿ ਗੇਰਿ ਕੈ ॥੧੫॥

ਜਥਾ ਯਾਂ ਹੋਲੀ ਗੁਲੇ ਹੋਲੀ ਬਬਾਗ਼ੇ ਦਹਰ ਈਂ ਬਿਸ਼ਗੁਫਤਾ।
ਲਬੇ ਚੂੰ ਗੁੰਚਹ ਰਾ ਫਰਖੁੰਦਹ ਖ਼ੁ ਕਰਦ[5]।
ਗੁਲਾਬੋ ਅੰਬਰੋ ਮੁਸ਼ਕੋ ਅਬੀਰੋ।
ਚੂੰ ਬਾਰਾਂ ਬਾਰਸ਼ੇ ਅਜ਼ ਸੂਬਸੂ ਕਰਦ[6]।
ਗੁਲਾਲ ਅਫਸ਼ਾਨੀਏ ਦਸਤੇ ਮੁਬਾਰਿਕ।
ਜ਼ਮੀਨੋਂ ਆਸਮਾਂ ਰਾ ਸੁਰਖ਼ਰੂ ਕਰਦ[7]।
ਜ਼ਹੇ ਪਿਚਕਾਰੀਏ ਪੁਰ ਜ਼ਅਫਰਾਨੀ।

---

[1](ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਗੁਲਾਲ ਲਾਲ ਲੈ ਕੇ।
[2]ਮਾਨੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਹੀ ਧਾਰ ਲਿਆ ਹੈ।
[+]ਪਾ:-ਬਿਸਾਲ।
[3]ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ।
[4]ਬਖਸ਼ਸ਼ ਦੇਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ।
[5]ਹੋਲੀ ਦਾ ਫੁਲ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਖਿੜ ਪਿਆ, ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਲੀ ਵਾਂਙ ਮੁਬਾਰਕ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਹਰੇਕ ਦੇ ਬੁੱਲ ਮੁਸਕਰਾ ਰਹੇ ਹਨ।
[6]ਗੁਲਾਬ, ਅੰਬਰ, ਕਸਤੂਰੀ, ਤੇ ਅੰਬੀਰ ਮੀਂਹ ਵਾਂਙੂ ਚਾਰ ਪਾਸਿਓਂ ਵਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
[7](ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ) ਮੁਬਾਰਿਕ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਗੁਲਾਲ ਉਡਾਉਣਾ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਲਾਲ ਰੰਗਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜ਼ਿਮੀਂ ਮੈਲੀ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਕਾਲਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗੁਲਾਲ ਅਫਸ਼ਾਨੀ ਨੇ ਦੁਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲ ਰੰਗੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸੁਰਖ਼ਰੂ ਹੋਣਾ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿੰਮੇਂਵਾਰੀ ਤੋਂ ਯਾ ਕਿਸੇ ਪਾਪ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਬੀ ਮੁਹਾਵਰਾ ਹੈ।

ਕਿ ਹਰ ਬੇਰੰਗ ਦਾ ਖੁਸ਼ਰੰਗ ਰੂ ਕਰਦ[1]।
ਦੁਆਲਮ ਗਸ਼ਤ ਰੰਗੀਂ ਅਜ਼ ਤੁਫੈਲਸ਼।
ਚੁ ਸ਼ਾਹਿਮ ਜਾਮਹ ਰੰਗੀਂ ਦਰ ਗਲੂ ਕਰਦ[2]।
ਕਸੇ ਕੋ ਦੀਦਾਹ ਦੀਦਾਰੇ ਮੁਕੱਦਸ।
ਮੁਰਾਦੇ ਉਮਰ ਰਾ ਹਾਸਲ ਨਿਕੋ ਕਰਦ[3]।
ਸ਼ਵਦ ਕੁਰਬਾਨ ਖ਼ਾਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ!
ਦਿਲੇ 'ਗੋਇਆ' ਹਮੀਂ ਰਾ ਆਰਜ਼ੂ ਕਰਦ[*][4]।

ਚੌਪਈ: ਸੁਨਤਿ ਪ੍ਰਸੰਨ ਗੁਰੂ ਅਭਿਰਾਮ।
ਧਰਿ 'ਦਿਵਾਨ ਗੋਯਾ' ਤਿਸੁ ਨਾਮ।
ਪੁਨ ਸੰਗਤਿ ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਚਲਾਈ।
ਅਰਣ ਬਰਣ ਇਕ ਸਮ ਸਮੁਦਾਈ ॥੧੬॥
ਜਨੁ ਕਿੰਸਕ ਕੋ ਬਨ ਬਿਗਸੰਤਿ[5]।
ਇਕ ਸਮ ਸੁਮਨਸੁ ਪਾਇ ਬਸੰਤ[6]।
ਸੁੰਦਰ ਸ਼ੋਭਾ ਰਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
ਬਿਕਸਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਹੇਰਿ ਬਿਲਾਸ ॥੧੭॥
ਹਟਿ ਪੁਰਿ ਆਇ ਸਭਾ ਸਭਿ ਥਿਰੀ।
ਸਤਿਗੁਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸਕਲ ਪਰ ਕਰੀ।

---

[1]ਵਾਹਵਾ ਹੈ ਓਸ ਕੇਸਰ ਰੰਗ ਨਾਲ (ਭਰੀ) ਪਿਚਕਾਰੀ ਨੂੰ (ਜੋ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ) ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਹਰ ਬੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰੰਗ ਚਿਹਰੇ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ (ਬੇ ਰੰਗ ਬੀਮਾਰ ਯਾ ਉਦਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।

[2](ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੀ) ਤੁਫੈਲ ਅਜ ਦੋਂਹ ਜਹਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰੰਗ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ, (ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੇਰੇ) ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਰੰਗ ਭਰਿਆ ਕਪੜਾ ਗਲੇ ਵਿਚ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

[3]ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਦੀਦਾਰ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ) ਡਿੱਠਾ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾ ਲਈ ਹੈ।

[*]ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਉਗਾਹੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਬੂਤ ਹੈ ਹੋਲੇ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ। ਅਲਤਾ, ਅਤਰ, ਅੰਬੀਰ, ਗੁਲਾਬ, ਗੁਲਾਲ, ਦੀਵਾਨ, ਕੀਰਤਨ, ਮਹੱਲਾ ਚੜ੍ਹਨਾ, ਇਹ ਕੌਤਕ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਵੀਨ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਕਢਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਈ ਪੁਰਾਤਨ ਰੀਤੀਆਂ ਤੇ ਕਈ ਸ਼ੁਭ ਰੀਤੀਆਂ ਬਿਨਾਂ ਪੰਥਕ ਆਗਜਾ ਦੇ ਦੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਗ਼ਾਲਬਨ ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਨਾਵਾਕਫੀ ਵਿਚ ਯਾ ਪੱਛਮੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ ਚੁੰਧਿਆਏ ਘਬਰਾ ਵਿਚ। ਜੇ ਕੁਛ ਹੋਲੇ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਵਰਤਾਰ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗਲ ਗੰਦ ਮੰਦ ਤੇ ਵਹਿਸ਼ੀਪੁਣਾ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਆਨੰਦ ਹੁਲਾਸ ਤੇ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਦੇ ਖੇੜੇ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਅਰ ਸਭਜਤਾ ਨੂੰ ਨਾ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਉਮਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਉਛਾਲੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਏ।

ਮਹੱਲੇ ਦਾ ਚੜ੍ਹਨਾ ਤਾਂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਮੁੜ ਜਾਰੀ ਹੋ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਮਹੱਲੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮੰਦਰ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਬੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਪਿਆ ਹੈ।

[4]ਮੈਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਖਾਕ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਗੋਯਾ (ਭਾਵ ਨੰਦ ਲਾਲ) ਦਾ ਦਿਲ ਇਸੇ (ਵਕਤ) ਨੂੰ ਤਰਸ ਰਿਹਾ ਸੀ।

[5]ਕੇਸੂਆਂ ਦਾ ਬਨ ਮਾਨੋਂ ਖਿੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

[6]ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਵਿਚ।

ਇਤਨੇ ਮਹਿਂ ਸੁਥਰਾ ਚਲਿ ਆਯੋ।
ਨਖ ਸ਼ਿਖ ਕਾਰਸ ਦੇਹ ਲਗਾਯੋ ॥੧੮॥
ਹੋਤਿ ਦੇਗ਼ ਤਹਿਂ ਕਾਰਸੁ[1] ਲਈ।
ਇਕ ਸਮ ਕਾਰੀ ਕਾਯਾਂ ਕਈ।
ਬਹੁ ਸੁਰਮਾਂ ਮੁਖ ਸਿਰ ਪਰ ਲਾਯੋ।
ਆਇ ਭਿਆਨਕ ਭੇਖ ਦਿਖਾਯੋ ॥੧੯॥
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ ਹੇਰਿ।
ਫਿਰਯੋ ਚੁਗਿਰਦੇ ਇਕ ਦੁਇ ਫੇਰ[2]।
ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇਖਿ ਹਸੇ ਹੈਂ।
ਬਿਦਤਿ ਦਸਨ ਭੇ ਬਿਸਦ ਲਸੇ ਹੈਂ[3] ॥੨੦॥
ਬਿਕਸਤਿ ਅਪਨੇ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯੋ।
ਬੂਝਯੋ 'ਬੇਖ ਕਹਾਂ ਕਰਿ ਆਯੋ?'
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਅਰਦਾਸ ਬਖਾਨੀ।
'ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਸ਼ੁਭਤਿ ਮਹਾਨੀ ॥੨੧॥
ਜਿਹ ਸਮ ਜਗ ਮਹਿਂ ਅਪਰ ਨ ਕੋਈ।
ਦਿਪਤਿ ਮਹਾਂ ਦੁਤਿ ਕੇ ਜੁਤਿ ਹੋਈ।
ਡੀਠ[4] ਪਹਾਰੀਅਨਿ ਕੀ ਹੈ ਬੁਰੀ।
ਜਿਸ ਲਗਿ ਜਾਇ ਮਨਹੁਂ ਖਰ ਛੁਰੀ[5] ॥੨੨॥
ਯਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿ ਆਯੋ।
ਨਖ ਸ਼ਿਖ ਕਾਰੋ ਬੇਖ ਬਨਾਯੋ।
ਤਿਨ ਕੀ ਨਜ਼ਰ ਲਗਹਿ ਅਬਿ ਨਾਂਹੀ।
ਕਾਰੋ ਬਦਨ[6] ਹੋਇ ਤਿਨ ਜਾਹੀ ॥੨੩॥
ਜਿਮ ਬਾਲਿਕ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ।
ਚਾਰੁ ਬਿਭੂਖਨ ਬਸਤ੍ਰਨਿ ਧਾਰੇ।
ਬ੍ਰਿੰਦੁ ਸ਼ਜ਼ਾਮਤਾ ਮਾਤ ਲਗਾਵੈ[7]।
-ਨਹੀਂ ਨਦਰ ਕਿਸ ਕੀ ਲਗ ਜਾਵੈ- ॥੨੪॥

---

[1]ਕਾਲਖ।
[2]ਚੱਕਰ।
[3]ਉਜਲ ਦੰਦ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ।
[4]ਨਜ਼ਰ।
[5]ਮਾਨੋਂ ਤਿੱਖੀ ਛੁਰੀ ਹੈ।
[6]ਮੂੰਹ।
[7]ਕਾਲੀ ਬਿੰਦੀ (ਮੱਥੇ ਵਿਚ) ਮਾਂ ਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸੁੰਦਰ ਅਪਨੋ ਸਦਨ ਚਿਨਾਵੈਂ[੧]।
ਅੰਤਰ ਬਾਹਿਰ ਬਿਸਦ ਬਨਾਵੈਂ।
ਨਦਰ ਨਹੀਂ ਕਿਹ ਕੀ ਲਗਿ ਜਾਇ[੨]।
ਕਾਰੀ ਹੰਡੀਆ ਧਰਹਿਂ ਬਨਾਇ ॥੨੫॥
ਨਜ਼ਰ ਕਰਹਿ ਸੰਗਤਿ ਪਰ ਜੋਇ।
ਤਜਿ ਸੰਗਤਿ ਮੁਝ ਲਾਗਹਿ ਸੋਇ।
ਮੈਂ ਹਾਂਡੀ ਬਨ ਲੇਉਂ ਸੰਭਾਰ।
ਬੁਰੀ ਨਜ਼ਰ ਜੇ ਬਸਹਿਂ ਪਹਾਰਿ[੩]' ॥੨੬॥
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਹਸੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਜੋਵਾ।
'ਮਮ ਸੰਗਤਿ ਕੋ ਰੱਖਜਕ ਹੋਵਾ।'
ਅਧਿਕ ਖੁਸ਼ੀ ਸੁਥਰੇ ਪਰ ਕਰੀ।
'ਇਹ ਮਮ ਸਿੱਖਜ ਭਲੀ ਉਰ ਧਰੀ[੪] ॥੨੭॥
ਸਭਿ ਪਰ ਬਲੀ ਰਹੈ ਬਲ ਧਰਿ ਹੈ[੫]।
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਨ ਸਮਤਾ ਕਰਿ ਹੈਂ।
ਨਹਿਂ ਇਸ ਕੇ ਟਿਕ ਸਕਹਿਂ ਅਗਾਰੀ।
ਸਭਿ ਪਰ ਠਹਿਰਾਵਹਿ ਨਿਜ ਕਾਰੀ[੬]' ॥੨੮॥
ਜੋ ਜਾਚਜੋ ਸੁਥਰੇ ਕੋ ਦਯੋ।
ਸਿਰੋਪਾਉ ਪੁਨ ਹੋਵਤਿ ਭਯੋ।
ਅਦਭੁਤ ਹੋਰੀ* ਸਤਿਗੁਰ ਕਰੀ।
ਸੰਗਤਿ ਕਰਿ ਦਰਸ਼ਨ ਮੁਦ ਭਰੀ ॥੨੯॥
ਕੌਨ ਸਕਹਿ ਕਰਿ ਅਸ ਕਲਿਕਾਲ।
ਸਤਿਗੁਰ ਸਕਲ ਸ਼ਕਤਿ ਕੇ ਨਾਲ।

---

[੧](ਲੋਕੀ) ਉਸਾਰਦੇ ਹਨ।
[੨](ਇਸ ਲਈ ਕਿ) ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਲਗ ਜਾਵੇ।
[੩]ਜੋ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁਰੀ ਨਜ਼ਰ ਹੈ।
[੪]ਚੰਗੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਾਰੀ ਹੈ।
[੫]ਭਾਵ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ। (ਅ) ਸੁਥਰਾ।
[੬]ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਮਨਾਉਣਗੇ।
*ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਹੋਲੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੁਰਬਚਨ ਤੇ ਭਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਲਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਵਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੋਲੀ ਤਾਂ 'ਹਿੰਦੁਨਿ ਕੇ ਦਿਨ ਹੋਲਿ ਦੀਵਾਲੀ। ਇਤਜ਼ਾਦਿਕ ਦਿਨ ਚਲਹਿਂ ਕੁਚਾਲੀ। ਬਿਨਾ ਲਾਜ ਤੇ ਹੁਇ ਨਰ ਨਾਰੀ। ਕਰਹਿਂ ਖਰਾਬਾ ਕਾਢਤ ਗਾਰੀ', ਇਸੇ ਰੁਤ ਦੇ ਅੰਸੂ ੩੩ ਛੰਦ ੨੭ ਵਿਚ ਤੇ ਅੰਕ ੩੦ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਵਰਜੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਉਤਸਾਹ ਜਨਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ, ਜੋ ਵਿਛੜੇ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਦਭੁਤ ਹੋਲਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਬੀਰ ਰਸੀ ਮਹੱਲਾ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਗਰੀ ਸੰਗਤਿ ਕੋ ਸੁਖ ਦਏ।
ਅਨਿਕ ਬਿਲਾਸਨਿ ਬਿਲਸਤਿ ਭਏ ॥੩੦॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁੱਤੇ 'ਹੋਰੀ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੭॥

੨੮. [ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੰਞੂ]

੨੭<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੨੯

ਦੋਹਰਾ: ਅਚਰਜ ਬਿਦਤਜੋ ਪੰਥ ਜਗ,
ਕਿਸਹੁ ਨ ਮਾਨਹਿਂ ਕਾਨ।
ਦੇਗ਼ ਤੇਗ਼ ਕੇ ਬਲੀ ਬਡ,
ਬਾਂਕੇ ਬੀਰ ਸੁਜਾਨ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਕਹਜੋ ਕਿਸੂ ਕੋ ਕਜੋਂਹੂੰ ਨ ਮਾਨਹਿਂ।
ਗੋਰ ਮੜੀਨ[1] ਅਨਾਦਰ ਠਾਨਹਿਂ।
ਗੁਰ ਕੀ ਆਇਸੁ ਕੋ ਦ੍ਰਿਢ ਰਾਖਹਿਂ।
ਸਦਾ ਜੰਗ ਕੋ ਉਰ ਅਭਿਲਾਖਹਿਂ ॥੨॥
ਊਚੋ ਮਤਿ ਸਭਿ ਤੇ ਸੁਚਿ ਰਹੈਂ।
ਤਰਕ ਤੁਰਕ ਹਿੰਦੁਨਿ ਪਰ ਕਹੈਂ।
ਦੇਖਿ ਜਗਤ ਕੇ ਲੋਕ ਖਿਸਾਨਹਿਂ[2]।
ਅਪਨੇ ਤੇ ਅਚਾਰ ਸ਼ੁਭ ਜਾਨਹਿਂ ॥੩॥
ਨਿਸ ਦਿਨ ਭਜਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਧੰਤਾ।
ਸੱਤਿਨਾਮ ਸਿਮਰਹਿਂ ਸੁਖਵੰਤਾ।
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਹੇਰਿ ਦੁਖ ਪਾਵਹਿਂ।
ਸ਼ੁਭ ਸਰੂਪ ਚਿਤ ਜਰਜੋ ਨ ਜਾਵਹਿ ॥੪॥
ਜਥਾ ਆਂਖ ਮਹਿਂ ਤ੍ਰਿਣ ਪਰ ਜਾਇ।
ਚੁਭਤਿ ਅਧਿਕ ਨਹਿਂ ਨਿਕਸਨ ਪਾਇ।
ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਪਾਸ।
ਇਹ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਬਹੁ ਕਰਹਿਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ॥੫॥
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਬਿਕਸਾਏ।
ਸਰਬ ਸਰੀਰ ਬੀਰ ਰਸ ਛਾਏ।
ਬਿਕਸਤਿ ਬੋਲੇ ਬਚਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ।
'ਦੁਹ ਆਂਖਨ[3] ਤ੍ਰਿਣ ਪਰਜੋ ਬਿਸਾਲੂ ॥੬॥
ਪਰਜੋ ਸੁ ਪਰਜੋ ਨ ਨਿਕਸਨ ਹੋਵੈ।
ਰੈਨ ਦਿਨਾ ਜਜੋਂ ਜਲ ਤਜਿ ਰੋਵੈਂ[4]।
ਫੂਟ ਜਾਇਗੀ ਦੁਸ਼ਟਨਿ ਆਂਖ।

---

[1]ਕਬਰਾਂ, ਸਮਾਧਾਂ।
[2]ਖਿਝਦੇ ਹਨ। (ਅ) ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
[3]ਦੁਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ।
[4]ਰਾਤ ਦਿਨੇ (ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ) ਜਲ ਗੇਰ ਗੇਰ ਰੋਣਗੇ।

ਅੰਧੇ ਹੋਹਿਂ ਨ ਪੁਰਵਹਿ ਕਾਂਖ[1] ॥੭॥
ਕਰਤਿ ਉਪਾਇ ਦੁਸ਼ਟ ਦੁਖ ਭਰੇ।
ਪਲ ਪਲ ਬਿਖੈ ਸਵੱਯਾ ਚਰੇ[2]।
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕਨਿ ਕੇ ਹੁਇਂ ਨਾਥ।
ਕਰੈਂ ਬਸੀ ਗਹਿ ਦੰਡੇ ਸਾਥ ॥੮॥
ਜੇ ਜੇ ਗੁਰ ਸੰਗ ਧਰਹਿਂ ਬਿਰੋਧ।
ਕਰਹਿ ਖਾਲਸਾ ਤਿਨ ਕੀ ਸੋਧ।
ਹੋਇ ਅਧੀਨ ਜੀਵਕਾ ਕਰੈਂ।
ਸਿੰਘਨਿ ਤੇ ਮ੍ਰਿਗ ਸਮ ਹੁਇ ਡਰੈਂ' ॥੯॥
ਅਪਨਿ ਪੰਥ ਕੇ ਗੁਨ ਇੱਤਜਾਦਿ।
ਬਰਨਨ ਕਰੇ ਧਰੇ ਅਹਿਲਾਦ।
ਸਭਿ ਦੇਸ਼ਨਿ ਕੇ ਬਿਖੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ।
ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਬਿਸਮਾਹਿਂ ਹਿਰਾਸੇ[3] ॥੧੦॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਮੇਤ ਸਦਾ ਰੰਗ ਰਾਤੇ।
ਬਿਨਾ ਰਾਜ ਰਾਜੇ ਨਿਤ ਮਾਤੇ[4]।
ਬਿਨ ਧਨ ਤੇ ਬਡ ਧਨੀ ਬਨੇ ਹੈਂ।
ਇਕ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਨੇ ਹੈਂ ॥੧੧॥
ਮਹਾਂ ਨਿਡਰ ਰਸ ਬੀਰ ਭਰੇ ਹੈਂ।
ਨਹੀਂ ਕਿਸੂ ਕੋ ਸੰਗ ਕਰੇ ਹੈਂ।
ਸਿੰਘ ਬਿਨਾ ਮਿਲਿ ਹਰਖਹਿਂ ਨਾਹੀ[5]।
ਮਨ ਮੇਲਨਿ ਤੌਂ ਹੋਹਿ ਕਹਾਂ ਹੀ[6] ॥੧੨॥
ਰਹਹਿਂ ਮਗਨ ਪਰਵਾਹੁ ਨ ਕਾਹੂੰ।
ਭੂਮ ਬਿਨਾ ਭੂਪਤਿ ਮਦ ਮਾਹੂੰ।
ਦੋਨਹੁੰ ਸਮੈ ਸੁਚੇਤਾ[7] ਕਰਿਬੋ।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਧਰਬੋ ॥੧੩॥
ਸ਼ਮਸ਼ ਕੇਸ਼ ਤੇ ਸ਼ੁਭਤਿ ਬਿਸਾਲੇ।

---

[1]ਇੱਛਾ।
[2]ਸਵਾਯਾ (ਪ੍ਰਤਾਪ ਖਾਲਸੇ ਦਾ) ਚੜ੍ਹੇਗਾ।
[3]ਡਰਦੇ ਹੋਏ (ਲੋਗ)।
[4]ਮਸਤੇ ਹੋਏ (ਖਾਲਸੇ)।
[5]ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਿਲੇ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।
[6](ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ) ਮਨ ਮੇਲਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ।
[7]ਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿਕ।

ਬਾਂਕੇ ਬੀਰ ਹਠੀ ਮੁਛਿਆਲੇ।
ਸਜਹਿਂ ਤੁਰੰਗ ਅਰੂਢਹਿਂ ਐਸੇ।
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਨ ਕਬਿ ਹੁਇ ਕੈਸੇ[1] ॥੧੪॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਾਇ ਗੁਰੂ ਕੋ ਦਰਸੈਂ।
ਹੇਰਿ ਪੰਥ ਕੋ ਅਦਭੁਤ ਹਰਸ਼ੈਂ।
ਰਟਹਿਂ ਰੈਨ ਦਿਨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰਬਾਨੀ।
ਸਭਿ ਤੇ ਅਤਿ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਖ ਖਾਨੀ ॥੧੫॥
ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਚਢੇ ਅਖੇਰ।
ਭਏ ਤੁਰੰਗ ਅਰੂਢ ਸਬੇਰ।
ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਦਲ[2] ਸੰਗ ਸੁਹੰਤਾ।
ਸਭਿ ਕੇ ਬੀਚ ਚਲਹਿਂ ਭਗਵੰਤਾ ॥੧੬॥
ਸਭਿ ਕੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਹਿਂ ਸ਼ੁਭ ਰੰਗ।
ਖੜਗ ਰੁ ਸਿਪਰ ਸਿਕੰਧ ਤੁਫੰਗ।
ਬਨ ਮਹਿਂ ਕਰਜੋ ਅਖੇਰ ਘਨੇਰਾ।
ਉਤਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਰਖ ਸ਼ੁਭ ਹੇਰਾ ॥੧੭॥
ਕਿਤਿਕ ਕਾਲ ਬੈਠੇ ਕਰਿ ਸੈਲ।
ਸਤੁੱਦ੍ਰਵ ਤੀਰ ਖਰੇ ਜਹਿਂ ਸੈਲ[3]।
ਉਠੇ ਪ੍ਰਭੁ ਹਯ ਕੀਨਿਸਿ ਆਗੇ।
ਦੇ ਰਕਾਬ ਪਦ ਚਢਿਬੇ ਲਾਗੇ ॥੧੮॥
ਸ਼ੁਭਤਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਬਨਜੋ ਮਧ ਮਜਾਨ।
ਕਸੀ ਕਮਰ ਕੇ ਸੰਗ ਸੁਜਾਨ।
ਚੰਚਲ ਬਾਜੀ ਬਹੁ ਬਲ ਭਰਜੋ।
ਪਗਨ ਚਪਲਤਾ ਉਛਲਨਿ ਕਰਜੋ ॥੧੯॥
ਨਿਕਸੇ ਵਹਿਰ ਮਜਾਨ ਤੇ ਹੇਰਿ।
ਖੜਗ ਸੰਭਾਰਜੋ ਗੁਰ ਤਿਸ ਬੇਰ।
ਰੋਕਨ ਕੋ[4] ਜਾਚਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਡੋਰਾ[5]।
ਸੁਨਿ ਸਭਿ ਸਿੱਖਜਨਿ ਕੀਨਿ ਢੰਡੋਰਾ ॥੨੦॥
ਖੋਜਤਿ ਭਲੇ ਨਹੀਂ ਜਬਿ ਪਾਯੋ।

---
[1] ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਬੀ।
[2] ਸੂਰਮੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਦਲ।
[3] ਪਹਾੜ।
[4] ਭਾਵ (ਤਲਵਾਰ) ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ।
[5] ਰੱਸੀ।

ਸਿੱਖਜਨਿ ਤੇ ਨ ਕਾਜ ਸਰ ਆਯੋ।
ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਾ।
ਅਪਨੋ ਜਗਜੁਪਵੀਤ[1] ਉਤਾਰਾ ॥੨੧॥
ਡੋਰਾ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਹਿਤ ਦੀਨਾ।
ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਵਨ ਕੀਨਾ।
ਚਲਿ ਆਏ ਸਭਿ ਹੀ ਨਿਜ ਡੇਰੇ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਮੰਦਿ ਚਰੇ ਉਚੇਰੇ ॥੨੨॥
ਕਿਤਿਕ ਦੇਰ ਮਹਿਂ ਸਿੱਖਨਹੇਰਾ।
ਦਯਾਸਿੰਘ ਗਰ ਜੰਞੂ ਨ ਗੇਰਾ[2]।
ਸਮੁਦਾਇਨ[3] ਮਿਲਿ ਬੂਝਨ ਕਰਜੋ।
'ਕਜੋਂ ਨ ਜਨੇਊ ਤੁਮ ਗਰ ਧਰਜੋ?' ॥੨੩॥
ਸੁਨਤਿ ਸਭਿਨਿ ਕੌ ਉੱਤਰ ਦਯੋ।
'ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਸਾਮਰਪਨਿ ਕਿਯੋ।
ਅਜਰ ਅਮਰ ਅਬਿ ਸੋ ਹੁਇ ਗਯੋ।
ਜਿਸ ਤੇ ਕਾਜ ਗੁਰਨ ਕੋ ਭਯੋ' ॥੨੪॥
ਪੁਨ ਸਿੱਖਨ ਸਮੁਝਾਵਨਿ ਕਰਜੋ।
'ਭਯੋ ਭਯੋ ਗੁਰ ਕਾਰਜ ਸਰਜੋ।
ਅਪਰ ਜਨੇਊ ਲੈ ਕਰਿ ਧਾਰੋ।
ਧਰਮ ਆਪਨੋ ਹਿਤ ਕਰਿ ਪਾਰੋ' ॥੨੫॥
ਕਹਿ ਬਹੁ ਰਹੇ ਨਹੀਂ ਤਿਨ ਮਾਨਜੋ।
ਜਾਇ ਸਿੱਖ ਗੁਰ ਸਾਥ ਬਖਾਨਜੋ।
ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਨਹਿਂ ਮਾਨੈਂ।
ਨਯੋ ਆਪਨੋ ਮਤ ਕੋ ਠਾਨੈ ॥੨੬॥
ਹਿਤ ਡੋਰੇ ਤੁਮਕੋ ਤਬਿ ਦੀਨੋਂ।
ਅਬਿ ਕਹਿ -ਮੈਂ ਗੁਰ ਅਰਪਨ ਕੀਨੋਂ-।
ਜਗਜੁਪਵੀਤ ਨ ਪਾਵਤਿ ਗਰ ਮੈਂ।
ਕਹਜੋ ਨ ਮਾਨੈ ਕਜਾ ਤਿਸ ਉਰ ਮੈਂ!' ॥੨੭॥
ਸਿੱਖਜਨਿ ਸੰਗ ਕਹਜੋ ਗੁਰ ਪੂਰੇ।
'ਪਹਿਰਾਵਹੁ ਤਿਸ ਜਾਇ ਜ਼ਰੂਰੇ।

---

[1]ਜੰਞੂ।
[2]ਗਲ ਵਿਚ ਜੰਞੂ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ।
[3]ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ।

ਜਸੋਂ ਕਸੋਂ ਕਰਿ ਨੀਕੇ ਸਮੁਝਾਵਹੁ।
ਅਪਨੀ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਭੈ ਦਿਖਰਾਵਹੁ*' ॥੨੮॥
ਸਿੱਖ ਜਾਇ ਪੁਨ ਬਹੁ ਸਮੁਝਾਯੋ।
'ਕੈਸੇ ਕਰਹਿਂ ਅਪਨਿ ਮਨ ਭਾਯੋ।
ਹਮ ਸਭਿ ਕਹੈਂ ਮਾਨ ਬਚ ਲੀਜੈ।
ਜਗਜੁਪਵੀਤ ਪਾਵਨੋ ਕੀਜੈ' ॥੨੯॥
ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਮਾਨੈਂ ਨ ਬਖਾਨਾ।
'ਸੁਨਹੁ ਸਿੱਖ ਤੁਮ ਸਭਿ ਸੁਰ ਗਜਾਨਾ[੧]।
ਮਨ ਤਨ ਤੇ ਮੈਂ ਅਰਪਨ ਠਾਨਾ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕਲਗੀਧਰ ਬਿਦਮਾਨਾ[੨]' ॥੩੦॥
ਸੁਨਿ ਸਿੱਖਨ ਗੁਰ ਸੋਂ ਪੁਨ ਕਹਜੋ।
'ਮਾਨੈ ਨਹਿਂ ਨ, ਕਰਹਿ ਨਿਜ ਕਹਜੋ।'
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਮੁਸਕਾਨੇ।
ਤਿਨ ਸਿੱਖਨ ਸੋਂ ਬਾਕ ਬਖਾਨੇ ॥੩੧॥
'ਮੋਹਿਂ ਨਿਕਟ ਆਨਹੁਂ ਅਬਿ ਜਾਇ।
ਦਯਾਸਿੰਘ ਕੋ ਦੇਂ ਸਮੁਝਾਇ।
ਕਜੋਂ ਨਹਿਂ ਪਹਿਰਤਿ ਤਿਸ ਤੇ ਸੁਨੈਂ।
ਕੌਨ ਗਜਾਨ ਕੋ ਮਨ ਮਹਿਂ ਗੁਨੈਂ' ॥੩੨॥
ਗਏ ਸੁ ਤਤਛਿਨ ਜਾਇ ਉਚਾਰਜੋ।
'ਉਠਿ ਕਰਿ ਗਮਨਹੁਂ, ਗੁਰੂ ਹਕਾਰਜੋ।
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਕਰਹਿਂ ਭਲੇ ਫੁਰਮਾਵਨਿ।
ਤਬਹਿ ਜਨੇਊ ਪਾਵਨ ਪਾਵਨ[੩]' ॥੩੩॥
ਸੁਨਤਿ ਦਯਾਸਿੰਘ ਉਠਿ ਭਾ ਖਰੋ।
ਜਾਇ ਪਾਇ ਪੰਕਜ ਮੈਂ ਪਰੋ।
ਸਤਿਗੁਰ ਗਜਾਨੀ ਮੁਖਹੁਂ ਬਖਾਨੀ।
'ਸਿੱਖਜਨਿ ਬਾਨੀ ਕਜੋਂ ਨਹਿਂ ਮਾਨੀ? ॥੩੪॥
ਕਜੋਂ ਨ ਰੁਚਹਿ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਤੇਰੇ?
ਰਹਜੋ ਸਦਾ ਜਜੋਂ ਧਾਰਿ ਅਗੇਰੇ।'

---

*ਵਜ਼ੰਗਵਾਕ ਹੈ।
[੧]ਹੇ ਦਿੱਵ ਗਿਆਨੀਓ।
[੨]ਪ੍ਰਗਟ ਹੀ।
[੩]ਤਦ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਜਨੇਊ ਪਾਓਗੇ।

ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕਰ ਜੋਰਿ ਉਚਾਰਾ।
'ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਬਾਕ ਤੁਮਾਰਾ ॥੩੫॥
ਆਸਾਵਾਰ ਮਝਾਰ ਸੁਨਾਵਨ।
ਜੱਗਜੁਪਵੀਤ ਕਰੇ ਜਿਮ ਪਾਵਨਿ।
ਸੋ ਮੈਂ ਲਖਿ ਕਰਿ ਅਰਪਨਿ ਕਰਜੋ।
ਰਾਵਰਿ ਕਰੁਨਾ ਤੇ ਸੋ ਧਰਜੋ ॥੩੬॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ:

ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥
ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖੁ ਸੂਤੁ ਜਤੁ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ ॥
ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਜੀਅ ਕਾ ਹਈ ਤ ਪਾਡੇ ਘਤੁ ॥
ਨਾ ਏਹੁ ਤੁਟੈ ਨਾ ਮਲੁ ਲਗੈ ਨਾ ਏਹੁ ਜਲੈ ਨ ਜਾਇ ॥
ਧੰਨੁ ਸੁ ਮਾਣਸ ਨਾਨਕਾ ਜੋ ਗਲਿ ਚਲੇ ਪਾਇ ॥

ਪੁਨਾ:-

ਮਃ ੧ ॥
ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਕਿਆ ਟਿਕਾ ਕਿਆ ਤਗੁ[1] ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਇਤਜਾਦਿਕ ਤਬਿ ਬਰਨਜੋ ਤਹਾਂ।
ਜਗਜੁਪਵੀਤ ਸੁਖਦ ਸਚ ਮਹਾਂ।
ਮਨ ਮਤਿ ਕਰਿ ਮੈਂ ਤਜਾਗਜੋ ਨਾਂਹੀ।
ਖੋਜ ਲੀਨਿ ਗੁਰ ਆਸ਼ੈ ਮਾਂਹੀ ॥੩੭॥
ਰਾਵਰ ਕੀ ਆਇਸੁ ਸਿਰ ਧਰੈਂ।
ਉਚਰਹੁ ਅਬਿ ਤੈਸੇ ਸਭਿ ਕਰੈਂ।'
ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕੋ ਸੁਨਜੋਂ ਸੁ ਆਸ਼ੈ।
ਪ੍ਰੇਮ ਪਰਖਿ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੈ[2] ॥੩੮॥
'ਇਹ ਮੇਰੋ ਸਿਖ ਦ੍ਰਿਢ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨੀ।
ਸ਼ੁਭ ਬਾਨੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮਾਨੀ।
ਹਮਰੀ ਭਗਤਿ ਵਿਖੇ ਮਨ ਭੀਨਾ।
ਅਤਿ ਉੱਤਮ ਨਿਸ਼ਚੈ ਮਨ ਕੀਨਾ ॥੩੯॥
ਅਬਿ ਤੇ ਆਗੇ ਜੋ ਸਿਖ ਮੇਰੋ।
ਰਹਤਿ ਕਹਤਿ ਕੇ ਸਹਿਤ ਬਡੇਰੋ।
-ਪਾਵਹੁ ਕੰਠ ਜਨੇਊ- ਕਹੈ।
ਸੋ ਤਨਖਾਹੀ ਨਿਜ ਕੋ ਲਹੈ ॥੪੦॥

---
[1]ਜਨੇਊ ।
[2]ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ:-।

ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਵੈ।
ਦੇ ਤਨਖਾਹ ਆਪ ਬਖਸ਼ਾਵੈ।
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਦੁਹਨ ਤੇ ਨਜਾਰੀ।
ਧਰਹਿ ਖਾਲਸਾ ਰਹਿਤ ਸੁਚਾਰੀ[੧] ॥੪੧॥
ਜਗਤ ਕਾਨ ਤਜਿ ਹੋਹਿ ਨਿਰਾਲਾ।
ਗੁਰਮਤਿ ਧਾਰਹਿ[*] ਉਦਤਿ ਬਿਸਾਲਾ[੨]।
ਜਗ ਮਹਿਂ ਜੇ ਮਲੇਛ ਬਲਵਾਨਾ।
ਮਨ ਮਹਿਂ ਅਹੈ ਬਿਕਾਰ ਮਹਾਨਾ ॥੪੨॥
ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਗੁਰਮਤਿ ਧਰੈਂ।
ਇਨ ਦੋਨਹੁਂ ਕੋ ਨਾਸ਼ਨਿ ਕਰੈਂ[੩]।
ਦੋਨਹੁਂ ਲੋਕ ਲਹੈਂ ਸੁਖ ਭਾਰੀ।
ਮੈਂ ਤਿਨ ਕੋ ਸੰਗੀ ਮੁਦਕਾਰੀ[੪] ॥੪੩॥
ਹੋਇ ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਰੂਪ।
ਹਿਤ ਮਿਰਜਾਦਾ ਕਰਹਿ ਅਨੂਪ।
ਸੋ ਸੋ ਸਭਿ ਕੇ ਅੰਗੀਕਾਰ।
ਤਿਨ ਸਿੱਖਜਨ ਕੇ ਮੈਂ ਅਨੁਸਾਰਿ' ॥੪੪॥
ਇਮ ਕਲਗੀਧਰ ਸਿਖ ਸਮੁਝਾਏ।
ਅਪਰ ਖਜਾਲ ਬਹੁ ਪੁਨ ਬਿਰਮਾਏ।
ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਕੋ ਹੇਰਤਿ ਹਰਖਾਵਹਿਂ।
ਫੂਲਨ ਮਾਲਾ ਧੂਪ ਧੁਖਾਵਹਿਂ ॥੪੫॥

ਇਤੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟ ਬਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੮॥

---

[੧]ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਆਚਾਰ ਵਾਲੀ।

[*]ਜੰਞੂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਦੁਤਿਯ ਜਨਮ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਖਿਆ, ਗੁਰੂ ਸ਼ਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਗੁਰ ਸਿਖ ਦ੍ਵਿਜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। 'ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ਗਵਨੁ ਮਿਟਾਇਆ ॥ ' ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਤਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਰੀਤੀ, ਸਿਖਾ, ਸੂਤ ਧੋਤੀ ਆਦਿ ਉਡਾਕੇ, ਹੋਰਨਾਂ ਸਭ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਵਰਜ ਕੇ ਇਕ ਅਕਾਲ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ। ਜੇ ਫਰਜ਼ ਕਰ ਲਓ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜੰਞੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਹਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਿਜ ਆਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੰਞੂ ਪਹਿਨਣਾਂ ਤਨਖਾਹੀਏ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਹਿਤ ਧਾਰਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ 'ਦ੍ਵਿਜਨਮੇ' ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ।

[੨]ਬੜਾ ਪ੍ਰਗਟੇਗਾ।

[੩]ਭਾਵ ਮਲੇਛਾਂ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ।

[੪]ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

੨੯. [ਚੱਯੇ ਮੱਯੇ ਮਸੰਦ ਨੂੰ ਦੰਡ। ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਨਕਲ]

੨੮<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩੦

ਦੋਹਰਾ: ਸਤਰਾਂ ਸੈ ਪਚਵੰਜਵੇਂ, ਸ਼੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਬਿਦਤਾਇ।
ਸਤਿਵੰਜੇਂ ਮਹਿਂ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਗਹੇ ਮਸੰਦ ਝੁਠਾਇ[1] ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ ਮੈਂ ਨਗਰ ਬਿਸਾਲੇ।
ਕਾਂਸ਼ੀ ਪਟਨਾ ਸਿੱਖ ਬੰਗਾਲੇ।
ਗਾਜ਼ੀ ਪੁਰਿ, ਢਾਕਾ, ਮੁੰਗੇਰ।
ਰਾਜਮਹਿਲ, ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ ਹੇਰਿ ॥੨॥
ਫਰਕਾਬਾਦ, ਮਖਸੂਦਾਬਾਦਿ।
ਬ੍ਰਹਮ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਡ ਨਦ ਤੇ ਆਦਿ।
ਕਹਿਂ ਲਗਿ ਗਿਨੀਐ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਿ ਕੇ।
ਦੇਤਿ ਕਾਰ ਗੁਰ ਪਾਇਂ[2] ਪਰਸ ਕੇ ॥੩॥
ਦ੍ਵੈ ਮਸੰਦ ਉਤ ਤੇ ਧਨ ਲਜਾਵੈਂ।
ਅਧਿਕ ਅਰਧ ਤੇ ਆਪ ਛਪਾਵੈਂ।
ਕੁਛ ਅਰਪਹਿਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਖਜ਼ਾਨੇ।
ਬਹੁ ਧਨ ਤੇ ਜਿਨ ਗਰਬ ਮਹਾਨੇ ॥੪॥
ਹੀਰੇ ਮੁਕਤਾ ਆਦਿ ਜਵਾਹਰ।
ਆਨਹਿਂ ਰਾਖਹਿਂ ਪਾਸ ਅਜ਼ਾਹਰ[3]।
ਬਸਤ੍ਰ ਬਿਭੂਖਨ ਮੋਲ ਬਡੇਰੇ।
ਸਿਖਨ ਤੇ ਲੇ ਰਾਖਤਿ ਡੇਰੇ ॥੫॥
ਪੂਜਾ ਦਰਬ ਖਾਇਂ ਬਯਸਾਰੀ।
ਸ਼ਰਧਾ ਛੋਰਿ ਗਈ ਮਤਿਮਾਰੀ।
-[4]ਹਮ ਸਕੇਲ ਗੁਰ ਕੋ ਧਨ ਦੈਹੈਂ।
ਨਤੁ ਘਰ ਬੈਠੇ ਕਿਤ ਤੇ ਪੈਹੈਂ- ॥੬॥
ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਮਨ ਜਾਨਤਿ ਗਰਬੈਂ।
ਲਾਖਹੁਂ ਨਿਜ ਘਰ ਰਾਖਹਿਂ ਦਰਬੈ।
ਸਿੱਖ ਬੰਗਾਲੇ ਤੇ ਇਕ ਆਯੋ।
ਥਾਨ ਬਾਦਲਾ ਕੋ[5] ਇਕ ਲਜਾਯੋ ॥੭॥

---

[1]ਝੂਠੇ ਮਸੰਦ।
[2]ਚਰਨ।
[3]ਲੁਕਾਕੇ।
[4](ਮਿਸੰਦ ਇਉਂ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ:-)
[5]ਇਕ ਪਟ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਜੋ ਤਿੱਲੇਤਾਰਾਂ ਪਾਕੇ ਉਣੀਂਦਾ ਹੈ।

ਕਰਯੋ ਆਨਿ ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਡੇਰਾ।
ਔਰ ਸੰਗ ਜਿਹ ਸੰਗ ਘਨੇਰਾ।
ਜਬਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਸਭਾ ਲਗਾਈ।
ਦੇਨਿ ਲਗੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਮੁਦਾਈ ॥੮॥
ਪੂਰਬ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਜੋ ਭਾਰੀ।
ਅਨਿਕ ਅਕੋਰਨਿ ਕੋ ਕਰ ਧਾਰੀ।
ਪਹੁੰਚਿ ਕਰਯੋ ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਰ ਕੇਰਾ।
ਬੰਦਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਭਾਉ ਘਨੇਰਾ ॥੯॥
ਸਰਬ ਅਕੋਰ ਅਰਪ ਕਰਿ ਆਗੇ।
ਧਰਯੋ ਥਾਨ ਜਗਮਗ ਦੁਤਿ ਜਾਗੇ।
ਸਭਾ ਸਰਬ ਅਵਿਲੋਕਤਿ ਕਹਯੋ।
'ਵਸਤੁ ਅਜਾਇਬ ਇਕ ਇਹ ਲਹਯੋ ॥੧੦॥
ਆਗੈ ਇਸ ਕੇ ਸਮ ਨਹਿਂ ਦੇਖਾ।
ਲਗਯੋ ਹੋਇਗੋ ਦਰਬ ਬਿਸ਼ੇਖ਼ਾ।'
ਜਬਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਸ ਓਰ ਨਿਹਾਰਾ।
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਤਿਨ ਬਾਕ ਉਚਾਰਾ ॥੧੧॥
'ਹੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪਠਯੋ ਥਾਨ ਇਕ ਆਗੇ।
ਇਸ ਕੀ ਸਮ ਜਿਸ ਕੋ ਧਨੁ ਲਾਗੇ।
ਹੁਤੋ ਜ਼ਨਾਨਾ ਇਹੁ ਮਰਦਾਨਾ।
ਰਾਵਰਿ ਪਹਿਰਨਿ ਹਿਤ ਮੈਂ ਆਨਾ ॥੧੨॥
ਪੂਰਬ ਪਠਯੋ ਜ਼ਨਾਨਾ ਜੋਇ।
ਪਹਿਰਯੋ ਮਾਤ ਕਿਧੌਂ ਨਹਿਂ ਸੋਇ?
ਕਰਹੁ ਭਾਵਨਾ ਪੂਰਨ ਮੇਰੀ।
ਪਹਿਰਹੁ ਬਸਤ੍ਰ ਆਪ ਇਕ ਬੇਰੀ' ॥੧੩॥
ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕਹਯੋ।
'ਪ੍ਰਥਮ ਥਾਨ ਤੌਂ ਹਮ ਨਹਿਂ ਲਹਯੋ।
ਪੂਛਹੁ ਕੋਸ਼ਪਤੀ ਕੋ ਸੋਇ।
ਆਯਹੁ ਧਰਯੋ ਪਹੁੰਚਿਓ ਹੋਇ' ॥੧੪॥
ਗਯੋ ਦਾਸ ਖੋਜਯੋ ਥਲ ਸਾਰੇ।
ਸਭਿਨਿ ਕਹਯੋ 'ਹਮ ਨਹੀਂ ਨਿਹਾਰੇ।'
ਸਿਖ ਕੋ ਬੂਝਯੋ 'ਤੈਂ ਕਿਸ ਦੀਨਾ?

ਕਿਨਹੁੰ ਨ ਆਨਜੋਂ, ਹੇਰਨਿ ਕੀਨਾ[੧]' ॥੧੫॥
ਸੁਨਤਿ ਬੰਗਾਲੀ ਕਹਜੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
'ਪ੍ਰਥਮ ਮਸੰਦ ਬੁਲਾਕੀ ਦਾਸ।
ਸੋ ਗੁਰ ਕਾਰ ਤਹਾਂ ਤੇ ਲੇਤਿ।
ਗੁਰ ਕੇ ਨਿਕਟ ਆਨਿ ਸਭਿ ਦੇਤਿ ॥੧੬॥
ਮਰਜੋ ਸੁ ਪਾਛੈ ਚੈਯਾ ਮੈਯਾ।
ਆਨਹਿ ਸਕਲ ਕਾਰ ਦ੍ਵੈ ਭੈਯਾ[੨]।
ਬਹੁ ਤਾਗੀਦ ਕੀਨਿ ਮੈਂ ਦੇਤਿ-।
ਅਰਪਹੁ ਜਾਤੇ ਗੁਰੂ ਨਿਕੇਤ- ॥੧੭॥
ਨਿਕਟ ਹਕਾਰਿ ਬੂਝੀਅਹਿ ਤਾਂਹੀ।
ਦਿਯੋ ਬਾਦਲਾ ਕਿਸ ਕਰ ਮਾਂਹੀ।'
ਸੁਨਤਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕੈ ਕੋਪ ਬਿਸਾਲਾ।
ਕਰਜੋ ਹੁਕਮ ਆਨਜੋਂ ਤਤਕਾਲਾ ॥੧੮॥
ਗਯੋ ਸੁਭਟ ਬੈਠੇ ਜਹਿਂ ਪਾਯਹੁ।
ਆਨਿ ਸਭਾ ਮੈਂ ਸੋ ਠਹਿਰਾਯਹੁ[੩]।
ਬੂਝਜੋ 'ਕਹਾਂ ਥਾਨ ਤੈਂ ਆਨਾ?'
ਤਿਸ ਛਿਨ ਇਕ ਸਿਖ ਊਚ ਬਖਾਨਾ ॥੧੯॥
'ਮਹਾਂਰਾਜ! ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਦੇਖਾ।
ਪਹਿਰਜੋ ਇਸ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਵਿਸ਼ੇਖਾ।
ਚਲੀ ਜਾਤਿ ਕਿਹ ਬਜਾਹ ਸਮਾਜਾ।
ਅਦਭੁਤਿ ਦੁਤਿ ਬਹੁ ਧਨ ਤੇ ਸਾਜਾ' ॥੨੦॥
ਨਹਿਂ ਬੋਲਜੋ ਚੈਯਾ ਧਰਿ ਮੌਨ।
ਪਠੇ ਸੁਭਟ ਤਬਿ ਤਿਸ ਕੇ ਭੌਨ।
ਖੋਜਜੋ ਭਲੇ ਨਿਕਾਸਜੋ ਸੋਇ।
ਆਨਜੋਂ ਸਭਾ ਬਿਖੇ ਜਬਿ ਸੋਇ ॥੨੧॥
ਦੇਖਤਿ ਸਗਰੇ ਥਾਨ ਮਿਲਾਯੋ।
ਦੋਨਹੁੰ ਕੋ ਇਕ ਸਮ ਦਰਸਾਯੋ।
ਕਰਜੋ ਹੁਕਮ 'ਇਸ ਦਿਹੁ ਲਟਕਾਇ।
ਸਿਰ ਤਰ ਕਰਿ ਕੈ ਦੇਹੁ ਸਜ਼ਾਇ ॥੨੨॥

---

[੧](ਖਜ਼ਾਨਾ) ਦੇਖਿਆ ਹੈ।
[੨]ਦੋਵੇਂ ਭਿਰਾ।
[੩]ਖੜਾ ਕੀਤਾ।

ਪਾਪ ਬਿਲੰਦ ਮਸੰਦਨਿ ਕਰੇ।
ਹੋਹਿਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਮਾਰਤਉ ਮਰੇ[1]।'
ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਹੁਕਮ, ਜਾਟ ਸੋ ਚੈਯਾ।
ਗਹਿ ਦ੍ਰਿਢ ਬੰਧ ਦੇਹਿ ਲਟਕੈਯਾ[2] ॥੨੩॥
ਦੇ ਸਜ਼ਾਇ ਬੰਧਨ ਕਰਿ ਰਾਖਾ[*]।
ਸ਼ਰਧਾ ਹੀਨ ਸਭਿਨਿ ਨੇ ਲਾਖਾ।
ਅੰਤ ਮਸੰਦਨ ਕੋ ਗੁਰ ਚਹਾ।
ਜੇ ਕਰਤੇ ਸਿੱਖਨ ਦੁਖ ਮਹਾਂ ॥੨੪॥
ਇਕ ਦਿਨ ਸਭਾ ਬਿਖੈ ਗੁਰ ਪੂਰੇ।
ਊਚੇ ਤਖਤ ਸੁਹਾਵਤਿ ਰੂਰੇ।
ਸ੍ਵਾਂਗੀ ਭਾਂਡ ਆਇ ਕਹਿ ਪਾਸਾ।
'ਹੁਕਮ ਹੋਇ ਤਾਂ ਕਰਹਿਂ ਤਮਾਸਾ' ॥੨੫॥
ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਜੋ 'ਮਸੰਦ ਬਨਾਵਹੁ।
ਸ੍ਵਾਂਗ ਕ੍ਰਿਯਾ ਇਨ ਕੀ ਦਿਖਰਾਵਹੁ।'
ਸੁਨਿ ਆਇਸੁ ਇਕ ਬਨਜੋਂ ਮਸੰਦ।
ਜਾਮਾ ਪਾਯਹੁ ਗਰੇ ਬਿਲੰਦ ॥੨੬॥
ਬੇਸ੍ਵਾ ਸੰਗ ਲੀਨਿ, ਚਢਿ ਘੋਰੀ।
ਚਲਜੋ ਕਾਰ ਉਗਰਾਹਨਿ ਓਰੀ।
ਸਿਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਨਿਰਧਨ ਕੇ ਘਰ।
ਉਤਰਜੋ ਜਾਇ ਸੰਗ ਦ੍ਵੈ ਨਫਰ ॥੨੭॥
ਪਿਖਿ ਸਿਖ ਤਤਛਿਨ ਫਿਕਰ ਉਦਾਰਾ।
ਲੀਨਿ ਰਜਤਪਣ ਕਿਤਹੁਂ ਉਧਾਰਾ।
ਧਰਿ ਆਗੇ ਤਿਨ ਬੰਦਨ ਕਰੀ।
ਕਹਜੋ ਮਸੰਦ ਰਿਦੈ ਰਿਸ ਭਰੀ ॥੨੮॥
'ਕਜਾ ਕੀਨਸਿ ਮੂਰਖ ਤੈਂ ਏਹੁ।
ਪੰਜ ਰਜਤਪਣ ਕਜੋਂ ਨਹਿਂ ਦੇਹੁ।'
ਗਾਰਿ ਨਿਕਾਰ ਰਜਤਪਣ ਲੈ ਕੇ।
ਬਾਰਬਧੂ ਦਿਸ਼ਿ ਦਯੋ ਬਗੈ ਕੇ ॥੨੯॥

---

[1]ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਸੁੱਛ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।
[2]ਉਸ ਜੱਟ ਚੈੱਯੇ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਜਕੜ ਕੇ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤਾ। (ਅ) ਜੱਟਾਂ (ਸਿੰਘਾਂ) ਨੇ.....।
[*]ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਲਟਕਾ ਕੇ ਜੋ ਲੋਕੀ ਖੋਟੇ ਮਸੰਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੱਕ ਲੈਣ, ਫੇਰ ਛਡ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਲੀ ਸਜ਼ਾ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਗਾਲ ਦੇਸ਼ ਜਾਣੋ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ, ਇਉਂ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਹੀਣਤਾ ਸਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗ ਗਈ ਤੇ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ।

ਸਿਖ ਦੁਖ ਪਾਇ ਗਯੋ ਘਰ ਮਾਂਹੀ।
ਅਸਨ ਹੇਤੁ ਕੁਛ ਪਾਵਤਿ ਨਾਂਹੀ।
ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਨਾਥ ਅਲਪ ਧਨ ਕੇਰੀ।
ਧਰੀ ਦੁਕਾਨ ਜਾਇ ਤਿਸ ਬੇਰੀ ॥੩੦॥
ਦਾਲ ਉਰਦ ਕੀ ਛਮਕ ਬਨਾਈ[1]।
ਗੋਧੂਮ ਕੇ ਫੁਰਕੇ[2] ਸਮੁਦਾਈ।
ਕਰਿ ਕੈ ਤਯਾਰ ਗਯੋ ਕਰਿ ਜੋਰੇ।
'ਅਚਹੁ ਅਸਨ ਚਲੀਐ ਗ੍ਰਿਹ ਓਰੇ' ॥੩੧॥
ਸੁਰਾਪਾਨ ਤੇ ਮਸਤ ਮਹਾਨਾ।
ਘੂਮਤਿ ਕੀਨੋ ਸਦਨ ਪਯਾਨਾ।
ਚੌਕੀ ਪਰ ਬਿਠਾਇ ਸੋ ਲਯਾਯੋ।
ਦੇਖਤਿ ਕ੍ਰੋਧਯੋ ਕ੍ਰੂਰ ਅਲਾਯੋ ॥੩੨॥
'ਕਹਾਂ ਅਸਨ ਗੁਰ ਮਾਰੇ ਆਨਾ?
ਇਹ ਨਹਿਂ ਖਾਹਿਂ ਹਮਾਰੇ ਸ੍ਵਾਨਾ।
ਪਾਪੀ! ਤੁਵ ਘਰ ਮਹਿਂ ਗੁਰ ਆਯੋ।
ਕਹਾਂ ਭਾਉ ਕਰਿ ਅਸਨ ਅਚਾਯੋ?' ॥੩੩॥
ਫੁਰਕੇ ਕੂਕਰ ਦਿਸ਼ਾ ਬਗਾਏ।
ਦਾਰ ਗੇਰਿ ਤਹਿਂ ਦੀਨਿ ਬਹਾਏ।
ਰਿਸ ਤੇ ਉਠਯੋ ਸਿੱਖ ਕਰਿ ਜੋਰਤਿ।
ਮਸਤਕ ਟੇਕਤਿ ਬਹੁਰ ਨਿਹੋਰਤਿ ॥੩੪॥
'ਕਹਹੁ ਆਪ, ਸੋ ਅਸਨ ਬਨਾਵਹੁਂ।
ਨਹਿਂ ਉਧਾਰ ਨਿਰਧਨ ਮੈਂ ਪਾਵਹੁਂ[3]।'
ਕਹਿ ਮਸੰਦ 'ਸੁਨਿ ਸਿੱਖ ਹਮਾਰੇ!
ਕਰਹੁ ਤਿਹਾਵਲ ਆਮਿਖ ਤਯਾਰੇ ॥੩੫॥
ਆਨ ਬਾਰਨੀ[4] ਪੂਰ ਸੁਰਾਹੀ।
ਚਾਵਰ ਸੂਖਮ ਕਰਿ ਤੌ ਖਾਹੀਂ।
ਨਤੁ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਖਾਰਜ ਕਰੌਂ।
ਦੋਸ਼ ਅਨੇਕ ਤੋਹਿ ਪਰ ਧਰੌਂ' ॥੩੬॥

---

[1]ਮਹਾਂ ਦੀ ਦਾਲ ਘਿਉ ਵਿਚ ਭੁੰਨ ਕੇ ਬਨਾਈ।
[2]ਕਣਕ ਦੇ ਫੁਲਕੇ।
[3]ਮੈਂ ਨਿਰਧਨ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।
[4]ਸ਼ਰਾਬ।

ਸੁਨਿ ਸਿੱਖਨ ਕਰ ਜੋਰਿ ਮਨਾਯੋ।
ਨੱਥ ਬੇਚ ਸੋ ਸਗਲ ਬਨਾਯੋ।
ਖਾਯੋ ਬੇਸ੍ਵਾ ਸਹਿਤ ਮਸੰਦ।
ਤਊ ਤਾੜਨਾ ਕਰਤਿ ਬਿਲੰਦ ॥੩੭॥
ਅਚਵਹਿ ਮਾਸ ਬਾਰਨੀ ਪੀਵਤਿ।
ਕਰਿ ਕਰਿ ਹੁਕਮ ਹੰਕਾਰੀ ਥੀਵਤਿ।
ਕਹਤਿ ਭਯੋ 'ਅਬਿ ਦੇਹੁ ਬਿਦਾਈ।
ਗੁਰੂ ਨਿਕਟ ਜੋ ਲੇ ਕਰਿ ਜਾਈਂ' ॥੩੮॥
ਸਿਖ ਸਚਿੰਤ ਸੁਨਿ ਕੈ ਅਤਿ ਹੋਵਾ।
ਦੇਨਿ ਹੇਤੁ ਕੁਛ ਘਰ ਨਹਿਂ ਜੋਵਾ।
ਤਬਿ ਲਹਿੰਗਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਲੇ ਗਯੋ।
ਏਕ ਰਜਤਪਣ ਆਨਤਿ ਭਯੋ ॥੩੯॥
ਮੱਤ ਸੁਰਾ ਕਰ ਦੇਨਿ ਜੁ ਲਾਗਯੋ[1]।
ਦੇਖਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਮੂੜ ਕੇ ਜਾਗਯੋ।
ਸਿੱਖ ਪਰਯੋ ਪਾਇਨ ਪਰ ਜਬੈ।
ਲਾਤ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਰਤਿ ਭਾ ਤਬੈ ॥੪੦॥
'ਧਿਕ ਧਿਕ ਤੈਂ ਇਮ ਜਨਮ ਗਵਾਯੋ।
ਗੁਰ ਕੀ ਕਾਰ ਕਹਾਂ ਇਕ ਲਜਾਯੋ।'
ਲਿਯੋ ਰਜਤਪਣ ਨਫਰ[2] ਉਠਾਇ।
ਗਾਰਿ ਨਿਕਾਰਿਤ ਸਿਖ ਕੋ ਜਾਇ ॥੪੧॥
ਬੇਸਜਾ ਕੋ ਕੌਰੀ ਭਰਿ ਚਲਯੋ।
ਰਹਯੋ ਬਿਸੂਰਤਿ ਸਿਖ ਦੁਖ ਭਰਯੋ।
ਕਰਿ ਕਰਿ ਸ੍ਵਾਂਗ ਭਾਂਡ ਪਿਖਰਾਵੈਂ।
ਕ੍ਰਿਆ ਬੇਖ ਸਗਰੀ ਦਿਖਰਾਵੈਂ* ॥੪੨॥

---

[1]ਸ਼ਰਾਬ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਦੇ ਹੱਥ ਜਦ ਦੇਣ ਲੱਗਾ।
[2]ਨੌਕਰ ਨੇ।
*ਭੰਡਾਂ ਨੇ ਨਾਟਕ ਜੋ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਘੱਟ ਵਰਤ ਰਹੀ ਗਲ, ਯਾ ਸਾਧਾਰਨ ਵਰਤ ਰਹੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣੀ ਪਰ ਜਿਸ ਵਿਗਾੜ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਅਤਿਸ਼ੈ ਬੁਰਾ ਨਮੂਨਾ ਦੱਸਣਾ ਹੈ। ਮਸੰਦ ਬਹੁਤ ਨੀਚ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ ਹੀ ਭੰਡਾਂ ਨੇ ਨਕਲਾਂ ਵਿਚ ਅਤਿਸੈਤਾ ਦਿਖਲਾਈ, ਜਿਸ ਤੇ ਸੋਧ ਤੇ ਤਾੜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ, ਪਰ ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੇ ਤੇ ਕੁਛ ਚੰਗੇ ਤੇ ਵਿਚ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਚੰਗੇ ਬੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਅਗੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸੋ 'ਪਾਪੀ ਡੰਡੇ ਤੇ ਪੁੰਨੀ ਨਿਵਾਜੇ'। ਤੀਹਵੇਂ ਅੰਸੂ ਵਿਚ ਭਲਿਆਂ ਮਸੰਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਆਉਣਗੇ। ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਜੋ ਨਿਡਰ ਹੋਕੇ ਵਰਤੇ ਉਸਦੀ ਮਤਿ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਚਾਹੋ ਮਸੰਦ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੋ ਮਹੰਤ ਚਾਹੋ ਸੰਤ ਹੋਵੇ ਚਾਹੋ ਅਕਾਲੀ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ 'ਤਿਉ ਧਰਮਸਾਲ ਦੀ ਝਾਕ ਹੈ ਵਿਹੁ ਖੰਡੂ ਪਾਜੁ' [ਭਾ: ਗੁ: ੩੫-੨.

ਚਲੇ ਗਰਬ ਤੇ ਗਾਰਿ ਨਿਕਾਰਤਿ।
ਏਕ ਭਾਂਡ ਸਿਖ ਬਨਿ ਹ੍ਵੈ ਆਰਤਿ।
ਗੁਰ ਸਮੇਤ ਪਿਖਿ ਸਭਾ ਅਚੰਭਾ।
-ਕਰਤਿ ਮਸੰਦ ਇਤਿਕ ਬਡ ਦੰਭਾ-! ॥੪੩॥
ਸੁਨਿ ਸਿੱਖਨਿ ਕੋ ਦੁਖ ਤਿਸ ਕਾਲਾ।
ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਉਰ ਕ੍ਰੋਧ ਬਿਸਾਲਾ।
ਰਕਤ ਨੇਤ੍ਰ ਕਰਿ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ।
'ਗਹਹੁ ਮਸੰਦਨਿ ਜੋ ਜਿਸ ਥਾਨਾ ॥੪੪॥
ਮੁਸ਼ਕੈਂ ਦੈ ਦੈ ਆਨਹੁ ਜਾਇ।
ਬੰਧਿ ਕੈਦ ਮਹਿਂ ਦੇਹੁ ਸਜ਼ਾਇ।
ਪ੍ਰਾਨ ਸਮਾਨ ਸਿੱਖ ਮਮ ਪਜਾਰੇ।
ਇਤੌਂ ਕਸ਼ਟ ਦੀਨਸਿ ਹੱਤਜਾਰੇ ॥੪੫॥
ਤਊ ਧੰਨ ਸਿਖ ਸਿੱਖੀ ਰਾਖੇ।
ਸਹਿ ਸੰਕਟ ਗੁਰ ਸ਼ਰਨ ਸੁ ਕਾਂਖੇ।
ਖੋਟੇ ਕਰਮ ਕਰਤਿ ਨਿਤ ਰਹੇ।
ਅਬਿ ਲੌ ਨਹਿਂ ਕੁਚਾਲ ਇਨ ਲਹੇ[1] ॥੪੬॥
ਚਹੂੰ ਦਿਸ਼ਨਿ ਮਹਿਂ ਲਿਖੇ ਪਠਾਏ।
ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੇ ਗਹਿ ਗਹਿ ਲਜਾਏ।
ਬੰਧਿ ਬੰਧਿ ਕਰਿ ਬ੍ਰਿੰਦ ਮਸੰਦਨਿ।
ਦੁਖ ਬਿਲੰਦ ਦੇ ਕਰੇ ਨਿਕੰਦਨ[2] ॥੪੭॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਮਸੰਦਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਏਕਊਨ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੨੯॥

---

[1]ਹੁਣ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਚਾਲ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਡਿੱਠਾ (ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ)। (ਅ) ਜਾਣੀ ਨਹੀਂ ਗਈ।
[2]ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ,।

੩੦. [ਭਾਈ ਤਖਤ ਮਲ ਫੇਰੂ। ਭਾਈ ਰਾਊ ਆਦਿ ਮਸੰਦ]

੨੯<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩੧

ਦੋਹਰਾ: ਗਾਹਨਿ ਗਏ[1] ਕੇਤਿਕ ਡਰੇ,
ਸ਼ਰਨ ਪਰੇ ਘਿਘਿਆਇ।
ਖੋਟ ਅਲਪ ਤੇ[2] ਬਚ ਰਹੇ,
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਗੁਰਰਾਇ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਇਕ ਨੱਕੇ ਮਹਿਂ ਹੁਤੋ ਮਸੰਦ।
ਤਿਸੀ ਦੇਸ਼ ਲੇ ਕਾਰ ਬਿਲੰਦ।
ਪਾਇ ਤ੍ਰਾਸ ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਆਯੋ।
ਸਭਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋ ਬੇਖ ਬਨਾਯੋ ॥੨॥
ਪਹਿਰ ਘਘਰੋ ਸਿਰ ਗੁੰਦਵਾਇ।
ਮਾਤਨਿ ਪਾਸ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਯੋ ਜਾਇ।
ਨਾਮ ਤਖਤਮਲ ਕਹੀਅਹਿ ਤਾਂਹਿ।
ਗੁਰ ਤੇ ਧਰਯੋ ਤ੍ਰਾਸ ਮਨ ਮਾਂਹਿ ॥੩॥
ਤਬਿ ਜੀਤੋ ਸੁੰਦਰੀ ਤਿਸ ਹੇਰਾ।
ਪਰਯੋ ਸ਼ਰਨ ਭੈ ਭੀਤ ਬਡੇਰਾ।
ਰੱਛਾ ਕਰਨਿ ਉਚਿਤ ਮਨ ਜਾਨਾ।
ਧੀਰਜ ਦੈਬੇ ਹੇਤੁ ਬਖਾਨਾ ॥੪॥
'ਤਜਾਗ ਦੇਹ ਤੂੰ ਅਬਿ ਡਰ ਗਿਨਤੀ।
ਹਮ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਥ ਭਨਹਿਂ ਬਹੁ ਬਿਨਤੀ।
ਜਯੋਂ ਕਯੋਂ ਕਰਹਿਂ ਬਚਾਵਨ ਤੇਰੋ।
ਉਰ ਸਿਮਰਹੁ ਗੁਰ ਨਾਮ ਬਡੇਰੋ' ॥੫॥
ਇਕ ਕੋਸ਼ਠ ਮਹਿਂ ਤਾਂਹਿ ਬਿਠਾਏ।
ਗਈ ਇਕੰਤ ਕੰਤ ਕੌ ਪਾਏ।
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਬਿਨੈ ਬਖਾਨੀ।
'ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਤੁਮ ਤੇ ਕਛੁ ਨ ਛਾਨੀ ॥੬॥
ਰਿਦੈ ਦੀਨ ਹੁਇ ਪਰੈ ਜੁ ਸ਼ਰਨੀ।
ਤਿਸ ਕੀ ਕਰਨ ਗੋਪਤਾ ਬਰਨੀ[3]।
ਇਮ ਉਪਦੇਸ਼ਹੁ ਅਰ ਪ੍ਰਣ ਧਾਰਹੁ।

---

[1]ਫੜਨ ਗਿਆਂ।
[2]ਥੋੜਾ ਖੋਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ।
[3]ਰਖਿਆ ਕਰਨੀ ਕਹੀ ਹੈ।

ਅਹੈ ਧਰਮ ਇਮ ਪਰਉਪਕਾਰਹੁ ॥੭॥
ਕਹੈਂ ਕਹਾਂ, ਜੋ ਨੱਕੇ ਦੇਸ਼।
ਹੁਤੋ ਮਸੰਦ ਸਤ੍ਰਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼।
ਧਰਿ ਤ੍ਰੀਮਤ ਕੋ ਤਨ ਮਹਿਂ ਬੇਸਾ।
ਅੰਤਹਿਪੁਰ ਮਹਿਂ ਆਨਿ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਾ ॥੮॥
ਅਬਿ ਲੌ ਨਹੀਂ ਸ਼ਮਸ਼ ਮੁਖ ਆਈ।
ਤ੍ਰਾਸ ਆਪ ਕੌ ਪਾਇ ਗੁਸਾਈਂ।
ਛਪਯੋ ਸਦਨ ਮਹਿਂ ਸ਼ਰਨੀ ਪਰਯੋ।
ਜੇ ਅਪਰਾਧ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਰਯੋ ॥੯॥
ਤਊ ਬਖਸ਼ਿਬੇ ਉਚਿਤ ਬਖਾਨੋ।
ਆਨਿ ਹਮਾਰੇ ਢਿਗ ਘਿਘਿਆਨੋ।'
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕਰਮ ਮਸੰਦ ਜੁ ਕੀਨਿ।
ਬਿਗਸੇ ਸਤਿਗੁਰ ਬਖਸ਼ਿ ਸੁ ਦੀਨਿ* ॥੧੦॥
ਅਬਿ ਲੌ ਸੁਨੀ ਜਾਇ ਤਿਨ ਰੀਤਿ।
ਗਾਦੀ ਬੈਠਤਿ ਹੈਂ ਇਸ ਰੀਤਿ।
ਏਕ ਬਾਰ ਤ੍ਰਿਯ ਬੇਸ ਬਨਾਵੈਂ।
ਮਸਤਕ ਟੇਕਿ ਫੇਰ ਉਤਰਾਵੈਂ ॥੧੧॥
ਇਸ ਬਿਧਿ ਕੇਚਿਤ ਡਰਤਿ ਮਸੰਦ।
ਸ਼ਰਨ ਪਰੇ ਸ਼ਰਧਾਲੁ ਬਿਲੰਦ।
ਸੋ ਬਖਸ਼ੇ ਭੇ ਗੁਰ ਅਨੁਸਾਰੀ।
ਤਜਿ ਹੰਕਾਰ ਸੁਮਤਿ ਉਰਧਾਰੀ ॥੧੨॥
ਨਹਿਂ ਅਪਰਾਧ ਪ੍ਰਥਮ ਸਮ ਕਰਯੋ।
ਸਿੱਖੀ ਭਾਉ ਭਲੇ ਚਿਤ ਧਰਯੋ।
ਇਕ ਦਿਨ ਆਲਮ ਸਿੰਘ ਨਜੀਕਾ।
ਬੈਠਯੋ ਸਭਾ ਲਗੀ ਜਹਿਂ ਨੀਕਾ ॥੧੩॥
ਗੁਰੂ ਸੁਨਾਵਨਿ ਹੇਤੁ ਬਖਾਨਾ।
'ਨੱਕੇ ਬਿਖੈ ਮਸੰਦ ਮਹਾਨਾ।
ਫੇਰੂ ਨਾਮ ਅਧਿਕ ਧਨ ਪਾਵੈ।
ਤਿਸ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਰਹੈ ਹਰਖਾਵੈ ॥੧੪॥
ਅਬਿ ਲੌ ਨਹਿਂ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਿਂ ਆਯੋ।
ਹੋਇ ਦੀਨ ਨਹਿਂ ਨਿਜ ਬਖਸ਼ਾਯੋ।

*ਇਹ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਕੁਛਕ ਮਸੰਦਾਂ ਦੇ ਭੈ ਖਾਕੇ ਸੁਧਰ ਜਾਣ ਦੀ ਵੰਨਕੀ ਦੱਸੀ ਹੈ।

ਪਈ ਮਸੰਦਨਿ ਏਤਿਕ ਮਾਰਾ।
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਨਹੀਂ ਤ੍ਰਾਸ ਉਰ ਧਾਰਾ' ॥੧੫॥
ਤਬਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖ ਪੰਚ ਪਠਾਏ।
'ਬਿਨਾਂ ਬਿਲਮ ਤਿਸ ਗਹੀਅਹਿ ਜਾਏ।
ਕਰਿ ਬੰਧਨ ਕੋ ਦੋਨਹੁੰ ਹਾਥ।
ਪਕਰਹੁ ਸ਼ਮਸ ਓਜ ਕੇ ਸਾਥ ॥੧੬॥
ਬੈਠਜੋ ਉਠਜੋ ਹੋਇ ਜਿਸ ਬੇਸ।
ਹਮ ਢਿਗ ਆਨਹੁ ਜਲਦ[1] ਵਿਸ਼ੇਸ਼।
ਲਿਖਜੋ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਬਿਧਿ ਸੋਈ।
ਲੇ ਕਰਿ ਚਲੇ ਉਤਾਇਲ ਹੋਈ ॥੧੭॥
ਜਥਾ ਕਰਮ[2] ਮਗ ਉਲੰਘਨ ਕਰੇ।
ਦੇਸ਼ ਦੁਆਬਾ ਤਜਿ ਕਰਿ ਚਲੇ।
ਪੁਨ ਮਾਝੇ ਕੋ ਉਲੰਘਤਿ ਭਏ।
ਕੇਤਿਕ ਮਜਲ ਅਗਾਰੀ ਗਏ ॥੧੮॥
ਪਹੁਤੇ ਜਾਇ ਹੁਤੋ ਜਹਿਂ ਡੇਰਾ।
ਫੇਰੂ ਸਾਧ ਮਸੰਦ ਬਡੇਰਾ।
ਕਰ ਤੂੰਬੀ ਲੇ ਕਰਿ ਤਿਸ ਕਾਲਾ।
ਜਾਤਿ ਹੁਤੋ ਉਦਿਆਨ ਬਿਸਾਲਾ ॥੧੯॥
ਮਾਰਗ ਬਿਖੈ ਸਿੱਖ ਮਿਲਿ ਪਰੇ।
ਦਯੋ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਕਰਿ ਖਰੇ[3]।
ਮਸਤਕ ਟੇਕਿ ਲਯੋ ਨਿਜ ਹਾਥ।
'ਕਹਾਂ ਲਿਖਜੋ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਨਾਥ?' ॥੨੦॥
ਪਠਜੋ ਜਬੈ ਸੋ ਹਿਤ ਕਰਿ ਮਾਨਜੋ।
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਤਿਨ ਸੰਗ ਬਖਾਨਜੋ।
'ਜਿਮ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਇਸੁ ਹੋਈ।
ਸੋ ਬਿਧਿ ਕਰੀਐ ਸੰਸ ਨ ਕੋਈ' ॥੨੧॥
ਤਬਿ ਸਿੱਖਨਿ ਲਖਿ ਸਾਧੁ ਮਹਾਨਾ।
'ਸੁਨਹੁ ਕਾਨ ਜਿਮ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ।
ਬੰਦਨ ਕਰਿ ਕੈ ਹਾਥ ਤਿਹਾਰੇ।

---

[1]ਛੇਤੀ।
[2]ਯਥਾਕ੍ਰਮ। ਲਗਾਤਾਰ।
[3]ਖੜਾ ਕਰਕੇ।

ਸ਼ਮਸ ਹੋਇਗੀ ਹਾਥ ਹਮਾਰੇ ॥੨੨॥
ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਲਗਿ ਲੇ ਕਰਿ ਚਲੈਂ।
ਚਹੈਂ ਸੁ ਕਰੈਂ ਗੁਰੂ ਜਬਿ ਮਿਲੈਂ।'
ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਹੁਕਮ ਸਾਧ ਸ਼ੁਭ ਫੇਰੂ।
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬੋਲਜੋ ਤਿਸ ਬੇਰੂ ॥੨੩॥
'ਮੈਂ ਨਿਤ ਗੁਰ ਆਇਸੁ ਅਨੁਸਾਰੀ।
ਕਰਹੁ ਤਥਾ ਪ੍ਰਭੁ ਜਥਾ ਉਚਾਰੀ।
ਮੈਂ ਨਹਿਂ ਕਿਤੇ ਪਲਾਇਨ ਹੋਵੌਂ।
ਬਨਿ ਕੈਦੀ ਬਰ ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਵੌਂ ॥੨੪॥
ਮੈਂ ਬਿਰਮਜੋ[1] ਇਤ, ਗਯੋ ਨ ਪਾਸ।
ਤਜਾਗਜੋ ਧਰਮ ਧਰਹਿ ਜੋ ਦਾਸ।
ਖਤਾਵੰਦ ਮੁਹਿ ਜਾਨਿ ਸੰਭਾਰਜੋ।
ਲਖਿ ਕਰਿ ਅਪਨੋ ਅਬਹਿ ਹਕਾਰਜੋ' ॥੨੫॥
ਸੁਨਿ ਸਿੱਖਨ ਬਚ ਸਰਲ ਸੁਭਾਊ।
ਸਾਧ ਬੇਖ ਤਨ ਛਲ ਨਹਿਂ ਕਾਊ।
ਕਹਨਿ ਲਗੇ 'ਇਮ ਕਰਹਿਂ ਨ ਕੈਸੇ।
ਗਮਨਹੁ ਸੰਗ ਹਮਾਰੇ ਐਸੇ ॥੨੬॥
ਜਾਨਜੋਂ ਮਾਰਗ ਦੂਰ ਘਨੇਰੋ।
ਚਲਿਬੇ ਸੰਕਟ ਸਹੈ ਬਡੇਰੋ।
ਜੇ ਹਠ ਧਰਹਿਂ ਕਰਨਿ ਕਹੁ ਵੈਸੇ।
ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਢਿਗ ਚਲਿ ਕਰਿ ਤੈਸੇ ॥੨੭॥
ਹੋਤਿ[2] ਕੁਟਲ ਮਤਿ ਕੂਰ ਮਸੰਦ।
ਤੌ ਚਾਲਤਿ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਬਿਲੰਦ।
ਸਾਧ ਬੇਸ ਸਚਿਆਰ ਉਦਾਰਾ।
ਦੁਖ ਦੈਬੇ ਚਿਤ ਚਹਿ ਨ ਹਮਾਰਾ' ॥੨੮॥
ਇਮ ਸੁਨ ਕਰਿ ਡੇਰੇ ਨਹਿਂ ਗਯੋ।
ਸਿੰਘਨਿ ਸੰਗ ਵਹਿਰ ਤੇ ਭਯੋ।
ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਆਨਿ ਪਹੂਚੇ।
ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਫੇਰੂ ਮਨ ਸੂਚੇ ॥੨੯॥
ਬਾਮ ਦਾਹਿਨੇ ਦ੍ਵੈ ਸਿਖ ਹੋਏ।

---

[1] ਭੁੱਲ ਗਿਆ।
[2] (ਜੇ) ਹੁੰਦਾ।

ਅਰਧੋ ਅਰਧ ਸ਼ਮਸ਼ ਗਹਿ ਦੋਏ।
ਪਕਰੇ ਇਮ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਿਂ ਗਏ।
ਸਰਬ ਸਭਾ ਸਭਿ ਦੇਖਤਿ ਭਏ ॥੩੦॥
ਹਾਥ ਬੰਦਿ ਬੰਦਨ ਕੋ ਠਾਨੀ।
ਬਿਕਸਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਰਾ ਬਖਾਨੀ।
'ਨਹਿਂ ਮਸੰਦ ਸਮ ਇਹ ਚਿਤ ਖੋਟਾ।
ਲੰਗਰ ਕਰਤਿ ਗੁਰੂ ਰਖਿ ਓਟਾ' ॥੩੧॥
ਸਿਰੇਪਾਉ ਛੁਟਵਾਇ, ਦਿਵਾਯੋ।
ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹ੍ਵੈ ਬਾਕ ਅਲਾਯੋ।
'ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਰਾਇ ਕਹ੍ਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰਾ।
ਮਮ ਖੀਸਾ ਖਰਚੋ ਕਰ ਤੇਰਾ[1] ॥੩੨॥
ਅਬਿ ਤੇ ਖੀਸਾ ਭੀ ਹੁਇ ਤੋਹੀ।
ਕਰਹੁ ਦੇਗ ਸਤਿਸੰਗਤ ਹੋਹੀ।'
ਬਨ੍ਯੋ ਦੀਨ ਫੇਰੂ ਪੁਨ ਕਹੈ।
'ਖੀਸਾ ਕਰ ਤੁਮਰੋ ਸਭਿ ਅਹੈ ॥੩੩॥
ਜੇ ਮੇਰੋ ਅਵਗੁਨ ਕੁਛ ਪਾਵਹੁ।
ਸ੍ਵਾਮੀ ਹੁਇ ਸਜ਼ਾਇ ਫੁਰਮਾਵਹੁ।
ਇਸੀ ਰੀਤਿ ਅਘ ਓਘ ਮਿਟਾਇ।
ਬਖਸ਼ਹੁ ਲੀਜੈ ਚਰਨ ਮਿਲਾਇ ॥੩੪॥
ਹੇ ਪ੍ਰਭੁ ! ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਤੁਮਾਰੇ।
ਦਾਸ ਸਦਾ ਹੈਂ ਅਵਗੁਨਿਆਰੇ।'
ਏਕ ਮਸੰਦ ਕੰਬੋਯਨਿ ਕੇਰਾ।
ਗਹਿ ਕਰਿ ਤਹਿਂ ਆਨ੍ਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰਾ ॥੩੫॥
ਪ੍ਰਭੁ ਜਬਿ ਬੂਝ੍ਯੋ 'ਕੋ ਤੂੰ ਅਹੈਂ?'
'ਮੈਂ ਮਸੰਦ ਨਹਿਂ' ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਕਹੈ।
ਇਨ ਆਗੇ[2] ਅਰਪਤਿ ਧਨ ਰਹ੍ਯੋ।
ਮੈਂ ਏਕਲ ਹ੍ਵੈ ਕਿਤਹੂੰ ਨ ਲਹ੍ਯੋ ॥੩੬॥
ਰਾਊ ਨਾਮ ਕਹਤਿ ਹੈਂ ਮੇਰੋ।
ਲੰਗਰ ਕਰਤਿ ਨਾਮ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇਰੋ।
ਸੰਗਤ ਜੋ ਕੰਬੋਅਨਿ ਕੇਰੀ।

---
[1]ਖੀਸਾ ਸਾਡਾ ਤੇ ਹੱਥ ਤੇਰਾ ਖਰਚੀ ਜਾਹ।
[2]ਭਾਵ ਫੇਰੂ ਜੀ ਅਗੇ।

ਮੈਂ ਉਗਰਾਹਤਿ ਕਾਰ ਘਨੇਰੀ ॥੩੭॥
ਹੈ ਦਿਪਾਲ ਪੁਰਿ ਮੇਰੋ ਬਾਸਾ*।
ਰਾਵਰਿ ਆਸ ਸਦਾ ਭਰਵਾਸਾ।'
ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਫੇਰੂ ਦਿਸ਼ਿ ਲਹਯੋ।
'ਹੈ ਪ੍ਰਭੁ ਇਸੀ ਰੀਤਿ ਜਿਮ ਕਹਯੋ' ॥੩੮॥
ਕੋਟ ਕਮਾਲਿਯ+ ਜੋਧ ਮਸੰਦ।
ਸੋ ਆਨਯੋ ਸਿੰਘਨ ਕਰ ਬੰਧਿ।
ਬੂਝਯੋ ਤਿਸ ਕੋ ਪਿਖਤਿ ਗੁਸਾਈਂ।
'ਕੋ ਹੈਂ ਤੂੰ ਕਿਸ ਨਗਰ ਬਸਾਈ?' ॥੩੯॥
ਤ੍ਰਾਸ ਪਾਇ ਤਿਨ ਜੋਰੇ ਹਾਥ।
'ਨਾਮ ਮੋਹਿ ਜੁਹਦੀ ਕਹਿਂ, ਨਾਥ!
ਜ਼ੁਹਦ[1] ਕਰੌਂ ਮੈਂ ਦੇਗ ਅਚਾਵੌਂ।
ਯਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਹਦੀ ਨਾਮ ਕਹਾਵੌਂ' ॥੪੦॥
ਪਿਖਿ ਫੇਰੂ ਦਿਸ਼ਿ ਸੋ ਭਿ ਛੁਟਾਯੋ।
ਛੁਟਤਿ ਨਮੋ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਰਖਾਯੋ।
ਇਕ ਮਸੰਦ ਜਗਤਾ ਜਿਸ ਨਾਮੂ।
ਲਵਪੁਰਿ ਆਦਿਕ ਸਿੱਖ ਜਿ ਧਾਮੂ ॥੪੧॥
ਤਿਨ ਤੇ ਉਗਰਾਹਤਿ ਗੁਰ ਕਾਰ।
ਸੋ ਗਹਿ ਕਰਿ ਆਨਯੋਂ ਦਰਬਾਰ।
ਬੂਝੇ ਤੇ ਹੁਇ ਦੀਨ ਉਚਾਰਾ।
'ਹੇ ਪ੍ਰਭੁ ਲੇ ਕਰਿ ਨਾਮ ਤੁਮਾਰਾ ॥੪੨॥
ਮਾਂਗਿ ਮਾਂਗਿ ਗੁਜ਼ਰਾਨ ਚਲਾਵੌਂ।
ਨਹਿਂ ਮਸੰਦ ਮੈਂ, ਨਾਮ ਕਹਾਵੌਂ।
ਬਿੱਪ੍ਰ ਜਾਤਿ ਮੇਰੀ ਸਭਿ ਜਾਨੈਂ।
ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਲੈਬੇ ਮੁਝ ਮਾਨੈਂ' ॥੪੩॥

---

*ਪਾ:-ਅਹੈ ਦਿਯਾਲ ਪੁਰੇ ਮੋ ਬਾਸਾ।

ਪ੍ਰੰਤੂ ਦਿਪਾਲ ਪੁਰ ਤਸੀਲ ਵਿਚ ਰਾਵਾਂ ਕੇ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਉਥੇ ਭਾਈ ਰਾਊ ਜੀ ਦੀ ਪੱਕੀ ਸਮਾਧ ਹੈ; ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਲਾਦ ਬੀ ਓਥੇ ਹੈ, ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਬੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਤੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕਮੋ ਜਾਤੀ ਦੇ ਸਿੰਘ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਭਾਈ ਰਾਊ ਜੀ ਬੀ ਕਮੋ ਸਨ।

+ਕਸਬਾ ਹੈ ਜੋ ਹੁਣ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਥੇ ਭਾਈ ਜੋਧ ਜੀ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ, ਧਰਮਸਾਲਾ ਭੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਲ ਭੀ ਕਮਾਲੀਏ ਵਸਦੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਟਿਕਾਣਾ ਮਖਦੂਮ ਪੁਰ ਵੀ 'ਡੇਰਾ ਭਾਈ ਜੋਧ' ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਇਹ ਥਾਂ ਜ਼ਿਲੇ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਚ ਹੈ।

[1]ਬੰਦਗੀ।

ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਾਨ ਸੁਨਤਿ ਮੁਚਵਾਏ[੧]।
ਸਭਿ ਫੇਰੂ[*] ਕੇ ਸੰਗ ਮਿਲਾਏ।
ਇਤਨੇ ਮਹਿਂ ਫਕੀਰ ਮਿਲਿ ਚਾਰ।
ਆਏ ਜਹਾਂ ਲਗਯੋ ਦਰਬਾਰੁ ॥੪੪॥
ਫੇਰੂ ਕੇ ਚੇਲੇ ਸੁਨਿ ਪਾਛੇ[੨]।
ਪਹੁੰਚੇ ਲੇ ਅਕੋਰ ਕੋ ਆਛੇ।
ਚਰਨ ਦਾਸ, ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨ ਦੋਇ।
ਖਾਨਸ਼ਾਹਿ, ਅਰੁ ਚੂਖਾ ਸੋਇ ॥੪੫॥
ਬਡ਼ਲਾ ਚਪਲ[੩] 'ਸੁਹੇਲੀ' ਨਾਮ।
ਖਰੀ ਕਰੀ ਆਗੈ ਅਭਿਰਾਮ।
ਅਪਰ ਵਸਤੁ ਸਭਿ ਆਗੈ ਧਰੀ।
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਅਰਪਨ ਕਰੀ ॥੪੬॥
ਪੌਤਾ ਚੇਲਾ[੪] ਨਾਮ ਸੁ 'ਮਾਲੀ।'
ਜਗਤ, ਭਗਤ[੫] ਦੋਨਹੁੰ ਲੇ ਨਾਲੀ।
ਆਇ ਗੁਰੂ ਕੋ ਬੰਦਨ ਕੀਨਿ।
ਤਿਹ ਛਿਨ ਸਕਲ ਬਖਸ਼ ਕਰਿ ਦੀਨਿ ॥੪੭॥

---

[੧]ਛੁਡਾ ਦਿਤੇ।
[*]ਫੇਰੀ ਕਰਕੇ ਵਪਾਰ ਕਰਦਾ ਇਕ ਵਪਾਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਹ ਗਜਾਤਗੇਯ ਹੋਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਨੱਕੇ ਦਾ ਮਸੰਦ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ, ਇਹ 'ਫੇਰੂ' ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਲਤਾ ਤੇ ਆਤਮ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ 'ਫੇਰੂ ਮਚਦਾੜੀ' ਤੇ 'ਸੰਗਤ ਸਾਹਿਬ' ਦਾ ਵਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡੇਰਾ ਪਿੰਡ ਮੀਏਂ ਕੇ ਮੌੜ ਦੂਣੀਆਂ ਦੀ ਤਸੀਲ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਮੀਂ ਤੇ ਜਗੀਰ ਬੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ ਕਵੀ ਬੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਛੰਦ ਟੋਲਨ ਯੋਗ ਹਨ, ਦੋ ਇੱਕ ਜੋ ਹੱਥ ਆਏ ਹਨ, ਇਥੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ:-
ਰਾਗ ਸ਼ਾਮ ਕਲਜਾਨ:-ਸਾਡੇ ਸਜਨਾ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਤੇਰੀ ਮਣੀ। ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦਾ ਮਾਣ ਸੁਣੀਵੇਂ ਸਾਡੀ ਬੀ ਤਾਂਘ ਤਣੀ। ਤੈਂ ਜੇਹਾ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਨ ਕੋਈ ਅਸੀ ਢੂੰਡੀ ਵਣੀ ਵਣੀ। ਫੇਰੂ ਜਾਨ ਸਜਨ ਤੋਂ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਭਲੀ ਬਣੀ ॥
ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ:-ਮਾਏ ਨੀ ਮੇਰਾ ਕਉਣ ਕੱਤੇ ਹੁਣ ਪੂਣੀਆਂ। ਸੁਧ ਬਿਸਰੀ ਮੇਰੀ ਮਤ ਬਉਰਾਨੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰੇਮ ਝੰਝੂਣੀਆਂ। ਨੇਹੁੰ ਲਗਾ ਲਗ ਟੁਟਦਾ ਨਾਂਹੀ ਸ਼ਹੁ ਬਾਝੋਂ ਗਲਾਂ ਊਣੀਆਂ। ਫੇਰੂ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਨੇਹੁ ਵਿਸਰੈ ਨਾਂਹੀ ਮੁਇਆਂ ਬਿ ਦੂਣ ਚਊਣੀਆਂ।
ਰਾਗ ਸੂਹੀ ਲਲਿਤ:-ਸ਼ਹੁ ਦੀਆਂ ਰਜ਼ਾਈਂ ਮੰਨ ਵੇ ਅੜਿਆ। ਦਰਦ ਵੰਦਾਂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਧੂਏਂ ਧੁਖਣ ਸੰਝ ਸਬਾਹੀਂ ਵੇ ਅੜਿਆ। ਡਰਦਾ ਰਹੇਂ ਤੂੰ ਜਬ ਲਗ ਜੀਵੇਂ ਓਹ ਭਾਣੇ ਦਾ ਸਾਈਂ ਵੇ ਅੜਿਆ। ਯਾਦ ਕਰੀਂ ਇੱਕ ਪਲ ਨ ਵਿਸਾਰੀਂ ਕਦੇ ਨ ਕੰਡ ਵਲਾਈਂ ਵੇ ਅੜਿਆ। ਫੇਰੂ ਹਾਸਲ ਥੀਆਂ ਲੋੜੇਂ ਤ ਮੂਲ ਨ ਕੱਢੇਂ ਆਹੀਂ ਵੇ ਅੜਿਆ ॥
[੨]ਫੇਰੂ ਜੀ ਦੇ ਟੁਰ ਆਉਣ ਮਗਰੋਂ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ) ਚੇਲੇ ਸੁਣਕੇ......।
[੩]ਚੰਚਲ।
[੪]ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਦਾ ਚੇਲਾ।
[੫]ਜਗਤਾ ਤੇ ਭਗਤਾ।

ਡੇਰਾ ਕਰਯੋ ਉਤਰਿਬੇ ਥਾਨ।
ਹੋਤਿ ਭਈ ਗੁਰ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਾਨ।
ਇਹ ਮਸੰਦ ਹੋਏ ਬਡ ਦੀਨ।
ਲਘੁ ਅਪਰਾਧ ਜਿਨਹੁੰ ਮੈਂ ਚੀਨ ॥੪੮॥
ਤਜਾਗ ਦਏ, ਬੰਧੇ ਨਹਿਂ ਮਾਰੇ[1]।
ਲਈ ਨ ਸੰਗਤਿ ਕਾਰ ਅਗਾਰੇ।
ਇਕ ਸਾਲ੍ਹੋ ਕੀ ਲਖਿ ਬਡਿਆਈ।
ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰ ਸੇਵ ਕਮਾਈ ॥੪੯॥
ਦੁਨੀਚੰਦ ਤਿਸ ਪੋਤਾ ਜਾਨਯੋ[2]।
ਹਤਯੋ ਨ ਸੋ, ਬੰਧਯੋਂ ਨਹਿਂ ਆਨਯੋਂ।
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਾਸ ਸਦਾਈ।
ਕਾਰ ਲੇਤਿ ਮਾਝੇ ਸਮੁਦਾਈ[*] ॥੫੦॥
ਨੰਦ ਚੰਦ ਸੰਘਰ ਮੈਂ ਜੋਧਾ।
ਲਰਯੋ ਰਿਪੁਨ ਸੋਂ ਧਰਿ ਧਰਿ ਕ੍ਰੋਧਾ।
ਰਾਖ ਨਿਕਟਿ ਸੋ ਨਾਂਹਿ ਨ ਮਾਰਾ।
ਤਉ ਤਿਸੁ ਭਾਵੀ ਪਕਰ ਸੰਘਾਰਾ[+] ॥੫੧॥
ਯੌਂ ਜਰ ਗਈ ਮਸੰਦਨ ਕੇਰੀ।
ਜਿਨਹੁੰ ਸਕੇਲੀ ਕਾਰ ਘਨੇਰੀ।
ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਪੰਕਤਿ ਦੁਖ ਦਾਨੀ[3]।
ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕੀਨੇ ਹਾਨੀ ॥੫੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਮਸੰਦਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੦॥

---

[1]ਨਾ ਬੰਨ੍ਹੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾਰੇ।
[2]ਭਾਈ ਸਾਲ੍ਹੋ ਦਾ ਪੋਤ੍ਰਾ ਦੁਨੀ ਚੰਦ।
[*]ਜਸਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹਾਥੀ ਵਾਲੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਇਹ ਮਾਝੇ ਦੀ ਇਕ ਸੈਨਾ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਸੀ, ਹਾਥੀ ਨਾਲ ਲੜਨੋਂ ਡਰਕੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਨੱਠਾ ਤਾਂ ਟੰਗ ਟੁੱਟ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਪੋਤੇ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਕੇ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਵਾਈ ਤੇ ਜੁੱਧਾਂ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ।
[+]ਨੰਦ ਚੰਦ ਗੁਰੂ ਸੈਨਾ ਦਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਸੀ, ਇਹ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਬੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਵਡਾ ਇਤਬਾਰੀ ਤੇ ਸਨਮਾਨਤ ਸੀ। ਨੰਦ ਚੰਦ ਡਰੋਲੀ ਦੇ ਮਸੰਦ ਉਮਰਾ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਬੇਮੁਖ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਗਲੇ ਅੰਸੂ ਵਿਚ ਹੈ।
[3]ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ।

੩੧. [ਨੰਦ ਚੰਦ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਲੈ ਕੇ ਨੱਸਿਆ]

੩੦<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩੨

ਦੋਹਰਾ: ਨੰਦ ਚੰਦ ਕੀ ਬਾਰਤਾ,
ਸੁਨੀਅਹਿ ਭਯੋ ਬਿਨਾਸ।
ਰਾਖੇ ਭੀ ਸੋ ਨਾ ਰਹੇ,
ਭਾਵੀ ਭਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼[1] ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਹੁਤੇ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧ ਸੁਜਾਨਾ।
ਲਿਖ੍ਯੋ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਿਜ ਪਾਨਾ।
ਪੂਰਨ ਕਰਿ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਆਏ।
ਇਕ ਤੌਂ ਦਰਸ਼ਨ ਚਾਉ ਬ੍ਰਿਧਾਏ ॥੨॥
ਦੁਤੀਏ ਅੱਖਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਰ ਕੇ।
ਲਿਖਵੈਹੈਂ ਢਿਗ ਬਿਨਤੀ ਕਰਿਕੇ।
ਨੰਦ ਚੰਦ ਕੋ ਮਿਲੇ ਸੁ ਆਇ।
ਨਿਜ ਕਾਰਜ ਕੋ ਦਯੋ ਸੁਨਾਇ ॥੩॥
'ਲਿਖ੍ਯੋ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹਮ ਆਛੇ।
ਦਸਖਤ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਇਸ ਮਹਿਂ ਬਾਂਛੇ।
ਹਮ ਤੇ ਕਹ੍ਯੋ ਜਾਇ ਕਿਮ ਨਾਂਹੀ।
ਤੁਮ ਕਹੀਅਹਿ ਰਹਤੈ ਨਿਤ ਪਾਹੀ' ॥੪॥
ਨੰਦ ਚੰਦ ਸੋ ਗ੍ਰੰਥ ਮੰਗਾਯੋ।
ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਤ ਦੇਖ ਬਿਰਮਾਯੋ।
ਆਪ ਰਖਨਿ ਕੋ ਇੱਛਾ ਠਾਨੀ।
ਸਾਧਨਿ ਸੰਗ ਭਨੀ ਪੁਨ ਬਾਨੀ ॥੫॥
'ਬੈਠਹੁ ਤੁਮ ਨਿਚਿੰਤ ਪੁਰਿ ਬਾਸੋ।
ਜਬਿ ਗੁਰ ਢਿਗ ਦੇਖਹੁਂ ਅਵਿਕਾਸ਼ੋ।
ਬਿਨੈ ਭਨਹੁਂ ਮੈਂ ਦਿਉਂ ਲਿਖਵਾਇ।
ਦੇਰ ਲਗਹਿ ਕਾਰਜ ਹੁਇ ਜਾਇ' ॥੬॥
ਇਮ ਸੁਨਿ ਸਾਧ ਗ੍ਰੰਥ ਤਿਸ ਦੀਨਿ।
-ਦਸਖਤ ਕਰਿਵੈ ਹੈ-, ਚਿਤ ਚੀਨ।
ਬੀਤ੍ਯੋ ਮਾਸ ਸਾਧ ਨਿਤ ਆਵੈ।
ਨਿਜ ਕਾਰਜ ਸਿਮਰਨਿ ਕਰਿਵਾਵੈ ॥੭॥
ਫੋਕੇ ਬਾਕ ਤਿਨਹੁਂ ਸੰਗ ਕਹੈ।

---

[1] ਜੋ ਮਸੰਦ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖੇ ਪਰ ਤਾਂ ਬੀ ਨਾ ਬਚੇ ਰਹੇ ਭਾਵੀ ਐਸੀ ਹੋਈ।

'ਨਹਿਂ ਅਵਕਾਸ਼ ਮੋਹਿ ਕੌ ਲਹੈ।
ਧਰਹੁ ਧੀਰ ਮੈਂ ਦਿਉਂ ਲਿਖਵਾਇ।
ਜਬਹਿ ਬਿਲੋਕਹੁਂ ਦਜਾਲ ਸੁਭਾਇ ॥੮॥
ਦਿਨ ਦੁਇ ਚਾਰ ਦੇਖੀਐ ਔਰ।
ਲਿਖੈਂ ਬਚਨ ਸੋਢੀ ਸਿਰ ਮੌਰ।'
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸਾਧ ਗਏ ਨਿਜ ਡੇਰੇ।
ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਬਿਤਾਇਗੇ ਫੇਰੇ ॥੯॥
ਆਲਾ ਟਾਲਾ ਕਰਿ ਪੁਨ ਮੋਰੇ।
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਿਨ ਬਿਤੇ ਨ ਥੋਰੇ।
ਆਵਤਿ ਜਾਤੇ ਖਸ਼ਟ ਮਹੀਨੇ।
ਕਰੇ ਬਿਤਾਵਨਿ ਗ੍ਰੰਥ ਨ ਦੀਨੇ ॥੧੦॥
ਆਜ ਕਾਲ ਕੋ ਦੇਤਿ ਬਤਾਈ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੇ ਨਹਿਂ ਸਹੀ ਪਵਾਈ।
-ਰਾਖੋਂ ਗ੍ਰੰਥ ਪਾਸ ਮੈਂ ਅਪਨੇ।
ਸਾਧਨ ਕੌ ਨਹਿਂ ਦੇਵਹੁਂ ਸੁਪਨੇ ॥੧੧॥
ਆਛੀ ਲਿਖਤ ਘਾਟ ਬਢ ਨਾਂਹੀ।
ਲਿਖ੍ਯੋ ਨ ਜਾਇ ਅਪਰ ਕੈ ਪਾਹੀ-।
ਪੁਨ ਇਕ ਦਿਵਸ ਸਾਧ ਚਲਿ ਗਏ।
ਕੁਛ ਕਠੋਰ ਬਚ ਬੋਲਤਿ ਗਏ ॥੧੨॥
ਸੁਨਿ ਕੈ ਕਹ੍ਯੋ 'ਔਰ ਲਿਖਿ ਲੀਜੈ।
ਲਾਗਤਿ ਮੈਂ ਦੇਵਹੁਂ ਕਹਿ ਦੀਜੈ।
ਲਿਖਿ ਆਨੋ ਤਿਸ ਪਰ ਗੁਰ ਦਸਖਤ।
ਮੈਂ ਕਰਵਾਇ ਦੇਉਂ ਭਰਿ ਹਰਖਤਿ* ॥੧੩॥
ਲੇ ਕਰਿ ਜਾਹੁ ਆਪਨੇ ਡੇਰੇ[੧]।
ਰਹਿਬੋ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਇਸ ਬੇਰੇ।
ਨਹਿਂ ਮਾਨਹੁਂ ਮੈਂ ਦੇਉਂ ਕਢਾਇ।
ਨਤੁ ਲੇ ਜਾਹੁ ਜੁ ਦਰਬ ਦਿਵਾਇ[੨]' ॥੧੪॥
ਸਾਧੁ ਗ਼ਰੀਬ ਸੁਨਤਿ ਦੁਖ ਪਾਯੋ।
ਰਿਸੇ ਬਹੁਤ ਪਰ ਬਸ ਨ ਬਸਾਯੋ।

---

*ਪਾ:-ਬਿਨ ਹਰਕਤ।
[੧](ਉਹ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਦੂਸਰਾ ਲਿਖਵਾਕੇ ਲਿਆਓਗੇ) ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਲੈ ਜਾਣਾ।
[੨]ਨਹੀਂ ਤਾਂ (ਇਸ ਦਾ) ਜੋ ਮੁੱਲ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਓ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਹਿਬ ਚਢੇ ਅਖੇਰ।
ਕਰੀ ਪੁਕਾਰ ਹੋਇ ਤਬਿ ਨੇਰ ॥੧੫॥
ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੇਵਕ ਤਬਹਿ ਪਠਾਯੋ[1]।
ਸੁਨਿ ਕੈ ਸਭਿ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੋ[2] ਆਯੋ।
'ਨੰਦ ਚੰਦ ਢਿਗ ਗ੍ਰੰਥ ਬਤਾਵੈਂ।
ਬਲ ਤੇ ਦੇਤਿ ਨਹੀਂ, ਡਰਪਾਵੈਂ[3]' ॥੧੬॥
ਤਬਿ ਗੁਰ ਇਕ ਨਰ ਸੰਗ ਪਠਾਯੋ।
'ਦੇਹੁ ਦਿਵਾਇ ਪ੍ਰਭੁ ਫੁਰਮਾਯੋ।'
ਨੰਦਚੰਦ ਕੇ ਨਿਕਟ ਗਏ ਹੈਂ।
'ਦੇਹੁ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰੁ ਕਹਤਿ ਭਏ ਹੈਂ' ॥੧੭॥
ਸੁਨਿ ਕੈ ਕਹ੍ਯੋ 'ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਰਾਖੌਂ।
ਆਗੇ ਹੀ ਦੇਨੋਂ ਅਭਿਲਾਖੋਂ।
ਕਹੁ ਤੂੰ ਜਾਇ ਹੁਕਮ ਤੁਮ ਪਾਇ।
ਦਿਯੋ ਉਤਾਇਲ ਰਖ੍ਯੋ ਨ ਕਾਇ' ॥੧੮॥
ਗੁਰ ਸੇਵਕ ਸੋਂ ਕਹਿ ਇਮ ਬਾਤਾ।
ਸਾਧਨ ਸਾਥ ਭਨ੍ਯੋਂ ਇਸ ਭਾਂਤਾ।
'ਕ੍ਯੋਂ ਡਹਕਤਿ ਤੁਮ ਫਿਰਹੁ ਘਨੇਰੇ।
ਆਇ ਪ੍ਰਾਤਿ ਲੈ ਗਮਨਹੁਂ ਡੇਰੇ' ॥੧੯॥
ਸੋ ਬਾਸੁਰ ਇਮ ਟਾਰਨ ਕੀਨਾ।
ਗਏ ਸਾਧ ਤਿਨ ਕੋ ਡਰ ਦੀਨਾ।
'ਭਲਾ ਚਹਹੁ ਪੁਰਿ ਤ੍ਯਾਗ ਸਿਧਾਰਹੁ।
ਜੇ ਅਬਿ ਕੇ ਗੁਰ ਪਾਸ ਪੁਕਾਰਹੁ ॥੨੦॥
ਕੈਦ ਪਰਹੁਗੇ ਛੁਟਹੁ ਨਾਂਹੀ।
ਕਸ਼ਟ ਸਹਹੁ ਕਾਰਾਗ੍ਰਿਹ ਮਾਹੀ।'
ਇੱਤ੍ਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਤਾੜਨ ਕਰੇ।
ਦੇਤਿ ਧਕੇਲਾ ਵਹਿਰ ਨਿਕਰੇ ॥੨੧॥
ਗਾਰਿ ਨਿਕਾਰਿਤ ਬਹੁ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰੇ।
'ਕਰਹੁ ਪੁਕਾਰਤ ਹੋਵਹਿ ਮਾਰੇ।'
ਦੁਖੀ ਭਏ ਬਹੁ ਛਪਿ ਛਪਿ ਰਹੇ।

---

[1](ਪੁਕਾਰ ਸੁਣਕੇ ਸਾਧਾਂ ਵਲ) ਦਾਸ ਘੱਲਿਆ (ਕਿ ਕੀਹ ਬਾਤ ਹੈ)?
[2]ਉਹ ਦਾਸ।
[3]ਡਰਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਉਲਟਾ)।

ਨਿਜ ਦੁਖ ਕਿਸਹੂੰ ਪਾਸ ਨ ਕਹੇ ॥੨੨॥
ਬਿਤਯੋ ਮਾਸ ਗੁਰ ਭੇ ਅਸਵਾਰ।
ਪਹੁੰਚੇ ਊਚੇ ਕਰਤਿ ਪੁਕਾਰ।
'ਨੰਦ ਚੰਦ ਕੁਛ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਮਾਨਯੋ।
ਫੇਰਯੋ ਹੁਕਮ ਜੁ ਆਪ ਬਖਾਨਯੋਂ ॥੨੩॥
ਕਰਤਿ ਟਾਰ ਸੋ ਗ੍ਰੰਥ ਨ ਦੇਤਿ।
ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਹਮੇ ਸੁ ਰਾਖਨਿ ਹੇਤੁ[1]।
ਹੇ ਪ੍ਰਭੁ ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਇਮ ਜਾਪੇ[2]।
ਲੇਹੁ ਮੰਗਾਇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਹੁ ਆਪੇ[*] ॥੨੪॥
ਗਾਰਿ ਨਿਕਾਰਤਿ ਮਾਰਨ ਤਯਾਰਾ।
ਗ੍ਰਿਹ ਅਪਨੇ ਤਿਨ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਭਾਰਾ।'
ਸੁਨਿ ਪੁਕਾਰ ਸਾਧਨਿ ਕੀ ਫੇਰ।
ਜਾਨਿ ਦੁਸ਼ਟ ਮਨ ਕੁਪੇ ਘਨੇਰ ॥੨੫॥
ਦ੍ਵੈ ਸਿੰਘਨ ਕੌ ਭਾਖਿ ਪਠਾਯੋ।
'-ਸਮੈਂ ਬਿਨਾਸ਼ ਕਿਧੌਂ ਤੁਵ ਆਯੋ।
ਜਬਰੀ ਕਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਇਨ ਛੀਨਾ।
ਬਹੁਰ ਹੁਕਮ ਕੋ ਮੇਟਨਿ ਕੀਨਾ ॥੨੬॥
ਦਿਨ ਖੋਟੇ ਕੈ ਦਿਏ ਦਿਖਾਈ।
ਚਹੈਂ ਮਸੰਦਨ ਕੀ ਬਡਿਆਈ-।
ਜੇ ਨਹਿਂ ਦੇਹਿ ਕਹੈ ਇਸ ਬੇਰਾ।
ਲੂਟ ਲੀਜੀਐ ਮੂਰਖ ਡੇਰਾ' ॥੨੭॥
ਇਮ ਕਹਿ ਨਾਥ ਅਖੇਰ ਸਿਧਾਰੇ।
ਕਾਨਨ ਬਿਚਰੇ ਕੋਲ ਪ੍ਰਹਾਰੇ[3]।
ਸਿੰਘ ਸਾਧ ਪਹੁੰਚੇ ਤਬਿ ਆਏ।
ਬੈਠਯੋ ਨੰਦਚੰਦ ਜਿਹ ਠਾਏ ॥੨੮॥
ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਹੁਕਮ ਉਚਾਰਨ ਕੀਨਾ।
'ਇਨ ਕੋ ਗ੍ਰੰਥ ਕਯੋਂ ਨ ਤੈਂ ਦੀਨਾ?
ਅਪਨੋ ਭਲੋ ਚਹਿਤਿ ਕੈ ਨਾਂਹੀ।

---

[1]ਉਹ (ਗ੍ਰੰਥ ਆਪਣੇ ਪਾਸ) ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਡਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
[2]ਭਾਵ ਇਹ ਗਲ ਇਉਂ ਚੰਗੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ।
[*]ਪ:-ਦੇਹੁਸ ਜੇ, ਮੰਗਵਾ ਦਿਹੁ ਆਪੇ।
[3]ਸੂਰ ਮਾਰੇ।

ਮਿਲ੍ਯੋ ਕਿ ਚਹੈਂ ਮਸੰਦਨਿ ਮਾਂਹੀ ॥੨੯॥
ਅਬਿ ਲੌ ਰਾਖੀ ਤੋਹਿ ਬਡਾਈ।
ਨਤੁ ਡੇਰਾ ਤੂਰਨ ਲੁਟ ਜਾਈ।
ਦੇਹੁ ਗ੍ਰੰਥ ਨਿਜ ਰੱਛਾ ਕਰੀਅਹਿ।
ਕ੍ਯੋਂ ਨਾਹਕ ਨਿਜ ਕਾਜ ਬਿਗਰੀਅਹਿ' ॥੩੦॥
ਗਰਬਤਿ ਬੋਲ੍ਯੋ 'ਗ੍ਰੰਥ ਨ ਦੈਹੌਂ।
ਗੁਰ ਬਨਾਇਬੇ ਸਮਰਥ ਮੈਂ ਹੌਂ।
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਕੋ ਬੰਸ।
ਜਿਸ ਢਿਗੁ ਬੈਸੌਂ ਕਰੌਂ ਪ੍ਰਸੰਸ[1] ॥੩੧॥
ਬ੍ਰਿੰਦ ਸੰਗਤਾਂ ਤਹਾਂ ਬੁਲਾਵੌਂ।
ਦਰਬ ਅਕੋਰਨ ਦੇ ਪੁਜਵਾਵੌਂ।'
ਸੁਨਿ ਦ੍ਵੈ ਸਿੰਘਨ ਤਬੈ ਬਖਾਨਾ।
'ਦਿਹੁ ਆਵਨਿ ਤਬਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨਾ ॥੩੨॥
ਬੀਤੀ ਸੰਗ ਮਸੰਦਨ ਜੈਸੇ।
ਹੁਇ ਹੈ ਤੋਹਿ ਸਾਥ ਭੀ ਤੈਸੇ।
ਹੁਕਮ ਹਟਾਇ ਗਰਬ ਤੇ ਕਹੈਂ।
-ਗੁਰੂ ਬਨਾਵਨਿ ਮਮ ਕਰ ਅਹੈ-' ॥੩੩॥
ਇਮ ਕਹਿ ਸਿਖ ਗਮਨੇ ਨਿਜ ਡੇਰੇ।
ਪਾਛੇ ਉਪਜ੍ਯੋ ਤ੍ਰਾਸ ਘਨੇਰੇ।
-ਮਮ ਦੁਰਬਾਕ ਭਨੇ ਜਬਿ ਸੁਨਿ ਹੈਂ।
ਤਜਹਿਂ ਨ, ਗਹਿ ਬੰਧਹਿਂ ਸਿਖ ਹਨਿ ਹੈਂ ॥੩੪॥
ਜ਼ੀਨ ਪਵਾਇ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਚਲਿ ਪਰ੍ਯੋ।
ਗ੍ਰੰਥ ਦਾਸ ਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਧਰ੍ਯੋ।
ਅਪਰ ਵਸਤੁ ਕੁਛ ਭਟ ਨਿਜ ਲੈ ਕੈ।
ਸਤੁਦ੍ਰਵ ਤਰ੍ਯੋ ਤਰੀ ਪਰ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ॥੩੫॥
ਗਯੋ ਭਾਜ ਕਰਿ ਪੁਰਿ ਕਰਤਾਰਾ।
ਬਨ ਤੇ ਆਏ ਪ੍ਰਭੁ ਉਦਾਰਾ।
'ਭਯੋ ਪਲਾਇਨ' ਸੁਨਿ ਸੁਧ ਸਾਰੀ।
ਸ੍ਰਾਪ ਹੇਤੁ ਗੁਰ ਗਿਰਾ ਉਚਾਰੀ ॥੩੬॥
'ਹਤੇ ਮਸੰਦਨਿ ਜਿਮ ਲਖਿ ਭਾਜਾ[2]।

---

[1]ਉਸਤਤੀ ਕਰਾਂਗਾ।
[2]ਜਿਵੇਂ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ (ਇਹ) ਦੇਖਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮ੍ਰਿਤੁ ਕੇ ਡਰ ਤੇ ਕੀਨਿ ਕੁਕਾਜਾ।
ਅਬਿ ਜਹਿਂ ਜੈ ਹੈ ਮ੍ਰਿਤੁ ਤਿਸ ਆਗੇ।
ਤਜਹਿ ਪ੍ਰਾਣ ਕਿਮ ਬਾਚਹਿ ਭਾਗੇ ॥੩੭॥
ਤਿਸੀ ਗ੍ਰੰਥ ਕਹੁ ਪਢਹਿ ਨ ਕੋਈ।
ਗ੍ਰਾਮ ਡਰੋਲੀ ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਸੋਈ*।'
ਇਮ ਕਲਗੀਧਰ ਸ੍ਰਾਪ ਉਚਾਰਾ।
'ਡੇਰਾ ਤਿਹ ਲੁਟਾਇ ਦਿਹੁ ਸਾਰਾ+' ॥੩੮॥
ਉਤ ਜਬਿ ਨੰਦ ਚੰਦ ਚਲਿ ਗਯੋ।
ਨਰ ਪਠਿ ਧੀਰਮੱਲ ਪਹਿ ਦਯੋ।
ਸੁਧਿ ਕਰਿ[1] ਮਿਲਯੋ ਹੰਕਾਰਤਿ ਕਹੈ।
'ਲਾਖਹੁਂ ਸੰਗਤਿ ਮਮ ਬਸਿ ਅਹੈ ॥੩੯॥
ਕਰਿ ਗੁਰ ਤੁਝ ਕੌ ਧਨ ਅਰਪਾਵੌਂ।
ਸਭਿ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਸਿਖ ਆਨਿ ਝੁਕਾਵੌਂ।
ਜਾਮੇ ਕੀ ਅਸਤੀਨ[2] ਜਿ ਝਾਰੌਂ।
ਤਤਛਿਨ ਤਿਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਿਕਾਰੌਂ' ॥੪੦॥
ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਨੰਮ੍ਰੀ ਹੋਇ।
ਰਹਯੋ ਨਿਸਾ ਕਰਿ ਡੇਰਾ ਸੋਇ।
ਧੀਰਮੱਲ ਨਿਕਟੀ ਰਹਿਂ ਕੇਈ।
ਸਿੱਖ ਮਸੰਦ ਮੁਸਾਹਿਬ ਸੇਈ ॥੪੧॥
ਤਿਨਹੁਂ ਚਿੰਤ ਕਰਿ ਮਸਲਤ ਠਾਨੀ।
'ਬੁੱਧਿ ਸੁਰਤਾ ਇਸੇ ਮਹਾਨੀ।
ਨਹਿਂ ਦਿਹੁ ਰਹਿਬੇ ਕਰਹੁ ਨਿਕਾਸਨ।
ਕੈ ਰਚਿ ਛਲ ਕੋ ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਨਾਸ਼ਨ' ॥੪੨॥
ਧੀਰਮੱਲ ਕੇ ਨਿਕਟ ਸਿਧਾਰੇ।
ਅਨਿਕ ਸਿਆਨਪ ਸਹਤਿ ਉਚਾਰੇ।
'ਤੁਮ ਰਿਪੁ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ।
ਤਿਨ ਕੇ ਢਿਗ ਇਹ ਬਡੋ ਮੁਸਾਹਿਬ ॥੪੩॥

---

*ਇਹ ਬੀੜ ਹੁਣ ਤੱਕ ਡਰੋਲੀ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਦੱਸੀਦੀ ਹੈ।

+ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਨਸਾਫ ਕਿਸ ਕਮਾਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਸੈਨਾਪਤ ਦਾ ਅੰਨਜਾਯ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੇ ਅਪ੍ਰਾਧ ਕਰਨੇ ਪਰ ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਉਹੀ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ।

[1]ਖਬਰ ਦੇ ਕਰ।

[2]ਜਾਮੇ ਦੀ ਬਾਂਹ।

ਰਚਜੋ ਕਪਟ ਆਯੋ ਚਲਿ ਡੇਰੇ।
ਕਰਹਿ ਬਿਨਾਸ਼ਨ[1] ਰਹਿ ਤੁਮ ਨੇਰੇ।
ਕੈ ਕਰਤਾਰਪੁਰਾ ਲੈ ਛੀਨ।
ਬੈਠਹਿ ਨਿਕਟ ਭੇਤ ਲੇ ਚੀਨ ॥੪੪॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹਤਨ ਮਹਿਂ ਦੀਰਘ ਗਾਢੋ।
ਰਹਹਿ ਨ ਕੋ ਇਸ ਸਨਮੁਖ ਠਾਂਢੋ।
ਜੇਕਰਿ ਚਹੈਂ[2] ਆਪਨੋ ਨੀਕਾ।
ਇਸ ਕੇ ਹਤੇ ਹੋਤਿ ਹਿਤ ਜੀ ਕਾ[3] ॥੪੫॥
ਆਇ ਅਚਾਨਕ ਬਸਿ ਮਹਿਂ ਪਰਜੋ।
'ਜਿਸ ਕੋ ਚਹਤਿ ਪ੍ਰਾਨ ਪਰਹਰਜੋ।
ਕਾਜ ਬਿਗਾਰੇ ਅਨਿਕ ਤੁਹਾਰੇ।
ਲਿਹੁ ਪਲਟਾ ਅਬਿ ਇਸ ਕੋ ਮਾਰੇ' ॥੪੬॥
ਸੁਨਿ ਕੈ ਧੀਰਮੱਲ ਤਬਿ ਕਹਜੋ।
'ਕਿਮ ਇਸ ਹਤਹਿਂ ਬੀਰ ਬਡ ਲਹਜੋ।
ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਜੁਤਿ ਸਨਮੁੱਖ ਜਬਿ ਹੋਵੈ।
ਹਤਹਿ ਅਨਿਕ, ਕੋ ਸਮੁਖ ਖਰੋਵੈ?' ॥੪੭॥
ਪੁਨ ਸਭਿਹਿਨਿ ਮਾਰਨ ਬਿਧਿ ਕਹੀ।
'ਕਰਹਿਂ ਸੰਘਾਰਨ ਜਾਨਹਿਂ ਨਹੀਂ।
ਭਈ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਨਿਕਟ ਜਬਿ ਐਹੈ।
ਦੇਹਿਂ ਤੁਪਕ ਇਕ ਬੀਰ ਛਪੈ ਹੈਂ ॥੪੮॥
ਤਾਕ ਰਿਦੇ ਮਹਿਂ ਮਾਰਹਿ ਗੋਰੀ।
ਗਿਰਹਿ ਮਰਹਿ ਤਤਛਿਨ ਉਰ ਫੋਰੀ।'
ਇਮ ਸਲਾਹ ਕਰਿ ਸੁਪਤੇ ਰਾਤੀ।
ਆਯੋ ਮੰਦ ਜਬੈ ਹੁਇ ਪ੍ਰਾਤੀ ॥੪੯॥
ਖਰਜੋ ਕਰਜੋ[4] ਤਿਨ ਤੂਰਨ ਮਾਰੀ।
ਲਗੀ ਜਾਂਘ ਹਡ ਟੂਟਜੋ ਭਾਰੀ।
ਇਤ ਉਤ ਹੇਰਤਿ ਖੜਗ ਨਿਕਾਸਜੋ।
-ਕਿਸ ਨੇ ਔਚਕ ਮੋਹਿ ਬਿਨਾਸਜੋ? ॥੫੦॥

---

[1]ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਸ਼ ਕਰੇਗਾ।
[2]ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ।
[3](ਆਪ ਦੇ) ਜੀ ਦਾ ਭਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
[4]ਜੋ ਖੜਾ ਕੀਤਾ (ਸੂਰਮਾ ਸੀ)।

ਦੋਨਹੁਂ ਦਿਸ਼ਿ ਕਪਾਟ ਭਿਰਵਾਏ।
ਦੇਖਿ ਰਹ੍ਯੋ ਨਹਿਂ ਨਿਕਸਨ ਪਾਏ[1]।
ਖਰੋ, ਨਿਕਟ ਕੋ ਜਾਇ ਨ ਸਕਹੀ।
-ਕਿਮ ਸੰਘਾਰਹਿਂ, ਘਾਤ ਨ ਤਕਈ[2]- ॥੫੧॥
ਛਾਤ ਉਖੇਰਿ ਛੇਕ ਕਰਿ ਹੇਰਾ।
ਖਰੋ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਬੀਰ ਬਡੇਰਾ।
ਜਥਾ ਕੇਹਰੀ ਪਿੰਜਰੇ ਡਾਰ੍ਯੋ।
ਹਤਿ ਗੋਰੀ ਬਹੁ ਫੇਰ ਸੰਘਾਰ੍ਯੋ ॥੫੨॥
ਖੈਂਚਿ ਪੌਰ ਤੇ ਵਹਿਰ ਗਿਰਾਯੋ।
ਭਟ ਸੰਗੀ ਤਤਕਾਲ ਉਠਾਯੋ।
ਕਾਲੈ ਸੰਙ੍ਹਾ[3] ਫੂਕ੍ਯੋ ਜਾਇ।
ਮ੍ਰਿਤਕ ਭਯੋ ਇਮ ਧਰਮ ਗਵਾਇ ॥੫੩॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁੱਤੇ 'ਨੰਦਚੰਦ ਹਤਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਇਕ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੧॥

---

[1](ਧੀਰਮਲ ਨੇ) ਭਿੜਵਾ ਦਿੱਤੇ ਤਖਤੇ, (ਨੰਦ ਚੰਦ ਨਿਕਲਨ ਲਈ ਰਾਹ) ਦੇਖ ਰਹਿਆ ਪਰ ਨਿਕਲ ਨਾ ਸਕਿਆ।
[2](ਧੀਰਮਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ) ਕਿਵੇਂ ਮਾਰੀਏ (ਕੋਈ) ਨਹੀਂ ਦਾਉ ਸੁੱਝਦਾ।
[3]ਨਾਮ ਪਿੰਡ ਦਾ।

੩੨. [ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਮਸੰਦ। ਬਜਰੂੜ ਨੂੰ ਦੰਡ]

੩੧<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩੩

ਦੋਹਰਾ: ਅਪਰ ਮਸੰਦਨਿ ਕੀ ਕਥਾ, ਕਹੌਂ ਕਹਾਂ ਲਗਿ ਸ਼ੇਸ਼[1]।
ਕੋ ਮਾਰਤਿ ਹੀ ਮਰਿ ਗਏ, ਜੇ ਅਘ ਕਰਤਿ ਵਿਸੇਸ਼ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਕੇਤਿਕ ਛੁਟੇ ਸਜ਼ਾਇਨਿ ਪਾਇ।
ਹ੍ਵੈ ਤਸਕਰ ਕੋ[2] ਗਏ ਪਲਾਇ।
ਬਨਿ ਬਨਿ ਦੀਨ ਜੁ ਬਿਨੈ ਬਖਾਨੀ।
ਸੋ ਛੁਟਵਾਇ ਦੀਨਿ ਗੁਨ ਖਾਨੀ ॥੨॥
ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਪਸਰੇ ਸਿੰਘ ਭੁਜੰਗੀ[3]।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੇਸ਼ ਕਛ ਸੰਗ ਨਿਸੰਗੀ।
ਪੁਰਿ ਗ੍ਰਾਮਨ ਤੇ ਗਹੇ ਮਸੰਦ।
ਕਰੇ ਕੈਦ ਕੋ ਪ੍ਰਾਣ ਨਿਕੰਦਿ ॥੩॥
ਦੇਸ਼ਨ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੌ ਆਵਹਿਂ।
ਹਿੰਦੁਨਿ ਤੁਰਕਨ ਤੇਜ ਦਿਖਾਵਹਿਂ[4]।
ਕਾਰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਨਿਜ ਨਿਜ ਪਾਸ।
ਰਾਖਹਿਂ ਸਗਰੇ ਸਾਂਭਿ ਅਵਾਸ ॥੪॥
ਜਬਿ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਸੋ ਚਲਿ ਆਵੈਂ।
ਸਕਲ ਅਕੋਰ ਹਜ਼ੂਰ ਚਢਾਵੈਂ।
ਛੁਟੀ ਮਸੰਦਨ ਤੇ ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ।
ਬਿਦਤੀ ਅਜਬ ਰੀਤਿ ਕੀ ਰੰਗਤ ॥੫॥
ਇਕ ਦਿਨ ਊਚੇ ਥਲ ਗੁਰ ਥਿਰੇ।
ਦੂਰ ਸਊਰ ਬਿਲੋਕਨਿ ਕਰੇ।
ਪ੍ਰਥਮ ਸਮੁਖ ਕੌ ਆਵਹਿਂ ਤੁਰੇ।
ਨਿਕਟ ਆਇ ਸਲਿਤਾ ਦਿਸ਼ਿ ਮੁਰੇ[5] ॥੬॥
ਪਿਖਿ ਨਰ ਕੋ ਤਬਿ ਤੁਰਤ ਪਠਾਯੋ।
'ਇਨ ਕੌ ਬੂਝਹੁ, ਕੋ ਕਿਤ ਆਯੋ?'
ਪੂਛੇ ਧਾਇ ਜਾਇ ਨਰ ਸੇਈ।
'ਹਮ ਬਰਾੜ ਹੈਂ' ਭਾਖੈਂ ਤੇਈ ॥੭॥

---

[1]ਬਾਕੀ।
[2]ਕੋਈ।
[3]ਸੂਰਮੇ।
[4]ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ ਦੱਸਦੇ ਹਨ (ਸਿੰਘ)।
[5](ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ) ਨੇੜੇ ਆਕੇ (ਫਿਰ) ਨਦੀ ਵਲ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਏ।

ਜਬਿ ਗੁਰ ਸੰਗ ਬਤਾਯਹੁ ਆਏ[1]।
ਤਬਿ ਕੇਤਿਕ ਨਰ ਪਠੇ ਧਵਾਏ।
'ਆਨਹੁਂ ਮੋਰਿ, ਜਾਨਿ ਨਹਿਂ ਦੀਜੈ।
ਕਿਤ ਤੇ ਕੌਨ ਅਹੈਂ? ਪਰਖੀਜੈ' ॥੮॥
ਧਾਇ ਜਾਇ, ਸਮੁਦਾਇ ਸੁ ਲਜਾਏ।
ਕਰੇ ਖਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਅਗਵਾਏ।
ਉਤਰਿ ਤੁਰੰਗਮ ਧਰੀ ਉਪਾਇਨ।
ਪਰਸੇ ਅਰਬਿੰਦਨਿ ਸਮ ਪਾਇਨ ॥੯॥
[2]ਬੂਝੇ 'ਪ੍ਰਥਮ, ਕਹੌ ਕਿਮ ਆਏ।
ਭੋ ਬਹਿਲੋ ਕੇ! ਕੂਰ ਅਲਾਏ[6]।'
ਸੁਨਿ ਗੁਰਦਾਸ ਸਾਚ ਤਬਿ ਕਹਜੋ।
'ਹਮ ਪ੍ਰਭੁ ਇਤ ਉਤ[3] ਇਮ ਡਰ ਲਹਜੋ ॥੧੦॥
ਜਬਿ ਮਸੰਦ ਮਾਰੇ ਤੁਮ ਮਹਾਂ[4]।
ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਕੁਇਰ ਢਿਗ ਰਹਾ।
ਜਿਤੇ ਲੋਕ ਪਾਛੇ ਤਹਿਂ ਥਿਰੇ।
ਸਗਰੇ ਬੈਰ ਮੋਹਿ ਸੰਗ ਕਰੇ ॥੧੧॥
[5]-ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਇਤ ਇਹੁ ਲਜਾਯੋ।
ਮਸਲਤ ਕਰਿ ਹਮ ਕੋ ਮਰਿਵਾਯੋ-।
ਰਹੇ ਪੰਜਾਬ ਕੁਇਰ ਸਿਖਰਾਵਤਿ।
-ਦਰਬ ਬ੍ਰਿੰਦ ਕੋ ਸਦਾ ਚੁਰਾਵਤਿ- ॥੧੨॥
ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਤਿਨ[6] ਨਾਹਿਨ ਮਾਨੀ।
ਅਬਿ ਮੇਰੇ ਪਰ ਕੁਛਕ ਰਿਸਾਨੀ।
ਗਹਿਬੇ ਹੇਤੁ ਤਕਾਵਤਿ ਰਹੀ।
ਹੋਇ ਨਿਸੰਗ ਗਹਾਯੋ ਨਹੀਂ ॥੧੩॥
ਮੁਝ ਸੁਧਿ ਭਈ ਰਾਤਿ ਕੋ ਜਬੈ।
ਪੰਜ ਰਜਤਪਣ ਧਰਿ ਦਰ ਤਬੈ।

---

[1](ਉਸ ਨਰ ਨੇ) ਆਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ।
[2]ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ (ਜਦ ਅਸਾਂ ਪੁੱਛ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੌਣ ਹੋ ਤੇ) ਕਹੋ ਕਿਵੇਂ ਆਏ ਹੋ, ਹੇ ਬਹਿਲੋ ਕੇ (ਗੁਰਦਾਸ) ਤੂੰ ਝੂਠ (ਕਿਉਂ) ਕਿਹਾ ਸੀ, ਕਿ (ਅਸੀਂ ਬਰਾੜ ਹਾਂ)।
[3]ਇਤ ਇਧਰੋਂ ਭਾਵ ਆਪ ਵਲੋਂ ਤੇ ਉਤ ਭਾਵ ਪੰਜਾਬ ਕੁਇਰ ਵੱਲੋਂ।
[4]ਬਹੁਤੇ।
[5]ਇਹ ਵਿਚਾਰਕੇ ਕਿ।
[6]ਭਾਵ ਪੰਜਾਬ ਕੌਰ ਨੇ।

ਮਸਤਕ ਟੇਕਿ ਤੁਰਤ ਚਢਿ ਆਯੋ।
ਰਹਨਿ ਆਪ ਕੇ ਨਿਕਟ ਤਕਾਯੋ ॥੧੪॥
ਆਇ ਸਮੀਪ ਸੁਨੀ ਸੁਧਿ ਇਹਾਂ।
-ਬੀਤਹਿ ਮਾਰ ਮਸੰਦਨ ਮਹਾਂ-।
ਪ੍ਰਥਮੇ ਰਾਮਰਾਇ ਕੇ ਪਾਸੇ।
ਤੁਮ ਸਮਤਾ ਕੇ ਬਾਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ[1] ॥੧੫॥
-ਹਤਹਿ ਤੀਰ ਤਾਰਾ ਮਮ ਭਾਈ-।
ਮਿਲਿ ਜਮਨਾ ਤੁਮ ਬਾਤ ਚਲਾਈ[2]।
ਸੋ ਸਿਮਰਨ ਕਰਿ ਡਰ ਉਰ ਧਾਰਾ।
ਬਿਨਾ ਮਿਲੇ ਚਹੁਂ ਕਰਹੁਂ ਸਿਧਾਰਾ[3] ॥੧੬॥
ਆਪ ਹਕਾਰਿ ਦਰਸ ਕੋ ਦੀਨਾ।
ਹੇ ਪ੍ਰਭੁ ਇਤ ਉਤ ਇਉਂ ਡਰ ਕੀਨਾ।'
ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਮੁਸਕਾਵਿਤ ਬਚ ਕਹਾ।
'ਤੋਹਿ ਬਡੋ ਹੋਯੋ ਸਿਖ ਮਹਾਂ ॥੧੭॥
ਭਾਈ ਪਦ ਬਹਿਲੋ ਲਿਯ ਗੁਰ ਤੇ।
ਇਸ ਘਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਤੁਮ ਧੁਰ ਤੇ।'
ਰੋਜ ਰਜਤਪਣ ਕੀਨੋ ਦੋਇ।
ਰਾਖਿ ਲਿਯੋ ਅਪਨੇ ਢਿਗ ਸੋਇ ॥੧੮॥
ਦਿਵਸ ਆਗਲੇ ਸੰਗਤਿ ਆਈ।
ਨਮੋ ਕੀਨਿ ਸੁਧਿ ਬੈਠਿ ਬਤਾਈ।
'ਪਾਰ ਗ੍ਰਾਮ ਬਜਰੂੜ ਮਹਾਨਾ[4]।
ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗ ਬੈਰ ਤਿਨ ਠਾਨਾ ॥੧੯॥
ਆਵਤਿ ਪਿਖਿ ਸੰਗਤਿ ਸਮੁਦਾਏ।
ਸਰਿਤਾ ਨਿਕਟ ਧਾਇ ਅਗਵਾਏ।
ਲੂਟਜੋ ਮਾਰਗ ਕਰਿ ਬਲ ਭਾਰਾ।
ਛੀਨ ਵਸਤੁ ਕੇਤਿਕ ਕੌ ਮਾਰਾ ॥੨੦॥
ਦੇਤਿ ਰਹੇ ਬਹੁ ਗੁਰੂ ਦੁਹਾਈ।
ਨਹਿਂ ਮਾਨਹਿਂ ਕੀਨੀ ਜੜ੍ਹਤਾਈ।'

---

[1]ਆਪ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਇਹ ਵਾਕ ਕਹੇ ਸਨ:-।
[2]ਜਦੋਂ ਜਮਨਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਸੀ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਉਹ ਗਲ ਆਖੀ ਸੀ।
[3]ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਚਲਿਆ ਜਾਵਾਂ।
[4]ਦਰਿਆਓਂ ਪਰ ਬਜਰੂੜ ਗ੍ਰਾਮ ਵੱਡਾ ਜੋ ਹੈ।

ਸੁਨਿ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਕੋਪ ਬਿਸਾਲਾ।
'ਤਿਨ ਲੋਕਨ ਕੇ ਭੇ ਜਨੁ ਕਾਲਾ[੧]' ॥੨੧॥
ਇਕ ਦੁਇ ਦਿਨ ਅੰਤਰ ਕੋ ਪਾਇ।
ਗੁਰੂ ਅਰੂਢਨ ਕੋ ਫ਼ੁਰਮਾਇ।
ਬਾਜ ਉਠਯੋ ਰਣਜੀਤ ਨਗਾਰਾ।
ਸੁਨੀ ਬੰਬ ਸਿੰਘਨ ਕਿਯ ਤਯਾਰਾ ॥੨੨॥
ਹਯ ਪਰ ਜ਼ੀਨ ਪਾਇ ਕਰਿ ਤਬੈ।
ਚਲੇ ਜਿਤਿਕ ਪੈਦਲ ਥੇ ਸਬੈ।
ਗਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਹੋਇ ਸਮ ਸ਼ੇਰ[੨]।
ਕਸੀ ਕਮਰ ਗਹਿ ਤੁਪਕ ਘਨੇਰ ॥੨੩॥
ਕੀਨਸਿ ਗੁਰੂ ਅਖੇਰ ਬਹਾਨਾ।
ਚਮੂੰ ਬ੍ਰਿੰਦ ਜੁਤਿ ਕਿਯ ਪ੍ਰਸਥਾਨਾ।
ਸਲਿਤਾ ਪਾਰ ਉਤਰਿ ਕਰਿ ਫਿਰੇ।
ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ਅਖੇਰੈ ਕਰੇ ॥੨੪॥
ਇਤ ਉਤ ਬਿਚਰਤਿ ਪਹੁੰਚੇ ਤਹਾਂ।
ਦੁਸ਼ਟ ਬਜਰੂੜ ਗ੍ਰਾਮ ਥੋ ਜਹਾਂ।
ਨਿਕਟ ਹੋਇ ਕਰਿ ਮਾਰੋ ਮਾਰੀ।
ਓਰੜ ਪਰੇ ਬੀਰ ਇਕ ਬਾਰੀ ॥੨੫॥
ਗੂਜਰ ਅਰੁ ਰੰਘੜ ਦ੍ਵੈ ਜਾਤੀ।
ਜਾਨਯੋਂ ਜਬੈ ਹੋਤਿ ਭੇ ਘਾਤੀ।
ਗਹਿ ਗਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਨੇ ਸਵਧਾਨਾ।
ਚਢੇ ਸਦਨ ਜੇ ਹੁਤੇ ਮਹਾਂਨਾ ॥੨੬॥
ਹੁਤੋ ਗ੍ਰਾਮ ਮਹਿਂ ਦੁਰਗ ਛੁਟੇਰਾ।
ਜਾਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ ਬਹੁ ਤਿਸ ਬੇਰਾ।
ਥਾਉਂ ਥਾਉਂ ਕਰਿ ਕੈ ਤਕਰਾਈ।
ਛੁਟੀ ਤੁਪਕ ਗਨ ਮਚੀ ਲਰਾਈ ॥੨੭॥
ਭਰਿ ਬਰੂਦ ਮੁਸ਼ਟਨ ਕੋ ਡਾਲਹਿਂ।
ਠੋਕਤਿ ਗੁਲਕਾਂ ਗਜਹਿ ਨਿਕਾਲਹਿਂ[੩]।

---

[੧](ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ:-ਕਿ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਾਨੋਂ ਮੌਤ ਆਈ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਕਹੀਦਾ ਹੈ ਫਲਾਣੇ ਦੀ ਸ਼ਾਮਤ ਆਈ ਹੈ)। (ਅ) (ਉਹ ਗੁੱਸਾ) ਮਾਨੋਂ ਓਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਿਆ।
[੨]ਸ਼ੇਰ ਵਤ ਹੋਕੇ।
[੩]ਗਜਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਕੇ।

ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਕਲਾ ਪਰ ਜੋੜਹਿਂ ਤੋੜੇ।
ਧਰਹਿਂ ਪਲੀਤੇ ਪਰ ਕੁਛ ਮੋੜੇ[੧] ॥੨੮॥
ਦਸਤ ਰਵਾਂ ਕਰਿ ਤੂਰਨ ਤਾਕਹਿਂ।
ਧੁਖਤਿ ਉਠਹਿਂ ਤਤਕਾਲ ਤੜਾਕਹਿਂ।
ਸ਼ੂੰਕਤਿ ਗੋਰੀ ਫੋੜਿ ਸਰੀਰੰ।
ਨਿਕਸਤਿ ਸ਼੍ਰੋਣਤ ਭੀਗਤਿ ਚੀਰੰ ॥੨੯॥
ਹੁਇ ਘਾਇਲ ਘਾਵਨ ਭਭਕੰਤੇ[੨]।
ਇਕ ਘੂੰਮਤਿ ਇਕ ਪ੍ਰਾਣ ਤਜੰਤੇ।
ਇਕ ਭੀਖਨ ਪਿਖਿ ਹੋਵਤਿ ਭੀਰੁ[੩]।
ਦਬਕੇ ਏਕ ਛੋਰ ਕਰਿ ਤੀਰ[੪] ॥੩੦॥
ਸਿੰਘਨ ਵਹਿਰ ਚੁਗਿਰਦਾ ਘੇਰਾ।
ਘਾਲਿ ਘਾਲਿ ਘਮਸਾਨ ਘਨੇਰਾ।
ਘੇਰਿ ਘੇਰਿ ਘੋਰਨਿ ਤੇ ਘਨੇ[੫]।
ਤਾਕਿ ਤਾਕਿ ਤੁਪਕਨਿ ਤੇ ਹਨੇ ॥੩੧॥
ਪੈਦਲ ਚਮੂੰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਆਈ।
ਭਈ ਨਿਕਟ ਬਡਿ ਮਾਰ ਮਚਾਈ।
ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਦੇਖਹਿਂ ਖਰੇ ਤਮਾਸ਼ਾ।
ਕਰਿ ਕਰਿ ਓਜ ਦਿਖਾਵਹਿਂ ਦਾਸਾ ॥੩੨॥
ਹੇਲਾ ਕਰਿਕੇ ਮਾਰਹੁ ਮਾਰਾ।
ਜਾਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮਝਾਰਾ।
ਘਰ ਪਰ ਚਰਹਿਂ ਚਲਾਵਹਿਂ ਜਹਿਂ ਜਹਿਂ।
ਦਏ ਹਲਾਇ ਪਹੁੰਚ ਕਰਿ ਤਹਿਂ ਤਹਿਂ ॥੩੩॥
ਗੁੱਜਰ ਰੰਘੜ ਲੈ ਲੈ ਆਡੋ[੬]।
ਕਸਿ ਕਸਿ ਤੁਪਕਨ ਤਕਿ ਤਕਿ ਛਾਡੋ।
ਤਿਨ ਕੋ ਅੰਗ ਕਿਤਹੁੰ ਦਿਖਿ ਜਾਇ।
ਤਤਛਿਨ ਗੁਲਕਾ ਲਗਿ ਹੁਇ ਘਾਇ ॥੩੪॥
ਲਗਹਿ ਸੀਸ ਜਨੁ ਹੰਡੀਆ ਫੋਰੀ।

---
[੧]ਪਲੀਤੇ ਕਲਾ ਨੂੰ ਕੁਛ ਮੋੜਕੇ ਉਪਰ ਧਰਦੇ ਹਨ।
[੨]ਜ਼ਖਮ ਭੱਕ ਭੱਕ ਕਰਦੇ ਹਨ।
[੩]ਭਜਾਨਕ (ਜੰਗ) ਦੇਖਕੇ ਕਾਇਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
[੪]ਇਕ ਤੀਰ ਹੀ ਚਲਾਕੇ ਦਬਕ ਗਏ। (ਅ) ਇਕ ਦਬਕ ਕੇ ਪਾਸਾ ਹੀ ਛੱਡ ਗਏ।
[੫]ਘੋੜਿਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤੇ (ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ) ਘੇਰ ਘੇਰ ਕੇ।
[੬]ਓਟ।

ਰੁਪੇ[੧] ਸਿੰਘ ਤਕਿ ਮਾਰਤਿ ਗੋਰੀ।
ਜੇ ਕੋਸ਼ਠ ਪਰ ਗ੍ਰਾਮ ਮਝਾਰੇ।
ਕੇਤਿਕ ਤੁਪਕਨਿ ਤਕਿ ਤਕਿ ਮਾਰੇ ॥੩੫॥
ਕੇਤਿਕ ਭਾਜ ਗੜ੍ਹੀ ਮਹਿਂ ਬੜੇ।
ਵਹਿਰ ਨ ਜਮੇ ਪਾਇ ਕਿਤ ਅੜੇ।
ਕਰਿ ਕਰਿ ਢੋਅ ਢੇਰ[*] ਹੀ ਢੂਕੇ[੨]।
ਦੁਰਗ ਚੁਗਿਰਦੇ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਕੂਕੇ ॥੩੬॥
ਚਤਰ ਘਟੀ ਲਗਿ ਤੜਭੜ ਛੋਰੀ[੩]।
ਜੋਰਿ ਜੋਰਿ ਰਿਪੁ ਕਾਯਨਿ ਫੋਰੀ[੪]।
ਬਿਥਰਜੋ ਸ਼੍ਰੋਣਤ ਏਕ ਕਰਾਹੈਂ[੫]।
ਕੇਤਿਕ ਮਰੇ ਪਰੇ ਰਜ ਮਾਂਹੈਂ[੬] ॥੩੭॥
ਸਿੰਘਨ ਜੰਗ ਪਿਖਹਿ ਗੁਰ ਸਾਚਾ।
ਜਥਾ ਗ਼ਜ਼ਬ ਕੋ ਅਜਬ ਤਮਾਂਚਾ[੭]।
ਗ੍ਰਾਮ ਸਗਰ ਘਰ ਘਰਿ ਮਹਿਂ ਬਰੇ।
ਢੁਕਿ ਢੁਕਿ ਢੋਇ ਦੁਰਗ ਢਿਗ ਕਰੇ ॥੩੮॥
ਚਲਹਿ ਬੰਦੂਕ ਨਾਦ ਬਡਿ ਉਠਯੋ।
ਬਰਖਤਿ ਗੁਲਕਾਂ ਜਨੁ ਘਨ ਵੁੱਠਯੋ[੮]।
ਲਗੇ ਮੋਰਚੇ ਦੁਰਗ ਨਜੀਕੇ।
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਨਿ ਤਜਾਗੇ ਧੀਰਜ ਹਿਯ ਕੇ ॥੩੯॥
ਤਬਿ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਫੇਰਿ ਤੁਰੰਗ।
ਸ੍ਰੀ ਮੁੱਖ ਤੇ ਕਹਿ ਬਾਕ ਉਤੰਗ।
'ਘਾਲਹੁ ਹੇਲ[੯] ਗੜ੍ਹੀ ਪਰ ਚਢਹੁ।
ਖੈਂਚਿ ਖੜਗ ਕੋ ਅੰਤਰ ਬਢਹੁ ॥੪੦॥

---

[੧]ਪੈਰ ਜਮਾਕੇ।
[*]ਸ਼ੁਧ ਪਾਠ 'ਨੇਰ' ਜਾਪਦਾ ਹੈ।
[੨]ਮਿਲ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨੇੜੇ ਜਾ ਢੁੱਕੇ।
[੩]ਭਾਵ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਕੀਤੀ। [ਤੜ ਭੜ = ਬੰਦੂਕ ਚੱਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼]।
[੪]ਸਰੀਰ ਤੋੜੇ।
[੫]ਕੁਰਲਾਂਵਦੇ ਹਨ।
[੬]ਧੂੜ ਵਿਚ।
[੭]ਅਜੀਬ ਗ਼ਜ਼ਬ ਦਾ ਤਮਾਚਾ ਜਿਵੇਂ ਪਿਆ, (ਇਕ ਬਾਰਗੀ ਅਚਾਨਕ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਤਮਾਚਾ ਕਹਿ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ)।
[੮]ਵੱਸਿਆ।
[੯]ਹੱਲਾ ਕਰੋ।

ਦੁਸ਼ਟਨ ਖੰਡਨ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡਹੁ[੧]।
ਮੰਡਹੁ ਰਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਨਹਿਂ ਛੰਡਹੁ[੨]।'
ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਮਨ ਕੋਪੇ।
ਚਹੁਂਦਿਸ਼ਿ ਚਰਨ ਦੁਰਗ ਢਿਗ ਰੋਪੇ ॥੪੧॥
ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਬਹੁ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰੇਂ।
ਗੜ੍ਹੀ ਪੌਰ ਕੇ ਨਿਕਟ ਸਿਧਾਰੇਂ।
ਢਿਗੁ ਢੂਕੇ ਪਿਖਿ ਢੋਯਹੁ ਹੱਲਾ।
ਤੁਰਕਨ ਕੋ ਧੀਰਜ ਉਰ ਹੱਲਾ[੩] ॥੪੨॥
[੪]-ਅੰਤਰ ਬਰੇ ਕਤਲ ਕੋ ਕਰੈਂ।
ਅਰੈਂ ਨ ਹਮ ਰਿਪੁ ਵਹਿਰ ਨ ਥਿਰੈਂ[੫]-।
ਗੀਦੀ ਮਰਿਬੇ ਕਹੁ ਡਰ ਧਰਿ ਕੈ।
-ਤਜਹਿਂ ਜੁੱਧ- ਇਮ ਮਸਲਤ ਕਰਿ ਕੈ ॥੪੩॥
ਪਿਖਿ ਹੱਲਾ ਪੱਲਾ ਤਬਿ ਫੇਰਾ।
'ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਤਜਹੁ ਗ੍ਰਾਮ, ਲਖਿ ਚੇਰਾ।'
ਹਟੀ ਬੰਦੂਕ ਛੁਟਨਿ ਤੇ ਜਬੈ।
ਕਹਿ ਕਰਿ ਵਹਿਰ ਨਿਕਾਸੇ ਤਬੈ ॥੪੪॥
ਸਭਿ ਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਛੀਨ ਕਰਿ ਲੀਨੇ।
ਜੋਰਤਿ ਕਰ[੬] ਜੀਵਤਿ ਤਜਿ ਦੀਨੇ।
ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਬੈਠੇ ਤਰੁ ਛਾਯਾ।
ਕਰਯੋ ਹੁਕਮ, ਦਿਹੁ ਦੁਰਗ ਢਹਾਯਾ ॥੪੫॥
ਲਰਿਬੇ ਮਰਿਬੇ ਤੇ ਬਚ ਰਹੇ।
ਸੋ ਸਭਿ ਸਿੰਘਨ ਘੇਰੇ ਗਹੇ।
ਕਹੀ ਕੁਦਾਲੇ ਦੇ ਕਰਿ ਹਾਥ।
ਦੁਰਗ ਢਹਾਇ ਦੀਨਿ ਤਿਨ ਸਾਥ[੭] ॥੪੬॥
ਕਰਿ ਮੈਦਾਨ ਦੀਨਿ ਤਤਕਾਲਾ।
ਦਈ ਸਜ਼ਾਇ ਕਰਾਲ ਬਿਸਾਲਾ।

---

[੧]ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰੇ ਮਾਰ ਦਿਓ।
[੨]ਭਜਾਨਕ ਜੰਗ ਕਰੋ, ਛਡੋ ਨਾ।
[੩]ਹਿੱਲਿਆ।
[੪](ਤੁਰਕ ਸੋਚਣ ਲਗੇ ਕਿ:-)।
[੫]ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਅੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਤੇ ਬਾਹਰ ਵੈਰੀ ਟਿਕਣ ਨਹੀਂ ਲਗੇ (ਅੰਦਰ ਆ ਵੜਨਗੇ)।
[੬]ਹਥ ਜੋੜਦੇ।
[੭]ਉਹਨਾਂ ਹੀ ਕੋਲੋਂ।

ਸਦਨ ਵਸਤੁ ਸਭਿ ਲੀਨ ਛਿਨਾਈ।
ਜੀਵਤਿ ਮਿਲੇ ਬਿਨੈ ਬਹੁ ਗਾਈ ॥੪੭॥
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਿਨ ਸੋਂ ਤਬਿ ਕਹ੍ਯੋ।
'ਸੰਗਤਿ ਕੋ ਛੀਨਨ ਕ੍ਯੋਂ ਚਹ੍ਯੋ?
ਸੋ ਪਲਟੋ ਤੁਮ ਤੇ ਹਮ ਲੀਨੇ।
ਭਏ ਦੀਨ ਅਬਿ ਛੋਰਨ ਕੀਨੇ ॥੪੮॥
ਜੋ ਅਬਿ ਕੋ ਕਰਿਹੀ ਅਪਰਾਧਾ।
ਇਸ ਬਿਧਿ ਕੀ ਪੈ ਹੈ ਬਹੁ ਬਾਧਾ।'
ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਕਹਿ ਤ੍ਰਾਸ ਬਤਾਯੋ।
ਦੁਰਗ ਕਿਤਿਕ ਘਰ ਸਹਿਤ ਢਹਾਯੋ ॥੪੯॥
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਿ ਗ੍ਰਾਮ ਉਜਾਰਾ।
ਬਚ੍ਯੋ ਦੀਨ ਹ੍ਵੈ ਨਤੁ ਸਭਿ ਮਾਰਾ।
ਸਿੰਘ ਜੁ ਮਰੇ ਦਾਹ ਕਰਿਵਾਏ।
ਘਾਇਲ ਹੁਤੇ ਸੰਗ ਉਚਵਾਏ ॥੫੦॥
ਗੁੱਜਰ ਰੰਘੜ ਸੈਂਕਰ ਮਾਰਾ।
ਤਹਿਂ ਤੇ ਭਏ ਪ੍ਰਭੂ ਅਸਵਾਰਾ।
ਬਜੀ ਬੰਬ ਰਣਜੀਤ ਨਗਾਰਾ।
ਪਹੁੰਚੇ ਆਨੰਦਪੁਰਿ ਮਝਾਰਾ ॥੫੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਯ ਰੁਤ 'ਬਜਰੂੜ ਗ੍ਰਾਮ ਮਾਰਨ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦੋਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੨॥

੩੩. [ਹੋਲੀ ਉੱਪਰ ਦੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ। ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਡਕੇ]

੩੨<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩੪

ਦੋਹਰਾ: ਮਾਰ ਗ੍ਰਾਮ ਬਜਰੂੜ ਕੋ, ਦੁੰਦਭਿ ਦੀਹ ਬਜਾਇ।
ਫਤੇ ਪਾਇ ਪੁਰਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ੇ, ਗਰਜੇ ਫਤੇ ਬੁਲਾਇ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਸੁਧ ਪਸਰੀ 'ਭਾ ਜੰਗ।
ਦੁਰਗ ਦੀਹ ਦਿਢ ਤਤਛਿਨ ਭੰਗ।
ਅਰਜੋ ਨ ਕੋਈ ਸਿੰਘਨਿ ਆਗੇ।
ਉਬਰੇ ਦੀਨ ਭਏ[1], ਕੈ ਭਾਗੇ[2]' ॥੨॥
ਪੰਥ ਬਿਸਾਲ ਬਿਦਤ ਨਿਤ ਭਯੋ।
ਸਭਿਨਿ ਚੁਗਿਰਦੇ ਡਰ ਉਪਜਯੋ।
ਸਿੰਘਨ ਕੋ ਸੰਘਰ ਲਖਿ ਗਾਢੋ।
ਕੌਨ ਸੁਭਟ ਆਗੇ ਹੁਇ ਠਾਂਢੋ ॥੩॥
ਹਤਹਿਂ ਤੁਫੰਗਨਿ ਕੋ ਕਰਿ ਹੇਲਾ।
ਊਪਰ ਪਰਹਿਂ ਰੇਲ ਅਰੁ ਪੇਲਾ।
ਤਬਿ ਤੇ ਡਰ ਧਰਿ ਗ੍ਰਾਮ ਬਿਸਾਲਾ।
ਸੰਗਤਿ ਕੋ ਨ ਕਹੈਂ ਕਿਸ ਕਾਲਾ[3] ॥੪॥
ਸੰਧਯਾ ਸੁਬਹਿ[4] ਚਲੀ ਮਗ ਆਵੈ।
ਦੁਸ਼ਟ ਮਿਲਹਿਂ ਕੋ ਹਾਥ ਨ ਪਾਵੈ।
'ਪ੍ਰਥਮੇ ਆਲਸੂਨ ਕਹੁ ਮਾਰਾ।
ਨੁਹ, ਬਜਰੂੜ ਬਹੁਰ ਸੰਘਾਰਾ ॥੫॥
ਜੋ ਅਬਿ ਸੰਗਤਿ ਕੋ ਕਰ ਪਾਵੈ।
ਤਿਨ ਮਾਨਿੰਦ[5] ਆਪ ਉਜਰਾਵੈ।
ਲੇਨਿ ਰਹੈ[6] ਦੇਨੋ ਬਨ ਜਾਇ।
ਮਰਨ ਹੋਇ ਪੁਨ ਘਰ ਉਜਰਾਇ ॥੬॥
ਸ੍ਰੀਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹਠੀਲਾ।
ਕੌਨ ਅਰਹਿ ਤਿਨ ਸੰਗ ਅਰੀਲਾ।'
ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਹਿ ਆਪਸ ਮਾਂਹੀ।

---

[1]ਨੀਵੇ ਹੋਕੇ ਬਚੇ।
[2]ਯਾ ਭਜਕੇ।
[3]ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕੁਛ ਨਾ ਕਹਿਣ।
[4]ਸ਼ਾਮ ਸਵੇਰੇ, ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ।
[5]ਤਿਨ੍ਹਾਂ (ਪਿੰਡਾਂ) ਵਾਂਗ।
[6]ਲੈਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹਿਆ।

ਡਰ ਧਰਿ ਮਗ ਲੂਟਤਿ ਕੋ ਨਾਂਹੀ ॥੭॥
ਬਾਟਪਾਰ ਠਗ ਚੋਰ ਸੁ ਯਾਰ।
ਗਹਿ ਗਹਿ ਕੈਦ ਕਿ ਦੀਨੇ ਮਾਰਿ।
ਦਬਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਤੇਜ ਗੁਰ ਹੇਰਾ।
ਭਏ ਸ਼ਾਂਤਿ ਜਿਤ ਕਿਤ ਤਿਸ ਬੇਰਾ ॥੮॥
ਪੰਥੀ ਸੁਖ ਸੋਂ ਮਾਰਗ ਚਲੇ।
ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਮਨੁਜ ਅਨੰਦ ਸੋਂ ਮਿਲੇ।
ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਕੋ ਦੇਤਿ ਅਸੀਸ।
'ਕਰੋ ਰਾਜ ਜੀਵਹੁ ਜੁਗ ਬੀਸ' ॥੯॥
ਸਗਰੀ ਦੂਣ ਤ੍ਰਾਸ ਕੋ ਪਾਯੋ।
ਜਬਰੀ ਕਰਨਿ ਨ ਹਾਥ ਉਠਾਯੋ[1]।
ਮਨਹੁੰ ਧਰਮ ਕੀ ਨੀਵ ਉਸਾਰੀ।
ਪਸਰਜੋ ਸੁਜਸੁ ਕਿਧੌਂ ਫੁਲਵਾਰੀ[2] ॥੧੦॥
ਸੰਗਤਿ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੇ ਆਵੈ।
ਅਜਬ ਉਪਾਇਨ ਅਨਗਨ ਲਜਾਵੈ।
ਧਰਹਿਂ ਕੇਸ ਕਛ ਪਹਿਰਹਿਂ ਜੇਈ।
ਰਹੈਂ ਸਮੀਪ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਤੇਈ ॥੧੧॥
ਜੋ ਆਵਤਿ ਹੈਂ ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਤੁ।
ਤਿਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਤਿਸੀ ਬਿਧਿ ਦੇਤਿ।
'ਧਰਿ ਕਛ, ਕੇਸ਼, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤਨ ਬਾਂਧਹੁ।
ਤੁਰਕ ਦੁਸ਼ਟ ਜਨ ਗਨ ਕੋ ਸਾਧਹੁ ॥੧੨॥
ਜੇ ਕਰਿ ਆਯੁਧ ਹੋਵਤਿ ਪਾਸ।
ਹਾਥ ਨ ਪਾਇ ਸਕੈ ਰਿਪੁ ਤਾਸ।
ਹੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਕੋ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਤਾਪੂ।
ਨਿਵੈਂ ਜਗਤ ਜਨੁ ਹ੍ਵੈ ਧ੍ਰਿਤ ਆਪੂ[3]' ॥੧੩॥
ਨਹਿਂ ਮਸੰਦ ਲੇਤੇ ਗੁਰ ਕਾਰ।
ਸਿੱਖ ਆਪ ਆਨਹਿਂ ਦਰਬਾਰ।
ਨਈ ਰੀਤਿ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਕੀਨੀ।
ਸਗਰੇ ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ਨਿ ਚੀਨੀ ॥੧੪॥

---
[1]ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹਥ ਨਾ ਚੁਕਿਆ।
[2](ਜਸ ਦੀ) ਬਗੀਚੀ।
[3]ਜਗਤ ਦੇ ਲੋਕ ਨੀਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

*ਇਸ ਬਿਧਿ ਕੇਤਿਕ ਮਾਸ ਬਿਤਾਏ।
ਫਾਗਨ ਮਹਿਂ ਸਿਖ ਦਰਸ਼ਨ ਆਏ।
ਹੋਲਾ ਕਿਯੋ ਆਨ ਤਿਸ ਕਾਲਾ।
ਗਜਾਨੀ ਧਜਾਨੀ ਸਿੱਖ ਬਿਸਾਲਾ ॥੧੫॥
ਮਿਲੇ ਕੁਲਾਹਲ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ।
ਰਾਗ ਰੰਗ ਅਰੁ ਸ੍ਵਾਂਗ ਤਮਾਸ਼ੇ।
ਕਰਿ ਕਰਿ ਅਧਿਕ ਬਿਧਿਨਿ ਕੇ ਲਜਾਵੈਂ।
ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਨਿਕਟ ਦਿਖਾਵੈਂ ॥੧੬॥
ਜਗਤ ਕ੍ਰਿਆ ਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਦਿਖੰਤੇ।
ਹਰਖ ਸ਼ੋਕ ਨਾਨਾ ਬਿਰਤੰਤੇ।
ਗੁਰੂ ਨਿਕਟ ਹੋਰੀ[1] ਪਸ਼ਚਾਤ।
ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਸਿਖ ਬੋਲਹਿਂ ਬਾਤ ॥੧੭॥
+'ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ ਸੁਨੀਐਂ ਇਸ ਬਾਰੀ।
ਭਾ ਉਤਸਾਹ ਫਾਗ ਕੋ[2] ਭਾਰੀ।
ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਤੇ ਸਿਖਣੀ ਦੋਇ।
ਕਿਸੂ ਸੰਗ ਉਠਿ ਗਮਨੀ++ ਸੋਇ' ॥੧੮॥
ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਿਨ ਕੇ ਸੰਗ ਭਨੇ।
'ਮੇਲੇ ਇਸੀ ਹੇਤ ਕੋ ਬਨੇ।
ਇਕ ਤੌਂ ਲਾਭ ਲੇਨਿ ਕੋ ਆਵੈਂ।
ਸਤਿ ਪੁਰਸ਼ਨਿ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਵੈਂ ॥੧੯॥
ਮੱਜਹਿਂ ਤੀਰਥ ਕੋ ਉਤਸਾਹੂ।
ਆਵੈਂ ਸਭਿਨਿ ਮਹੋਛਜਾਂ[3] ਮਾਂਹੂ।

---

*ਇਥੋਂ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੩੩ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਚੱਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਮਹਿਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

[1]ਹੋਲੀ।

+ਸਾਂਗ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਫਲ ਅਗੇ ਚਲਕੇ ਗੁਰੂ ਮੁਖ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਅਰ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਲਾ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਸੋ ਉਤਸਾਹ ਦਾਤਾ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਦਾ ਅਰ ਮਹੱਲੇ ਦੇ ਜੰਗ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਗੰਦ, ਮੰਦ, ਘੱਟਾ, ਕੂੜਾ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ, ਨਾਚ, ਗੁਡੀਆਂ ਉਡਾਉਣੀਆਂ ਤਮਾਸ਼ੇ ਆਦਿਕ ਕੁਕਰਮ ਸਭ ਵਰਜਿਤ ਸੇ, ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਅੰਸੂ ਦਾ ਅੰਕ ੨੭, ੨੮।

[2]ਹੋਲੀ ਦਾ।

++ਪਾ-ਉਮਧਾਨੀ।

[3]ਵਡੇ ਉਤਸਵਾਂ ਪਰ, [ਮਹਛਾ = ਮਹਾਂ ਉਤਸਵ]।

(ਅ) ਕਿਸੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਵਿਚ ਆਮ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਕੇ ਭੰਡਾਰਾ ਇਸ ਨੂੰ ਭੀ ਮਹੋਛਾ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਜੀਵਨ ਕੋ ਸੁਭਾਵ ਪਰਖੰਤੇ[੧]।
ਪਾਪ ਨਿਵਾਰਹਿਂ ਸ਼ਰਧਾਵੰਤੇ ॥੨੦॥
ਤਿਨ ਮਹਿਂ ਵਿਗੜ ਬਹੁਤ ਨਰ ਜਾਂਈ।
ਕੋ ਕੋ ਫਲ ਖਾਟਹਿਂ ਅਧਿਕਾਈ।
ਗੁਰ ਸਿੱਖਹੁ ! ਇਮ ਸੁਨਹੁ ਪਛਾਨਹੁ।
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਤੁ[*] ਇਕਰਸ ਜਾਨਹੁ ॥੨੧॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ:

ਜਾ ਰਹਣਾ ਨਾਹੀ ਐਤੁ ਜਗਿ ਤਾ ਕਾਇਤੁ ਗਾਰਬਿ ਹੰਢੀਐ ॥

ਪੁਨਾ:-

ਮਰ ਜਾਣਾ ਤਾ ਮਾਣਾ ਕੇਹ[+] ॥

ਚੌਪਈ: ਜਿਨ ਲਿਵ ਲਗੀ ਰਿਦੇ ਅਨੁਰਾਗੇ।
ਤਿਨ ਕੋ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਕਿਛ ਲਾਗੇ।
ਮੁਕਰ ਸਮਾਨ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ।
ਨਿਰਮਲ ਸਦਾ ਬਿਹੀਨ ਬਿਕਾਰ ॥੨੨॥
ਅਪਨੋ ਮੁਖ ਕਰਿ ਦੇਖਹਿ ਜੈਸਾ।
ਕਰਹਿ ਦਿਖਾਵਨਿ ਤਿਸ ਕੋ ਤੈਸਾ[੨]।
ਹਰਖ ਸੰਗ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਨਹਿਂ ਜਥਾ।
ਗੁਰ ਸਤਿਪੁਰਖ ਚਲਣ ਹੈ ਤਥਾ ॥੨੩॥
ਸੇਵਾ ਕਰਹਿ ਜਾਨਿ ਕਰਿ ਜਸ ਜਸ।
ਪੂਰਾ ਭਾਵ ਹੋਤਿ ਹੈ ਤਸ ਤਸ।
ਤਉ ਜਾਨੀਐ ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਿ ਮਗ।
ਹਿੰਦੁਨਿ ਬਡ ਗਏ ਬਿਗਾਰ[੩] ॥੨੪॥
ਜੇ ਤੁਰਕਨਿ ਮੈਂ ਭਏ ਬਡੇਰੇ।
ਮਾਰਗ ਗਏ ਸੁਧਾਰਿ ਅਛੇਰੇ।
ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਦਿਵਸ ਜਬਿ ਆਵੇ।
ਰੁਦਨ ਕਰਤਿ ਬੈਰਾਗ ਉਪਾਵੇਂ ॥੨੫॥
ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਕਹਤਿ -ਜੁ ਬਡੇ ਹਮਾਰੇ।
ਜਿਸ ਬਿਧਿ ਕਰਿ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਸਿਧਾਰੇ।

---

[੧]ਪਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
[*]ਪਾ:-ਗੁਰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ।
[+]ਇਹ ਤੁਕ ਬਾਹਰ ਦੀ ਹੈ।
[੨](ਸ਼ੀਸ਼ਾ) ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਓਹੋ ਜਿਹਾ।
[੩]ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਵਡੇ ਰਾਹ ਵਿਗਾੜ ਗਏ ਹਨ।

ਸੋ ਹਮ ਤੇ ਬਨ ਆਵਤਿ ਨਾਂਹੀ।
ਗ਼ਾਫ਼ਲ ਸਦਾ ਖ਼ੁਦੀ ਮਨ ਮਾਂਹੀ ॥੨੬॥
ਯਾ ਖ਼ੁਦਾਇ ਹਮ ਤੋਹਿ ਪਨਾਹਿ[1]।
ਰਾਖ ਲੀਜੀਐ ਬਖਸ਼ ਗੁਨਾਹਿ-।
ਹਿੰਦੁਨਿ ਕੇ ਦਿਨ ਹੋਲਿ ਦਿਵਾਲੀ।
ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਦਿਨ ਚਲਹਿਂ ਕੁਚਾਲੀ ॥੨੭॥
ਬਿਨਾ ਲਾਜ ਤੇ ਹੁਇ ਨਰ ਨਾਰੀ।
ਕਰਹਿਂ ਖਰਾਬਾ ਕਾਢਤਿ ਗਾਰੀ।
ਸਿੱਖਹੁ ! ਸੁਨਹੁ ਬਾਤ ਇਹ ਸਾਰ।
ਜਿਨਹੁਂ ਬੰਦਗੀ ਕਿਯ ਕਰਤਾਰ ॥੨੮॥
ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਸੇ ਸੁਖੀ ਬਡੇਰੇ।
ਜੀਤ ਗਏ ਭਵਜਲ ਨਹਿਂ ਫੇਰੇ।
ਬਿਨਾ ਬੰਦਗੀ ਜੇ ਨਰ ਹੋਰ।
ਨਿਜ ਨਿਜ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਬੰਧੇ ਜਿਮ ਚੋਰ[2] ॥੨੯॥
ਜਿਮ ਪਸੁ ਬੰਧਯੋ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਵੇ।
ਜਨਮ ਮਰਨ ਬੰਧੇ ਤਿਮ ਪਾਵੈਂ[3]।
ਕਰਣੀ ਬਿਨਾ ਤਰਹਿ ਨਹਿਂ ਕੋਊ।
ਕਰਣੀ ਖਾਲੀ ਜਾਇ ਨ ਸੋਊ[4] ॥੩੦॥
ਧਰਿ ਧਰਿ ਬੇਖ ਦੇਤਿ[5] ਉਪਦੇਸ਼।
ਬਿਨ ਕਰਣੀ ਦੁਖ ਪਾਇਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼।
ਹਸਦਜਾਂ ਟਪਦਜਾਂ ਸ੍ਵਾਂਗ ਬਣਾਏ।
ਪਰਮੇਸੁਰ ਰੀਝੈ ਨ ਕਦਾਏ ॥੩੧॥
ਮਰਿ ਮਰਿ ਲੋਕ ਬਹੁਰ ਪਛੁਤਾਵਹਿਂ।
ਫਸਿ ਬਿਸ਼ਯਨਿ ਮਹਿਂ ਬੈਸ ਬਿਤਾਵਹਿਂ।
ਪਰਹਿ ਆਨਿ ਸਿਰ ਪਰ ਜਬਿ ਭਾਰੀ।
ਤਬਿ ਜਾਨਹਿਂਗੇ ਅੰਧ ਗਵਾਰੀ ॥੩੨॥
ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭੀ ਤਾਰਹਿਂ ਤਬੈ।
ਅਪਨੋ ਆਪ ਸਮਝਿਹੈਂ ਜਬੈ।

---

[1]ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਹਾਂ।
[2]ਵਿਚ ਵੱਧੇ ਹੋਏ ਹਨ ਚੋਰਾਂ ਵਾਂਗ।
[3]ਤਿਵੇਂ ਜਨਮ ਮਰਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਬਿਨਾਂ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਨਰ)।
[4]ਉਹ (ਜੋ ਕਰਨੀ ਵਾਲਾ ਹੈ) ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ।
[5](ਲੋਕ) ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਪੂਜਾ ਧਰਮ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰਾ।
ਪਵਸੀ ਥਾਂਇ* ਤਬਹਿ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥੩੩॥
ਯਾਂ ਤੇ ਸੱਤਿਨਾਮ ਕੋ ਸਿਮਰਨ।
ਲਿਵ ਲਗਾਇ ਕਰਿ ਠਾਨਹਿਂ ਨਿਸ ਦਿਨ।
ਵਹਿਰ ਕ੍ਰਿਆ ਸਭਿ ਕੈਸੀ+ ਕਰੈ।
ਅੰਤਰ ਸਦਾ ਨਾਮ ਹਰਿ ਧਰੈ ॥੩੪॥
ਜਾਨੈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕੋ ਮੀਤ।
ਕਰਹਿ ਜੁ ਤਿਸ ਪਿਖਿ ਹਰਖੇ ਚੀਤ[੧]।
ਭਾਣਾ ਮਾਨਹਿਂ ਰਹੈ ਅਨੰਦ।
ਤਨ ਹੰਤਾ ਨਿਤ ਕਰਹਿ ਨਿਕੰਦ ॥੩੫॥
ਮਨ ਟਿਕ ਜਾਇ ਨਾਮ ਪਰ ਜਬੈ।
ਪ੍ਰਭੁ ਸਹਾਇਕ ਹੋਵੈ ਤਬੈ।
ਜਨਮ ਅਨੇਕ ਪਾਪ ਕੇ ਖੋਇ।
ਸਕਹਿ ਪਛਾਨ ਆਤਮਾ[੨] ਜੋਇ ॥੩੬॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯੇ ਰੁਤੇ 'ਸਿਖਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤੀਨ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੩॥

---

*ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਦ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਰਖ ਦਿਤੇ ਹਨ।
+ਪਾ:-ਤੈਸੀ।
[੧](ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ) ਕਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਹਰਖੇ।
[੨](ਤਦੋਂ) ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਆਤਮਾ ਨੂੰ।

੩੪. [ਚਬੀਣੀ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ। ਅਸ਼ੁੱਧ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੰਡ। ਸਿੱਖੀ]

੩੩<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩੫

ਦੋਹਰਾ: ++ਇਕ ਦਿਨ ਬੀਚ ਦਿਵਾਨ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਅਗਾਰੀ ਹੋਇ।
ਰਿਦੈ ਸ਼ਬਦ ਕੀ ਭਾਵਨਾ[1], ਬੋਲ੍ਯੋ ਸਿਖ ਅਸ ਕੋਇ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: 'ਸਾਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ ਗੁਰ ਪੂਰੇ।
ਇਕ ਮੇਰੀ ਫਰਿਆਦ ਹਜ਼ੂਰੇ।
ਨਿਤ ਉਠਿ ਬਡੀ ਪ੍ਰਾਤਿ ਇਸ਼ਨਾਨੌਂ।
ਪਾਠ ਸੁਖਮਨੀ ਸਦਾ ਬਖਾਨੌਂ ॥੨॥
ਕਿਰਤਨ ਸਮੈਂ ਪ੍ਰਥਮ ਪਠਿ ਲੇਊਂ।
ਪੁਨਿ ਸੁਨਿਬੇ ਮਹਿਂ ਨਿਜ ਮਨ ਦੇਊਂ।
ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਇਕ ਰਹਿ ਗਈ ਆਜ।
ਤਬਿ ਹੀ ਆਯੋ ਰਾਗ ਸਮਾਜ ॥੩॥
ਮੈਂ ਰਾਗੀਨਿ ਸੰਗ ਬਹੁ ਕਹ੍ਯੋ।
-ਪਾਠ ਕਰਨਿ ਥੋਰੋ ਅਬਿ ਰਹ੍ਯੋ।
ਭੋਗ ਸੁਖਮਨੀ ਲੇਵੌਂ ਪਾਇ।
ਪੀਛੇ ਕਿਰਤਨ ਕਰਹੁ ਬਨਾਇ- ॥੪॥
ਬਹੁ ਕਹਿ ਰਹ੍ਯੋ ਨ ਕੈਸੇ ਮਾਨ੍ਯੋਂ।
ਨਹੀਂ ਸੁਖਮਨੀ ਭੋਗ ਬਖਾਨ੍ਯੋਂ।
ਸਾਜ ਬਜਾਇ ਸੁ ਰਾਗ ਉਚਾਰਾ।
ਕਰ੍ਯੋ ਕੀਰਤਨ ਸਭਾ ਮਝਾਰਾ ॥੫॥
ਤਬਿ ਮੈਂ ਕਹ੍ਯੋ -ਤੁਮੈਂ ਤਨਖਾਹ।
ਲਗਵਾਵੌਂ ਕਹਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪਾਹ-।
ਸਾਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਪੂਰੇ।
ਕਰੀਅਹਿ ਮੇਰੋ ਨਜਾਉਂ ਹਦੂਰੇ' ॥੬॥
ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਮੁਸਕਾਇ ਬਖਾਨਾਂ।
'ਭਾਈ ਸਿੱਖਾ! ਸੁਨਹੁ ਸੁਜਾਨਾ।
ਨਹਿਂ ਜਾਨਹੁ ਰਾਗੀ ਤਨਖਾਹੀ।
ਗੁਰਬਾਨੀ ਮਹਿਂ ਗਾਵਨ ਜਾਂਹੀ[2] ॥੭॥
ਹਰਿ ਜਸੁ ਸੁਨਿਤੇ ਬਾਤ ਚਲਾਵੈ।

++ਇਥੋਂ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੧੧ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਟੁਰਦੀ ਹੈ।
[1](ਕੀਰਤਨ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ।
[2]ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ (ਕੀਰਤਨ) ਗਾਉਣਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ।

ਵਹੁ ਤਨਖਾਹੀ ਵਡਾ ਕਹਾਵੈ[*]।
ਤੂੰ ਸੰਗਤਿ ਕੋ ਦੇਤਿ ਚਬੀਣੀ।
ਜਿਸ ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹੋਤ ਹੈ ਝੀਣੀ[1] ॥੮॥
ਰਾਗੀ ਆਨਿ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕਾਯੋ।
ਬਡ ਭਾਗਨ ਕੋ ਬਹੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਯੋ।
ਇਨ ਪਰ ਗੁਰ ਕੀ ਖੁਸ਼ੀ ਉਦਾਰਾ।
ਕਲਜੁਗ ਕੀਰਤਨ ਨਾਮ ਅਧਾਰਾ ॥੯॥
ਗੁਰੂ ਭਾਵਨੀ ਧਰਿ ਕੈ ਜੋਊ।
ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕਰਿਹੈ ਕੋਊ।
ਗੁਰੂ ਸੰਗ ਬਨਿ ਆਵਹਿ ਤਾਂਹੀ।
ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ਸੁਖ ਭਵ ਮਾਂਹੀ ॥੧੦॥
ਤਜਿ ਬਿਕਾਰ ਕੋ ਗਾਵਹਿ ਨਾਦ[2]।
ਬੰਧਨ ਤੂਟਹਿਂ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।
ਸੁਨਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਧਰਿ ਫੇਰ ਨ ਫੇਰਾ[3]।
ਪਾਇ ਅਚਲ ਪਦ ਬਹੁ ਸੁਖਕੇਰਾ ॥੧੧॥
ਸ਼ਬਦ ਅਰਥ ਕੋ ਨਿਰਨੈ ਕਰੈ।
ਗੁਰ ਕੋ ਕਹਿਬੋ ਸਾਚ ਉਚਰੈ[4]।
ਸੋ ਸੰਗਤਿ ਕੋ ਦੈ ਪਕਵਾਨ।
ਮਧੁਰ ਸਨਿਗਧੈ[5] ਸ੍ਵਾਦ ਮਹਾਨ ॥੧੨॥
ਬਕਤਾ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਸ਼ੁਭ ਗਤਿ ਪਾਵੇਂ।
ਅੰਤ ਬਿਖੈ ਗੁਰ ਰੂਪ ਸਮਾਵੇਂ।
ਇਮ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਜਾਨਿ।
ਫਲ ਪਰ ਰਾਖਹੁ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ[6] ਸੁਜਾਨ ॥੧੩॥
ਦੋਹਰਾ: ਸੰਗਤਿ ਸਭਿ ਨਿਸ਼ਚੈ ਤਰੈ[7], ਗੁਰ ਕੀ ਸ਼ਰਣੀ ਆਇ।
ਇਹਾਂ ਭੁਗਤ ਆਗੇ ਮੁਕਤਿ, ਮਾਰਗ ਬਦ ਬਤਾਇ' ॥੧੪॥

---

[*]ਇਹ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ ਜੀ ਵਿਚ ਬੀ ਹਨ।
[1]ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
[2]ਭਾਵ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਨਾ।
[3]ਫੇਰ ਫੇਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਸ ਦਾ (ਜੋ) ਸੁਣੇ।
[4]ਭਾਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਦਸਣੇ ਵਾਲਾ।
[5]ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਥਿੰਧਾ।
[6]ਨਿਗਾਹ ਫਲ ਤੇ ਰਖੋ।
[7]ਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਚੌਪਈ: ਦਯਾ ਸਿੰਧੁ ਇਮ ਕਹਿ ਭੇ ਮੌਨ।
ਸਿੱਖਨ ਸੁਨਜੋ ਮਹਾਤਮ ਸ੍ਰੌਨ।
ਭਏ ਅਨੰਦ ਦੇਖਿ ਮੁਖ ਬਿੰਦ।
ਬੰਦਨ ਕਰਹਿਂ ਚਰਨ ਅਰਬਿੰਦ ॥੧੫॥
+ਏਕ ਦਿਵਸ ਸੁਭ ਸੁਰਪਤ[1] ਜੈਸੇ।
ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬੈਸੇ।
ਪਾਠ ਕਰਹਿ ਸਿਖ ਓਅੰਕਾਰਾ।
ਬਿੱਪ੍ਰੈ ਅਰਥ ਅਜਾਨ ਉਚਾਰਾ[2] ॥੧੬॥
ਸੁਨਿ ਸੁਜਾਨ ਗੁਰਬਾਕ ਅਲਾਇ।
'ਇਸ ਕੇ ਹਤਹੁ ਲਸ਼ਟਕਾ ਜਾਇ।
ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਗਹਿ ਕਰਿ ਤਾੜਹੁ ਲੇ ਜਾਵਹੁ।
ਹਮ ਤੇ ਦੂਰ ਜਾਇ ਬੈਠਾਵਹੁ' ॥੧੭॥
ਤਬਿ ਸਿੱਖ ਧਾਇ ਲਸ਼ਟਕਾ ਹਤਿ ਕਰਿ।
ਤਰਜਤਿ ਦੂਰ ਬਿਠਾਯੋ ਦ੍ਰਿੜ ਧਰਿ[3]।
ਸੰਗਤਿ ਇਮ ਬਿਲੋਕਿ ਬਿਸਮਾਈ।
-ਕਹਾਂ ਕਰੀ ਗੁਰ ਲਖੀ ਨ ਜਾਈ- ॥੧੮॥
ਮਿਲਿ ਸਿੱਖਨਿ ਅਰਦਾਸ ਬਖਾਨੀ।
'ਸਾਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ ਗੁਨ ਖਾਨੀ।
ਇਹ ਸਿਖ ਰਾਵਰ ਕਯੋਂ ਮਰਵਾਯੋ?
ਬਾਨੀ ਪਠਨਿ ਬਿਖੈ ਮਨ ਲਾਯੋ ॥੧੯॥
ਕਹਜੋ ਅਹੈ ਜਗ ਗੁਰ ਗੁਨ ਖਾਨੀ[4]।
-ਇਕ ਤੁਕ ਭੀ ਜੁ ਪਢਹਿ ਗੁਰ ਬਾਨੀ।
ਜਗ ਤੇ ਤਿਸ ਕੋ ਹੋਇ ਉਧਾਰ-।
ਇਹ ਸਿਖ ਪਢਤੋ ਓਅੰਕਾਰ ॥੨੦॥
ਤਿਸ ਪਰ ਮਾਰ ਲਾਠੀਅਨਿ* ਖਾਈ।
ਤੌ ਉਧਾਰ ਹੁਇ ਕਿਮ ਬਨਿ ਆਈ।'
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਮੁਸਕਾਇ ਬਖਾਨੀ।

+ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਇਹ ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਾਖੀ ਹੈ।
[1]ਇੰਦਰ।
[2]ਭਾਵ ਉਹ ਅਜਾਨ ਪਾਠ ਐਉਂ ਉਚਾਰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਉਲਟਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
[3]ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੜਕੇ।
[4]ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਖਾਨ ਜੀ ਦਾ ਆਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ:-।
*ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਲਾਠੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਲਾਠੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ।

'ਅਰਥ ਖੋਜ ਇਨ ਪਠੀ ਨ ਬਾਨੀ ॥੨੧॥
ਆਨੋ ਅਬੈ ਹਜ਼ੂਰ ਹਕਾਰੋ।
ਸੁਨਹੁ ਸਰਬ ਤੁਮ ਜਥਾ ਉਚਾਰੋ।'
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਲਜਾਇ ਬਿਠਾਇਵ ਤੀਰ।
'ਸਿੱਖਾ! ਪਢੀਐ' ਕਹਯੋ ਗਹੀਰ[1] ॥੨੨॥
ਤਬਿ ਸਿਖ ਨੇ ਤੁਕ ਤਿਵੈ ਉਚਾਰੀ।
ਬਿੱਪ੍ਰੈ ਅਰਥ ਸੁ ਜਾਸ ਮਝਾਰੀ।
ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਾਂਹਿ ਬਖਾਨੀ।
'ਇਮ ਤੁਕ ਪਢਹੁ ਅਰਥ ਇਹੁ ਜਾਨੀ ॥੨੩॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ:
ਕਰਤੇ ਕੀ ਮਿਤਿ ਕਰਤਾ ਜਾਣੈ ਕੈ ਜਾਣੈ ਗੁਰੁ ਸੂਰਾ ॥੩॥

ਅਰਥ:-

ਚੌਪਈ: ਕਰਤੇ ਕੀ ਦੀਰਘ ਵਡਿਆਈ।
ਕਰਤਾ ਹੀ ਜਾਣੈ ਤਿਸ ਤਾਂਈ।
ਜੇ ਗੁਰ ਸੂਰਾ ਹੋਇ ਸੁਚੇਤ।
ਭੀ ਸੋ ਜਾਨਤਿ ਹੈ ਸਭਿ ਹੇਤੁ ॥੨੪॥
ਅਪਰ ਜੀਅ ਸੰਸਾਰੀ ਜੇਤੇ।
ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਜਾਨਤਿ ਹੈਂ ਸਭਿ ਤੇਤੇ।
ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਹਿਂ ਲਖਹਿ ਵਡਾਈ।
ਤੌ ਅੰਧੇਰ ਪਰਤਿ ਸਮੁਦਾਈ ॥੨੫॥
ਇਸ ਸਿਖ ਲਗ ਕਕਾਰ ਕੀ ਏਕ[2]+।
ਪਠਨਿ ਕਰੀ ਬਿਨ ਸੁਮਤਿ ਬਿਬੇਕ।
ਬਿੱਪ੍ਰੈ ਅਰਥ ਪਠਯੋ ਪਹਿਚਾਨੈ।
ਕਰਤੇ ਕੀ ਮਿਤਿ ਕਰਤਾ ਜਾਨੈ ॥੨੬॥
ਗੁਰ ਸੂਰਾ ਕਜਾ ਜਾਨੈ ਕੋਇ+।
ਇਮ ਅਨਰਥ ਪਢਿ ਕੀਨੋ ਸੋਇ।
ਤੌ ਗੁਰ ਸ਼ਰਨੀ ਸਿਖ ਕਯੋਂ ਜਾਇ।

---

[1]ਭਾਵ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ।
[2]ਕੱਕੇ ਦੀ ਇਕ ਲਗ।
+ਉਹ ਸਿਖ 'ਕੈ ਜਾਣੇ' ਨੂੰ 'ਕੇ ਜਾਣੇ' ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। 'ਕੈ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਥਵਾ ਤੇ 'ਕੇ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਕੀਹ' ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ 'ਨਹੀਂ'।
+ਉਹ ਸਿਖ 'ਕੈ ਜਾਣੇ' ਨੂੰ 'ਕੇ ਜਾਣੇ' ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। 'ਕੈ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਥਵਾ ਤੇ 'ਕੇ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਕੀਹ' ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ 'ਨਹੀਂ'।

ਕਰਤੇ ਕੀ ਮਿਤ ਲਖਿ ਨ ਸਕਾਇ[੧] ॥੨੭॥
ਸਿੱਖਹੁ ਸੁਨਹੁ ਸੀਖ ਇਹੁ ਮੇਰੀ।
ਬਾਨੀ ਪਢਹੁ ਸ਼ੁੱਧ ਗੁਰ ਕੇਰੀ।
ਪਢੈ ਮਹਾਤਮ ਲਹੈ ਬਿਸਾਲ।
ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਮਹਿਂ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲ ॥੨੮॥
ਜੇ ਕੁਸ਼ੁੱਧ ਹੁਇ, ਪਢੀਐ ਸ਼ੁਧ ਕਰਿ।
ਬਿਗਰੀ ਵਸਤੁ ਸੁਧਾਰਹਿ ਜਿਮ ਘਰ[੨]*।
ਤਿਮ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਸੁਧਾਰਹਿ ਜੇ ਨਹਿਂ।
ਨਹੀਂ ਭਾਵਨਾ ਸੇ ਨਰ ਮਹਿ ਮਹਿਂ[੩] ॥੨੯॥
ਭਾਵਨਾ ਬਿਹੀਨ ਜਕ ਜਾਰੇ[੪] ਹੀ ਮਰਤ ਹੈ+।'
ਤੁਕ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਕੀ ਗਾਈ।
'ਪੰਚ ਬਿਧਿਨਿ ਸਿੱਖੀ ਸੁਨਿ ਭਾਈ!
ਧੰਧੇ ਕੀ ਇਕ, ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ।
ਹਿਰਸੀ ਤ੍ਰੈ, ਸਿਦਕੀ ਅਵਰੇਖੀ[੫] ॥੩੦॥
ਪੰਚਮ ਅਹੈ ਭਾਵ ਕੀ ਭਲੇ।
ਪ੍ਰਥਮਾ ਇਮ ਜਿਮ ਭਾਈ ਚਲੇ[੬]।
ਸਭਿ ਸਗੁਰੇ ਮੁਝ ਨਿਗੁਰਾ ਕਹੈਂ[੭]।
ਲੇ ਸਿੱਖੀ, ਧੰਧੇ ਕੀ ਅਹੈ[੮] ॥੩੧॥

---

[੧](ਜੇ ਗੁਰੂ) ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।
[੨]ਜਿਵੇਂ ਘਰ ਦੀ ਵਿਗੜੀ ਹੋਈ ਵਸਤੂ ਸੁਧਾਰੀ ਦੀ ਹੈ।
*ਸਾਖੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਬਾਣੀ ਸ਼ੁੱਧ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਲਾਠੀ ਪਈ ਕਿ ਗੁੱਸੇ ਹੋਏ ਕਿ ਸਮਝਾ ਦਿਤਾ, ਭਾਵ ਪਿਤਾ ਸਮਾਨ ਝਿੜਕ ਤੋਂ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਬਾਣੀ ਸ਼ੁਧ ਜੇ ਕੰਠ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੁਧਾਰ ਲਵੇ।

ਫਿਰ ਬੀ ਉਕਾਈ ਹੋ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਅਰਦਾਸੇ ਵਿਚ ਬਿਨੈ ਕਰੀਦੀ ਹੈ 'ਤੁਕ ਅੱਖਰ ਲਗ ਮਾਤ੍ਰ ਵਧ ਘਟ ਪੜ੍ਹੀ ਮਾਫ' ਤੇ ਬ੍ਰਿੱਧਾਂ ਦੇ ਮੁਖੋਂ ਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਉਂ ਬੀ ਬੋਲਾ ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ

'ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੋਲਣਾ ਸਚੇ ਦਰਬਾਰ।
ਭੁਲਿਆਂ ਚੁਕਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰ ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ। '

[੩]ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਭਾਵਨਾ (ਸ਼ਰਧਾ) ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ।
[੪]ਹਠ ਦੀ ਅਗਨੀ ਦੇ ਸਾੜੇ ਹੀ। [ਜਕ = ਹਠ। (ਅ) ਹਾਰ। (ੲ) ਅੜਕ ਅੜਕ ਕੇ। ਅ:, ਜ਼ਕਾ = ਬਲਣਾ, ਸਰਜ]।
+ਇਹ ਤੁਕ ਜਿਵੇਂ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਸ਼ੁਧ ਪਾਠ ਐਉਂ ਹੈ:-ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ ਜਕ ਜਾਰੇ ਹੀ ਮਰਤ ਹੈਂ। [ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ੮੯।
[੫](ਚੌਥੀ ਸਿੱਖੀ) ਸਿਦਕ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਯਾ ਦੇਖੀ ਦੀ ਹੈ।
[੬]ਜਿਵੇਂ (ਭਾਈ) ਸੰਬੰਧੀ ਚਲਦੇ ਹਨ।
[੭]ਸਾਰੇ ਗੁਰ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਨਿਗੁਰਾ ਕਹਿਣਗੇ।
[੮]ਇਹ ਧੰਧੇ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਹੈ।

[1]ਕੋ ਇਕ ਸਿੱਖ ਬਨਜੋਂ ਕਿਹ ਦੇਖਾ[2]।
ਸਦਨ ਪਦਾਰਥ ਭਲੇ ਬਿਸੇਖਾ।
ਸੁਤ, ਥਿਤ[3], ਪਤਿ ਦੁਧ, ਆਦਰ[4] ਆਦਿ।
ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੇਰਿ ਅਹਿਲਾਦ ॥੩੨॥
ਲੋਭ ਪਦਾਰਥ ਕੋ ਮਨ ਭਯੋ।
ਗੁਰੁ ਕੋ ਸਿੱਖ ਹੋਇ ਸੋ ਗਯੋ।
ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਹੈ ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ।
ਰਹੀ ਪਦਾਰਥ ਚਾਹਿ ਵਿਸ਼ੇਖ਼ੀ ॥੩੩॥
ਸਤਿਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਨ ਪਰਚਾ ਪਾਯੋ।
ਗੁਰ ਸਰੂਪ ਨਹਿਂ ਰਿਦੈ ਬਸਾਯੋ।
ਤੀਜੀ ਹਿਰਸੀ ਸਿੱਖੀ ਜਾਨੋ।
ਬਹੁਤ ਜੁ ਕਰਹਿਂ ਕਰਨਿ ਸੋ ਠਾਨੋ[5] ॥੩੪॥
ਸੋਝੀ ਕੁਛ ਨ ਆਪ ਕੋ ਆਈ।
ਨਹੀਂ ਸੀਖ ਲੇ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਈ।
ਨਹਿਂ ਸੰਗਤ ਮਹਿਂ ਬੈਠਯੋ ਜਾਇ।
ਗੁਰ ਪਾਹੁਲ ਕੋ ਭੇਦ ਨ ਪਾਇ ॥੩੫॥
ਚਤੁਰਥ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕੀ ਹੋਈ।
ਗੁਰ ਬਿਨ ਅਪਰ ਨ ਮਾਨਹਿ ਕੋਈ।
ਜੀਵਣ ਮਰਣ ਬਿਖੈ ਗੁਰ ਸ਼ਰਣੀ।
ਤਜਹਿ ਨ ਜਿਮ ਪ੍ਰਵਾਹਿ ਮੈਂ ਤਰਣੀ[6] ॥੩੬॥
ਸਿਰ ਜਾਣੇ ਲਗਿ ਸਦਾ ਨਿਬਾਹੈ।
ਤਨ ਮਿੱਥਿਆ ਲਖਿ ਕਰਿ ਜਗ ਮਾਂਹੈ।
ਸਿੱਖੀ ਸਚੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਕੀ ਕਰਤਾ।
ਇਮ ਪ੍ਰਾਨਨਿ ਬਿਨਸਨ ਲਗਿ ਧਰਤਾ ॥੩੭॥
ਬਿਘਨ ਅਨੇਕ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿ ਸਾਰੇ।
ਗਾਢੋ ਸਿਦਕ ਨਹੀਂ ਨਿਰਵਾਰੇ।
ਪਲ ਮਹਿਂ ਸਿਰ ਦੇ, ਸਿਦਕ ਨ ਖੋਵੈ।

---

[1]ਦੂਜੀ ਸਿੱਖੀ ਚਲੀ।
[2]ਕਿਸੇ ਨੇ ਡਿੱਠਾ ਕਿ ਕੋਈ ਇਕ ਸਿਖ ਹੋਇਆ ਹੈ।
[3]ਦੌਲਤ।
[4]ਇੱਜ਼ਤ।
[5]ਜੋ ਬਹੁਤੇ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਉਸੇ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਣਾ।
[6]ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿੱਚ (ਜਾ ਰਹੀ) ਬੇੜੀ (ਦੇ ਸ੍ਵਾਰ ਬੇੜੀ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ।

ਸੋ ਸਿਖ ਮੇਰੋ ਪੂਰਨ ਹੋਵੈ ॥੩੮॥
ਪੰਚਮ ਸਿੱਖੀ ਭਾਵ ਉਪਾਈ।
ਲਖਿ ਗੁਰ ਮਹਿਮਾ ਪਰਿ ਸ਼ਰਣਾਈ।
ਨਿਸ ਦਿਨ ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਉਰ ਧਾਰੀ।
ਕਰਹਿ ਭਾਵ ਸਭਿ ਸਿੱਖ ਮਝਾਰੀ' ॥੩੯॥
ਪੰਚ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਿੱਖਿ ਇਮ ਕਹੇ।
ਜਥਾ ਕਰਮ ਫਲ ਦੀਰਘ ਲਹੇ।
'ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਮਹਿਂ ਬਨੌਂ ਸਹਾਈ।
ਜਮੁ ਸੰਕਟ ਤੇ ਲੇਹੁਂ ਛੁਟਾਈ' ॥੪੦॥
ਦੋਹਰਾ: ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਨ ਜਿਨਹੁਂ ਕੇ, ਪੂਰੀ ਤਿਨ ਕੀ ਆਸ।
ਨਾਨਕ ਜਪੀਐ ਨਾਮ[1] ਨਿਤ, ਸਿਮਰਹੁ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸ[*] ॥੪੧॥
ਚੌਪਈ: ਬਨੀਅਹਿ ਸੱਤਿਨਾਮ ਅਨੁਰਾਗੀ।
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਦ ਮਾਨਹਿਂ[2] ਤਜਾਗੀ।
ਰਾਖਿ ਸਥਿਰ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭਰੋਸਾ।
ਧਰਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸੰਤੋਸ਼ਾ[3] ॥੪੨॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁੱਤੇ 'ਸਿੱਖਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੪॥

---

[1] ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ।
[*] ਇਹ ਦੋਹਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਹ ਦੋਹਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।
[2] ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ।
[3] ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੰਤੋਖ ਧਾਰਨ ਕਰ।

੩੫. [ਪਾਹੁਲ ਭੇਦ। ਦੇਵੀ। ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ]

੩੪<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩੬

ਦੋਹਰਾ: +ਸਿੱਖੀ ਪੰਚ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ, ਸੁਨਿ ਪਾਹੁਲ ਬਖਸ਼ੀਸ਼[1]।
ਸਿਖ ਸਿਦਕੀ ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਕੈ, ਧਰਿ ਪਗ ਪੰਕਜ ਸੀਸ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਬੂਝਤਿ ਭਏ ਸਰਬ ਕਰਿ ਪੰਗਤ।
'ਗੁਰ ਪਤਿਸ਼ਾਹੁ ਆਪ ਕੀ ਸੰਗਤਿ।
ਅਭਿਲਾਖਤਿ ਸਗਰੇ ਮਨ ਜਾਨਨਿ।
ਸ਼੍ਰਵਨ ਕਰਨਿ ਕੋ ਤੁਮਰੇ ਆਨਨਿ[2] ॥੨॥
ਪਾਹੁਲ ਕੇ ਗੁਣ ਭੇਦ ਬਖਾਨੋ[3]।
ਜਿਮ ਰਾਵਰ ਨੇ ਕੀਨ ਮਹਾਨੋ।'
ਭਾਵ ਸਹਿਤ ਕਲਗੀਧਰ ਸੁਨਜੋ।
ਕਰਿ ਬੱਖਜਾਤ ਭੇਦ ਸਭਿ ਭਨਜੋ ॥੩॥
'ਮੰਤ੍ਰ ਸੁ ਜੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ ਇਹੁ ਤੀਨ।
ਕਾਰਜ ਕੇ ਸਿਧ ਕਰਤਾ ਚੀਨ।
ਸੱਤਿਨਾਮ ਮੰਤ੍ਰਨਿ ਸਿਰਮੌਰ।
ਜਿਸ ਕੇ ਸਮ ਜਗ ਮਹਿਂ ਨਹਿਂ ਔਰ ॥੪॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਹੁ ਮੰਤ੍ਰ* ਮਹਾਨਾ।
ਚਤੁਰ ਵਰਨ ਕੋ ਜੋੜਨਿ ਠਾਨਾ।
ਲੋਹ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਰੁ ਜਲੁ ਮਿਸ਼ਟਾਨਾ।
ਇਹੀ ਤੰਤ੍ਰ ਕਰਤਾ ਸਵਧਾਨਾ[4] ॥੫॥
ਦਈ ਵਸਤੁ ਇਹੁ ਦੇਵਨਿ[5] ਲ਼ਜਾਇ।
ਤਿਨ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਨਹੁ ਚਿਤ ਲਾਇ।
ਬਰੁਨ ਆਪਣੇ ਕਰ ਜਲ ਆਨਾ।
ਇੰਦ੍ਰ ਮਹਾਂ ਬਲਿ ਲਿਯ ਮਿਸ਼ਟਾਨਾ ॥੬॥
ਲੋਹਾ ਦੀਨਿ ਦੀਨਿ ਜਮਰਾਜ।
ਮਿਲੇ ਦੇਵ ਪਾਹੁਲ ਕੇ ਕਾਜ।

+ਇਹ ਸਾਖੀ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੧੩ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਹੈ।
[1]ਪਾਹੁਲ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਹੋਈ (ਦੇਖਕੇ)।
[2]ਆਪਦੇ ਮੁਖੋਂ।
[3]ਗੁਣ ਤੇ ਵੇਰਵੇ ਦੱਸੋ।
*ਪਾ:-ਜੰਤ੍ਰ।
[4]ਲੋਹੇ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ (ਫੇਰ ਕੇ) ਜਲ ਤੇ ਮਿੱਠੇ (ਵਿੱਚ ਫੇਰਨਾਂ) ਇਹੀ ਤੰਤ੍ਰ ਸਾਵਧਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
[5]ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ।

ਜਲ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਅਵਧਿ ਸਿਖ ਪਾਹਿਂ[੧]।
ਮਿਸ਼ਟਾਨਹਿਂ ਤੇ ਭੋਗ ਨ ਚਾਹਿਂ[੨] ॥੭॥
ਹੋਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇ ਤੇਜ ਕਰਾਲਾ।
ਬਨਹਿਂ ਜੁੱਧ ਮਹਿਂ ਜੋਧ ਬਿਸਾਲਾ।
ਪੂਰਬ ਪਾਹੁਲ ਚਰਨਨਿ ਕੇਰੀ।
ਹੁਇ ਸੇਵਾ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਡੇਰੀ ॥੮॥
ਅਬਿ ਗੁਰ ਇੱਛਾ ਰਣ ਰਿਪੁ ਖਾਪ।
ਖੰਡਾ ਧਾਰਿ ਸੁ ਪਾਹੁਲ ਛਾਪ[੩]।
ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਕੋ ਧਰਿਬੋ ਧਜਾਨ।
ਸ੍ਵੈਯੇ ਦਸੋਂ[੪] ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਰਬਾਨ ॥੯॥
ਪਠਿ ਅਨੰਦ ਜੀ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸੁਚੇਤ।
ਜਪੁਜੀ ਪੜ੍ਹੁ ਸੁ ਮੁਕਤੀ ਹੇਤੁ।
ਹੁਇਂ ਪਾਹੁਲ ਤੇ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ।
ਨਰ ਤਨ ਸਿਖ ਕੋ ਬਨਹਿਂ ਸਕਾਰਥ[+] ॥੧੦॥
ਬਡਭਾਗੀ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਇ।
ਲੇ ਕਰਿ ਫਿਰਹਿ, ਨ ਅਘ ਸਮ ਕੋਇ[੫]।
ਗੁਜਰੀ ਮਾਤਿ ਪੁਛੇ ਇਕ ਬਾਰੀਂ[੬]।
ਤਬਿ ਹਮ ਨੇ ਬਿਧਿ ਸਕਲ ਉਚਾਰੀ' ॥੧੧॥
ਸੁਨਿ ਸਿੱਖਨਿ ਕਰ ਜੋਰਿ ਬਖਾਨੀ।
'ਅਪਰ ਭੇਦ ਭਨੀਐ ਗੁਨਖਾਨੀ!
ਪਾਹੁਲ[++] ਬਿਖੈ ਸ਼ਕਤਿ ਹੈ ਗੁਰ ਕੀ?
ਕੈ ਜਗ ਮਾਤਿ ਚੰਡਕਾ ਧੁਰ ਕੀ?' ॥੧੨॥

---

[੧]ਜਲ (ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੈ) ਕਿ ਸਿਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਅਵਧੀ ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਾਵਨ। (ਅ) ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੂੰ ਚਾਹੇਗਾ।
[੨]ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਚਾਹੁਣ।
[੩]ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ ਵਾਲੀ ਪਾਹਲੁ ਦੀ ਮੁਹਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
[੪]ਭਾਵ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸ੍ਵੈਯੇ।
[+]ਅੰਮ੍ਰਤ ਦੇ ਗੁਣ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਤੇਰਵੀਂ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਲਿਆ ਹੈ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਐਸੇ ਆਖੇਪ ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਜਾਪਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਿੰਘ ਪੁਣੇ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਤਾਂ ਉੱਚੀ ਰਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗਲ ਪੌਰਾਣਕ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
[੫]ਜੋ (ਅੰਮ੍ਰਤ) ਲੈਕੇ ਫਿਰ ਜਾਵੇ ਉਸ ਸਮ ਕੋਈ ਪਾਪੀ ਨਹੀਂ।
[੬]ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਨੇ (ਇਹ ਪਿੱਛੇ ਕਹੀ ਵਾਰਤਾ) ਇਕ ਵੇਰ ਪੁੱਛੀ ਸੀ।
[++]ਪਾਹੁਲ ਪਦ ਏਥੇ ਅੰਮ੍ਰਤ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਆਮ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਇਹੋ ਪਦ ਅੰਮ੍ਰਤ ਵਾਸਤੇ ਬੋਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਭਨੈਂ।
'ਕਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਖੁਸ਼ੀ ਹੀ ਬਨੈ[1]।
ਗੁਹਜ ਬਾਰਤਾ ਬਨਹਿਂ ਨ ਕਹਿਨੀ।
ਭਲੀ ਹੋਤਿ ਹੈ ਛਪੀ ਸੁ ਰਹਿਨੀ ॥੧੩॥
ਤਉ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਆਇ।
ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਬੂਝਹਿਂ ਜਿਸ ਭਾਇ।
ਤਿਸ ਕੌ ਕਹਨਿ ਸਦਾ ਬਨਿ ਆਵੈ।
ਜੋ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਮਨ ਭਾਵੈ ॥੧੪॥
ਸੰਗਤ! ਸੁਨਹੁਂ ਸਿੱਖ ਮਮ ਅਹੋ।
ਗੁਰ ਘਰ ਬਿਖੈ ਏਕਤਾ ਲਹੋ[*]।
ਭੂਲ ਭੇਦ ਕੋ ਭਰਮ ਨ ਕੀਜੈ।
ਕਬਹੁਂ ਨ ਇਸ ਪਰ ਤਰਕ ਕਰੀਜੈ ॥੧੫॥
ਪ੍ਰਥਮ ਧਰਯੋ ਜਬਿ ਹਮ ਅਵਤਾਰ।
ਕਰਯੋ ਮਨੋਰਥ ਤਪਨਿ ਉਦਾਰ।
ਬਿੰਧਯਾਚਲ ਕਾਨਨ ਮੈਂ ਰਹੇ[+]।
ਸੁਨਹੁਂ ਕਥਾ ਜਿਸ ਬਿਧਿ ਤਪੁ ਸਹੇ ॥੧੬॥

ਦੋਹਰਾ: ਤਿਸੁ ਮਾਨ੍ਵੰਤਰ[2] ਕੇ ਬਿਖੈ, ਕਥਾ ਭਈ ਜਿਸ ਭਾਇ।
ਸੁਨਹੁਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਉਮਾ[3] ਤਬਿ, ਗਈ ਤਪਨ ਤਿਸੁ ਥਾਇਂ ॥੧੭॥

ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦ: ਦਾਨਵ ਦੈਤਨਿ ਪਾਇ ਬਲ, ਸੁਰ ਕਰੇ ਪਰਾਜੈ।
ਛੀਨ ਲੀਨ ਸੁਰਲੋਕ ਕੋ, ਕਰਿ ਗਰਬ ਮਹਾਂ ਜੈ[4]।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਢਿਗ ਸੋ[5] ਦੀਨ ਹ੍ਵੈ, ਸਭਿ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੇ।

---

[1](ਐਸੀ) ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਹੀ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਾ ਕਹਿਣੀ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ 'ਸੁਖ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਨਾਂਹ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਇਥੇ ਚੁੱਪ ਹੈ।

[*]ਸੌ ਸਾਖੀ:-'ਦੇਵੀ ਕੀ ਸ਼ਕਤਿ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸ਼ਕਤਿ? ' ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉਤ੍ਰ ਜੋ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ ਇਕੋ ਹੈ।

[+]ਪਹਿਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਤਪ ਦਾ ਥਾਂ ਤਾਂ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਹੇਮ ਕੁੰਟ ਸਪਤ ਸ਼੍ਰਿੰਗ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਪੰਡੁਰਾਜ ਨੇ ਯੋਗ ਕਮਾਇਆ ਸੀ। ਬਿੰਧਯਾਚਲ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਸੌ ਸਾਖੀ (ਦੀ ੧੩ ਸਾਖੀ) ਤੋਂ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਖੀ ਬੀ ਪੌਰਾਣਕ ਦਿਮਾਗ਼ ਦੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਧੀ ਘਟੀ ਯਾ ਇਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। [ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਅੰਸੂ ਦੇ ਅੰਕ ੪੧ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ]। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਾਲਾ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸਮੀਪਤਾ ਜਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹਿਮਾਲੇ ਦੀ ਥਾਂ ਬਿੰਧਯਾਚਲ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ।

[2]ਇਕ ਮਨੂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਜੋ ਇਕੱਤੀ ਕ੍ਰੋੜ ਚੌਦਾਂ ਲਖ ਅਠਤਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਇਕ ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਧਵਾਂ ਹਿੱਸਾ।

[3]ਪਾਰਬਤੀ।

[4]ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਮਹਾਂ ਹੰਕਾਰ ਕੀਤਾ।

[5]ਭਾਵ ਦੇਵਤੇ।

-ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਨਿ ਦਿਯੇ ਨਿਕਾਸ ਹਮ, ਅਬਿ ਸ਼ਰਨਿ ਤੁਹਾਰੇ- ॥੧੮॥
ਦ੍ਰੁਹਣ[1] ਉਪਾਇ ਬਖਾਨ ਕੈ, ਸੁਰ ਸਭਿ ਸਮੁਝਾਏ।
-ਆਦਿ ਸ਼ਕਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡਿਕਾ ਲਿਹੁ ਤਾਂਹਿ ਰਿਝਾਏ।
ਲੈ ਦੈ ਹੈ ਤੁਮ ਰਾਜ ਕੋ ਜਹਿਂ ਅਧਿਕ ਸਮਾਜਾ-।
ਸੁਨਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਗਏ ਸੁਰ ਹਰਖਾਵਨਿ ਕਾਜਾ ॥੧੯॥
ਜਾਇ ਅਰਾਧੀ ਚੰਡਿਕਾ ਬਿਦਤੀ ਜਗ ਮਾਈ।
ਕਰ ਬੰਦੇ ਬਿਨਤੀ ਸਹਿਤ ਨਿਜ ਬ੍ਰਿਥਾ ਸੁਨਾਈ।
ਦੈਂਤਨ ਕੀਨਿ ਅਨੀਤ ਲਖਿ ਨਿਰਜਰ[2] ਸਤਿਕਾਰੇ।
-ਲੈ ਦੈਹੌਂ ਤੁਮ ਦੇਸ਼ ਕੋ ਰਿਪੁ ਬ੍ਰਿੰਦ ਸੰਘਾਰੇ- ॥੨੦॥
ਚਢੀ ਸਿੰਘ ਪਰ ਚੰਡਿਕਾ ਆਯੁਧ ਬਲਿ ਧਾਰੇ।
ਬਧੇ ਦੈਤ ਅਨਗਨ ਬਧੇ[3] ਰਣ ਖੇਤ ਮਝਾਰੇ।
ਧੁਮ੍ਰਨੈਨ ਪੂਰਬ ਹਨ੍ਯੋ ਪੁਨ ਚੰਡ ਰੁ ਮੁੰਡਾ।
ਰਕਤਬੀਜ ਸਨਮੁਖ ਅਰ੍ਯੋ ਬਾਜ੍ਯੋ ਬਡ ਖੰਡਾ ॥੨੧॥
ਰਕਤਬੀਜ ਕੇ ਰਕਤ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ ਸਮੁਦਾਏ।
ਉਪਜਤਿ ਤ੍ਯੋਂ ਤ੍ਯੋਂ ਹਨਤਿ ਹੈ ਰਣਭੂਮ ਗਿਰਾਏ।
ਤ੍ਯੋਂ ਤ੍ਯੋਂ ਹੋਤਿ ਅਸੰਖ ਹੀ ਤੋਟਾ ਨਹਿਂ ਆਯੋ।
ਬਹੁਤ ਬਰਖ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਭਾ ਲੇਖਾ ਨਹਿਂ ਪਾਯੋ ॥੨੨॥
ਨੌਕੇ ਪਰ ਸਤ ਸੁਨ ਲਗਿ[4] ਸੰਖ੍ਯਾ ਸਭਿ ਕੀਨੀ।
ਬ੍ਰਿੰਦ ਰਿਖੀਸ਼ੁਰ ਗਿਨਤਿ ਭੇ ਇਤਨੀ ਚਿਤ ਚੀਨੀ।
ਭਏ ਰਕਤ ਤੇ ਪੁਨ ਹਤੇ ਬੁਦਬੁਦ ਸਮੁ ਸੋਈ[5]।
ਭਯੋ ਰਕਤ ਕੋ ਜਲ ਇਤੋ ਜਨੁ ਪਰਲੈ ਹੋਈ ॥੨੩॥
ਸ੍ਹੁੰਨ ਭਈ ਸਭਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤਬਿ ਤਨ ਇੰਗਤਿ ਨਾਂਹੀਂ[6]।
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਿਖੀਯਤਿ ਮਨੋ ਪਾਥਰ ਜਲ ਮਾਂਹੀ[7]।
ਗਣ ਗਣ[8] ਸੰਗ ਜੁ ਚੰਡਿਕਾ ਇਹ ਸਮੈਂ ਪਲਾਏ।
ਕੋ ਲਰ ਕਰਿ ਕੋ ਬਿਨ ਲਰੇ ਨਹਿਂ ਠਹਿਰਨਿ ਪਾਏ ॥੨੪॥

---

[1]ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ।
[2]ਦੇਵਤੇ।
[3]ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।
[4]੯0000000 ਦੈਂਤ।
[5]ਬੁਲਬੁਲੇ ਵਾਂਗ।
[6]ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਚੇਸ਼ਟਾ ਨਾ ਰਹੀ [ਸੰਸ:, ਇੰਗਤ = ਚੇਸ਼ਟਾ]।
[7]ਮਾਨੋਂ ਜਲ ਵਿਚ ਪੱਥਰ ਵਾਂਙ (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋ ਗਈ)।
[8]ਭਾਵ ਗੁਣ ਆਦਿਕ।

ਅੰਤ੍ਰਧਯਾਨ ਹੁਇ ਅੰਬੁਕਾ ਬਿੰਧਯਾਚਲ ਆਈ[*]।
ਬਨਿ ਮੂਰਤਿ ਤਪ ਕਰਤਿ ਭੀ ਕਿਹ ਲਖੀ ਨ ਜਾਈ।
ਅਸੁਰ ਲਗੇ ਤਬਿ ਖੋਜਨੇ[+] ਇਤ ਉਤ ਚਹੁੰਘਾਏ।
ਇਕ ਤਪਸੀ ਤਪਨਿਧਿ[1] ਤਹਾਂ ਜਿਸ ਸਿਖ ਸਮੁਦਾਏ ॥੨੫॥
ਜੁਗ ਰਾਕਸ਼ ਤਿਹ ਜੂਥਪਤਿ ਬੂਝਨਿ ਤਬਿ ਲਾਗੇ[2]।
ਬੇਲ ਸੁਬੇਲਹਿ ਨਾਮ ਜਿਨ ਮਨ ਮਹਿਂ ਰਿਸ ਜਾਗੇ।
-ਹਾਇ ਹਾਇ- ਕਰਿ ਖੋਜਤੇ -ਤ੍ਰਿਯ ਕਹਾਂ ਪਲਾਈ?
ਕੋ ਲੈ ਗਮਨਜੋਂ ਕਿਤ ਗਯੋ? ਦਿਹੁ ਰਿਖੀ ਬਤਾਈ- ॥੨੬॥
ਰਿਸ ਧਰਿ ਤਪਸੀ ਤਬਿ ਕਹਜੋ -ਕਜੋਂ ਕਰਿ ਬਕਬਾਦੇ?
ਸੋ ਪੂਰਨ ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਸਦਾ ਸ਼ਕਤੀ ਬਡਿ ਆਦੇ[3]-।
ਤਪਸੀ ਨਾਮ ਸੁਮੁੰਡ[4] ਤੇ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਮਤਿਵਾਰੇ।
ਧਾਇ ਪਰੇ ਹਿਤ ਮਾਰਿਬੇ ਕਹਿਂ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੇ' ॥੨੭॥
ਮਨ ਮਹਿ ਮੁਨੀ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿ -ਕਯਾ ਕਰਹਿਂ ਉਪਾਈ?
ਮੇਰਾ ਅਰੁ ਮਮ ਚੇਲਕਾ ਨਹਿਂ ਧਰਮ ਲਰਾਈ।
ਬ੍ਰਹਮਣ ਬ੍ਰਹਮ ਪਰਾਇਣਾ ਨਿਤਨੇਮ ਹਮਾਰਾ-।
ਸ਼ੇਰ ਖਾਲ ਲੇ ਹਾਥ ਮੈਂ ਮੁਖ ਤੇ ਹੁੰਕਾਰਾ[5] ॥੨੮॥
ਤੇਜ ਪੁੰਜ ਨਿਕਸਜੋ ਪੁਰਖ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਮਚਾਵਾ।
ਦਸ ਲਖ ਬਰਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਪੰਚ[6] ਘਮਸਾਨ ਮਚਾਵਾ।
ਮੂਰਤ ਤੇ ਉਠਿ ਚੰਡਿਕਾ ਉਰ ਕ੍ਰੋਧ ਉਪਾਏ।
ਜੁੱਧ ਕਰਜੋ ਬਧ ਕਰਿ ਅਸੁਰ ਰਣ ਕਰਤਿ ਖਪਾਏ ॥੨੯॥
ਬਿਜੈ ਪਾਇ ਤਿਸ ਪੁਰਖ ਕੋ ਨਿਜ ਨਿਕਟਿ ਬਿਠਾਯੋ।
-ਹੇ ਤਪਸੀ ਤਪ ਕੈ- ਕਹਜੋ- ਤੈਂ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ[7]।
ਮੇਰੀ ਕਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਹਤਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਲਰਾਈ।

---

[*]ਇਥੋਂ ਦੇਵੀ ਤਪ ਕਰਨ ਹਾਰ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਈ, ਉਹ ਆਪ ਜਯੋਤੀ ਸਰੂਪ ਨਾ ਹੋਈ ਪਰ ਜਯੋਤੀ ਸਰੂਪ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਉਸਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਬਨ ਗਈ।

[+]ਪਾ:-ਤਪਨ ਕੋ।

[1]ਭਾਵ ਬੜਾ ਤਪੱਸ੍ਵੀ।

[2]ਦੋ ਰਾਕਸ਼ ਜੋ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਸੈਨਾਪਤ ਸਨ ਉਸਤੋਂ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ।

[3]ਆਦਿ ਰੂਪ ਹੈ।

[4]ਨਾਮ ਤਪਸੀ ਦਾ 'ਸਮੁੰਡ' ਸੀ।

[5]ਭਾਵ 'ਹੰ' ਕੀਤੀ।

[6]੧੦੦੫੦੦੦।

[7](ਦੇਵੀ ਨੇ) ਕਿਹਾ: ਹੈ ਤਪਸ੍ਵੀ ਦੇ ਤਪ ਤੈਂ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਅਤੇ..... [ਸ਼ੁਧ ਪਾਠ 'ਹੇ ਤਪਸੀ ਕੇ ਤਪ' ਚਾਹੀਏ ਕਿਉਂਕਿ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਪਾਠ ਇਉਂ ਹੈ:-ਹੇ ਤਪਸੀ ਕੇ ਤਪ]।

ਏਕ ਬੇਰ ਹਉਂ ਆਇਹੌਂ ਤੁਮ ਲੇਹੁ ਬੁਲਾਈ ॥੩੦॥
ਮੈਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਬਿ ਜਾਚ ਬਰ, ਕਹਿ[*] ਬਪੁ ਇਹੁ ਤੇਰਾ।
'ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ' ਧਰਿ ਨਾਮ ਤੁਵ ਜਗ ਬਿਦਤਿ ਘਨੇਰਾ।
ਤੇਰੀ ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ ਭਈ ਬਨਿ ਗੁਰੂ ਬਡੇਰਾ।
ਧਰੀਅਹਿ ਮੋਹਿ ਸਰੂਪ ਕੋ[1] ਸਭਿ ਸਿੱਖਨ ਕੇਰਾ- ॥੩੧॥
ਕਹ੍ਯੋ ਪੁਰਖ ਨੇ ਸੁਨਤਿ ਬਰ -ਹੁਇ ਸਿੰਘ ਸੁ ਨਾਮੂ।
ਕੇਸ ਖੁਲੇ ਕਟ ਤਾਗੁ ਬਿਨ[2] ਪੰਥ ਸੋ ਅਭਿਰਾਮੂ।
ਤੇਜ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੋ ਦੀਜੀਏ ਸਭਿ ਰਚਨ ਤੁਹਾਰੀ।
ਭੁਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਪਦਵੀ ਮਿਲਹਿ ਅਰੁ ਗਿਰਾ ਉਦਾਰੀ ॥੩੨॥
ਜੁੱਧ ਅਸੁਰ ਗਨ ਕੋ ਸਦਾ ਹਤਿ ਲੇ ਛਿਤ ਰਾਜੂ-।
ਸ਼੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਸੁਨਿ ਤਬਿ ਭਨ੍ਯੋਂ -ਹੁਇ ਸਿਧ ਸਭਿ ਕਾਜੂ।
ਪ੍ਰਥਮ ਚਰਣ ਚਤੁਰਥ ਜੁਗਹਿ[3] ਜਬਿ ਸਮਾ ਸੁ ਆਵੈ।
ਸ਼ੰਕਰ ਹੁਇ ਅਵਤਾਰ ਸ਼ਿਵ ਸ਼੍ਰੁਤਿਮਤਿ ਬਿਦਤਾਵੈ[4] ॥੩੩॥
ਬਿਸ਼ਨੁ ਅੰਤ ਤਿਹ ਭਗਨ ਸੁਤ ਹੋਵਹਿ ਅਵਤਾਰਾ[+]।
ਬਰਖ ਕਿਤਿਕ ਪਸ਼ਚਾਤ ਤੇ ਤਨ ਲਿਹੁ ਤੁਮ ਧਾਰਾ।
ਕਰਹੁ ਅਵਾਹਨ ਮੋਹਿ ਕੌ ਤਬਿ ਹੀ ਤਹਿਂ ਆਵੌਂ।
ਕਰਿ ਕੈ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌ[5] ਤੁਮ ਮਹਿਂ ਦਰਸਾਵੌਂ ॥੩੪॥

---

[*]ਇਥੇ 'ਕਹਿ' ਪਾਠ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ, 'ਰਹਿ' ਪਾਠ ਸ਼ੁਧ ਹੈ। ਸੌ ਸਾ: ਵਿਚ ਬੀ ਪਾਠ 'ਰਹੋ' ਹੈ, ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਤੇਰਾ ਇਹ ਤਪੋ ਸਰੀਰ ਬਣਿਆਂ ਰਹੇ।
(ਅ) ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਇਕ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਪਾਠ ਇਉਂ ਹੈ:-'ਤੇਰਾ ਬਾਪੁ ਇਹੀ ਰਹੋ। ਭਾਵ ਇਹ ਤਪੱਸ੍ਰੀ ਹੀ ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਗਲ ਅੰਕ ੩੭ ਅਤੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਲਿਖੇ 'ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਹੀ ਰਹਾਂਗਾ' ਤੋਂ ਬੀ ਸਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
[1]ਭਾਵ ਕੇਸਾਧਾਰੀ।
[2]ਗਲੇ ਵਿਚ ਜੰਞੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ।
[ਕਟ = ਲਕ, ਗਲ। ਤਾਗ = ਤਾਗਾ, ਜੰਞੂ]।
[3]ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚਰਨ ਵਿਚ।
[4]ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰਯ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਵੇਦ ਮਤ ਨੂੰ ਫੈਲਾਵੇਗਾ।
[+]ਸ਼ੰਕ੍ਰਾਚਾਰਯ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਬੇਟਾ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭਾਣਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ 'ਤਿਹ' ਪਦ ਕੋਲੋਂ ਪਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਸੌ ਸਾ: ਦੇ ਭਾਣਜਾ ਪਦ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਮਝ ਕੇ 'ਭਗਨੀ ਸੁਤ' ਉਸ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ 'ਸ਼ੰਕਰਾ ਚਾਰਜ' ਵਾਲੇ ਫਿਕਰੇ ਨਾਲੋਂ ਅਗਲਾ ਫਿਕਰਾ 'ਬਿਸਨ' ਵਾਲਾ ਨਖੇੜ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਐਉਂ ਪਾਠ ਹੈ:- 'ਤਬ ਰੁਦ੍ਰ ਸ਼ੰਕਰ ਸਾਮ ਹੋਇ ਉਤਰੇਗਾ ॥ ਬਿਸ਼ਨ ਭਾਣਜਾ ਹੋਇ ਉਤਰੇਗਾ'। ਇਸ ਵਿਚ ਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਕਲਮ ਉਕਾਈ ਨੇ 'ਭਾਨੁ ਜਾ' ਦਾ 'ਭਾਣਜਾ' ਪਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। 'ਬਿਸਨ ਭਾਨੁਜਾ ਹੁਇ ਉਤਰੇਗਾ ਦਾ ਅਰਥ:-'ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਬੰਸੀ ਹੋਕੇ ਉਤਰੇਗਾ' ਮੁਰਾਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਸੂਰਜ ਬੰਸੀ ਹੋਕੇ ਅਵਤਰੇ [ਸੰਸ:, ਭਾਨੁ+ਜਾ = ਸੂਰਜ ਜਾਏ, ਸੂਰਜ ਬੰਸੀ]।
[5]ਭਾਵ ਗੱਜਕੇ।

ਦਿਨ ਮਹਿਂ ਅੰਜਨ ਬਸਨ ਮਮ ਨਹਿਂ ਅੰਗੀਕਾਰੈ[੧]।
ਇਮ ਕਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਸਾਲ ਤੇ ਤਨ ਚਾਟਨ ਧਾਰੈ।
ਖੁਸ਼ੀ ਭਈ ਜਿਮ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਰ ਹੁਇ ਮਾਤ ਸਨੇਹਾ।
ਕਰਦ ਪਰਾਂਦਾ ਏਕ ਤਬਿ ਚੂਰੀ ਇਕ ਦੇਹਾ ॥੩੫॥
-ਸ਼ੇਰ ਖਾਲ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਬਲ ਸੋਂ ਉਪਜਾਵਾ।
ਤੇਜ ਸ਼ੇਰ ਕੋ ਅੱਗ੍ਰ ਹੁਇ ਪੀਛੇ ਪਛਤਾਵਾ[੨]।
ਹੁਇ ਉਨਮਾਦਹਿ ਵਸਤੁ ਕੋ ਪਛਤਾਵਾ ਸੋਈ[੩]।
ਦੈਹੌਂ ਤੇਰੇ ਪੰਥ ਕੋ ਤਨ ਸੰਕਟ ਜੋਈ[੪]- ॥੩੬॥
ਕਹਿ ਕਰਿ ਅੰਤਰ ਧਜਾਨ ਭੀ, ਸੋ ਪੁਰਖ ਸੁਜਾਨਾ।
ਆਯੋ ਤਪਸੀ ਪਿਤਾ ਢਿਗ ਬੰਦਨ ਕੋ ਠਾਨਾ।
ਬੋਲਜੋ ਸੁਨਿਵਰ-ਪੁੱਤ੍ਰ ! ਸੁਨਿ ਜਨਮਹੁਂ ਕਲਿ ਮਾਂਹੀ[੫]।
ਪਿਖੌਂ ਨ ਰਨ, ਬਯ ਅਲਪ ਤੁਵ, ਤਬਿ ਰਹਜੋ ਪਿਤਾ ਈ[੬*] ॥੩੭॥
ਬਰ ਦੇਵੀ ਤੇ ਜੋ ਲਯੋ ਰੱਖਜਾ ਕਰਿ ਮੇਰੀ[੭]।
ਤਪੀਅਹਿ ਤਟ ਗੋਦਾਵਰੀ ਲਹਿ ਸ਼ਕਤਿ ਬਡੇਰੀ।
ਗੋਭੀ ਸਮ ਮੁਝ ਤੇ ਭਯੋ[੮] ਰਖਿ ਨਾਮ ਗੁਬਿੰਦੰ।
ਦੇਵੀ ਪਦਵੀ ਸਿੰਘ ਕੀ ਤੁਹਿ ਦਈ ਸੁਛੰਦੰ- ॥੩੮॥
ਗਯੋ ਪਿਤਾ ਕੋ ਨਮੋ ਕਰਿ, ਤਪ ਤਹਾਂ ਅਰੰਭਾ[੯]।
ਐਸੀ ਲਗੀ ਸਮਾਧਿ[੧੦] ਤਬਿ ਸੁਰ ਪਿਖਤਿ ਅਚੰਭਾ।
ਰਹੀ ਸੁ ਲਗੀ ਸਮਾਧਿ ਹੀ ਮਾਯਾ ਭੀ ਐਸੇ[੧੧]।

---

[੧]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-ਏਕ ਮੇਰਾ ਵਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਆਂਖ ਅੰਜਨ ਕੁਟੰਬ ਕਾ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਅਖਾਂ ਦੇ ਸੁਰਮੇ ਭਾਵ ਸੁਰਮਈ ਰੰਗ ਦਾ ਇਕ ਮੇਰਾ ਵਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਕਰਨਾ ਤੇ ਕੁਟੰਬ ਦਾ ਮੋਹ ਨਾ ਕਰਨਾ।
[੨](ਜਿਵੇਂ) ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਤੇਜ ਅੱਗੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਤੇਜ ਅਗੇ ਹੋਵੇਗਾ ਭਾਵ ਪਹਿਲੀ ਝਪਟ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ) ਪਿੱਛੋਂ ਪਛਤਾਵਾ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-ਪਿਛੇ ਪਛਤਾਵਾ ਉਨਮਾਦ ਵਸਤੁ ਕਾ।
[੩]ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਇਹ ਪਛਤਾਵਾ ਹੈ। ਸੋਚਣ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਰ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰਾਪ?।
[੪]ਤੇਰੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੇਵਾਂਗੀ।
[੫]ਮੈਂ ਜੰਮਾਂਗਾ।
[੬]ਮੈਂ (ਤੁਹਾਡੇ) ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਦੇਖਾਂਗਾ, ਤੁਹਾਡੀ ਆਯੂ ਛੋਟੀ ਹੋਵੇਗੀ (ਪਰ) ਤਦੋਂ ਮੈਂ ਹੀ ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਹੋਵਾਂਗਾ।
[*]ਪਾ:-ਬਿਤਾ ਹੀ।
[੭]ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਕੇ।
[੮]ਲੰਗਰ ਵਤ ਹੋਏ ਹੋ ਮੇਰੇ ਤੇ।
[੯](ਤੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ) ਤਪ ਉਥੇ ਹੀ ਅਰੰਭਿਆ।
[੧੦](ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ) ਸਮਾਧੀ।
[੧੧]ਐਸੀ ਮਾਇਆ ਵਰਤੀ ਕਿ ਸਮਾਧੀ ਹੀ ਲਗੀ ਰਹੀ, ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ:-ਐਸੀ ਮਾਇਆ ਭਈ ਸਮਾਧ ਹੀ ਰਹੀ।

ਅੰਤਰ ਤੇ[1] ਨਿਕਸੀ ਕਲਾ[2] ਹੁਇ ਸੁਪਨਾ ਜੈਸੇ ॥੩੯॥
ਗੁਜਰੀ ਭਾਗਣ ਮਾਤ ਭੀ ਜਨਮੀ ਸੁ ਕਲਾ ਹੈ[3]।
ਤੇਗਬਾਹਦਰ ਪਿਤਾ ਸੋ ਤਪ ਅਧਿਕ ਭਲਾ ਹੈ।
ਘੁਰਮ ਲਗੀ ਸਮਾਧਿ[4] ਜਿਸ ਹੋਯੋ ਪਿਤ ਸੋਈ।
ਬਯ ਬਾਲਿਕ ਹਮ ਕੋ ਤਜਜੋ ਪਰਲੋਕ ਸੁ ਹੋਈ[5] ॥੪੦॥
ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਮੈਂ ਸੋ ਪੁਰਖ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹੋਵਾ।
ਤਪਸੀ ਕੇ ਗਣ ਖਾਲਸਾ ਸੰਗਤਿ ਭਈ ਜੋਵਾ।
ਦੇਵੀ ਕੇ ਬਰ ਕੀ ਸ਼ਕਤਿ ਅਬਿ ਬਡ ਬਿਦਤਾਈ।
ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਤਪ ਕੀ ਸ਼ਕਤ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਇਕਥਾਈ[*] ॥੪੧॥

ਦੋਹਰਾ: ਦ੍ਵੈ ਸ਼ਕਤੀਂ[6] ਇਕ ਹੀ ਲਖਹੁ, ਸਿਰਜਜੋ ਪੰਥ ਬਿਸਾਲ।'
ਇਮ ਪਾਹੁਲ ਕੇ ਭੇਦ ਕੋ, ਭਾਖਜੋ ਸਿੱਖਨਿ ਨਾਲ ॥੪੨॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਗੁਰ ਬੂਝਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੫॥

---

[1](ਸ਼ਰੀਰ) ਵਿਚੋਂ।
[2]ਸ਼ਕਤੀ (ਆਤਮ ਕਲਾ) ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ:-ਭੀਤਰ ਤੇ ਕਲਾ ਸੂਪਨੇ ਤਰਾਂ ਨਿਕਸ ਜਨਮੀ।
[3]ਭਾਗਣ (ਜਿਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਮ) ਗੁਜਰੀ ਸੀ ਮਾਤਾ ਬਣੀ (ਉਸ ਦੇ ਘਰ) ਉਹ ਕਲਾ ਜਨਮੀ।
[4]ਭਾਰੀ ਗਾੜ੍ਹੀ ਸਮਾਧੀ।
[5]ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਸਾਡੀ ਬਾਲਕ ਉਮਰੇ ਹੀ ਪਰਲੋਕ ਚਲੇ ਗਏ।
[*]ਦੇਵੀ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਵਿ ਜੀ ਪਿਛੇ ਰਾਸਿ ੧੧ ਅੰਸੂ ੫੧ ਵਿਚ ਬੀ ਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਬਿੰਧਯਾਚਲ ਤਪਸੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਵਤਾਰ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਖੱਲ ਦਾ ਹਾਲ ਬੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਉਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਿਮਾਲਯ ਵਾਲੇ ਹੇਮਕੁੰਟ ਦਾ ਪਤਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਤਪੱਸੀ ਹੋਣ ਦਾ ਹਾਲ ਆਪ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਵਿਤਪਤੀ 'ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਖੱਲ ਤੋਂ' ਕਰਨੀ ਅਰਬੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਨਾਲ ਨਾਵਾਕਫੀ ਦੱਸਣੀ ਹੈ, 'ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ' ਪਦ ਦਾ ਮੂਲ 'ਗੋਭੀ' ਦੱਸਣਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਨਾਵਾਕਫੀ ਦੱਸਣੀ ਹੈ। ਐਸੀ ਭੁੱਲ ਕਵੀ ਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੧੩ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਉਲਥਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਭੋਲੇ ਭਾ ਸਾਰੀ ਸਹੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ਜੋ ਅਨੇਕ ਆਖੇਪਾਂ ਨਾਲ ਖਲਤ ਮਲਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ੧੩ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਦਾ ਆਖੇਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੱਲ੍ਹੀਆਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੇਖਕ ਸਾਡੇ ਸਮੇਂ 'ਬਿਜੈ ਮੁਕਤ' ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਘੜਨ ਵਾਲਾ ਇਕ ਜੱਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਆਪ ਡਿੱਠਾ ਹੈ ਤੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਬਿਜੈ ਮੁਕਤ ਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਖੀਆਂ ਰਲਾ ਮਿਲਾਕੇ ਰਚ ਧਰੇ ਸਨ। ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਉਸ ਦਾ ਗੁਰ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸੀ ਪਰ ਲੇਖ ਮਨੋਕਤ ਤੇ ਲੱਲ੍ਹੀਆਂ ਲਾਉਣ ਦੇ ਬਹੁਤ ਮਨੋਂ ਘੜ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਪਾਏ ਸਨ।
[6]ਦੋ ਸ਼ਕਤੀਆਂ:-੧ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੇ ਤਪ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ੨ ਦੇਵੀ ਸ਼ਕਤੀ। ਆਖੇਪਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਸ਼ਕਤਿ ਰਲਾਈ ਹੈ।

੩੬. [ਹੁਸ਼ਨਾਕ ਸਿੰਘ, ਫ੍ਰੰਗੀ, ਫਰਾਂਸੀਸੀ]

੩੫<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩੭

ਦੋਹਰਾ: ਰਾਮਕੁਇਰ ਲਿਖਵਾਵਈ, ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਇਤਿਹਾਸ।
ਕਹੈ 'ਲਿਖਾਰੀ! ਲਿਖਹੁ ਅਬਿ, ਗੁਰ ਕੇ ਵਾਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ॥੧॥

ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦ: [1]ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਨਜੋਂ[*] ਜਿਮ, ਸੋ ਮੈਂ ਲਿਖਵਾਵੌਂ।
ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਗੁਰੂ ਕੀ, ਕੁਛ ਭੇਦ ਨਾ ਪਾਵੌਂ।
ਏ ਸਭਿ ਕਥਾ ਸੁਨਾਇ ਕਰਿ, ਉਠਿ ਸਤਿਗੁਰ ਚਾਲੇ।
ਮੰਦਿਰ ਊਚੇ ਪਰ ਚਢੇ, ਮੈਂ ਪੀਛੇ ਨਾਲੇ ॥੨॥
ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਥਲ ਰੁਚਿਰ ਪਰ, ਕਰਿ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਬਿਸਾਲਾ।
ਕਹਿੰ 'ਬੁਢਿਆ ਬੁੱਢਾ ਹੁਵੀਂ, ਬਯ ਰਹਿ ਚਿਰਕਾਲਾ[2]।
ਤੇਰੋ ਘਰ ਜਬਿ ਪਾਰ ਹ੍ਵੈ ਹਮਰੋ ਸੁ ਉਰਾਰਾ।
ਤੇਰੋ ਹੋਇ ਉਰਾਰ ਜਬਿ, ਹਮਰੋ ਤਬਿ ਪਾਰਾ[+]' ॥੩॥
ਤੀਨਵਾਰ ਇਮ ਬਾਕ ਕਰਿ, ਅਵਲੋਕਯੋ ਨਾਥਾ।
ਢਾਲ ਕਟਾਰੀ ਕਰਦ ਇਕ, ਬਖਸ਼ੀ ਨਿਜ ਹਾਥਾ।
ਕਰਿ ਪਗ ਪੰਕਜ ਬੰਦਨਾ, ਆਯੋ ਨਿਜ ਡੇਰੇ।
ਸੁਪਤਿ ਬਿਤਾਈ ਜਾਮਨੀ, ਪੁਨ ਉਠਾ ਸਵੇਰੇ ॥੪॥
[*]ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨਹਿ ਠਾਨਿ ਕੈ, ਮੈਂ ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਤਾ।
ਗਯੋ ਜਬਹਿ ਦੇਖੇ ਨਹੀਂ, ਤਹਿਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਕੇਤਾ।
ਸੁਨਜੋ ਗਏ ਸਰਿਤਾ ਨਿਕਟ, ਮੈਂ ਤਿਤਹਿ ਪਯਾਨਾ।

---

[1]ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੁਇਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

[*]ਪਾ:-ਭਨਜੋਂ।

[2]ਹੇ ਬੁਢੇ ਹੀ ਬੰਮ....। (ਅ) ਹੇ ਬੁਢਿਆ ਬੁੱਢਾ ਹੋਵੇਂਗਾ ਤੇਰੀ ਚਿਰ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਆਯੂ ਰਹੇਗੀ।

[+]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-ਤੇਰਾ ਘਰ ਪਾਰ ਸਾਡਾ ਉਰਾਰ। ਸਾਡਾ ਘਰ ਪਾਰ ਤੇਰਾ ਉਰਾਰ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤੂੰ ਪਾਰ (= ਪਰਲੋਕ) ਵੱਸਦਾ ਸੈਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਰਾਰ (= ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ) ਆ ਗਏ ਹੋਏ ਤੇ ਵੱਸ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰਾ ਨਿਵਾਸ ਉਰਾਰ (= ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ) ਰਹੇਗਾ, ਤੇ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਚਲੇ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਤੋਂ ਛੇ ਕੁ ਬਰਸ ਛੋਟੇ ਸਨ (ਦੇਖੋ ਰੁ: ੧ ਅੰਸੂ ੫ ਅੰਕ ੫) ਇਥੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ ਕਿ ਬੁਢਿਆ ਤੇਰੀ ਉਮਰ ਬੁੱਢੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤੂੰ ਚਿਰਕਾਲ ਰਹੇਂਗਾ। ਸੋ ਰਾਮਕੌਰ ਜੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਲਗ ਪਗ ੫੩ ਬਰਸ ਜੀਵੇ। ਆਪ ਦਾ ਚਲਾਣਾ ੧੮੧੮ ਦੇ ਲਗ ਪਗ ਹੋਇਆ। (ਅ) ਇਸ ਵਾਕ ਦੇ ਦੋ ਅਰਥ ਹੋਰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ:-ਤੇਰਾ ਘਰ ਰਮਦਾਸ ਸਤਲੁਜੋਂ ਪਾਰ ਸਾਡਾ ਅਨੰਦਪੁਰ ਉਰਾਰ। ਅਗੋਂ ਨੂੰ ਤੇਂ ਉਰਾਰ ਏਸੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤੇ ਅਸੀਂ ਪਾਰ = ਦਖਣ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹਾਂਗੇ। ਦੂਸਰਾ ਅਰਥ:-ਤੇਰਾ ਘਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦ ਪਰੇ ਹੋਵੇਗਾ ਸਾਡਾ ਉਰੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਜਦ ਤੂੰ ਉਰੇ ਆਵੇਂਗਾ ਸਾਡਾ ਪਰੇ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਇਹ ਦੋਇ ਅਰਥ ਅਪ੍ਰਸੰਗਕ ਹਨ। ਪ੍ਰਸੰਗ ਬੁੱਢੇ (ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ) ਦੇ ਵਡੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਦਾ ਚਿਰਕਾਲ ਜੀਉਣ ਦਾ ਹੈ। ਉਪਰ ਦਿਤੇ ਅਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰੌਢਤਾ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸਾਖੀ ਦੇ ਇਸ ਵਾਕ ਤੋਂ ਬੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਉਧੋ ਰੱਖਕੇ ਆਪ ਚਲੇ ਗਏ ਥੇ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰੱਖਕੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰਨਗੇ। '

[*]ਏਥੋਂ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੪ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਚੱਲੀ।

ਦੌਰੇ ਅਵਾਤਿ ਸਿਖ ਤਹਾਂ, ਤਿਨ ਸੰਗ ਬਖਾਨਾ ॥੫॥
'ਕਿਤ ਸਤਿਗੁਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ? ਤੁਮ ਕਸੋਂ ਅਸ ਧਾਏ?
ਕਿਸ ਕਾਰਜ ਕੇ ਹੇਤੁ ਕਰਿ ਏਤਿਕ ਉਤਲਾਏ।'
ਕਹਜੋ ਸਭਿਨਿ: 'ਪ੍ਰਭੁ ਆਜ ਇਤ, ਕੁਛ ਫਿਰਜੋ ਸੁਭਾਊ।
ਈਟ ਢੀਮ ਪਾਹਨ ਹਤਹਿੰ, ਨਹਿੰ ਕਰਤਿ ਬਚਾਊ' ॥੬॥
ਸੁਨਤਿ ਉਤਾਇਲ ਮੈਂ ਗਯੋ, ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਨੇ।
ਚਮਰਦਾਰ ਇਕ ਸਿਖ ਨਿਕਟ, ਤਟ ਨਦੀ ਅਸੀਨੇ।
ਅਪਰ ਨਿਕਟਿ ਕੋ ਨਹਿੰ ਰਹਜੋ, ਪਿਖਿ ਮਾਰ ਪਲਾਏ।
ਜਾਇ ਕਰੀ ਮੈਂ ਬੰਦਨਾ, ਪਦ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ ॥੭॥
ਸੰਗਤਿ ਸਿੱਖ ਸਮੀਪ ਨਹਿੰ[1], ਮੁਖ ਬਾਕ ਉਚਾਰਾ।
'ਨਾ ਸੋਇਆ ਨਾ ਜਾਗਿਆ, ਨਾ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰਾ[+]।'
ਇਸੀ ਤੌਰ ਮਹਿੰ ਦਿਨ ਸਕਲ, ਜਬਿ ਦਿਯੋ ਬਿਤਾਈ।
ਦਿਨ ਕਰ ਪਹੁੰਚਜੋ ਬਰਨ ਦਿਸ਼ਿ[2], ਸੰਧਜਾ ਤਮ ਛਾਈ ॥੮॥
ਇਕ ਸ਼ੁਨਾਕ ਸਿੰਘ ਭੈ ਬਿਨਾ ਢਿਗ ਰਹਜੋ ਥਿਰੈ ਕੈ।
ਹੁਤੋ ਸਿਰੰਦੀ[3] ਧੀਰ ਉਰ, ਨਹਿੰ ਗਯੋ ਪਲੈ ਕੈ।
ਸੰਭਲ ਬੋਲੇ ਹੋਸ਼ ਧਰਿ, ਜਿਮ ਪ੍ਰਥਮ ਸੁਭਾਊ[4]।
ਚਮਰਦਾਰ ਤਿਤ ਚੀਨਿ ਕੈ, ਬੂਝਨਿ ਚਿਤ ਚਾਊ ॥੯॥
ਤਜਿ ਗਿਨਤੀ ਬਿਨਤੀ ਕਰੀ 'ਪ੍ਰਭੁ ਬਚਨ ਸੁਨਾਵੋ।
ਇਹ ਭਾਣਾ ਕਿਸੁ ਰੀਤਿ ਕਰਿ[5], ਦਾਸਨਿ ਬਤਲਾਵੋ?
ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਅਰਪੌਂ ਤਿਸੈ, ਮੇਲੇ ਗੁਰ ਮੋਹੀ।
ਸੋ ਤੌਂ ਗੁਰ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਏ, ਸਗਰੀ ਬਿਧਿ ਹੋਹੀ ॥੧੦॥
ਹਮ ਵਣਜਾਰੇ ਸਿੱਖ ਹੈਂ, ਨਹਿੰ ਸੁਮਤਿ ਬਿਸਾਲਾ।
ਬਿਦਤ ਹੋਇ ਤੁਕ ਕੋ ਅਰਥ, ਜਿਮ ਲਖਹਿਂ ਸੁਖਾਲਾ[6]।'
ਗੁਰ ਸ੍ਰਬੱਗ ਸ਼੍ਰੀ ਬਦਨ ਤੇ, ਬਡ ਗੂੜ੍ਹ ਪ੍ਰਸੰਗਾ।
ਭੂਤ ਭਵਿੱਖਜਤ ਭਯੋ ਹੁਇ, ਜਿਮ ਨੀਚ ਉਤੰਗਾ[7] ॥੧੧॥
ਕਰਜੋ ਸੁਨਾਵਨਿ ਸਕਲ ਹੀ, ਦਾਸਨਿ ਸਮੁਝਾਯੋ।

---

[1]ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ (ਤਦੋਂ)।
[+]ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਬੀ ਹੈ:-ਬੁਢੇ ਨਰ ਨਾਰੀ ਜੁਵਤਿ ਦਾਬੈ ਅਸੁਰ ਕੁਵਾਰਿ।
[2]ਸੂਰਜ ਪੱਛੋਂ ਵਲ ਪੁੱਜਾ।
[3]ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਵਾਸੀ।
[4]ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲੇ ਸੁਭਾਉ ਸੀ ਤਿਵੇਂ (ਸੰਧਜਾ ਵੇਲੇ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ।
[5]ਕੀਤਾ ਹੈ।
[6]ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਖਾਲਾ (ਅਸੀਂ) ਜਾਣ ਲਈਏ।
[7]ਜਿਵੇਂ ਨੀਵਾਂ ਉੱਚਾ ਹੋਣਾ ਹੈ।

'ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਬਿਨ ਸਿਦਕ ਕੇ ਮਨ ਕੋ ਭਰਮਾਯੋ।
ਭਈ ਦੂਰ ਉਰ ਭਾਵਨਾ, ਬੇਮੁਖ ਮਤਿ ਧਾਰੀ।
ਇਸ ਕੌ ਫਲ ਦੁਖ ਲਹੈਂਗੇ, ਝੁਰ ਹੈਂ ਕਰ ਝਾਰੀ[1] ॥੧੨॥
ਬੇਮੁਖ ਹੁਇ ਸੰਗਤਿ ਮਰਹਿ, ਤਜਿ ਪ੍ਰਾਨ ਸਿਧਾਏ।
ਮਮ ਸਿੱਖਨ ਕੇ ਧਾਮ ਮਹਿਂ, ਪੁਨ ਉਪਜਹਿ ਜਾਏ।
ਮੋ ਸੰਗ ਘਾਲੀ ਘਾਲ ਕੁਛ, ਤਿਸ ਕੋ ਫਲ ਪੈ ਹੈਂ।
ਛਿਤਪਤਿ ਹੁਇ ਤਮ ਤਾਰ ਸਭਿ[2], ਕੋ ਚਾਕਰ ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ ॥੧੩॥
ਸੁਤਿ ਬਨਿਤਾ ਪਰਵਾਰ ਜੁਤਿ, ਜਿਮ ਜਾਲ ਬਿਸਾਲੇ।
ਫਸੇ ਮੀਨ ਕੀ ਰੀਤਿ ਨਿਤ, ਨਿਕਸੈਂ ਨ ਦੁਖਾਲੇ।
ਸੰਕਟ ਪਹੁੰਚੈ ਆਨ ਤਬਿ, ਕੁਛ ਹ੍ਵੈ ਨ ਉਪਾਯਾ।
ਤਬਿ ਜਾਨਹਿੰਗੇ ਸਚ ਭਯੋ, ਗੁਰ ਕੋ ਫੁਰਮਾਯਾ ॥੧੪॥
ਸੁਨਿ ਸ਼ੁਨਾਕਸਿੰਘ! ਪ੍ਰਥਮ ਕੋ, ਜਿਮ ਭਯੋ ਬ੍ਰਿਤੰਤਾ[3]।
ਸੰਘਰ ਭੈਰਵ ਜਬਿ ਰਚਯੋ, ਦੇਵੀ ਬਲਵੰਤਾ।
ਮਰੇ ਕਰੋਰਹੁਂ ਹੇਰਿ ਕਰਿ, ਭਾਜੇ ਧਰਿ ਤ੍ਰਾਸਾ।
ਅਸੁਰ ਬਚੇ ਕੇਤਿਕ ਤਬੈ, ਕਿਯ ਬਾਸ ਅਵਾਸਾ ॥੧੫॥
*ਭ੍ਰਿਗੁ ਬੰਸ ਮਹਿਂ ਭਾਰਗਵ, ਮੌਡੀ ਤਿਸ ਨਾਮੂ।
ਹਾਰੇ ਅਸੁਰ ਨਿਹਾਰਿ ਕੈ, ਗਮਨਜੋਂ ਤਿਨ ਧਾਮੂ[4]।
ਗੁਰੂ ਹੁਤੋ ਰੱਖਯਾ ਕਰਤਿ, ਤਪ ਕੋ ਬਲ ਭਾਰੇ।
ਮਹਾਂ ਸ਼ਕਤ ਕੋ ਧਰਤਿ[5] ਜੋ, ਬਾਂਛਤ -ਸੁਖਧਾਰੇ- ॥੧੬॥

---

[1]ਹੱਥ ਝਾੜਕੇ। (ਅ) ਸਮੂਹ।
[2]ਸਭ ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਹੋਣਗੇ।
[3]ਸੁਨ ਹੇ ਸ਼ੁਨਾਕ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ ਜਿਵੇਂ ਬਰਤੰਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।
*ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ'ਹ ਤਿੰਨਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਸੌ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਵਿ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਤੋਂ ਟਪਲਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-

'ਭਾਗ ਕੇ ਅਸੁਰਾਂ ਜਾਇ ਕਹਿਆ। ਭਾਰਗਵ ਮੌਡੀ ਥਾ ਗੁਰੂ ਅਸੁਰਾਂ ਕਾ। ਉਨ ਕਹਿਆ ਡਰੋ ਨਹੀਂ ਤਪ ਕਰ ਰਾਜ ਰੱਖ ਦਿਖਾਵਾਂਗਾ'।

ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੈਂਤ ਨੱਸਕੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਗਏ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਭ੍ਰਿਗੂ ਦਾ ਲੜਕਾ (ਸ਼ੁਕ੍ਰਾਚਾਰਯ) ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਡਰੋ ਨਾ ਮੈਂ ਤਪ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਬਚਾ ਦਿਆਂਗਾ।

[ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਮੌਡੀ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਮੌਡੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਮੁੰਡਾ, ਪੁੱਤ੍ਰ, ਇਹ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭ੍ਰਿਗੁ ਨਾਮ ਇਕ ਰਿਸ਼ੀ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੱਤ ਰਿਖੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸੀ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਲੱਤ ਇਸੇ ਨੇ ਮਾਰੀ ਸੀ, ਪਰਸਰਾਮ ਇਸੇ ਦਾ ਵੰਸ਼ਜ ਸੀ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬੀ ਇਸੇ ਤੋਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਤੋਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਤ ਹੋਇਆ ਬੀਰਜ ਸੂਰਜ ਨੇ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਪਾਇਆ, ਉਸ ਅਗਨੀ ਵਿਚੋਂ ਭ੍ਰਿਗੂ ਜਨਮਿਆਂ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਸੀ ਜੋ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਭ੍ਰਿਗੁ ਤੇ ਭਾਰਗਵ ਪਦ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਵਾਸਤੇ ਬੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ]।
[4]ਮੌਡੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ। ਪਰ ਸੌ ਸਾਖੀ ਮੂਜਬ ਅਸੁਰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਗਏ।
[5]ਮਹਾਂ ਸ਼ਕਤ ਜੋ ਧਾਰਦਾ ਸੀ।

ਕਰਿ ਕਿੱਤੂ ਸਿਖ ਆਪਨੇ, ਭਾਖਜੋ ਧ੍ਰਿਤ ਹੇਤਾ।
-ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਕਰੀਐ ਰਿਦੈ ਮਹਿਂ, ਲਖਿ ਲੁਟੇ ਨਿਕੇਤਾ[1]।
ਮੈਂ ਸਹਾਇਤਾ ਬਹੁ ਕਰੌਂ, ਸੁਧਰੈ ਸਭਿ ਕਾਜੂ।
ਤਪ ਕੋ ਤਪੌਂ ਬਿਸਾਲ, ਮੈਂ ਰਾਖੌਂ ਤੁਮ ਰਾਜੂ ॥੧੭॥
ਸਭਿ ਮੇਰੇ ਜਜਮਾਨ ਰਹੁ, ਰਣ ਭਾ ਅਪਮਾਨਾ[2]।
ਸਹਿ ਨ ਸਕੌਂ ਮਨ ਆਪਨੇ, ਤੁਮ ਕੋ ਦੁਖ ਨਾਨਾ।
ਐਸ਼੍ਵਰਜ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੋ, ਪੂਰਬ ਸਮ ਹੋਵੈ।
ਲੈ ਹੌ ਅਵਨੀ ਰਾਜ ਕੋ, ਮਮ ਤਪ ਰਿਪੁ ਖੋਵੈ[3]- ॥੧੮॥
ਇਮ ਦੇ ਧੀਰਜ ਸਰਬ ਬਿਧਿ, ਤਪੁ ਕੀਨਿ ਬਿਲੰਦਾ।
ਅਨਿਕ ਕਸ਼ਟ ਤਨ ਪਰ ਸਹੇ, ਬ੍ਰਤ ਆਦਿ ਅਮੰਦਾ[4]।
ਚਿਰੰਕਾਲ ਬੀਤਜੋ ਜਬੈ, ਭਾ ਦ੍ਵਾਪਰ ਅੰਤਾ।
ਤਪ ਕੋ ਤਜਾਗਤਿ ਬਲ ਦਯੋ, ਜੇ ਅਸੁਰ ਅਨੰਤਾ[5] ॥੧੯॥
ਤਿਸ ਕੇ ਤਪ ਕੋ ਬਲ ਧਰਜੋ, ਲੀਨਸਿ ਤਬਿ ਰਾਜੂ[6]।
ਤੂਰਜ[7] ਸੰਗਜਾ ਅਸੁਰ ਭੇ, ਬਡ ਬਧਜੋ ਸਮਾਜੂ।
ਧਰਮ ਕਰਮ ਕੋ ਪਰਬ੍ਰਿਤੇ, ਜਗ ਆਦਿ ਸੰਭਾਰੇ।
ਕਰਹਿਂ ਹਮਨ ਕੋ ਅਨਿਕ ਬਿਧਿ, ਘ੍ਰਿਤ ਆਦਿਕ ਡਾਰੇ ॥੨੦॥
ਖੁਸਜੋ ਸੁਰਨਿ ਕੋ ਧਰਮ ਜਬਿ, ਤਪ ਮਖ ਤੇ ਆਦੂ।
ਭਏ ਨਿਰਾਸੀ ਸੋਚਿ ਬਸਿ, ਮਿਲ ਕਰੈਂ ਬਿਖਾਦੂ।
ਕੋ ਉਪਾਵ ਪਾਯੋ ਨਹੀਂ, ਤ੍ਰੁਰਤਿ ਸਮੁਦਾਏ।
ਕਮਲਾਸਨ[8] ਕੇ ਪਾਸ ਕੋ, ਸਭਿ ਸ਼ਰਨ ਸਿਧਾਏ ॥੨੧॥
ਕਸ਼ਟ ਨਿਵੇਦਨ ਕੋ ਕਰਜੋ, ਬਹੁ ਬਿਨਤਿ ਉਚਾਰੀ।
-ਧਰਮ ਸੰਭਾਰਜੋ ਅਸੁਰ ਗਨ, ਕੀਜਹਿ ਰਖਵਾਰੀ।
ਨਮੋ ਨਮੋ ਹੇ ਚਤਰਮੁਖ! ਧਾਤਾ, ਕਰਤਾਰਾ[9]।
ਨਮੋ ਨਮੋ ਸਮਰਥ ਹੋ, ਕੀਜਹਿ ਉਪਚਾਰਾ- ॥੨੨॥

---

[1]ਘਰ ਲੁਟੇ ਜਾਣਕੇ।
[2]ਜੰਗ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਅਨਾਦਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।
[3]ਮੇਰਾ ਤਪ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰੇਗਾ।
[4]ਇਕ ਰਸ।
[5]ਬਿਅੰਤ ਅਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਬਲ ਦਿਤਾ।
[6](ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ) ਰਾਜ ਲਿਆ ਤਦ।
[7]ਫਰੇਦੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਬੜੇ ਬੇਟੇ ਦਾ ਨਾਮ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਮ ਪਰ 'ਤੂਰਾਨ' ਦੀ ਵਲਾਇਤ ਬਣੀ। ਈਰਾਨ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਉਤਰ ਨੂੰ ਆਕਸਸ ਨਦੀ ਤੋਂ ਪਾਰਲਾ ਦੇਸ਼ ਤੂਰਾਨ ਹੈ। ਈਰਾਨ ਤੂਰਾਨ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿਚ ਕੱਠਾ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।
[8]ਬ੍ਰਹਮਾ।
[9]ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ਤਿੰਨੇ।

ਸੁਨਿ ਬਿਨਤੀ ਸਭਿ ਸੁਰਨ ਕੀ, ਉਰ ਦ੍ਰੁਹਣ[1] ਬਿਚਾਰਾ।
-ਤਪ ਮੌਡੀ ਕੇ ਅਧਿਕ ਤੇ, ਹੋਯਸਿ ਬਲ ਭਾਰਾ-।
-ਸੁਨਹੁਂ ਦੇਵਤਾ ਮਮ ਗਿਰਾ, ਸਭਿ ਬਿਸ਼ਨੁ ਅਰਾਧੋ।
ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਨੁ ਨਹਿਂ ਉਪਚਾਰ ਹੈ, ਜਿਨ ਬੁੱਧਿ ਅਗਾਧੋ ॥੨੩॥
ਚਲਹੁ ਸ਼ਰਨਿ ਤਿਨ ਕੀ ਸਕਲ, ਮੈਂ ਤੁਮਰੇ ਸਾਥਾ-।
ਇਮ ਕਹਿ ਕੀਨਿ ਅਰਾਧਨਾ, -ਹੇ ਪ੍ਰਭੁ ਜਗਨਾਥਾ!
ਰੱਛ ਰੱਛ ਸ਼ਰਨਾਗਤੀ, ਇਹੁ ਬਿਰਦ ਤੁਮਾਰਾ।
ਸਕਲ ਜਗਤ ਕੇ ਸਦ ਧਨੀ, ਕਰਤਾਰ ਉਦਾਰਾ ॥੨੪॥
ਅਸੁਰਨਿ ਤੇ ਉਪਚਾਰ ਕਰਿ, ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਛੁਟਾਵਹੁ।
ਨਤੁ ਥਿਰ ਹੈ ਕਰਿ ਧਰਮ ਕੋ, ਬਿਧਿ ਕਵਨਿ ਹਰਾਵਹੁ[2]-।
ਇੱਤਜਾਦਿਕ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿ ਸੁਰ, ਬਹੁ ਬਿਨੈ ਬਖਾਨੀ।
ਰੀਝੇ ਕਸ਼ਟ ਨਿਕੰਦ ਭੇ, ਭਾਖੀ ਨਭ ਬਾਨੀ[3] ॥੨੫॥
-ਮਤਿ ਚਿੰਤਾ ਉਰ ਮਹਿਂ ਕਰਹੁ, ਠਾਨਹੁ ਉਪਚਾਰਾ।
ਜਿਸ ਤੇ ਅਸੁਰ ਬਿਨਾਸ਼ ਹੁਇਂ, ਹਿਤ ਕਰੌਂ ਤੁਮਾਰਾ-।
ਸੁਨਿ ਨਭ ਬਾਨੀ ਕਿਯ ਨਮੋਂ, ਹਰਖੇ ਸਮੁਦਾਯਾ।
ਗਏ ਸਦਨ ਸਭਿ ਆਪਣੇ, ਚਿਤਵਤਿ ਹਰਿ ਮਾਯਾ[4] ॥੨੬॥
ਬੀਤਯੋ ਕੇਤਿਕ ਸਮੋਂ ਜਬਿ, ਧਾਰਯੋ ਅਵਤਾਰਾ।
ਮੂਰਤਿ ਮਹਾਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਬਰ, ਬੁਧਿ ਜਾਂਹਿ ਉਦਾਰਾ।
ਭੇਖ ਬੇਦ ਤੇ ਬਾਹਰਾ, ਮਿਲਿ ਅਸੁਰਨਿ ਸੰਗਾ।
ਜੱਗ ਕਰਮ ਅਰੁ ਬੇਦ ਕੋ, ਨਿੰਦਤਿ ਸਰਬੰਗਾ ॥੨੭॥
ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਨਸਿ ਸਭਿਨਿ ਕੋ, ਕਹਿ ਬਚ ਰਮਨੀਕਾ।
ਮੋਹਨ ਕਰਿ ਲੀਨੇ ਸਕਲ, ਟਿਕ ਨਿਸ਼ਚਾ ਜੀ ਕਾ।
ਬਸੀ ਭਏ ਸਭਿ ਹੀ ਤਬੈ, ਜਿਮ ਕਹੈ ਕਹਾਵੈ।
ਬਿੱਦਯਾ ਬਿਖੈ ਬਿਸ਼ਾਰਦਾ[5], ਨਿਤ ਮਤਿ ਉਪਜਾਵੈ ॥੨੮॥
ਚਲੈਂ ਸਕਲ ਤਿਸ ਕਹੇ ਮਹਿਂ, ਸਭਿ ਧਰਮ ਛੁਟਾਯੋ।
ਨਿੰਦਤ ਕਰਿ ਮਤ ਬੇਦ ਕੋ, ਮਤ ਨਯੋ ਉਪਾਯੋ।
ਭਯੋ ਧਰਮ ਕੋ ਹੀਨ ਬਲ, ਕਰਿਬੇ[6] ਜਬਿ ਛੋਰਾ।

---

[1]ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ।
[2]ਨਹੀਂ ਤਾਂ (ਰਾਖਸ਼) ਧਰਮ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਹੋਣਗੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰਾਵਾਂਗੇ।
[3]ਆਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ।
[4]ਮਾਇਆ = ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ।
[5]ਚਤੁਰ।
[6](ਧਰਮ) ਕਰਨਾ।

ਸਰਬ ਦੇਵਤਾ ਦੇਖਿ ਕਰਿ, ਗਰਜੇ ਇਨ ਓਰਾ ॥੨੯॥
ਕਰਯੋ ਜੁੱਧ ਕ੍ਰੁੱਧਤਿ ਅਧਿਕ, ਕਰਿ ਨਿਬਲ ਸੰਘਾਰੇ।
ਭਾਗਯੋ ਤਿਨ ਕੋ ਗੁਰੂ ਤਬਿ, ਜਿਹ ਤਪ ਬਲ ਭਾਰੇ।
ਦੁਰਬੇ ਕੌ[1] ਬਹੁ ਥਲ ਫਿਰਯੋ, ਨਹਿੰ ਪਾਯਹੁ ਬਾਸਾ।
ਤ੍ਰਿਯਾ ਰਾਜ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਮਹਿਂ, ਪਹੁੰਚਯੋ ਧਰਿ ਆਸਾ ॥੩੦॥
ਪੁਰਖਾ[2] ਤਹਿ ਦਰਲਭ ਹੁਤੋ, ਚਹਿ ਭੋਗਨਿ ਹੇਤਾ।
ਦੋ ਰਾਣੀ ਤ੍ਰਿਯ ਤਿਨਹੁਂ ਮਹਿਂ, ਰਖਿ ਲਿਯੋ ਨਿਕੇਤਾ।
ਦੋਨਹੁਂ ਸੰਗ ਅਨੰਗ[3] ਤੇ, ਬਹੁ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ।
ਗਰਭ ਧਰਯੋ ਦੋਨਹੁਂ ਤਬੈ, ਬ੍ਰਿੱਧਤਿ ਮਨ ਭਾਯੋ ॥੩੧॥
ਤਜਿ ਕਰਿ ਲਾਗਯੋ ਚਲਨ ਕੋ, ਔਰ ਕਿਤ ਦੇਸ਼ਾ।
ਦੋਨਹੁਂ ਲਾਗੀ ਬੂਝਿਬੇ, ਕਰੀਐ ਉਪਦੇਸ਼ਾ।
'ਬਾਲਕ ਜਨਮੇ ਗਰਭ ਤੇ, ਕਿਮ ਹੁਇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੇ।
ਧਰਹਿਂ ਕੌਨ ਇਨ ਨਾਮ ਕੋ, ਸੋ ਕਰਹੁ ਉਚਾਰੇ ॥੩੨॥
ਜਿਸ ਥਲ ਤੇਰੋ ਦੇਸ਼ ਹੁਇ, ਜਹਿਂ ਚਾਲਨਿ ਚਾਹਾ।
ਹਮ ਕੋ ਅਰੁ ਨਿਜ ਸੁਤਨ ਕੋ, ਦਿਖਰਾਵਹੁ ਤਾਹਾ।'
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬ੍ਰਹਮਣ ਅਸੁਰ ਗੁਰ, ਬੋਲਯੋ ਅਭਿਰਾਮੂ।
- ਰਿਖ ਈਸ਼ੁਰ ਤੇ ਹੋਇ ਹੈਂ, ਈਂਸਾ ਇਸ ਨਾਮੂ ॥੩੩॥
ਮੁਸੇ ਹੋਏ[4] ਕਾ ਬੀਜ ਜੋ, ਮੂਸਾ ਹੁਇ ਨਾਮਾ।
ਇਨ ਦੋਨਹੁਂ ਕੋ ਸ਼ਕਤਿ, ਸਭਿ ਦੀਨਸਿ ਸੁਖਧਾਮਾ।
ਮਨੁਰਾਜਾ ਕੋ ਦੇਸ਼[5] ਬਰ, ਸੋ ਅਹੈ ਹਮਾਰਾ।
ਇਨ ਕੀ ਸੰਤਤਿ[6] ਵਧੈਗੀ, ਬੁਧਿਵੰਤ ਉਦਾਰਾ ॥੩੪॥
ਧਰਹਿਂ ਓਜ ਕਰਿ ਬਿਜੈ ਕੋ,
ਪਹੁੰਚੈ ਤਿਸੁ ਦੇਸ਼ਾ।
ਭੋਗਹਿਂ ਨਰ ਕੀ ਆਰਬਲ,
ਦਲ ਸੰਚਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾ[7]।

---

[1]ਲੁਕਣ ਲਈ।
[2]ਮਾਨੁੱਖ।
[3]ਕਾਮ।
[4]ਲੁਟੇ ਹੋਏ ਦਾ (ਸ਼ੁਕਰ ਦਾ ਆਪਣੇ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜ ਖੁਹਾ ਕੇ ਆਯਾ ਹੈ) [ਮੁਸਨਾ = ਖੋਹੇ ਜਾਣਾ]।
[5]ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ।
[6]ਭਾਵ ਮੂਸੇ ਤੇ ਈਸੇ ਦੀ।
[7]ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਉਮਰ ਭਾਵ ਸੌ ਸਾਲ ਤਕ ਰਾਜ ਕਰਨਗੇ ਫੌਜ ਜੋੜ ਕੇ।

[1]ਫਿਰ ਕਰਿ ਆਵਨ ਤੇ ਇਨਹੁੰ,
ਜਗ ਮੈਂ ਬਿਦਤੈ ਹੈ।
ਨਾਮ ਫਿਰੰਗੀ ਫਰਾਸੀਸੁ,
ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਕਹਿਵੈ ਹੈਂ[2]'[*] ॥੩੫॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਗੁਰ ਭਵਿੱਖਤ ਕਹਿਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਖਸ਼ਟ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੬॥

---

[1]ਫਿਰ ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਵਨ ਤੇ ਏਹ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ (ਫਿਰ+ਅੰਗੀ, ਫਿਰਾ+ਸੀਸ) ਫਿਰੰਗੀ ਤੇ ਫਿਰਾਸੀਸ ਕਹਾਉਣਗੇ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-ਫਿਰ ਕਰ ਆਏ ਥੇ ਤਾਂ ਫਿਰੰਗੀ ਫਰਾਂਸੀਸ ਕਹਾਂਵੇਂਗੇ।

[*]ਫਿਰੰਗੀ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਨਾ ਈਸਾ ਦੀ ਉਲਾਦ ਹਨ ਨਾ ਮੂਸਾ ਦੀ। ਈਸਾ ਜੀ ਤਾਂ ਕੰਵਾਰੇ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ। ਈਸਾ ਮੂਸਾ ਦੋਵੇਂ ਏਸ਼ਰਾਈ ਸਨ, ਕਿਨਆਨ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਸਮੇਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਫਰਾਂਸੀਸ ਆਦਿਕ ਯੂਰਪ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਫਰਾਂਸ ਯੂਰਪ ਦਾ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਤੇ 'ਫਰੰਗ' ਲਫਜ਼ ਫਾਰਸੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਯੂਰਪ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਈਸਾ ਮੂਸਾ ਦੀ ਇਹ ਉਤਪਤੀ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਫ਼ਰੰਗੀਆਂ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਆਖੇਪਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨੋਕਤੀਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮੁੱਲ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੩੭. [ਭਵਿੱਖਜਤ ਵਾਕ]

੩੬<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩੮

ਦੋਹਰਾ: +'ਬੀਤਹਿ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਕਲਿ ਤਬਿ ਲਗਿ ਸੰਖ੍ਯਾ ਜਾਨਿ[1]।
ਸੁਨਿ ਸ਼ੁਨਾਕ ਸਿੰਘ ਬਾਰਤਾ ਬਿਦਤਹਿ ਸਕਲ ਜਹਾਨ[2]' ॥੧॥

ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦ: ਇਤਨੇ ਬਿਖੈ ਸੁਭਾਉ ਮ੍ਰਿਦੁ, ਪਿਖਿ ਕਰਿ ਸਭਿ ਆਏ।
ਸੁਨਹੁਂ ਜਥਾ ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਹਿਂ, ਸਗਰੇ ਬਿਸਮਾਏ।
'ਮਹਾਰਾਜ ਕਿਮ ਹੋਇ ਹੈ, ਜਬਿ ਆਇ ਫਿਰੰਗੀ?
ਪੰਥ ਤੁਮਾਰਾ ਖਾਲਸਾ, ਕਿਮ ਹੁਇ ਸੁਖ ਸੰਗੀ? ॥੨॥
ਕਿਮ ਇਨ ਠਹਿਰਹਿ ਰਾਜ ਤਬਿ, ਜਬਿ ਤਿਨ ਦਲ ਆਵੈ?
ਕੈਸੇ ਹੋਇ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਸਭਿ?' ਸੁਨਿ ਗੁਰੁ ਬਤਾਵੈਂ।
'ਮੌਨਿ ਫਿਰੰਗੀ[3] ਆਇ ਹੈ, ਦਲ ਜੋਰ ਘਨੇਰੇ[4]।
ਸਿੰਘ ਗੁਰਿੰਡ ਸੁ ਸੈਨ ਬਲਿ[5], ਹੁਇ ਹੈ ਬਹੁ ਤੇਰੇ ॥੩॥
ਮਹਿਪਾਲਕ ਦੁਹਿ ਦਿਸ਼ਿਨਿ ਕੇ, ਮਿਲਿ ਹੈਂ ਤਿਸ ਬਾਰੀ।
ਹੁਵੈ ਬਖੇਰਾ ਪਰਸਪਰ, ਐਸੇ ਇੱਛ ਧਾਰੀ।
ਕਬਹੁਂ ਸਬਲ ਮਮ ਖਾਲਸਾ, ਹ੍ਵੈ ਨਿਬਲ ਫਿਰੰਗੀ।
ਕਬਹੁਂ ਨਿਬਲ ਮਮ ਪੰਥ ਹ੍ਵੈ, ਸੇ ਸਬਲ ਕੁਢੰਗੀ[6] ॥੪॥

ਚੌਪਈ: ਰਹੈ ਖਾਲਸਾ ਜਬਿ ਲਗ ਨਜਾਰੋ[7]।
ਤਬਿ ਲਗਿ ਤੇਜ ਦਿਯੋ ਮੁਹਿ ਸਾਰੋ।
ਬੰਧੇ ਜਾਹਿਂ ਮੋਹ ਕੀ ਫਾਸ।
ਸੁਤ ਬਨਿਤਾਦਿਕ ਬਾਸ ਅਵਾਸ ॥੫॥
ਗਊਅਨਿ ਹਾਂਕਹਿਂ[8] ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੇਈ।
ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਰਮਨਿ ਬਸਿ ਤੇਈ।
ਧੀਅ ਭੈਣ ਕਾ ਪੈਸਾ ਖਾਵੈਂ।

+ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਇਹ ਹੁਣ ੧੫ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਚੱਲੀ ਹੈ।

[1]ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਾ ਜਦ ਤਕ ਬੀਤੇਗਾ ਤਦ ਤਕ ਦੀ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਜਾਣੋ।

[2]ਜੋ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣੀ ਹੈ ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਵਿਚ।

[3]ਯੂਰਪ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼। [ਮੌਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਲੈਂਦੇ ਹਨ]।

[4]ਬਹੁਤ ਫੌਜਾਂ ਜੋੜਕੇ।

[5]ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਬੜੀ ਬਲੀ ਹੈ [ਗੁਰਿੰਡ = ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ]।

[6]ਖੋਟੇ ਢੰਗ ਵਾਲੇ (ਫਿਰੰਗੀ)।

[7](ਕੁਟੰਬ ਆਦਿ ਤੋਂ) ਨਿਆਰਾ ਰਹੇਗਾ। (ਅ) (ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕਾਂ ਤੋਂ) ਨਿਆਰਾ ਰਹੇਗਾ।

[8]ਭਾਵ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਛੱਡਕੇ ਗਊਆਂ ਚਾਰਨ ਲਗ ਪੈਣਗੇ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-ਗਾਇਨ ਹਾਂਕਤ ਗੁਯਕਲ ਧੀਏ। ਇਸ ਦਾ ਇਉਂ ਬੀ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਗੁਯਕਲ =) ਗੁਜਰ ਜਿਵੇਂ ਗਊਆਂ (ਪੈਸੇ ਲੈਕੇ) ਹੱਕ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਤਿਵੇਂ (ਪੈਸਾ ਲੈਕੇ) ਧੀਆਂ ਦੇ ਦੇਣਗੇ।

ਬੈਠਿ ਦੁਲੀਚੇ ਨਜਾਉਂ ਕਮਾਵੈਂ[੧] ॥੬॥
ਵਾਚਹਿਂ ਬੇਦ ਗਿਰਾ ਗੁਰ ਛੋਡਹਿਂ[੨]।
ਬਿੱਪ੍ਰ ਧਰਮ ਕਰਿ ਜੀਵਹਿਂ ਮੋਡਹਿਂ[੩]।
ਨਾਰ ਮਲੇਛੀ ਘਰ ਮਹਿਂ ਆਨੈਂ।
ਬੇਸਵਾ ਰਮਣ ਨ ਕਬਹਿ ਖਿਸਾਨੈਂ[੪] ॥੭॥
ਖੋਜੈਂ ਪੀਰ, ਰਹੈ ਗੁਰ ਦੂਰ[੫]।
ਨਾਰੀ ਨਜਾਉਂ ਕਰੈਂ ਭਰਪੂਰ[੬]।
ਸਿੱਖਣੀਆਂ ਗਣ ਭ੍ਰਿੱਤਜੁਨ ਚਾਹੈਂ[੭*]।
ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਰੀ ਮੋ ਨੇਕੁ ਨ ਰਾਹੈਂ[੮+] ॥੮॥
ਪ੍ਰਥਮ ਫਿਰੰਗੀ ਲੁਦਪੁਰ[੯] ਆਵੈ।
ਭੋਗੈ ਰਾਜ ਤੇਜ ਬਧਿ ਜਾਵੈ।
ਧਨ ਅਰੁ ਸੁੰਦਰ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਲੇਵੈਂ[੧੦]।

---

[੧]ਦੁਲੀਚੇ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਐਸ਼ ਇਸ਼ਰਤ ਦੇ ਸਾਮਾਨਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਸਿਖ ਸਰਦਾਰ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਾਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਬੀ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਛਾਂਵੇਂ ਸਫਾਂ ਮੰਜੀਆਂ ਤੇ ਬਹਿਕੇ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

[੨]ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨਗੇ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ।

[੩]ਬਿੱਪ੍ਰ ਧਰਮ ਧਾਰਕੇ ਉਪਜੀਵਕਾ ਕਰਨਗੇ, ਭਾਵ ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਰੋਜ਼ੀ ਬਣਾਉਣਗੇ। (ਅ) ਮੋਢਹਿਂ = ਮੁੰਢ ਦੇ। (ੲ) ਮੋਡਹਿਂ = ਮੁੰਡੇ।

[੪]ਕਦੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ।

[੫]ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣਗੇ।

[੬]ਭਾਵ ਨਰ ਨਿਆਉਂ ਨਹੀਂ ਨਾਰੀ ਨਿਆਉਂ ਕਰਨਗੇ, ਅਰਥਾਤ ਡਰ ਡਰ ਕੇ ਕਾਇਰਤਾ ਵਾਲੇ ਨਿਆਉਂ ਕਰਨਗੇ।

[੭]ਬਹੁਤੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣੀਆਂ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁਣਗੇ ਭਾਵ, ਏਕਾ ਨਾਰੀ ਜਤੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ ਟਹਿਲਣਾਂ ਨੂੰ ਬੀ ਘਰ ਪਾ ਲੈਣਗੇ।

[*]ਪਾ:-ਭਰਤਿਆਂ ਨਾ ਚਾਹੇਂ।

[੮](ਨ੍ਰਿਪਨਾਰੀ =) ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਨੇਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ, ਭਾਵ ਬਿਵਾਹਤਾ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਤ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਨਿਬਾਹੁਣਗੇ। ਟੂਕ = ਅੰਕ ਪੰਜ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਕਰਤਾ ਕਰਕੇ 'ਖਾਲਸਾ' ਪਦ ਹੈ ਤੇ ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਉਹੋ ਪਦ ਸਾਰੀਆਂ ਕ੍ਰਿਯਾਵਾਂ ਦਾ ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਕਈ ਲੋਕ ਹੋਰ ਹੋਰ ਅਰਥ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬੱਧ ਅਰਥ ਦੀ ਸੰਗਲੀ ਨਹੀਂ ਬੱਝਦੀ। (ਅ) ਭਵਿੱਖਤ ਲੱਭਣ ਵਾਲੇ ਛੇਕੜਲੀ ਤੁਕ ਦਾ ਐਉਂ ਬੀ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ:-ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ (ਭਾਵ ਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ਮੁਨਕਿਨ (ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ) ਮਦਦ ਤੇ ਸੱਦੇਗੀ। [ਰਾਹਨਾ, ਆਰਾਧਨਾ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ]।

[+]ਇਥੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ੧੯੦੫ ਵਾਲੀ ਵਿਚ ਦੋ ਚੌਪਈਆਂ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਬਾਬਤ ਹਨ, ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਜੀ ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਇਹ ਚੌਪਈਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਮਗਰੋਂ ੧੯੦੫ ਵਾਲੇ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਹਨ।

[੯]ਲੁਧਿਆਣੇ।

[੧੦]ਲੈਣਗੇ (ਅੰਗਰੇਜ਼)। (ਅ) ਪਰ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਭਾਵ ਹੋਰ ਹੈ:- ਪਾਠ ਇਉਂ ਹੈ:-ਚਿੰਤਾ ਬਧੀ ਸਗਲ ਕੇ ਬੀਚ। ਸਭੀ ਪੁਕਾਰੈਂ ਸਤਿਗੁਰ ਮੀਚ। ਖ਼ੂਬ ਨਾਰ ਧਨ ਉਡ ਉਡ ਲੇਇ। ਤਬੈ ਖਾਲਸਾ ਬਹੁ ਦੁਖ ਹੇਇ। ਅਰਥ:-ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾ ਵਧੀ, ਸਾਰੇ ਸੋਤ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਖ਼ੂਬਨਾਰ (= ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਰੀਆਂ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਦੇ ਦੇਕੇ) ਧਨ ਲੈਣਗੀਆਂ। ਭਾਵ ਏਹ ਕਿ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਤੇ ਰਾਜ ਜਦ ਫਰੰਗੀ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ

ਤਬਹਿ ਸਿੰਘ ਦੀਰਘ ਦੁਖ ਖੇਵੈਂ[੧] ॥੯॥
ਅਬਿ ਬੇਮੁਖ ਗੁਰ ਤੇ ਜੇ ਭਏ।
ਤਬਿ ਤਿਨ ਕੇ ਸਿਰ ਸੰਕਟ ਪਏ।
ਚਿੰਤਾ ਬਧਹਿ ਸਭਿਨਿ ਕੇ ਬੀਚ।
ਕਰਹਿਂ ਪੁਕਾਰ -ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੀਚ-[੨]' ॥੧੦॥
[*]ਪੁਨ ਸਿੰਘਨ ਬੂਝੜੋ 'ਮਹਾਰਾਜ!
ਕਿਮ ਤੁਰਕਨ ਕੋ ਹੋਇ ਕੁਕਾਜ?
ਰਾਜ ਤੇਜ ਪੁਹਮੀ ਮਹਿਂ[੩] ਪੂਰਾ।
ਕਿਮ ਇਨ ਕੋ ਤਬਿ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਦੂਰਾ?' ॥੧੧॥
ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤਬਿ ਖੇਲਿ ਸੁਨਾਯੋ।
ਜਥਾ ਭਵਿੱਖਜਤ[੪] ਮਹਿਂ ਬਨਿ ਆਯੋ।
ਅਕਬਰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਤਨ ਧਾਰਾ[੫]।
ਧਰਮ ਆਪਨਾ ਖੂਬ ਸਵਾਰਾ ॥੧੨॥
ਤਿਸ ਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਸੁਤ ਹੋਵਾ।
ਸ਼ਾਹਿਜਹਾਂ ਪੁਨ ਸਭਿ ਨੇ ਜੋਵਾ।
ਆਇ ਵਲਾਇਤ ਤੇ ਤਿਸ ਭੌਨ[੬]।
ਰਹੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਹੋਇ ਕਰਿ ਮੌਨ[੭] ॥੧੩॥
ਬਹੁਰ ਨੁਰੰਗ ਬੰਦ ਕਰਿ ਆਗੀ[+]।
ਮੀਰਾਂ ਸ਼ਾਹ ਸੇਵ ਮਹਿਂ ਲਾਗੀ।
ਸਾਧਨ ਵਸਤੁ ਹਿਯੋ ਮੋ ਜਾਨੀ[੮]।
ਤਊ ਨ ਛੂਟੀ ਬਾਤ ਪੁਰਾਨੀ[੯] ॥੧੪॥

ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਲਈ ਦਰਸਾਖਤਾਂ ਦੇ ਦੇਕੇ ਧਨ ਲੈਣਗੀਆਂ (ਇਹ ਅਰਥ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਹੈ)।

[੧]ਸਹਾਰਨਗੇ।

[੨]ਮੌਤ ਦਿਓ।

[*]ਇਥੇ ਫੇਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਬਾਬਤ ਇਕ ਚੌਪਈ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਪਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਵਿ ਜੀ ਇਥੇ ਬੀ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਬਾਬਤ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਰਹੇ।

[੩]ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚ।

[੪]ਭਵਿੱਖਤ ਪੁਰਾਣ ਜੋ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

[੫](ਕਿਸੇ) ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਨੇ ਅਕਬਰ ਦਾ ਤਨ ਧਾਰਿਆ। ਭਾਵ ਅਕਬਰ ਹੋਕੇ ਜੰਮਿਆਂ।

[੬]ਯੂਰਪ ਤੋਂ ਤਿਸ (ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ) ਦੇ ਘਰ ਆਏ।

[੭]ਫਿਰੰਗੀ।

[+]ਸੌ ਸਾ: ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ-ਇਹ ਸਾਹੁ।

[੮]ਜਿਸ (ਨੁਰੰਗੇ) ਨੇ ਸਾਧਣੇ ਜੋਗ ਵਸਤੂ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਜਾਣੀ ਹੋਈ ਸੀ।

[੯]ਭਾਵ ਰਾਜ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ।

ਮਗ ਖ਼ੁਦਾਇ ਕੋ ਲਖਿ ਕਰਿ ਭੂਲਾ।
ਲਾਲਚ ਲਗੇ ਰਾਜ ਮਦ ਫੂਲਾ।
ਭਾਈ ਮਾਰਾ ਰਾਜ ਨ ਛੋਰਾ[੧]।
ਦਾਰਾ ਕਾਟਿ ਛਤ੍ਰ ਪਦ ਤੋਰਾ[੨+] ॥੧੫॥
ਮਦ ਭਰਿ ਰਾਜ ਕਰਤਿ ਇਕ ਸਾਹੂ[੩++]।
ਹਮ ਸੋਂ ਵੈਰ ਵਧਹਿ ਸਹਿਜਾਹੂ[੪]।
ਕਰਹਿ ਜੋਰ ਤੇ ਜਗਤ ਅਨੀਤਿ।
ਦੀਨ ਵਧਾਵਨ ਮਹਿਂ ਧਰਿ ਚੀਤ ॥੧੬॥
ਮੱਕੇ ਹੇਤ ਬੰਦਗੀ ਜਾਹੈ[੫]।
ਮਾਂਗੈ ਇਹੁ -ਮੁਹਿਂ ਨੂਰ ਸਲਾਹੈ[੬]-।
ਹੁਈ ਅਵਾਜ਼ ਰਾਤਿ ਕੋ ਤਾਂਹੀ।
-ਸਭਿ ਪਰ ਬਲੀ, ਗੁਰੂ ਪਰ ਨਾਂਹੀ[੭]- ॥੧੭॥
ਇਮ ਸੁਪਨੇ ਮਹਿਂ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕੂਰਾ।

---

[੧]ਮੁਰਾਦ ਨਾਮੇਂ ਭਰਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦੇਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਫਤਹ ਹੋ ਜਾਣੇ ਪਰ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕੈਦ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿਤਾ।

[੨](ਦੂਜਾ ਭਰਾ) ਦਾਰਾ ਸ਼ਕੋਹ ਮਾਰਕੇ ਆਪਣੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪਦਵੀ ਤੋਰੀ, ਭਾਵ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ [ਛਤ੍ਰ ਪਦ = ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪਦਵੀ। ਰਾਜ ਰੁਤਬਾ]।

[੩]ਇਕ ਰਸ।

[++]ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਪਾਠ ਹੈ:-'ਤਬਹਿ ਨੁਰੰਗਾ ਬੰਚਕ ਤਿਆਗੀ'। ਇਸ ਤੋ ਭਾਵ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰੰਗਾ ਠੱਗੀ ਕਰਕੇ ਤਿਆਗੀ ਬਣ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤੇ ਕਿਸੇ ਮੀਰਾਂ ਸ਼ਾਹ ਨਾਮੇਂ ਫਕੀਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਮੱਕੇ ਜਾ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਚਲ ਤੈਨੂੰ ਰਾਜ ਤੇ ਬਹਾ ਆਵਾਂ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਰਾ ਤੇ ਫਤਹ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਰਾਜ ਤੇ ਆਪ ਬਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਭਰਾ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਬੰਚਕ ਤਿਆਗੀ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਲਫਜ਼ਾਂ 'ਬੰਦ ਕਰ ਆਗੀ' ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਮੀਰਾਂ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਾਵੇਂ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਾਧਨ ਕਰਨੇ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਪਰ ਪੁਰਾਣੀ ਵਾਦੀ (ਖੋਟ ਦੀ) ਨਾ ਗਈ, ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਆਕੇ ਰਾਜਮਦ ਵਿਚ ਫੁੱਲ ਗਿਆ। ਰੱਬ ਦਾ ਰਸਤਾ ਜਾਣਕੇ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਤੇ ਭਰਾ ਮਾਰਕੇ ਬੀ ਰਾਜ ਲੈ ਲਿਆ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਪਹਿਲੀ ਉਮਰ ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਸੁਹਬਤ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭਗਤੀ ਦੇ ਖਿਆਲ ਬੀ ਰਖਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਦੇ ਫਕੀਰ ਬਣਨ ਨੂੰ ਬੀ ਤਿਆਰ ਸੀ, ਪਰ ਰਾਜ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬੜੇ ਬੜੇ ਪਾਪ ਕਰਵਾਏ। (ਅ) 'ਬੰਦ ਕਰ ਆਗੀ..... '। ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਬੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੇਰ 'ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਪਰ ਫੇਰ ਓਹ ਮੀਰਾਂਸ਼ਾਹ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚ ਲਾਏ'। ਮੀਰਾਂਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ 'ਮੇਹਰੁੱਨਿਸਾ' ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਇਹ ਭਾਵ ਅਗਲੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਢੁਕਦਾ ਨਹੀਂ। (ੲ) ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਇਕ ਗਿਆਨੀ ਤੋਂ ਐਉਂ ਬੀ ਸੁਣਿਆ ਹੈ:- 'ਤਬੈ ਨੌਰੰਗਾ ਦੇ ਚਿਤ ਤਿਆਗੀ', ਭਾਵ-ਰਾਜ ਵਲੋਂ ਉਦਾਸ ਤੇ ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਕੇ।

[੪]ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਵੈਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

[੫]ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

[੬]ਮੇਰੇ ਨੂਰ ਦੀ ਸਾਰੇ ਸਲਾਹੁਤ ਕਰਨ।

[੭]ਪਰ ਗੁਰਾਂ ਉੱਪਰ ਨਹੀਂ।

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਕਰਨਿ ਲਗਿ ਦੂਰਾ।
ਜਿਸ ਕਿਸ ਤੇ ਅਜ਼ਮਤਿ ਪਤਿਆਵੈ।
ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਮਚਾਵੈ ॥੧੮॥
ਹਰਿ ਕੀ ਕਰਨੀ ਨਾਂਹਿ ਬਿਚਾਰੀ।
ਹਮ ਪਰ ਚਹਜੋ ਕਰਜੋ ਬਲ ਭਾਰੀ।
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ[੧] ਮਜਬ[੨] ਜਿਨ ਧਾਰਾ।
ਮਾਰਹਿੰਗੇ ਸਭਿ[੩] ਜੁੱਧ ਮਝਾਰਾ ॥੧੯॥
ਤੁਰਕ ਤੇਜ ਜਗ ਹੋਇ ਬਿਨਾਸੀ।
ਕਰਹਿਂ ਕਿਰਤ ਕੋ ਲਹਿਂ ਦੁਖ ਰਾਸੀ[*]।
ਤਜਹਿਂ ਕਲੇਵਰ[੪] ਹਮ ਜਿਸੁ ਬੇਰ।
ਬੀਤੈ ਬਰਖ ਤਿਤਾਲੀ ਕੇਰ ॥੨੦॥
ਝਾੜਝਾੜ ਮੈਂ ਸਿੰਘ ਉਠੇ ਹੈਂ।
ਜਿਤ ਕਿਤ ਸੰਘਰ ਭੀਮ ਮਚੇ ਹੈਂ[+]।
ਲੂਟਤਿ ਕੂਟਤਿ ਮਾਰਤਿ ਮਰੈਂ।
ਸੀਸ ਅੰਤ, ਗਿਣਤੀ ਕੋ ਕਰੈ[੫] ॥੨੧॥
ਜਬਹੁ ਅਠਾਰਾਂ ਸੈ ਹੁਇੰ ਪੂਰੇ[++]।
ਲੁਟਹਿਂ ਗ੍ਰਾਮ ਪੁਰਿ ਦੂਰਹਿਂ ਦੂਰੇ।
ਚਾਲੀ ਬਰਖ ਬਿਤੇ ਹਮ ਪਾਛੇ।
ਪਸ਼ਚਮੁ ਦਿਸ਼ਿ ਕੇ ਆਵਨਿ ਬਾਂਛੇ ॥੨੨॥
ਜਵਨ ਕੰਧਾਰੀ ਆਵੈ ਜਾਂਹਿਂ[੬]।
ਉਜਰਹਿਂ ਘਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੁਖ ਪਾਹਿਂ।

---

[੧]ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
[੨]ਭਾਵ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ।
[੩](ਭਾਵ ਓਹ ਪੰਥ) ਮਾਰੇਗਾ ਸਾਰੇ ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ।
[*]ਪਾ:-ਸੁਖ ਰਾਸੀ।
[੪]ਸਰੀਰ ਤਿਆਗਾਂ ਗੇ।
[+]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-ਭੀਮ ਸਿੰਘ ਮਾਰੇਗਾ ਨਗਰ।
[੫]ਕੌਣ ਗਿਣਤੀ ਕਰੇ?।
[++]ਇਥੇ 'ਸੰਮਤ' ਤ੍ਰੈ ਦਿੱਤੇ ਹਨ:-(੧) ਸਾਥੋਂ ੪੩ ਵਰ੍ਹੇ ਵਰਗੇ ਅਰਥਾਤ ੧੮੦੮। (੨) ੧੮੦੦ ਸੰਮਤ। (੩) ਸਾਥੋਂ ੪੦ ਵਰ੍ਹੇ ਮਗਰੋਂ ਅਰਥਾਤ ੧੮੦੫, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਸਮਝ ਲਏ ੧੮੦੦ ਵਾਲੀ ਗਲ ਪਹਿਲੋਂ ਤੇ ਫੇਰ ੧੮੦੫ ਵਾਲੀ ਤੇ ਫੇਰ ੧੮੦੮ ਵਾਲੀ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਏ। ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੮੦੪ ਦੇ ਲਗਪਗ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬੀਸ ਬਰਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ੧੮੧੮ ਦਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਸੀ ਜੋ ਕੁਪਰਹੀੜੇ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਝੀ ਤ੍ਰੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਸੂਰਮੇ ਖੇਤ ਰਹੇ ਦੱਸੀਦੇ ਹਨ। ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਫੌਜ ਬੀ ਇਤਨੀ ਕੁ ਹੀ ਮਰੀ ਦੱਸੀਦੀ ਹੇ।
[੬]ਕੰਧਾਰ ਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨ (ਦੁਰਾਨੀ ਅਹਮਦ ਸ਼ਾਹ)।

ਉੱਨੀਸੈ ਸੰਮਤ ਜਬਿ ਹੋਇ।
ਜੀਵਹਿ ਤੁਰਕ ਰਾਜ ਸਭਿ ਖੋਇ[1] ॥੨੩॥
ਮਾਰ ਕੂਟ ਪੂਰਬ ਤੇ ਧਾਵਹਿ।
ਸੈਨ ਪਿਆਦੀ ਈਸਹਿ ਆਵਹਿ।
ਮਿਲਹਿ ਖਾਲਸਾ ਆਪਨ ਫੂਟ[2]।
ਨਰ ਨਾਰੀ ਘਰ ਸਗਰੇ ਟੂਟ ॥੨੪॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਛੋਰਿ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਸਮ ਰਹੈਂ।
ਬੇਮੁਖ ਸਿੱਖ ਤਬਹਿ ਦੁਖ ਲਹੈਂ।
ਪੰਥ ਰਚਨ ਮੈਂ ਕਾਹਲ ਹੋਈ[¶]।
ਕਿਤਿਕ ਬਰਖ ਆਗੇ ਲਖਿ ਸੋਈ ॥੨੫॥
ਯਾਂ ਤੇ ਸੰਕਟ ਕੋ ਕੁਛ ਪਾਇ।
ਹੋਹਿ ਖਾਲਸਾ ਛਿਤ ਰਹਿ ਜਾਇ[3]।
ਆਇ ਕੰਧਾਰੀ[4] ਇਕ ਬਲ ਭਾਰੀ[¶]।
ਸਿੰਘਨਿ ਅਨਗਨ ਕੋ ਦੇ ਮਾਰੀ ॥੨੬॥
ਕਟਹਿਂ ਸੀਸ ਕੇ ਲਗਹਿਂ ਅੰਬਾਰਾ।
ਆਗੇ ਜਾਹਿ ਤੇਜ ਧਰਿ ਭਾਰਾ।
ਮਥਰਾ ਕਤਲ ਕਰੈ ਇਕ ਬਾਰੀ[*]।

---

[1](ਸੰਮਤ ੧੯੦੦ ਅਰਥਾਤ ਸੰਨ ੧੮੪੩ ਈ: ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਦਾ) ਤੁਰਕ (ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਜ਼ਫਰ ਜੀਉਂਦਾ ਸੀ ਪਰ) ਰਾਜ ਸਾਰਾ ਗੁਆਚ ਚੁਕਾ ਸੀ (ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਉਹ ਨਾਉਂ ਧ੍ਰੀਕ ਸ਼ਾਹ ਸੀ, ਹਕੂਮਤ ਲਗਪਗ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੀ)।

[2]ਆਪ ਫੁੱਟਕੇ।

[¶]ਸੌ ਸਾਖੀ ਇਸ ਕਾਹਲੀ ਦੇ ਬਰਸ ਸੱਤ ਦੱਸਦੀ ਹੈ।

[3]ਖਾਲਸਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਰਹਿ ਜਾਏਗਾ (ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ)।

[4]ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਵਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਰਾਜ ਸਮਾਂ ੧੮੦੪ ਸੰਮਤ ਤੋਂ ੧੮੩੦ ਤੱਕ ਦਾ ਹੈ।

[¶] ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਏਥੇ ਹੁਣ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਾਢੀ ਸੁਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਭਲ ਵਿਚ ਕਲਕੀ ਰੂਪ ਹੋਣ ਦਾ ਵਾਕ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਅਵਤਾਰ ਆਦਿ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਥਾਵੇਂ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ। ਸਪਸ਼ਟ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵਿ ਜੀ ਪਾਸ ਜੋ ਨੁਸਖਾ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸੇ ਕੰਧਾਰੀ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੀ (ਜੋ ਸੰਮਤ ੧੮੦੪ ਵਿਚ ਕੰਧਾਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਇਆ)। ਉਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ ਕਰਕੇ ਆਖੇਪਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਆਖੇਪ ਕਰਕੇ ਪਾਏ ਹਨ। ਕਵੀ ਜੀ ੧੯੦੦ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ੧੯੦੭ ਵਿਚ ਗੱਦੀ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਪੁਰਾਣੀ ਸੌ ਸਾਖੀ ਜੋ ਅਸਾਂ ਡਿੱਠੀ ਹੈ ਉਸਦਾ ਸੰਮਤ ਲਿਖਤ ਦਾ ੧੯੦੫ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੌ ਸਾਖੀ ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਮ ਰਤਨ ਮਾਲ ਹੈ ਤੇ ੧੭੯੧ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਦੱਸੀਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਖੂਬ ਆਖੇਪ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਵੀ ਜੀ ਪਾਸ ਜੋ ਕਾਪੀ ਸੀ ਉਹ ਬੀ ਆਖੇਪਾਂ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਹੋਰ ਬੀ ਆਖੇਪ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਹੋਏ ਹਨ।

[*]ਲਗਪਗ ਸੰ: ੧੮੧੩ ਬਿ: ਵਿਚ ਮਥਰਾ ਲੁਟੀ ਸੀ।

ਦੇਹਿ ਦੇਸ਼ ਕੋ ਡਰ ਬਲ ਧਾਰੀ ॥੨੭॥
ਸਹੈ ਨ ਤੇਜ ਤਾਂਹਿ ਕਹੁ ਕੋਈ।
ਧਰ ਪਰ ਫਿਰਹਿ ਜ਼ੋਰ ਭਰਿ ਸੋਈ।'
ਸੁਨਿ ਸਿੰਘਨ ਸਭਿ ਜੋਰੇ ਹਾਥ।
'ਤਬਹਿ ਖਾਲਸਾ ਰਹਿ ਕਿਮ ਨਾਥ? ॥੨੮॥
ਮਹਾਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਜਬਿ ਗਰਜਹਿਂ ਸਾਰੇ।
ਖੋਜ ਖੋਜ ਜਬਿ ਸਿੰਘਨਿ[੧] ਮਾਰੇ।
ਅਬਚਲ ਪੰਥ ਰਚਜੋ ਤੁਮ ਸ੍ਵਾਮੀ।
ਤਬਿ ਕਿਮ ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਅੰਤਰਜਾਮੀ?' ॥੨੯॥
ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਬਹੁਰ ਸੁਨਾਇੰ ਭਵਿੱਖਜ।
ਜਿਸ ਤੇ ਧੀਰ ਲਈ ਗਨ ਸਿੱਖਜ।
'[੨]ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੰਦ ਜੋਧਾ ਭੁਜ ਭਾਰੀ।
ਜਰਾਸੰਧ ਭਾਜਜੋ ਬਹੁ ਬਾਰੀ ॥੩੦॥
ਨ੍ਰਿਪ ਨੇ[੩] ਨਿਜ ਸਹਾਇਤਾ ਕਾਰਨ।
ਕਾਲਜਮਨ[੪] ਕਰਿ ਸਖਾ ਹਕਾਰਨ।
ਹਫਸ ਵਲਾਇਤ ਜਹਿਂ ਤਨੁ ਕਾਰੇ[੫]।
ਮੋਟੇ ਹੋਠ ਨਾਕ ਚਪਟਾਰੇ[੬] ॥੩੧॥
ਤਿਹ ਕੋ ਸ਼ਾਹੁ[੭] ਚਢਜੋ ਬਲਿ ਭਾਰੀ।
ਲਰਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੋ ਲੀਨਿ ਹਕਾਰੀ[੮]।
-ਮਥਰਾ ਹਤੌਂ ਲੂਟ ਸਭਿ ਕਰੌਂ।
ਇਹੀ ਮਨੋਰਥ ਮਨ ਮਹਿਂ ਧਰੌਂ- ॥੩੨॥
ਜਬਿ ਭਟ ਭੇਰ ਦੁਹਨਿ ਕੌ ਹੋਵਾ।

---

[੧]ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ।
[੨](ਦੁਆਪਰ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ)।
[੩]ਭਾਵ ਜਰਾਸੰਧ ਨੇ।
[੪]ਹਿੰਦੂ ਲੇਖਕਾਂ ਮੂਜਬ ਯਵਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਦੇਖੋ ਹਰੀਵੰਸ਼) ਪੱਛਮੀ ਲੇਖਕ ਇਸ ਨੂੰ ਫਾਰਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਵੀ ਜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਹਬਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਗ਼ਾਲਬਨ ਇਹ ਈਰਾਨ ਆਦਿ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਯੂਨਾਨੀ ਯੋਧਾ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਅਗੇ ਚੱਲਕੇ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੂੰ ਇਸੇ ਕਾਲਜਮਨ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।
[੫]ਹਬਸ਼ ਵਲੈਤ ਜਿਥੇ ਕਾਲੇ ਤਨਾਂ ਵਾਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ [ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਹਬਸ਼ (ਐਬੇਸਿਨੀਆ) ਨਾਮੇ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹਬਸ਼ੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ]।
[੬]ਚਪਟੇ।
[੭]ਕਾਲਜਮਨ।
[੮]ਭਾਵ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਜਰਾਸੰਧ ਨੇ ਸੱਦ ਲਿਆ।

[1]ਜਮਨ ਅਪਾਵਨ ਤਨ ਕੋ ਜੋਵਾ।
ਛੁਵੈ ਨ ਅੰਗ ਸੰਗ ਮਤਿ ਮੂਢਾ।
ਚਲੇ ਭਾਜ ਆਸ਼ੈ ਧਰਿ ਗੂਢਾ[1] ॥੩੩॥
ਸੈਲ ਕੰਦਰਾ ਮਹਿਂ ਮੁਚਕੰਦਾ[2]।
ਸੁਪਤਿ ਪਰਯੋ ਧਰ ਨੀਂਦ ਬਿਲੰਦਾ।
ਰਣ ਕਰਿ ਸੁਰ ਹਿਤ, ਬਰ ਕੋ ਪਾਇ।
-ਮੋਹਿ ਜਗਾਇ ਜੁ ਜਰ ਬਰ ਜਾਇ- ॥੩੪॥
[3]ਤਹਾਂ ਪਹੁੰਚਿ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰੀ।
ਤਤਛਿਨ ਬਲ ਤੇ ਲਾਤ ਪ੍ਰਹਾਰੀ[4]।
ਉਠਿ ਰਿਸ ਤੇ ਤਿਨ ਲੋਚਨ ਖੋਲੇ[5]।
ਜਰਯੋ ਜਮਨ, ਹੋਏ ਹਰਿ ਓਲੇ[6] ॥੩੫॥
ਹਤਨ ਮਨੋਰਥ ਮਥਰਾ ਕੇਰਾ।
ਲੇ ਕਰਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਭਯੋ ਤਿਸੁ ਬੇਰਾ।
ਜਨਮੈਗੋ ਸੋ ਦੇਸ਼ ਕੰਧਾਰਾ[7]।
ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਆਪ ਕਰ ਮਾਰਾ[8] ॥੩੬॥
ਸੋ[9] ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਪਰ ਆਵਹਿ।
ਨਰਨ ਖਸੋਟਹਿ ਊਜਰ ਜਾਵਹਿ[10]।
ਦਲ ਲੇ ਬਲ ਕਰਿ ਅੱਗ੍ਰ ਸਿਧਾਰਹਿ।

---

[1]ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਾਲ ਜਮਨ ਦਾ ਤਨ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸਮਝਕੇ, ਕਿ ਮਤਾਂ ਮੂਰਖ ਸਾਡੇ ਅੰਗਾਂ ਨਾਲ ਛੁਹ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਭੱਜ ਟੁਰੇ।

[2]ਇਕ ਰਾਜਾ ਦਾ ਨਾਮ।

[3]ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੁਤੇ ਪਏ ਮੁਚਕੰਦ ਨੂੰ ਲੱਤ ਮਾਰੀ ਤੇ ਆਪ ਛਪ ਗਏ ਮੁਚਕੰਦ ਰਾਜੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਾਲਜਮਨ ਤੇ ਪਈ ਓਨ ਜਾਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਾਲਜਮਨ ਨੇ ਜਗਾਇਆ ਹੈ ਸੋ ਉਸ ਦੀ ਕੋਪ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਕਾਲਜਮਨ ਸੜ ਮੋਇਆ। ਮੁਚਕੰਦ ਰਾਜਾ ਵਰ ਲੈ ਕੇ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ-ਕਿ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਜਗਾਵੇਗਾ ਸੜ ਜਾਵੇਗਾ-ਪਰੰਤੂ ਕਥਾ ਐਉਂ ਬੀ ਹੈ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਮੁਚਕੰਦ ਤੇ ਅਪਨਾ ਪੀਤਾਂਬਰ ਪਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਪ ਛਿਪ ਗਏ, ਕਾਲਯਮਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸਮਝਕੇ ਲੱਤਮਾਰੀ ਤਾਂ ਮੁਚਕੰਦ ਦੀ ਕੋਪ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਕਾਲਜਮਨ ਸੜ ਮੋਇਆ।

[4]ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਲਤ ਮਾਰੀ।

[5](ਮੁਚਕੰਦ ਰਾਜਾ ਨੇ) ਨੈਣ ਖੁਹਲੇ।

[6]ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਓਲ੍ਹੇ ਹੋ ਗਿਆ।

[7]ਉਹ ਕਾਲ ਜਮਨ (ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਹੋਕੇ) ਕੰਧਾਰ ਵਿਚ ਜੰਮੇਗਾ।

[8]ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਮਾਰੇਗਾ (ਇਹ ਖਿਆਲ ਗ਼ਲਤ ਹੈ, ਨਾਦਰ ਸਾਹ ਨੂੰ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ, ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਮਰਨ ਪਰ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਸੀ, ਕੰਧਾਰ ਆ ਕੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ)।

[9]ਭਾਵ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ।

[10]ਉਜੜ ਜਾਏਗਾ (ਪੰਜਾਬ)।

ਡੰਡਹਿ ਸਭਿਨਿ ਅਰਹਿ ਜੋ ਮਾਰਹਿ ॥੩੭॥
ਮਥੁਰਾ ਕਰਹਿ ਕਤਲ ਤਹਿਂ ਜਾਇ।
ਪ੍ਰਥਮ ਮਨੋਰਥ[1] ਕੋ ਸਫਲਾਇ।
ਮਮ ਘਰ ਸੰਗ ਖਿਸਹਿ ਜਿਸੁ ਕਾਲਾ[2]।
ਥਿਰਹਿ ਨ ਪੁਨ[3] ਬਿਨਸੈ ਸੁ ਉਤਾਲਾ ॥੩੮॥
ਸ੍ਰਾਪ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਕਹਜੋ।
-ਬਨਹਿ ਬਹੁਰ ਹਰਿ ਮੰਦਰ- ਚਹਜੋ।
ਯਾਂ ਤੇ ਕਰੈ ਬਿਦਾਰਨਿ ਸੋਇ।
ਬਹੁਰ ਖਾਲਸੇ ਕਰ ਤੇ ਹੋਇ[4] ॥੩੯॥
ਮਮ ਘਰ ਬਿਗਰਹਿ ਦੋਸ਼ ਘਨੇਰਾ[5]।
ਲਗਹਿ ਮੂਢ ਕੋ ਬਿਨਸੈ ਫੇਰਾ[6]।
ਰਚਜੋ ਅਕਾਲ ਖਾਲਸਾ ਬਲੀ।
ਹਤਿ ਲੈ ਹੈਂ ਤਿਸ ਕੋ ਬਿਧਿ ਭਲੀ ॥੪੦॥
ਦੇਂ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਤੁਰਤ ਨਿਕਾਸ।
ਬਹੁਰ ਨ ਆਵਨ ਕੀ ਰਖਿ ਆਸ।
ਗਰਜਹਿਂ ਪੰਥ ਫੇਰ ਟਿਕ ਰਾਜੂ।
ਪ੍ਰਗਟਹਿਂ ਬੀਰ[7] ਸਿੰਘ ਸੁਖਰਾਜੂ*' ॥੪੧॥
ਕਥਾ ਭਵਿੱਖਤ ਗੁਰੂ ਸੁਨਾਈ।
ਪਠਨਿ ਸੁਨਨਿ ਬਹੁ ਪੁੰਨ ਉਪਾਈ।

---

[1]ਕਾਲ ਜਮਨ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ।
[2]ਮੇਰੇ ਘਰ (ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸ ਵੇਲੇ (ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ)।
[3]ਆਪ ਥਿਰੇਗਾ ਨਹੀਂ।
[4]ਫੇਰ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਉਸਰੇਗਾ (ਹਰੀ ਮੰਦਰ)।
[5]ਮੇਰੇ ਘਰ ਨਾਲ ਵਿਗੜਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਬਹੁਤ ਲੱਗੇਗਾ।
[6]ਫੇਰ ਮੂਢ (ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ) ਨਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ।
[7]ਸੂਰਮੇ।
*ਜੇ ਇਸ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਨਾਦਰ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੇ ਕਤਲਾਮ ਵੱਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗ਼ਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਥੁਰਾ ਲੁੱਟਣੀ (ਲਗ ਪਗ ੧੮੧੩ ਬਿ: ਵਿਚ) ਤੇ ਹਰਿ ਮੰਦਰ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ (ਸੰਮਤ ੧੮੧੮ ਬਿ: ਵਿਚ) ਏਹ ਇਸ਼ਾਰੇ ਅਹਿਮਦ ਸਾਹ ਦੇ ਹਮਲੇ ਵੱਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।
ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਮੁੜਕੇ ਪਠਾਨ ਰਾਜ ਹਿੰਦ ਵਿਚ ਜਮਾ ਲੈਂਦਾ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿੰਦ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀਓਂ ਅਗੇ ਵਧਦੇ ਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਰਸ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਰਾਦਾ ਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨ ਦਿੰਦੀ। ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਤੌਖਲਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸਿਖ ਮੇਰਾ ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣਗੇ ਤਾਂ ਭਜਾਨਕ ਫਲ ਹੋਊ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਛੇਤੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪੈਂਦਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਂ ਭਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਤੇ ਤਸੀਹਿਆਂ ਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਹਿੱਲ ਸੂਰਮਗਤੀ ਤੇ ਆਪਾਵਾਰ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੇ ਦੁਰਾਨੀਆਂ ਦੇ ਮਨਸੂਬੇ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਹਿੰਦ ਵਿਚ ਫੇਰ ਪਠਾਣ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਅੰਤ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਪਰ ਹਮਲੇ ਬੀ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ਪ੍ਰਭੂ ਚਲਿ ਆਏ।
ਸੁੰਦਰ ਸਦਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਿ ਸੁਹਾਏ ॥੪੨॥
ਕੇਹਰਿ ਜਥਾ ਕੰਦਰਾ ਬਿਖੈ[1]।
ਜਿਤ ਕਿਤ ਤੇ ਰਿਪੁ ਗਨ ਇਮ ਪਿਖੈਂ।
ਸੁਪਤਿ ਜਥਾ ਸੁਖ ਰਾਤਿ ਬਿਤਾਈ।
ਸਭਿ ਸੰਗਤਿ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਬਿਸਮਾਈ ॥੪੩॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਭਵਿੱਖਜਤ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੭॥

[1]ਜਿਵੇਂ ਕੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਤਿਵੇਂ) ਚਲੇ ਗਏ ਘਰ (ਵਿੱਚ)।

੩੮. [ਲੇਪਣੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਮਾਚਾ]

੩੭<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੩੯

ਦੋਹਰਾ: ਪ੍ਰਾਤਿ ਸੌਚ ਮੱਜਨ ਕਰੇ, ਅਲੰਕਾਰ ਕੋ ਧਾਰਿ।
ਹੀਰੇ ਮੁਕਤਾ ਗੋਲ ਜੇ, ਸੋਹਤਿ ਸੇਤ ਉਦਾਰ ॥੧॥

ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦੁ: +ਸੇਤ ਧਰੈਂ ਦਸਤਾਰ ਸਿਰ, ਜਾਮਾ ਗਰ ਸੇਤਾ[1]।
ਸੇਤ ਦੁਕੂਲ, ਸਫੂਲ ਸਿਤ[2], ਕਛ ਸੇਤ ਸਮੇਤਾ।
ਉਡਗਨ ਮਹਿਂ ਪੂਰਨ ਸਸੀ, ਜਿਮ ਸੇਤ ਸੁਹਾਵੈ।
ਤਿਮ ਬੈਠੇ ਵਿਚ ਸਭਾ ਕੇ, ਸੇਵਕ ਮਨ ਭਾਵੈਂ ॥੨॥
ਭੀਤ ਨਿਕਟ ਇਕ ਸਭਾ ਕੇ, ਨਿਤ ਲੇਪਹਿ ਸੋਈ।
ਗੁਰ ਆਗੈ ਨਹਿਂ ਲਿਪੀ ਸੋ, ਆਏ ਪਹਿਲੋਈ[3]।
ਤਉ ਪ੍ਰਭੁ ਬੈਠੇ ਲਿਪਤਿ, ਜਿਹ ਸਿਖ ਕੀ ਕਾਰੇ[4]।
ਹੁਤੇ ਸਮੀਪੀ ਅਲਪ ਹੀ, ਸੇਵਕ ਪਰਵਾਰੇ ॥੩॥
ਲੀਪਹਿ ਹਾਥ ਸੰਭਾਰਿ ਕੈ, ਬਹੁ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਕਰੰਤਾ।
ਭਈ ਦੇਰਿ ਉਰ ਸਮੁਝਿ ਕੈ, ਗੁਰ ਤੇ ਡਰਪੰਤਾ।
ਪੌਂਛਜੋਂ ਹਾਥ ਬਚਾਇ ਉਠ, ਪੁਨ ਛੀਂਟ ਤੁਰੰਤੇ।
ਗਰ ਜਾਮਾ ਸਿਤ ਗੁਰੂ ਕੇ, ਤਹਿਂ ਪਰੀ ਪਿਖੰਤੇ ॥੪॥
ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਤਕਾਲ ਹੀ, ਇਸ ਭਾਂਤਿ ਉਬਾਚਾ।
'ਉਠਹੁ ਲੇਪਨੀ ਸਿੰਘ ਕੈ, ਇਕ ਹਤਹੁ ਤਮਾਚਾ।'
ਸੁਨਿ ਆਇਸੁ ਕੋ ਉਠੇ ਬਹੁ, ਪਹੁੰਚੇ ਉਤਲਾਏ।
ਹਤੇ ਤਮਾਚੇ ਸਭਿਨਿ ਹੂੰ, ਤਿਸ ਹੋਸ਼ ਗਵਾਏ ॥੫॥
ਭਯੋ ਬਿਸੁਧ ਦੇਖਜੋ ਗੁਰੂ, ਮਨ ਬਿਖੈ ਬਿਚਾਰਾ।
-ਤਨਕ ਹੁਤੋ ਅਪਰਾਧ ਇਸ, ਸਭਿ ਨੇ ਬਹੁ ਮਾਰਾ-।
ਖੇਦ ਅਧਿਕ ਜੁਤਿ ਜਾਨਿ ਕੈ, ਪੁਨ ਬਾਕ ਬਖਾਨੇ।
'ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਸਭਿ, ਗੁਰੂ ਕੀ, ਆਇਸੁ ਕੌ ਮਾਨੇ ॥੬॥
ਤਦਪਿ ਸੁਨਹੁ ਤੁਮ ਸਿੰਘ ਸਭਿ! ਇਹ ਸਿਖ ਗੁਰ ਕੇਰਾ।
ਕੇਸਨ ਪਰ ਕਰਤਲ ਹਤੇ, ਕਿਯ ਬੁਰਾ ਬਡੇਰਾ[5]।

+ਇਥੋਂ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੧੬ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਚਲੀ ਹੈ।
[1]ਗਲ ਵਿਚ ਚਿੱਟਾ ਜਾਮਾ।
[2]ਚਿੱਟੇ ਫੁਲਾਂ ਵਾਲਾ ਚਿੱਟਾ ਰੇਸ਼ਮੀ ਕੱਪੜਾ [ਦੁਕੂਲ = ਸਣ, ਅਲਸੀ, ਰੇਸ਼ਮ ਦਾ ਕੱਪੜਾ। ਸਫੂਲ ਸਿਤ = ਚਿੱਟੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਦੀ ਉਣਤ ਵਿਚ ਹੀ ਚਿੱਟੇ ਫੁੱਲ ਪੈ ਗਏ ਹੋਣ। (ਅ) ਸੇਤ ਦੁਕੂਲ = ਚਿੱਟਾ ਦੁਪੱਟਾ। ਸਫੂਲ ਸਿਤ = ਚਿੱਟੇ ਫੁੱਲਾਂ (ਦੀ ਮਾਲਾ)]।
[3]ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੋਂ ਪਹਿਲੇ ਆਕੇ ਲਿਪਣੀ ਸੀ ਸੋ ਲਿਪੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ।
[4]ਤਾਂ ਭੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਲਿਪਣ ਲੱਗਾ ਉਹ ਸਿਖ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਇਹ ਕੰਮ ਸੀ।
[5]ਹੱਥ ਦੀ ਤਲੀ ਭਾਵ ਤਮਾਚੇ ਮਾਰੇ, ਬੜਾ ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ।

ਇਹੁ ਬਾਣਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਕੋ, ਤਾੜਹਿ ਕਰ ਜੋਈ[1]।
ਸੋ ਗੁਰ ਕੋ ਬੈਰੀ ਅਹੈ, ਲਖੀਐ ਸਭਿ ਕੋਈ ॥੭॥
ਕੀਨਿ ਅਨਰਥ ਗੁਨਾਹ ਬਡਿ, ਕੇਸਨਿ ਪਰ ਮਾਰਾ।
ਅਰੁ ਤੁਮ ਭਾਖੋ -ਤਿਮ ਕਰਜੋ, ਜਿਮ ਗੁਰੂ ਉਚਾਰਾ[2]-।
ਤਿਸ ਪਰ ਸੁਨੀਐ ਹਮ ਕਹਜੋ, -ਕਿ ਉਠਿ ਕਰਿ ਮਾਰੋ-।
ਤਨ ਪਰ ਹਤਨੋ ਉਚਿਤ ਥੋ, ਜਿਨ ਪ੍ਰਥਮ ਉਭਾਰੋ[3] ॥੮॥
ਦੁਤੀਏ ਕੋ ਹਟ ਰਹਿਨ ਥੋ, ਇਸ ਬਿਧਿ ਪਹਿਚਾਨੋ।
ਗੁਰੂ ਬਚਨ ਪੂਰਨ ਭਯੋ, ਜਿਮ ਕੀਨਿ ਬਖਾਨੋ।
ਇਮ ਕਰਿਬੋ ਬਨਿ ਆਵਈ, ਤੁਮ[4] ਸਭਿ ਨੇ ਮਾਰਾ।
ਅਲਪ ਗੁਨਾਹੀ ਜਾਨੀਐ, ਹੋਈ ਬਹੁ ਮਾਰਾ ॥੯॥
ਇਹ ਭੀ ਸਿਖ ਭਾਈ ਹੁਤੋ, ਤੁਮ ਭਲਾ ਨ ਕੀਨੋ।
ਹੋਇ ਗਈ ਇਮ ਨੇਤ ਇਹੁ, ਵਧ ਇਸ ਪਰ, ਚੀਨੋ[5]।
ਯਾਂ ਤੇ ਤਨੁਜਾ ਆਪਨੀ ਦੇ, ਕਰਿ ਹਰਖਾਵੈ[6]।'
ਸੁਨਿ ਸੰਗਤ ਤੂਸ਼ਨ ਭਈ, ਨਹਿਂ ਕਛੂ ਸੁਨਾਵੈ ॥੧੦॥
ਪਿਖਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਬਿ ਭਨਜੋ, 'ਗੁਰ ਕੇ ਬਚ ਸਾਰੇ।
ਮਾਨਹਿਂ ਤਬਿ ਹੁਇ ਸਿਖ ਤਾਂ[7], ਉਰ ਲੇਹੁ ਬਿਚਾਰੇ।
ਤੁਸੀਂ ਕਾਮ ਕੇ[8] ਸਿੱਖ ਹੋ, ਸਿੱਖੀ ਬਡ ਦੂਰੇ।
ਬਾਣਾ ਗੁਰ ਸਿਖ ਕੋ ਧਰਜੋ, ਲਖੀਯਤਿ ਸਿਖ ਰੂਰੇ' ॥੧੧॥
ਅਜਬ ਸਿੰਘ ਕੰਧਾਰ ਕੋ ਨਿਜ ਤਨੁਜਾ ਲਜਾਯੋ।
ਗੁਰੂ ਅਗਾਰੀ ਖਰੀ ਕਹਿ 'ਲਿਹੁ ਪ੍ਰਭੂ!' ਅਲਾਯੋ।
ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਕਹਜੋ 'ਨਿਹਾਲ ਭਾ, ਸਿੱਖਾ! ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ।
ਗੁਰ ਹਜ਼ੂਰ ਸਿੱਖੀ ਰਖੀ, ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਪਰਖੀਜੈ' ॥੧੨॥
ਉਠ ਬੋਲਜੋ ਸਿੱਖ ਲੇਪਨੀ 'ਸਿਖ ਤਨੁਜਾ ਜੋਈ।
ਮੋ ਕਉ ਉਚਿਤ ਨ ਬਜਾਹ ਕੇ, ਭਗਨੀ ਸਮ ਹੋਈ।'
ਸੁਨਿ ਤਬਿ ਬੋਲੀ ਕੰਨਿਕਾ[9], 'ਗੁਰੁ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ।

---

[1]ਜੋ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਤਾੜੇਗਾ।
[2]ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ।
[3]ਜਿਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੱਥ ਚੁਕਿਆ ਸੀ।
[4]ਇਵੇਂ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਸੀ (ਪਰ) ਤੁਸਾਂ.....।
[5]ਨੇਤ ਨਾਲ ਵਧੀਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਪਰ, ਇਹ ਗਲ ਤੱਕੋ।
[6]ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰੋ।
[7]ਭਾਵ ਸਿੱਖ ਤਦੋਂ ਹੀ ਹੋਈ ਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ.....।
[8]ਮਤਲਬ ਦੇ।
[9]ਕੰਨਜਾਂ।

ਜਿਸ ਤੇ ਆਨੀ ਪਿਤਾ ਨੇ, ਅਰਪਨਿ ਕੋ ਠਾਨਾ ॥੧੩॥
ਅਬਿ ਮੈਂ ਰਹੌਂ ਹਜ਼ੂਰ ਹੀ, ਇਤ ਉਤ ਨਹਿਂ ਜਾਵੌਂ।
ਸੇਵਹੁਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰਦੇਵ ਕੌ, ਮੈਂ ਸੁਫਲ ਰਿਝਾਵੌਂ।'
ਸਭਾ ਸੁਨਾਵਨਿ ਕਾਰਨੇ, ਗੁਰ ਬਾਕ ਬਖਾਨੇ।
'ਕੰਨਜਾਂ ਜਨੈ ਕਨੈਤ ਭੇ, ਸੁਨਿ ਸੋ ਅੱਖਜਾਨੇ[1] ॥੧੪॥
ਕਲੀ ਕਾਲ ਪਰਬ੍ਰਿਤਜੋ ਜਬਿ, ਦ੍ਵੈ ਬਰਖ ਹਜ਼ਾਰੇ।
ਭਯੋ ਨੰਦ ਰਾਜਾ ਬਡੋ, ਬਹੁ ਲੋਭ ਹੰਕਾਰੇ।
ਮਹਾਰਾਜ[2] ਕਹਿਵਾਇ ਕੈ, ਖੈਂਚਜੋ ਧਨ ਸਾਰਾ।
ਜਬਰੀ ਕਰਿ ਜਗ ਤੇ ਲਯੋ, ਧਰਿ ਧਰਨਿ ਮਝਾਰਾ ॥੧੫॥
ਕਰਜੋ ਦਬਾਵਨਿ ਦਰਬ ਜਬਿ, ਪਰਜਾ ਘਟ ਹੋਈ[*]।
ਬੀਤ ਗਈ ਤਿਹ ਆਰਬਲ, ਮ੍ਰਿਤੁ ਬਸਿ ਭਾ ਸੋਈ।
ਤਿਸ ਪਸ਼ਚਾਤਿ ਮਹੀਪ ਭੇ, ਬਯ ਭੋਗਤਿ ਬੀਤੇ।
ਪੁਨ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਲਕ ਚੰਦ ਭਾ, ਧਨ ਤੇ ਸਭਿ ਰੀਤੇ[3] ॥੧੬॥
ਲੋਕ ਭਏ ਸਭਿ ਰੰਕ ਜਗ, ਗਨ ਦਰਬ ਬਿਹੀਨੇ।
ਨਿਜ ਕੰਨਜਾਂ ਬਿਨ ਮੋਲ ਤੇ, ਨਹਿਂ ਦੈਬੋ ਕੀਨੇ।
ਸੈਨਾ ਕੇ ਨਰ ਬਜਾਹ ਬਿਨ, ਸਗਰੇ ਅਕੁਲਾਏ।
ਰਾਜਾ ਬਾਲਕ ਚੰਦ ਢਿਗ, ਕਹਿ ਬਿਨੈ ਸੁਨਾਏ ॥੧੭॥
-ਬਿਨਾ ਬਜਾਹ ਤੇ ਭਟ ਰਹੇ, ਤੁਵ ਰਾਜ ਮਝਾਰਾ।
ਸੰਤਤਿ ਭਈ ਨ ਕਿਸੂ ਤੇ, ਇਹੁ ਕਸ਼ਟ ਉਦਾਰਾ।
ਜਾਚਹਿਂ ਮੋਲ ਬਿਸਾਲ ਕੋ, ਧਨ ਏਤਿਕ ਨਾਂਹੀ।
ਦੇਤਿ ਅਲਪ ਤੁਮ ਨੌਕਰੀ, ਯਾਂ ਤੇ ਕਿਤ ਜਾਂਹੀ[4]- ॥੧੮॥
ਸੁਨਿ ਲੋਕਨਿ ਤੇ ਖੋਟ ਕੋ, ਬਾਲਕ ਚੰਦ ਭਾਖਾ।
-ਲੇਹੁ ਪ੍ਰਜਾ ਕੀ ਕੰਨਜਕਾ, ਜਿਸੁ ਪਰ ਜਿਸੁ ਕਾਂਖਾ।
ਰਾਖਹੁ ਅਪਨੇ ਸਦਨ ਮਹਿਂ, ਲਿਹੁ ਸੁਤ ਉਪਜਾਈ।
ਭੋਗ ਭੋਗ ਮਨ ਭਾਵਤੇ, ਆਨੰਦ ਵਧਾਈ- ॥੧੯॥
ਸੁਨਤਿ ਚਮੂੰ ਕੇ ਭਟ ਸਕਲ, ਘਰ ਪ੍ਰਜਾ ਮਝਾਰਾ।
ਪਰੇ ਕੂਦ ਕਰਿ ਲੇਨਿ ਕੋ, ਕੀਨਸਿ ਨਿਜ ਦਾਰਾ।
ਮਨ ਭਾਵਤਿ ਭੋਗੀ ਸਭਿਨਿ, ਕੰਨਜਾਂ ਗਹਿ ਸੋਈ।

---

[1]ਕੰਨਿਆਂ ਦੇ ਜਣੇ ਹੋਏ ਕਨੈਤ ਜ਼ਾਤੀ ਦੇ ਹੋਏ, ਸੁਣੋ ਸੁ (ਕਨੈਤਾਂ ਦੀ) ਕਥਾ।
[2](ਆਪ ਨੂੰ) ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਖਵਾਕੇ।
[*]ਪਾ:-ਤਬ ਰੋਈ।
[3]ਧਨ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਸਨ ਸਾਰੇ।
[4]ਕਿੱਥੇ ਜਾਣ।

ਭਏ ਗਰਭ ਤਿਨ ਕੇ ਤਬੈ, ਬੀਤੇ ਦਿਨ ਕੋਈ ॥੨੦॥
ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਮਾਨਵ ਪ੍ਰਜਾ ਕੇ, ਨ੍ਰਿਪ ਨਿਕਟ ਪੁਕਾਰੇ।
-ਅਬਿ ਗਰਭਤਿ ਹੋਈ ਸਕਲ, ਬਿਨ ਬਜਾਹੁ- ਉਚਾਰੇ।
ਬਾਲਕਚੰਦ ਮਹੀਪ ਤਬਿ, ਉਰ ਬਿਖੈ ਬਿਚਾਰਾ।
ਦਈ ਸੌਂਪ ਸਭਿ ਭਟਨ ਕੌਂ, ਹਿਤ ਕਰਿਬੇ ਦਾਰਾ ॥੨੧॥
ਤ੍ਰੈ ਭ੍ਰਾਤਨ ਕੋ ਇਕ ਲਈ, ਦ੍ਵੈ ਭ੍ਰਾਤਨਿ ਕੋਈ[1]।
ਏਕ ਰਖੀ ਕਿਸ ਏਕ ਨੈ, ਦੀਨੀ ਇਮੁ ਸੋਈ।
ਤਜੀ ਮ੍ਰਿਜਾਦਾ ਪ੍ਰਥਮ ਕੀ, ਇਹ ਨਈ ਚਲਾਈ।
ਇਕ ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ ਪਤਿ ਬਹੁਤ ਭੇ, ਐਸੇ ਠਹਿਰਾਈ ॥੨੨॥
ਪੰਚ ਭ੍ਰਾਤ ਇਕ ਜੋਖਤਾ, ਕਿਨ ਚਾਰਹੁੰ ਲੀਨੀ[2]।
ਇਮ ਬਾਸੀ ਸਭਿ ਸਦਨ ਮਹਿਂ, ਕਰਿ ਰੀਤਿ ਨਵੀਨੀ।
ਤਿਨ ਕੇ ਸੁਤ ਜਨਮੇ ਅਨਿਕ, ਸਭਿਹਿਨਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੇ।
ਸੰਗਜਾ ਤਿਨਹੁੰ ਕਨੈਤ ਭੀ, ਵਧਿਗੇ ਪਰਵਾਰੇ ॥੨੩॥
ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ਲੇਪਨੀ[*], ਕਜਾ ਕਹੀਐ ਕਾਹੀ[3]।
ਇਸ ਸਿਖ ਕੀ ਕੰਨਜਾਂ ਖਰੀ[4], ਲੀਜਹਿ, ਤਜਿ ਨਾਂਹੀ।
ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਇੰਗੇ ਪਾਂਚ ਤੁਵ, ਪਰਿਵਾਰ ਘਨੇਰਾ।
ਬਚਨ ਹਮਾਰਾ ਮਾਨੀਐ, ਸੁਖ ਪਾਇੰ ਬਡੇਰਾ' ॥੨੪॥
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੇ ਬਚਨ, ਮਾਨੇ ਕਰ ਬੰਦੇ।
ਸਿੱਖ ਹੁਤੋ ਮਲਵਈ ਸੋ, ਮਨ ਠਾਨਿ ਅਨੰਦੇ।
ਤਬਹਿ ਪਢਾਇ ਅਨੰਦ ਕੋ, ਨਿਜ ਘਰ ਮਹਿਂ ਲਜਾਯੋ[+]।
ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕਰਿ, ਕੁਛ ਕਾਲ ਬਿਤਾਯੋ ॥੨੫॥

---

[1]ਕਿਸੇ ਤਿੰਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਇਕ ਲਈ, ਕਿਤੇ ਦੋ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਇਕ ਲੈ ਲੀਤੀ।
[2]ਚਾਰੋਂ ਨੇ (ਇਕ) ਲੀਤੀ।
[*]ਪਾ:-ਸਿੰਘ ਸੁਨਹੁ ਇਮ ਲੇਪਨੀ।
[3]ਕਿਆ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ।
[4]ਸੁੱਚੀ ਹੈ, ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ।
[+]ਇਹ ਬੀ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਨੰਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਜੋ ਕਥਾ ਕਨੈਤਾਂ ਦੀ ਸੁਣਾਈ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਕੁਰਖਤ ਜੇਹੀ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦੋਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੀ ਜਦ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਕੀਮਤੀ ਸਨ ਤੇ ਬੇਟੀਆਂ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਸਨ, ਇੱਥੇ ਹੀ ਦੇਖ ਲਓ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉੱਚੇ ਇਖਲਾਕ ਦਾ ਅਸਰ ਕਿ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖ ਦੀ ਧੀ ਨੂੰ ਭੈਣ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿਆਹਣੋ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਨੈਤਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਖੇਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦਿਮਾਗ਼ ਨੇ ਪਾਈ ਹੋਣੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦਿਮਾਗ਼ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਆਖੇਪਕਾਰ ਸ਼ਾਇਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ, ਕਨੈਤਾਂ ਤੇ ਚੋਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਨੈਤ ਆਪਣਾ ਨਾਮ 'ਕਨੈਤ' ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਓਹ ਦੂਜੇ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਵਾਂਙੂ ਕੰਨਿਆਂ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਕੰਨਿਆਂ ਦਾ ਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ [ਕੰਨਜਾਂ। ਹਿਤ-ਕਨੈਤ] ਤਵਾ: ਖਾਲਸਾ ਵਿਚ ਕਨੈਤਾਂ ਦੀ ਇਹ ਕਥਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਤੇ ਲੇਪਨੀ ਸਿਖ ਦਾ ਨਾਮ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪੰਚ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਿਸ ਤੇ ਭਏ, ਕ੍ਰਮ ਕ੍ਰਮ ਤੇ ਸੋਈ।
ਸੰਗਤ ਕੇ ਆਗੂ ਭਏ, ਸਿੱਖੀ ਅਧਿਕੋਈ।
ਰਾਮਕੁਇਰ ਇਤਿਹਾਸ ਕੋ, ਸਭਿ ਕਹਤਿ ਲਿਖਾਵੈ[1]।
'ਇਹੁ ਲੋਚਨ ਤੇ ਪਿਖੀ ਨਹਿਂ, ਸੁਨਿਬੇ ਮਹਿਂ ਆਵੈ ॥੨੬॥
ਇਕ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖ ਥੋ, ਲਵਪੁਰਿ ਕੋ ਬਾਸੀ।
ਤਿਨਹਿ ਬਿਲੋਕਿ ਨੈਨ ਤੇ, ਮੁਝ ਪਾਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ।
ਤਿਸ ਤੇ ਸੁਨੀ ਲਿਖਾਇ ਦੀ, ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਲੇਖੋ[2]।
ਇਹ ਸਾਖੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ, ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਪਰੇਖੋ ॥੨੭॥
ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਸਿਖ ਲੇਪਨੀ, ਅਬਿ ਸੁਤ ਹੈ ਤਾਂਹੀ।
ਨਾਮ ਬਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਤਿਹ, ਜਾਨਤਿ ਬਹੁ ਜਾਂਹੀ।
ਅਪਨਿ ਪਿਤਾ ਕੀ ਬਾਰਤਾ, ਜਾਨਤਿ ਹੈ ਸੋਈ।
ਜਨਨੀ ਤੇ ਅਰੁ ਜਨਕ ਤੇ, ਸੁਨਿ ਰਿਦੈ ਪਰੋਈ' ॥੨੮॥
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰ ਬਾਰਤਾ, ਕਵਿ ਛੰਦੁ ਬਨਾਵੈ।
ਸੁਨਤਿ ਪਢਤਿ ਇਸ ਕਥਾ ਕੋ, ਗੁਰਮਤਿ ਕੋ ਪਾਵੈ।
ਸੁਨਹਿਂ ਕਾਮਨਾ ਧਾਰ ਜੋ, ਬਾਂਛਤਿ ਫਲ ਦੈ ਹੈ।
ਅਨਿਕ ਜਨਮ ਕੇ ਪਾਪ ਹਤਿ, ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ ਪੈ ਹੈ ॥੨੯॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਸੰਗ' ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟ ਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੮॥

---

[1]ਕਹਿਕੇ ਲਿਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।
[2]ਨੇ ਲਿਖੀ।

੩੯. [ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਇਆ]

੩੮<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੪੦

ਦੋਹਰਾ: *ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇ, ਹੇਰਿ ਚਰਿਤ ਬਿਸਮਾਇ।
ਸਹਹਿ ਕਸੌਟੀ ਸਿੱਖ ਕੋ, ਕੋ ਬੇਮੁਖ ਹੁਇ ਜਾਇ ॥੧॥

ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦ: ਉੱਗ੍ਰ ਤੇਜ ਮੁਖ ਪਰ ਦਿਪਹਿ, ਚਿਤ ਉੱਗ੍ਰ ਸੁਭਾਊ।
ਉੱਗ੍ਰ ਬੋਲਿਬੋ ਰਸ ਭਰਜੋ, ਸਭਿਹੂੰਨਿ ਸੁਨਾਊ।
ਆਸ਼ੈ ਅਤਿ ਗੰਭੀਰ ਜਿਨ, ਉਰ ਧੀਰ ਪ੍ਰਬੀਰੰ[1]।
ਰਹੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਜੋ ਬੀਰ ਰਸੁ, ਜਨੁ ਧਰਜੋ ਸਰੀਰੰ ॥੨॥
ਕਬਹੁੰ ਮੌਨ ਹੀ ਕਰਿ ਰਹੈਂ, ਕਬਿ ਕਹਹਿਂ ਉਤਾਲੇ।
ਵਾਕ ਜਥਾ ਨਿਕਸੈ ਬਦਨ, ਤਿਮ ਹੁਇ ਤਤਕਾਲੇ।
ਤ੍ਰਸਤਿ ਰਹੈਂ ਸੇਵਕ ਨਿਕਟ, ਜੇ ਕਾਰ ਚਲਾਵੈਂ।
ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਮਨ ਕੀ ਲਖਿ ਪਾਵੈਂ ॥੩॥
ਸੁਤ ਸੁਭਾਉ ਕੋ ਦੇਖਿ ਕਰਿ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਜਰੀ ਮਾਤਾ।
ਕਹਿ ਨ ਸਕੈ ਚਾਹਤਿ ਰਹਹਿ, -ਕਜਾ ਗਤਿ ਹੈ ਤਾਤਾ? -।
ਕਿਤੀ ਬਾਰ ਗਮਨਹਿ ਨਿਕਟ, ਬੈਠਹਿ ਅਵਲੋਕੈ।
ਰੁਖ਼ ਪਰਖਹਿ ਨਹਿਂ ਅਪਨਿ ਦਿਸ਼ਿ, ਕਹਿਬੋ ਮੁਖ ਰੋਕੈ[2] ॥੪॥
ਮਾਤਾ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਮੌਨ ਕਰਿ, ਬੈਠਹਿਂ ਸਭਿ ਜਾਨੈਂ।'
-ਹੋਇ ਭਵਿੱਖਤ ਮਹਿਂ ਜਥਾ, ਕਹਿਬੋ ਨਹਿਂ ਮਾਨੈ-।
ਇਸ ਬਿਧਿ ਬੀਤੇ ਕਿਤਿਕ ਦਿਨ, ਬਿਸਮਾਵਤਿ ਮਾਈ।
ਹਿਤ ਬੋਲਨ ਦ੍ਰਿੜ ਬੁੱਧਿ ਕਰਿ, ਨੰਦਨ ਢਿਗ ਆਈ ॥੫॥
ਬੈਠੇ ਹੁਤੇ ਇਕੰਤ ਤਬਿ, ਨਹਿਂ ਸਿੱਖਨਿ ਭੀਰਾ।
ਅਭਿਨੰਦਨ[3] ਸੁਤ ਕੋ ਕਰਤਿ, ਬੋਲੀ ਥਿਰਿ ਤੀਰਾ।
'ਹੇ ਸੁਤ! ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਹੋਤਿ ਹੈ, ਮੇਰੋ ਮਨ ਥੋਰਾ।
ਸੁਖ ਨ* ਬਿਲੋਕਜੋ ਮੈਂ ਕਬਹੁੰ, ਕਰਿ ਮੋਹ ਸੁ ਤੋਰਾ ॥੬॥

---

*ਹੁਣ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੧੭ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਚੱਲੀ ਹੈ।

[1]ਚੰਗੇ ਸੂਰਮੇ।

[2]ਭਾਵ ਮੁਖੋਂ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ।

[3]ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ।

*ਉਹ ਮਾਤਾ ਜਿਸ ਦੇ ਪਤੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੋਣ ਤੇ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਜੀ ਹੋਣ ਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਰਚੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁਖੋਂ ਇਹ ਸ਼ੋਕ ਮਈ ਵਾਕ ਅਖਵਾਉਣੇ ਕਿ 'ਤੇਰੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕੋਈ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਡਿੱਠਾ' ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਆਖੇਪਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਕਾਈ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਮ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਤੇ ਦਾਵੇ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਹੀ ਛੰਦਾ ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਉਲਟਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਅੰਸੂ ੩੮ ਦੇ ਅੰਕ ੨੯ ਵਿਚ ਕਵਿ ਜੀ ਲਿਖ ਆਏ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬਾਬਤ ਇਹ ਹੈ:-'ਤਾਤ ਮਾਤ ਮੁਰ ਅਲਖ ਅਰਾਧਾ। ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧਾ'। ਜੋਗ

ਪ੍ਰਥਮ ਤੁਮਾਰੇ ਪਿਤਾ ਕੋ, ਹੋਯਸਿ ਪਰਲੋਕਾ।
ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੋ[੧], ਉਪਜਤਿ ਮੁਝ ਸ਼ੋਕਾ।
ਧਰਨੀ ਸਮ ਧੀਰਜ ਧਰਨ, ਸਮਰਥ ਸਭਿ ਭਾਂਤੀ।
ਅਜ਼ਮਤ ਦਈ ਨ, ਸਿਰ ਦਯੋ, ਚਿਤਵਉਂ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ॥੭॥
ਪਹੁੰਚੀ ਆਜ ਇਕੰਤ ਲਖਿ, ਸੰਸੇ ਚਿਤ ਹੋਤੇ।
ਗੁਰੂਅਨਿ ਕੇ ਬਡ ਗੁਰੂ ਹਹੁ, ਜਨਮੇ ਤੁਮ ਮੋ ਤੇ।
ਸਰਬ ਰੀਤਿ ਸਮਰਥ ਮਹਾਂ, ਚਿਤ ਚਹਹੁ ਬਨਾਵੌਂ।
ਅਚਰ ਚਰਹਿ ਚਰ ਅਚਰ ਹੁਇੰ, ਲਘੁ ਮੁਖੌਂ ਅਲਾਵੌਂ[੨] ॥੮॥
ਕਜਾ ਜਾਨਹੁਂ ਕਿਮ ਹੋਹਿਗੀ, ਗਤਿ ਮੋਹਿ ਅਗਾਰੀ।
ਯਹਿ ਚਿਤਵਨਿ ਚਿਤਵਤਿ ਰਹੌਂ, ਚਿੰਤਾ ਚਿਤ ਭਾਰੀ।
ਮੇਰੋ ਮੋਹ ਨ ਛੁਟਤਿ ਹੈ, ਤੁਮ ਬੋਲਹੁ ਨਾਂਹੀ।
ਹਸਹਿਂ[+] ਸ਼ਰੀਕ ਕੁਤਰਕ ਕਰਿ, ਬੋਲਤਿ ਬਹੁ ਰਾਹੀ[੩] ॥੯॥
-ਕਰੀ ਅਰਾਧਨਿ ਚੰਡਿਕਾ, ਕਲਜੁਗ ਮਹਿਂ ਸਾਧੀ[੪]।
ਇਸੀ ਹੇਤੁ ਇਕਬਾਰ ਹੀ, ਭਈ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧੀ[੫]-।
ਕੇਚਿਤ ਕਹਿਤੇ ਪਰਸਪਰ, -ਜੋ ਕਾਮ ਅਰੰਭਾ।
ਸੋ ਪੂਰਾ ਹੋਯਸਿ ਨਹੀਂ, ਬਹੁ ਭਯੋ ਅਚੰਭਾ[੬]- ॥੧੦॥
ਕੇਚਿਤ ਕਹਿਤੇ ਅਪਰ ਬਿਧਿ, -ਸਾਧਿਕ ਦਿਜ[੭] ਜੋਊ।
ਕਲੀ ਕਾਲ ਤੇ ਤ੍ਰਾਸ ਧਰਿ, ਖਿਸਕਯੋ ਤਦਿ ਸੋਊ-।
ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਮਨ ਭਾਵਤੀ, ਬਹੁ ਬਾਤ ਬਨਾਈ।
ਕ੍ਰਿਪਾਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕਰਿ ਆਪ ਅਬਿ, ਮੁਝ ਦੇਹੁ ਬਤਾਈ ॥੧੧॥
ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਗੁਰਦੇਵ ਹੈਂ, ਮਨਿ ਕੈ ਇਹੁ ਬਾਤੀ[੮]।
ਜਥਾ ਜੋਗ ਕਹੀਐ ਸਕਲ, ਬਰਤਹਿ ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤੀ।'
ਸੁਨਿ ਜਨਨੀ ਕੇ ਬੈਨ ਕੋ, ਉਠਿ ਤੂਸ਼ਨ ਚਾਲੇ।

ਸਾਧਨਾ ਵਾਲੀ, ਅਲਖ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਐਸਾ ਲਿਖਣਾ ਬਲਕਿ ਇਕ ਜਗਾ 'ਗੁਜਰੀ ਉਜਰੀ' ਲਿਖ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਖੇਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਹੀ ਸਮਝਣੇ ਠੀਕ ਹਨ।

[੧]ਯਾਦ ਕਰਕੇ (ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ) ਕੋਮਲ ਤੇ ਸੁਸ਼ੀਲ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ।

[੨]ਥੋੜਾ ਹੀ (ਜੋ ਮੁਖੋਂ ਕਹੋ।

[+]ਪਾ:-ਹਮਹਿਂ।

[੩]ਬਹੁਤੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

[੪]ਆਰਾਧ ਕੇ ਸਿੱਧ ਕੀਤੀ।

[੫]ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਾ ਬੋਲਣਾ ਨਾ ਚਾਲਣਾ।

[੬]ਹੈਰਾਨ ਭਾਵ ਉਦਾਸ ਹੋਏ ਹਨ।

[੭]ਭਾਵ ਹਵਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ।

[੮]ਭਾਵ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਪੂਜਨ ਯੋਗ ਹਨ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਕੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਜਰੀ ਕੋ ਸੰਗ ਲੈ, ਹਿਤ ਕਹਿਨ ਸੁਖਾਲੇ[੧] ॥੧੨॥
ਏਕ ਸਿਲਾ ਸੁੰਦਰ ਹੁਤੀ, ਇਕ ਸਮ ਤਲ ਜਾਂਹੀ।
ਆਸਨ ਹੀਨ ਅਸੀਨ ਗੇ, ਮਾਤਹਿ ਕਰਿ ਪਾਹੀ[੨]।
ਕਹਤਿ ਭਏ 'ਜਨਨੀ! ਸੁਨਹੁਂ, ਗਤਿ ਗੁਪਤ ਬਡੇਰੀ।
ਦੇਵਤਾਨਿ ਕੀ ਬਾਤ ਜੋ, ਕਹਿਨੀ ਨ ਭਲੇਰੀ ॥੧੩॥
ਤਊ ਕਹਿਨ ਬਨਯੋਂ ਅਬੈ, ਹਠ ਹੇਰਿ ਤੁਮਾਰਾ।
ਦੇਵੀ ਭਈ ਪ੍ਰਤੱਛ ਜਿਮ, ਬਰ ਦੀਨਿ ਉਦਾਰਾ।
ਬ੍ਰਹਮਣ ਬਰ ਕੇਸ਼ਵ ਮਿਲਯੋ, ਹਮ ਬੂਝਨ ਕੀਨਾ।
-ਤੁਰਕਨ ਤੁਰਤ ਬਿਨਾਸ਼ ਹੁਇ, ਕਹੀਯੈ ਸੁ ਪ੍ਰਬੀਨਾ- ॥੧੪॥
ਨੈਨੂ ਪੁੱਤ੍ਰੀ[*] ਸੇਵਿਬੇ, ਤਿਨਿ ਬਿਧਿ ਬਤਲਾਈ।
ਫਿਰ ਕਰਿ ਚਹੁਂ ਦਿਸ਼ਿ ਸੈਲ ਕੇ, ਦੇਖਤਿ ਬਿਧਿ ਸਾਈ।
ਚਢਿ ਊਪਰ ਹੇਰੀ ਗੁਫਾ, ਲਘੁ ਬੀਚ ਬਰੇ ਹੈਂ।
ਨੰਦਾ ਤਿਥ ਗੁਰਵਾਰ ਪੁਖ[੩], ਤਹਿਂ ਬੈਠਿ ਥਿਰੇ ਹੈਂ ॥੧੫॥
ਲਗੇ ਅਰਾਧਨਿ ਧਰਮ ਹਿਤ, ਧਰਿ[੪] ਭਾਰ ਨਿਵਾਰੈਂ।
ਪਾਂਚ ਪਹਿਰ ਕੋ ਪ੍ਰਥਮ ਹੀ[੫], ਕਰਿ ਹਮਨ ਬਿਚਾਰੈਂ।
ਪੁਨ ਦ੍ਵਾਦਸ਼ ਹੀ ਜਾਮ ਕੋ, ਕਰਿ ਹਮਨ ਬਿਸਾਲਾ।
ਦੇਵੀ ਮੂਰਤਿ ਧਯਾਨ ਧਰਿ, ਇਕ ਭੇ ਤਿਸ ਕਾਲਾ ॥੧੬॥
ਚੌਪਈ: ਲਗੇ ਰੈਣ ਦਿਨ ਅੰਤਰ ਭੂਲਾ[੬]।
ਦੇਵ ਕਾਮ[੭] ਸਭਿ ਅੰਗਨਿ ਝੂਲਾ।
-ਉਣਉਣ ਮੁਣਮੁਣ ਗੁਣਗੁਣ ਰੁਣਰੁਣ-।
ਖੋੜਸ ਅੰਕ[੮] ਜਾਪ ਕਰਿ ਧੁਣ ਧੁਣ[੯]- ॥੧੭॥

---

[੧]ਸੁਖਦਾਈ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿਣ ਲਈ।
[੨]ਬਿਨਾਂ ਆਸਣ ਬੈਠ ਗਏ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਸ ਹੀ ਬਿਠਾ ਕਰਕੇ।
[*]ਪਿੱਛੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਕ ਨਾਮ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਦੇਵੀ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਭਵਾਨੀ ਕਾਲਿਕਾ ਆਦਿ ਸੀ। ਇਥੇ ਨੈਨੂ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਉਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਨੈਣਾ ਪਿੱਛੇ ਗੁਜਰ ਦਾ ਨਾਂ ਦਸ ਆਏ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਾਂ ਅਨੁਵਾਦ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ। ਕੀਹ ਜਾਣੀਏ ਏਥੇ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਆਖੇਪਕਾਰ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਅਕਸ ਮਾਤ੍ਰ ਨਿਕਲ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵੀ ਉਥੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨੈਣੂ ਗੁਜਰ ਦੀ ਧੀ ਦੇਵੀ ਸੀ।
[੩]ਏਕਮ ਤਿਥ, ਵੀਰਵਾਰ, ਪੁਖ ਨਿਛੱਤ੍ਰ।
[੪]ਧਰਤੀ ਦੇ।
[੫]ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ।
[੬]ਰਾਤ ਦਿਨ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਲਗਿਆਂ (ਰਾਤ ਦਿਨ ਦਾ) ਫਰਕ ਭੁੱਲ ਗਿਆ।
[੭]ਦੇਵੀ ਦਾ ਆਵਾਹਨ ਰੂਪੀ ਕੰਮ।
[੮]ਸੋਲਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾ:-੧੦ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਯਥਾ:-ਨਾ ਜਾਪ ਆਨ ਕੋ ਜਪੋਂ। ਨਾ ਅਉਰ ਥਾਪਨਾ ਥਪੋਂ।
[੯]ਕੀਤਾ ਉਚਾਰ ਕੇ।

ਕੇਸ਼ੋਦਾਸ ਕਹ੍ਯੋ ਹਿਤ ਦੇਵੀ[1]।
-ਭੇਟ ਰਾਖੀਐ ਤਿਸ ਛਿਨੁ ਦੇਵੀ[2]-।
ਹਮ ਬੋਲੇ -ਤੁਮ ਓਟ ਹਮਾਰੀ।
ਬਿੱਪ੍ਰ ਸਾਰਸੁਤ ਛਤ੍ਰਨਿ ਭਾਰੀ[3] ॥੧੮॥
ਸਦਾ ਸਹਾਇਕ ਹੋਵਤਿ ਰਹੇ-।
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਦਿਜ ਹਿਤ ਧਰਿ ਪੁਨ ਕਹੇ।
-ਬੀਰ ਗੁਰੂ ਤੁਮ ਧੰਨ ਉਦਾਰਾ।
ਦੇਵ ਅਰਾਧਨਿ ਉੱਦਮ ਧਾਰਾ ॥੧੯॥
ਕਹਿਣਾ ਮੋਰ ਤੁਮਾਰੇ ਹੇਤੁ।
ਰੈਨ ਦਿਨਾ ਨਿਤ ਪਢਹੁ ਸੁਚੇਤ।
ਤਨ ਕਰਿ ਸੁੱਧ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਰਹਿਣਾ।
ਮੌਨ ਹੋਇ ਅਨਸੁਨ ਅਨੁ ਕਹਿਣਾ[4]- ॥੨੦॥
ਜਿਸ ਬਿਧਿ ਦੇਵੀ ਰੁਚਿ ਉਪਜਾਈ।
ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ[5] ਨਿਤ ਭਈ ਸਵਾਈ।
ਅਰਪੀ ਦੇਹ ਗੇਹ ਕੀ ਬਾਤਿ[6]।
ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਘ੍ਰਿੱਤ ਤਿਲ ਖਾਤਿ ॥੨੧॥
ਪੰਚ ਮਾਸ ਤੇ ਆਂਖ ਉਘਾਰੀ।
ਸੁਪਨ ਸੁਨਾਇ ਅਊਂ ਇਕ ਬਾਰੀ[7]-।
ਸਭੀ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਭਲੇ ਕਹਿ ਦਯੋ[8]।
ਜਾਗ੍ਰਤ ਸੁਪਨ ਏਕ ਸਮ ਭਯੋ ॥੨੨॥
ਬੀਤ ਗਏ ਦਸ ਮਾਸ ਅਰਾਧਤਿ।
ਆਇ ਇਕਾਦਸ਼ਮੋ ਬਿਧਿ ਸਾਧਤਿ[9]।
ਨਵਮੀ ਥਿਤ ਰਵਿਦਿਨ[10] ਰਹਿ ਜਾਮੂ।
ਕਹ੍ਯੋ ਬਿੱਪ੍ਰ ਬਿਦਤਹਿ ਬਲ ਧਾਮੂ ॥੨੩॥

---

[1] ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਦੇਵੀ ਵਾਸਤੇ।
[2] ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ।
[3] ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰਸੁਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਭਾਰੀ (ਆਸਰਾ ਹਨ)।
[4] ਨਾ ਸੁਣਨਾ ਨਾ ਕਹਿਣਾ।
[5] ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਜੀ) ਦੀ ਮਿਹਰ।
[6] ਸਰੀਰ ਤੇ ਘਰ ਦੀ ਬਾਤ ਅਰਪੀ (ਦੇਵੀ ਨੂੰ)।
[7] ਦੇਵੀ ਨੇ ਕਹਿਆ ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਆਊਂਗੀ।
[8] (ਦੇਵੀ ਨੇ)।
[9] ਬਿਧੀ ਨੂੰ ਸਾਧਦਿਆਂ।
[10] ਐਤਵਾਰ।

ਦੇਨਿ ਉਪਾਇਨ ਜੁਗਤਿ ਬਿਚਾਰਤਿ-।
ਕੇਸੋਦਾਸ ਧਾਰਿ ਡਰੁ ਆਰਤਿ।
ਚਲਜੋ ਮਿਸ਼ਰ ਕੁਛ ਮਨ ਭਯੋ ਥੋਰਾ।
ਇਸ ਬਿਧਿ ਮਮ ਢਿਗ ਕਹੀ ਨਿਹੋਰਾ ॥੨੪॥
ਜਾਮ ਦਜੋਸ ਅਰੁ ਘਟਿਕਾ ਚਾਰੁ।
ਝਮਕੇ ਜਗਮਗ ਪੁੰਜ ਪਹਾਰ।
ਕਜਾ ਦਾਮਨਿ ਕਜਾ ਸੂਰਜ ਚੰਦ।
ਦਮਕਜੋ ਬਦਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਿਲੰਦ ॥੨੫॥
ਲੋਚਨ ਮੀਚ ਭਯੋ ਮੈਂ ਠਾਂਢੋ।
ਨਿਰਖਤਿ ਰੂਪ ਪ੍ਰੇਮ ਉਰ ਬਾਢੋ।
ਬੋਲੀ ਹਸਤਿ[੧] ਮੀਚ[*] ਗਰਜਾਨੀ[੨]।
-ਪੰਥ ਸਕੇਸ ਦੀਨਿ ਬਲ ਖਾਨੀ[੩]- ॥੨੬॥
ਪੀਛੇ ਉਸਤਤਿ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ।
ਕਹਜੋ -ਧਜਾਇੰ ਹੈਂ ਐਹੋਂ ਪਾਸੀ[੪]।
ਚਖ ਮੀਚੇ, ਮੀਚ ਹ੍ਵੈ ਜਾਊਂ[੫]।
ਪੀਛੇ ਪੰਥ ਬੀਚ ਨਿਕਸਾਊਂ ॥੨੭॥
ਚਾਲੀ ਬਰਖ ਤੁਮਹਿ ਪਸ਼ਚਾਤੀ।
ਬਿਨਸਹਿ ਤੁਰਕ ਤੇਜ ਬੱਖਜਾਤੀ।
ਹੋਇ ਤੁਮਾਰੀ ਪੂਰਨ ਆਸ਼ਾ।
ਰਾਜ ਖਾਲਸੇ ਹੋਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ ॥੨੮॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕਰਦ ਇਹੁ ਲੀਜੈ ਮੇਰਾ।
ਪਾਹਲੁ ਦੇ ਜਲ[੬] ਮਾਧੁਰ ਫੇਰਾ।
ਸੂਰ ਹੋਇਗਾ ਸਿਦਕ ਤੁਮਾਰਾ।
ਅਬਿ ਦੀਜੈ ਮੋ ਕਉ ਉਪਹਾਰਾ- ॥੨੯॥

---

[੧]ਹੱਸਕੇ।
[*]ਪਾ:-ਮਾਤ।
[੨](ਮਾਨੋਂ) ਮੌਤ ਗੱਜੀ ਹੈ।
[੩]ਕੇਸ਼ ਸਹਿਤ ਪੰਥ ਬਲ ਦੀ ਖਾਣ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ।
[੪]ਯਾਦ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਪਾਸ ਆਵਾਂਗੀ।
[੫]ਤੁਸਾਂ ਨੇਤ੍ਰ ਮੀਚੇ ਹਨ ਇਸ ਤੇ ਮੈਂ ਬੀ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ
'ਚਖੁ ਮਿੱਚੈਂ ਹੁਇ ਜਾਊਂ'
ਤੁਸਾਂ ਨੈਣ ਮੀਟ ਲਏ ਸਨ (ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ) ਉਹਲੇ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀ। [ਮੀਚੈਂ = ਅੱਖ ਉਹਲੇ ਹੋਣਾ, ਲੋਪ ਹੋਣਾ]
ਇਥੇ ਕਵਿ ਜੀ ਦੇ ਮੀਚੇ ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਪਰ (ਮੀਚੈ =) ਉਹਲੇ ਹੋਣਾ ਹੈ।
[੬]ਜਲ ਵਿਚ ਫੇਰਕੇ।

ਕਰਦ ਪਕੜਿ ਬਪੁ ਰਕਤ ਨਿਕਾਰਾ।
ਬੂੰਦ ਲੀਨਿ ਨਿਜ ਰੂਪ ਸੁਧਾਰਾ[1]।
ਕਹ੍ਯੋ ਲੰਕੜੇ -ਮੁਝ ਤੇ ਲੈਹੋ।
ਕਛਨੀ ਭੇਖ ਪੰਥ ਕੋ ਦੈਹੋ ॥੩੦॥
ਤੁਮ ਸਹਾਇਤਾ ਹਿਤ ਮੈਂ ਆਊਂ।
ਲਾਜ ਪੰਥ ਕੀ ਰਾਖਿ ਵਧਾਊਂ-।
ਅੰਤਰਧ੍ਯਾਨ ਭਈ ਪੁਨ ਦੇਵੀ।
ਸਹਿਤ ਲੰਕੁਰਾ ਗਣਨਿ[2] ਅਭੇਵੀ ॥੩੧॥
ਤਿਸ ਦਿਨ ਤੇ ਮਾਤਾ! ਸੁਨਿ ਘਟਕੀ[3]।
ਜਗਤ ਰੀਤਿ ਚਟਪਟ ਸਭਿ ਛੁਟਕੀ।
ਅਪਰ ਬਾਤ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਬਤਾਊਂ।
ਦੇਵੀ ਬਰਜ੍ਯੋ ਸਦਾ ਛਪਾਊਂ ॥੩੨॥
ਗੁਰ ਮਾਯਾ ਕੁਛ ਜਾਇ ਨ ਜਾਨਾ।
ਮਾਯਾ ਤ੍ਯਾਗ ਭਯੋ ਮਸਤਾਨਾ।
ਬਧ੍ਯੋ ਬੈਰ ਰਾਜਨਿ ਕੇ ਸੰਗਾ।
ਲਰੈਂ ਸਿੰਘ ਮਨ ਭਾਵਤਿ ਜੰਗਾ ॥੩੩॥
ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਮਹਿਂ ਕੇਸ਼ਵਦਾਸ।
ਕੁਛਕ ਲਾਜ ਆਯਹੁ ਹਮ ਪਾਸ।
ਕਹ੍ਯੋ ਤਿਸੈ -ਤੁਵ ਕਰੁਨਾ ਪਾਇ।
ਜਥਾ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਧਿ ਦਈ ਸਿਖਾਇ ॥੩੪॥
ਭਈ ਬਿਦਤ ਬਾਂਛਤਿ ਬਰ ਦਯੋ।
ਕਾਰਜ ਸਕਲ ਸਪੂਰਨ ਭਯੋ।
ਸਵਾਲਾਖ ਅਬਿ ਦੈ ਹੈਂ ਧਨ ਕੋ[4]-।
ਇਮ ਕਹਿ ਮੇਲ੍ਯੋ ਅਪਨੇ ਤਨ ਕੋ ॥੩੫॥
-ਜਿਸ ਥਲੁ ਹੋਵਹਿ ਬਾਸ ਹਮਾਰਾ।
ਦਿਯੋ ਤਿਸੀ ਥਲ ਬਾਸ ਤੁਮਾਰਾ-।
ਰੋਇ ਪ੍ਰਥਮ ਪੁਨ ਦਿਜਬਰ ਭਾਖਾ।
-ਮੁਹਿ ਅਭਿਲਾਖ ਸਾਚ ਤੁਮ ਭਾਖਾ- ॥੩੬॥

---

[1]ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਧਾਰ ਲਈ।
[2]ਲੌਂਕੜੇ ਤੇ ਗਣਾਂ ਸਮੇਤ।
[3]ਦਿਲ ਦੀ ਗਲ।
[4]ਭਾਵ ਜੱਫੀ ਪਾਈ।

[1]ਬਹੁਰ ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੈਸੇ ਮਿਲ* ਗਿਨਾ।
ਗਯੋ ਕਹੂੰ ਕਿਨ ਸੁਨਾ ਨ ਗਨਾ[1]।
ਸੁਨਿ ਜਨਨੀ! ਹੋਈ ਬਿਧਿ ਜੈਸੀ।
ਬਰਨਨ ਕਰੀ ਤੋਹਿ ਸੰਗ ਤੈਸੀ ॥੩੭॥
ਕੁਛ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਮਨ ਰਾਖਹੁ।
ਪ੍ਰਗਟਹਿ ਪੰਥ ਮਹਿਦ ਅਭਿਲਾਖਹੁ[2]।'
ਸ੍ਰੀ ਗੁਜਰੀ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸੁਤ ਬੈਨ।
ਨਿਸ਼ਚਲ ਮਨ ਕਰਿ ਗਮਨੀ ਐਨ ॥੩੮॥
ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਬਿਦਤਨਿ ਕੇ ਪਾਛੇ।
ਏਕ ਦਯੋਸ ਬੈਠੇ ਗੁਰ ਆਛੇ।
ਇਕ ਸੋਢੀ ਸਮੀਪ ਤਬਿ ਬੈਸਾ।
ਬੂਝਯੋ 'ਦਿਜ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਭਾ ਕੈਸਾ ॥੩੯॥
ਗਯੋ ਪਲਾਇ ਨ ਦਈ ਦਿਖਾਈ।
ਕਹਯੋ ਜੁ ਦੇਨਿ ਦਰਬ ਸਮੁਦਾਈ।
ਬਿੱਦਯਾਵਾਨ ਉਪਾਇ ਮਹਾਨਾ[3]।
ਕਰਯੋ ਸਕਲ ਬਿਧਿ[4], ਸੋ ਤੁਮ ਜਾਨਾ' ॥੪੦॥
ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਤਿ ਬੋਲੇ ਗੁਰ ਧੀਰਾ।
'ਕੇਸ਼ਵ ਧਾਰਯੋ ਜਾਇ ਸਰੀਰਾ।
ਹਮਰੋ ਸਿੱਖ ਹੋਇ ਅਵਤਰੇ।
ਰਣ ਸਿੰਘ[5] ਨਾਮ ਭੂਮ ਪਰ ਥਿਰੇ ॥੪੧॥
ਦੋਇ ਜਨਮ ਪਹਿਲੋਂ ਧਰਿ ਲੈ ਹੈ।
ਦੇਹ ਤੀਸਰੀ ਅਸ ਪੁਨ ਪੈ ਹੈ।
ਬਹੁਤਨਿ ਸੰਗ ਭਿਰੇਗਾ ਜਬਿਹੀ।
ਕਰਹਿ ਰਾਜ ਹੰਕਾਰੀ ਤਬਿਹੀ ॥੪੨॥
ਲਵਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਕਰਿ ਨਿਜ ਰਜਧਾਨੀ।
ਜੀਤੈ ਦੇਸ਼ਨਿ ਬਿਜੈ ਮਹਾਨੀ।

---

[1]ਫੇਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਿਵੇਂ ਮਿਲਕੇ ਗਿਣਕੇ ਗਿਆ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾ ਸੁਣਿਆਂ ਨਾ ਜਾਣਿਆਂ ਭਾਵ ਪਤਾ ਨਹੀਂ।
*ਪਾ:-ਬੈਸੇ।
[2]ਅਸਲ ਪਾਠ 'ਅਬ ਲਾਖਹੁ' ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਕਲਮ ਉਕਾਈ ਹੈ ਅਰਥ-ਹੁਣ (ਤੁਸੀਂ) ਲਖ ਲਓ ਕਿ ਪੰਥ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਗਟੇਗਾ। (ਅ) ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਅਭਿਲਾਖਾ ਕਰੋ ਕਿ ਪੰਥ ਪ੍ਰਗਟੇ।
[3]ਬੜੇ ਜਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
[4]ਸਾਰੀ ਬਿਧੀ (ਜਿਸ ਨੇ) ਕੀਤੀ ਹੈ।
[5]ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ।

ਅੰਤ ਸਮੈਂ ਗਤਿ ਹੋਹਿ ਬਹੋਰੀ[1]।
ਤਨ ਕੋ ਤਯਾਗ ਆਇ ਮਮ ਓਰੀ[*]' ॥੪੩॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਮਾਤ ਸੋਂ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਏਕ ਊਨ ਦੱਤ੍ਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੩੯॥

---

[1]ਫਿਰ ਮੁਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ।

[*]ਇਹ ਸਾਰਾ ਅੰਸੂ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੧੭ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਹੀ ਤੀਸਰਾ ਜਨਮ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤਪੱਸ੍ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਖੇਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੇਸ਼ੋਦਾਸ ਦੱਸਿਆ। ਭਾਵ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਵਲ ਝੁਕ ਜਾਵੇ। ਕਦੇ ਕੋਈ ੧੭੯੧ ਦੀ ਸੌ ਸਾਖੀ ਲੱਭੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ। ਕਵੀ ਜੀ ਖੋਜ ਪੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਪੋਥੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰਬਕ ਸਹੀ ਮੰਨਕੇ ਛੰਦਾ ਬੰਦ ਰੂਪ ਪਹਿਨਾਇਆ ਹੈ। ਕੇਸ਼ੋਦਾਸ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦੇਣਾ ਉਸ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੱਸਣੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਚਟਪਟਾ ਕੇ ਕ੍ਰੁੱਧਤ ਹੋਕੇ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਲਈ ਉਦਾਸ ਹੋਕੇ ਰੋ ਪੈਣਾ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਵਾਕ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋਕੇ ਕੇਸ਼ੋਦਾਸ ਨੂੰ ਤ੍ਰੈ ਜਨਮ ਦੇਕੇ ਫਿਰ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਸਿੱਖ ਮਹਾਰਾਜਾ ਬਣਕੇ ਅਵਤਰਣ ਦਾ ਵਰ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਟਿਕਾਣੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾ ਹੋਣਾ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਲੇਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਉਕਤੀ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਂਦਾ।

੪੦. [ਲਾਂਗਰੀ ਤਕਰਾਰੀ। ਕਹੀ ਲੋਕਾਈ। ਲੰਗਰ ਅਟਕਾ]

੩੯<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੪੧

ਦੋਹਰਾ: [+]ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਬੈਠੇ ਸਭਾ ਸਥਾਨ।
ਬ੍ਰਿੰਦ ਸਿੱਖ ਮਿਲਿ ਕੈ ਤਬੈ, ਕਰੀ ਪੁਕਾਰ ਮਹਾਂਨ[++] ॥੧॥

ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦੁ: 'ਗੁਰੂ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਪ੍ਰਭੁ, ਹੇ[¶] ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਾਨਾ![1]
ਤਕਰਾਈ ਸੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕੈ, ਸਭਿਹਿਨਿ ਹੀ ਜਾਨਾ।
ਦੇਤਿ ਲਾਂਗਰੀ ਅਲਪ ਹੀ, ਜਾਚਤਿ ਸਿਖ ਫੇਰੀ।
ਨਹਿਂ ਬੋਲਹਿ, ਮੁਖ ਮੌਨ ਧਰਿ, ਜੇ ਕਹਹਿ ਕੁਫੇਰੀ' ॥੨॥
ਸ਼੍ਰੀਮੁਖ ਤੇ ਮੁਸਕਾਇ ਕਰਿ ਇਮ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ।
'ਲੋਭੀ ਦੀਰਘ ਲਾਂਗਰੀ ਨਾਹਿਨ ਤ੍ਰਿਪਤਾਨਾ।
ਗੁਰ ਧਨ ਇਨ ਖਾਯੋ ਅਧਿਕ ਡਹਿਕਯੋ[2] ਮਨ ਮਾਂਹੀ।
ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਮਸੰਦ ਥੋ ਭੁਖਾ ਬਡ ਆਈ ॥੩॥

ਚੌਪਈ: ਜੇਂਵਹੁ[3], ਦੇਗ਼ ਗੁਰੂ ਕੀ ਹੋਇ[*]।
ਦੇਗ਼ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਸੋਇ।
ਸ੍ਵਾਦ ਦੇਗ਼ ਮਹਿਂ ਬਹੁਤੋ ਰਹੈ।
ਜੋ ਪਾਹੁਲੀਆ ਗੁਰ ਸਿਖ ਅਹੈ ॥੪॥
ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇਗ ਕੋ ਖਾਇ।
ਸੋ ਨਹਿਂ ਗੁਰ ਕੋ ਸਿੱਖ ਕਦਾਇ।
ਅਬਿ ਤੇ ਸੁਨਹੁ ਸਿੱਖ ਸਭਿ ਭਾਈ।
ਕਰਿ ਕੈ ਰਹਿਤ ਜਥਾ ਹਮ ਗਾਈ ॥੫॥
ਆਪ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਬਨਾਵਹੁ ਤਜਾਰ।
ਢਿਗ ਹ੍ਵੈ ਦੀਜਹਿ -ਅਚਹੁ ਅਹਾਰ[4]-।
ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਛਕਾਵੈ ਸਿਖ ਕੋ।

[+]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਹੁਣ ੧੯ਵੀ ਸਾਖੀ ਇੱਥੋਂ ਚੱਲੀ ਹੈ।
[++]ਪਾ:-ਬਖਾਨ।
[¶]ਪਾ:-ਗੁਰ।
[1]ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੀ ਤਕੜਾਈ ਕਰਾਓ ਸਭ ਨੂੰ (ਭੁੱਖੇ ਰਹਿੰਦੇ) ਜਾਣਕੇ। ਪਰੰਤੂ ਸ਼ੁਧ ਪਾਠ 'ਤਕਰਾਰੀ' ਹੈ, ਤਕੜਾਈ ਲਿਖਣਾ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਉਕਾਈ ਹੈ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ 'ਤਕਰਾਰੀ' ਪਾਠ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਰਥ ਐਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ- 'ਲਾਂਗਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਤਕਰਾਰੀ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਸਭ ਨੇ ਜਾਣ ਲਈ ਹੈ, ਥੋੜਾ (ਖਾਣ ਨੂੰ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਿਖ ਹੋਰ ਮੰਗਣ ਤਾਂ ਬੋਲਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਚੁੱਪ ਵਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਲਟ ਪੁਲਟ। ' ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-ਲਾਂਗਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਤਕਰਾਰੀ ਹੈਗਾ [ਤਕਰਾਰੀ = ਝਗੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ]।
[2]ਭਰਮ ਗਿਆ ਹੈ।
[3]ਛਕੋ।
[*]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ-ਜਾਓ ਤੇਗ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦੇਗ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ।
[4]ਸਿੱਖ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਕੇ ਦਿਓ (ਤੇ ਆਖੋ) ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕੋ।

ਹੋਇ ਨਿਹਾਲ ਨ ਕਸ਼ਟ ਭਵਿਖ ਕੋ ॥੬॥
ਆਸ਼੍ਰਮ ਬਰਨ ਸਭਿਨਿ ਤੇ ਤਜਾਗੀ।
ਪੰਥ ਗੁਰੂ ਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਅਨੁਰਾਗੀ।
ਕਰਿ ਅਰਦਾਸ ਕਰਹੁ ਬਰਤਾਵਨਿ।
-ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ[+] ਕਹਿ ਛਕੈ[++] ਛਕਾਵਨ ॥੭॥
ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਇ ਮੁਖ ਹਾਥ ਪਖਾਰਹੁ।
ਤਿਸ ਪਸ਼ਚਾਤੀ ਚੁਲਾ ਉਚਾਰਹੁ।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੁਰੰਗਮ ਕੀ ਨਿਤ ਸੋਧੀ[੧]।
ਹੋਵਨਿ ਤੁਰਕਨਿ ਸੰਗ ਵਿਰੋਧੀ ॥੮॥
ਰਹਨਿ ਪਹਾਰੀ ਸੋਂ ਨਿਤ ਨਜਾਰੋ।
ਬਨਿ ਕਰਿ ਸਖਾ ਨ ਕੀਜੈ ਪਜਾਰੋ।
ਸਭਿ ਸਿੱਖਨਿ ਕੋ ਖਰਚ ਬਿਸਾਲਾ।
ਦੈ ਹੈ ਗੁਰੂ ਸਰਬ ਥਾ ਕਾਲਾ[੨] ॥੯॥
ਛੱਤ੍ਰੀ ਆਦਿ ਬਰਨ ਚਹੁਂ ਰਾਸੀ[੩]।
ਆਸ਼੍ਰਮ ਚਾਰਿ ਆਦਿ ਸੰਨਜਾਸੀ।
ਸਕਲ ਅਧੀਨ ਪੰਥ ਕੇ ਕਰੇ।
ਸੋ ਸਭਿ ਪੰਥ ਸ਼ਬਦ ਅਨੁਸਰੇ[੪] ॥੧੦॥
ਸੇਵਾ ਸਿੱਖਨ ਕੀ ਸਿਖ ਧਾਰੇ।
ਅਚਹਿ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨ ਪਾਸ ਉਠਾਰੇ[੫]।
ਤ੍ਰਿਪਤਹਿ ਉਦਰ ਲੋਭ ਪੁਨ ਕਰੇ[੬]।
ਮੰਦ ਨਜ਼ਰ ਸਿਖ ਕੇ ਘਰ ਧਰੇ ॥੧੧॥
ਸੋ ਸਿਖ ਧਰਹਿ ਨਰਕ ਮਹਿਂ ਜਾਈ।
ਨਹਿਂ ਤਿਸ ਕੋ ਮੈਂ ਬਨਹੁਂ ਸਹਾਈ।
ਨਹਿਂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕੀ ਨਿੰਦ ਅਲਾਵੈ।

[+]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ-ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।
[++]ਪਾ:-ਕਰਹੁ।
[੧]ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿਣੀ। (ਅ) ਸੋਝੀ ਰੱਖਣੀ।
[੨]ਸਭ ਥਾਈਂ ਸਭ ਵੇਲੇ।
[੩]ਸਾਰੇ ਚਾਰੇ ਬਰਨ।
[੪]ਉਹ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰੀ ਕੀਤੇ [ਸ਼ਬਦ = ਹੁਕਮ]। (ਅ) ਸੋ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਸ਼ਬਦ, ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।
[੫]ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਨੂੰ (ਪੰਕਤ ਵਿਚੋਂ) ਨਾ ਉਠਾਏ।
(ਅ) ਚੁੱਕ ਕੇ ਰੋਟੀ ਨਾਲ ਨਾ ਲੈ ਜਾਵੇ।
[੬]ਪੇਟੋਂ ਰੱਜਕੇ ਜੇ ਲੋਭ ਧਾਰੇ।

ਛੁਧਤਿ ਸਿੱਖ ਕੋ ਸਾਦਰ ਖ੍ਵਾਵੈ ॥੧੨॥
ਸੌ ਜੱਗਨ ਕੋ ਫਲ ਸੋ ਪਾਇ।
ਗੁਰਸਿਖ ਕੋ ਕਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਛਕਾਇ।
ਸਿਖ ਕੋ ਦੇਯ ਬਿਵਾਹ ਕਰਾਇ।
ਸੋ ਨਿਸਤਰਹਿ ਬਿਲਮ ਨਹਿਂ ਲਾਇ ॥੧੩॥
ਸਿੱਖ ਸਿੱਖ ਬਿੱਦਯਾ ਸਿਖਲਾਵੈ।
ਨਗਨ ਸਿੱਖ ਕੋ ਬਸਤ੍ਰ ਉਢਾਵੈ।
ਕਾਰਜ ਅਰਜੋ ਸਿੱਖ ਕੇ ਸਾਧੇ।
ਜਮ ਕੀ ਬਾਧਾ ਸੋ ਨਹਿਂ ਲਾਧੇ[1]' ॥੧੪॥

[*]ਇਕ ਦਿਨ ਬੈਠੇ ਗੁਰ ਮਹਾਰਾਜ।
ਚਹੁਂਦਿਸ਼ਿ ਸੇਵਕ ਸਭਾ ਸਮਾਜ।

ਚੌਂਕੀ ਭਈ ਬਿਲਾਵਲੁ ਕੇਰੀ।
ਗਾਵਹਿਂ ਰਾਗੀ ਪ੍ਰੀਤ ਘਨੇਰੀ ॥੧੫॥
ਸਾਜ ਸਮਾਜ ਕੰਠ ਸੁਰ ਤਾਲ।
ਭਏ ਏਕ ਤਬਿ ਗਾਇਂ ਰਸਾਲ[2]।
ਖੁਸ਼ੀ ਖਾਲਸਾ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਹੋਵਾ।
ਗੁਰ ਮਹਿਂ ਪ੍ਰੇਮ ਉਪਾਵਤਿ ਜੋਵਾ ॥੧੬॥
'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ' ਸਭਿਹੂੰਨ ਸੁਨਾਯੋ।
'ਆਜ ਸ਼ਬਦ ਸੁੰਦਰ ਬਿਧਿ ਗਾਯੋ।
ਕਰੇ ਨਿਹਾਲ ਰਾਗੀਅਨਿ ਆਛੇ।
ਦਯੋ ਅਨੰਦ ਜਥਾ ਉਰ ਬਾਛੇ' ॥੧੭॥
ਸੁਨਿ ਕਲਗੀਧਰ ਊਚੇ ਕਹੀ।
'ਭਾਈ ਕਹੀ ਲੁਪਾਈ ਕਹੀ[3]।'
ਤਬਿ ਸਿੱਖਨ ਬੂਝਯੋ ਨਰਨਾਹਰ[4]।
'ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸਿੱਟਾ ਹੁਇ ਜ਼ਾਹਰ[5]' ॥੧੮॥

---

[1]ਪੀੜਾ ਨਹੀਂ ਲਵੇਗਾ।
[*]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੨੨ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਹੁਣ ਚੱਲੀ ਹੈ।
[2]ਸੁੰਦਰ।
[3]ਭਾਈ ਨੇ ਜੋ 'ਕਹੀ' ਕਹੀ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਲੁਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਭਾਵ ਆਪ ਰਾਗ ਕਰਕੇ ਧਾਰਨਾ ਨਹੀਂ ਧਾਰਦੇ। 'ਕਹੀ' ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇਕੇ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। (ਅ) ਕਹੀ ਕਿਸ ਨੇ (ਯਾ ਕਿਸ ਥਾਂ) ਲੁਕਾਈ ਹੈ?
[4]ਭਾਵ ਨਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ।
[5]ਭਾਵ ਤਾਤਪਰਜ ਦੱਸੋ।

ਹਮ ਕੋ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਕੁਛ ਆਈ।
ਕੌਨ ਖ੍ਯਾਲ ਮਹਿਂ ਆਪ ਅਲਾਈ।'
ਤਬਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੁਨਾਈ ਤਥਾ।
'ਗ੍ਰਾਮ ਚੌਧਰੀ ਕੀ ਇਕ ਕਥਾ ॥੧੯॥
ਗਯੋ ਖੇਤ ਮਹਿਂ ਜਿਹ ਕਿਰਸਾਨੀ[1]।
ਜੋਰਯੋ ਹਰਠ[2] ਸਿੰਚਤੋ ਪਾਨੀ।
ਰਾਖੀ ਕਯਾਰੇ ਪਰ ਤਿਨ ਕਹੀ[3]।
ਲੇ ਗਮਨਯੋਂ ਕੋ, ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਨਹੀਂ[4] ॥੨੦॥

ਨਿਸਾਨੀ ਛੰਦ: ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਯੋ ਚੌਧਰੀ, -ਵਥੁ ਗਈ ਜਿ ਮੋਰੀ।
ਤੌ ਅਪਰਨ ਕੀ ਕਯਾ ਚਲੀ[5], ਕਯੋਂ ਹੋਇ ਨ ਚੋਰੀ-।
ਬੋਲਿ ਭਿਰਾਈ[6] ਕੋ ਲਯੋ, ਡੌਂਡੀ ਫਿਰਵਾਈ।
ਬਜਯੋ ਢੋਲ ਸਭਿ ਨੇ ਸੁਨਯੋਂ, ਪਰ ਕਹੀ ਨ ਪਾਈ ॥੨੧॥

ਬਹੁਰ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਸਦਨ ਜੇ, ਸਗਰੇ ਖੁਜਵਾਏ।
ਤਊ ਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਸੋ ਕਹੀ, ਨਰ ਉਰ ਬਿਸਮਾਏ।
ਤਬਿ ਇਕ ਮਾਨ ਵਨੇ ਕਹਯੋ, -ਜੋ ਸਦਨ ਭਿਰਾਈ।
ਸੋ ਭੀ ਲੀਜਹਿ ਖੋਜ ਕਰਿ, ਜੇ ਲੇਵਹੁ ਪਾਈ ॥੨੨॥
ਸੁਨਿ ਸਭਿ ਨੈ ਮਾਨਯੋਂ ਤਬੈ, ਤਿਹ ਸਦਨ ਖੁਜਾਏ।
ਇਕ ਕੋਠੀ ਪੀਛੇ ਪਰੀ, ਤਿਹ ਲਈ ਉਠਾਏ।
ਪਿਖਿ ਕਰਿ ਬੋਲਯੋ ਚੌਧਰੀ, -ਸੁਨਿ ਮੂਢ ਭਿਰਾਈ!
ਢੋਲ ਸੁਨਾਵਹਿ ਸਭਿਨਿ ਕੋ, ਘਰ ਕਹੀ ਛੁਪਾਈ- ॥੨੩॥
ਕਰੀ ਨਸੀਹਤਿ ਤਬਿ ਤਿਸੈ, ਜੇਤਿਕ ਬਨਿ ਆਵੈ।
ਰੀਤਿ ਭਿਰਾਈ[7] ਰਾਗੀਅਨਿ, ਕਰਿ ਰਾਗ ਸੁਨਾਵੈਂ।
ਤਿਮ ਮੋਰੀ[8] ਸਿੱਖਹੁ ਸੁਨਹੁਂ, ਇਹੁ ਬਿਨਾ ਕਮਾਏ।
ਪੰਡਤਿ ਰਾਗੀ ਜੋਤਸ਼ੀ, ਪ੍ਰੇਰਕ ਬਨਿ ਆਏ ॥੨੪॥
ਅਪਰਨ ਕੋ ਸਮੁਝਾਵਹੀਂ, ਨਹਿਂ ਆਪ ਕਮਾਵੈਂ।

---

[1]ਜਿੱਥੇ ਖੇਤੀ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।
[2]ਮੂੰਹ।
[3]ਕਹੀ ਕਿਆਰੇ (ਦੇ ਨੱਕੇ ਤੇ) ਉਸ ਨੇ ਰੱਖੀ ਸੀ।
[4]ਲੱਭੀ ਨਾਂ।
[5]ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੀਹ (ਪੇਸ਼) ਚੱਲੇਗੀ।
[6]ਢੋਲ ਵਜਾਉਣ ਵਲਾ।
[7]ਭਿਰਾਈ ਵਾਂਙ।
[8]ਮੇਰੀ (ਸਿੱਖਿਆ)।

ਪਹੁਚਹਿ ਪੁੱਛੀ ਪੂਛਿ ਕੈ, ਰਹਿ ਠੌਰ ਬਤਾਵੈ[1]।
ਐਸੀ ਬਨੀ ਬਤਾਉਨੀ, ਬਿਰਲਾ ਸਮਝੰਤਾ[2]।
ਸਮਝਹਿਗੋ ਸੋ ਤਰਹਿਗੋ, ਸੁਨੀਅਹਿ ਸਿਖ ਸੰਤਾ ॥੨੫॥
ਕਹਜੋ ਪਾਰ ਨਹਿਂ ਪਰਤਿ ਹੈ, ਤਰਿ ਹੈ ਨਹਿਂ ਜੌ ਲੌ[3]।
ਜਬਿਲੌ ਸ਼ਾਂਤਿ ਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਹਿ ਫੋਕਟ ਤੌ ਲੌ[4]।
ਗੁਰ ਸਾਚਾ ਜਿਨ ਕੋ ਮਿਲਹਿ ਸੇ ਬਖਸ਼ੇ ਜੈ ਹੈਂ।
ਪੁੰਜ ਪੁੰਨ ਹੁਇ ਪ੍ਰਥਮ ਕੇ, ਤਬਿ ਸੋ ਸਮਝੈ ਹੈ' ॥੨੬॥
ਇਮ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਭ ਪੰਥ ਮਹਿਂ, ਨਿਜ ਦਾਸ ਚਲਾਵੈਂ[*]।
ਜੋ ਮੰਨਹਿ ਸੋ ਪਾਰ ਹ੍ਵੈ, ਪੁਨ ਜਨਮ ਨ ਪਾਵੈ।
[+]ਏਕ ਸਮੈ ਦੁਰਭਿਛ ਪਰਜੋ, ਅੰਨ ਮਹਿੰਗਾ ਹੋਵਾ।
ਡੁਲਜੋ ਜਗਤ ਬਹੁ ਛੁਧਿਤ ਹ੍ਵੈ, ਧੀਰਜ ਉਰ ਖੋਵਾ ॥੨੭॥
ਲੋਕ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਅਨੰਦਪੁਰ, ਜਿਤਿ ਕਿਤ ਤੇ ਆਏ।
ਦੇਗ਼ ਹੋਤਿ ਅਨਤੋਟ ਹੀ, ਲੇ ਲੇ ਸਭਿ ਖਾਏ।
ਦਯਾ ਪ੍ਰਭੂ ਕੀ ਬਹੁ ਭਈ, ਅੰਨੁ ਰੁ ਧਨ ਦੇਤੇ।
ਦੀਨ ਹੋਇ ਨਰ ਰੈਨ ਦਿਨ, ਤ੍ਰਿਪਤੈਂ ਸਭਿ ਲੇਤੇ ॥੨੮॥
ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਗੁਰ ਦਾਨ ਕੋ, ਬਿਸਮੇਂ ਨਰ ਨਾਰੀ।
ਕੀਰਤਿ ਪਸਰੀ ਜਗਤ ਮਹਿਂ, ਕੋ ਮਮਤਾ ਧਾਰੀ।
ਪਿਖਹਿਂ ਸੁਨਹਿਂ ਸਭਿ ਗਿਰਪਤੀ, ਉਰ ਲਖਹਿਂ ਅਚੰਭਾ।
-ਕਹਿਂ ਤੇ ਆਨਹਿਂ ਧਨੁ ਇਤਿਕ, ਬਡਿ ਦਾਨ ਅਰੰਭਾ- ॥੨੯॥
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਜਰੀ ਮਾਤਾ ਤਬਹਿ, ਦੇਖਤਿ ਬਿਸਮਾਈ।
-[5]ਲੋਕ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਮਿਲਿ ਗਏ, ਨਿਸਦਿਨ ਤ੍ਰਿਪਤਾਈ।
ਖੁਰੈ ਅੰਨ ਥੋਰਹਿ ਦਿਨਨ, ਪੁਨ ਕਹਾਂ ਕਰੈ ਹੈਂ।
ਆਵਤਿ ਰੋਜ਼ ਅਨੇਕ ਹੀ, ਜੁਗ ਸਮੈਂ[6] ਅਚੈ ਹੈਂ ॥੩੦॥

---

[1]ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਪੁੱਛਕੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ (ਉਸੇ) ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
[2](ਇਹ ਗਲ ਇਕ) ਐਸੀ ਬੁਝਾਰਤ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਇਸ ਨੂੰ ਬੁੱਝਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਕਿ ਕਿਉਂ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਓਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਮਜਲੇ ਅੱਪੜਦਾ ਹੈ? ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਟੁਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਟੁਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਜੱਗਜਾਸੂ ਹੈ ਉਹ ਅਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰੀਆ ਹੈ ਉਹ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
[3]ਕਹਿਆਂ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤਰੇ ਨਾ।
[4]ਤਦ ਤਕ ਕਹਿਣਾ ਨਿਸ਼ਫਲ ਹੈ।
[*]ਪਾ:-ਕਹਿ ਸਭਾ ਮਹਿ ਨਿਜ ਦਾਸ ਬੁਲਾਵੈਂ।
[+]ਇਹ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੨੩ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਹੈ।
[5](ਮਾਤਾ ਜੀ ਸੋਚਦੇ ਹਨ:-)
[6]ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ।

ਨਹਿਂ ਸੁਧ ਕੁਛ ਦੁਰਭਿੱਖ ਕੀ, ਰਹਿ ਕੇਤਿਕ ਕਾਲਾ[੧]।
ਚਲਹਿ ਦੇਗ਼ ਨਿਤ ਗੁਰੂ ਕੀ-, ਇਮ ਚਿਤਹਿ ਬਿਸਾਲਾ[੨]।
ਹੁਤੇ ਸਮੀਪੀ ਮਾਤ ਕੇ, ਸੋ ਜੁਗਤਿ ਬਤਾਏ।
'ਏਕ ਸਮੈਂ ਦਿਹੁ ਦੇਗ਼ ਕੋ, ਸੰਜਮ ਸੰਗ ਲਾਏ[*] ॥੩੧॥
ਨਾਂਹਿਤ ਕਿਤ ਤੇ ਅੰਨ ਆਇ[੩], ਜੇ ਕਿਤਿਕ ਪਕਾਵੈਂ।
ਥੁਰਜੋ ਪੁਰਨ ਤੇ ਪਾਇਂ ਨਹਿਂ[੪], ਜੇ ਮੋਲ ਮੰਗਾਵੈਂ।'
ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਸੁਨ ਬਾਰਤਾ, ਮਾਤਾ ਮਨ ਡੋਲੀ।
ਕਰੇ ਹਕਾਰਨਿ ਲਾਂਗਰੀ, ਢਿਗ ਕਰਿ ਇਮ ਬੋਲੀ ॥੩੨॥
'ਏਕ ਸਮੈਂ ਲੰਗਰ ਕਰਹੁ, ਲੀਜਹਿ ਅੰਨ ਥੋਰਾ।
ਥੁਰਜੋ ਅੰਨ ਸਭਿ ਦੇਸ਼ ਤੇ, ਬਹੁ ਨਹਿਂ ਕਿਤ ਓਰਾ।'
ਅਲਪ ਦੇਗ਼ ਤਬਿ ਕਰਤਿ ਭੇ, ਸੁਨਿ ਆਇਸੁ ਮਾਤਾ।
ਪਾਯੋ ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਕੋ, ਸਭਿਹਿਨ ਤਬਿ ਜਾਤਾ ॥੩੩॥
ਸਿਖ ਗਨ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਢਿਗ, ਸਭਿ ਗਾਥ ਸੁਨਾਈ।
'ਕਹਯੋ ਮਾਤ -ਸਰਫਾ ਕਰਹੁ, ਸੁਧ ਕਾਲ ਨ ਕਾਈ।
ਕੇਤਿਕ ਚਿਰ ਲਗਿ ਰਹਹਿਗੋ, ਨਰੁ ਭੇ ਸਮੁਦਾਯਾ[੫]-।
ਦੇਗ਼ ਨੀਤ ਹੀ ਚਲਹਿ ਜਿਮ, ਇਹ ਬਜੋਂਤ ਬਨਾਯਾ' ॥੩੪॥
ਸੁਨਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਯੋ, ਬਚ ਕਠਨ ਬਖਾਨੇ।
'ਰੀ ਉਜਰੀ! ਘਰ ਹੋਇ ਜੇ, ਸੰਕੋਚ ਨ ਠਾਨੈ[੬]।
ਭਾਨਾ ਇਮ ਕਰਤਾਰ ਕਾ, ਕੋ ਕਰੈ ਉਪਾਈ[੭]।
ਤਊ ਕਰਹਿ ਮੁਖਤਯਾਰ ਤਿਹ, ਹੁਇ ਬੀਰ ਦਨਾਈ[੮][+] ॥੩੫॥
ਖੱਤ੍ਰੀ, ਨਾਰੀ, ਦਾਰਿਦੀ, ਕਾਇਰ ਅਰ ਕੂਰਾ।
ਬਾਲਕ, ਚਾਕਰ ਨਵੋਂ ਹੁਇ[੯], ਜਿਹ ਧ੍ਰਿਤ ਉਰ ਊਰਾ[੧੦]।

---

[੧]ਕਿ ਕਿਤਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਕਾਲ ਰਹਿਣਾ ਹੈ।
[੨]ਬਹੁਤ ਸੋਚਦੀ ਹੈ।
[*]ਪਾ:-ਸਿਖਲਾਏ।
[੩]ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਥੋਂ ਅੰਨ ਆਵੇਗਾ।
[੪]ਨਗਰਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ।
[੫]ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।
[੬]ਹੇ ਉਜੜੀ (ਮਾਤਾ) ਜੇ ਘਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸੰਕੋਚ ਨਾ ਕਰੀਏ।
[੭]ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਕੀ ਉਪਾ ਕਰੇ।
[੮]ਤਾਂ ਬੀ ਜੋ ਸੂਰਮਾ ਤੇ ਦਾਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਖਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
[+]ਪਾ:-ਮੁਖਤਿਆਰ ਹੁਇ ਤਤਬੀਰ ਦਨਾਈ।
[੯]ਨਵਾਂ ਨੌਕਰ।
[੧੦]ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੌਂਸਲਾ ਥੋੜਾ ਹੋਵੇ।

ਇਨ ਕੀ ਮੁਖਤਜਾਰੀ ਬੁਰੀ, ਪਰਖੀ ਅਬਿ ਸੋਈ।
ਭਲੀ ਹੋਤਿ ਬਰਜਨ ਕਰਹਿਂ, ਲਘੁਤਾ ਤਬਿ ਹੋਈ[੧] ॥੩੬॥
ਭਲਾ ਪੇਕਿਯਾਂ ਖੱਤ੍ਰੀਆਂ, ਮਿਲਿ ਸੰਗ ਮਸੰਦਾਂ।
ਨਵਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਕਾਇਰਾਂ, ਮੰਤ੍ਰ ਸੁ ਕਿਯ ਚੰਗਾ।
ਅਕਲ ਦ੍ਰਿੜਾਈ ਅਸ ਮਾਤਿ ਕੌ[++], ਮੈਂ ਜਾਨੌਂ ਸਾਰੀ।
ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਤਿ ਲਖਨ ਕੋ, ਕੋ ਸਿਖ ਅਧਿਕਾਰੀ ॥੩੭॥
ਭੇਦੀ ਆਸ਼ੇ ਮੋਹਿ ਕੇ, ਬਿਰਲੇ ਸਿਖ ਕੋਈ।
ਕਰਨ ਭ੍ਰਾਤ ਪੰਡਵਾਨ ਕੋ, ਰਣ ਮਾਰਜੋ ਸੋਈ[੨]।
ਪੁਨ ਬਤਾਇ ਕੁੰਤੀ[੩] ਕਹਜੋ-, ਇਹੁ ਭ੍ਰਾਤ ਤੁਮਾਰਾ।
ਹੁਤੀ ਕੁਮਾਰੀ ਜਨਮਿਓਂ, ਸੁਤ ਸੂਰ ਉਦਾਰਾ[੪] ॥੩੮॥
ਮ੍ਰਿਤਕ ਕ੍ਰਿਆ ਤਿਸ ਕੀ ਕਰਹੁ, ਅਪਨੋ ਮਨ ਜਾਨੋ-।
ਕਹਜੋ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰ -ਅਘਵਤੀ[੫]! ਕਿਯ ਬੁਰਾ ਮਹਾਨੋ।
ਹਤਨਿ ਦੋਸ਼ ਕਿਸ ਕਉ ਲਗਹਿ? ਇਹੁ ਦੇਹੁ ਬਤਾਈ।
ਪ੍ਰਥਮ ਕਹਤਿ ਕਜੋਂ ਮਾਰਿਤੇ, ਜਾਨਤਿ ਬਡ ਭਾਈ ॥੩੯॥
ਇਸ ਅਲੰਬ ਹੀ ਸਦ ਰਹਿਤ, ਲਗਿ ਚਰਨੀ ਸਾਰੇ[੬]।
ਇਸ ਛਿਨ ਮੁਖ ਨ ਦਿਖਾਉ ਤੂੰ-, ਪੁਨ ਸ੍ਰਾਪ ਉਚਾਰੇ।
-ਸਭਿ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਬਾਤ ਨ ਪਚਹਿ[੭], ਜਹਿਂ ਹੁਕਮ ਤੁਹਾਰਾ[੮]।
ਸੋ ਘਰ ਉਜਰਹਿ ਦੂਰ ਹੁਇ, ਸੁਖ ਕਹਾਂ ਉਦਾਰਾ[੯]? ॥੪੦॥
ਜਿਸ ਘਰ ਮਹਿਂ ਦ੍ਵੈ ਮਤੇ ਹੁਇਂ, ਥਿਰ ਰਹੈ ਨ ਕੋਊ।
ਹੁਕਮ ਦੁਜੋਧਨ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੋ, ਬਿਨਸਜੋ ਤਬਿ ਸੋਊ[੧੦]।
ਮਾਨਜੋਂ ਕੇਕਈ ਕੋ ਹੁਕਮ, ਦਸਰਥ ਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਈ।

---

[੧]ਚੰਗੀ (ਗਲ) ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਟਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ (ਇਹ ਅੱਠੇ, ਜਿਸ ਤੇ ਲਘੁਤਾ) ਛੁਟਿਆਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਲੱਜਤ ਹੋਈਦਾ ਹੈ।)

[++]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-ਭਾਈ ਮਸੰਦਾਂ ਅਤੇ ਪੇਕਿਆਂ ਖੱਤ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਵਿਆਂ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਅਕਲ ਦ੍ਰਿੜਾਈਅਸੁ।

[੨]'ਕਰਨ' (ਅਸਲ ਵਿਚ) ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਹੀ ਭਰਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ (ਅਰਜਨ ਨੇ) ਰਣ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਸੀ।

[੩]ਪਾਂਡਵਾਂ (ਕਰਣ, ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ, ਭੀਮ, ਅਰਜਨ ਆਦਿ) ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ।

[੪]ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਇਹ ਮੇਰੇ ਕੁਆਰੇ ਹੁੰਦੇ ਜੰਮਿਆਂ ਸੀ।

[੫]ਹੇ ਪਾਪਣੇ।

[੬]ਇਸ ਆਸਰੇ ਹੀ ਸਦਾ ਸਾਰੇ (ਕਰਨ ਦੀ) ਚਰਨੀ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ।

[੭]ਸਾਰੀਆਂ ਤੀਵੀਂਆਂ ਨੂੰ ਗਲ ਨਹੀਂ ਪਚੇਗੀ।

[੮]ਜਿਥੇ ਤੁਹਾਡਾ (ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਹੋਵੇਗਾ।

[੯]ਉਥੇ ਬਹੁਤਾ ਸੁਖ ਕੀ ਹੋਣਾ ਹੈ?

[੧੦]'ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-
ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਦਰਜੋਧਨ ਗਇਆ।

ਰਹਹਿ ਸਦਨ ਮਹਿਂ ਆਪਦਾ, ਨਿਤ ਦੁਖ ਸਮੁਦਾਈ-' ॥੪੧॥
ਇਮ ਕਹਿ ਕ੍ਰੁੱਧਤਿ ਅਧਿਕ ਹ੍ਵੈ, ਕਹਿ ਅਧਿਕ ਕਠੋਰਾ।
'ਖੱਤ੍ਰੀ ਗਨ[1] ਕੋ ਹਤਹਿਗੋ, ਮਮ ਪੰਥ ਸੁ ਜ਼ੋਰਾ।
ਲੂਟ ਲੇਹਿ ਪੁਰਿ ਗ੍ਰਾਮ ਕੋ, ਬਡਿ ਤ੍ਰਾਸ ਉਪਾਵੈ।
ਭੋਗਹਿਂਗੇ ਸਿਖ ਆਪਦਾ, ਬਿਚ ਝਾਰਨਿ ਜਾਵੈਂ ॥੪੨॥
ਤੁਰਕਨ ਤੇ ਤਨ ਖਾਲਰੀ, ਤਿਨ ਕੀ ਉਤਰਾਊਂ।
ਬਰਤਾਊਂ ਐਸੋ ਸਮਾ, ਸਭਿ ਕੋ ਦਿਖਰਾਊਂ।
ਕਾਤੁਰ ਕੋ ਸੂਰਾ ਕਰੌਂ, ਹੁਇ ਕਾਤੁਰ ਸੂਰੇ।
ਰਾਜਾਈ ਰਾਜਾਨ ਕੀ, ਕਰਿ ਹੌਂ ਸਭਿ ਦੂਰੇ ॥੪੩॥
ਪੁਰਖ ਮਜੂਰੀ ਕਰਹਿਂਗੇ, ਤੀਯਨਿ ਕੇ ਆਗੇ।
ਤ੍ਰਿਯਾ ਬਨਹਿਂ ਬਿਭਚਾਰਨੀ, ਨਿਜ ਪਤਿ ਕੋ ਤਜਾਗੇ।
ਈਸੇ ਕੀ ਅਉਲਾਦਿ ਕੋ*, ਸੌਂਪੌਂ ਸਿਖ ਨਾਰੀ।
ਹੋਵੈ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਧਰਮ ਤੇ, ਸਭਿ ਲਾਜ ਬਿਸਾਰੀ ॥੪੪॥
ਸਦਨ ਸਦਨ ਇਸ ਭਾਂਤਿ ਕੋ, ਹੁਇ ਪਰਹਿ ਤਮਾਸ਼ਾ।
ਹਮ ਪੀਛੇ ਸੰਮਤ ਬਿਤੇ, ਦਸ ਘਾਟ ਪਚਾਸਾ[2]।'
ਇਮ ਕ੍ਰੁੱਧਤਿ ਗੁਰ ਕੇ ਬਚਨ, ਸੁਨਿਬੇ ਹਿਤ ਆਏ[3]।
ਮਾਤ ਸੰਗ ਸਿਖ ਅਪਰ ਜੇ, ਡਰਪੇ ਸਮੁਦਾਏ ॥੪੫॥
'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰ', ਕਹਿਂ ਬਾਰੰਬਾਰਾ।
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਜਰੀ ਕਲਪੀ ਬਹੁਤ, ਲੋਚਨ ਜਲ ਡਾਰਾ।
'ਬਖਸ਼ਹੁ ਬਖਸ਼ਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ, ਭੂਲਤਿ ਸਭਿ ਜੀਵੰ।
ਕਹਾਂ ਕਰਹੁ ਨਿਜ ਨਿਕਟ ਹੀ, ਕਲਿ ਅਧਿਕ ਨ ਥੀਵੰ[4]' ॥੪੬॥
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਸਭਿ ਸਿਖ ਰਹੇ, 'ਪ੍ਰਭੁ ! ਕਹਿਰ ਗੁਜ਼ਾਰਾ।
ਤੁਮ ਹੀ ਕੋ ਪੁਨ ਲਾਜ ਹੈ, ਕਿਮ ਸ੍ਰਾਪ ਉਚਾਰਾ।'
ਸਿੱਖਨ ਜੁਤਿ ਕੰਪਤਿ ਜਨਨਿ[5], ਬਹੁ ਬਿਨੈ ਬਖਾਨੀ।
ਦੇਖਿ ਦੀਨਤਾ ਸਭਿਨਿ ਦਿਸ਼ਿ, ਬੋਲੇ ਪੁਨ ਬਾਨੀ ॥੪੭॥
'ਹੈ ਜਨਨੀ ਤੁਵ ਕਲਪਤੇ, ਕੁਛ ਸਮਾ ਗੁਜ਼ਾਰੈ।

---

[1]ਮੁਰਾਦ ਪਹਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਏ।
*ਈਸਾ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਓਹ ਕੁਆਰੇ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ।
[2]ਚਾਲੀਸ ਵਰਖ।
[3]ਸੁਣਨੇ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ।
[4]ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਕਲਜੁਗ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਨਹੀਂ ਹੋਯਾ।
(ਅ) ਕਲਹਾ ਅਗੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਟਿਕਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।
[5]ਮਾਤਾ।

ਸੌ ਚਾਲੀ[1] ਬੀਤੇ ਬਰਖ, ਤਨ ਤਜਨੁ ਹਮਾਰੇ। {ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੂਕ}
ਇਤਨੇ ਦਿਯੋ ਹਟਾਇ ਅਬਿ, ਤਬਿ ਹੋਇ ਤਮਾਸ਼ਾ[2]।'
ਬਖਸ਼ਾਵਤਿ ਸਿਖ ਮਾਤ ਪੁਨ, ਅਸ ਵਾਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ ॥੪੮॥

ਛੰਦ: ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਤਿ ਬੋਲੇ। 'ਰਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਓਲੇ[3]।
ਲੰਗਰ ਚਲਾਉਗ[4]। ਨਹੀਂ ਸ੍ਰਾਪ ਆਉਗ ॥੪੯॥
ਜਬੈ ਲੰਗਰ ਅਟਕਾ। ਤਬੈ ਸ੍ਰਾਪ ਸਟਕਾ[5]।'
ਪੁਨੰ ਮੌਜ ਧਰਿ ਕੈ। ਥਿਰੇ ਰੂਪ ਹਰਿ ਕੈ[6] ॥੫੦॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਸ੍ਰਾਪ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚਾਲੀਸਮੋ ਅੰਸੂ ॥੪੦॥

{ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੂਕ} ਇਸ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਬੇਅਦਬੀ ਤੇ ਸ੍ਰਾਪ ਦੇ ਵਾਕ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ 'ਅਲਖ ਅਰਾਧਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾਂ ਸਾਧਣ ਵਾਲੇ' ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਤੋਂ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਐਸੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਐਸੇ ਵਾਕ ਆਪ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ। ਫਿਰ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਅਟਕ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਪਾਈ, ਸ੍ਰਾਪ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤਾ (ਦੇਖੋ ਅੰਕ ੪੨, ੪੩, ੪੪), ਸਿੱਖਾਂ ਤਾਂ ਅਟਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਈ। ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸਿੱਖ ੪੦ ਤੇ ੧੪੦, ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹੋਣਗੇ, ਗੁੱਸਾ ਹਾਜ਼ਰਾਂ ਤੇ ਸੀ, ਸਜ਼ਾ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰਾਂ ਨੂੰ? ਇਹ ਤ੍ਰੀਕਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਐਸਾ ਦੱਸਦੀ ਹੈ।

ਫਿਰ ਕੁੰਤੀ ਆਦਿਕ ਦੇ ਕੁਆਰਿਆਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਮਾਉਣ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛੁਪਾਈ ਰੱਖਣ ਤੇ ਉਸਦੇ ਮਰੇ ਤੇ ਦੱਸਣ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋ ਇਖਲਾਕ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਹਨ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਦ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਚੱਲ ਰਹੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਬੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਸਾਖੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇਵਤਾ ਜੀ ਪੌਰਾਣਕ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਪਾਉਂਦੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਜਣਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਵਾਕ ਹੈ ਕਿ 'ਲੰਗਰ ਚਲਾਉਗੇ'। ਨਹੀਂ ਸ੍ਰਾਪ ਆਉਗੇ। ਲੰਗਰ ਦੀ ਅਟਕ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ (ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਅੰਸੂ ਦੇ ਅੰਕ ੧, ੨, ੩,) ਤਾਂ ਫਿਰ ੧੪੦ ਵਰ੍ਹੇ ਮਗਰੋਂ ਦੇ ਲਗਪਗ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਕਿਉਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ, ਸ੍ਰਾਪ ਤਾਂ ਖਿਮਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਖਾਲਸਾ ਖੱਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰੇਗਾ। ਇਹ ਸ੍ਰਾਪ ਖੱਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਮਾਂ ਖੱਤ੍ਰੀ ਹੈ ਲੇਖਕ ਦੇ ਦਿਮਾਗ਼ ਨੂੰ ਹੀ ਸ਼ੋਭਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਖੱਤ੍ਰੀ ਕੁਲ ਵਿਚੋਂ ਹਨ ਤੇ ਖਜਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਦਾ ਫ਼ਖ਼ਰ ਕਈ ਥਾਂ ਆਪ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

---

[1]੧੪੦ ਬਰਖ।
[2]ਇਤਨਾ ਪਿਛੇ (ਹਟਾ) ਦਿੱਤਾ ਤਦੋਂ......। ਭਾਵ ੧੪੦ ਵਰਖ ਪਿਛੋਂ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੋਵੇਗਾ।
[3]ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰਹੋਗੇ (ਉਤਨਾ ਚਿਰ)।
[4]ਜੇ ਲੰਗਰ ਚਲਾਵੋਗੇ।
[5]ਆਵੇਗਾ।
[6]ਹਰੀ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਜੀ।

ਖਾਲਿਸੇ ਨੂੰ ਸੋਢਿਬੰਸ ਖੱਤ੍ਰੀ ਬਨਾਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪੇਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਉਲ੍ਹਾਮਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ; ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਭਰਾ ਮਾਮਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨਮੁਖ ਰਿਹਾ, ਘਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਰਿਹਾ, ਸਾਰੀ ਔਖੀ ਵਿਚ ਮੁਖਤਿਆਰ ਰਿਹਾ, ਹਰ ਸਮੇਂ ਮਦਦਗਾਰ ਰਿਹਾ, ਜੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਨਾਲ ਹੋਕੇ ਸੁਨਮੁਖ ਜੂਝਦਾ ਰਿਹਾ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਕਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹਨ, ਫਿਰ ਮਾਂ ਨੂੰ ਪੇਕਿਆਂ ਦੀ ਸਿਖਾਵਟ ਦਾ ਉਲ੍ਹਾਂਮਾ ਤੇ ਖੱਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਸ੍ਰਾਪ ਦੇਣਾ ਕਿਵੇ ਫੁਰ ਸੱਕਦਾ ਹੈ? ਤਾਂ ਤੇ ਸਾਖੀ ਕਲਪਿਤ ਹੈ, ਇਸ ਸਾਖੀ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਪੈਣ ਦਾ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਬੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਖੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ 'ਚਲੋ ਸਿਖੋ ਮਾਲਵੇ ਗੁਰੂ ਕਾਸ਼ੀ ਦਮਦਮਾ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਗਾ, ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਦਮਦਮੇ ਕੀ ਟਹਿਲ ਕਰੇਗਾ, ਸੋ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਾਸੀ ਕੀ ਗਤਿ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਘਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕੀ ਮੁਕਤਿ'। ਵੀਚਾਰ ਹੈ ਕਿ-ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਦਾ ਜੰਗ ਚਮਕੌਰ ਤੇ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਸਾਕੇ ਵਰਤਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਮਦਮੇ ਗਏ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਾਸ਼ੀ ਦਾ ਵਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਦ ਕਿ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਸੁਖੀ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਦਮਦਮੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਾਂਸ਼ੀ ਕਿਵੇਂ ਆਖਿਆ, ਇਹ ਵਰ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਕਈ ਬਰਸ ਮਗਰੋਂ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਆਖੇਪਕਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰਬ ਅਪਰ ਦਾ ਚੇਤਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਝੂਠੇ ਦਾ ਚੇਤਾ ਮਾੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਕੀਹ ਤਅੱਲਕ?

ਜਾਪਦਾ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਖੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮੈਨਦਾਬ ਵਿਚ ੧੯੯੦ ਦੇ ਲਗਪਗ ਯਾ ਕੁੱਛ ਪਹਿਲੋਂ ਆਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਉਥੇ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਰਾਜ ਡਿੱਗਦੇ ਢਹਿੰਦੇ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੇ ਵੱਡੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖ਼ਰਾਬੀਆਂ ਤੱਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਯਾਸ਼ੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਵਧੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਬੇਔਲਾਦ ਮਰਨੇ ਪਰ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਜ਼ਬਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਖੇਪਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਵੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਤੱਕ ਰਿਆਸਤਾਂ ਖਾਧੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖਤ ਵਾਕ ਕਰਕੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ। ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੇ ਸ਼ੁਭ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਸਮਝ ਕੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

੪੧. [ਸ਼ਹੀਦ]

੪੦<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੪੨

ਦੋਹਰਾ: ਉੱਗ੍ਰ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰਾਪ ਕੇ,
ਥਰਹਰ ਕੰਪਹਿ ਜੀਅ।
ਕਰਹਿ ਨ ਬਿੱਪ੍ਰੈ[1] ਬਹੁਰ ਕਬਿ,
ਸ਼ਰਧਾ ਧਰਿ ਕਰਿ ਹੀਅ ॥੧॥

ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦੁ: ਹੋਤਿ ਤਥਾ ਲੰਗਰ ਬਹੁਤ,
ਗਨ ਚੂਨ ਪਕਾਵੈਂ।
ਬ੍ਰਿੰਦ ਲਾਂਗਰੀ ਲਗੇ ਰਹਿਂ,
ਕਬਿ ਥੁਰਨ ਨ ਪਾਵੈ।
ਖਾਇਂ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਨਰੁ ਸਦਾ,
ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਜਸੁ ਧਾਵੈਂ[2]।
ਕੋ ਦਾਤਾ ਅਸ ਗੁਰ ਬਿਨਾ,
ਸਭਿ ਕੋ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈਂ ॥੨॥
ਦੇਗ਼ ਕਰੈਂ[*] ਨਰ ਰੈਨ ਦਿਨ,
ਤਿਮ ਹੀ ਬਰਤਾਵੈਂ।
ਛੁਧਿਤਿ ਨ ਰਹੈ ਅਨੰਦਪੁਰਿ,
ਆਨੰਦ ਤੇ ਖਾਵੈਂ।
ਸਭਿ ਜਗ ਮਹਿਂ ਦੁਰਭਿਛ ਪਰਯੋ,
ਬਹੁ ਡੁਲੀ[3] ਲੁਕਾਈ।
ਦੁਖ ਭੁਖ ਹਰਤਾ ਗੁਰੂ ਲਖਿ,
ਆਵਹਿਂ ਸ਼ਰਣਾਈ ॥੩॥
[+]ਇਕ ਦਿਨ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਥਿਰੇ,
ਸਿਦਕੀ ਸਿਖ ਤੀਰਾ।
ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਅਰ ਦਯਾ ਸਿੰਘ,
ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਧੀਰਾ।
ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਕਰ ਜੋਰਿ ਕੈ,
ਅਸ ਗਿਰਾ ਬਖਾਨੀ।

---

[1]ਉਲਟ।
[2]ਭਾਵ ਧਾਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।
[*]ਪਾ:-ਛਕੈਂ।
[3]ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ ਹੋਈ।
[+]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਇਹ ੨੪ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਇਥੋਂ ਚੱਲੀ ਹੈ।

'ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਹਮੈ ਬਤਾਈਐ,
ਜਿਸ ਤੇ ਅਨੁਜਾਨੀ[੧] ॥੪॥
ਕਿਨ ਕੋ ਨਾਮ ਸ਼ਹੀਦ ਹੈ,
ਕਹਾ ਕਿਰਤ ਕਰੰਤੇ?
ਗਤਿ ਮਿਤ ਇਨ ਕੀ ਕੌਨ ਹੈ,
ਕਹਾ ਸ਼ਕਤਿ ਧਰੰਤੇ?
ਕਿਸ ਥਲ ਬਾਸਾ, ਹੈਂ ਕਿਤਿਕ,
ਪਦਵੀ ਇਨ ਕੇਤੀ।
ਸਭਿ ਗਜਾਤਾ ਕੇ ਤੁਮ ਧਨੀ,
ਕਹੀਐ ਹਮ ਸੇਤੀ' ॥੫॥
ਸੁਨਿ ਸਿੱਖਨ ਤੇ ਗੁਰ ਹਸੇ,
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਫੁਰਮਾਯੋ।
'ਗੁਪਤ ਹੁਤੀ ਬੂਝੀ ਤੁਮਹੁ,
ਕਹਿਬੋ ਬਨਿ ਆਯੋ।
ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਆਪਨੀ[++],
ਸਭਿ ਰਖਹਿਂ ਹਜ਼ੂਰੰ।
ਸੇਵਕ ਕੀ ਪਤਿ ਰਾਖਤੇ,
ਆਪੇ ਗੁਰ ਪੂਰੰ ॥੬॥
ਸੁਨਿ ਸਭਿ ਕਲਿ ਕਾਲ ਇਹੁ,
ਬਰਤਜੋ ਬਡ ਘੋਰੇ।
ਗੁਰ ਪਾਲੀ[੨] ਸਿਖ ਸਭਿਨਿ ਕੋ,
ਭਲਕਾਵ ਨ ਭੋਰੇ[੩]।
ਤਾੜਤਿ ਹੈ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਤੇ,
ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਹੁ ਭੇਖਾ[੪]।
ਹੁਕਮ ਸੱਤਿਤਾ ਟਿਕਨਿ ਮਨ,
ਸਿੱਖਨ ਗੁਰ ਦੇਖਾ[੫] ॥੭॥

---

[੧]ਅਨਜਾਨ ਜਿਸ ਗਲੋਂ (ਅਸੀਂ ਹਾਂ)।
[++]ਪਾ:-ਸਿਖ ਜੇ।
[੨]ਗੁਰੂ ਪਾਲਕ ਹਨ।
[੩]ਥੋੜਾ ਬੀ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਂਵਦੇ।
[੪]ਬਹੁਤੇ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ।
[੫]ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੁਕਮ ਸੱਤਿਤਾ (ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸੱਤ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਾ) ਤੇ ਮਨ ਦਾ ਟਿਕਾਉ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਇਹ ਕੁਛ ਦੇਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜੋ ਸਾਬਤ ਹੈ ਸਿਦਕ ਮੈਂ,
ਅਰ ਰਣ ਮਹਿਂ ਸੂਰਾ।
ਸੋ ਭਉਜਲ ਤੇ ਤਰਿ ਗਯੋ,
ਪਾਯੋ ਪਦ ਰੂਰਾ।
ਜਿਨਕੇ ਸਿਦਕ ਨ ਸਾਬਤੀ,
ਕਾਤੁਰ ਜੰਜਾਲੀ[1]।
ਭਟਕਤਿ ਜਨਮ ਰੁ ਮਰਨ ਮਹਿਂ,
ਸੁਖ ਤੇ ਨਿਤ ਖਾਲੀ ॥੮॥
ਗੁਰੂ ਖਰੇ ਸੰਗਤਿ ਸਹਿਤ,
ਚਿਰਕਾਲ ਉਡੀਕੈਂ[2]।
ਖੋੜਸ ਤੱਤਨਿ ਦੇਹ ਧਰਿ,
ਥਿਰ ਰਹੈਂ ਸੁ ਨੀਕੇ[3]।
ਹਿਤ ਸਹਾਇਤਾ ਹਮ ਤਹਾਂ,
ਤਬਿ ਬਨਹਿਂ ਸਹਾਈ।
ਦਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਸੰਮਤ ਲਗੌਂ,
ਦੇਖੌਂ ਦ੍ਰਿਗ ਲਾਈ ॥੯॥
ਹਮਰੀ ਦਿਸ਼ਿ ਕੋ ਸਿੱਖ ਇਹੁ,
ਚਲਿ ਆਵਹਿ ਕੈਸੇ[4]।
ਜੋ ਆਵਤਿ ਰਲ ਜਾਤਿ ਹੈ,
ਸਿੱਖਨਿ ਮਹਿਂ ਤੈਸੇ।

---

[1]ਕਾਇਰ ਤੇ ਧੰਧਿਆਂ ਵਾਲੇ।

[2](ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ) ਖੜੇ ਸੰਗਤਿ ਸਹਿਤ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਚਿਰ ਤਕ ਉਡੀਕਦੇ ਹਨ, ਸਿਖ ਉਹ ਜੋ ਇਕ ਵਾਰ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਕੁਸੰਗ ਕਰਕੇ ਔਝੜਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਿਸਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੱਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਦ ਸਾਡੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

[3]੧੬ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਧਾਰਕੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਠਹਿਰਦੇ ਹਨ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ '੧੬ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਧਾਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਾਂਗੇ'। ਅਸਲ ਭਾਵ ਇਹ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਜਦ ੧੬ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਧਾਰਕੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਆਵੇਗੀ ਤਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ੧੬ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਯਥਾ:-

'ਨਵ ਸਿਵ ਸ਼ਕਤੀ ਜਲੁ ਨਹੀ ਪਵਨਾ ਤਹ ਅਕਾਰੁ ਨਹੀ ਮੇਦਨੀ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਜੋਗ ਕਾ ਤਹਾ ਨਿਵਾਸਾ ਜਹਿ ਅਵਿਗਤ ਨਾਥੁ ਅਗੰਮ ਧਨੀ ॥'

[ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੫]

ਵੇਦਾਂਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿੰਗ ਸਰੀਰ ੧੭ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਵਾਗਵਨ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਹੈ:-੫ ਪ੍ਰਾਣ, ੧੦ ਇੰਦ੍ਰੇ, ਮਨ ਤੇ ਬੁੱਧੀ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਮਨ ਬੁੱਧੀ ਮਾਨੋਂ ਇਕ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

[4]ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਲ ਕੇ ਆਵੇ।

ਸਿੱਖ ਛਪੰਜਾ ਕ੍ਰੋੜ ਹੈਂ,
ਸੌਂਪੇ ਗੁਰ ਹਾਥਾ[੧]।
ਹੁਕਮ ਅਹੈ ਕਰਤਾਰ ਕੋ[੨], -
ਸਭਿ ਕਰਹੁ ਸਨਾਥਾ ॥੧੦॥
ਸ਼ੁੱਧ ਧਰਮ ਕਰਿ ਕੈ ਇਨਹੁੰ,
ਕਲਿ ਕਾਲ ਮਝਾਰਾ।
ਕਰੋ ਉਧਾਰਨ ਜਗਤ ਤੇ,
ਲਹਿਂ ਸਿੰਧ ਕਿਨਾਰਾ[੩]-।
ਉਤ ਤੇ ਲੋਕ ਕੁਬੇਰ ਲਗਿ,
ਇਤ ਭੂ ਪਰ ਸਾਰੇ[੪]।
ਗੁਰੂ ਉਡੀਕਹਿਂਗੇ ਖਰੇ,
ਸਿਖ ਓਰ ਨਿਹਾਰੇ[੫] ॥੧੧॥
ਧਨਦ ਲੋਕ ਭਵ ਲੋਕ ਲਗਿ[੬],
ਬਿਚਰਹਿਂ ਗਨ ਸਾਰੇ।
ਜਿਨ ਕੋ ਨਾਮ ਸ਼ਹੀਦ ਹੈ,
ਸਭਿ ਪਰ ਬਲ ਧਾਰੇਂ।
ਜਸ ਜਸ ਹੁਇ ਇਨ ਭਾਵਨਾ,
ਤਸ ਤਸ ਸਿਧ ਹੋਵੈ।
ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਅਸੁਰਾਨ ਪਰ,
ਸਭਿ ਕੋ ਇਹ ਜੋਵੈਂ[੭] ॥੧੨॥
ਪਸੁ, ਪੰਖੀ, ਨਗ[੮], ਨਾਗ, ਨਰੁ;
ਜਛ, ਗੰਧ੍ਰਬ ਬ੍ਰਿੰਦਾ।
ਰਾਖਸ਼ਿ ਆਦਿਕ ਅਪਸਰਾ,
ਧਰਿ ਸ਼ਕਤਿ[੯] ਬਿਲੰਦਾ।
ਹੁਕਮ ਸ਼ਹੀਦਨਿ ਕੋ ਚਲਹਿ,

---

[੧]ਭਾਵ ੫੬ ਕਰੋੜ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੱਥ (ਰੱਬ ਨੇ ਤਾਰਨੇ ਵਾਸਤੇ) ਸੌਂਪੇ ਹਨ।
[੨]ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ)।
[੩](ਸੰਸਾਰ) ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ (ਪਾਰ) ਕਿਨਾਰਾ।
[੪]ਉਧਰੋਂ ਕੁਬੇਰ ਪੁਰੀ ਤੱਕ ਇਧਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਾਰੇ (ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ)।
[੫]ਗੁਰੂ ਜੀ ਖੜੇ ਹੋਕੇ ਉਡੀਕਣਗੇ ਸਿਖਾਂ ਵੱਲ ਤਕਦੇ ਹੋਏ।
[੬]ਕੁਬੇਰ ਲੋਕ (ਤੋਂ) ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਲੋਕ ਤਕ।
[੭]ਭਾਵ ਸਭ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਬੇ ਹਨ।
[੮]ਪਰਬਤ।
[੯]ਸ਼ਕਤੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ।

ਇਨ ਸਭਿ ਪਰ ਜਾਨੋ।
ਅਪਰਨ ਕੀ ਗਿਨਤੀ ਕਹਾਂ,
ਜਮਦੂਤ ਮਹਾਨੋ ॥੧੩॥
ਬੂਝਿ ਸ਼ਹੀਦਨਿ ਕੋ ਫਿਰਹਿਂ,
ਉਰ ਮਹਿਂ ਡਰ ਧਾਰੇ[1]।
ਲੋਕ ਕਹੈਂ ਬੈਤਾਨ ਇਨ੍ਹ[2],
ਲਖਿ ਭੇਦ ਉਦਾਰੇ।
ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਨਿ ਕੋ ਪਠੈਂ ਜੋ,
ਸੋ ਇਨ ਕੇ ਨਾਮੂ।
ਬਿਦਜਾਧਰ[3] ਭਾਖਤਿ ਸਕਲ,
ਬਿਲਸਤਿ ਅਭਿਰਾਮੂ ॥੧੪॥
ਲਖਹੁ ਅਸ਼ੁਭ ਭੀ ਇਨਹੁਂ ਮੈਂ,
ਸ਼ੁਭ ਅਹੈਂ ਘਨੇਰੇ[4]।
ਹੈ ਸੁਭਾਵ ਤ੍ਰੈ ਬਿਧਿਨਿ ਗੁਨ,
ਸਤ ਰਜ ਤਮ ਕੇਰੇ।
ਸੰਗਤ ਤੇ ਪੁਜਵਾਵਈਂ,
ਜੋ ਹੈ ਇਨ ਕੇਰੀ।
ਪੂਰੀ ਕਰਤਿ ਸੁ ਕਾਮਨਾ,
ਜਸੁ ਜਨ ਹੈ ਕੇਰੀ ॥੧੫॥
ਦੁਖ ਸੁਖ ਕੇ ਦਾਤਾ ਅਹੈਂ,
ਦੇਤੇ ਸਭਿ ਪ੍ਰਾਨੀ[5]।
ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਇਹੁ,
ਧਰਿ ਸ਼ਕਤਿ ਮਹਾਨੀ।
ਦੇ ਕਰਿ ਇਨ ਕੋ ਭਰਤਖੰਡ,
ਸੁਰ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਰੇ।
ਬੈਠੇ ਜਾਇ ਨਿਚਿੰਤ ਹੁਇ,

---

[1](ਜਮ) ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛਕੇ ਟੁਰਦੇ ਹਨ।
[2]ਇਨ੍ਹਾਂ (ਸ਼ਹੀਦਾਂ) ਨੂੰ।
[3]ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਵਤੇ।
ਵੇਤਾਲ = ਜਿਸ ਦਾ ਘਰ ਹਵਾ ਵਿਚ ਹੋਵੇ। ਵਿਦਜਾਧਰ = ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਜੋ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
[4]ਸ਼ੁਭ ਬੀ ਬਹੁਤੇ ਹਨ।
[5]ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ।

ਸਾਂਭੀ ਸਭਿ ਕਾਰੇ[1] ॥੧੬॥
ਪਹੁੰਚਹਿ ਜੋ ਦੇਵਨ ਸਭਿਨਿ,
ਅਰਪਤਿ ਜੇ ਪ੍ਰਾਨੀ।
ਹਾਥ ਸ਼ਹੀਦਨਿ ਹੋਇ ਕੈ,
ਜੈ ਹੈ ਸਭਿ ਥਾਨੀ।
ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ,
ਇਸੁ ਕਾਰ ਲਗਾਏ।
ਹੁਇ ਸੁਚੇਤ ਨਿਤ ਕਰਤਿ ਹੈਂ,
ਕਬਿ ਨਹਿਂ ਬਿਸਰਾਏ ॥੧੭॥
ਹੈਂ ਸ਼ਹੀਦ ਸਭਿ ਰੀਤਿ ਕੇ,
ਲਘੁ ਬ੍ਰਿੰਦ ਬਿਸਾਲਾ।
ਭੋਜਨ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ,
ਅਚਵਹਿਂ ਸਭਿ ਕਾਲਾ।
ਸੂਖਮ ਬਸਤ੍ਰਨਿ ਬਰਨ ਬਹੁ,
ਨਿਜ ਤਨ ਪਰ ਧਾਰੇ।
ਅਸਵਾਰੀ ਸਭਿ ਰੀਤਿ ਕੀ,
ਆਰੋਹਿ ਬਿਹਾਰੇ ॥੧੮॥
ਅਸਨ ਬਸਨ ਬਾਹਨ ਭਲੇ,
ਜੇਤਿਕ ਇਹੁ ਲੈ ਹੈਂ[2]।
ਸਭੈ ਮੁਹਾਬ ਸ਼ਹੀਦ ਗਨ,
ਜਿਮ ਕਿਮ ਕੋ ਦੈ ਹੈਂ।
ਸਭਿ ਦੀਪਕ ਸਭਿ ਖੰਡ ਕੋ,
ਸਭਿ ਸੈਲਨ ਸੈਲਾ।
ਸਾਗਰ ਸਲਿਤਾ ਪਰ ਫਿਰਹਿਂ,
ਭੂਲਹਿਂ ਨਹਿਂ ਭੈਲਾ[3] ॥੧੯॥
ਅਵਲੋਕਹਿਂ ਸਭਿ ਥਲ ਬਿਚਰਿ,

---

[1]ਭਾਵ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁਣ ਇਹ ਕਰਦੇ ਹਨ।
[2]ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਸਵਾਰੀਆਂ ਮਾਫ ਹਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ (ਚਾਹੁਣ) ਦੇਣਗੇ। ਕਈ ਇਸ ਨੂੰ ਅਰਬੀ ਦਾ ਪਦ ਮੁਹਾਬ = ਹੈਬਤਨਾਕ, ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-
ਭੋਜਨ ਬਸਤ੍ਰ ਅਸਵਾਰੀ ਸਭ ਮੁਬਾਹ ਹੈ।
[ਅ:, ਮੁਬਾਹ = ਜਾਇਜ਼, ਰਵਾ, ਵਿਹਤ]।
[3]ਭੱਲਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ (ਭੈਲਾ = ਹੈਨ) ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:
'ਪਰ ਭੁਲਦੇ ਨਹੀਂ, ਫਿਰਦੇ ਹੈਨ'।

ਮਾਯਾ ਜੁ ਤਮਾਸ਼ਾ।
ਜਥਾ ਬਿਪਸ਼ਚਿਤ[੧] ਨ੍ਰਿਪ ਭਯੋ,
ਕੀਨੀ ਤਿਨ ਆਸਾ।
ਮਾਯਾ ਕੋ ਦੇਖਨਿ ਗਯੋ,
ਚਹੁਂ ਕੁੰਟ ਮਝਾਰਾ।
ਦੇਖਤਿ ਦੇਖਤਿ ਨਹਿਂ ਮੁਰਜੋ,
ਨਹਿਂ ਅੰਤ ਨਿਹਾਰਾ ॥੨੦॥
ਤਿਮ ਹੀ ਸਕਲ ਸ਼ਹੀਦ ਇਹੁ,
ਜਗ ਪਿਖਹਿਂ ਤਮਾਸ਼ਾ।
ਤਨ ਜੌਨੀ ਅਪਰ ਨ ਧਰਹਿਂ,
ਜਿਮੁ ਜੀਵ ਸੁ ਆਸਾ[੨]।
ਭਰਮਤਿ ਨਹਿਂ ਮਰਿਬੇ ਜਨਮ[੩],
ਸਿਰ ਪਰ ਗੁਰ ਪੂਰਾ।
ਪਾਲੀ ਸਭਿ ਸੰਭਾਲਿ ਲੇ[੪],
ਕਹਿ ਕੈ ਬਚ ਰੂਰਾ ॥੨੧॥
ਸਬਲ ਸਮੂਹ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀ,
ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਲਖਿ ਐਸੇ[੫]।
ਤੁਮ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਿਯ ਸਿੱਖ ਹੋ,
ਬੂਝੀ, ਕਹਿ ਤੈਸੇ।
ਅਹੈਂ ਸਾਥ ਜੇ ਸ਼ਕਤਿ ਧਰਿ,
ਤਿਨ ਸੰਗਤਿ ਜੋਈ[੬]।
ਸਿੱਧ ਅਹੈਂ ਸਮੁਦਾਇ ਸੋ,
ਸਿੱਧੀ ਧਰ ਸੋਈ[੭] ॥੨੨॥
ਕਹੈਂ ਦੀਨ ਵਾਲੀ ਜਿਸੈ,
ਬਹੁ ਦੀਨ ਕਮਾਵੈ।

---

[੧]ਨਾਮ ਰਾਜੇ ਦਾ। [ਸੰਸ:, ਵਿਪਸ੍ਰਿਤ = ਪੰਡਤ। ਵਿਪਸ਼ਿਜਨ = ਸਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਬੁੱਧ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ]।
[੨]ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ (ਇਤਰ) ਜੀਵ ਆਸ਼ਾ ਦੇ (ਬੱਧੇ ਹੋਏ) ਜੂਨੀਆਂ ਭੋਗਦੇ ਹਨ ਇਹ ਜੂਨਾਂ ਨਹੀਂ ਭੋਗਦੇ ਤੇ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਧਾਰਦੇ।
[੩]ਮਰਨ ਜੰਮਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭਰਮਦੇ।
[੪]ਭਾਵ ਪਾਲੀ (ਵਾਂਙੂ) ਸਭ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। (ਅ) ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ 'ਸਭ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਸਮ' ਚਾਹੀਏ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਵਾਂਗੂ' ਹੈ।
[੫]ਸਾਰੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਸਹਿਤ ਬਲ ਦੇ ਹੈ ਐਉਂ ਸਮਝ ਲਓ।
[੬]ਜੋ (ਨੌਂ) ਨਾਥ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੀ ਸੰਗਤ ਹੈ।
[੭]ਜੋ ਸਿੱਧੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਸਿੱਧਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਇ ਹੈ।

ਲਖਹੁ ਮੁਹੰਮਦ ਕੀ ਅਹੈ[1],
ਤਿਹ ਨਿਕਟ ਰਹਾਵੈ।
ਨਾਮ ਜਨਾਇਤ ਤਾਂਹਿ ਕੌ,
ਜਗ ਬਿਖੈ ਕਹਾਵੈ।
ਕਜਾ ਕਹੀਯਹਿ ਇਸ ਬਾਤ ਕੋ,
ਕਜਾ ਕਿਸਹਿ ਸੁਨਾਵੈਂ ॥੨੩॥
ਨਿਗੁਰੇ ਬੇਮੁਖ ਹੋਤਿ ਜੇ,
ਕਰਤੇ ਮਨ ਭਾਯਾ।
ਤਨ ਤਜਾਗਤਿ ਹੁਇੰ ਭੂਤਨੇ,
ਤਨ ਪ੍ਰੇਤ ਕੁ ਪਾਯਾ।
ਸੰਕਟ ਬਿਖੈ ਬਿਤਾਵਤੇ,
ਨਿਜ ਬੈਸ ਮਹਾਂਨੀ।
ਗੁਰ ਬਿਨ ਕਿਮ ਸੁਖ ਕੌ ਲਹੈਂ,
ਅੰਧੇ ਅੱਗਜਾਨੀ' ॥੨੪॥
ਸੁਨਿ ਸਿੱਖਨਿ ਗੁਰ ਕੋ ਬਚਨ,
ਮਨ ਬਿਖੈ ਬਸਾਯੋ।
'ਧੰਨ ਪ੍ਰਭੁ ਪੂਰਨ ਕਲਾ,
ਤੁਮ ਸਕਲ ਬਤਾਯੋ।
ਪਰੇ ਸ਼ਰਨ ਤੁਮਰੀ ਮਲਿਨ,
ਲਿਹੁ ਆਪ ਸੁਧਾਰੀ।
ਕਜਾ ਜਾਨਹਿਂ ਨਰ ਮੰਦ ਮਤਿ,
ਗਤਿ ਅਗਮ ਅਪਾਰੀ ॥੨੫॥
ਕਿਤਿਕ ਦਜੋਸ ਦੁਰਭਿੱਛ ਰਹਹਿ,
ਦਿਹੁ ਆਪ ਬਤਾਈ?
ਅੰਨ ਥੁਰਜੋ ਸਭਿ ਦੇਸ਼ ਤੇ,
ਡੁਲ ਗਈ ਲੁਕਾਈ।'
ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਿ ਬਾਕ ਕੋ,
ਦੁਖ ਕਾਲ ਬਿਤਾਯੋ।

---

[1]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ ਮੁਹੰਮਦੀ ਦੀਨ ਵਾਲੀ (ਸੰਗਤ) ਜਨਾਇਤ ਕਹਾਂਵਦੀ ਹੈਗੀ:-ਅਰਥਾਤ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਦੀਨ ਵਾਲੀ ਜਨਾਇਤ ਅਖਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ['ਜਿੰਨ' ਦੀ ਅਰਬੀ ਵਿਚ ਜਮਾ 'ਜਿਨਾਇਤ' ਹੈ। ਜਿੰਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਗੁਪਤ ਨੂੰ। ਆਮ ਲੋਕ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ ਕਰੜੇ ਦੇਉ ਨੂੰ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਵ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵਰਤੀਂਦਾ 'ਮੁਸਲਮਾਨ ਗੁਪਤਾਂ' ਉਤੇ ਹੈ]।

'ਬਰਖਹਿ ਘਨ ਸਭਿ ਭੂਮ ਪਰ,
ਅਬਿ ਸਮਾ ਸੁ ਆਯੋ' ॥੨੬॥

ਦੋਹਰਾ: ਸੁਨਿ ਸਿੰਘਨਿ ਕਰ ਜੋਰਿ ਕਰਿ,
ਧਰਿ ਪਗ ਪੰਕਜ ਸੀਸ।
'ਧੰਨ ਧੰਨ' ਸਗਰੇ ਭਨਹਿਂ,
ਜਾਨਿ ਰੂਪ ਜਗਦੀਸ਼ ॥੨੭॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਸ਼ਹੀਦਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਏਕ ਚੱਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੪੧॥

੪੨. [ਇਕ ਸੁਨਿਆਰੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ]

੪੧<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੪੩

ਦੋਹਰਾ: *ਇਕ ਦਿਨ ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਇਕ ਲਰਕਾ ਤਹਿਂ ਆਇ।
ਕਰਿ ਬੰਦਨ ਸਨਮੁਖ ਖਰਯੋ, ਸੁੰਦਰ ਅੰਗ ਸਜਾਇ ॥੧॥

ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦ: ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਅਵਿਲੋਕਿ ਕੈ ਬੋਲੇ ਤਿਸ ਕਾਲਾ।
'ਕਿਹ ਕੋ ਸੁਤ ਲਰਕੇ ਕਹੋ, ਕਿਸ ਪੁਰਿ ਮੈ ਸ਼ਾਲਾ[੧]?
ਜਾਤਿ ਗੋਤ ਹੈ ਕਵਨ ਤੁਵ?' ਸੁਨਿ ਤਾਂਹਿ ਬਤਾਯੋ।
'ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ! ਮੈਂ ਸ਼ਰਨੀ ਆਯੋ ॥੨॥
ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਕੀ ਲਈ, ਮੋਲੇ ਕਾ ਬੇਟਾ।
ਪਿਤ ਨੇ ਲੀਨੀ ਚਰਨ ਕੀ, ਕਛੁ ਦੇ ਤੁਮ ਭੇਟਾ।
ਬਾਸੀ ਸ਼ਹਿਰ ਸਰ੍ਹੰਦ ਕੇ, ਹਮ ਸਿੱਖ ਤੁਮਾਰੇ।'
ਸੁਨਿ ਬੋਲੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ, 'ਅਬਿ ਕਰਹੁ ਉਚਾਰੇ ॥੩॥
ਵਸਦੀ ਸ਼ਹਿਰ ਸਰ੍ਹੰਦ ਹੈ, ਕੈ ਭਯੋ ਉਜਾਰੇ।
ਅਪਰਾਧੀ ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ ਤੁਰਕ, ਬਸਿ ਜਿਸੀ ਮਝਾਰੇ।'
ਸੁਨਿ ਸੁਨਿਯਾਰੇ ਪਹਿਲ ਸਿੰਘ[੨], ਕਰ ਜੋਰਿ ਬਖਾਨਾ।
'ਹੁਇ ਹੈ ਸਕਲ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੋ, ਜਿਮ ਗੁਰ ਕੋ ਭਾਨਾ ॥੪॥
ਅਬਿ ਤੌ ਮੈਂ ਵਸਤੀ ਤਜਯੋ[੩], ਢਿਗ ਆਇ ਤੁਮਾਰੇ।'
ਗੁਰੂ ਕਹਯੋ 'ਘਰੁ ਕੋ ਜੁ ਨਰ, ਕੋ ਤੋਹਿ ਸੰਗਾਰੇ[੪*]?'
ਬਹੁਰ ਕਹਯੋ ਲਰਕੇ ਤਬਹਿ, 'ਪਿਤ ਮ੍ਰਿਤੁ[੫] ਦਿਨ ਥੋਰੇ।
ਮਾਤਾ ਆਈ ਹੈ ਇਹਾਂ, ਤੁਮ ਚਰਨ ਨਿਹੋਰੇ' ॥੫॥
ਕਹਿਂ ਗੁਰ 'ਰਹਹੁ ਹਜ਼ੂਰ ਅਬਿ, ਮਾਤ ਭਿ ਰਖਿ ਪਾਸੀ।'
ਸੁਨਿ ਲਰਕੇ ਤਿਮ ਹੀ ਕਰੀ, ਜਿਮ ਪ੍ਰਭੁ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ।
ਇਕ ਖੱਤ੍ਰੀ ਤੇ ਲੀਨ ਘਰ, ਤਹਿਂ ਮਾਤਿ ਬਸਾਈ।
ਗੁਰ ਹਜ਼ੂਰ ਰਹਿਬੇ ਲਗਯੋ, ਦਿਨ ਕਿਤਿਕ ਬਿਤਾਈ ॥੬॥
ਬੂਝਯੋ ਗੁਰ ਇਕ ਦਿਨ ਬਿਖੈ, 'ਕਹੁ ਸਿਖ ਹਮ ਪਾਹੀ।
ਕੰਮ ਜੁ ਹੈ ਸੁਨਿਆਰ ਕੋ, ਜਾਨਤਿ ਕੈ ਨਾਂਹੀ?'

---

*ਇਥੋਂ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੨੫ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਆਰੰਭ ਹੋਈ।
[੧]ਘਰ ਹੈ।
[੨]ਨਾਮ ਸੁਨਿਆਰੇ ਲੜਕੇ ਦਾ।
[੩]ਵਸਦਾ ਛਡਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ।
[੪]ਤੇਰੇ ਘਰ ਦਾ ਆਦਮੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੇਹੜਾ ਹੈ?
*ਪਾ:-ਘਰ ਕੋ ਤਜਹੁ ਨਤੁ ਹੋਇ ਸੰਘਾਰੇ।
[੫]ਮਰ ਗਏ ਨੂੰ।

ਕਹਿ ਲਰਕਾ 'ਤੁਮ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ, ਅਪਨੋ ਸਭਿ ਕਾਮੂ।
ਜ਼ੇਵਰ ਸਗਰੀ ਰੀਤਿ ਕੇ, ਘਰਿ ਹੌਂ ਅਭਿਰਾਮੂ' ॥੭॥
ਹੁਕਮ ਕਰਯੋ ਪ੍ਰਭੁ 'ਲੇਹੁ ਅਬਿ, ਇਕਦਸ ਦੀਨਾਰਾ[1]।
ਆਨਿ ਬਿਭੂਖਨ ਘਰਿ[2] ਭਲੋ, ਹਮ ਕਰਹਿਂ ਨਿਹਾਰਾ।'
ਕੋਸ਼ਪ ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਹੁਕਮ ਕੋ, ਦੀਨਸਿ ਤਤਕਾਲਾ।
ਘਰਨਿ ਲਗਯੋ ਭੂਖਨ ਭਲੋ, ਚਤੁਰਈ ਬਿਸਾਲਾ ॥੮॥
ਅਲੰਕਾਰ ਸੁੰਦਰ ਘਰਯੋ, ਪ੍ਰਭੁ ਢਿਗ ਲੇ ਆਯੋ।
ਪਿਖਿ ਪ੍ਰਸੰਨ ਤਿਸ ਪਰੁ ਭਲੇ, ਸ੍ਰੀ ਬਦਨ ਅਲਾਯੋ।
ਕੋਸ਼ਪ ਕੋ ਸੌਂਪਯੋ ਤਬੈ, -ਜੇਤਿਕ ਚਹਿ ਹੇਮਾ[3]।
ਦੇਹੁ, ਘਰਾਇ ਬਿਭੂਖਨੰ, ਲੀਜੈ ਪੁਨ ਤੇਮਾ[4] ॥੯॥
ਜਮਾ ਕਰਹੁ ਬਿਚ ਕੋਸ਼ ਕੇ[5], ਭੂਖਨ ਕਰਿ ਬ੍ਰਿੰਦਾ।
ਚਾਹਿ ਕਿਤਿਕ ਹੈ ਦਿਨਹੁਂ ਕੀ, ਇਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਲੰਦਾ[6]।'
ਇਮ ਕਹਿ ਪੁਨ ਬੂਝਨਿ ਕਰਯੋ, 'ਕੋ ਐਬ ਨ ਲਾਗਾ?'
ਕਹਿ ਲਰਕਾ 'ਸੁਨਿ ਗੁਰੂ ਜੀ! ਸਤਿਸੰਗੈ ਪਾਗਾ' ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ: ਗੁਰੂ ਕਹਯੋ 'ਜਹਿਂ ਗੁਣ ਬਡੋ,
ਤਿਹ ਠਾਂ ਹੋਤਿ ਬਿਕਾਰ।
ਬਿਨ ਬਿਕਾਰ ਜੋ ਗੁਣੀ ਹੁਇ,
ਕੀਮਤ ਪਾਇ ਉਦਾਰ ॥੧੧॥
ਗੁਣੀ ਬਿਕਾਰੀ ਰਹਤਿ ਜੋ,
ਵਿੱਦਯਕ ਹੋ[*] ਇਨਸਾਨ[7]।
ਤਿਸ ਮੂਰਤਿ ਕੋ ਪਰਖਿ ਕੈ,
ਨਾਨਕ ਹੁਇ ਕੁਰਬਾਨ[+]' ॥੧੨॥

ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦੁ: ਲਗਯੋ ਸੁਨਾਰਾ ਘੜਨਿ ਕੌਂ, ਆਪੇ ਲੈ ਦੇਤਾ।
ਲੇਖਾ ਕੋਇ ਨ ਬੂਝਤੋ, ਕਜਾ ਦੇਤਿ ਰੁ ਲੇਤਾ।

---

[1]ਗਿਆਰਾਂ ਮੁਹਰਾਂ।
[2]ਘੜ ਕੇ।
[3]ਜਿਤਨਾ ਕੁ (ਇਹ ਲੜਕਾ) ਚਾਹੇ ਸੋਨਾ।
[4]ਦੇਕੇ ਗਹਿਣੇ ਘੜਾ ਲਓ (ਤੇ ਫਿਰ) ਉਤਨਾ ਹੀ (ਸੋਨਾ) ਤੋਲਕੇ ਲੈ ਲਓ।
[5]ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਰਖੋ।
[6](ਸਾਨੂੰ) ਚਾਹ ਹੈ ਕਈਆਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ (ਤੇ ਨਾਲੇ) ਇਹ (ਲੜਕਾ) ਬੜਾ ਚਤੁਰ ਹੈ।
[*]ਪਾ:-ਵਿਦਿਆ ਕਹਿ।
[7]ਬਿਨਾਂ ਬਿਕਾਰ ਤੋਂ ਜੋ ਗੁਣੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਵੇ ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।
[+]ਇਹ ਵਾਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੈ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦਾ ਆਪਣਾ ਯਾ ਬਾਹਰ ਦਾ ਹੈ।

ਕੋਸ਼ਪ ਕੋ ਇਕ ਦਿਨ ਕਹ੍ਯੋ, ਸਤਿਗੁਰ ਸਮੁਝਾਏ।
ਕੰਚਨ ਦੀਜੈ ਤੋਲਿ ਕੈ, ਨਹਿਂ ਤਾਂਹਿ ਬਤਾਏ[1]' ॥੧੩॥
ਬੀਸੁ ਦੀਨਿ ਦੀਨਾਰ ਤਿਸ, ਕਹਿ ਕਟਕ[2] ਘੜਾਏ।
ਤਯਾਰ ਕਰ੍ਯੋ ਜਬਿ ਲ੍ਯਾਇ ਤਿਹ, ਪ੍ਰਭੁ ਨਿਕਟ ਮੰਗਾਏ।
ਤੋਲੇ ਧਰਿ ਕਰਿ ਤੁਲਾ ਪਰ, ਭਈ ਮੁਹਰ ਸਤਾਰਾਂ।
'ਸਕਲ ਬਿਭੂਖਨ ਤੋਲੀਅਹਿ', ਗੁਰ ਬਾਕ ਉਚਾਰਾ ॥੧੪॥
ਕੋਸ਼ਪ ਆਨਿ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਿਂ, ਤੋਲੇ ਜਿਸ ਕਾਲਾ।
ਸਰਬ ਘਟੇ, ਕਿਮ ਪੂਰ ਹੁਇੰ, ਜੋ ਹੇਮ ਨਿਕਾਲਾ[3]।
ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਤਬਿ ਕਹ੍ਯੋ, 'ਲਰਕੇ! ਤੈਂ ਭਾਖਾ।
ਸਤਿਸੰਗੀ ਮੈਂ ਸਦਾ ਹੋਂ, ਮਨ ਐਬ[4] ਨ ਰਾਖਾ ॥੧੫॥
ਅਪਰ ਐਬ ਕਯਾ ਹੋਤ ਹੈ? ਹਮ ਦੇਹੁ ਬਤਾਈ।
ਤੂ ਭੀ ਰਹ੍ਯੋ ਮਸੰਦ ਸਮ, ਨਿਜ ਸਾਧ ਬਤਾਈ[5]।
ਗੁਰ ਘਰ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਵਜੋਂ, ਤੁਹਿ ਮਿਲਤਿ ਕਿ ਨਾਂਹੀ?'
ਸੁਨਿ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁਇ ਰਹ੍ਯੋ, ਬਾਕ ਨ ਮੁਖ ਮਾਂਹੀ ॥੧੬॥

ਛੰਦੁ: ਗੁਰ ਜੀ ਭਨ੍ਯੋ।
ਸਭਿਹਿਨਿ ਸੁਨ੍ਯੋਂ।
'ਜੱਟ ਪੰਜਾਲੀ ਚੱਕ।
ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੱਕ।
ਕਮਾਇ ਕੇ ਛੱਕ[6]' ॥੧੭॥

ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦੁ: ਸੁਨਿ ਸਿੱਖਨ ਬੂਝ੍ਯੋ ਬਹੁਰ, 'ਸਿੱਖ ਸਕਲ ਤੁਮਾਰੇ।
ਦਿਜ ਖੱਤ੍ਰੀ ਬਿਟ[7] ਸੂਦ੍ਰ ਜੇ, ਇਹੁ ਬਰਣ ਜੁ ਚਾਰੇ।
ਤੁਮਨੇ ਏਕੋ ਜੱਟ ਹੀ, ਅਬਿ ਭਲੇ ਸਲਾਹ੍ਯੋ।'
ਸਿੰਘਨਿ ਤੇ ਸੁਨਿ ਕੈ ਪ੍ਰਭੂ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਪ੍ਰਾਹ੍ਯੋ ॥੧੮॥
'ਜਟ ਭਟ ਨੱਟ ਧਨੱਟ[8] ਜੇ, ਮੁਖ ਕੋ ਹੱਠ ਪਾਲੈ[9]।

---

[1]ਭਾਵ ਤੋਲ ਨਾ ਦੱਸੋ ਉਸ ਨੂੰ।
[2]ਕੜੇ।
[3]ਕਿਵੇਂ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਸੋਨਾ ਜੋ ਕਢਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਵਿਚੋਂ।
[4]ਖੋਟ।
[5]ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਲਾ ਦੱਸਦਾ ਰਿਹਾ।
[6]ਭਾਵ ਦਸਵੰਧ (ਦਿੰਦਾ ਹੈ) ਤੇ ਕਮਾਕੇ ਛਕਦਾ ਹੈ।
ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ 'ਕਮਾਇਕੇ ਝਕ'।
[7]ਵੈਸ਼।
[8]ਧਨੀ।
[9]...... ਜੋ ਹਨ ਸੋ ਮੂੰਹ ਦਾ ਹਠ ਪਾਲਦੇ ਹਨ।

ਅਪਰ ਕਹੇ ਪਰ ਨਹਿਂ ਰਹੈਂ[੧], ਕਹਿ ਮੁਖ ਤੇ ਹਾਲੈ[੨]।
ਸਿੱਖਹੁ ਸੁਨੀਐਂ ਸਿੱਖ ਮਮ, ਸਿਦਕੀ ਲਖਿ ਤੀਨੈ[੩]।
ਸਿੱਖੀ ਬੰਟੀ ਤੀਸਰੀ, ਸੰਗਤਿ ਸਭਿ ਹੀ ਨੈ[੪] ॥੧੯॥

ਚੌਪਈ: ਜਟ, ਵਣਜਾਰਾ, ਰੋੜਾ ਸਾਰਾ[੫]।
ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਸਿੱਖੀ ਤਿਨ ਧਾਰਾ[੬]।
ਤ੍ਰਿਤੀ ਭਾਗ ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਵਰਤਾਈ।
ਧਰਹਿ ਰਿਦੇ ਸੋ ਪਾਰ ਪਰਾਈ ॥੨੦॥
ਅਪਰ ਲੋਕ ਜੇ ਸਿੱਖ ਕਹਾਵੈਂ।
ਸਿੱਖੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਪਾਵੈਂ।
ਸੋ ਹਿਤ ਖਾਵਣ ਲੋਭ ਪਦਾਰਥ।
ਬਨਹਿ ਸਿੱਖ ਪੁਰਵਹਿ ਨਿਜ ਸ੍ਵਾਰਥ ॥੨੧॥

ਕਹਾਂ ਕਰਹਿਗਾ ਸਿੱਖ,
ਜਿ ਸਿਦਕ ਨ ਧਾਰਦਾ।
ਕਹਾਂ ਖਰਹਿਗਾ ਵਣਜੁ,
ਜਾਂ ਨਾਂਹਿ ਪਸਾਰਦਾ[੭]।
ਕਹਾਂ ਕਰੇਗਾ ਵੇਦ,
ਜਿ ਲੋਭ ਨ ਹਾਰਦਾ[੮]।
ਕਹਾਂ ਕਰੇਗਾ ਜਨਮੁ[੯],
ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਚਿਤਾਰਦਾ[੧੦]।
ਨਾਨਕ ਸਫਲ ਜਨੰਮ,
ਜਾਂ ਨਾਮ ਕਰਤਾਰ ਦਾ[੧੧*] ॥੨੨॥

---

[੧]ਹੋਰ ਕਹੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ।
[੨]ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿਕੇ ਹਿੱਲ (ਬਦਲ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
[੩]ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਜਾਣੋ।
[੪]ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਸਿੱਖੀ (ਬਾਕੀ) ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬੰਟੀ।
[੫](ਇਹ ਤਿੰਨੇ) ਸਾਰੇ (ਪੂਰੇ) ਸਿੱਖ ਹਨ।
[੬](ਤਿੰਨਾਂ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚੋਂ) ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਸਿੱਖੀ ਜੱਟ, ਵਣਜਾਰਾ ਤੇ ਰੋੜਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ।
[੭]ਪੰਸਾਰ = ਵੱਖਰ, ਵਿਕਰੀ ਵਾਲਾ ਮਾਲ।
[ਸੰਸ: ਪਣ੍ਯ = ਵਿਕਰੀ ਦਾ ਮਾਲ। ਸ਼੍ਰੀ = ਫੈਲਾਉ]।
(ਅ) ਵਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
[੮](ਪੜ੍ਹਨੇ ਵਾਲਾ) ਜੇ ਲੋਭ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ।
[੯]ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ।
[੧੦](ਈਸ਼ਵਰ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦਾ।
[੧੧]ਜਾਂ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪੇ ਤਾਂ ਸਫਲ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
[*]ਪਾ:-ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਚੌਪਈ: ਚਾਰ ਸਕਾਰ ਬਿਸਾਹੁ ਨ ਦੀਹ[੧]।
ਸੁਨਿਯਾਰਾ, ਸੌਂਕਣ, ਸਪ, ਸੀਂਹ[+]।
ਕਰਿ ਹੈਂ ਘਾਤ ਕਿ ਪੀਛ ਅਗੀਹ[੨]।
ਨਹਿਂ ਇਨ ਕਹ੍ਯੋ ਜਾਨੀਐ ਲੀਹ[੩] ॥੨੩॥
ਇਮ ਹੀ ਲਖੀਐ ਚਾਰ ਕਕਾਰ[੪]।
ਨਿਜ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸਮਝ ਨ ਹਾਰਿ[੫]।
ਕਾਜ਼ੀ, ਕਾਨੂੰਗੋਇ, ਕਲਾਲ[੬]।
ਚੌਥਾ ਕਸਬੀ[੭] ਹੈ ਇਨ ਨਾਲ ॥੨੪॥
ਚਾਰ ਬਕਾਰ[੮], ਦਰਬ ਕੇ ਪਜਾਰੇ।
ਇਨਤੇ ਭੀ ਰਹਿ ਆਪ ਸੰਭਾਰੇ।

---

[੧]ਚਾਰ ਸੱਸਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।

[+]ਇਹ ਅਖਰਾਂ ਪੁਰ ਬਣਾਕੇ ਅਖਾਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਲੋਂ ਵਰਜਣਾ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੨੫ ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਵਿਚੋਂ ਲੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਚੇ ਪੁਰਖ ਸਦਾ ਸਾਚੇ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਜ਼ਾਤ ਜਾਂ ਕਮਾਮ ਵਿਚ ਹੋਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਬਲਕਿ "ਕਰਣੀ ਉਪਰਿ ਹੋਵਗਿ ਸਾਰ" ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਅਸੂਲ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਵਾਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਕਈ ਵੇਰ ਇਸ ਪਦ 'ਵਿਸਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ' ਦੀ ਥਾ ਲੋਕੀਂ 'ਸੁਨਿਆਰਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ' ਕਹਿਕੇ ਇਸ ਕਮਾਮ ਵਾਲੇ ਸਜਣਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਹ ਗਲ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਦਰਸ਼ੀ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਸੀ ਕਿ ਸੁਨਿਆਰਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ? ਜਦ ਕਿ ਇਹੋ ਲੜਕਾ ਪਹਿਲੇ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਬੀ ਸਿੱਖ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਕਿ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਸੁਨਿਆਰੇ ਸੱਜਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਰ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਤੁੱਲ ਸਨ। ਫਿਰ ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜੜੀਏ ਤੇ ਸੁਨਿਆਰੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਲਏ ਹਨ, ਯਥਾ:-

ਸਨਮੁਖ ਸੁਨਿਆਰਾ ਭਲਾ ਨਾਉਂ ਨਿਹਾਲੂ ਸੱਪਰਵਾਰੀ [੧੧-੨੫
ਜੜੀਆ ਸਾਈਂਦਾਸ ਹੈ ਸਭ ਕੁਲ ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਅਪਾਰਾ [੧੧-੨੮

ਕਿਸੇ ਜ਼ਾਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ; ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਪਿਆਰਾ ਸਿੱਖ ਬਹੋੜੂ ਨਾਮ ਦਾ ਸੁਨਿਆਰਾ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ:-

ਸੁਨ ਗੁਰ ਕਹ੍ਯੋ ਕਿਰਤ ਕਰ ਹੋਈ। ਧਰਮ ਸਮੇਤ ਨਿਬਾਹੋ ਸੋਈ।

ਖੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੁਨਿਆਰਾ, ਤ੍ਰਿਖਾਣ, ਜੱਟ, ਹਲਵਾਈ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਮਾੜੇ ਹਨ, ਕਮਾਮ ਤੇ ਜਾਤ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਨਹੀਂ। ਲੋਕੋਕਤੀਆਂ ਹਰ ਜ਼ਾਤ ਹਰ ਕਮਾਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਘੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਲੋਕੋਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਵੱਧ ਘੱਟ ਕਰਨਹਾਰ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਵਿਚ ਧਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਵਾਕ ਸਮਝਣਾ ਪਰਮ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਈ ਦੇਖੋ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ਜਿਲਦ ੩੧ ਨੰਬਰ ੨੦ ਤੋਂ ੫ ਤੱਕ।

[੨]ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਘਾਤ ਹੀ ਕਰਨਗੇ।

[੩]ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਨੂੰ ਲੀਹ (ਪੱਕੀ ਗਲ ਯਾ ਸੱਚ) ਨਾ ਜਾਣੋ।

[੪]ਚਾਰ ਕੱਕੇ।

[੫]ਆਪਣੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਸਮਝਕੇ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ) ਹਾਰ ਨਾ ਖਾਓ, ਭਾਵ ਸ਼ਰਾਰਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਦਾ ਨਹੀਂ। (ਅ) ਆਪਣਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸਮਝਕੇ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ)।

[੬]ਸ਼ਰਾਬ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ।

[੭]ਕਸਾਈ। (ਅ) ਕੰਜਰ। [ਅ:, ਕਸਾਬ = ਕਸਾਈ। ਅ਼:, ਕਸਬੀ = ਕੰਜਰੀ]।

[੮]ਚਾਰ ਬੱਬੇ।

ਬਾਮਣ, ਬਣੀਆਂ, ਬਖਸ਼ੀ[1] ਹੋਇ[*]।
ਚਤੁਰਥ ਬਾਲੱਤਣ[2+] ਹਿਯ ਸੋਇ ॥੨੫॥
ਚਾਰ ਕਕਾਰ ਸੰਗ ਨਹਿਂ ਕਰੈ[3]।
ਜੇ ਨਰ ਕਰਹਿ ਨਰਕ ਮਹਿਂ ਪਰੈ।
ਕਾਮੀ, ਕਪਟੀ, ਕਲਹੀ, ਕੂਰ।
ਇਨ ਕੋ ਜਾਨਿ ਰਹੈ ਨਿਤ ਦੂਰ[++]' ॥੨੬॥
ਇਮ ਕਹਿ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਉਠਿ ਖਰੇ।
ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਿਰ ਮਹਿਂ ਚਲਿ ਬਰੇ।
ਸਿੱਖ ਆਪਨੇ ਥਾਨ ਸਿਧਾਰੇ।
ਗੁਰੂ ਕਰਮ ਕੋ ਰਿਦੈ ਚਿਤਾਰੇ ॥੨੭॥
[*]ਬਹੁਰ ਏਕ ਦਿਨ ਸਭਾ ਮਝਾਰੇ।
ਗੁਰ ਬੈਠੇ ਸੇਵਕ ਪਰਵਾਰੇ।
ਬੋਲਯੋ ਏਕ ਸਿੱਖ ਤਿਸ ਕਾਲਾ।
'ਭਉਜਲ ਤਰਿਬੇ ਜਤਨ ਸੁਖਾਲਾ ॥੨੮॥
ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਉਚਾਰਨ।
ਜਿਸ ਕੋ ਸੁਨਿ ਸਿਖ ਕਰਿ ਹੈਂ ਧਾਰਨ।
ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਨ ਕੇ ਪੰਡਤਿ ਜੇਈ।
ਮਾਰਗ ਬਿਖਮ ਬਤਾਵਹਿਂ ਤੇਈ' ॥੨੯॥
ਸੁਨਤਿ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਕਰਯੋ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ।
'ਤਰਣ[4] ਉਪਾਉ ਬਿਸਾਲ ਸੁਖਾਲਾ।
ਧੰਧਾ ਧਾਵਤਿ ਜਬਿ ਰਹਿ ਗਇਆ[5+]।'
ਬਹੁਰ ਕਹਯੋ[6] 'ਸੀਤਲ ਮਨ ਭਇਆ[7++]' ॥੩੦॥

---

[1]ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਤਨਖਾਹ ਵੰਡਣ ਵਾਲਾ ਮੁਨਸ਼ੀ।
[*]ਇਹ ਬੀ ਲੋਕੋਕਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਜ਼ਾਤ ਕਮਾਮ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦਾ।
[2]ਬਾਲਕ।
[+]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ:-ਬਲਤਣ। ਪਾਠਾਂਤ੍ਰ 'ਬਾਦਸ਼ਾਹ' ਬੀ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਦੱਸੀਦਾ ਹੈ।
[3]ਚਾਰ ਕੱਕਿਆਂ ਦਾ ਸੰਗ ਨਾ ਕਰੇ।
[++]ਏਹ ਚਾਰ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਗਿਣੇ ਹਨ ਸੋ ਠੀਕ ਹਨ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਹ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਹੈ।
[*]ਇਥੋਂ ਹੁਣ ੩੧ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਚੱਲੀ ਹੈ।
[4]ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦਾ।
[5]ਧੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਦੌੜਨੋਂ ਜਦ ਮਨ ਹਟ ਗਿਆ, ਭਾਵ ਸੰਕਲਪ ਰੁਕੇ (ਤਦ ਤਰ ਗਿਆ)।
[+]ਧੰਧਾ ਧਾਵਤ ਰਹਿ ਗਏ ਮਨ ਮਹਿ ਸਬਦੁ ਅਨੰਦੁ ॥ [ਦ: ਓਅੰਕਾਰ ੩੬
[6]ਫੇਰ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਕਹਿਆ।
[7]ਮਨ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੋ ਗਿਆ।
[++]ਤਾਪ ਪਾਪ ਸਭਿ ਮਿਟੇ ਰੋਗ ਸੀਤਲ ਮਨੁ ਭਇਆ ॥ [ਬਿਲਾਵਲ ਮ: ੫

ਤ੍ਰਿਤੀ ਬੇਰ ਗੁਰਬਾਕ ਬਖਾਨਾ।
'ਭੰਭੀਰੀ ਕੇ ਪਾਂਖ ਸਮਾਨਾ[੧]।
ਪਰਦੋ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਬਿਰਮਾਯੋ।
ਬਿਨ ਦੇਖੇ ਜਾਨੇ ਦੂਰਾਯੋ[੨][¶]? ॥੩੧॥
ਤੀਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਬਖਾਨੇ ਜਬੈ।
ਨਿਕਟ ਸਭਾ ਸਭਿ ਸੁਨਿਤੇ ਸਬੈ।
ਬਹੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਉਚਾਰਾ।
'ਸੁਨ ਸਿੱਖਾ! ਪੁਨ ਤਰਨ ਸੁਖਾਰਾ ॥੩੨॥
ਰਾਮ ਰਾਮ[੩] ਸਿਮਰਨ ਕੋ ਕਰੀਅਹਿ।
ਪਾਪ ਪੂਰਬਲੇ[੪] ਪੂਰਬ[੫] ਹਰੀਅਹਿ।
ਚਿਤ ਰਾਖਹੁ ਆਖਰ ਕੋ ਮਰਨਾ।
ਨਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਜਗਤ ਕੋ ਥਿਰ ਨਾ[੬] ॥੩੩॥
ਇਨ ਦੋਨਹੁੰ ਕੋ[੭] ਨਾਂਹਿ ਬਿਸਾਰੋ।
ਬਹੁਰ ਨ ਹੁਇ ਹੈ ਪਾਪ ਦੁਖਾਰੋ।'
ਸੁਨਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਰ ਵਥੁ ਜੋਇ।
'ਰਾਮ' 'ਮਰਨ' ਰਾਖਨਿ ਚਿਤ ਦੋਇ ॥੩੪॥
ਧਾਰਨ ਕਰਜੋ ਜਿਨਹੁੰ ਉਪਦੇਸ਼ੁ।
ਚਿਤ ਰਾਖੇ ਜੁਗ, ਮਿਟਹਿੰ ਕਲੇਸ਼ੁ।
ਸਤਿਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਾਟਤਿ ਪਾਪੁ।
ਸਨੇ ਸਨੇ ਨਿਰਮਲ ਹੁਇ ਆਪੁ ॥੩੫॥
ਨਰਨਿ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਕਰਨਿ ਉਧਾਰਨਿ।
ਭਵਜਲ ਡੂਬਤਿ ਕੇ ਹੁਇ ਤਾਰਨ[੮]।
ਭਜਨ ਬਿਖੈ ਸਿੱਖਨਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ।

---

[੧]ਭੰਬੀਰੀ ਦੇ ਖੰਭ ਵਰਗਾ।
[੨]ਬਹੁਤਾ ਬਰੀਕ ਪਰਦਾ ਜੇ (ਅੱਖ ਤੇ ਦੇਖਣੇ ਜੋਗ ਵਸਤੂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ) ਪਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦਿੱਸ ਨਾ ਸੱਕਣ ਕਰਕੇ (ਵਸਤੂ ਨੂੰ) ਦੂਰ ਹੀ ਜਾਣੋ।
[¶]ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:-ਭਾਂਭੀਰੀ ਕੇ ਪਾਤ ਪਰਦੋ ਬਿਨੁ ਪੇਖੇ ਦੂਰਾਇਓ।
ਸੋਰਠਿ ਮ: ੫
[੩]ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ।
[੪]ਪਿਛਲੇ ਪਾਪ।
[੫]ਪਹਿਲਾਂ।
[੬]ਕੋਈ ਥਿਰ ਨਹੀਂ।
[੭]ਨਾਮ ਤੇ ਕਾਲ ਨੂੰ।
[੮]ਜਹਾਜ਼।

ਗੁਰ ਪਦ ਪੰਕਜ ਕੀ ਰਤਿ[1] ਜਾਗੀ ॥੩੬॥
ਕੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਕੋ ਹੁਇ ਅੱਭਜਾਸ।
ਪਰੇ ਜੰਗ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂਨਿ ਬਿਨਾਸ਼।
ਪੂਰਬਲੇ ਜਿਨ ਕੇ ਬਡ ਭਾਗੇ।
ਤਜਿ ਧਨ ਧਾਮ ਚਰਨ ਗੁਰ ਲਾਗੇ ॥੩੭॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਸੁਨਿਆਰੇ ਕੋ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦੋਇ ਚਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੪੨॥

---

[1] ਪ੍ਰੀਤੀ।

੪੩. [ਇਕ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਿੱਖ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ]

੪੨<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੪੪

ਦੋਹਰਾ: *ਇਕ ਦਿਨ ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਚਹੁੰਫੇਰ।
ਏਕ ਸਿੱਖ ਤਹਿਂ ਆਇ ਕੈ, ਬਿਨੈ ਕਰੀ ਤਿਸ ਬੇਰ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: 'ਸਾਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ ਗੁਰ ਪੂਰੇ!
ਆਨਿ ਪਰਯੋ ਮੈਂ ਸ਼ਰਨਿ ਹਜ਼ੂਰੇ।
ਦੁਖੀ ਸੰਸਾਰ ਦਿਸ਼ਾ ਤੇ ਹੋਵਾ।
ਰਹਯੋ ਬਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਸੁਖ ਜੋਵਾ ॥੨॥
ਦਿਹੁ ਕੱਲਜਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਹੁ ਠਾਨਹੁ।
ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁਖ ਅਰੁ ਅਘ ਹਾਨਹੁ।
ਪਢਯੋ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਬਿੱਦਯਾ ਕੋਈ।
ਬਰਣ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਖੇ ਨ ਸੋਈ' ॥੩॥
ਗੁਰੂ ਕਹਯੋ ਤੂੰ ਧੰਨ ਮਹਾਨਾ।
ਭਯੋ ਵਿਰਾਗ ਜਗਤ ਦੁਖ ਮਾਨਾ।
ਪਰ ਭਾਈ ਸਿੱਖਾ! ਮਨ ਚੀਨਿ।
ਮੂਢ ਨ ਸਮੁਝਹਿ ਪਢੇ ਬਿਹੀਨ[1] ॥੪॥
ਦੋਹਰਾ: ਅਨਪਢ ਅੰਧਾ ਜੋ ਚਲਹਿ[2],
ਸਮੁਝ ਨ ਆਵਹਿ ਕਾਇ।
ਬਾਣੀ ਜਿਸ ਕੀ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ, ਤਿਸੈ ਮਿਲੈ ਹਰਿਰਾਇ ॥੫॥
ਚੌਪਈ: ਚਹੀਅਹਿ ਪਢਯੋ ਅਲਪ ਕੈ ਘਨੋ।
ਬੁਧਿ ਸੁਧ ਪਰੈ ਸੁਧਾਰੈ ਮਨੋ[3]।
ਗੁਣ ਅਵਗੁਣ ਕਰਿਬੋ ਅਨੁਕਰਬੋ[4]।
ਜਾਨੇ ਸਭਿ ਕੀ ਸੁਧ ਉਰ ਧਰਿਬੋ ॥੬॥
ਪਢਨ ਬਿਖੈ ਗੁਨ ਅਹੈਂ ਅਨੇਕੂ।
ਸਦਗੁਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਆਦਿ ਬਿਬੇਕੂ।
ਯਾਂ ਤੇ ਪਢਨ ਅਹੈ ਬਹੁ ਨੀਕਾ।
ਅਨਪਢ ਰਹੈ ਅੰਧ ਨਿਤ ਹੀਕਾ[5] ॥੭॥

---

*ਹੁਣ ਇਹ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੧੯ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਚੱਲੀ ਹੈ।
[1]ਪੜ੍ਹੇ ਬਿਨਾਂ ਮੂਰਖ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।
[2]ਅਨਪੜ੍ਹ (ਪੁਰਸ਼) ਅੰਨ੍ਹੇ (ਜੋ = ਜਯੋਂ) ਵਾਂਙੂ ਚਲਦਾ ਹੈ।
[3]ਬੁੱਧੀ ਸ਼ੁਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਮਨ ਸੁਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
[4]ਨਾ ਕਰਨ ਯੋਗ।
[5]ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਅੰਧਾ।

ਅਰੁ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪਢਨਿ ਜੋ ਕਰਨੋ।
ਸਰਬੋਤਮ ਸ਼ੁਭ ਮਤਿ ਕੋ ਧਰਨੋ।
ਜਪੁਜੀ ਆਦਿਕ ਪੁੰਨ ਉਪਾਵੈਂ।
ਅਨਿਕ ਜਨਮ ਕੇ ਕਲੁਖ ਮਿਟਾਵੈਂ ॥੮॥
ਵਿੱਦਜਾ ਪਢਨਿ ਗੁਰਮੁਖੀ ਜਾਨੋ।
ਪਾਠਕ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਲਾਭ ਮਹਾਨੋ।
ਯਾਂ ਤੇ ਅਬਿ ਜੇਤਿਕ ਮਤਿ ਤੇਰੀ।
ਪਢਹੁ ਭਲੇ ਗੁਰਮਤਿ ਲਿਹੁ ਹੇਰੀ' ॥੯॥
ਤਬਹਿ ਗਰੰਥੀ ਗੁਰੂ ਹਕਾਰਜੋ।
ਸਿਖ ਕੌ ਸੌਂਪਤਿ ਬਾਕ ਉਚਾਰਜੋ।
'ਕਰਿ ਕੈ ਪ੍ਰੇਮ ਪਢਾਵਹੁ ਇਸੈ।
ਜਗ ਤੇ ਕੁਛ ਵਿਰਾਗ ਹੈ ਜਿਸੈ[1]' ॥੧੦॥
ਆਇਸੁ ਮਾਨਿ ਸੰਗ ਲੈ ਗਯੋ।
ਤਖਤੀ ਲੀਖਿ ਸਿਖਾਵਤਿ ਭਯੋ।
ਪੈਂਤੀ ਪੁਨ ਮੁਹਾਰਨੀ ਬਿਖੇ।
ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਨਾਵੇਂ ਤਿਨ ਲਿਖੇ ॥੧੧॥
ਸਤਿਗੁਰ ਬਿੱਦਜਾ ਮਹਾਂ ਸੁਖੇਨ।
ਅਤਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਸੁਖ ਦੇਨਿ।
ਪੁਨ ਪੋਥੀ ਕੋ ਪਠਿਬੇ ਲਾਗਜੋ।
ਤੁਕ ਪਠਿ ਪਠਿ ਮਨ ਬਹੁ ਅਨੁਰਾਗਜੋ ॥੧੨॥
ਪਢਿ ਕਰਿ ਅਪਰ ਸੁ ਲਗਜੋ ਅਨੰਦ[2]।
ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਪਠਿ ਲਹਜੋ ਅਨੰਦ।
ਬਹੁਰ ਨ ਗਯੋ ਗਰੰਥੀ ਪਾਸ।
ਵਧਿ ਪ੍ਰਤੀਤ[3] ਚਿਤ ਜਗਤ ਉਦਾਸ ॥੧੩॥
ਕਬਹਿ ਦੇਗ਼ ਤੇ ਭੋਜਨ ਖਾਇ।
ਮਨ ਰਾਖਜੋ ਗੁਰ ਚਰਨ ਟਿਕਾਇ।
ਖਸ਼ਟ ਮਾਸ ਜਬਿ ਹੀ ਬਿਤ ਗਏ।
ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖ ਕੋ ਸਿਮਰਤਿ ਭਏ ॥੧੪॥
ਨਿਕਟ ਗਰੰਥੀ ਕੋ ਬੁਲਵਾਇ।

---

[1]ਜਿਸ ਨੂੰ।
[2]'ਅਨੰਦ' ਨਾਮੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ।
[3]ਭਰੋਸਾ ਵਧਿਆ।

'ਬੂਝਜੋ ਸਿਖ ਕੋ ਕਿਤਿਕ ਪਢਾਇ?'
ਤਿਨ ਕਰ ਜੋਰਿ ਹਕੀਕਤ ਕਹੀ।
'ਇਕ ਤੁਕ ਪਠਿ ਪੁਨ ਆਯੋ ਨਹੀਂ' ॥੧੫॥
ਸੁਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਪਠਾਯੋ।
ਤਿਸ ਸਿਖ ਕੋ ਤਤਕਾਲ ਬੁਲਾਯੋ।
ਖਰੋ ਜੋਰਿ ਕਰ ਹੇਰਿ ਅਲਾਯੋ।
'ਕਹੁ ਸਿੱਖਾ! ਤੂੰ ਪਢਨ ਪਠਾਯੋ'? ॥੧੬॥
ਕਹਜੋ 'ਏਕ ਤੁਕ ਮੈਂ ਪਠਿ ਲੀਨਿ।
ਸਭਿ ਸੰਸੈ ਤੇ ਭਯੋ ਬਿਹੀਨ।
ਜਬਿ ਸਿਖ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਪਾਯੋ।
ਭਯੋ ਅਨੰਦ ਕਸ਼ਟ ਨਹਿਂ ਆਯੋ ॥੧੭॥
ਇਸ ਤੇ ਪਰੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਕੌਨ।
ਜਿਸ ਹਿਤ ਪਢਹਿ ਜਾਨਿ ਗੁਨ ਭੌਨ[1]।
ਭਯੋ ਅਨੰਦਤਿ ਵਧੀ ਪ੍ਰਤੀਤ[2]।
ਅਪਰ ਪਢੌਂ ਮੈਂ ਕਹਾ ਧਰਿ ਚੀਤ' ॥੧੮॥
ਸੁਨ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਹਸੇ ਗੁਸਾਈਂ।
ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਿਦੇ ਸੁਖਦਾਈ।
ਜਾਨਿ ਪ੍ਰਤੀਤ ਭਈ ਮਨ ਪੀਨ।
'ਭਯੋ ਨਿਹਾਲ' ਪ੍ਰਭੁ ਬਰ ਦੀਨਿ ॥੧੯॥
ਸੁਨਿ ਸਿਖ ਨੇ ਬੰਦਨ ਪਦ ਕੀਨਿ।
ਭਯੋ ਗਜਾਨ ਦੁਬਿਧਾ ਸਭਿ ਛੀਨਿ।
[*]ਸਭਾ ਲਗੀ ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਰ ਪਾਸ।
ਹਰਿ ਚਰਚਾ ਤਬਿ ਭਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ॥੨੦॥
ਸੁਮਤਿਵੰਤ ਬਹੁ ਮਤਿ ਕੇ ਸਜਾਨੇ।
ਸਜਾਨੀ ਸਜਾਨੀ ਬਾਤ ਬਖਾਨੇ।
ਕਰਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਗੁਰੁ ਸਭਿ ਦਿਸ਼ਿ ਜੋਵਾ[3]।
'ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜਬਹਿ ਜਗ ਹੋਵਾ ॥੨੧॥
ਕੋ ਤਬਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਭੁਵ ਮਾਲਿਕ?

---

[1]ਜਿਸ ਲਈ (ਹੋਰ ਅਗੋਂ) ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ (ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਘਰ ਤਾਂ (ਮੈਂ ਇਕੋ ਤੁਕ ਦੇ ਅਭਜਾਸ ਨਾਲ) ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।
[2]ਆਨੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਵਧ ਗਿਆ।
[*]ਇਹ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੩੦ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਹੁਣ ਚੱਲੀ ਹੈ।
[3]ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਸਭ ਪਾਸੇ ਦੇਖ ਕੇ।

ਕਹਾਂ ਨਾਮ ਜਿਸ ਕੇ ਸਭਿ ਤਾਲਿਕ[੧]?'
ਸਭਾ ਬਿਖੈ ਬਹੁ ਬੈਸ ਬਡੇਰੇ।
ਕਰਿ ਬਿਚਾਰ ਬੋਲੇ ਤਿਸ ਬੇਰੇ ॥੨੨॥
'ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਿ ਤਬਿ ਹੁਤੋ ਹੁਮਾਊ।'
ਬਿਬ ਕਹਿ[੨] 'ਹੁਤੋ ਪਥੋਰਾ ਰਾਊ[੩]।'
ਬੋਲਯੋ ਤ੍ਰਿਤੀ 'ਸਿਕੰਦਰ[੪] ਅਹੇ।'
'ਮਦਦ ਪਾਲ ਨ੍ਰਿਪ' ਚੌਥੇ ਕਹੇ ॥੨੩॥
ਪੰਚਮ ਕਹਯੋ 'ਜੈਨੀਅਨਿ ਰਾਜਾ।'
ਇਮ ਬੋਲਤਿ ਭਾ ਝਗਰ ਸਮਾਜਾ।
ਬਹਿਸਨ ਲਗੇ ਪਰਸਪਰ ਜਾਲਾ।
ਕਹੈਂ ਸੁ 'ਬੀਤ ਗਯੋ ਚਿਰਕਾਲਾ ॥੨੪॥
ਨਿਸ਼ਚੈ ਕਰਯੋ ਗਯੋ ਨਹਿਂ ਕੋਈ।'
ਸੁਨਤਿ ਰਹੇ ਗੁਰ ਤੂਸ਼ਨ ਹੋਈ।
ਝਗਰਤਿ ਸਭਿਹਿਨਿ ਠਾਨੀ ਮੌਨ।
ਤਬਿ ਬੋਲੇ ਇਮ ਕਰੁਨਾ ਭੌਨ ॥੨੫॥

ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦੁ: 'ਅੱਪੜ ਕੋਇ ਨ ਸਾਕਈ, ਹਰ ਜਨ ਹੈਂ ਊਚੇ[੫]।
ਜਾਤਿ ਵਰਨ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ, ਸਭਿ ਹੀ ਰਹਿਂ ਨੀਚੇ।
ਰਾਜਹੰਸ ਜਿਮ ਉਡ ਚਢਹਿ[੬], ਹੁਇ ਸਾਗਰ ਪਾਰੇ।
ਅਪਰ ਰਹੈਂ ਸਭਿ ਬੀਚ ਹੀ, ਪੰਛੀ ਜਗ ਸਾਰੇ[*]' ॥੨੬॥

ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸਭਿ ਬੂਝਨਿ ਲਗੇ, 'ਤੁਮ ਬੂਝਯੋ ਕੈਸੇ[੭]?
ਕੌਨ ਹੁਤੋ ਤਿਸ ਕਾਲ ਮਹਿਂ, ਸੋ ਕਹੀਅਹਿ ਤੈਸੇ?'
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਯੋ, '[੮]ਮਹਿਂਮਾ ਸਤਿਨਾਮੂ।
ਆਨ ਸਮਾਨ ਨ ਜਾਨੀਐ, ਮਹੀਆਨ ਭਿਰਾਮੂ[੪] ॥੨੭॥

---

[੧]ਜਿਸ ਦੇ ਸਭ ਕੁਝ ਅਧੀਨ ਸੀ।
[੨]ਦੂਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ।
[੩]ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਰਾਜ।
[੪]ਸਿਕੰਦਰ ਲੋਦੀ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ।
[੫]ਹਰੀ ਦੇ ਜਨ ਹੀ ਉੱਚੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅੱਪੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।
[੬](ਉੱਚਾ) ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ।
[*]ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਹੀਂ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਪਾਠ ਹਨ:-"ਸਭ ਤੇ ਊਚੇ ਜਾਨੀਅਹਿ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਪਿਆਰ" ॥ "ਤਾਕਉ ਕੋਈ ਅਪਰਿ ਨ ਸਾਕੈ ਜਾਕੀ ਭਗਤਿ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮਾਨੈ" ॥ "ਪੰਡਿਤ ਸੂਰ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਰਾਜਾ ਭਗਤ ਬਰਾਬਰਿ ਅਉਰੁ ਨ ਕੋਇ" ॥
[੭]ਆਪ ਨੇ (ਇਹ) ਕਿਉਂ ਪੁੱਛਿਆ ਹੈ?
[੮]ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਤਿਨਾਮ ਦੇ ਤੁਲ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਨਾ ਜਾਣੋ।

ਜਾਤਿ ਜੁਲਾਹਾ ਰੰਕ ਜੋ, ਭਜਿ ਨਾਮ ਕਬੀਰੰ।
ਸਭਿ ਕੋਈ ਜਾਨੈ ਜਗਤ, ਘਰ ਘਰ ਮਹਿਂ ਧੀਰੰ।
ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਲਖ ਦੌਲਤਾ[1], ਪਤਿਸ਼ਾਹਤ ਵਾਲਾ।
ਤਿਸ ਕੋ ਜਾਨਤਿ ਕੋ ਨਹੀਂ, ਹੋਤੋ ਤਿਸ ਕਾਲਾ ॥੨੮॥
ਦੇਖਹੁ ਮਹਿੰਮਾ ਨਾਮ ਕੀ, ਜਪ ਜਪ੍ਯੋ ਜੁਲਾਹੇ।
ਪੰਡਤ ਵੈਦ ਸੁ ਜੋਤਕੀ, ਸ਼ਾਹੁ ਸੁ ਪਤਿਸ਼ਾਹੇ।
ਭਏ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਜਾਨੀਅਹਿ, ਪਰ ਜਾਇਂ ਨ ਜਾਨੇਂ।
ਨਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਬੀਰ ਕੋ, ਜਾਨੈ ਸਭਿ ਗ੍ਯਾਨੇ[2] ॥੨੯॥
ਤਪੀ, ਜਪੀ, ਧ੍ਯਾਨੀ, ਗੁਨੀ, ਗ੍ਰਿਸਤੀ, ਨਿਰਬਾਨੀ।
ਸੁਤ ਜੁਤਿ ਲਖਹਿਂ ਕਬੀਰ ਕੋ, ਅਰੁ ਲੋਈ ਜਾਨੀ[3]।
ਧੰਨ ਨਾਮੁ ਯਾਂ ਤੇ ਲਖਹੁ, ਏਤੀ ਵਡਿਆਈ।
ਹਲਤ ਬਿਖੈ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਈ, ਹੁਇ ਪਲਤ ਸਹਾਈ ॥੩੦॥
ਜੇ ਸਿਮਰਹਿਂ ਸਤਿਨਾਮ ਕੋ, ਤਿਨ ਸਮ ਨਹਿਂ ਕੋਈ।
ਭਯੋ ਭੂਤ ਮਹਿਂ ਕੋ ਨਹੀਂ, ਭਾਵਿੱਖ੍ਯ ਨ ਹੋਈ।
ਜੇ ਨਰ ਐਸੇ ਨਾਮੁ ਕੋ, ਨਹਿ ਸਿਮਰਹਿਂ ਅੰਧੇ।
ਤਿਨ ਕੋ ਤੋਟਾ ਬਡ ਅਹੈ, ਲਪਟੇ ਜਗ ਧੰਧੇ ॥੩੧॥
ਸਿਮਰ੍ਯੋ ਜਬਿ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕੋ, ਭਾ ਭਗਤ ਕਬੀਰੰ।
ਸ਼ਾਹ ਸਿਕੰਦਰ[4] ਤਬਿ ਹੁਤੋ, ਜਿਹ ਤੇਜ ਗਹੀਰੰ[*]।
ਗਰਜਤਿ ਜੀਤ੍ਯੋ ਜਗਤ ਕੋ, ਸਗਰੋ ਹਿੰਦੁਵਾਨਾ।
ਅਜ਼ਮਤਿ ਤਾਂਹਿ ਕਬੀਰ ਕੀ, ਦੇਖੀ ਇਕ ਥਾਨਾ ॥੩੨॥
ਕੀਨਿ ਬੰਦਗੀ ਨਿਕਟ ਹੁਇ, ਕਰਿ ਕਦਮ[5] ਸਲਾਮੂ।
ਕਹਾਂ ਜੁਲਾਹਾ ਰੰਕ ਸੋ, ਕਿਤ ਸ਼ਾਹ ਤਮਾਮੂ[6]।
ਯਾਂ ਤੇ ਸੁਨੀਐ ਸਿੱਖ ਸਭਿ, ਜੋ ਸਿਮਰਹਿ ਨਾਮੂ।
ਸੋਈ ਗੁਰ ਕਾ ਸਿੱਖ ਬਡ, ਸਭਿ ਤੇ ਅਭਿਰਾਮੂ ॥੩੩॥
ਮੁਖ ਤੇ ਕੈ ਮਨ ਤੇ ਸਦਾ, ਲਿਵ ਨਾਮ ਲਗਾਵੈ।

---

[1]ਲੱਖਾਂ ਦੌਲਤਾਂ ਸਨ।
[2]ਕਬੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ (ਸਭ ਕੋਈ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ। (ਅ) ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਕਬੀਰ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਸਾਰੇ: ਗਿਆਨੀ, ਤਪੀ, ਜਪੀ, ਧਿਆਨੀ, ਗੁਣੀ, ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਤੇ ਅਤੀਤ।
[3]ਲੋਈ ਨੂੰ ਬੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।
[4]ਸਿਕੰਦਰ ਲੋਦੀ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ।
[*]ਸਿਕੰਦਰ ਨੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬੀ ਖੇਚਲ ਦਿਤੀ ਸੀ। 'ਭੁਜਾ ਬਾਂਧਿ ਭਿਲਾ ਕਰਿ ਡਾਰਿਓ' ਆਦਿਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਖੇਚਲ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਸਿਕੰਦਰ, ਪਿਛੋਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਕਦਰਦਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।
[5]ਕਦਮਾਂ ਉਤੇ, ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ।
[6]ਸਾਰੇ (ਦੇਸ਼) ਦਾ।

ਹਾਥਨਿ ਤੇ ਕਰਿ ਟਹਿਲ ਕੋ, ਸਿਖ ਸੰਤ ਰਿਝਾਵੈ।
ਸੋ ਮਮ ਪਜਾਰੇ ਅਧਿਕ ਹੈ, ਬਸਿ ਰਹੋਂ ਸਦੀਵਾ[1]।
ਕਰਣੀ ਊਚੀ ਨਿਤ ਕਰਹਿ, ਰਾਖਹਿ ਮਨ ਨੀਵਾ ॥੩੪॥
ਤਨਹੰਤਾ ਕੋ ਤਜਾਗ ਕਰਿ, ਬ੍ਰਹਮਹੰਤਾ ਗਾਢੇ।
ਏਕ ਰੂਪ ਕੋ ਜਾਨ ਕਰਿ, ਨਾਨਾ ਕੌ ਕਾਢੇ[2]।
ਜਾਨੈ ਸਾਚਾ ਏਕ ਕੋ, ਲਖਿ ਝੂਠ ਅਨੇਕੇ[3]।
-ਉਪਜਨਹਾਰ ਸੁ ਬਿਨਸ ਹੈ-, ਇਮ ਧਰਹਿ ਬਿਬੇਕੇ' ॥੩੫॥
ਦੋਹਰਾ: ਇਮ ਕਹਿ ਕਰਿ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਿੱਖਨ ਪ੍ਰਤਿ ਉਪਦੇਸ਼।
ਬੈਠੇ ਕੇਤਿਕ ਚਿਰ ਉਠੇ, ਮੰਦਰਿ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ॥੩੬॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਕਬੀਰ ਸਮਾਂ ਬੂਝਨਿ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤੀਨ ਚਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੪੩॥

---

[1]ਸਦਾ ਮੈਂ ਤਿਸ ਦੇ ਵਸੀ ਹਾਂ।
[2]ਅਨੇਕਤਾ ਦਾ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰੇ।
[3]ਅਨੇਕਤਾ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਜਾਣੇ।

੪੪. [ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਕ ਇਕ ਸਿੱਖਣੀ]

੪੩<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੪੫

ਦੋਹਰਾ: ਬੀਤਯੋ ਫਾਗਨ ਚੇਤ ਜਬਿ,
ਨਿਕਟ ਮੇਖ ਸੰਕ੍ਰਾਤ[1]।
ਦਰਸ਼ਨ ਪਰਸਨ ਗੁਰੂ ਕੇ,
ਗਨ ਸੰਗਤਿ ਉਮਡਾਤਿ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਜਸ ਪਸਰਹਿ ਜਗ ਜਯੋਂ ਜਯੋਂ।
ਮੇਲਾ ਅਧਿਕ ਮਿਲਤਿ ਹੈ ਤਯੋਂ ਤਯੋਂ।
ਚਹੁੰਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਸੰਗਤਿ ਚਹਿ ਐਸੇ।
ਗਨ ਚਕੋਰ ਸਸਿ[2] ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੈਸੇ ॥੨॥
[3]ਜਨੁ ਘਨ ਘਟਾ ਘੋਖ ਕਹੁ ਚਾਹਤਿ।
ਦਾਸ ਕਲਾਪ ਕਲਾਪਿ ਉਮਾਹਤਿ[੬]।
ਬੰਧਿ ਟੋਲ ਪਰ ਟੋਲ ਬਿਸਾਲੇ।
ਚਲਹਿਂ ਪੰਥ ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਸਿਖ ਜਾਲੇ ॥੩॥
ਗਾਵਹਿਂ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਰਾਤੇ।
ਭਾਉ ਪਰਸਪਰ ਕਰਿ ਹਰਖਾਤੇ।
ਆਪਸ ਮਹਿਂ ਸੇਵਹਿਂ ਅਨੁਰਾਗੀ।
ਗੁਰ ਕੀ ਭਗਤਿ ਅਧਿਕ ਚਿਤ ਜਾਗੀ ॥੪॥
ਨਈ ਰੀਤਿ ਧਰਿ ਸ਼ੁਭ ਮਤਿ ਮਤੇ[4]।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਕਹਿ ਫਤੇ।
ਜੁਗਮ ਸਮੈ ਕੰਘਾ ਕਰਿ ਲੇਨਾ।
ਹੋਇ ਸੁਚੇਤ ਸ਼ਬਦ ਮਨ ਦੇਨਾ ॥੫॥
ਬੈਠਹਿਂ ਹੰਸਨਿ ਕੀ ਸਮ ਪੰਗਤ[5]।
ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਕੀ ਅਦਭੁਤ ਰੰਗਤ।
ਸੋਹਿਤ ਕੇਸ਼ਨ ਸ਼ਮਸ਼ ਸਮੇਤ।
ਮਨਹੁਂ ਜਨਾਇਂ ਦੇਵਤਨਿ ਭੇਤ[6] ॥੬॥

---

[1]ਵਿਸਾਖੀ।
[2]ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ।
[3]ਜਿਵੇਂ ਗੂਹੜੀਆਂ ਘਟਾਂ ਦੀ ਗਰਜ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਮੋਰ (ਤਿਵੇਂ) ਸਾਰੇ ਦਾਸ ਉਮਾਹੁੰਦੇ ਹਨ [ਸੰਸ:, ਕਲਾਪ = ਸਾਰੇ। ਕਲਾਪੀ = ਮੋਰ।
[4]ਮਸਤ ਹੋਏ
[5]ਹੰਸਾਂ ਵਰਗੀ ਪੰਗਤ ਵਿਚ।
[6]ਮਾਨੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਜਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਆਦਿ ਦੀ ਰੀਤ ਕੇਸ ਦਾਹੜਾ ਸਮੇਤ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੇਵਤੇ ਹਨ।

ਰਹਿਤ ਕਹਿਤ ਕੇ ਸਹਿਤ ਬਿਸਾਲੇ।
ਸ਼ਸ਼ਤ੍ਰਨਿ ਧਾਰਹਿਂ ਬੀਰ ਮੁਛਾਲੇ।
ਸੰਗਤਿ ਚਲਿ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਆਈ।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਭੇਟਨਿ ਲਜਾਈ ॥੭॥
*ਦਿਵਸਿ ਵਿਸੋਏ ਕੋ ਜਬਿ ਆਯੋ।
ਸਤਿਗੁਰ ਕਾਰਨ ਫਰਸ਼ ਡਸਾਯੋ।
ਊਚੇ ਥਾਨ ਸਿੰਘਾਸਨ ਥਿਰਯੋ।
ਅਨਗਨ ਮੇਲ ਆਨਿ ਤਹਿਂ ਜੁਰਯੋ ॥੮॥
ਤਬਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਤਨ ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਰਿ।
ਜ਼ੇਵਰ ਜਬਰ ਜਵਾਹਰ ਮੇ ਜਰ[1]।
ਸ਼ੇਰ ਗੁਫਾ ਤੇ ਨਿਕਸਹਿ ਜੈਸੇ।
ਸੁੰਦਰ ਸਦਨ ਤਯਾਗ ਕਰਿ ਤੈਸੇ ॥੯॥
ਹਯ ਪਰ ਚਢੇ ਸਭਾ ਥਲ ਆਏ।
ਲੋਕ ਹਜ਼ਾਰਹੁਂ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ।
ਬੈਠੇ ਜਾਇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਫੇਰ।
ਸੰਗਤਿ ਝੁਕੀ ਬ੍ਰਿੰਦ ਇਕ ਬੇਰ ॥੧੦॥
ਅਰਪਿ ਅਰਪਿ ਕਰਿ ਅਨਿਕ ਅਕੋਰ।
ਬੰਦਹਿਂ ਚਰਨ ਕਮਲ ਕਰ ਜੋਰਿ।
ਦੇਖਤਿ ਨਹਿਂ ਲੋਚਨ ਤ੍ਰਿਪਾਤਵਹਿਂ।
ਬਹੁ ਸੁੰਦਰਤਾ ਕਹੀ ਨ ਜਾਵਹਿ ॥੧੧॥
ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਹੋਈ ਬਡ ਭੀਰ।
ਪਿਖਿ ਪਿਖਿ ਸਿੱਖਨ ਖੋਵਤਿ ਪੀਰ।
ਆਛਾਦੇ ਮੁਖ ਸਿਖਨੀ ਆਵੈ[2]।
ਪਹੁੰਚਹਿ ਨਿਕਟ ਨ ਪੁਨ ਹਟਿ ਜਾਵੈ[3] ॥੧੨॥
ਬਡੀ ਭੀਰ ਪੁਰਖਨਿ ਕੀ ਹੇਰਹਿ।
ਚਹਹਿ ਅਧਿਕ ਹ੍ਵੈ ਸਕੈ ਨ ਨੇਰਹਿ।
ਮਨ ਗਤਿ ਲਖਿ ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਹ ਪਾਸੀ।
ਕਰਯੋ ਪਠਾਵਨਿ ਸਿਖ ਅਰਦਾਸੀ ॥੧੩॥

---

*ਇਥੋਂ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ੩੪ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਆਰੰਭ ਹੋਈ ਹੈ।
[1]ਵਿਚ ਜੜੇ ਹੋਏ।
[2]ਘੁੰਡ ਕੱਢੇ ਇਕ ਸਿੱਖਣੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ।
[3]ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਹੁੰਚਦੀ ਪਿਛੇ ਹਟ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਲਜਾਇ ਹਜ਼ੂਰ ਖਰੀ ਕਰਿ ਨੇਰੇ।
ਕਰ ਕੋ ਜੋਰਿ ਗੁਰੂ ਦਿਸ਼ਿ ਹੇਰੇ।
ਤਿਸ ਕੁਟੰਬ ਕੇ ਜੇ ਨਰੁ ਔਰ।
ਬੈਠੇ ਸਭਾ ਬਿਖੈ ਤਿਸ ਠੌਰ ॥੧੪॥
ਘੂੰਘਟ ਕਾਢੇ ਮਸਤਕ ਟੇਕਾ।
ਖਰੀ ਅਗਾਰੀ ਜਲਧਿ ਬਿਬੇਕਾ।
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਰਮਾਵਨਿ ਕੀਨਾ।
'ਕਹੁ ਸਿਖਣੀ! ਇਹ ਕਜਾ ਚਿਤ ਚੀਨਾ? ॥੧੫॥
ਲਖੈਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਤੋ ਕਹੁ ਆਛੇ[1]।
ਤਊ ਸੁਨਨਿ ਹਿਤ ਸੰਗਤਿ ਬਾਛੇ।
ਨਿਜ ਬਿਰਤਾਂਤ ਰਿਦੇ ਕਰਿ ਬਾਹਰ[2]।
ਕਰਹੁ ਸੁਨਾਵਨਿ ਸਭਿ ਮਹਿਂ ਜ਼ਾਹਰ' ॥੧੬॥
ਕਰ ਜੋਰਤਿ ਤਬਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਉਬਾਚੇ।
'ਸੁਨੀਐ ਪਾਤਸ਼ਾਹੁ ਗੁਰ ਸਾਚੇ!
ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਰਾਇਪੁਰਿ ਮੇਰੇ।
ਹੁਤੀ ਕੁਮਾਰੀ ਜਬਿ ਇਕ ਬੇਰੇ ॥੧੭॥
ਇਕ ਸਾਧੂ ਬਯ ਬ੍ਰਿੱਧ ਉਦਾਰਾ।
ਆਨਿ ਰਹ੍ਯੋ ਹਮ ਸਦਨ ਮਝਾਰਾ।
ਸੇਵ ਕਰਹਿਂ ਮਾਤ ਪਿਤ ਮੇਰੇ।
ਖਾਨ ਪਾਨ ਤੇ ਆਦਿ ਘਨੇਰੇ ॥੧੮॥
ਸੰਮਤ ਪੰਚ ਰਹ੍ਯੋ ਸੁਖ ਪਾਏ।
ਮੈਂ ਭੀ ਸੇਵ ਕਰੌਂ ਹਿਤ ਲਾਏ।
ਕਥਾ ਸੁਨਾਇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰਾ।
ਮੈਂ ਭੀ ਸੁਨਤਿ ਰਹੀ ਤਿਸ ਬਾਰਾ ॥੧੯॥
ਖੱਤ੍ਰੀ ਸੁਤ ਬਰਸਾਣੇ ਗ੍ਰਾਮੂ।
ਮੁਝ ਕੋ ਬਯਾਹ ਦੀਨਿ ਤਿਨ ਧਾਮੂ।
ਤਿਸ ਕੀ ਸਿਖਣੀ ਮੁਝ ਕੋ ਜਾਨੋ।
ਸਿਖ ਭੀ ਗੁਰਮੁਖ ਭਲਾ ਪਛਾਨੋ ॥੨੦॥
ਸਿੱਖ ਸੰਤ ਜੋ ਵਹਿਰ ਨਿਹਾਲੇ।
ਲੇ ਆਵਤਿ ਹੈ ਸਦਨ ਮਝਾਰੇ।

---
[1]ਗੁਰੂ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਤੈਨੂੰ।
[2]ਰਿਦੇ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ।

ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੌਂ ਮੈਂ ਪੀਸ ਪਕਾਵੌਂ।
ਲੇਹਿ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਿ ਤਜਾਰ ਛਕਾਵੌਂ ॥੨੧॥
ਭਰਤਾ ਸਾਥ ਰਹੀ ਬਨ ਮੇਰੀ।
ਸਿੱਖਨ ਸੇਵਾ ਕਰੌਂ ਘਨੇਰੀ।
ਸੰਤਨਿ ਤੇ ਮੈਂ ਪੂਰਬ ਸੁਨਜੋਂ।
-ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਇਕ ਅਲੰਬ ਪਤਿ ਗੁਨਜੋਂ-[1] ॥੨੨॥
ਯਾਂ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰੌਂ ਮਹਾਨਾ।
ਗੁਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਪਤਿ ਹੀ ਜਾਨਾ।
ਮਮ ਸਸੁਰੇ ਕੋ[2] ਸਭਿ ਪਰਿਵਾਰਾ।
ਦੇਵਰ ਜੇਠ ਸੰਗ ਸਭਿ ਦਾਰਾ ॥੨੩॥
ਤੁਮਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਸਭਿ ਆਵੈਂ।
ਮਮ ਪਤਿ ਸਹਿਤ ਦੇਖਿ ਪੁਨ ਜਾਵੈਂ।
ਮੈਂ ਪਾਪਣ ਬਿਨ ਭਾਗ ਬਿਚਾਰਾ[3]।
ਗੁਰ ਸਰੂਪ ਨਹਿਂ ਕਬਹਿ ਨਿਹਾਰਾ ॥੨੪॥
ਗਨ ਸਿੱਖਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੌਂ।
ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਰੂ ਚਿਤਵਨਾ ਧਰੌਂ।
ਅਰੁ ਮੈਂ ਰਿਦੇ ਬਿਚਾਰਤਿ ਬਾਤੀ।
-ਕੋ ਸੇਵਹਿ ਸਿਖ ਮਮ ਪਸ਼ਚਾਤੀ- ॥੨੫॥
ਸਭਿ ਕੁਟੰਬੀਅਨਿ ਅਬਿ ਕੇ ਆਨੀ।
ਲਖਿ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ ਚਾਹਿ ਮਹਾਨੀ।
ਮਮ ਪਤਿ ਕੀ ਮਰਜ਼ੀ ਥੀ ਨਹੀਂ।
ਤਊ ਸਭਿਨਿ ਕੇ ਸੰਗੀ ਰਹੀ ॥੨੬॥
ਇਤ ਕੋ ਚਲਿ ਆਈ ਤੁਮ ਪਾਹੀ।
ਤਊ ਧਜਾਨ ਮਮ ਲੰਗਰ ਮਾਂਹੀ।
ਰਾਵਰਿ ਨਿਕਟ ਭੀਰ ਪਿਖਿ ਭਾਰੀ।
ਹਟੀ ਆਵਤੀ ਰਿਦੈ ਵਿਚਾਰੀ[4] ॥੨੭॥
-ਮਮ ਪਾਪਣ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਕਹਾਂ।
ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਈ ਤਊ ਨ ਲਹਾ।

---

[1]ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਇਕੋ ਪਤੀ ਹੈ (ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ) ਸਮਝੀ ਹੈ।
[2]ਮੇਰੇ ਸਹੁਰੇ ਦਾ।
[3]ਵਿਚਾਰੀ ਨੇ।
[4]ਮੁੜੀ ਤੇ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਆਂਵਦੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ।

ਜਾਇ ਕਰੌਂ ਮੈਂ ਲੰਗਰ ਸੇਵਾ-।
ਤੁਮ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਲਖਿ ਭੇਵਾ ॥੨੮॥
ਪਠਯੋ ਸਿੱਖ ਤਿਨ ਜਾਇ ਹਕਾਰੀ।
ਨਿਕਟ ਹੋਇ ਮੁਝ ਸੰਗ ਉਚਾਰੀ।
-ਸਤਿਗੁਰ ਤੋਹਿ ਬੁਲਾਵਨ ਕਰਯੋ-।
ਸੁਨਿ ਅਨੰਦ ਮੇਰੋ ਉਰ ਭਰਯੋ ॥੨੯॥
ਦਯਾ ਕਰੀ ਮੁਝ ਆਪ ਹਕਾਰਾ।
ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਰਾ।
ਮੁਝ ਪਰ ਹੁਕਮ ਹੋਹਿ ਜਿਸ ਭਾਂਤੀ।
ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੌਂ ਸੋ ਬਾਤੀ' ॥੩੦॥
ਸੁਨਿ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ।
ਕਹਯੋ ਬਚਨ 'ਸਿਖਣੀ ਤੂੰ ਧੰਨ!
ਨੈਹਰ[1] ਸਾਹੁਰ ਧੰਨ ਸੁ ਤੇਰੇ।
ਜਿਸ ਨੈ ਸ਼੍ਰੌਣ ਸੁਨਯੋਂ ਇਕ ਬੇਰੇ ॥੩੧॥
ਧਰਯੋ ਸਿਦਕ ਸੇਵਨ ਸਿਖ ਸੰਤ[2]।
ਤਥਾ ਸਿਦਕ ਰਾਖਯੋ ਬਿਚ ਕੰਤ।
ਹਮ ਭੀ ਤੁਝ ਪਰ ਭੇਟ ਚਢਾਵੈਂ[3]।
ਪਰ ਭਰਤਾ ਤੇਰਾ ਜਬਿ ਆਵੈ[4] ॥੩੨॥
ਹੇ ਦੇਵੀ! ਅਬਿ ਕਰਹੁ ਪਯਾਨਾ।
ਭਈ ਭਾਵਨੀ ਪੂਰ ਮਹਾਨਾ।
ਕਰਿ ਸੇਵਾ ਘਰ ਹੀ ਮਹਿਂ ਰਹੋ।
ਰਾਹ ਮਿਲਣ ਗੁਰ ਕੋ ਸੋ ਲਹੋ' ॥੩੩॥
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਨਿਜ ਡੇਰੇ ਮਹਿਂ ਗਈ।
ਭਰਤਾ ਸਾਥ ਬਾਤ ਕਹਿ ਦਈ।
ਉਠੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਗਏ।
ਅਪਰ ਸਕਲ ਨਿਜ ਨਿਜ ਥਲ ਭਏ ॥੩੪॥
ਸੁਪਤਿ ਹੋਇ ਕਰਿ ਨਿਸਾ ਬਿਤਾਈ।
ਭਈ ਪ੍ਰਾਤਿ ਪੁਨ ਸਭਾ ਲਗਾਈ।

---

[1]ਮਾਪੇ।
[2]ਸਿਖਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੇਵਨ ਵਿਚ ਸਿਦਕ ਧਾਰਿਆ ਹੈ।
[3]ਅਸੀਂ ਬੀ ਤੇਰੀ ਕੁਛ ਭੇਟਾ ਕਰਾਂਗੇ।
[4]ਪਰ (ਤਦੋਂ) ਜਦ ਤੇਰਾ ਭਰਤਾ (ਨਾਲ) ਆਵੇਗਾ।

ਪਤਿ ਕੋ ਸੰਗ ਲੀਨਿ ਤਿਹ ਨਾਰੀ।
ਖਰੀ ਭਈ ਸੋ ਗੁਰੂ ਅਗਾਰੀ ॥੩੫॥
ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਬੂਝ੍ਯੋ ਤਿਸ ਬੇਰੀ।
'ਸਿੱਖਣੀਏ! ਸਿਖਣੀ ਕਿਸ ਕੇਰੀ?'
ਸ਼ਰਮਾਵਤਿ ਪੁਨ ਨਾਰਿ ਉਬਾਚੇ।
'ਸੁਨੀਅਹਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚੇ ॥੩੬॥
ਜੇ ਕਰਿ ਗੁਰ ਹੋਵਤਿ ਅਨਜਾਨ।
ਤੌ ਬਤਾਵਬੇ ਹੇਤੁ ਬਖਾਨ।'
ਸੰਗਤਿ ਸੁਨਤਿ ਭਨ੍ਯੋ[1] ਤਿਸ ਬੇਰੀ।
'ਕਹੁ ਸਿੱਖਾ! ਸਿਖਣੀ ਇਹੁ ਤੇਰੀ?' ॥੩੭॥
ਸਿੱਖਬਾਕ:
ਦੋਹਰਾ: 'ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਗੁਰ ਕੋ ਸਭੈ,
ਮਮਤਾ ਛੋਡੀ ਦੂਰ।
ਦੇਹਿ ਸੰਜੋਗੀ ਨਾਰਿ ਹੈ,
ਸਿਖ ਸਿਖਣੀ ਗੁਰ ਧੂਰ[2*]' ॥੩੮॥
ਚੌਪਈ: ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਰਮਾਵਨ ਕੀਨਾ।
'ਸੁਨਿ ਸਿੱਖਾ! ਤੂੰ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਬੀਨਾ।
ਨਹਿਂ ਪਰੰਤੁ ਤੋ ਕਹੁ ਸੁਧ ਕੋਈ।
ਹੋਹਿ ਜਾਹਿਗੀ ਸੁਨੀਅਹਿ ਸੋਈ ॥੩੯॥
ਪ੍ਰਥਮ ਜਨਮ ਕੋ ਭਗਤ ਕਬੀਰ।
ਹੁਤੋ ਤੁਹੀ ਸਿਮਰਤਿ ਹਰਿ ਧੀਰ।
ਹੁਤੀ ਤਬਹਿ ਇਹ ਸਿਖਣੀ ਲੋਈ।
ਇਕ ਦਿਨ ਕਹ੍ਯੋ ਸੁਨਹੁਂ ਤੁਮ ਸੋਈ ॥੪੦॥
-ਲੋਈ! ਸੁਨਹੁ ਜਨਮ ਤੈਂ ਧਰ੍ਯੋ।
ਕੌਨ ਲਾਭ ਤੈਂ ਖਾਟਨਿ ਕਰ੍ਯੋ-।
ਸੁਨਿ ਕੈ ਕਹਤਿ ਭਈ ਸੰਗ ਤੋਹਿ।
-ਅਜਹੁਂ ਰੀਝ ਸੇਵਾ ਕੀ ਮੋਹਿ- ॥੪੧॥
ਤਬਿ ਕਬੀਰ ਤ੍ਰਿਯ ਸਾਥ ਕਹੇਹੀ।
-ਨਹਿਂ ਗ੍ਰੇਹੀਨਿ ਰਾਹੁ ਹੁਇ ਏਹੀ[3]।

---
[1]ਸੰਗਤ ਦੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ।
[2]ਦੇਹ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਕਰ ਇਹ ਮੇਰੀ ਨਾਰੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਸਿੱਖ ਤੇ ਸਿੱਖਣੀ ਗੁਰੂ ਕੇ (ਚਰਨਾਂ ਦੀ) ਧੂੜ ਹਾਂ।
[*]ਪਾ:-ਸਿਖ ਸਿੱਖਾਂ ਕੀ ਧੂਰ।
[3]ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਰਾਹ ਨਹੀਂ।

ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਭਰਤਾ ਕੀ ਹੋਇ।
ਉਚਿਤ ਭਾਰਜਾ ਧਾਰਹਿ ਸੋਇ ॥੪੨॥
ਸੇਵਾ ਕਰਨਿ ਵਾਸ਼ਨਾ ਤੇਰੀ।
ਜਨਮ ਧਰਹੁ ਪੁਨ ਜਗ ਇਕ ਬੇਰੀ।
ਘਰ ਖੱਤ੍ਰੀ ਜਨਮਜੋਂ[1] ਇਸ ਕਾਲਾ।
ਹੁਇ ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪੰਥ ਬਿਸਾਲਾ ॥੪੩॥
ਗੁਰ ਦਰਸਹਿਂ ਗੁਰ ਬਾਕ ਸੁਨੈਂ ਹੈਂ।
ਪੁਨ ਉਧਾਰ ਸੇਵੇ[2] ਹੁਇ ਜੈ ਹੈ-।
ਸੁਨਿ ਲੋਈ ਚਰਨਨਿ ਪਰ ਪਰੀ।
ਦੀਨ ਹੋਇ ਤਬਿ ਬਿਨਤੀ ਕਰੀ ॥੪੪॥
-ਤੁਮ ਭੀ ਦਾਸੀ ਕੋ ਮਤ ਤਜਾਗਹੁ।
ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੇਖਿ ਅਨੁਰਾਗਹੁ-।
ਕਹਜੋ ਕਬੀਰ -ਸਾਧਨੀ! ਸੁਨੀਏ।
ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੀ ਭਲ ਜਨੀਏ ॥੪੫॥
ਭਈ ਭਾਵਨਾ ਜੇ ਇਮ ਤੋਹੀ।
ਜਨਮ ਹੋਇ ਤੇਰੇ ਸੰਗ ਮੋਹੀ-।
ਇਮ ਕਹਿ ਜਨਮ ਧਰਜੋ ਤੁਵ ਦੋਈ।
ਪੂਰਬ ਕੀ ਸੁਧ ਰਹੀ ਨ ਕੋਈ' ॥੪੬॥
ਕਹਜੋ ਕਿ 'ਸਮਾ ਸੁ ਪੂਰਬ ਤੇਰਾ।
ਗੁਰ ਬਿਨ ਨਹਿਂ ਜਾਗਹਿ[*] ਇਸ ਬੇਰਾ।'
ਇਤਨੋ ਕਹਿ ਗੁਰ ਕੀਨਿ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।
ਨਿਜ ਕਰ[3] ਦੀਨਿ ਕਰਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ॥੪੭॥
ਸਿਖ ਸਿਖਣੀ ਮੁਖ ਪਾਵਨ ਕੀਨਾ।
ਖੁਲਿ ਕਪਾਟ ਭਾ ਠਾਟ ਨਵੀਨਾ।
ਜਾਗਜੋ ਬੋਧ ਸਕਲ ਸੁਧਿ ਆਈ।
ਜਿਮ ਜਿਮ ਬੀਤੀ ਮਤਿ ਬਿਸਮਾਈ ॥੪੮॥
ਬੋਲੇ ਹਾਥ ਜੋਰਿ, ਮੁਖ ਜੋਵੈਂ।
'ਹਮ ਪ੍ਰਤਿ ਬਾਕ ਆਪ ਕੋ ਹੋਵੈ[4]।'

---

[1]ਜਨਮ ਲੈਣਾ।
[2]ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ।
[*]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ-ਜਾਗਦਾ ਨਹੀਂ।
[3]ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ।
[4]ਸਾਡੇ ਨਾਲ (ਕੋਈ ਆਪ ਦਾ ਹੋਰ) ਵਾਕ ਹੋਵੇ।

'[1]ਕਰੀ ਬੀੜ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਬ ਜਬੈ।
ਦਯੋ ਬਿਦੇਹ ਦਰਸ ਤੁਮ ਤਬੈ[2] ॥੪੯॥
ਅਬਿ ਇਸ ਦੇਹ ਸਹਿਤ ਹੁਇ ਆਏ।
ਪੂਰਬ ਬਾਣੀ ਦੇਹੁ ਸੁਨਾਏ।
ਜਿਸ ਕੋ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰੀਤ।
ਆਇ ਸਰਬ ਕੇ ਰਿਦੇ ਪ੍ਰਤੀਤਿ' ॥੫੦॥
ਤਬਿ ਕਬੀਰ ਗਨ ਸ਼ਬਦ ਸੁਨਾਏ।
ਜਨਮ ਪ੍ਰਥਮ ਕੇ ਜਥਾ ਬਨਾਏ।
ਭੋਗ ਪਾਇ ਕਰਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ।
ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਬਿ ਇਹ ਫੁਰਮਾਯੋ ॥੫੧॥
'ਸਭਿ ਭਗਤਨਿ ਸਰਦਾਰ ਕਬੀਰ।
ਰਚਜੋ ਗੁਰੂ ਕਿਯਾ ਪੰਥ ਗਹੀਰ[3]।
ਅਬਿ ਸਿੱਖਨ ਘਰ ਜਨਮਹੁਂ ਜਾਇ ਸੁ।
ਧਰਮ ਰਖਨ ਹਿਤ ਬੇਖ ਬਨਾਇਸ ॥੫੨॥
ਕਲਿਜੁਗ ਕੋ ਕਰਿਬੋ ਨਿਰਬਾਹੂ।
ਉਤਰਉ ਸਿੱਖਨ ਕੇ ਘਰ ਮਾਂਹੂ।'
ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇ ਸਿਖ ਸਿਖਣੀ ਜਾਗੇ।
ਗਮਨੇ ਸਦਨ, ਜੋਗ ਕੋ ਲਾਗੇ ॥੫੩॥
ਮਾਨਜੋਂ ਬਚਨ ਭਗਤ ਸਮੁਦਾਏ।
ਸਿੱਖਨ ਘਰੇ ਜਨਮ ਧਰਿ ਆਏ।
ਪੰਥ ਬਿਖੇ ਹੁਇ ਸੇਵਾ ਲਾਗੇ।
ਤੁਰਕਨਿ ਸੰਗ ਜੰਗ ਮਹਿਂ ਜਾਗੇ ॥੫੪॥
ਭਯੋ ਖਾਲਸਾ ਤੇਜ ਬਿਸਾਲਾ।
ਕੇਸ ਕਾਢ ਧਰਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕਰਾਲਾ।
ਭਏ ਬੀਰ ਰਸ ਮਹਿਂ ਸਵਧਾਨਾ।
ਬਿਨਾ ਜੁੱਧ ਕੁਛ ਚਹੈਂ ਨ ਆਨਾ ॥੫੫॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਕਬੀਰ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਚਤਰ ਦੱਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੪੪॥

---
[1](ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ)।
[2]ਤੁਸਾਂ ਤਦੋਂ ਬਿਦੇਹ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।
[3]ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਨੇ ਪੰਥ ਭਾਰੀ ਰਚਿਆ ਹੈ।

੪੫. [ਪੰਮਾ ਵਜ਼ੀਰ ਦਤ ਹੋਕੇ ਰਿਹਾ। ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਚਰਚਾ]

੪੪<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੪੬

ਦੋਹਰਾ: *ਪਰਬਤ ਪਤਹਿ[1] ਵਜ਼ੀਰ ਇਕ, ਨਾਮ ਸੁ ਪਰਮਾਨੰਦ।
ਪ੍ਰੇਮ ਜਨਾਵਤਿ ਨ੍ਰਿਪ ਪਠ੍ਯੋ, ਸੁਧਿ ਬੁਧਿ ਬਿਖੇ ਬਿਲੰਦ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਅਨਿਕ ਮਤਨ ਕੋ ਸ਼ੁਭ ਮਤਿ ਬੇਤਾ[2]।
ਸੁਨਿ[3] ਇਤਿਹਾਸ ਪੁਰਾਨਨਿ ਜੇਤਾ।
ਮਿਲ੍ਯੋ ਆਨਿ ਕਲ਼ਗੀਧਰ ਸਾਥ।
ਧਰੀ ਅਕੋਰ ਜੋਰਿ ਜੁਗ ਹਾਥ ॥੨॥
ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਿ ਪਰਮਾਨੰਦ।
ਲਹ੍ਯੋ ਦਰਸੁ ਤੇ ਪਰਮਾਨੰਦ[4]।
ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸਤਿਕਾਰਿ ਬਿਠਾਰਾ।
ਸੈਲਪਤਨਿ ਕੌ ਕੁਸ਼ਲ ਉਚਾਰਾ ॥੩॥
'ਕਿਸ ਕਾਰਜ ਤੇ ਨ੍ਰਿਪਤ ਪਠਾਯਹੁ।
ਕਹਹੁ ਕਾਜ ਜਿਸ ਹਿਤ ਚਲਿ ਆਯਹੁ।'
ਸੁਨਿ ਕਰ ਜੋਰਤਿ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ।
'ਤੁਮ ਦਰਸ਼ਨ ਕੌ ਲਾਭ ਮਹਾਨਾ ॥੪॥
ਪਠ੍ਯੋ ਮੋਹਿ ਰਾਵਰ ਕੀ ਸੇਵਾ।
-ਰਹੀਐ ਨਿਕਟ ਜਾਇ ਗੁਰਦੇਵਾ-।
ਨ੍ਰਿਪ ਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਬਸਹੌਂ ਮੈਂ ਤੀਰ।
ਪਰਹਿ ਬਿਗਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿਮ ਧੀਰ ॥੫॥
ਲਿਖੌਂ ਮਿਜ਼ਾਜ[5] ਆਪ ਕੌ ਸਾਰਾ।
ਕਾਰਜ ਪਰਹਿ ਸੁ ਦੇਹੁਂ ਸੁਧਾਰਾ।
ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਨਿਤ ਕੀ ਸੁਧ ਰਾਖਨਿ।
ਪਠ੍ਯੋ ਦੂਤ ਕਰਿ ਇਮ ਅਭਿਲਾਖਨਿ[6] ॥੬॥
ਇਤ ਰਾਵਰ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਲੇਹੂ।
ਅਧਿਕ ਲਾਭ ਫਲ ਮੋ ਕਹੁ ਏਹੂ।'

---

*ਸੌ ਸਾ: ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਸਾਖੀ।
[1]ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ।
[2]ਅਨੇਕ ਮਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਹਣੀ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਸੀ।
[3]ਸੁਣਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸੀ (ਉਸ ਨੇ)।
[4]ਪਰਮ ਆਨੰਦ।
[5]ਭਾਵ, ਸੁਖ ਸਾਂਦ।
[6]ਚਾਹ ਕਰਕੇ।

ਸੁਨਿ ਸਨੇਹ ਸਾਨੀ ਤਿਸ ਬਾਨੀ।
ਸਨਮਾਨਜੋਂ 'ਰਹੁ ਨਿਕਟ' ਬਖਾਨੀ ॥੭॥
ਪਰਮਾਨੰਦ ਰਹਨਿ ਹਿਤ ਹਰਖਜੋ।
ਪਰਮਾਨੰਦ ਗੁਰੂ ਕੋ ਪਰਖਜੋ[1]।
ਰੋਜ ਰਜਤਪਣ ਪੰਜ ਦਿਵਾਏ।
ਦੂਤਪਨੋ ਲਿਖਿ ਪਠਨ ਕਮਾਏ ॥੮॥
ਸਭਾ ਲਗਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਜਿਹ ਸਮੈਂ।
ਆਇ ਹਜ਼ੂਰ ਦਰਸ ਕਰਿ ਨਮੈਂ।
ਬੈਠਹਿ ਨਿਕਟ ਅਧਿਕ ਬੁਧਿਵੰਤਾ।
ਭਲੀ ਬਾਰਤਾ ਭਨਤਿ ਸੁਨੰਤਾ ॥੯॥
ਇਕ ਦਿਨ ਲਗਜੋ ਦਿਵਾਨ ਮਹਾਨਾ।
ਸਤਿਗੁਰ ਬੀਚ ਬਿਰਾਜੇ ਆਨਾ।
[2]ਚਾਰੁ ਚਲਾਚਲ ਚਾਮਰ ਢੋਰੇ।
ਇਮ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾਵਤਿ ਜੁਗ ਓਰੇ ॥੧੦॥
ਕਲਗ਼ੀ ਮਹਿਂ ਮੁਕਤਾ ਫਲ ਗੁੱਛੇ।
ਤਿਨਹੁਂ ਮਰਾਲ ਹੇਰਿ ਕਰਿ ਸ੍ਰੁੱਛੇ।
ਭੱਛਨਿ ਜਨੁ ਚਾਹਤਿ ਝੁਕ ਆਵਿਤ।
ਤਊ ਹਟਤਿ ਉਡ ਕਰਿ ਡਰਪਾਵਤਿ[3] ॥੧੧॥
ਬੈਠੇ ਬ੍ਰਿੰਦ ਸਭਾ ਬੁਧਿਵੰਤੇ।
ਅਨਿਕ ਬਾਰਤਾ ਕਥਤਿ ਸੁਨੰਤੇ।
ਪਰਮਾਨੰਦ ਤਹਾਂ ਚਲਿ ਆਯੋ।
ਪ੍ਰਥਮ ਪ੍ਰਭੁ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ ॥੧੨॥
ਬੈਠਜੋ ਨਿਕਟ ਹੋਇ ਕਰਿ ਤਬੈ।
ਸ਼ੋਭਤਿ ਸਭਾ ਸਭਾਸਦ ਸਭੈ[4]।
ਮਦਨ ਦਾਸ ਬੈਰਾਗੀ ਏਕ।
ਸੋ ਭੀ ਸੇਵਤਿ ਜਲਧਿ ਬਿਬੇਕ ॥੧੩॥
ਸੰਨਜਾਸੀ, ਜੋਗੀ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ।

---

[1]ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਦਾ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਖਿਆ (ਉਸ ਨੇ)।
[2]ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਚੰਚਲ ਚੌਰ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਝੁਲਦਾ ਐਉਂ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋ ਕੋਈ ਹੰਸ ਹੈ ਜੋ ਕਲਗ਼ੀ ਵਿਚ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਗੁੱਛੇ ਦੇਖਕੇ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਝੁਕ ਝੁਕ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਡਰ ਖਾਕੇ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਉੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਲਜ਼ਾਕਤ ਦਾ ਕਮਾਲ ਹੈ।
[3]ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਅੰਕ ੮ ਵਿਚ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ।
[4]ਸਭਾ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਭਾਸਦ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹਨ।

ਬੈਠੇ ਸ਼ੁਭ ਮਤਿ ਸਭਾ ਮਝਾਰੀ।
ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਪੰਥਨਿ ਜਥਾ।
ਬਾਕ ਬਿਲਾਸ ਚਲੀ ਤਬਿ ਕਥਾ ॥੧੪॥
ਭੀਲ ਭਲੀ ਨਿਜ ਮਤਿ ਕੀ ਬਾਤੀ।
ਸਗਰੇ ਕਰਤਿ ਭਏ ਬੱਖਜਾਤੀ।
ਦਯਾਸਿੰਧੁ ਕੋ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਵੈਂ।
-ਹਮਰੇ ਇਮ ਕਰਤੇ ਗਤਿ ਪਾਵਹਿਂ[੧]- ॥੧੫॥
ਪੀਛੇ ਮਦਨ ਦਾਸ ਬੈਰਾਗੀ।
ਬੋਲਯੋ ਕਰਿ ਜੋਰਤਿ ਬਡਭਾਗੀ।
'ਸੁਨਹੁ ਬੇਨਤੀ ਗੁਰ ਪਤਿਸਾਹੂ !
ਬਨਹਿ ਕੜਾਹੇ, ਨਾਮ ਕੜਾਹੂ[੨] ॥੧੬॥
ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਅਚਤਿ ਸੁ ਸੁਖੈਨਾ।
ਹਨੂਮਾਨ ਦੇਵੀ ਕੌ ਦੈਨਾ।
ਇਨ ਦੋਨਹੁੰ ਕੌ ਇਹੈ[*] ਪ੍ਰਸਾਦਿ।
ਮਨੋ ਕਾਮਨਾ ਦੇ ਅਹਿਲਾਦ[੩] ॥੧੭॥
ਸੋ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਬਾਬੇ।
ਕਯੋਂ ਲੀਨੇ ਅਪਨੇ ਹਿਤ ਖਾਬੇ[+]।
ਮੋਹਨ ਭੋਗ[੪] ਕਿਮ ਲਾਗਸਿ ਪਜਾਰੋ।
ਹੁਤੋ ਬ੍ਰਿੱਧ ਸੇ ਖਾਇਂ ਸੁਖਾਰੋ ॥੧੮॥
ਕਯਾ ਆਸ਼ੈ ਗੁਰ ਕੋ ਇਸ ਮਾਂਹੀ।
ਬਿਦਤ ਬਖਾਨ ਕਰਹੁ ਹਮ ਪਾਹੀ।'
ਤਬਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸਭਾ ਮਝਾਰੀ।
ਕਥਾ ਪ੍ਰਥਮ ਕੀ ਸਕਲ ਉਚਾਰੀ ॥੧੯॥
'ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਬਾਬੇ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ[੫]।

---

[੧]ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਤ ਵਿਚ ਐਉਂ ਕਰਦਿਆਂ ਗਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਹ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਉਸ ਨੇ ਸੁਣਾਇਆ।
[੨]ਕੜਾਹੇ ਵਿਚ ਬਣਦਾ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਕੜਾਹ ਹੈ।
[*]ਪਾ:-ਇਹੀ।
[੩]ਅਨੰਦ ਸਹਿਤ ਮਨ ਦੀਆਂ ਕਾਮਨਾਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।
[+]ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਤੀਸਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹੈ:-"ਨਿਤ ਰਸੋਈ ਤੇਰੀਐ ਘਿਉ ਮੈਦਾ ਖਾਣੁ ॥" ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਦਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪਤੇ ਦਿਤੇ ਹਨ "ਧੁਰੋਂ ਪਤਾਲੋਂ ਲਈ ਕੜਾਹੀ" ਆਦਿ।
[੪]ਇਹ ਬੀ ਕੜਾਹ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਨਾਮ ਹੈ।
[੫]ਸ਼੍ਰੀ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ) ਜੀ ਪਾਸ।

ਹੁਤੇ ਬਿਰਾਗੀ ਸਾਂਈਂਦਾਸ।
ਬੈਠੇ ਹੁਤੇ ਕਰਤਿ ਹਰਿ ਗਾਥਾ।
ਬੂਝਤਿ ਭਯੋ ਜੋਰਿ ਜੁਗ ਹਾਥਾ ॥੨੦॥
-ਸ਼੍ਰੀ ਜਗ ਗੁਰ ਤੁਮ ਲੀਨ ਕਰਾਹੂ।
ਕੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਇਸ ਕੇ ਮਾਂਹੂ? -।
ਸੁਨਿ ਕੈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀਨਿ ਤਿਸ ਉੱਤਰ।
-ਹਮ ਇਕ ਸਮੈ ਗਏ ਦਿਸ਼ਿ ਉੱਤਰ ॥੨੧॥
ਚਲੇ ਚਲੇ ਮਗ ਪਹੁੰਚੇ ਦੂਰ।
ਚਢੇ ਜਾਇ ਪਰਬਤ ਹਿਮਨੂਰ[1]।
ਬੈਠੇ ਰੁਚਿਰ ਦੇਸ਼ ਕੋ ਦੇਖਿ।
ਸਭਿ ਸੈਲਨ ਕੀ ਸੈਲ ਵਿਸ਼ੇਖ ॥੨੨॥
ਕਿਤਿਕ ਸਮੈਂ ਮਹਿਂ ਸਿਧ ਅਰੁ ਨਾਥ।
ਬੋਲੇ ਆਨਿ ਹਮਾਰੇ ਸਾਥ।
-ਸੰਤਹੁ! ਕਹਹੁਂ[2] ਅਦੇਸ ਅਦੇਸ।
ਪੁਰਖ ਨਿਰੰਜਨ ਅਲਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼[3]- ॥੨੩॥
ਤਿਨਹਿਂ ਬਿਲੋਕਤਿ ਹਮਹਿਂ ਉਚਾਰਾ।
-ਸਤਿਕਰਤਾਰ ਸੱਤਿਕਰਤਾਰਾ।
ਆਵਹੁ ਸਿੱਧਹੁ ਦਰਸ਼ਨ ਦੈ ਹੋ।
ਬੈਠਹੁ ਨਾਮ ਨਿਰੰਜਨ ਲੈਹੋ- ॥੨੪॥
ਸੁਨਿ ਸਭਿ ਸਿੱਧ ਨਿਕਟ ਥਿਰ ਭਏ।
ਚਾਹਤਿ ਕਰਾਮਾਤ ਕੁਛ ਲਏ।
ਕਰਿ ਕੈ ਮਸਲਤ ਸਭਿਹੁਂ ਬਖਾਨੇ।
-ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਤੁਮ ਤਪਾ ਮਹਾਨੇ ॥੨੫॥
ਇਸ ਪਹਾਰ ਪਰ ਥਿਰੇ ਅਗਾਰੀ[4]।
ਹਮ ਚਲਿ ਆਏ ਸਕਲ ਪਿਛਾਰੀ।
ਸਿੱਧਨ ਕੋ ਸ਼ਨਿਗਧ ਉਦਾਰਾ[5]।
ਕਰਹੁ[6] ਆਪ ਅਬਿ ਦੇਹੁ ਭੰਡਾਰਾ ॥੨੬॥

---

[1]ਹਿਮਾਲਯ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਜਾਪਦੀ ਹੈ [ਹਿਮ+ਨੂਰ = ਬਰਫ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੈ]।
[2]ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।
[3]ਆਪ ਨਿਰੰਜਨ ਪੁਰਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਲਖ ਹੋ।
[4]ਪਹਿਲੋਂ।
[5]ਬਹੁਤੀ ਥਿੰਧਾਈ ਵਾਲਾ।
[6]ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ।

ਅਪਨਿ ਭੰਡਾਰੇ ਕੇਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।
ਅਚਵਾਵਹੁ ਸਭਿ ਕੋ ਅਹਿਲਾਦ[੧]-।
ਸਾਈਂਦਾਸ[੨]! ਸੁਨਹੁੰ ਤਿਹ ਸਮੇ।
ਸਭਿ ਕੇ ਮਨ ਕੀ ਜਾਨੀ ਹਮੇ ॥੨੭॥
ਮਰਦਾਨਾ ਦੂਸਰ ਸੰਗ ਬਾਲਾ।
ਸਿੱਧਨ ਢਿਗ ਬਿਠਾਇ ਤਿਸ ਕਾਲਾ।
ਕਹਤੋ ਸਭਿਨਿ ਸਨ -ਸ਼੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਾ।
ਦੈ ਹੈ ਤੁਮ ਕੋ ਭਲੇ ਅਹਾਰਾ- ॥੨੮॥
ਇਮ ਨਿਵਤਾ ਦੇ ਕਰਿ ਹਮ ਗਏ।
ਅਨਿਕ ਬਿਧਿਨਿ ਬਨ ਦੇਖਤਿ ਭਏ[੩]-!
'[੪]ਸੁਨੀਐ ਮਦਨ ਦਾਸ ਬੈਰਾਗੀ!'
ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਕਹਿੰ ਸਭਿ ਆਗੀ ॥੨੯॥
'ਗਏ ਦੂਰ ਜਗ ਗੁਰੂ ਅਰੋਕ।
ਸੁਰਸਰਿ ਸਲਿਤਾ ਤਹਾਂ ਬਿਲੋਕਿ।
ਤਿਸ ਕੇ ਤੀਰ ਤੀਰ ਚਲਿ ਜਾਤੇ।
ਸਿਧ ਪਸ਼ਚਾਤ ਸਭਿਨਿ ਮਨ ਜਾਤੇ[੫] ॥੩੦॥
-ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਨ ਕੋ ਗਏ।
ਕੰਦ ਮੂਲ ਫਲ ਆਨਹਿੰ ਨਏ।
ਹਮ ਭੀ ਅਧਿਕ ਬ੍ਰਿੱਧ[੬] ਹੁਇ ਬੈਸੇਂ।
ਮੁਖ ਮਹਿੰ ਦਸਨ[੭] ਦਾੜ੍ਹ ਨਹਿੰ ਜੈਸੇ ॥੩੧॥
ਜਬਿ ਦੈਂ ਹੈਂ ਹਮ ਕਹੈਂ ਸੁਨਾਇ।
ਇਹ ਕਠੋਰ ਨਹਿੰ ਅਚਵੇ ਜਾਇੰ[੮]।
ਬਹੁਰ ਕਹਾਂ ਦੇਂ? ਲੱਜਤਿ ਹੋਇੰ-।
ਕਰਿ ਮਸਲਤ ਬਨਿ ਬੈਠੇ ਸੋਇ ॥੩੨॥
ਮਦਨ ਦਾਸ! ਸੁਨਿ ਗੰਗ ਕਿਨਾਰੇ।

---

[੧]ਆਨੰਦ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ)।
[੨](ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ) ਹੇ ਸਾਂਈਂਦਾਸ।
[੩]ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਾਂਈਂਦਾਸ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ।
[੪]ਇਥੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਮਦਨ ਦਾਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
[੫]ਪਿਛੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਧਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆਂ।
[੬]ਬਹੁਤ ਬੁੱਢੇ।
[੭]ਦੰਦ।
[੮]ਨਹੀਂ ਖਾਧੇ ਜਾਂਦੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਜਬਿ ਦੂਰ ਸਿਧਾਰੇ।
ਤਬਿ ਸਿੱਧਨ ਕੇ ਧਰਿ ਧਰਿ ਰੂਪ।
ਚਲਿ ਆਏ ਬਡ ਦੇਵ ਅਨੂਪ ॥੩੩॥
ਏਕ ਸਿੱਧ ਸਿਕਤਾ[1] ਕਰਿ ਦੀਨਾ।
ਦੂਸਰ ਤੇ ਜਲ ਕੋ ਕਰ ਲੀਨਾ।
ਦਈ ਬਿਭੂਤ[2] ਤੀਸਰੇ ਆਨ।
ਮੇਵਾ ਲ੍ਯਾਏ ਅਪਰ ਸੁਜਾਨ ॥੩੪॥
ਦਾਖ, ਚਿਰੌਂਜੀ[3], ਮਿਰਚਾਂ ਆਦੇ।
ਦੈ ਦੈ ਸੁੰਦਰ ਫਲ ਅਹਿਲਾਦੇ।
ਅੰਤਰ ਧ੍ਯਾਨ ਭਏ ਪੁਨ ਸੋਈ।
ਹਟੇ ਪ੍ਰਭੂ ਲਖਿ ਕਾਰਜ ਹੋਈ ॥੩੫॥
ਆਇ ਤਹਾਂ ਹੇਰੀ ਬਿਧਿ ਖਰੀ।
ਦੀਰਘ ਸ਼ਿਲਾ ਕਰੀ ਇਕ ਖਰੀ।
ਤਿਸ ਕੀ ਓਟ ਬਿਠਾਇ ਸੁ ਬਾਲਾ।
ਸਿੱਧਨਿ ਸਾਥ ਭਨ੍ਯੋਂ ਤਿਸ ਕਾਲਾ ॥੩੬॥
-ਕਰਿ ਬੈਠਹੁ ਪੰਕਤਿ ਸਮੁਦਾਈ।
ਅਚਹੁ ਭੰਡਾਰ ਜਥਾ ਮਨ ਭਾਈ-।
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਹੁਏ ਤਬੈ ਸਿਧ ਘਨੇ।
ਬਡੇ ਡੀਲ ਬਿਨ ਦੰਤਨ ਥਨੇ ॥੩੭॥
ਅਧਿਕ ਗੁਰੂ ਤਬਿ ਰਿੱਧਿ ਵਧਾਈ।
ਜਿਸ ਤੇ ਤੋਟ ਨ ਸਾਕਸਿ ਪਾਈ[4]।
ਸਭਿ ਕੋ ਆਛੇ ਕਰਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਯੋ।
ਦਿਯੋ ਤਿਤਿਕ ਜੇਤੋ ਮਨ ਭਾਯੋ ॥੩੮॥
ਦਸਨ ਦਾੜ੍ਹ ਬਿਨ ਖਾਇ ਸੁਖਾਰੇ।
ਗੁਰ ਲਗਿ ਪੂਰੇ ਹਟੇ ਪਿਛਾਰੇ।
ਪਾਇ ਬਿਸਮਤਾ ਸਭਿ ਸਿਧ ਬੋਲੇ।
-ਧੰਨ ਧੰਨ ਤੁਮ ਤਪਾ ਅਤੋਲੇ ॥੩੯॥
ਇਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੁਮ ਭੀ ਅਚਿ ਲੀਜੈ।

---

[1]ਖੰਡ
[2]ਮੈਦਾ ਯਾ ਰਵਾ।
[3]ਅਚਾਰ ਯਾ ਪਯਾਲ ਬਿੱਛਦੇ ਫਲਦੀ ਗਿਰੀ, ਜੋ ਮੇਵੇ ਗਰੀ ਬਦਾਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਠਾਈਆਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ (ਅ) ਚਾਰ ਮਗਜ਼।
[4]ਟੋਟਾ ਨਾ ਪੈ ਸਕੇ।

ਦੀਰਘ ਸ੍ਵਾਦ ਪਾਇ ਪਰਸੀਜੈ[1]-।
ਤਿਨ ਕੇ ਕਹੇ ਖਾਇ ਤ੍ਰਿਪਤਾਇ।
ਪੁਨ ਸਿੱਧਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਲਾਇ[2] ॥੪੦॥
-ਪਾਵਨ ਕਰਹੁਂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹਮਾਰਾ[3]।
ਜਿਸ ਖਾਧੇ ਹੁਇ ਪੁੰਨ ਉਦਾਰਾ।
ਤਪ ਜਪ ਬਰਤ ਆਦਿ ਸਭਿ ਨੇਮੂ।
ਪਾਇ ਪਰਮ ਫਲ ਅਚੈ ਸੁ ਪ੍ਰੇਮੂ- ॥੪੧॥
ਬੋਲੇ ਸਕਲ ਸਿੱਧ ਹੁਇ ਰਾਜ਼ੀ।
-ਵਾਹ ਵਾਹ ਤੁਮ ਅਧਿਕ ਤਪਾ ਜੀ।
ਸਿਧ ਬਨ ਬਿਸ਼ਨੁ ਖੰਡ ਦਈ ਆਏ[4]।
ਮਹਾਂਦੇਵ ਮੈਦਾ ਸ਼ੁਭ ਲਜਾਏ ॥੪੨॥
ਜਲ ਘ੍ਰਿਤ ਬ੍ਰਹਮੇ ਦੀਨਸਿ ਆਨਿ।
ਰਿਖਿਨਿ ਦਏ ਫਲ ਸੇਵ ਸੁ ਠਾਨਿ[5]।
ਕਪੜਾ ਪੜਦਾ ਸੂਤ ਕਾ ਜੋਇ।
ਦੀਨੋ ਆਨਿ ਭਵਾਨੀ ਸੋਇ ॥੪੩॥
[6]ਤੁਮਰੇ ਪੱਖੀ ਸਭਿ ਰਖਵਾਰੀ।
ਬਿਧਿ[7] ਹਰਿ[8] ਹਰ[9] ਆਦਿਕ ਸੁਰ ਝਾਰੀ[10]।
ਹਮ ਪਰ ਛਿਮਾ ਕਰਹੁ ਗੋਸਾਈਂ।
ਕਿਸ ਮਹਿਂ ਸ਼ਕਤੀ ਕਰਹਿ ਸਮਤਾਈ ॥੪੪॥
ਸਭਿ ਸੁਰ ਭੁਕਤਿ[11] ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੁਹਾਰਾ।
ਜੋ ਨਰ ਕਲਿ ਮਹਿਂ ਕਰਹਿ ਸੁਧਾਰਾ[12]।
ਤੁਮ ਕੋ ਅਰਪੈ ਖਾਇ ਖੁਆਵੈ।

---

[1]ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੋ।
[2]ਸਿੱਧਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿਆ।
[3]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ 'ਏਹ ਹਮਾਰਾ ਸਿੱਧ ਜੀ ਪਾਵਨ ਕਣ ਪਰਸਾਦਿ'।
[4]ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਸਿੱਧ (ਦਾ ਰੂਪ) ਬਣ ਕੇ ਆਕੇ ਖੰਡ ਦਿੱਤੀ।
[5]ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਫਲ ਦੇਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ।
[6]ਸਿੱਧ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
[7]ਬ੍ਰਹਮਾ।
[8]ਵਿਸ਼ਨੂੰ।
[9]ਸ਼ਿਵ।
[10]ਸਾਰੇ।
[11]ਖਾਂਦੇ ਹਨ।
[12]ਬਣਾਵੇ (ਆਪਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ)।

ਹਤਿ ਕਰਿ ਕਲਮਲ ਪੁੰਨ ਉਪਾਵੈ- ॥੪੫॥
ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਬੇ ਤਿਨਹੁਂ ਉਚਾਰਾ।
-ਖੋਪਾ ਸੌਂਫ ਜਾਸ ਮਹਿਂ ਡਾਰਾ।
ਸੋ ਦੇਵੀ ਕੋ ਅਰੁ ਹਨੁਮਾਨ।
ਪਾਇ ਕਾਮਨਾ ਕਰਹੁ ਜਹਾਨ ॥੪੬॥
ਮਿਰਚਾਂ ਪਾਇ ਚਿਰੌਂਜੀ ਮੇਵਾ।
ਤਿਸ ਕੋ ਭੋਗ ਲਗਹਿ ਗੁਰਦੇਵਾ।
ਘਾਟ ਨ ਪਾਇ ਤ੍ਰਿਹਾਵਲ ਪੂਰਾ।
ਸੁਚ ਸੋਂ[1] ਪਹੁੰਚੈ ਗੁਰ ਕੋ ਰੂਰਾ ॥੪੭॥
ਤੀਨਹੁਂ ਮਹਿਂ ਇਕ ਘਟ ਜੇ ਪਾਵੈ।
ਤਿਸ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਭੋਗ ਨ ਲਾਵੈ-।
-ਇਮ ਹੀ ਹੋਵਹਿ- ਸਿੱਧ ਬਖਾਨਾ[2]।
ਸਕਲ ਭਏ ਤਬਿ ਅੰਤਰ ਧਜਾਨਾ ॥੪੮॥
ਜਾਨਹੁ ਤਬਿ ਕੋ ਸਾਂਈਦਾਸ! ਮੋਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕੜਾਹੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ-।
ਇਮ ਕਹਿ ਬਾਬਾ ਤੂਸ਼ਨਿ ਰਹੇ।
ਸੁਨਿ ਸ਼੍ਰੋਤਨਿ ਉਰ ਸੰਸੇ ਦਹੇ ॥੪੯॥
ਕਰਤਿ ਰਹੇ[3] ਸਿਖ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਸਭਿ ਕੋ।
ਮਦਨਦਾਸ! ਲਖੀਐ ਇਹ ਤਬਿ ਕੋ।'
ਅਸ ਬਚ ਕਲਗੀਧਰ ਕੇ ਸੁਨਿ ਕੈ।
ਸਭਿ ਮਤ ਕੇ ਨਰ ਹਰਖੇ ਗੁਨਿ ਕੈ ॥੫੦॥
ਦੋਹਰਾ: ਹੇਤੁ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕੋ, ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਇਤਿਹਾਸੁ।
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕੀਨੋ ਸਭਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼* ॥੫੧॥
ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ' ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚ ਚੱਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੪੫॥

---

[1]ਸੁੱਚ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ।
[2]ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ:-ਇੰਵ ਹੀ ਹੋਵੇ (ਤਥਾਸਤੁ)।
[3]ਕਰਦੇ ਰਹੇ (ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ)।
*ਆਖੇਪਕਾਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੀ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨੂੰ ਪੌਰਾਣਕ ਰੰਗਤ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

੪੬. [ਮੇਲੇ ਤੇ ਸੰਗਤ ਰੋਕ ਰਖੀ]

੪੫<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੪੭

ਦੋਹਰਾ: +ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਏਕ ਦਿਨ ਕਰਿ ਤਨ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ।
ਬਸਨ ਬਿਭੂਖਨ ਬਰ ਧਰੇ ਪਹਿਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੁਜਾਨ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਸਿਰ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸ਼ਾਲ[1] ਸਜਾਈ।
ਸੁੰਦਰ ਦਰਸ਼ਨ ਅਧਿਕ ਸੁਹਾਈ।
ਆਨਿ ਸਿੰਘਾਸਨ ਊਪਰ ਬੈਸੇ।
ਸੁਰ ਗਨ ਮਹਿਂ ਸੁਰਪਤਿ[2] ਹ੍ਵੈ ਜੈਸੇ ॥੨॥
ਲਗਜੋ ਦਿਵਾਨ ਮਹਾਨ ਸੁਜਾਨਾ।
ਚਹੁਂ ਦਿਸ਼ਿ ਮਹਿਂ ਸਿਖ ਥਿਰ ਮਤਿਵਾਨਾ।
ਹੁਕਮ ਕਰਜੋ 'ਸੰਗਤਿ ਸਮੁਦਾਈ।
ਦਰਸ਼ਨ ਹਿਤ ਬਹੁ ਥਲ ਤੇ ਆਈ ॥੩॥
ਮਨੋਂ ਕਾਮਨਾ ਆਇ ਸੁ ਪਾਵੈ।'
ਗਯੋ ਮੇਵੜਾ ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਵੈ।
ਤਬਿ ਸੰਗਤਿ ਸਗਰੀ ਚਲਿ ਆਈ।
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਤਿ ਭਈ ਸਮੁਦਾਈ ॥੪॥
ਅਧਿਕ ਭੀਰ ਹੋਈ ਚਹੁਂ ਫੇਰੇ।
ਸਿੱਖ ਸਿਖਣੀ ਮਿਲੇ ਘਨੇਰੇ।
ਬੈਠੇ ਸ਼ੋਭਤਿ ਗੁਰ ਤਿਸ ਬੇਰੰ।
ਗਨ ਜੱਛਨ ਮਹਿਂ ਜਥਾ ਕੁਬੇਰੰ ॥੫॥
ਆਂਖ ਪਾਂਖਰੀ ਕਮਲ ਸਰੀਖੀ।
ਬਡੀ ਭੀਰ ਸੰਗਤ ਦੀ ਦੀਖੀ।
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਿ ਤੇ ਫੁਰਮਾਵਨਿ ਕਰਜੋ।
'ਅਬਿ ਕੈ ਮੇਲਾ ਦੀਰਘ ਭਰਜੋ ॥੬॥
ਦਿਨ ਦ੍ਵੈ ਤੀਨ ਕਿ ਰੋਕ ਰਖੀਜੈ[3]।
ਸਿੱਖ ਸਿਖਣੀ ਜਾਨਿ ਨ ਦੀਜੈ।'
ਹੁਕਮ ਸੁਨਜੋਂ ਸਭਿਹੂੰਨ ਸੁਨਾਏ।
ਬੈਠੇ ਭਟ ਰੋਕੇ ਸਮੁਦਾਏ ॥੭॥
ਕਰਿ ਦਰਸ਼ਨ ਘਰਿ ਚਹਿਤਿ ਸਿਧਾਯੋ।

+ਇਹ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।
[1]ਕੱਢੇ ਹੋਏ ਪਸ਼ਮੀਨੇ (ਦੀ ਦਸਤਾਰ) [ਫਾ:, ਸ਼ਾਲ]।
[2]ਇੰਦ੍ਰ।
[3]ਰੋਕ ਰੱਖੋ (ਸੰਗਤ ਨੂੰ)।

ਕਿਸ ਹੂੰ ਮਗ ਕੋ ਜਾਨਿ ਨ ਪਾਯੋ।
ਭਈ ਭਾਵਨਾ ਸਭਿਨਿ ਉਦਾਸਾ।
ਤੀਨ ਦਿਵਸ ਰੋਕੇ ਚਹੁੰ ਪਾਸਾ ॥੮॥
ਘਰ ਕੇ ਕਾਜ ਘਨੇ ਤਿਸ ਕਾਲਾ।
ਕਰਹਿਂ ਕਾਹਲੀ -ਜਾਹਿਂ ਉਤਾਲਾ[1]-।
ਦਿਪਤਿ ਤੇਜ ਗੁਰ ਕੋ ਸਭਿ ਹੇਰੇ।
ਕੋਊ ਕਹਿ ਨ ਸਕਹਿ ਤਿਸ ਬੇਰੇ ॥੯॥
ਹੋਤਿ ਕੀਰਤਨ ਗੁਰੂ ਹਜ਼ੂਰ।
ਸੰਗਤਿ ਭਈ ਕਾਹਲੀ ਭੂਰ।
ਦੇਸ਼ ਮਾਲਵੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਘਨੇ।
ਤਿਨ ਮਿਲਿ ਬਜੋਂਤ ਬਿਚਾਰਜੋ ਮਨੇ ॥੧੦॥
ਨਿਕਸਿ ਰੋਕ ਤੇ ਜਿਮ ਘਰ ਚਾਲੈਂ[2]।
ਛੁਟਿਬੇ[3] ਰਚਜੋ ਪ੍ਰਪੰਚ ਬਿਸਾਲੈ।
ਇਕ ਸਿਖ ਸ਼ਵ ਸਮ ਸੀਢੀ ਪਾਯੋ[4]।
ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਬਹੁਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਗਾਯੋ ॥੧੧॥
ਲਯੋ ਉਠਾਇ ਕੰਧ ਪਰ ਸੋਊ।
ਕਿਰਤਨ ਕਰਹਿਂ ਅੱਗ੍ਰ ਗਨ ਹੋਊ।
'ਸੇਵਕ ਕੀ ਓੜਕ ਨਿਬਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ।'
ਇਹ ਤੁਕ ਗਾਇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਧਰਿ ਚੀਤ ॥੧੨॥
ਜਹਾਂ ਬਿਰਾਜਤਿ ਅੰਤਰਜਾਮੀ।
ਤਹਿਂ ਕੋ ਅਏ ਠਗਨ ਹਿਤ ਸ੍ਵਾਮੀ।
ਕਮਲ ਬਿਲੋਚਨ ਤੇ ਤਿਨ ਹੇਰਾ।
ਬੋਲੇ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤਿਸ ਬੇਰਾ ॥੧੩॥
'ਕੈਸੋ ਇਹ ਸੰਗਤਿ ਮਹਿਂ ਸ਼ੋਰ।
ਰੋਦਨ ਸ਼ਬਦਿ ਉਦਿਤਿ ਜੁਤਿ ਜੋਰ[5]।'
ਇਕ ਸਿਖ ਸੁਨਿ ਬੂਝਨਿ ਕਹੁ ਧਾਯੋ।
ਕਹਜੋ ਧਾਇ 'ਕਜੋਂ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਯੋ?' ॥੧੪॥
ਸੁਨਿ ਪਿਖਿ ਪੁਨ ਹਟਿ ਭਾਖਤਿ ਭਯੋ।

---

[1]ਛੇਤੀ ਜਾਵੀਏ।
[2]ਰੋਕ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਜਿਵੇਂ ਘਰ ਜਾਇਆ ਜਾਏ।
[3]ਛੁਟਣ ਵਾਸਤੇ।
[4]ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਗੂ ਤਖਤੇ ਉੱਤੇ ਪਾਇਆ।
[5]ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਠ ਰਿਹਾ ਹੈ।

'ਹੁਕਮਸੱਤਿ ਇਕ ਸਿਖ ਹੁਇ ਗਯੋ[੧]।'
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਭਨਯੋ 'ਇਹਾਂ ਲੇ ਆਵਹੁ।'
ਗਯੋ ਸਿਖ ਕਹਿ 'ਉਤ[੨] ਨਹਿਂ ਜਾਵਹੁ' ॥੧੫॥
ਅਪਨੇ ਸੰਗ ਤਹਾਂ ਲੇ ਆਯਹੁ।
ਸਨਮੁਖ ਜਿਤ ਗੁਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਲਗਾਯਹੁ।
ਤਰੇ ਉਤਾਰਿ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਿ ਹੋਈ।
ਗਾਵਨਿ ਲਗੇ ਸ਼ਬਦ ਤੁਕ ਸੋਈ ॥੧੬॥
ਉਮਗ ਉਮਗ ਕਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਸਾਲੇ।
ਅਧਿਕ ਬਿਲੋਚਨ ਤੇ ਜਲ ਡਾਲੇ।
ਰੋਦਨ ਸ਼ਬਦ ਬੰਦ ਹੁਇ ਗਯੋ।
ਚਤੁਰਘਟੀ ਲਗਿ ਸਭਿ ਥਿਰ ਭਯੋ ॥੧੭॥
ਸਿੱਖ ਸਮੀਪਿ ਸਭਿਨਿ ਕੇ ਸਾਥ[੩]।
ਅਵਲੋਕਤਿ ਬੋਲੇ ਗੁਰ ਨਾਥ।
'ਭੇਖ ਬਹੁਤ, ਸਿੱਖੀ ਗੁਰ ਦੂਰੇ।
ਗੁਰ ਘਰ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਤੇ ਊਰੇ ॥੧੮॥
ਕਰੇ ਕੀਰਤਨ ਕਜਾ ਹੁਇ ਜਾਇ।
ਰੁਦਨ ਕਰੇ ਨਹਿਂ ਕਾਜ ਸਰਾਇ।
ਗੁਰ ਬਚ ਪਰ ਨਹਿਂ ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਤੀਤੇ।
ਕਰਤਿ ਸਰਬ ਕੁਛ[*] ਗਮਨਤਿ ਰੀਤੇ[੪] ॥੧੯॥
ਸ੍ਵੈਯਾ: ਰੋਵਤੇ ਰੀਝ ਪਰੈ ਗੁਰਦੇਵ[੫],
ਮਰੇ ਕੋ ਰੋਵਤਿ ਹੈਂ ਮਿਲਿ ਨਾਰੀ[੬+]।
ਕੀਰਤਨ ਤੇ[੭] ਜਬਿ ਰੀਝ ਪਰੈ ਸ਼ੁਕ[੮],
ਮੋਰ, ਕਪੋਤ[੯], ਪੁਕਾਰ ਉਚਾਰੀ।

---

[੧]ਭਾਵ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ।
[੨]ਭਾਵ ਮਸਾਣਾਂ ਵਲ।
[੩]ਸਾਰੇ ਸਮੀਪੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ।
[*]ਪਾ:-ਕੁਟ।
[੪]ਸਭ ਕੁਛ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਖਾਲੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
[੫]ਰੋਣ ਤੇ ਜੇ ਗੁਰਦੇਵ ਰੀਝ ਪੈਂਦੇ।
[੬]ਤਾਂ ਮਰੇ ਤੇ ਨਾਰੀਆਂ ਬਥੇਰਾ ਰੋਂਦੀਆਂ ਹਨ।
[+]ਪਾ:-ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾ:-ਮੁਏ ਕੇ ਰੋਵਤ ਗ੍ਰਾਮ ਕੀ ਨਾਰੀ।
[੭]ਗਾਉਣੇ ਤੇ।
[੮]ਤੋਤੇ।
[੯]ਕਬੂਤਰ।

ਮੱਜਤਿ ਦਾਦਰ[1], ਮੌਨ ਮਹੀਰੁਹ[2],
ਬਾਨਰ ਕਾਨਨ ਫੂਲ ਫੁਲਾਰੀ[3]।
ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕੀ ਲੇਸ਼ ਬਿਨਾ ਸਿਖ
ਪੰਡਤਿ ਗਾਇਕ ਜਾਹਿਂ ਸੁ ਹਾਰੀ[4]' ॥੨੦॥
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਨਿ ਕੈ ਅਰਦਾਸੀਏ
ਬੇਨਤੀ ਕੀਨਸਿ ਨੰਮ੍ਰਿ ਅਗਾਰੀ।
'ਸਾਚਿ ਗੁਰੂ ਪਤਿਸ਼ਾਹ ਬਡੇ
ਦਰਸ਼ੰਨ ਤੇ ਹੋਵਤਿ ਸਿੱਖ ਉਧਾਰੀ।
ਰਾਵਰ ਕੋ ਦਰਸੰਨ ਰੁ ਕਿਰਤਨੁ
ਸਿੱਖ ਕਰੈ ਸਗਰੇ ਇਸ ਬਾਰੀ।
ਹ੍ਵੈ ਸਭਿ ਕੀ ਅਬਿ ਸ਼੍ਰੇਯ ਭਲੇ
ਅਘ ਦੋਖ ਮਿਟੈਂ, ਪ੍ਰਭੁ ਫੇਰ ਉਚਾਰੀ:- ॥੨੧॥

ਦੋਹਰਾ: 'ਮਨਮੁਖ ਹਾਰਤਿ ਜਗਤ ਮਹਿਂ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਵਹਿਂ ਜੀਤ।
ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਤਿ ਸਾਬਤ ਸਿਦਕ, ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਤੀਤਹਿਂ ਚੀਤ[5] ॥੨੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ: ਸੂਰਜ ਕੋ ਦਰਸ਼ੰਨ ਕਰੈ ਸਭਿ
ਪਾਪ ਕਮਾਇ ਸੁ ਦੋਜ਼ਕ ਜਾਵੈਂ।
ਪਾਨੀ ਸੋ ਦੇਵ[6] ਨਹੀਂ ਜਗ ਭੀਤਰ
ਭੇਟਤ ਤੀਰਥ ਪ੍ਰੇਤ ਬੁਲਾਵੈਂ[7]।
ਇੰਦ ਕਿ ਤਾਰਾ ਕਿ ਪੌਨ ਸੁਰੇਸੁਰ
ਦੇਖਨਿ ਤੇ ਨਹਿਂ ਛੂਟਨਿ ਪਾਵੈਂ[8]।
ਲੋਕਿਕ ਰੀਤਿ ਕੀ ਲਾਜ ਭਰੇ ਜਨ
ਹੋਹਿ ਪ੍ਰਤੀਤ ਤੌ ਨਾਮ ਤਰਾਵੈ[9] ॥੨੩॥

ਚੌਪਈ: ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਬਿਹੀਨੇ ਲੋਕ।
ਜਨਮ ਮਰਨ ਨਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਸ਼ੋਕ।

---

[1]ਨ੍ਹਾਤਿਆਂ (ਜੇ ਰੀਝੇ ਤਾਂ) ਡੱਡੂ।
[2](ਚੁਪ) ਮੌਨ (ਤੇ ਰੀਝਣ ਤਾਂ) ਬ੍ਰਿੱਛ (ਮੌਨ) ਹਨ।
[3]ਜੋ ਫਲ ਫੁਲ ਖਾਣ ਨਾਲ ਤਾਂ ਬੰਦਰ ਬਣ ਵਿਚ ਫਲ (ਫੁਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ)।
[4]ਸਿੱਖ, ਪੰਡਤ, ਤੇ ਗਾਵਨ ਹਾਰੇ ਹਾਰਕੇ ਜਾਣਗੇ।
[5]ਪਿਆਰ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਰਖਦੇ ਹਨ।
[6]ਪਾਣੀ ਜਿਹਾ ਦੇਵਤਾ।
[7]ਭਾਵ ਆਦਮੀ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਤੀਰਥ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਜਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਪ੍ਰੇਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
[8]ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਕਿ ਤਾਰੇ ਕਿ ਪੌਣ ਕਿ ਬ੍ਰਹਸਪਤ (ਯਾ ਇੰਦਰ) ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ।
[9]ਲੋਕ ਰੀਤ ਦੀ ਲੱਜਾ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਲੋਕ ਜੇ ਭਰੋਸਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਾਮ (ਦਾ ਜਪਣਾ) ਤਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਿਦਕ ਨ ਰਿਦੈ, ਰਚਯੋ ਪਰਪੰਚ[੧]।
ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਹੁਇੰ ਨਰ ਸੰਚਿ[੨] ॥੨੪॥
ਜੇ ਪਰਖ੍ਯੋ ਚਾਹਿਤ ਇਨ ਤਾਂਈ।
ਮੌਨ ਧਾਰਿ ਲਿਹੁ ਅਗਨਿ ਲੁਕਾਈ।
ਜ੍ਵਲਤੀ ਦੇਹੁ ਮ੍ਰਿਤਕ ਕੇ ਤਰੇ।
ਅਪਰਨਿ ਕੋ[੩] ਨਹਿਂ ਜਿਮ ਲਖਿ ਪਰੇ' ॥੨੫॥
ਬਿਸਮਯੋ ਬਚਨ ਮਾਨਿ ਅਰਦਾਸੀ।
ਉਤਲਾਵਤਿ ਗਮਨਯੋ ਤਜਿ ਪਾਸੀ[੪]।
ਜ੍ਵਲਤੀ ਦੇਗ਼ ਬਿਖੈ ਬਡਿ ਭਾਠੀ।
ਤਹਿਂ ਤੇ ਲੀਨਿਸ ਅਗਨਿ ਮੁਆਠੀ[੫] ॥੨੬॥
ਆਵਤਿ ਭਾ ਤਿਹ ਥਲ ਉਤਲਾਤਾ।
ਜ੍ਵਲਤ ਹਾਥ ਮਹਿਂ ਗਹਯੋ ਚੁਮਾਤਾ[੬]।
ਦਿਯੋ ਮ੍ਰਿਤਕ ਕੀ ਸੀਢੀ ਤਰੇ।
ਜਿਮ ਗੁਰ ਕਹੀ ਤਥਾ ਹੀ ਕਰੇ ॥੨੭॥
ਅਗਨਿ ਸੇਕ ਤਨ ਜਰਿਬੇ ਲਾਗਾ।
ਸਹਿ ਕਿਮ ਸਕਹਿ, ਚਹਤਿ ਤਬਿ ਭਾਗਾ।
ਸਭਿ ਗਿਨਤੀ ਤਜਿ ਫਾਰਿ ਦੁਸ਼ਾਲਾ[੭]।
ਤਜਯੋ ਕਫਨ ਕੌ ਤੂਰਨ ਚਾਲਾ ॥੨੮॥
ਭਾਗ ਗਯੋ ਚੀਰਤਿ ਬਡ ਭੀਰ।
ਨਹਿਂ ਥਿਰੁ ਭਯੋ ਕਿਸੀ ਕੇ ਤੀਰ।
ਨਰ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਸਭਿ ਬਿਸਮਾਏ।
-ਇਹ ਭਾਣਾ ਕਸਾ ਗੁਰ ਵਰਤਾਏ- ॥੨੯॥
ਕਿਰਤਨੀਏ ਸਿਖ ਸ਼ਵ ਘਰ ਕੇਰੇ[੮]।
ਪਿਖੇ ਸ਼੍ਰਮਿੰਦਤਿ ਭਏ ਘਨੇਰੇ।
ਲਾਜ ਸਭਿਨਿ ਕੀ ਆਂਖਨਿ ਆਈ।

---

[੧]ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਸਿਦਕ ਨਹੀਂ ਤੇ ਛਲ ਰਚਿਆ ਹੈ ਨੇ।
[੨]ਕੱਠੇ।
[੩]ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ।
[੪](ਗੁਰੂ ਜੀ) ਪਾਸੋਂ।
[੫]ਚੁਆਤੀ।
[੬]ਦੁਆਤੀ।
[੭]ਦੁਸ਼ਾਲਾ ਜੋ ਮੁਰਦੇ ਉਤੇ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।
[੮]ਮੁਰਦੇ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ।

ਗੁਰ ਸਨਮੁਖ ਨਹਿਂ ਨਾਰ ਉਠਾਈ[੧] ॥੩੦॥
ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇਖਿ ਬਖਾਨਾ।
'ਤੁਮਰੋ ਕਿਰਤਨ ਫਲ੍ਯੋ ਮਹਾਨਾ[੨]।
ਸਿੱਖਹੁ ਸ਼ਬਦ ਸ ਪ੍ਰੇਮ ਉਚਾਰਯੋ।
ਸਣੈ ਦੇਹ ਇਹ ਸੑਰਗ ਸਿਧਾਰਯੋ' ॥੩੧॥
ਤਬਿ ਸਿੱਖਨ ਸਭਿ ਮਸਤਕ ਟੇਕੇ।
'ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ ਸਚ ਜਲਧ ਬਿਬੇਕੇ।
ਤੁਮਰੀ ਗਤਿ ਤੁਮ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨੋ।
ਕਿਸ ਮਹਿਂ ਸ਼ਕਤਿ ਜੁ ਲੇਹਿ ਪਛਾਨੋ[੩]' ॥੩੨॥
ਦਯਾ ਸਿੰਧੁ ਤਬਿ ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਯਹੁ।
'ਸਿੱਖਨਿ ਜੋ ਪਰਪੰਚ ਬਨਾਯਹੁ।
ਕਰਿ ਪੂਰਾ ਗਮਨਤਿ ਨਿਜ ਭਵਨੂ।
ਚਰਚਾ ਕਰਤਿ -ਨ ਜਾਨ੍ਯੋ ਕਵਨੂ[੪]- ॥੩੩॥
ਅਪਰ ਨਰਨ ਸਮ ਹਮ ਕਹੁ ਜਾਨਤਿ।
ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਰਿਦੈ ਤੁਮ ਹਾਨਤਿ।
ਯਾਂ ਤੇ ਨਹਿਂ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਕੱਲਜਾਨ।
ਹੋਤਿ ਨਰਕ ਕੀ ਗਤੀ ਨਿਦਾਨ[੫] ॥੩੪॥
ਹਮ ਸਿੱਖਨਿ ਕੌ ਚਹਤਿ ਉਧਾਰਯੋ।
ਯਾਂ ਤੇ ਤੁਮਰੋ ਕਪਟ ਉਘਾਰਯੋ।
ਜਾਨੋਗੇ ਅਬਿ ਅੰਤਰਜਾਮੀ।
ਲਖ੍ਯੋ ਮਹਾਤਮ ਠਾਨਹੁ ਸੑਾਂਮੀ[੬]' ॥੩੫॥
ਸਿੱਖ ਸਮੀਪਨਿ ਬਿਨੈ ਸੁਨਾਈ।
'ਬਖਸ਼ਹੁ ਇਨ ਕੂਰੀ ਚਤੁਰਾਈ।
ਇਸ ਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਹੁਇ ਦੋਖ ਨ ਕੋਈ[੭]।
ਭਈ ਰੋਕ, ਛਲ ਠਾਨ੍ਯੋਂ ਸੋਈ[੮]' ॥੩੬॥

---

[੧]ਗਿੱਚੀ ਉਚੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ।
[੨]ਕੀਰਤਨ ਬੜਾ ਫਲਿਆ ਹੈ।
[੩]ਜੋ ਪਛਾਣ ਲਵੇ।
[੪]ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਖੰਡ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ) ਕਿਵੇਂ ਬੀ ਨਾ ਪਛਾਣਿਆਂ।
[੫]ਅੰਤ ਨੂੰ।
[੬]ਸੑਾਮੀ ਮੰਨੋਗੇ।
[੭]ਇਸ ਕਰਤੂਤ (ਕਰਨ) ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਪਾਪ ਨਾ ਹੋਵੇ।
[੮](ਆਪ ਵੱਲੋਂ ਜਾਵਣ ਦੀ) ਰੋਕ ਹੋਈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਛਲ ਕੀਤਾ ਸਾਨੇ।

ਦੋਹਰਾ: ਸੁਨਿ ਸਿੱਖਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਅਵਿਲੋਕ।
ਸਭਿਨਿ ਸੁਨਾਵਤਿ ਬਦਨ ਤੇ, ਉਚਰਜੋ ਏਕ ਸ਼ਲੋਕ* ॥੩੭॥
'+ਵਿਛੁੜੇ ਕੋ ਮੇਲੇ ਗੁਰੂ, ਸਭਿ ਕੋ ਬਖਸ਼ਣ ਹਾਰ।
ਬਖਸ਼ਨਹਾਰਾ ਬਖਸ਼ ਲੈ, ਨਾਨਕ ਪਾਰ ਉਤਾਰ' ॥੩੮॥
ਚੌਪਈ: ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਾਕ ਕੋ ਕਹਜੋ।
ਘਰ ਕੋ ਕਾਜ ਸਭਿਨਿ ਕਉ ਲਹਜੋ।
'ਗਵਨਹੁ ਭਵਨ ਰਟਹੁ ਸਤਿਨਾਮੂ।
ਸਤਿਸੰਗਤ ਸੇਵਹੁ ਅਭਿਰਾਮੂ ॥੩੯॥
ਗੁਰ ਘਰ ਕੋ ਸਭਿ ਸਿਦਕ ਕਮਾਵਹੁ।
ਹੋਲਿ[1] ਦੁਸਹਿਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਆਵਹੁ।'
ਸੁਨਿ ਬਖਸ਼ਨ[2] ਕੋ ਸਭਿ ਹਰਖਾਏ।
ਕਰ ਜੋਰਹਿਂ ਸਭਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ ॥੪੦॥
ਗਵਨੇ ਭਵਨ ਖੁਸ਼ੀ ਗੁਰ ਲੈ ਕੈ।
ਬਹੁ ਕਲਜਾਣ ਆਪਣੀ ਪੈਕੈ++।
ਜਹਿਂ ਕਹਿਂ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਜਸੁ ਫੈਲਾ।
ਕਲਿ ਕੇ ਕਲਮਲ ਸਕਲ ਕਟੈਲਾ[3] ॥੪੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਸਿੱਖਨ ਕਪਟ ਕਰਨਿ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਖਸ਼ਟ ਚੱਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੪੬॥

---

*ਇਕ ਲਿਖਤੀ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਇਸਤੋਂ ਅੱਗੇ 'ਸ਼ਲੋਕ' ਵੱਖਰਾ ਬੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

+ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਐਉਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਠ ਐਉਂ ਹਨ। "ਵਿਛੁੜਿਆ ਮੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਕਾ ਬਸੀਠੁ ॥ " ਪੁਨਾ:-"ਅਸੀ ਖਤੇ ਬਹੁਤੁ ਕਮਾਵਦੇ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਬਖਸਿ ਲੈਹੁ ਹਉ ਪਾਪੀ ਵਡ ਗੁਨਹਗਾਰੁ ॥ "

[1]ਹੋਲੇ ਤੇ।

[2]ਬਖਸ਼ ਜਾਣ ਦਾ (ਵਾਕ) ਸੁਣਕੇ।

++ਇਹ ਕਪਟ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਸਾਰੀ ਸਿਖੀ ਦੀ ਸਿਦਕ ਦੀ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਕੁਛਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸ੍ਵਾਂਗ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਰੇ ਭੀੜ ਭੜੱਕੇ ਨੂੰ ਵਧਾ ਲੈਣਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਮਝਦੇ, ਪਰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਉੱਚਿਆਂ ਕਰਨ ਆਚਰਨ ਸਵਾਰਨੇ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ ਵਿਚ ਕਦਰਾਂ ਵਾਲੇ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਾਖੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਪਰਤਾਵੇ ਦਾ ਸੀ, ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਤਮ ਉਧਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾ ਭਾਈਚਾਰਕ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਓਹ ਸਦਾਚਾਰਕ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੁਛ ਮੁੱਲ ਵਾਲੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸੇ। ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਲਈ ਤੇ ਮਤਲਬੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਭਾੜ ਦੀ ਛਾਂਟ ਪਹਿਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

[3]ਕਟਣ ਵਾਲਾ (ਜਸ)।

੪੭. [ਭਾਈ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ]

੪੬<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੪੮

ਦੋਹਰਾ: [1]ਮੇਲ ਮੇਖ ਸੰਕ੍ਰਾਤਿ[1] ਕੋ,
ਚਹੁਂਦਿਸ਼ਿ ਤੇ ਸਮੁਦਾਇ।
ਆਨਿ ਅਨੰਦਪੁਰਿ ਕੇ ਬਿਖੈ,
ਦਰਸ ਅਨੰਦ ਕੋ ਪਾਇ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਸਤਿਗੁਰ ਬਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੋ ਪਹਿਰੇ।
ਆਨਿ ਸਿੰਘਾਸਨ ਪਰ ਤਬਿ ਠਹਿਰੇ।
ਸੁਭਟ ਸਭਾਸਦ ਸਭਾ ਮਝਾਰੀ।
ਥਿਰੇ ਨਮੋ ਕਰਿ ਦਰਸ ਨਿਹਾਰੀ ॥੨॥
ਸੰਗਤਿ ਆਵਹਿ ਅਰਪ ਅਕੋਰਹਿ।
ਪਗ ਪੰਕਜ ਬੰਦਹਿ ਕਰ ਜੋਰਹਿ।
ਕੋ ਬੈਠਹਿ ਕੋ ਖਰੋ ਨਿਹਾਰਹਿ।
ਤ੍ਰਿਪਤੈਂ ਨਹੀਂ ਹਰਖ ਉਰ ਧਾਰਹਿਂ ॥੩॥
ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਯੁਤਿ ਜਨੁ ਰਘੁਨਾਥਾ।
ਲੋਕ ਔਧ ਕੇ[2] ਟੇਕਹਿਂ ਮਾਥਾ।
ਮਨਹੁਂ ਦ੍ਵਾਰਕਾ ਮਹਿਂ ਘਨ ਸ਼ਜਾਮੂ।
ਜਾਦਵ ਦੇਖਹਿਂ ਦੁਤਿ ਅਭਿਰਾਮੂ ॥੪॥
ਬਦਨ ਚੰਦ ਕੋ ਮਨਹੁਂ ਚਕੋਰੇ।
ਇਕ ਟਕ ਨੇਤ੍ਰ ਲਗੇ ਗੁਰ ਓਰੇ।
ਰਿਦੈ ਬਿਲੰਦ ਅਨੰਦਹਿ ਸੰਗਤਿ।
ਚਹੁਂਦਿਸ਼ਿ ਪਿਖਹਿਂ ਬ੍ਰਿੰਦ ਕਰਿ ਪੰਗਤਿ ॥੫॥
ਇਕ ਸਿਖ ਆਇ ਸਿੱਖਣੀ ਸਹਿਤ।
ਬੰਦਨ ਕਰੀ ਭਾਉ ਮਨ ਮਹਤ[3]।
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਬਿਨੈ ਬਖਾਨੀ।
'ਸਾਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ ! ਸੁਖਦਾਨੀ ॥੬॥
ਇਕ ਸੁਤ ਹਮਰੇ ਦਯੋ ਸੁ ਰਾਵਰਿ।
ਤਜ ਘਰਨੀ ਥਿਰਿਯੋ ਜਨੁ ਬਾਵਰ[4]।

---

[1]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਇਹ ਚਉਥੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।
[1]ਵਿਸਾਖੀ।
[2](ਮਾਨੋਂ) ਅਯੁਧਿਆ ਦੇ ਲੋਕ।
[3]ਮਨ ਦੇ ਵਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ।
[4]ਬਾਵਲਾ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਭਲੇ ਸਿੱਖ ਕੀ ਤਨੁਜਾ ਬਜਾਹੀ।
ਹੈ ਅਬੋਲ ਸੰਗ ਬੋਲਤਿ ਨਾਂਹੀ[1] ॥੭॥
ਹਮਹਿਂ ਦੀਹ ਦੁਖ, ਬਹੁ ਸਮੁਝਾਵਹਿਂ।
ਨਿਰਮੋਹੀ ਬਚ ਤਿਹ ਸੁਨ ਪਾਵਹਿਂ[2]।
-ਤਜੌਂ ਦੇਸ਼ ਮੈਂ ਜਾਉਂ ਬਿਦੇਸ਼।
ਧਰੌਂ ਫਕੀਰੀ ਤਜਾਗਿ ਅਸ਼ੇਸ਼-' ॥੮॥
ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਕਹਜੋ 'ਅਬੈ ਸਿਖ ਜਾਵੋ।
ਸੁਤ ਹਕਾਰ ਕਰਿ ਹਮ ਢਿਗ ਲਜਾਵੋ।'
ਸੁਨਿ ਆਇਸੁ ਆਨਜੋ ਤਤਕਾਲਾ।
ਕਰ ਜੋਰੇ ਥਿਰਿ ਅੱਗ੍ਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ॥੯॥
ਪਿਖਿ ਸਿਖ ਸੁਤ ਕੋ ਕਹਜੋ ਗੁਸਾਈਂ।
'ਤੋਹਿ ਮਾਤ ਪਿਤ ਕਹਾਂ ਅਲਾਈ[3]?
-ਹਮਰੋ ਸੁਤ ਜਗ ਤੇ ਹੁਇ ਨਜਾਰੋ।
ਭਯੋ ਉਦਾਸ, ਦੇਖਿ ਦੁਖ ਭਾਰੋ[4] ॥੧੦॥
ਯਾਂ ਤੇ ਹਮ ਤੁਹਿ ਬੂਝਨ ਕਰਹਿਂ।
ਕਜੋਂ ਕਰਿ ਭਾ ਵਿਰਾਗ ਉਰ ਧਰਹਿਂ[5]?
ਨਾਮ ਕੌਨ ਅਰੁ ਸਿਖ ਕਿਸ ਕੇਰਾ?
ਪਰਚਾ ਕਿਸ ਪਕਾਰ ਕੋ ਤੇਰਾ? ॥੧੧॥
ਬੈਸ ਅਸ਼ਟ ਦਸ਼ ਸੰਮਤ[6] ਤੇਰੀ।
ਲਖੀਅਤਿ, ਕਹੁ ਸਭਿ ਸਚ ਇਸ ਬੇਰੀ।
ਭੋਗੇ ਭੋਗ ਜਿਨਹੁਂ ਬ੍ਰਿੱਧ ਹੋਏ।
ਤਿਨਹੁਂ ਵਿਰਾਗ ਨ ਉਪਜਹਿ ਕੋਏ ॥੧੨॥
ਭਾਗ ਪ੍ਰਥਮ ਕੋ ਬਡ ਲਖਿ ਪਾਯੋ।
ਤੁਵ ਦਰਸ਼ਨ ਹਮ ਚਹਿ ਬੁਲਵਾਯੋ[7]।'
ਸੁਨਿ ਸਿਖ ਸੁਤ ਕਰ ਜੋਰਤਿ ਪ੍ਰਾਹੂ।
'ਕਜੋਂ ਮੁਝ ਹਸਹੁ ਸਾਚਿ ਪਤਿਸ਼ਾਹੂ! ॥੧੩॥

---

[1]ਚੁਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਵਹੁਟੀ) ਨਾਲ ਬੋਲਦਾ ਨਹੀਂ।
[2](ਅਗੋਂ) ਉਸਦੇ ਨਿਰਮੋਹ ਬਚਨ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ।
[3]ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
[4]ਦੇਖਕੇ ਸਾਨੂੰ ਭਾਰੀ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
[5](ਜੋ ਵੈਰਾਗ ਤੂੰ) ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ਤੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਹੈ?
[6]ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ।
[7]ਤੇਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸਾਂ ਚਾਹਕੇ ਸਦਾਇਆ ਹੈ।

ਭਵਜਲ ਜੀਵ[1] ਸੁ ਬਹੇ ਮਝਾਰੀ।
ਤੁਮ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿ ਉਤਰਹਿਂ ਪਾਰੀ।
ਅਨਜਾਨ ਨ[2], ਸਭਿ ਕੋ ਤੁਮ ਜਾਨੋ।
ਜਾਨਿ ਬੂਝ ਕਿਮ ਬੂਝਨਿ ਠਾਨੋ ॥੧੪॥
ਨਾਮ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ ਹੈ ਮੇਰਾ।
ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਸਿਖ ਚਿਤ ਚੇਰਾ[3]।
ਭਯੋ ਬਿਰਾਗ ਪਠਤਿ ਗੁਰਬਾਨੀ।'
ਇਮ ਕਹਿ ਗਾਥਾ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀ ॥੧੫॥

ਸੋਰਠਾ: 'ਕਜਾ ਬੂਢਾ ਕਜਾ ਬਾਲ, ਜਾਂ ਗੁਰ ਸ਼ਰਣੀ ਜਾਇਗਾ।
ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ ਤਤਕਾਲ, ਨਾਉ ਚਢਣ ਕੀ ਰੀਤਿ ਜਜੋ[4]* ॥੧੬॥

ਚੌਪਈ: ਸੁਨੀਐ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ ਸੁਖਦਾਯਹੁ !
ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਮੁਹਿ ਪਢਨਿ ਪਠਾਯਹੁ।
ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਢਿ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁ ਜਾਗਾ।
ਭਯੋ ਪ੍ਰੇਮ ਕੰਠ ਕਰਿਬੇ ਲਾਗਾ ॥੧੭॥
ਤੁਕ ਅਨੰਦ ਕੀ ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰੀ।
ਕਹੀ ਸੀਖ ਸੋ ਉਰ ਮਹਿਂ ਧਾਰੀ।
ਰਾਤ ਦਿਵਸ ਚਿਤ ਰਾਖਿ ਘਨੇਰਾ।
ਤਿਸ ਤੇ ਭਾ ਉਦਾਸ ਮਨ ਮੇਰਾ ॥੧੮॥

ਤੁਕ:-
ਏ ਮਨ ਪਿਆਰਿਆ ਤੂ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸਮਾਲੇ ॥
ਏਹੁ ਕੁਟੰਬੁ ਤੂ ਜਿ ਦੇਖਦਾ ਚਲੈ ਨਾਹੀ ਤੇਰੈ ਨਾਲੇ ॥
ਸਾਥਿ ਤੇਰੈ ਚਲੈ ਨਾਹੀ ਤਿਸੁ ਨਾਲਿ ਕਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਈਐ ॥
ਐਸਾ ਕੰਮੁ ਮੂਲੇ ਨ ਕੀਚੈ ਜਿਤੁ ਅੰਤਿ ਪਛੋਤਾਈਐ ॥

ਚੌਪਈ: ਅਰਥ ਬਸਜੋ ਉਰ ਭਯੋ ਵੈਰਾਗਾ।
ਜਗ ਸਭਿ ਤੁੱਛ ਦੀਸਨੇ ਲਾਗਾ।
ਜਥਾ ਧੂੰਮ ਬਾਦਰ[5] ਦਿਸ਼ਟਾਯਾ।
ਸੁਪਨਾ ਜਿਮ ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਮਾਯਾ ॥੧੯॥
ਜੇ ਸ਼ਰੀਰ ਅਬਿ ਦਿਖਯਤਿ ਸਾਰੇ।

---

[1](ਅਸੀਂ) ਹਾਂ ਭਉਜਲ ਦੇ ਜੀਵ।
[2](ਆਪ) ਅਨਜਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ।
[3]ਚਿਤੋਂ (ਆਪ ਦਾ) ਚੇਰਾ ਹਾਂ।
[4]ਬੇੜੀ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਰੀਤ ਵਾਂਙੂ।
*ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਕਰਤਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।
[5]ਧੂੰਏਂ ਦਾ ਬਦਲ।

ਨਹੀਂ ਆਦਿ ਮੈਂ ਕਿਨਹੁੰ ਨਿਹਾਰੇ।
ਅੰਤ ਸਮੈਂ ਬਿਨਸੈਂ ਇਹੁ ਸਬੈ।
ਬਹੁਰੋ ਨਹਿਂ ਲਖੀਯਤਿ ਕਿਸ ਕਦੈ[੧] ॥੨੦॥
ਕੋ ਇਕ ਦਿਨ ਕੋ ਧੁੰਧ ਪਸਾਰਾ[੨]।
ਆਦਿ ਨ ਅੰਤ ਸੁ ਕੁਤੋ ਮਝਾਰਾ[੩]।
ਨਿਸਾ ਬਾਸ[੪] ਪਾਹੁਨ ਸਮ ਆਏ।
ਮੇਲਨ ਦੀ ਨੌਕਾ ਸਮੁਦਾਏ ॥੨੧॥
ਜਿਮ ਜਲ ਬਹੈਂ ਮਿਲੇ ਤ੍ਰਿਣ ਬ੍ਰਿੰਦਾ।
ਬਿਛਰੇ ਮੇਲ ਨ ਬਹੁਰ ਬਨੰਦਾ[੫]।
ਨਿਕਸਹਿ ਦੁਗਧ ਨ ਅਸਥਨ ਆਵੈ[੬]।
ਝਰਹਿ ਪੱਤ੍ਰ ਕੋ ਸ਼ਾਖ ਲਗਾਵੈ[੭] ॥੨੨॥
ਤਿਮ ਸੰਬੰਧੀ ਬਹੁਰ ਨ ਮੇਲਾ।
ਪਰਾਰਬਧ ਕਰਿ ਭਏ ਸਕੇਲਾ।
ਕਯੋਂ ਚਿਤ ਲਾਇ ਸੁ ਜਨਮ ਗਵਾਈਯੇ।
ਜਿਸ ਕੋ ਮਿਲਿਬੋ ਬਹੁਰ ਨ ਪਾਈਯੇ ॥੨੩॥
ਜਯੋਂ ਤਰੁ ਪਰ ਨਿਸ[੮] ਪੰਛੀ ਬਾਸੇ।
ਉਡਹਿਂ ਦਿਸ਼ਾ ਚਹੁੰ ਮੇਂ ਰਵਿ ਭਾਸੇ[੯]।
ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਮੈਂ ਤਰਕ[੧੦] ਬਿਚਾਰੋਂ।
ਸੱਤਾਸੱਤ[੧੧] ਭਲੇ ਨਿਰਧਾਰੋਂ ॥੨੪॥
ਬੋਲਣ ਹਸਣਾ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ।
ਬਿਸਰ ਗਏ ਉਰ ਭਾ ਸੁਧ ਹੀਣਾ[੧੨]।
ਜਗਤ ਮਨੋਰਥ ਫੁਰਹਿ ਨ ਕੋਈ।

---

[੧]ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦੇ।
[੨](ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਇਹ) ਕੁਛ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਧੁੰਧ ਪਸਾਰਾ ਹੈ [ਧੁੰਧ ਪਸਾਰਾ = ਕੁਹੀੜ ਦੇ ਫੈਲਾਉ ਵਾਙੂ ਭਾਵ ਅਨਿਸਥਿਰ]।
[੩]ਮੱਧ ਵਿਚ ਭਾਵ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਕਿੱਥੇ ਹੈ।
[੪]ਰਾਤ ਵੱਸਣ ਹਿਤ।
[੫]ਵਿਛੜਿਆਂ ਦਾ ਫਿਰ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।
[੬]ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਇਆ ਦੁੱਧ ਫੇਰ ਥਣਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।
[੭]ਝੜੇ ਪੱਤਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਟਾਹਣੀ ਨਾਲ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
[੮]ਰਾਤ ਨੂੰ।
[੯]ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੇ।
[੧੦]ਦਲੀਲਾਂ।
[੧੧]ਸੱਤ ਤੇ ਅਸੱਤ ਨੂੰ।
[੧੨]ਹਿਰਦਾ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ) ਸੋਝੀ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਗਿਆ।

ਲੋਕਨ ਲਖਜੋ -ਕਸਰ[1] ਕੁਛ ਹੋਈ- ॥੨੫॥
ਅਬਿ ਮੈਂ ਸ਼ਰਨਿ ਆਪ ਕੀ ਪਰਜੋ।
ਸ਼ਬਦ ਤੁਮਾਰੇ ਇਹ ਗੁਣ ਕਰਜੋ।'
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਗੁਰ ਬੋਲੇ।
'ਸੁਤ ਪਰ ਭਰਮ ਕਰਜੋ ਕਜੋਂ ਡੋਲੇ ॥੨੬॥
ਤਜਹੁ ਭਰਮਨਾ ਜੋ ਉਰ ਹੋਈ।
ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਇਸ ਰੋਗ ਨ ਕੋਈ।
ਜਾਗੇ ਪ੍ਰਥਮ ਭਾਗ ਇਸ ਕੇਰੇ।
ਮਿਲਿ ਤੁਮ ਗੈਲ ਨ ਪਰਹੁ ਬਡੇਰੇ[2] ॥੨੭॥
ਤੁਮ ਕੋ ਸੁਤ ਬਖਸ਼ਜੋ ਗੁਰ ਔਰ।
ਬੈਠਹੁ ਨਿਸ਼ਚੈ ਕਰਿ ਨਿਜ ਠੌਰ।
ਇਸ ਕੋ ਆਪੇ ਹਮ ਸਮੁਝਾਵੈ।
ਚਲਹਿ ਪੰਥ ਜੇ ਤਿਸਹਿ ਚਲਾਵੈ[3][*] ॥੨੮॥
ਇਸ ਤਜਿ ਜਾਹੁ ਅਪਨਿ ਘਰ ਪਾਛੇ।
ਸਿਖਣੀ ਭੀ ਇਸ ਕੀ ਰਹਿ ਆਛੇ।
ਆਪੇ ਹੋਇ ਕੁਟੰਬੀ ਰਹਿ ਹੈ।
ਭਲੋ ਬੁਰੋ ਜਬਿ ਭੇਵ ਕੁ ਲਹਿ ਹੈ' ॥੨੯॥
ਸਿੱਖ ਸਿੱਖਣੀ ਸੁਣਿ ਗੁਰ ਬੈਨ।
ਹਰਖਹਿਂ ਬੰਦੇ ਗਮਨੇ ਐਨ।
ਰਹਜੋ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ ਢਿਗ ਨਾਥ।
ਬੈਠਹਿ ਨਿਕਟ ਜੋਰਿ ਜੁਗ ਹਾਥ ॥੩੦॥
[+]ਇਕ ਦਿਨ ਅਪਨੇ ਨਿਕਟਿ ਹਕਾਰਾ।
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਗੁਰ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਉਚਾਰਾ।
'ਸੁਨਹੁ ਨੀਂਗਰਾ ਦੇਂ ਹਮ ਭੇਟ[4]।
ਇਤ ਰੁਖ਼ ਕਰਿ ਇੰਦ੍ਰੈਨ ਸਮੇਟ[5] ॥੩੧॥

---

[1]ਕਸਰ = ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਦੀ ਛਾਯਾ। (ਅ) ਬਾਵਰਾ ਪਨ।
[2]ਬਹੁਤਾ ਪਿਛੇ ਨਾ ਪਵੋ।
[3]ਜਿਸ ਰਾਹ ਚੱਲੇਗਾ ਚਲਾ ਲਵਾਂਗੇ।
[*]ਪਾ:-ਚਹਹਿ ਪੰਥ ਜਿਸ ਤੇ ਚਲ ਜਾਵੇ।
[+]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਇਥੋਂ ਪੰਜਵੀਂ ਸਾਖੀ ਚਲਦੀ ਹੈ।
[4]ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭੇਟ ਤੈਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਅ) ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ (ਭੇਟ) ਮਿਲਿਆ ਹੈਂ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ।
[5]ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਟ ਕੇ ਇਤ (ਸਾਡੀ ਵਲ) ਰੁਖ਼ ਕਰ।

ਬਹੁਰ ਕਰਹੁ ਜਿਮ ਉਰ ਅਭਿਲਾਖੀ।
ਪ੍ਰਥਮ ਭਨਹਿਂ ਨ੍ਰਿਬ੍ਰਿਤ ਕੀ ਸਾਖੀ[1]।
ਬਨ ਮਹਿਂ ਤਪਸੀ ਇਕ ਤਪ ਕਰਤਿ।
ਰਿਦੈ ਸੰਤੋਖ ਪ੍ਰਾਣ ਕੋ ਧਰਤਿ ॥੩੨॥
ਪੁਰਿ ਢਿਗ ਰਹੈ ਕੁਟੀ ਮਹਿਂ ਬੈਸਾ।
ਦੇਤਿ ਨਾਰਿ ਨਰ ਅਚਵਹਿ ਤੈਸਾ[2]।
ਅਲਪ ਬਹੁਤ ਕੈ ਸ੍ਵਾਦ ਕੁ ਸ੍ਵਾਦ।
ਚੂਨ ਸਾਗ ਦੁਧ ਕੈ ਦਧਿ ਆਦਿ ॥੩੩॥
ਦਯੋ ਦਈ ਕੋ ਲਖਿ[3] ਸੋ ਖਾਇ।
ਪ੍ਰਾਨ ਅਪਾਨ ਸੋਂ ਜੋਗ ਕਮਾਇ।
ਦ੍ਵਾਦਸ਼ ਭੇਦ ਅਨਾਹਦਿ ਸੁਨਿ ਕੈ।
ਸਮੁਝਿ ਸਕਲ ਇਕ ਚਿਤ ਭਾ ਗੁਨਿ ਕੈ[4*] ॥੩੪॥
ਸਪਤ ਦਿਵਸ ਬੀਤੇ ਇਕ ਬਾਰ।
ਕਿਤ ਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋ ਨਹੀਂ ਅਹਾਰ।
ਸੁਣਹੁ ਨੀਂਗਰਾ! ਤਪੀ[+] ਬਿਚਾਰਾ।
-ਮੁਝ ਪਰ ਕੋਪ ਭਯੋ ਕਰਤਾਰਾ ॥੩੫॥
ਕਰ ਪਗ ਦਿਏ ਨ ਉੱਦਮ ਧਰੇ।
ਉਦਰ ਭਰਣ ਲਗਿ ਚਹੀਐ ਕਰੇ।
ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਫਿਰਿ ਭਿਛ ਕਰੀਅਹਿ ਕੋਇ।
ਸੁਰ ਭੀ ਬੈਠ ਦੇਤਿ ਦੁਖਿ ਹੋਇ[5]- ॥੩੬॥
ਖਿੰਥਾ[6] ਛਰੀ[7] ਕੁਸ਼ਾਸਨ ਮਾਲਾ।

---

[1]ਨਿਰਵਿਰਤੀ ਦੀ ਸਾਖੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ:-।
[2]ਭਾਵ ਜੋ ਲੋਕੀ ਦੇ ਜਾਣ ਸੋ ਖਾਵੇ।
[3]ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਦਿਤਾ ਜਾਣਕੇ।
[4]ਅਨਾਹਤ ਚੱਕ੍ਰ ਜੋ ੧੨ ਦਲਾਂ ਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਸੁਣ ਕੇ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸਮਝ ਕੇ ਤੇ (ਗੁਣਕੇ =) ਧਿਆਨ ਜੋੜ ਕੇ ਇਕ ਚਿਤ (= ਇਕਾਗਰ) ਹੋ ਗਿਆ।
*ਹਠ ਯੋਗ ਅਨੁਸਾਰ ਛੇ ਚੱਕ੍ਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅਨਾਹਤ ਚੱਕ੍ਰ ਹੈ ਜੋ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਦਲਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ੧੨ ਹੈ, ਤੇ ਅਖਰ 'ਕ' ਤੋਂ 'ਠ' ਤਕ ੧੨ ਹਨ, ਅਨਾਹਤ ਚੱਕਰ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹਿਰਦਾ ਹੈ, ਇਥੇ ਸ਼ੈਵੀ ਰੁੱਦ੍ਰ ਦਾ ਤੇ ਵੈਸ਼ਨਵ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।
ਯਥਾ; ਦੁਆਦਸ ਦਲ ਅਭ ਅੰਤਰਿ ਮੰਤ ॥ ਜਹ ਪਉੜੇ ਸ੍ਰੀ ਕਮਲਾ ਕੰਤ ॥
ਕਈ ਗਿਆਨੀ '੧੨ ਵਾਰ ਮੰਤਰ ਉਚਾਰ ਕੇ' ਇਉਂ ਭੀ ਅਰਥ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।
[+]ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਤਪੀ ਦਾ ਨਾਂ 'ਜਵਾਲਾ' ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
[5]ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਬੈਠਾ ਦੇਖਕੇ ਦੇਂਦੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
[6]ਗੋਦੜੀ।
[7]ਸੋਟੀ।

ਧਰੇ ਹਾਥ ਤੂੰਬਾ ਤਬਿ ਚਾਲਾ[੧]।
-ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਕੇ ਬਾਣੇ ਬਿਨ ਜਾਨਾ[੨]।
ਨਹਿਂ ਸ਼ੁਭ ਜਿਸ ਤੇ ਜਾਇ ਨ ਜਾਨਾ[੩] ॥੩੭॥
ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਕਰਹਿ ਨਿਰਾਦਰ ਦੋਖ।
ਲਗਹਿ ਸਾਧ ਕੋ ਪਾਪਹਿ ਪੋਖ[੪]।
ਭਿੱਛਿਆ ਕੋ ਦੁਇ ਸਮੈ ਨ ਜਾਨਾ।
ਧਰਹਿ ਭੇਖ ਨਹਿਂ ਬਦਲਹਿ ਆਨਾ[੫] ॥੩੮॥
ਜੈਸੀ ਜੈਸੀ ਜੋ ਕਿਮੁ ਦੇਇ।
ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਦੁਧ ਭਿੱਛਜਾ ਲੇਇ।
ਚਿਰ ਨਹਿਂ ਠਹਿਰਹਿ ਪਰਾ ਨ ਲੇਵੇ[੬]।
ਤ੍ਰਿਯ ਸਿਸ ਕਰ ਛੁਵਨਿ ਨ ਕਰ ਦੇਵੇ[੭] ॥੩੯॥
ਜਿਸ ਕਿਸ ਕੀ ਲੇ ਕਰ ਨਹਿਂ ਖਾਇ।
ਸਿੱਖ ਸਾਧ ਕੋ ਨਹਿਂ ਬਨਿ ਆਇ।
ਭੋਜਨ ਪੱਕ ਖਾਇ ਸਭਿ ਕੇਰਾ[੮]।
ਤਿਸ ਕੋ ਤੋਟਾ ਪਰਹਿ ਬਡੇਰਾ[੯] ॥੪੦॥

ਦੋਹਰਾ: ਜਾਂ ਕੀ ਰਹਤਿ ਨ ਜਾਣੀਐ ਗੁਰੁ ਮੰਤ੍ਰ ਨਹਿਂ ਰੀਤਿ।
ਤਾਂ ਕੋ ਭੋਜਨ ਖਾਇ ਕੈ ਬਿਛਰੈ ਹਰਿ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ-।
ਇਹ ਸਭਿ ਰੀਤਿ ਬਿਚਾਰਿ ਕੈ, ਤਪਸੀ ਗਯੋ ਬਜ਼ਾਰ।
ਨਗਰ ਬੀਚ ਇਕ ਸ਼ਾਹੁ ਘਰ, ਬਡੋ ਜੱਗ ਕੋ ਸਾਰ ॥੪੧॥

ਚੌਪਈ: ਬਡੀ ਭੀਰ ਭਰਿ ਰਹੀ ਨਿਕੇਤ।
ਪਕਰਿ ਬਿਠਾਵੈਂ ਭੋਜਨ ਦੇਤਿ।
ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਤਪਸੀ ਥਿਰ ਰਹ੍ਯੋ।

---

[੧]ਤੇ ਤੂੰਬਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ।
[੨]ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਦੇ (ਘਰ) ਸਾਧ ਦਾ ਬਾਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜਾਣਾ।
[੩]ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ (ਕਿ ਕਉਣ ਹੈ)।
[੪](ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ) ਜੋ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਦੋਸ਼ ਸਾਧ ਨੂੰ ਲਗੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਧ ਹੀ ਪਾਪ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।
[੫]ਜੋ ਭੇਖ ਧਾਰੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਭੇਖ ਨਾ ਬਦਲੇ।
[੬](ਅਗਲੀ) ਪੱਕੀ ਹੋਈ ਨਾ ਲਵੇ।
[੭]ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਲੜਕੇ ਦੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾ ਛੁਹਣ ਦੇਵੇ।
ਸੋ ਸਾਖੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੀ ਪੱਕੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਾ ਲਵੇ ਕਿ ਪੱਕੀ ਪਈ ਬਾਲਾਂ ਤੇ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਲਗਕੇ ਛੁਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
[੮]ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪੱਕਿਆ ਹੋਇਆ।
[੯](ਕਾਰਣ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ)।

ਕਿਨੈ ਬਿਠਾਇ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਕਹ੍ਯੋ ॥੪੨॥
ਪੂਰਣ ਸੰਤੋਖ ਧਰ੍ਯੋ ਸੁ ਬਿਚਾਰੇ।
ਖਰ੍ਯੋ ਰਹ੍ਯੋ ਹੁਇ ਏਕ ਕਿਨਾਰੇ।
ਨਿਸ ਜਬਿ ਭੀ ਸਭਿ ਲੋਕ ਪਯਾਨੇ।
ਪਿਖਿ ਤਪਸੀ ਨਿਜ ਆਇ ਟਿਕਾਨੇ ॥੪੩॥
ਆਧੀ ਰਾਤਿ ਭਈ ਜਿਸ ਕਾਲਾ।
ਦੁਇ ਦੇਵਨ ਕੇ ਦੂਤ ਕਰਾਲਾ।
ਜ੍ਵਲਤ ਮਸਾਲੈਂ ਹਾਥਨਿ ਲੀਨਿ[1]।
ਤਪਸੀ ਆਨਿ ਹਕਾਰਨਿ ਕੀਨ ॥੪੪॥
-ਤੁਮ ਢਿਗ ਦੇਵਨਿ[2] ਹਮਹੁਂ ਪਠਾਏ।
ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਆਗਜਾ ਲ੍ਯਾਏ।
ਉਠਿ ਕਰਿ ਹਮਰੇ ਸੰਗਿ ਸਿਧਾਰਹੁ।
ਪੁਰਿ ਮਹਿਂ ਸ਼ਾਹੁ ਤਿਸੀ ਘਰ ਜਾਰਹੁ[3] ॥੪੫॥
ਜਿਸ ਘਰ ਸੰਤ ਛੁਧਤਿ ਹੀ ਆਯੋ।
ਨਹਿਂ ਆਦਰ ਕੋ ਬਚ ਭੀ ਗਾਯੋ।
ਸ਼ਾਹੁ ਤਿਸੀ ਨੇ ਪਾਪ ਕਮਾਏ।
ਤੁਵ ਸਹਾਇ ਹਿਤ ਹਮ ਚਲਿ ਆਏ ॥੪੬॥
ਚਲਿ ਆਗੇ ਘਰ ਦੇਹੁ ਦਿਖਾਈ-।
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਤਪਸੀ ਭਯੋ ਅਗੁਵਾਈ।
-ਮੁਝ ਕੋ ਭੀ ਇਕ ਦੇਹੁ ਮਸਾਲ-।
ਦਈ ਤਿਨਹੁਂ ਗਹਿ ਕੈ ਕਰ ਨਾਲ ॥੪੭॥
ਦੂਤਨ ਕੋ ਤਬਿ ਲਗ੍ਯੋ ਜਲਾਵਨਿ।
ਭਾਗੇ ਤਪਸੀ ਤੇ ਡਰਪਾਵਨ[4]।
ਲਗ੍ਯੋ ਸੁਨਾਵਨਿ ਤਿਨ ਬੱਖਜਾਤਾ।
-ਨੀਕੋ ਸ਼ਾਹੁ ਸਭਿਨ ਕੋ ਦਾਤਾ ॥੪੮॥
ਬਿਸ਼ਨੁ ਜਿ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਪ੍ਰੇਰਹਿ।
ਤੌ ਦਾਤਾ ਦੇਤੋ ਬਿਨ ਦੇਰਹਿ।
ਸਭਿ ਜਗ ਕਰਤਾ ਕਿਰਤ ਕਰਾਵਤਿ[5]।

---

[1]ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਦੂਤ ਦੋ ਭਿਆਨਕ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਲਦੀਆਂ (ਲਈ ਆਏ ਤੇ.......)।
[2]ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ।
[3]ਸਾੜਨਾ ਹੈ।
[4]ਡਰ ਪਾਕੇ।
[5]ਕਿਰਤ ਕਰਾਵਣ ਵਾਲਾ (ਆਪ) ਕਰਤਾਰ ਹੈ।

ਕਹਾਂ ਸ਼ਾਹੁ ਵਸ ਜੇ ਪ੍ਰਭੁ ਦਜਾਵਤਿ[1] ॥੪੯॥
ਹਰਿ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਰਤਾ ਨਿਤ ਦਾਯਾ।
ਹਮ ਅਧੀਨਿ ਸਭਿ ਤਿਸ ਕੀ ਮਾਯਾ[2]।
ਤੁਮ ਕੋ ਚਰਨ ਬੰਦਨਾ ਬਰਨੀ।
ਐਸੀ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਕਬਿ ਕਰਨੀਂ- ॥੫੦॥
*ਸੁਨਹੁਂ ਨੀਂਗਰਾ!' ਗੁਰ ਕਹਿਂ ਤੌਨਾ।
'ਤਜਾਗੀ ਬਨਹਿਂ ਤ ਐਸਾ ਹੋਨਾ।
ਪਰ ਅਵਗੁਣ ਚਿਤਵਹੁ ਨਹਿਂ ਕੋਈ*।
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਨਿੰਮਿਰ ਦੂਤ ਦ੍ਵੈ ਹੋਈ ॥੫੧॥
ਬਿਦਾ ਹੋਇ ਪਹੁੰਚੇ ਦਰਬਾਰਾ।
ਮਹਾਰਾਜ ਸੰਗ ਸਕਲ ਉਚਾਰਾ।
-ਪਰਚਜੋ ਸਚ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਸਾਚਾ[3]।
ਗਯੋ ਸੰਤੋਖ ਉਬਾਚ ਨ ਜਾਚਾ[4]- ॥੫੨॥
ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਸੰਨੇ।
ਗੁਣ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਮਨ ਮੰਨੇ।
ਪਠਿ ਬਿਬਾਨ ਕੋ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯੋ।
ਅਪਨਿ ਲੋਕ ਮੈਂ ਭਲੇ ਬਸਾਯੋ ॥੫੩॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਸਿੱਖਨ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤ ਚੱਤਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੪੭॥

---

[1]ਜੇ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਤਾਂ।
[2]ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਸੇ ਦੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਾਂ।
*ਇਹ ਵਾਕ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਵਿਚਕਾਰ ਆਏ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਉਕਤ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਰਖ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਅਗੋਂ ਫੇਰ ਦੂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਖੀ ਦਾ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਾ ਟੁਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
[3]ਸੱਚਾ (ਸਾਧੂ) ਸੱਚੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਪਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
[4]ਸੰਤੋਖ ਧਾਰ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ ਕਹਿ ਕੇ ਮੰਗਿਆ ਨਹੀਂ।

੪੮. [ਭਾਈ ਅਨੰਦ ਸਿੰਘ]

੪੭<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੪੯

ਦੋਹਰਾ: *ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ,
ਦੇਤਿ ਭਲੇ ਉਪਦੇਸ਼।
ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਸੰਗ[1] 'ਨੰਦ[2]! ਸੁਨਿ,
ਇਹ ਮਗ ਲਖਿ ਦਰਵੇਸ਼ ॥੧॥

ਚੌਪਈ: ਬ੍ਰਿਕਤ ਹੋਨਿ ਕੀ ਚਿਤ ਮਹਿਂ ਤੋਰੇ।
ਤੌ ਇਮ ਬਨਹੁਂ ਨ ਕੋਇ ਬਹੋਰੇ।
ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਪੰਥ ਦੂਸਰ ਲਖਿ ਲੀਜੈ।
ਜੇ ਕਰਿਬੋ ਹੁਇ ਸਕਲ ਸੁਨੀਜੈ ॥੨॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ:
ਮਃ ੨ ॥
ਨਕਿ ਨਥ ਖਸਮ ਹਥ ਕਿਰਤੁ ਧਕੇ ਦੇ ॥
ਜਹਾ ਦਾਣੇ ਤਹਾਂ ਖਾਣੇ ਨਾਨਕਾ ਸਚੁ ਹੇ+ ॥੨॥
ਭਾਣਾ ਮੰਨੇ ਹੁਕਮ ਰਜਾਇ++[3] ॥
ਆਪੇ ਪਟੀ ਕਲਮ ਆਪ ਲਿਖਣਹਾਰਾ ਆਪ ॥
ਦੂਜਾ ਹੋਇ ਤ ਆਖੀਐ ਸਭਿ ਘਟਿ ਰਹਿਆ ਬਿਆਪ[¶] ॥

ਚੌਪਈ: ਸੁਨਿ ਸਿਖ ਸੁਤ[4]!' ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਿਂ ਤੈਸੇ।
'ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਹੋਨਿ ਤ ਹੋਈਐ ਐਸੇ।
ਸਘਨ ਛਾਵ ਤਰੁ ਬਨ ਮਹਿਂ ਅਹਾ।
ਰਹਿਤ ਕਪੋਤ ਕਪੋਤੀ ਤਹਾਂ ॥੩॥
ਬਧਿ 'ਨਿਡੀਯ' ਉਸ ਬਸੈਂ ਸੁਖਾਰੇ[5]।
ਬਚੇ ਬਚੀ ਜਣ ਕਰਿ ਪ੍ਰਿਤਪਾਰੇ।

---

*ਇਹ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਸਾਖੀ ਹੈ।
[1]ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਲ (ਬੋਲੇ):-।
[2]ਹੇ ਨੀਂਗਰਾ!
+ਵਾਰ ਸੋਰਠ ਮਃ ੨।
++ਇਹ ਤੁਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਉਂਵ 'ਭਾਣਾ ਮੰਨੇ ਸੋ ਸੁਖੁ ਪਾਏ' ਤੇ 'ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ' ਆਦਿ ਆਏ ਹਨ।
[3]ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ।
[¶]ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਹੀਂ, ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਗੁਰਵਾਕ ਖੰਡਤ ਯਾਦ ਸੀ ਸੋ ਉਸਨੇ ਖੰਡਤ ਹੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਧ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਵਾਕ ਐਉਂ ਹੈ:-
ਆਪੇ ਪਟੀ ਕਲਮ ਆਪਿ ਉਪਰਿ ਲੇਖੁ ਭਿ ਤੂੰ ॥
ਏਕੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ ਦੂਜਾ ਕਾਹੇ ਕੂ ॥
[4]ਹੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੁਣ।
[5]ਆਲ੍ਹਣਾ ਬੰਨਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਬਰਖਤਿ ਝਰੀ ਲਗੀ ਇਕ ਬਾਰੀ।
ਆਯੋ ਬਧਿਕ ਲਿਯੇ ਕਰ ਜਾਰੀ[1] ॥੪॥
ਬਿਹੰਗ ਨ ਹਤਯੋ ਨਹਿਂ ਕਿਤ ਪਾਯੋ।
ਭ੍ਰਮਤਿ ਭ੍ਰਮਤਿ ਛੂਛਾ ਤਹਿਂ ਆਯੋ।
ਕੰਪਤਿ ਸ਼ੀਤ ਲਗੇ ਜਲ ਬਾਊ[2]।
ਤਿਸ ਤਰੁ ਤਰੇ ਰਹਯੋ ਠਹਿਰਾਊ ॥੫॥
ਰਾਤਿ ਭਈ ਪਰ ਭੂਲਯੋ ਰਾਹੂ।
ਛੁਧਿਤਿ ਉਦਾਸ ਤ੍ਰਾਸ ਮਨ ਮਾਹੂ।
ਠਰਯੋ ਸੁੰਨ ਹੁਇ ਬੈਠਯੋ ਮੌਨ।
ਬੋਲ ਨ ਨਿਕਸਿ, ਬਿਲੋਕਯੋ ਤੌਨ[3] ॥੬॥
ਹੁਤੋ ਕੁਟੰਬੀ ਕਹੈ ਕਪੋਤ[4]।
-ਸੁਨਹੁਂ ਕਪੋਤੀ! ਇਸ ਦੁਖ ਹੋਤਿ।
ਖਗ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਹਮਰੇ, ਅਰਧੰਗੀ!
ਆਯਹੁ ਅੱਭਜਾਗਤ ਨਰ ਅੰਗੀ[5] ॥੭॥
ਬੈਠਯੋ ਆਇ ਨਿਕੇਤ ਹਮਾਰੇ।
ਗ੍ਰਹਸਤੀ ਧਰਮ ਸੁ ਦੇਹਿ ਅਹਾਰੇ[6]।
ਖਾਨ ਪਾਨ ਬਿਸਰਾਮੈ ਦੈਬੋ।
ਸੁਖ ਸਭਿ ਕਰਹਿ ਅਤਿਥ[7] ਸੁਧ ਲੈਬੋ ॥੮॥
ਖਗ ਤਨ[8], ਹਾਥ ਨ ਦਏ ਬਿਧਾਤਾ।
ਹੈ ਇਕ ਚੋਂਚ ਚੋਗ ਚੁਨਿ ਖਾਤਾ।
ਸੁਨਿ ਸੁਖਦਾਇਨ[9]! ਸੁਧ ਇਸ ਕੇਰੀ।
ਚਹੀਐ ਲਈ ਸਕਲ ਇਸ ਬੇਰੀ ॥੯॥
ਪਹਿਲੇ ਪਾਵਕ ਦੈਂ ਹੈਂ ਇਸੇ।

---

[1]ਜਾਲ ਹੱਥ ਲੈ ਕੇ।
[2]ਭਾਵ ਹਨੇਰੀ ਤੇ ਮੀਂਹ।
[3]ਉਸ ਨੂੰ ਡਿੱਠਾ (ਕਪੋਤ ਨੇ)।
[4]ਸੌ ਸਾ: ਦਾ ਪਾਠ-
ਤਾਂ ਕਪੋਤ ਕੁਟੰਬ ਕਪੋਤੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।
[5]ਹੇ ਅਰਧੰਗੀ (ਅਸੀਂ) ਗ੍ਰਹਸਤੀ ਪੰਛੀ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ (ਘਰ) ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਆਇਆ ਹੈ ਅਭਜਾਗਤ, ਨਰ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ।
[6]ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਕਿ ਖਾਣਾ ਦੇਵੇ।
[7]ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਦੀ।
[8](ਸਾਡਾ) ਪੰਛੀ ਸਰੀਰ ਹੈ।
[9]ਹੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ।

ਜਿਸ ਤੇ ਸੀਤ ਸਰੀਰਹਿ ਨਸੇ।
ਉੱਦਮ ਤੇ ਲਛਮੀ ਹੁਇ ਭੌਨ।
ਜਿਮ ਬਿਜਨੇ[੧] ਹਾਲੇ ਹੁਇ ਪੌਨ[੨]- ॥੧੦॥
ਇਮ ਬੋਲਤਿ ਹੀ ਉਡ ਕਰਿ ਗਯੋ।
ਗ੍ਰਾਮ ਅਗਨਿ ਧੁਖਿ ਦੇਖਤਿ ਭਯੋ।
ਮੇਂਙਣ ਆਗ ਸੁਲਗਤੀ ਲੈ ਕੈ।
ਲਯਾਇ ਬਧਿਕ ਕੇ ਆਗੇ ਦੈ ਕੈ ॥੧੧॥
ਸ਼ੁਸ਼ਕ ਆਲ੍ਹਣੇ ਤੇ ਤ੍ਰਿਣ[੩] ਗੇਰੇ।
ਬਧਿਕ ਹੇਰਿ ਜਾਰੇ ਤਿਸ ਬੇਰੇ।
ਈਂਧਨ ਅਧਿਕ ਪਰਜੋ ਚੁਨ ਲਯੋ।
ਬਹੁਤ ਭੜਾਂਭ[੪] ਮਚਾਵਤਿ ਭਯੋ ॥੧੨॥
ਗਯੋ ਸੀਤ ਪਰ ਭੂਖਾ ਰਹਜੋ।
ਦੇਖਿ ਕਪੋਤ ਬਾਤ ਤਬਿ ਕਹਜੋ।
-ਹੇ ਘਰ ਕੀ ਸਰਦਾਰਨਿ ਸੁਨੋ।
ਬਾਲ ਬਚੇ ਪਾਲਹੁ ਸੁਖ ਸਨੋ ॥੧੩॥
ਇਸ ਮਾਣੂ[੫] ਹਿਤ ਅਲਪ ਅਹਾਰਾ।
ਦੇਉਂ ਸਰੀਰ ਅਪਨਿ ਇਸ ਬਾਰਾ-।
ਕਹੈ ਕਪੋਤੀ -ਧਰਮ ਸੁ ਮੇਰਾ।
ਦੇਉਂ ਅਹਾਰ ਅਪਨਿ ਤਨ ਕੇਰਾ ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ: ਨਾਰੀ ਨਰਕ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਬਿਨਾ ਪੁਰਖ ਕਿਹ ਕਾਮ।
ਸਤ ਗਤਿ ਦਾਤਾ[੬] ਪੁਰਖ ਹੈ, ਅਵਰਨ ਦਾਤਾ ਰਾਮ[੭]- ॥੧੫॥
ਪੁਰਖ[੮] ਕਹਜੋ -ਘਰ ਤ੍ਰਿਯਾ ਬਿਨ, ਸੂਨਾ ਰਹੇ ਦੁਆਰ।
ਪੁਰਖ ਵਹਿਰ ਹੀ ਸੂਰਮਾ, ਅੰਤਰ ਘਰ ਕੇ ਖ੍ਵਾਰ[੯]- ॥੧੬॥

ਚੌਪਈ: ਸੁਨਹੁ ਨੀਂਗਰਾ! ਪਤਿ ਬਚ ਹੋਤੀ[੧]।

---

[੧]ਪੱਖਾ।
[੨]ਅਖਾਉਤ ਹੈ 'ਉਦਮ ਅਗੇ ਲੱਛਮੀ ਪੱਖੇ ਅੱਗੇ ਪੌਣ। '
[੩]ਸੁੱਕੇ ਤੀਲੇ।
[੪]ਭਾਂਬੜ।
[੫]ਮਨੁੱਖ।
[੬](ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ) ਸਦ ਗਤੀ ਦਾ ਦਾਤਾ ਪੁਰਖ ਹੈ।
[੭]ਰਾਮ ਹੋਰਨਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ।
[੮]ਭਾਵ ਕਪੋਤ ਨੇ।
[੯]ਮਰਦ ਬਾਹਰ ਸੂਰਮਾ ਹੈ ਘਰ ਵਿਚ ਖੁਆਰ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਰਦ ਤ੍ਰੀਮਤ ਵਾਂਙੂੰ ਘਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਜ੍ਵਲਤਿ ਅਗਨਿ ਮਹਿਂ ਗਿਰੀ ਕਪੋਤੀ।
ਬਧਕ ਦੇਖਿ ਭੁਨੀ ਅਰੁ ਖਾਈ।
ਤਬਹਿ ਕਪੋਤ ਬਿਚਾਰ ਉਠਾਈ ॥੧੭॥
-ਨਰ ਤਨ ਤੀਨ ਸੇਰ ਲੈ ਖਾਈ।
ਅਰਧ ਛੁਧਿਤਿ ਰਹਿਗਾ ਅਰਗਾਈ[2]।
ਅਧ ਭੋਜਨ ਦੇ ਭੂਖਾ ਰਾਖੈ।
ਨਰਕ ਪਰਹਿ ਦਾਤਾ, ਸ਼੍ਰੁਤਿ ਭਾਖੈ[3*]- ॥੧੮॥
ਤਬਿ ਤਜਿ ਮੋਹ ਅਗਨਿ ਮਹਿਂ ਗਿਰਯੋ।
ਹੇਰਿ ਪਾਰਧੀ[4] ਕਰੁਣਾ ਭਰਯੋ।
-ਧੰਨ ਧੰਨ ਇਹ ਖਗ ਤਨ ਧਰੇ।
ਮਮ ਅਹਾਰ ਹਿਤ ਦੋਨਹੁਂ ਮਰੇ ॥੧੯॥
ਮੈਂ ਪਾਪੀ ਬਡ ਹੋਯਹੁ ਪਾਪ[5]।
[6]ਬਿਨਸੇ[+] ਤਨ ਮੋਹ ਸੁ ਤਜਿ ਆਪ।
ਮੈਂ ਤਪ ਤਪੋਂ ਜਿ ਨਰ ਤਨ ਹੋਵਾ[5]-।
ਇਮ ਕਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਉਮਕ ਬਹੁ ਰੋਵਾ ॥੨੦॥
ਮਹਾਰਾਜ ਤਬਿ ਹੁਕਮ ਬਖਾਨਾ।
-ਇਹ ਠਾਂ ਆਨਹੁਂ- ਪਠਯੋ ਬਿਮਾਨਾ।
ਸਹਿਤ ਕੁਟੰਬ ਕਬੂਤਰ ਚਢਯੋ।
ਬਧਿਕ ਚਢਾਇ ਸੰਗ ਮੁਦ ਬਢਯੋ[++] ॥੨੧॥

---

[1]ਪਤੀ ਦੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ।
[2]ਅੱਧਾ ਭੁੱਖਾ ਰਹਿਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।
[3]ਉਹ ਦਾਤਾ ਨਰਕ ਪਵੇਗਾ ਇਹ ਸ਼੍ਰੁਤੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ।
[*]ਇਹ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਆਖੇਪਕਾਰ ਜੀ ਪੌਰਾਣਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੁਤਿ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਸੂਲ ਬੜੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਤੇ ਉੱਚੇ ਹਨ।
[4]ਫੰਧਕ।
[5]ਮੈਂ ਪਾਪੀ (ਤੋਂ ਇਹ) ਬਡਾ ਪਾਪ ਹੋਇਆ ਹੈ।
[6](ਭਾਵੇਂ) ਤਨ ਬਿਨਸੇ, ਮੋਹ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਮੈਂ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਤਨ ਪਾਇਆ ਹੈ ਤਪ ਤਪਾਂਗਾ। (ਅ) ਸੋ ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਆਪਣੇ ਤਨ ਦਾ ਮੋਹ ਤਜ ਕੇ ਮੈਂ ਤਪ ਤਪਾਂਗਾ।
[+]ਪਾ:-ਬਿਨਸਯੋ।
[++]ਸੱਚ ਨੂੰ ਅੰਕਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਤ੍ਰੀਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਯਾ ਨਿਦਰਸ਼ਨ (Parable) ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਮਝ ਛੇਤੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਰਣਨ ਦਾ ਤ੍ਰੀਕਾ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਾ ਹੀ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਕੀਕੂੰ ਕਹਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਪਰ ਅਸੂਲ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਧਰਮ ਦਾ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵਿਚ ਜੋ ਵਰਣਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸੋ 'ਕਬੀਰ ਜਉ ਗ੍ਰਿਹੁ ਕਰਹਿ ਤ ਧਰਮੁ ਕਰੁ' ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ।

ਸੁਖ ਸਭਿ ਬਿਧਿ ਕੋ ਜਹਾਂ ਉਦਾਰਾ।
ਬਸ ਕਰਿ ਭੋਗੇ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰਾ।
ਸੁਨਿ ਲਰਕੇ ! ਇਹ ਮਾਰਗ ਦੋਇ।
ਤੋਹਿ ਸੰਗ ਹਮ ਬੂਝਤਿ ਸੋਇ ॥੨੨॥
ਤੋਹਿ ਰਿਦੈ ਕਹੁ ਕੌਨ ਪਸੰਦ।
ਜਿਸ ਤੇ ਚਾਹਤਿ ਸ਼੍ਰੇਯ ਬਿਲੰਦ।
ਨਤੁਰ ਖੁਆਰ ਹੋਨ ਕੇ ਜਾਨੋ।
ਭੇਖ ਅਨੇਕ ਬਿਬੇਕਹਿ ਹਾਨੇ ॥੨੩॥
ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਅਪਰ ਸਾਧ ਭੀ ਘਨੇ[੧]।
ਕੋ ਪੂਰਾ ਉਤਰਹਿ ਹਿਤ ਸਨੇ।
ਗੁਰ ਦਿਵਾਨ ਮਹਿਂ ਤੂੰ ਸਚ ਭਾਖਹੁ।
ਕਹਾ ਮਾਨਹਿਗੋ ਕਰਨ ਭਿਲਾਖਹੁ[੨] ? ॥੨੪॥
ਭਗਤਿ ਜਿ ਚਹੁਂ ਜੁਗ ਜਗਤ ਮਝਾਰਾ[੩]।
ਸਭਿ ਕੋ ਹੈ ਕਬੀਰ ਸਰਦਾਰਾ[*]।
ਸਿੱਧ ਗ੍ਰਿਹਸਥੁ ਤਿਨ ਕਰਿ ਦਿਖਰਾਯੋ।
ਬੀਚ ਜੋਗ ਭੀ ਕਰਿ ਦਿਖਰਾਯੋ ॥੨੫॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕ ॥
ਕਬੀਰ ਜੈਸੀ ਉਪਜੀ ਪੇਡ ਤੇ ਜਉ ਤੈਸੀ ਨਿਬਹੈ ਓੜਿ ॥
ਹੀਰਾ ਕਿਸ ਕਾ ਬਾਪੁਰਾ ਪੁਜਹਿ ਨ ਰਤਨ ਕਰੋੜਿ ॥੧੫੩॥

ਚੌਪਈ: ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਕਰ ਜੋਰੇ।
ਕਲ਼ਗ਼ੀਧਰ ਕੇ ਚਰਨ ਨਿਹੋਰੇ।
ਦੀਨ ਹੋਇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਖਾਨਜੋਂ।
'ਅਬਿ ਮੈਂ ਬਚਨ ਆਪ ਕੋ ਮਾਨਜੋਂ ॥੨੬॥
ਸਿੱਖਿ[੪] ਆਪ ਕੋ ਅਬਿ ਮਨੁ ਭਾਵੈ।
ਮੁਹਿ ਢਿਗ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਹੋਨਿ ਬਨਿ ਆਵੈ।
ਮਨ ਬਿਰਕਤ ਰਹਿ ਤਊ ਘਨੇਰਾ।

---

[੧](ਗਿਆਨ ਹੀਨ) ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਬਥੇਰੇ ਸਾਧ।
[੨]ਚਾਹਕੇ ਕੀਹ ਕਰਨਾ ਮੰਨੇਂਗਾ।
[੩]ਜਗਤ ਵਿਖੇ ਚਹੁੰ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ।
[*]ਇਥੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪੂਜਯ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ ਹਨ, ਜੈਸੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ 'ਰਵਿਦਾਸ ਧਿਆਏ ਪ੍ਰਭ ਅਨੂਪ ॥ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਗੋਵਿੰਦ ਰੂਪ ॥ ' [ਬਸੰ: ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਅਸਟਪਦੀ] ਪਿਛੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਹਿ ਆਏ ਹਨ, ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਰੁਤ ਦਾ ਅੰਸੂ ੪੪।
[੪]ਸਿੱਖੀ।

ਸਿਥਲ ਅੰਗ ਆਲਸ ਬਹੁਤੇਰਾ[1] ॥੨੭॥
ਬਨਿ ਆਵਹਿਗੀ ਮੁਝ ਤੇ ਜੇਤੀ।
ਕਰੌਂ ਸੇਵ ਸਿੱਖਨ ਕੀ ਤੇਤੀ।'
ਸੁਨਜੋਂ ਸੁਭਾਵ ਆਲਸੀ ਜਬੈ।
ਬੋਲੇ ਦਯਾ ਸਿੰਧੁ ਹਸਿ ਤਬੈ ॥੨੮॥
'ਗੁਰ ਹਜ਼ੂਰ ਕੀ ਟਹਿਲ ਕਰਜਾ ਕਰਿ।
ਜੇਤਿਕ ਭਾਰ ਪਰੈ ਹੁਇ ਤੁਵ ਸਿਰ।
ਲੈ ਹੈਂ ਬਾਂਟ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸੋਇ।
ਕਾਰਜ ਘਰ ਕੋ ਥੁਰਹਿ ਨ ਕੋਇ ॥੨੯॥
ਜਨਮ ਪੁਰਬਲੋ ਹਮਰੋ ਜਬੈ।
ਅਸੁ ਕੀ[2] ਸੇਵ ਕਰਤਿ ਤੂੰ ਤਬੈ।
ਮੰਡੂ ਨਾਮ ਤੋਹਿ ਤਿਸ ਕਾਲਾ।
ਹਮ ਬੋਲੇ ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਤੁਵ ਨਾਲਾ ॥੩੦॥
-ਰਾਖ ਤੁਰੰਗਮ ਕੀ ਸੁਧ ਆਛੇ।
ਦੀਜਹਿ ਸਕਲ ਜਥਾ ਚਿਤ ਬਾਂਛੇ[3]-।
ਸੁਨਤਿ ਬਾਕ ਤੁਮ ਝੂਠ ਉਚਾਰਾ।
-ਦਾਨਾ ਘਾਸ ਬਹੁਤ ਮੈਂ ਡਾਰਾ ॥੩੧॥
ਆਗੇ ਧਰਜੋ ਸੁਧਾਰਿ ਘਨੇਰਾ-।
ਲਖਿ ਊਰੋ ਤੁਝ ਕੋ ਤਿਸ ਬੇਰਾ।
ਹਮਰੋ ਬਚ ਨਿਕਸਜੋ ਇਮ ਤਬੈ।
-ਕਹੁ ਦਰਿੱਦ੍ਰੀਆ ਘਰ ਕਿਮ ਨਿਭੈ[4] ॥੩੨॥
ਨਿਕਟ ਤੁਰੰਗ ਕੀ ਸੁਧਿ ਨਹਿਂ ਲਈ।
ਪੁਨ ਦਰੋਗ਼ ਹਮ ਸੋਂ ਕਹਿ ਦਈ-।
ਇਮ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਬੋਲਜੋ ਤੈਂ ਰੋਇ।
ਕਰੀ ਪੁਕਾਰ ਦੀਨ ਸੁਰ ਹੋਇ ॥੩੩॥
-ਬਿਰਦ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਤੁਮਾਰਾ।
ਮੈਂ ਗ਼ਰੀਬ ਇਮ ਕਹਿ ਕਿਮ ਮਾਰਾ।
ਪਰਜੋ ਰਹਜੋ ਰਾਵਰਿ ਕੀ ਸ਼ਰਨੀ।

---

[1]ਮਨ ਮੇਰਾ ਤਿਆਗੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਸਿਥਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਤੇ ਆਲਸ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ।
[2]ਘੋੜੇ ਦੀ।
[3]ਭਾਵ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਨ ਮੰਨਿਆਂ ਘਾਹ ਦਾਣਾ ਦੇਣਾ।
[4]ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਿਵੇਂ ਨਿਭੂ।

ਚਹੌਂ ਜਮਾਦਿਕ ਪੀਰਾ ਹਰਨੀ- ॥੩੪॥
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਬਿ ਬਿਨੈ ਸੁਨਾਈ।
ਹਮਰੇ ਰਿਦੇ ਦਯਾ ਤਬਿ ਆਈ।
-ਕਿਸੀ ਰੀਤਿ ਕੋ ਕਾਰਜ ਪਰੈ।
ਹਮ ਸਹਾਇਤਾ ਤੇਰੀ ਕਰੈਂ- ॥੩੫॥
ਕਲਜੁਗ ਪ੍ਰਥਮ ਚੌਕਰੀ ਕੇਰਾ।
ਬਰਤਜੋ ਭੀਖਨ ਪਾਪ ਬਡੇਰਾ।
ਰਾਖਿਬੇ ਹੇਤੁ ਧਰਮ ਕੋ ਜਗ ਮੈਂ।
ਨਰਨਿ ਚਲਾਵਨ ਕੋ ਸ਼ੁਭ ਮਗ ਮੈਂ ॥੩੬॥
ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਧਾਰਜੋ ਅਵਤਾਰ।
ਬਰਖ ਹਜ਼ਾਰਹੁੰ ਤਨ ਤਪੁ ਧਾਰਿ।
ਸੋ ਮੰਡੂ ! ਤੈਂ ਇਹ ਤਨ ਪਾਯੋ।
ਨਹਿਂ ਆਲਸ ਤੇ ਜਾਇ ਕਮਾਯੋ ॥੩੭॥
ਅਬਿ ਤੂੰ ਰਹੀਐ ਨਿਕਟ ਹਮਾਰੇ।
ਕਰੈਂ ਨਿਬਾਹਨਿ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰੇ।
ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਨਿ[1] ਸਦਨ ਮਹਿਂ ਬਾਸਹੁ।
ਕਿਸੂ ਰੀਤਿ ਤੇ ਨਹਿਂ ਮਨ ਤ੍ਰਾਸਹੁ ॥੩੮॥
ਗੁਰ ਸਹਾਇ ਇਮ ਨਿਸ਼ਚਾ ਜਿਨ ਕੋ।
ਸਿਮਰਹਿਂ ਕਾਰਜ ਥੁਰਹਿ ਨ ਤਿਨ ਕੋ।
ਹੋਵੌਂ ਮੈਂ ਸਹਾਇ ਤਿਹ ਜਾਈ।
ਮੇਟਨਿ ਕਰੌਂ ਬਿਘਨ ਸਮੁਦਾਈ' ॥੩੯॥
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਨੰਦਸਿੰਘ ਮੁਦ ਸਾਥਾ।
ਗੁਰ ਪਗ ਪੰਕਜ ਪਰ ਧਰਿ ਮਾਥਾ।
ਸੁਨਿ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਸਗਰੋ ਬਿਸਮਾਨਜੋ।
ਸਭਾ ਸਪੂਰਨ ਅਚਰਜ ਮਾਨਜੋ ॥੪੦॥
ਅਲਖ ਨ ਲਖੇ ਜਾਹਿਂ ਗੁਰਦੇਵ।
ਤਤਛਿਨ ਰੀਝਹਿਂ ਲਘੁ ਭੀ ਸੇਵ।
ਧੰਨ ਬਿਰਦ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇਰਾ।
ਨਰਕ ਨ ਪਰਨਿ ਦੇਤਿ ਨਿਜ ਚੇਰਾ ॥੪੧॥
ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਤਬਿ ਲੇ ਨਿਜ ਨਾਰੀ।
ਬਸਜੋ ਆਨਿ ਗੁਰ ਨਗਰ ਮਝਾਰੀ।

---

[1]ਲਿਆਕੇ।

ਕਰੀ ਜਾਇ ਜੇਤਿਕ ਸਿਖ ਸੇਵਾ।
ਤੇਤਿਕ ਕਰਤਿ ਨਿਕਟ ਗੁਰਦੇਵਾ ॥੪੨॥
ਸਭਿ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਿਬਾਹੀ।
ਸੇਵਾ ਕਰਤਿ ਰਹ੍ਯੋ ਘਰ ਮਾਂਹੀ।
ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਦਰਸਹਿਂ ਬਾਕਨਿ ਸੁਨੇ।
ਬਡੇ ਭਾਗ ਪੂਰਬ ਕੇ ਜਿਨੇ ॥੪੩॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਸਿੱਖ ਸੁਤ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟ ਚਤ੍ਵਾਰਿੰਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੪੮॥

੪੯. [ਮਾਲਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਲਾਹੌਰਾ ਸਿੰਘ]

੪੮<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੫੦

ਦੋਹਰਾ: *ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ,
ਸਿੱਖਨਿ ਕਰਹਿਂ ਸੰਭਾਰ।
ਭਰਿ ਭਰਿ ਪੂਰ ਲੰਘਾਵਹੀਂ,
ਅਤਿ ਭਵਜਲ ਤੇ ਪਾਰ ॥੧॥

ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦ: ਬੀਤਯੋ ਮਾਸ ਵਿਸਾਖ ਸ਼ੁਭ, ਚਢਿ ਕਾਨਨ[1] ਜਾਤੇ।
ਤਰਵਰ ਪੁਸ਼ਪਤਿ ਨਿਰਖਤੇ[2], ਸ਼ੋਭਾ ਬਹੁ ਭਾਂਤੇ।
ਬਰਨ ਬਰਨ[3] ਕੇ ਪੁਸ਼ਪ ਗਨ, ਚਿਤ ਮੋਦ ਉਪਾਵੈਂ।
ਬਿਚਰਹਿਂ ਕਰਤਿ ਅਖੇਰ ਕੋ, ਜਿਤ ਕਿਤ ਫਿਰਿ ਆਵੈਂ ॥੨॥
ਜਹਿਂ ਕੁਨੀਤ ਦੇਖਹਿਂ ਸੁਨਹਿਂ, ਚਢਿ ਦੁਸ਼ਟ ਬਿਡਾਰੈਂ[4]।
ਦੇਤਿ ਉਪਾਇਨ ਕੋ ਮਿਲੈ, ਤਿਸ ਰੱਛਯਾ ਧਾਰੈਂ।
ਅਕਰਹਿ ਆਨ ਨ ਮਾਨਹੀਂ, ਹੁਇਂ ਆਪ ਭਰੋਸਾ[5]।
ਲੂਟਹਿ ਤਿਸ ਕੋ ਖਾਲਸਾ, ਜਾਨਹਿਂ ਜਿਸ ਦੋਸ਼ਾ[6] ॥੩॥
ਇਸੀ ਰੀਤਿ ਗ੍ਰੀਖਮ ਬ੍ਰਿਤੀ, ਬਰਖਾ ਰਿਤੁ ਆਈ।
ਨਈ ਘਟਾ ਚਹੁਂਦਿਸ਼ਿ ਉਠੀ, ਘੁਮੰਡੈ ਸਮੁਦਾਈ।
ਧਾਰਾ ਛੋਰਤਿ ਧਰਨਿ ਪਰ, ਹਰਿਆਵਲ ਹੋਈ।
ਦਾਦਰ ਮੋਰਨਿ ਸ਼ੋਰ ਕਰਿ, ਚਿਤ ਹਰਖੇ ਸੋਈ ॥੪॥
ਕਰਹਿਂ ਅਨੰਦ ਅਨੰਦਪੁਰਿ, ਸੁਖਕੰਦ ਮੁਕੰਦਾ[7]।
ਭਾਦ੍ਰ ਮਾਸ ਜਲ ਬ੍ਰਿੰਦ ਭਾ, ਬਿਚ ਨਦੀ ਬਹੰਦਾ।
ਮੰਦਰ ਹੁਤੋ ਉਤੰਗ ਬਹੁ, ਤਿਸ ਪਰ ਨਿਸ ਮਾਂਹੀ।
ਹਿਤ ਸੁਪਤਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਚਢੇ, ਗਰਮੀ ਜਹਿਂ ਨਾਂਹੀ ॥੫॥
ਆਇ ਬਾਯੁ ਸਭਿ ਦਰਨਿ ਤੇ, ਸੀਤਲ ਸਮੁਦਾਈ।
ਤਹਾਂ ਪ੍ਰਯੰਕ ਡਸਾਇ ਬਰੁ, ਸੁਮਨਤਿ ਸੁਖਦਾਈ[8]।
ਚੰਪਕ ਚੰਬੇਲੀ ਰੁਚਿਰ, ਕਰਿ ਦੀਰਘ ਮਾਲਾ।

---

*ਇਹ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਸਾਖੀ ਹੈ।
[1]ਬਨਾਂ ਨੂੰ।
[2]ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਲਦੇ ਹੋਏ ਬ੍ਰਿੱਛ ਵੇਖਦੇ।
[3]ਰੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੇ।
[4]ਮਾਰਦੇ ਹਨ।
[5](ਜੋ) ਆਕੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਤੇ ਆਪਣੇ (ਧਨ ਬਲ ਦਾ) ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।
[6]ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਖਾਲਸਾ (ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਕੁਨੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਹੈ)।
[7]ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ।
[8]ਸੁਹਣੇ ਸੁਖਦਾਈ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਵਿਛਾਇਆ ਹੋਇਆ।

ਲਰਕਾਈ ਦਰ ਸਭਿਨਿ ਮਹਿਂ, ਮਹਿਕਾਰ ਬਿਸਾਲਾ ॥੬॥
ਅਤਰ ਅਰਗਜਾ[1] ਅਨਿਕ ਬਿਧਿ, ਭੀਤਨਿ[2] ਸਭਿ ਲਾਏ।
ਦੀਪਤਿ ਦੀਪਕ ਮੈਨ ਕੇ[3], ਫਾਨੂਸ ਟਿਕਾਏ।
ਆਸਤਰਨ ਸੁੰਦਰ ਬਿਸਦ, ਕਸਿ[4] ਰੇਸ਼ਮ ਡੋਰੇ।
ਗੁੰਫੇ ਦੀਰਘ ਜ਼ਰੀ ਕੇ, ਲਰਕਤਿ ਚਹੁੰ ਓਰੇ ॥੭॥
ਥਿਰੇ ਸੇਜ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਹਿਤ ਸੁਪਤਨ ਕੇਰੇ[5]।
ਘਰ ਸਿੱਖਨ ਕੇ ਨਿਕਟ ਥੇ, ਬਚ ਸੁਨੀਅਤਿ ਨੇਰੇ।
ਨਾਮ ਲਾਹੌਰਾ ਸਿੰਘ ਇਕ, ਪ੍ਰਭੁ ਸੁਤਨਿ[6] ਖਿਲਾਵਾ।
ਦੂਸਰ ਮਾਲਾ ਸਿੰਘ ਕੋ, ਘਰ ਨਿਕਟ ਬਨਾਵਾ ॥੮॥
ਕਰਤਿ ਹੁਤੋ ਬਿਵਹਾਰ ਕੋ, ਧਨ ਲੇਨਿ ਰੁ ਦੈਨਾ।
ਸਿਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਮਹਾਜਨ[7], ਲੱਜਤਿ ਬਹੁ ਨੈਨਾ[8]।
ਤੋਟੇ ਬਨਜ ਗ਼ਰੀਬ ਭਾ[9], ਸ਼ੁਭ ਜਾਂਹਿ ਸੁਭਾਊ।
ਕਰਜ ਲਹੌਰਾ ਸਿੰਘ ਲੇ, ਨਿਜ ਕਾਰ ਚਲਾਊ ॥੯॥
ਹੁਤੇ ਰਜਤਪਣ ਸਤ[10] ਲਏ, ਬੀਤਯੋ ਚਿਰਕਾਲਾ।
ਦਿਏ ਨ ਬਹੁਰ ਹਟਾਇ ਕਰਿ[11], ਹਠਿ ਧਾਰਿ ਬਿਸਾਲਾ।
ਮਾਲਾ ਸਿੰਘ ਮੰਗਤ ਰਹੈ, ਨਿਰਧਨ ਹੁਇ ਚਾਹੇ।
ਦੇਤਿ ਲਹੌਰਾ ਸਿੰਘ ਨਹਿਂ, ਟਾਰੇ ਟਰਿ ਜਾਹੇ[12] ॥੧੦॥
ਗੁਜਰ ਤੰਗ ਤਿਸ ਕੀ ਭਈ, ਸਿਖਣੀ ਸਮੁਝਾਯੋ।
'ਕਯੋਂ ਨ ਲੇਤਿ ਸ਼ਤ ਰਜਤਪਣ, ਘਰਿ ਦਾਰਿਦ[13] ਆਯੋ।
ਅਸਨ ਬਸਨ ਚਾਲਹਿ ਕਠਨ, ਹੁਇ ਕਹਹੁ ਕਠੋਰਾ।
ਕਯੋਂ ਨ ਦੇਤਿ ਹਮਰੋ ਦਰਬ, ਕਯੋਂ ਠਾਨਹਿ ਜ਼ੋਰਾ ॥੧੧॥

---

[1]ਚੰਦਨ, ਕਸਤੂਰੀ, ਕਪੂਰ, ਕੇਸਰ, ਆਦਿ ਅੱਠ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਿਆਂ ਲੇਪ, [ਸੰਸ:, ਅਗਰੂ = ਚੰਦਨ]।
[2]ਕੰਧਾਂ (ਉਪਰ)।
[3]ਮੋਮ ਦੇ ਦੀਵੇ ਭਾਵ ਮੋਮ ਬੱਤੀਆਂ।
[4]ਕੱਸੇ ਹੋਏ।
[5]ਸੌਣ ਦੇ ਲਈ।
[6]ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ।
[7]ਮਹਾਜਨ ਸੀ ਭਾਵ ਰੁਪੈ ਲੈਣ ਦੇਣ ਦਾ ਬਪਾਰੀ।
[8]ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹਯਾ ਵਾਲਾ ਸੀ।
[9]ਵਣਜ ਦੇ ਘਾਟੇ ਨਾਲ ਗਰੀਬ ਹੋ ਗਿਆ।
[10]ਸੌ।
[11]ਮੋੜ ਕੇ ਨਾ ਦਿੱਤੇ।
[12]ਟਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਟਾਲ ਦੇਵੇ।
[13]ਕੰਗਾਲਤਾ।

ਖ਼ਾਤਰ ਮਹਿਂ ਆਨਤਿ ਨਹੀਂ[1], ਕਰਿ ਆਲਾ ਟੋਲਾ।
ਅਬਿ ਨਿਸ ਮਹਿਂ ਤਿਸ ਕੇ ਸਦਨ, ਗਮਨਉ ਤਜਿ ਓਲਾ।'
ਤ੍ਰਿਯ ਤੇ ਮਾਲਾ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ, ਤਿਹ ਸਦਨ ਸਿਧਾਰਾ।
ਮਿਲਜੋ ਲਹੌਰਾ ਸਿੰਘ ਕੋ, 'ਦਿਹੁ ਦਰਬ' ਉਚਾਰਾ ॥੧੨॥
'ਟਾਰਤਿ ਹੈਂ ਨਿਤ ਕੂਰ ਕਹਿ, ਅਬਿ ਲੇ ਕਰਿ ਜਾਵੌਂ।
ਬਨਜੋਂ ਢੀਠ ਕਿਸੁ ਹੇਤ ਕਰਿ, ਮੈਂ ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਵੌਂ[2]।'
ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਝਗਰਾ ਕਿਯੋ, ਊਚੇ ਬਚ ਸੰਗਾ।
ਹਸਜੋ ਲਹੌਰਾ ਸਿੰਘ ਤਬਿ, ਤੁਕ ਭਨੀ ਉਤੰਗਾ ॥੧੩॥

ਦੋਹਰਾ: 'ਸਿੱਖ ਸਿੱਖ ਦਾ ਖਾਇ ਕਰਿ, ਚਿੰਤਾ ਕਰੀਅਹਿ ਦੂਰ।'
ਕਹਜੋ ਦੁਖਾਵਨਿ ਹੇਤ ਇਮ, ਜਿਸ ਤੇ ਰਿਸ ਹੁਇ ਭੂਰ ॥੧੪॥
ਬਹੁਰ ਕਹੀ ਤੁਕ ਦੂਸਰੀ, ਊਚੇ ਬਾਕ ਸੁਨਾਇ।
'ਜੈਸਾ ਜਿਸ ਕਾ ਲੇਖ ਹੈ, ਤੈਸੀ ਬਿਧਿ ਬਣਿ ਆਇ[*]' ॥੧੫॥
ਮਾਲਾ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ਕੈ ਰਿਸਜੋ, 'ਧਨ ਲੇ ਗਜਾਨ ਸੁਨਾਇ[3]।'
ਭਨਜੋ ਦੋਹਰਾ ਬਲ ਤੇ ਕਰਿ[4], ਧਰਮ ਰੀਤਿ ਇਸ ਭਾਇ ॥੧੬॥
ਦਰਗਹਿ ਹੋਨ ਸਜਾਈਆ ਝੂਠੇ ਅਮਲ ਜਿਨਾਹਿ[5]।
ਜਮ ਮਾਰਾਂ ਗਹਿ ਮਾਰੀਅਹਿ[6+], ਰੋਇ ਰੋਇ ਪਛੁਤਾਇ[++]' ॥੧੭॥

ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦ: ਸੁਨਜੋਂ ਲਹੌਰਾ ਸਿੰਘ ਇਮ, ਪੁਨ ਬਾਕ ਕਹੰਦਾ।
'ਲੇਖਾ ਕੋਇ ਨ ਪੁੱਛਸੀ, ਜਾਂ ਗੁਰ ਬਖਸ਼ੰਦਾ[¶]।'
ਸੁਨੀ ਤੁਕਾਂ ਸਭਿ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਮੰਦਿਰ ਪਰ ਨੇਰੇ।
ਰਿਦੈ ਬ੍ਰਿਤੰਤ ਬਿਚਾਰਿਓ, -ਸਿਖ ਸੇਵਕ ਮੇਰੇ ॥੧੮॥
ਧਨ ਲੇ ਧੱਕਾ ਕਰਿ ਰਹਜੋ, ਰਿਣ ਨਾਂਹਿ ਨ ਦੇਤਾ।
ਦਿਯੋ ਭਾਰ ਇਨ ਗੁਰੂ ਪਰ, ਧਰਿ ਲੋਭ ਅਚੇਤਾ।

---

[1]ਦਿਲ ਵਿਚ ਕੁਛ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।
[2]ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।
[*]ਇਕ ਲਿਖਤੀ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਪਾਠਾਂਤਰ ਇਹ ਹੈ:-'ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਹਸਣਾ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਭੁਗਤਾਇ', ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਹ ਪਾਠ ਹੈ:-'ਬੇਰ ਤੀਸਰੀ ਫੇਰ ਤੁਕ ਹੇਰਤ ਹਸਤ ਸੁਨਾਇ। ਜੈਸਾ ਜਿਸ ਕਾ ਲੇਖ ਹੈ ਤੈਸੀ ਬਿਧਿ ਬਣਿ ਆਇ। '
[3]ਧਨ ਲੈਕੇ ਗਿਆਨ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ਤੂੰ।
[4]ਤੂੰ ਧੱਕਾ ਨਾ ਕਰ।
[5]ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ।
[6]ਜਮ ਫੜਕੇ ਜਦ ਮਾਰਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।
[+]ਪਾ:-ਜਮੂਆ ਆਗੈ ਮਾਰਿ ਹੈ। ਪੁਨਾ:-ਜਮੂਆ ਮਾਰਹਿ ਮਾਰੀਅਹਿ।
[++]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-ਜਮੂਆ ਮਾਂਗੋ ਮਾਰੀਐ ਰੋਇ ਰੋਇ ਪਛੋਤਾਇ। ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ।
[¶]ਇਹ ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ:-'ਲੇਖਾ ਕੋਇ ਨ ਪੁਛਈ ਜਾ ਹਰਿ ਬਖਸੰਦਾ' ॥ [ਮਾਰੂ ਵਾ: ਡ: ਮ: ੫।

ਕਰਿ ਕੈ ਖੋਟੇ ਅਮਲ ਕੋ, ਤੁਕ ਪੜ੍ਹੀ ਸੁਨਾਈ।
ਹਮ ਕੋ ਭਾਰ ਨ ਹੋਇ ਕਿਮ, -ਮਨ ਮਹਿਂ ਠਹਿਰਾਈ ॥੧੯॥

ਦੋਹਰਾ: ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇਕ ਆਪ ਹੀ, ਸਤਿਗੁਰ ਕਹƒਯੋ ਸੁਨਾਇ।
ਉੱਤਰ ਦੇ ਤੁਕ ਪ੍ਰਥਮ ਕੋ, ਜਥਾ ਜੋਗ ਤਿਸ ਭਾਇ ॥੨੦॥
'ਖਾਵੈ ਖਰਚੁ* ਨ ਦ੍ਰੋਹ ਕਰਿ, ਰਹੀਐ ਬੰਦ ਹਜੂਰ[1]।
ਸਮਝ ਕਰਹੁ ਨਿਜ ਕ੍ਰਿਆ ਸਭਿ, ਜਿਸ ਤੇ ਧਰਮ ਨ ਦੂਰ' ॥੨੧॥
ਪੁਨ ਉਤਰ ਤੁਕ ਦੂਸਰੀ, ਊਚੇ ਭਨੀ ਸੁਨਾਇ।
'ਜੈਸੇ ਕਰਮ ਕਰਤਾ ਕਰੈ[2], ਤੈਸਾ ਗੁਰ ਭੁਗਤਾਇ ॥੨੨॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕ:
ਮਃ ੧ ॥
ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸੁ ਸੂਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ ॥
ਗੁਰੁ ਪੀਰੁ ਹਾਮਾ ਤਾ ਭਰੇ ਜਾ ਮੁਰਦਾਰੁ ਨ ਖਾਇ ॥

ਚੌਪਈ: ਊਚੇ ਮੰਦਰ ਪਰ ਗੁਨਖਾਨੀ।
ਉੱਤਰ ਕੀ ਤੁਕ ਤਬਹਿ ਬਖਾਨੀ।
ਤਬਹਿ ਲਹੌਰਾ ਸਿੰਘ ਦਬ ਗਯੋ।
ਲਖਿ ਨਿਜ ਕੂਰੋ ਕਹਤਿ ਨ ਭਯੋ ॥੨੩॥
ਮਾਲਾ ਸਿੰਘ ਕੋ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਉਚਾਰੇ।
'ਦੈ ਹੈਂ ਧਨ ਪੁਨ ਆਉ ਸਕਾਰੇ।
ਹਸਤ ਹੁਤੋ, ਨਹਿਂ ਕੀਜੈ ਰੋਸ।
ਛਿਮਾ ਧਰਹੁ, ਸਿਮਰਹੁ ਨਹਿਂ ਦੋਸ਼' ॥੨੪॥
ਇਮ ਕਹਿ ਨਿਜ ਨਿਜ ਘਰ ਸੁਪਤਾਏ।
ਸਰਬ ਜਾਮਨੀ ਜਬਹਿ ਬਿਤਾਏ।
ਉਠਿ ਕਲਗੀਧਰ ਸ਼ੌਚ ਸ਼ਨਾਨੇ।
ਪਹਿਰੇ ਬਸਤ੍ਰ ਦਿਪਤਿ ਦੁਤਿਵਾਨੇ ॥੨੫॥
ਸਭਾ ਮਝਾਰ ਬਿਰਾਜੇ ਜਾਈ।
ਮਿਲੇ ਸਭਾਸਦ ਜੇ ਸਮੁਦਾਈ।
ਉਠƒਯੋ ਲਹੌਰਾ ਸਿੰਘ ਸਕਾਰੇ।
ਮਾਲਾ ਸਿੰਘ ਕੋ ਨਿਕਟਿ ਹਕਾਰੇ ॥੨੬॥
ਗਿਨƒਯੋਂ ਰਜਤਪਣ ਸਤ ਦੇ ਦੀਨਾ।
ਕਰਜ ਉਤਾਰ ਹਰਖ ਤਿਸ ਕੀਨਾ।

---

*ਪਾ:-ਖੁਆਇ।
[1]ਧ੍ਰੋਹ ਕਰਕੇ ਖਾਵੇ ਖਰਚੇ ਨਾ ਤੇ (ਹੱਥ) ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਰਹੇ।
[2]ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਜੈਸਾ ਕਰਮ ਕਰੇ।

ਪੁਨ ਕਰਿ ਸੌਚ ਸ਼ਨਾਨ ਸੁਧਾਰਾ।
ਜਹਿਂ ਕਲਗੀਧਰ ਕੋ ਦਰਬਾਰਾ ॥੨੭॥
ਜੋਰੇ ਹਾਥ ਧਰੇ ਪਦ ਮਾਥਾ।
ਨਿਸ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਚਿਤਵਤ ਚਿਤ ਸਾਥਾ।
ਹਿਤ ਬਖਸ਼ਾਵਨ ਦੋਸ਼ ਮਹਾਨਾ।
ਹੋਇ ਦੀਨ ਮਨ ਤਬਹਿ ਬਖਾਨਾ ॥੨੮॥

ਛੰਦ: 'ਗੁਰ ਤੇ ਵਿਛੜਿਆ ਸਿਖ, ਲੋਭੀ ਕਾਮ ਕਹੁ[1]।
ਬਖਸ਼ੈ ਗੁਰ ਬਖਸ਼ਿੰਦ, ਮੇਲੈ ਛਾਡਿ ਰੁਹੁ[2]।
ਔਗਣਹਾਰੇ[3] ਨੀਤ, ਚਲੈਂ ਨਹਿਂ ਸਾਚ ਮਗ।
ਲੰਪਟ ਭਏ ਕੁਟੰਬ, ਨ ਮਿੱਥਯਾ ਲਖਯੋ ਜਗ' ॥੨੯॥

ਦੋਹਰਾ: ਹਸਿ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਤੇ ਕਹਯੋ, 'ਨਹਿਂ ਧਰੀਐ ਬਿੱਪ੍ਰੀਤ।
ਗੁਰ ਕੀ ਏ ਆਗਯਾ ਸਹੀ[4], ਬੇਦ ਧਰਮ ਕੀ ਰੀਤਿ[5] ॥੩੦॥
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਦ ਲੋਭ ਤੇ, ਕਰਹੁ ਨਹੀਂ ਅਪਰਾਧ।
ਰਿਦਾ ਸਰਲ ਬਿਨ ਕਪਟ ਤੇ, ਪੰਥ ਚਲਹਿ ਇਹੁ ਸਾਧ' ॥੩੧॥
ਨਿਕਟ ਬਿਠਾਯਹੁ ਆਪਨੇ, ਸਿੱਖਯਾ ਦੈਬੇ ਹੇਤੁ।
ਸੁਨਤਿ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਸਿੱਖ ਸਭਿ, ਸ਼ੋਭਤਿ ਸੁਮਤਿ ਸਮੇਤ ॥੩੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਸਿੱਖ ਤੇ ਕਾਰਜ ਦਿਵਾਵਨਿ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਏਕ ਊਨ ਪੰਚਾਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੪੯॥

---

[1]ਕਾਮਨਾ ਅਧੀਨ ਲੋਭੀ ਹੋਕੇ।
[2]ਕੋਪ ਛੋੜਕੇ ਗੁਰੂ ਮੇਲ ਲਵੇ।
[3](ਅਸੀਂ) ਔਗਣਹਾਰੇ ਹਾਂ।
[4]ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੈ।
[5]ਧਰਮ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਇਹ ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਹੈ।

੫੦. [ਮੁਕਤਿ ਨਾਮਾ]

੪੯<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>੫੧

ਦੋਹਰਾ: *ਬਹੁਰ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਸਤਿਗੁਰੂ,
ਸੁਮਤਿ ਸਭਿਨਿ ਕੌ ਦੈਨ।
ਤਜਾਗਨ ਕੁਮਤਿ ਬਿਕਾਰ ਕੋ,
ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਉਚਰੇ ਬੈਨ ॥੧॥
ਚੌਪਈ: 'ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਸਿੱਖਹੁ ਸ਼ੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ੂ।
ਧਰਹਿ ਕਮਾਵੈ ਤਜੈ ਕਲੇਸ਼ੂ।
ਲਖਹੁ ਮੁਕਤਨਾਮਾ ਇਸ ਨਾਮੁ।
ਜਿਸ ਕੇ ਕਰਤਿ ਲਹੈ ਗੁਰਧਾਮ[1] ॥੨॥
ਸਿੱਖ ਹੋਇ ਕਿਸ ਕਰਜ ਨ ਲੇਵੈ।
ਜੇ ਕਰਿ ਲੇਯ ਭਾਵ ਕਰਿ ਦੇਵੈ।
ਸੁਨੇ ਨ ਝੂਠ, ਨ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੈ।
ਸੰਗ ਝੂਠ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਗਹੈ ॥੩॥
ਸਤਿਸੰਗੀ ਹੁਇ ਸਾਚ ਕਮਾਵੈ।
ਸੰਗਿ ਸਾਚ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਵਧਾਵੈ।
ਸਚ ਉਰ ਧਰਹਿ ਮ੍ਰਿਜਾਦਾ ਸਾਚੀ।
ਛਲ ਬਿਨ ਹੋਵੈ ਸਾਚ ਉਬਾਚੀ[2] ॥੪॥
ਸਚਿ ਕੇ ਸੰਗ ਜੀਵਕਾ ਜੋਈ।
ਤਿਸ ਕੋ ਕਰਹਿ, ਦੰਭ ਬਿਨੁ ਹੋਈ।
ਕੁਛਕ ਬਿਚਾਰ ਦੁਹਨ ਮਹਿਂ[3] ਅਹੈ।
ਸੂਖਮ ਭੇਦ ਸੁਮਤਿ ਕੋ ਲਹੈ[4] ॥੫॥
ਕਹੇ ਸਾਚ ਕਿਸਿ ਹੋਵੈ ਘਾਤਿ।
ਇਸ ਤੇ ਆਦਿ ਬਿਚਾਰਹੁ+ ਬਾਤ।
ਤਹਾਂ ਸਾਚ ਨਹਿਂ ਅੰਗੀਕਾਰੈ।
ਬਨਿ ਉਪਕਾਰੀ ਕਾਰ ਸੁਧਾਰੈ ॥੬॥
ਇਸ ਪਰ ਇਕ ਗਾਥਾ ਸੁਨਿ ਕਾਨੇ।

---

*ਇਹ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਅੱਠਵੀਂ ਸਾਖੀ ਹੈ।
[1]ਗੁਰਪੁਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
[2]ਸੱਚ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ।
[3]ਭਾਵ ਸੱਚ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਿਚ।
[4]ਬੁਧੀਵਾਨ ਸੂਖਮ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਵੇ।
+ਪਾ:-ਬਿਗਾਰਹਿ।

ਦਿਜ ਬੈਠਯੋ ਕਿਤ ਜਪ ਬਖਾਨੇ।
ਭਾਗੀ ਧੇਨੁ ਕਸਾਈ ਕਰ ਤੇ।
ਖੋਜਤਿ ਆਇ ਸੁ ਬੂਝਨ ਕਰਿਤੇ ॥੭॥
ਹਾਥ ਸਾਥ ਦਿਜ ਸ਼ਾਰਤ ਕਰੀ।
ਗਹੀ ਜਾਇ ਪਾਪੀ ਦੁਖ ਭਰੀ।
ਇੱਤਯਾਦਿਕ ਸਚ ਤਜਹੁ ਬਿਚਾਰੇ[1]।
ਪਰ ਹਿਤ ਕੀਜੈ ਕੂਰ ਉਚਾਰੇ[++] ॥੮॥
ਅਪਰ ਜਿਤਿਕ ਜਗ ਕੇ ਬਿਵਹਾਰੇ।
ਸਚਿ ਕੇ ਸਹਿਤ ਕਰਹੁ ਹਿਤ ਧਾਰੇ।
ਸਿੱਖ ਹੋਇ ਕਿਸ ਜੂਠ ਨ ਖਾਵੈ।
ਸਿੱਖ ਹੋਇ ਧਨ ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਲਾਵੈ ॥੯॥
ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਬਾਂਟ ਕਰਿ ਖਾਇ।
ਨੰਗੇ ਕੇਸ ਨ ਕਰਿ ਚਿਰ ਲਾਇ[2]।
ਮੈਥਨ ਸੁਪਤਨਿ, ਅਚਵਨ ਆਦਿ।
ਨੰਗੇ ਕੇਸ ਨ ਲੇ ਕੁਛ ਸ੍ਵਾਦ ॥੧੦॥
ਪਠਿ ਜਪ ਜਾਪੁ ਨਾਮੁ ਗੁਰ ਲੇਇ।
'ਤਵਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਕਹਿ ਕਰਿ ਅਚਵੇਇ।
ਨਗਨ ਨਾਇਕਾ[3] ਨਾਂਹਿ ਨਿਹਾਰੈ।
ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਸਿਮਰਨ ਉਰ ਨਹਿੰ ਧਾਰੈ[*] ॥੧੧॥
ਦੋਹਰਾ: ਖਰ ਪਰ ਧਨ[4] ਕੋ ਛੁਏ ਨਹਿੰ,
ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਤੇ ਦੂਰ[+]।

---

[1]ਵਿਚਾਰਕੇ।
[++]ਅਵਿਹਤ ਸੱਚ ਤੇ ਵਿਹਤ ਝੂਠ ਦਾ ਇਹ ਵੇਰਵਾ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਕਿ ਇਹ ਅੱਠਵੀਂ ਸਾਖੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੇਰਵਾ ਜੋ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਬੜਾ ਸੰਖੇਪ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹ੍ਰਿਦੇ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਚੇ ਵਲਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਲਖਾਯਕ ਸੀ, ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ, ਆਮ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਇਸਤੋਂ ਗ਼ਲਤ ਅਰਥ ਸਮਝ ਕੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਅਰਥ ਕਿ ਆਪਣੇ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ ਵਿਚ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਤਅੱਲਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਅੰਗ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੱਸਣ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁੱਕੇ ਸੱਚ ਦੇ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਪਾਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਸਿਖਾਲਣ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪਿੱਛੇ ਰਾਸ ੨ ਅੰਸੂ ੧੭ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।
[2]ਚਿਰ ਤਕ ਨੰਗਾ ਸਿਰ ਕਰਕੇ ਨਾ ਬੈਠੇ।
[3]ਨਗਨ ਇਸਤ੍ਰੀ।
[*]ਸਿਮਰਨ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਰਿਦੇ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸਾਫ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਿਮਰਨ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਕਾਮ ਭਰਦਾ ਹੈ।
[4]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-ਧਨ ਪਰ ਖਰ = ਪ੍ਰਾਏ ਧਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਏ ਮਾਲ ਨੂੰ। ਖਰ (= ਖੋਤੇ) ਤੋਂ ਉਪਲਖਤ ਭਾਵ ਮਾਲ ਡੰਗਰ ਦਾ ਹੈ। (ਅ) ਖੋਤੇ ਨੂੰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਏ ਧਨ ਨੂੰ ਛੋਹੇ ਨਾਂ।

ਕੁਠਿਆ ਮਾਸ ਨ ਖਾਈਏ,
ਪਾਲਿਓ ਖਾਇ ਨ ਸੂਰ[++] ॥੧੨॥
ਚੌਪਈ: ਮਲ ਕੌ ਤਜਹਿ ਸੌਚ ਪੁਨ ਧਾਰਹਿ[੧]।
ਲੇ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਕਰ ਚਰਨ ਪਖਾਰਹਿ।
ਜਲ ਕੋ ਲੇਹੁ[੨] ਮੂਤ੍ਰ ਕੇ ਪਾਛੇ।
ਜਾਮ ਜਾਮਨੀ ਮੱਜਹਿ ਆਛੇ ॥੧੩॥
ਸੀਤਲ ਜਲ ਕੋ ਅੰਗੀਕਾਰੈ[੩]।
ਜੇ ਨਹਿਂ ਸ਼ਕਤਿ[੪] ਤਪਤ ਕਰਿ ਬਾਰੈ[੫]।
ਬਿਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨ ਦਿਵਸੁ ਬਿਤਾਵੈ।
ਬਿਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨ ਭੋਜਨ ਖਾਵੈ ॥੧੪॥
ਮਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਬਿਨ ਮੱਜਨ ਖਾਇ[੬]।
ਸੁਚ ਕੋ ਰਾਖੈ ਸਦਾ ਬਨਾਇ।
ਪੂਜਾ ਸਕਲ ਚਹੁੰ ਬਰਨਨਿ ਸਹਿਤ।
ਇਨ ਤੇ ਰਾਖੈ ਨਜਾਰੀ ਰਹਿਤ ॥੧੫॥
ਸਭਿ ਕੈ ਸੰਗ ਰਖੈ ਬਿਵਹਾਰੈ।
ਨਿਸ਼ਚਾ ਨੇਮ ਇਨਹੁੰ ਤੇ ਨਜਾਰੈ[੭]।
ਜਗਤ ਜੂਠ[੮] ਤੇ ਰਹੀਐ ਦੂਰ।
ਪਹਿਰੇ ਨਹੀਂ ਕਸੁੰਭਾ ਰੂਰ[੯] ॥੧੬॥
ਦਿਨ ਮਹਿ ਸੁਰਮਾ ਨੈਨ ਨ ਪਾਵੈ।
ਕਛ ਬਿਨ ਨਗਨ ਨਹੀਂ ਸੁਪਤਾਵੈ।
ਕਛ ਬਿਹੀਨ ਚਿਰਕਾਲ ਨ ਰਹੈ।
ਇਕ ਤਜਿ ਦੁਤੀ ਤੁਰਤ ਹੀ ਗਹੈ ॥੧੭॥

[+]ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਨੀ ਖਿਆਲ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਜ਼ਾਤ ਦਾ ਗਰਬ ਮਨ੍ਹੇ ਹੈ।
[++]ਪਾਲਤੂ ਸੂਰ ਬੜੇ ਗੰਦੇ ਪਦਾਰਥ ਖਾਕੇ ਪਲਦਾ ਹੈ।
[੧]ਮੈਲ ਤਿਆਗਣ ਮਗਰੋਂ ਸੌਚ ਭਾਵ ਕੁਰਲਾ ਤੇ ਪੰਜ ਸ਼ਨਾਨਾ ਕਰੇ।
[੨]ਭਾਵ ਹੱਥ ਧੋਵੇ।
[੩](ਸ਼ਨਾਨ ਵਾਸਤੇ) ਵਰਤੇ।
[੪]ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ।
[੫]ਗਰਮ ਜਲ ਕਰ ਲਏ।
[੬]ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਸਾਮ (ਰੋਮ ਕੂਪ) ਬੰਦ ਹੋਕੇ ਇਨਸਾਨ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
[੭]ਸਿਖ ਆਪਣਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਤੇ ਨੇਮ ਧਰਮ ਚਾਰ ਵਰਣਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਰੱਖੇ।
[੮]ਤੰਬਾਕੂ।
[੯]ਕੰਸੁਭਾ ਰੰਗ (ਜੋ) ਗਰਮ (ਹੁੰਦਾ ਹੈ) [ਸੰਸ:, ਰੂਰ = ਗਰਮ] ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-ਪਹਿਰੇ ਰੰਗ ਨਾ ਰਾਂਝ।

ਸਿਮਰਨਿ ਸੱਤਿਨਾਮ ਕੋ ਧਰੈ।
ਸੁਪਤਨ ਸਮੈ ਸੋਹਿਲਾ ਰਰੈ[੧]।
ਬਿਘਨ ਅਨੇਕਨਿ ਕੋ ਹੁਇ ਨਾਸ਼[*]।
ਸਦਾ ਧਰੈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਸ ॥੧੮॥

ਦੋਹਰਾ: ਗੁਰ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਸਿੱਖ ਲੇ, ਰਹਿਤ ਕਮਾਵੈ ਗ੍ਰੰਥ[੨]।
ਜਿਸ ਬੇੜੇ ਚੜ੍ਹਿ ਸੇਵਿ ਸੋ[੩], ਭਰਮੈ ਅਪਰ ਨ ਪੰਥ ॥੧੯॥
ਅਸਨ ਅਚਹਿ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਕੋ[੪], ਕੰਨਯਾ ਦੇ ਸਿਖ ਸੋਧਿ[੫]।
ਅਨਰਿਣ ਹਿਤ ਕਰਿ, ਬੇਦ ਬਿਧਿ, ਹੋਵੈ ਰਿਦੈ ਪ੍ਰਬੋਧ[੬] ॥੨੦॥

ਚੌਪਈ: ਸੁਤ ਬਰਜਹਿ ਨਹਿਂ ਥਿਰਹਿ ਕੁਸੰਗਤਿ।
ਤਿਮ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਰਖ ਬਰਜ ਕੁਪੰਗਤਿ[੭]।
ਗੁਰੁ ਮੰਤ੍ਰ ਕੌ ਨਿਸਦਿਨ ਰਰੈ।
ਨਿਤ ਉਠਿ ਘਰ ਕੇ ਕਾਰਜ ਕਰੈ ॥੨੧॥
ਧਨ ਪੂਜਾ ਪਰ ਨਹਿਂ ਲਲਚਾਇ।
ਨਿਤ ਕੜਾਹ ਰੰਚਕ ਲਗਿ ਖਾਇ।
ਸੀਤਪ੍ਰਸਾਦਿ[+] ਗੁਰਨਿ ਕੋ ਲੇਇ।
ਜੋ ਅਰਦਾਸੀ ਬੰਟਤਿ ਦੇਇ[੮] ॥੨੨॥
ਜੋ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕੋ ਬੰਟਨ ਕਰੈ[੯]।
ਸਭਿ ਕੋ ਸਮ ਹੀ ਦੇ ਹਿਤ ਧਰੈ।
ਕਰੈ ਈਰਖਾ ਲੋਭ ਵਧਾਵੈ।

---

[੧]ਉਚਾਰੇ।
[*]ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਚਿਤ ਦੇਕੇ ਪੜ੍ਹੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਸਰ ਚਿੱਤ ਤੇ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
[੨]ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਆਈ ਰਹਿਤ:-ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਣਾ, ਵਿਕਾਰ ਤਜਣੇ ਇੱਤਯਾਦਿ।
[੩]ਉਸੇ ਬੇੜੇ ਨੂੰ ਸੇਵੇ।
[੪]ਭੋਜਨ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਦਾ ਖਾਵੇ।
[੫]ਵਿਚਾਰ ਕੇ (ਕਿ ਸਿੱਖ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਹੈ !)।
[੬]ਅਰਿਣੀ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਹਿਤ ਕਰੇ, ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਮਿਰਯਾਦਾ ਮੂਜਬ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ। ਆਖੇਪਕਾਰ ਮੱਲੋਮਲੀ ਵੇਦ ਆਦਿ ਆਪਣੇ ਮਤ ਦੇ ਪਦ ਪਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਲੈਣੀ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ।
[੭]ਖੋਟੀ ਪੰਗਤ ਤੋਂ।
[+]ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਸ ਪਦ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਪਾਠ ਹੈ 'ਗੁਰੂ ਭੁਗਤ ਹੀ ਖਾਈਏ' ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲੱਗਣ ਦੇ ਮਗਰੋਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭੋਗ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਰਦਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਪਾਠ ਹੈ 'ਜੋ ਅਰਦਾਸੀ ਦੇਇ' ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਵੰਡੇ ਸਿਰ ਜਿਤਨਾ ਬਾਂਟਾ ਅਰਦਾਸੀਆ ਸਿੱਖ ਦੇਵੇ।
[੮]ਜੋ (ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ) ਅਰਦਾਸੀਆ ਬਾਂਟੇ ਮੂਜਬ ਦੇਵੇ।
[੯](ਤੇ ਜੋ) ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਵੰਡਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤਨ ਰੋਗ ਉਠਾਵੈ ॥੨੩॥
ਦਾਰਿਦ ਦੇਤਿ ਦੋਖ ਸੋ ਹੋਇ।
ਪੁਨ ਸਿਖ ਅਸਨ ਜੁ ਭੁਗਤਹਿ[੧] ਕੋਇ।
ਉਠੈ ਨ ਛੋਡਹਿ ਥਿਰ ਜਿਸੁ ਥਾਇੰ[੨]।
ਜੇ ਤਜਿ ਉਠਹਿ ਬਹੁਰ ਨਹਿਂ ਖਾਇ ॥੨੪॥
ਤੁਰਕ ਤੁਰਕਨੀ ਤੇ ਬਚ ਰਹੈ।
ਗੁਰ ਕੇ ਸਿਖ ਪਰ ਤਰਕ ਨ ਕਹੈ।
ਚਾਰਹੁੰ ਬਰਨ ਬਨਹਿਂ ਗੁਰ ਭਾਈ।
ਸਾਦਰ ਭੋਜਨ ਖਾਇ ਖਵਾਈ ॥੨੫॥
ਭੇਖਨ ਕੀ ਬਾਣੀ ਕੋ ਤਜੈ[੩]।
ਖਾਇ ਨ ਅਸਨ ਸੀਤਲਾ ਜਜੈ[੪]।
ਤੁਰਕ ਸੁ ਜਾਨਹਿ ਰੋਗ ਸਮਾਨੇ।
ਅਚਹਿ ਨ ਕਲਮਾ ਅਸਨ ਬਖਾਨੇ[੫] ॥੨੬॥
ਬੰਚਕ ਬਿਪਰ ਦਰਬ ਮੁਸ ਲੇਯ[੬]।
ਭੇਖੀ ਸਿੱਖ ਭੁਲਾਵੈ ਜੇਯ[੭]।
ਖੰਡਨ ਨਾਰੀ[੮] ਸੰਤਤਿ ਹੀਨ[*]।
ਦੇ ਬਿਸਵਾਸ ਘਾਤ ਜਿਨ ਕੀਨਿ[੯] ॥੨੭॥
ਇਨ ਕੋ ਤਜਾਗਤਿ ਬਿਲਮ ਨ ਲਾਵੈ।
ਤਜਹਿ ਕੁਸੰਗੀ ਸੰਗ ਜਿ ਪਾਵੈ[੧੦]।
ਪਾਵਨ ਤਨ ਪਾਵਨ ਕਰਿ ਥਾਨ।
ਘ੍ਰਿਤ ਮੈਦਾ ਲੇ ਖੰਡ ਸਮਾਨ[੧੧] ॥੨੮॥

---

[੧](ਜਦੋਂ ਰੋਟੀ) ਖਾਂਦਾ ਹੋਵੇ।
[੨]ਜਿਸ ਥਾਂ ਬੈਠਕੇ (ਖਾਂਦਾ ਹੋਵੇ) ਛੱਡ ਕੇ ਉਠੇ ਨਾ।
[੩]ਭਾਵ ਹੋਰ ਭੇਖਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਭੋਜਨ ਤੇ ਆਪਣੀ ਕਲਾਮ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ। (ਅ) ਹੋਰ ਭੇਖਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤਿਆਗੇ ਭਾਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਲਿਆਨ ਵਾਸਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ਭੇਖਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਤੁੱਲਤਾ ਨਾ ਦੇਵੇ।
[੪]ਨਾ ਸੀਤਲਾ ਪੂਜੇ ਨਾ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਖਾਵੇ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-ਤਜੈ ਸੀਤਲਾ ਭੋਗ।
[੫]ਕਲਮਾ ਜਿਸ ਭੋਜਨ ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਨਾ ਖਾਵੇ।
[੬]ਠੱਗ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਧਨ ਨੂੰ ਹਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ।
[੭]ਜਿਹੜਾ ਭੇਖੀ ਸਿੱਖ ਜੋ (ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ) ਭੁੱਲ ਦੇ ਰਸਤੇ ਪਾਵੇ।
[੮]ਵਿਭਚਾਰਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਤਿਬ੍ਰਤ ਧਰਮ ਖੰਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
[*]ਇਹ ਪਦ 'ਸੰਤਤ ਹੀਨ' ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।
[੯]ਵਿਸਾਹ ਦੇ ਕੇ ਜਿਸ ਘਾਤ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ।
[੧੦]ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਸੰਗੀਆਂ ਦਾ ਕਿਤੇ ਸੰਗ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤਜੇ।
[੧੧]ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 'ਤ੍ਰਿਭਾਵਲੀ ਕੜਾਹ' ਕਰੇ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। 'ਮੈਦਾ' ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਆਟੇ ਨੂੰ ਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਰਹਿ ਕੜਾਹ ਜਪੁ ਪਾਠ ਸੁ ਠਾਨੈ।
ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅਰਦਾਸ ਬਖਾਨੈ[੧]।
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਠਾਂਢੋ ਹੁਇ ਕਰੈ।
ਕੱਛ ਅਰੁ ਪਾਗ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤਨ ਧਰੈ ॥੨੯॥
ਦੋਹਰਾ: ਜਿਤ ਕਾਰਜ ਗੁਰ ਭਾਵ ਹਿਤ[੨], ਹੋਹਿ ਭਾਵਨੀ ਪੂਰ।
ਇਹਾਂ ਸਿਦਕ ਸਾਬਤ ਭਯੋ, ਆਗੇ ਸੁਖ ਭਰਪੂਰ ॥੩੦॥
ਚੌਪਈ: ਸਿੱਖ ਕੋ ਆਧਾ ਨਾਮ ਨ ਲੇਯ।
ਲੇਯ ਜੁ ਜਮ ਕੇ ਵਸ ਹੁਇ ਤੇਯ।
ਬਿਨਾ ਬਜਾਹ ਬਿਨ ਪਠੇ ਅਨੰਦ।
ਪਰ ਤ੍ਰਿਯ ਰਮਹਿ ਨ ਹੇਤੁ ਅਨੰਦ[੩] ॥੩੧॥
ਨਹਿਂ ਸੁਪਤਹਿ ਸਿਖ ਸੰਝ ਸਵੇਰੇ[+]।
ਅਸੁੱਚ ਜੂਠ ਕੇ ਜਾਇ ਨ ਨੇਰੇ।
ਰਖਹਿ ਨ ਕੇਸ ਖੁਲੇ, ਕਰਿ ਜੂੜਾ[੪]।
ਦੇ ਦਸਵੰਧ ਗੁਰੂ ਕੋ ਰੂੜਾ ॥੩੨॥
ਕਰਹਿ ਦੰਤਧਾਵਨ[੫] ਜਲ ਸਾਥਾ।
ਪਠਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਟੇਕਹਿ ਮਾਥਾ।
ਨਾਨਕ ਦਾਦਕ ਤਜਿ ਦੁਇ ਗੋਤ[++]।
ਸਾਕ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖਨਿ ਸੰਗ ਹੋਤਿ ॥੩੩॥
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਕੇ ਲੱਛਨ।
ਗੁਰ ਮਹਿਂ ਨਿਸ਼ਚਾ ਧਰਹਿ ਬਿਚੱਛਨ।
ਮਰੇ ਸਿਖ ਤੇ ਕਰੇ ਕੜਾਹ।
ਤਿਸ ਕੁਟੰਬ ਰੁਦਨਹਿ ਬਹੁ ਨਾਂਹ ॥੩੪॥
ਤਜਹਿ ਸ਼ੋਕ ਸਭਿ ਅਨੰਦ ਬਢਾਇ।
ਨਹਿਂ ਪੀਟਹਿਂ ਤ੍ਰਿਯਾ ਮਿਲਿ ਸਮੁਦਾਇ।
ਪਢਹਿਂ ਸ਼ਬਦ ਕਿਰਤਨ ਕੋ ਕਰੈਂ।

---

[੧]ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਉਚਾਰੇ।
[੨]ਜਿਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਗੁਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।
[੩](ਸੰਸਾਰਕ) ਆਨੰਦ ਵਾਸਤੇ।
[+]ਕਿਉਂਕਿ ਆਲਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
[੪]ਜੂੜਾ ਕਰਕੇ (ਰੱਖੇ)।
[੫]ਦਾਤਨ।
[++]ਦਾਦੇ ਨਾਨੇ ਦੀ ਉਲਾਦ ਆਪੋ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕਈ ਖਾਨਦਾਨੀ ਰੋਗ ਵਧ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵੈਦ ਲੋਕ ਮਨ੍ਹੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੁਨਹਿਂ ਬੈਠ ਬੈਰਾਗ ਸੁ ਧਰੈ ॥੩੫॥
ਪੁੰਜ ਸੰਤ[*] ਦਿਜ ਸਿੱਖ ਹਕਾਰੈ[1]।
ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਕਰਿਵਾਇ ਅਹਾਰੈ।
ਦਰਬ ਬਸਤ੍ਰ ਦੇ ਭੇਟਨਿ ਤਾਂਹੀ।
ਰੀਤਿ ਬੇਦ ਕੀ ਤਜਾਗੈ ਨਾਂਹੀ[+] ॥੩੬॥
ਕ੍ਰਿਆ ਸਮੇਤ ਸਿੱਖ ਕੋ ਸਾਰੈ[+]।
ਕੇਸ ਛਾਪ ਗੁਰ ਸਿਰ ਨ ਉਤਾਰੈ।
ਪਾਹੁਲੀਆ ਸਿਖ ਰਖੈ ਅਦਾਬਿ[2]।
ਰਖਹਿ ਨ ਬੇਮੁਖ[3] ਹ੍ਵੈ ਸੁ ਖਰਾਬ ॥੩੭॥
ਸਹੈ ਸਾਸਨਾ ਜਮ ਕੀ ਭਾਰੀ।
ਪਰਹਿ ਨਰਕ ਮਹਿਂ ਹ੍ਵੈ ਨ ਉਬਾਰੀ।
ਛਾਪ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੁਰ ਸਮ ਜਾਨੈ[4]।
ਗੁਰ ਸਮ ਅਦਬ ਕੇਸ ਕੋ ਠਾਨੈ ॥੩੮॥
ਜੋ ਉਤਰਾਹਿਂ[5] ਤਾਂਹਿ ਤਜਿ ਦੇਨਾ।
ਸਾਕ ਤਜਹਿਂ[6] ਕਰ ਪਾਨ ਨ ਲੇਨਾ[7]।
ਖਾਨ ਪਾਨ ਜੋ ਦੇਵੈ ਤਾਂਹਿ।

---

[*]ਪਾ:-ਪੰਜ ਸੱਤ।

[1]ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੰਤ ਤੇ ਦ੍ਵਿਜਨਮ ਸਿੱਖ ਭਾਵ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ। ਸਿੱਖ ਅੰਮ੍ਰਤ ਛਕ ਕੇ ਦ੍ਵਿਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਯਥਾ- 'ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ਗਵਨੁ ਮਿਟਾਇਆ'। ਪਰ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਤੁਕ ਹੈ:-'ਸੰਤ ਸੰਬੂਹ ਬਿੱਪਨ ਸਿਖਨ' ਸਾਰੇ ਸੰਤ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸਿੱਖ।

[+]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-ਬੇਦ ਕੀ ਰੀਤ ਕੋ ਤਜਾਗ ਕਰੇ, ਨਹਿਂ ਕਿਰਿਆ ਕੋ ਮਾਨ ਸੁ ਸਿੱਖ ਸੜਾਵੈ। ਅਰਥਾਤ ਵੇਦ ਦੀ ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇਵੇ ਤੇ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦੀ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਨਾ ਸਾੜੇ। ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਨਹਿਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣੀ ਰੀਤਿ ਸੀ ਹੀ, ਇਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਲੋੜ ਤਾਂ ਤਾਂਹੀ ਹੈ ਜੋ ਲੌਕਿਕ ਬੇਦਕ ਰੀਤਾਂ ਛੁਡਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਫਬਦਾ ਹੈ। ਮਰੇ ਤੇ ਕੜਾਹ ਕਰਨਾ, ਰੋਣਾ ਨਾ, ਪਿੱਟਣਾ ਨਾ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸਭ ਗੁਰਮਤ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਲੋਕਿਕ ਰੀਤ ਕਹਾਣੀ ਅਸੰਗਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਰਣਾਸ਼੍ਰਮ ਰੀਤੀ ਦਾ ਤਿਆਗਣਾ, ਸਿਲਾ ਨਾ ਪੂਜਣੀ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਰਮ ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਵਾਙੂ ਦੇਵ ਪੂਜਣੇ ਮਨ੍ਹੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸ਼ੰਕਰ ਦੱਤ ਰਾਮਾਨੁਜ ਤੇ ਗੋਰਖ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗਣਾ ਰੋਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਭਾਵ ਉਤੇ ਦਰਸਾਯਾ ਹੈ ਉਹੀ ਠੀਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰਕ ਰੀਤਾਂ ਤੇ ਕਰਮ ਵਿਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਫਸੌਤੀਆਂ ਅੰਕ ੪੦ ਵਿਚ ਆਪ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਰੋੜਦੇ ਹਨ।

[+]ਦੇਖੋ ਉਪਰ ਲਿਖੀ + ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਾਲੀ ਟੂਕ।

[2](ਕੇਸਾਂ ਦਾ) ਅਦਬ।

[3]ਜੋ ਬੇ-ਮੁਖ (ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਅਦਬ) ਨ ਰਖੇਗਾ।

[4]ਭਾਵ ਕੇਸ ਗੁਰੂ ਕੀ ਛਾਪ ਹੈ।

[5]ਜੋ (ਕੇਸ) ਉਤਰਾਵੇ।

[6]ਸਾਕ (ਉਸਦਾ) ਤਜ ਦੇਵੇ।

[7]ਪਾਣੀ ਹੱਥੋਂ ਨਾ ਲਵੇ।

ਪਾਪ ਭਾਗ ਸੋ ਭੀ ਕੁਛ ਪਾਹਿ ॥੩੯॥
ਤੁਰਕ ਮੀਤ ਕਰੀਐ ਨ ਵਿਸਾਹੂ[1]।
ਪਢਹਿ ਪਾਰਸੀ[2] ਬੇਮੁਖ ਵਾਹੂ।
ਮਰਨ ਕਿ ਜਨਮ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੈ ਵਜਾਹੂ।
ਬਖਸ਼ਾਵਹਿ ਤਨਖਾਹ ਸੁ ਰਾਹੂ[3] ॥੪੦॥
ਮੋਨੇ ਕਰ[4] ਅਹਾਰ ਨਹਿੰ ਖਾਨਾ[5]।
ਸਿਲਾ ਨ ਪੂਜਹਿ ਪਾਨ ਨ ਪਾਨਾ[6]।
ਬਰਨਾਸ਼੍ਰਮ ਕੀ ਰੀਤਿ ਬਿਰੋਧੀ।
ਮਮ ਸਿਖ ਕਰਹਿ ਨ ਰਾਖਹਿ ਸੋਧੀ[7] ॥੪੧॥

ਦੋਹਰਾ: [8]ਬਹੁਤ ਕਰਮ ਸੰਸਾਰ ਕੋ, ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾਂ ਦੇਵ।
ਨਹਿੰ ਮਾਨਹਿੰ ਸਿਖ, ਸੀਖ ਲੇ, ਰਖਿ ਭਰੋਸ ਗੁਰਦੇਵ ॥੪੨॥
ਜੋ ਗੁਰ ਕੇ ਘਰ ਜਨਮਯੋ, ਬਡੇ ਕਹੈਂ ਜਿਹ ਬੇਦ[9]।
ਤਪਿ, ਜਪਿ, ਦਾਨੀ, ਭੂਪ, ਦਿਜ; ਇਨਕੌ ਦੇਯ ਨ ਖੇਦ ॥੪੩॥
ਰੋਵੈਂ ਬੇਦੀ ਬੇਦ ਬਿਨ, ਰੋਵੈਂ ਪਾਪੀ ਲੋਗ[10]।
ਵੇਮੁਖ ਗੁਰ ਫਿਟਕਾਰਿਆ, ਰੋਵੈ ਦੀਰਘ ਰੋਗ[11] ॥੪੪॥
ਮੇਰੇ ਘਰ ਜੋ ਆਇਓ, ਗੁਰੂ ਸਬਦ ਕਰਿ ਹੇਤ[12]।
ਗੁਰ ਸਿੱਖਜਾ ਸੁਣ ਧਾਰੀਐ, ਰਹਿਣੀ ਰਹੈ ਸੁਚੇਤ ॥੪੫॥

---

[1]ਤੁਰਕ ਭਾਵੇਂ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸਾਹ ਨਾ ਕਰੀਏ। (ਕਿਉਂਕਿ ਕੌਮੀ ਵੰਗਾਰ ਵੇਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੱਕਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ)।

[2]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-
ਤੁਰਕ ਪਾਰਸੀ ਜੋ ਪੜ੍ਹੇ ਜੀਵਨ ਲੇਵੈ ਸਿੱਖ = ਜੋ ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਫਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਕੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਉਸ ਰਾਹੇ ਟੋਰੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਇਲਮ ਅਦਬ ਤੇ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਪੜ੍ਹਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗੇ ਖਯਾਲ ਤੇ ਰਹੁਰੀਤ (Culture) ਨਾ ਸਿਖੋ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਤਅੱਸਬ ਹੈ।
ਫਾਰਸੀ ਬੋਲੀ ਤੋਂ ਏਥੇ ਮਨ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

[3](ਵਿਆਹ ਆਦਿ ਵਿਚ ਹੋਈਆ ਭੁੱਲਾਂ ਦੀ) ਤਨਖਾਹ ਬਖਸ਼ਾਵੇ ਇਹ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਾਹ ਹੈ।

[4]ਮੋਨ੍ਹੇ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ।

[5]ਭੋਜਨ ਨਾ ਖਾਣਾ, (ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਇਹ ਕੁੱਠਾ ਖਾਂਦੇ ਤੇ ਹੁੱਕਾ ਪੀਂਦੇ ਹਨ)।

[6]ਨਾ ਪੱਥਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੇ (ਨਾ ਠਾਕੁਰਾਂ) ਦਾ ਚਰਨਾਂਮ੍ਰਿਤ ਲਵੇ, ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹੋ ਹੈ। (ਅ) ਪਾਨ ਨਾਂ ਖਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਨਾਂ ਵਾਲੇ ਤਮਾਕੂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

[7]ਵਰਨਾਸ਼੍ਰਮ ਅਰਥਾਤ ਜਾਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਜੋ ਹੈ ਵਿਰੋਧ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਨਾ ਧਾਰੇ, ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਤਕੜਾਈ ਰੱਖੇ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ, ਬਰਨਾਸ਼੍ਰਮ ਦੀ ਰੀਤੀ ਤੋਂ ਬਚੇ।

[8]ਭਾਵ ਬਹੁਤੀ ਲੋਕਾਚਾਰ ਤੇ ਕੁਲ ਰੀਤਾਂ ਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ (ਦਾ ਪੂਜਨ) ਸਿੱਖ ਨਾ ਮੰਨੇ।

[9]ਜੋ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮੇਂ ਭਾਵ ਗੁਰ ਅੰਸ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਦ ਬੀ ਵਡਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

[10]ਵੇਦ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰੋਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਾਪੀ ਲੋਕ ਬੀ ਰੋਂਦੇ ਹਨ।

[11]ਵਡੇ ਰੋਗ ਵਾਲੇ ਵਾਂਗ ਰੋਂਦੇ ਹਨ।

[12]ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ।

ਚੌਪਈ: ਮੈਂ ਬਖਸ਼ੌਂਗਾ ਦਜੋਂ ਪਦ ਸੋਇ[1]।
[2]ਜਹਾਂ ਨ ਪਹੁੰਚ ਸਕਹਿ ਕਬਿ ਕੋਇ।
ਸ਼ੰਕਰ, ਦੱਤ, ਰਾਮਾਨੁਜ ਨਾਂਹੀ[12]।
ਗੋਰਖ ਮੁਹੰਮਦ ਪਹੁੰਚਿ ਨ ਤਾਂਹੀ ॥੪੬॥
ਜਥਾ ਧਰਨਿ ਪਰ ਬਰਖਾ ਬਰਸੈ।
ਖੇਤੀ ਖੂਬ ਉਗਹਿ ਫਲ ਸਰਸੈ[3]।
ਤਜੋਂ ਗੁਰ ਸਨਮੁਖ ਸਗਰੇ ਧਰਮ।
ਕਹੈਂ ਗੁਰੂ ਫਲ ਦੇਂ ਬਿਨ ਭਰਮ[4] ॥੪੭॥
ਕਹਜੋ ਮੁਕਤਿ ਨਾਮਾ ਸੁਨਿ ਪਜਾਰੇ।
ਨ੍ਹਾਇ ਮੁਕਤਸਰ ਇਸਹਿ ਉਚਾਰੇ[*]।
ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਤੇ ਸੋ ਛੁਟਿ ਜਾਇ।
ਮਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰ ਕੇ ਸਦਨ ਸਿਧਾਇ' ॥੪੮॥
ਗੁਰ ਕੇ ਬਾਕ ਰਹਿਤ ਇਹ ਕਹੀ।
'ਛੁਟਹਿ ਚੁਰਾਸੀ ਜਿਨ ਇਹ ਲਹੀ।
ਰਹਿਣੀ ਰਹੈ ਜਾਨੀਐ ਨੀਕੀ।
ਅਘ ਤੇ ਛੁਟਹਿ ਸ਼੍ਰੇਯ ਹੁਇ ਜੀ ਕੀ ॥੪੯॥
ਜੇ ਨਰ ਪਚੀ ਅਧਿਕ ਸੰਸਾਰੀ।
ਫਸੇ ਕਰਮ ਮਹਿਂ ਜਜੋਂ ਮਧ ਜਾਰੀ[5]।
ਤਿਨ ਤੇ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਮਾਨਹਿਂ ਨਹੀਂ।
ਧਰਹੁ ਸਦਾ ਸਤਿਗੁਰ ਜਿਮ ਕਹੀ' ॥੫੦॥
ਇਸ ਬਿਧਿ ਕਹਿ ਗੁਰ ਰਹਿਤ ਬਿਬੇਕ।

---

[1]ਮੈਂ (ਗੁਨਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਬਖਸ਼ਾਂਗਾ। (ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ) ਉਹ ਪਦਵੀ ਦਿਆਂਗਾ (ਪਦਵੀ ਅੱਗੇ ਦੱਸਣ ਲਗੇ ਹਨ)।
[2]ਜਿਥੇ ਸ਼ਿਵਜੀ, ਦੱਤਾਤ੍ਰੇਯ, ਰਾਮਾਨੁਜ ਬੀ ਨਹੀਂ (ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ)।
[3]ਬਹੁਤੇ ਫਲ ਲਗਦੇ ਹਨ।
[4]ਤਿਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਕੇ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਬਿਨਾਂ ਭਰਮ ਦੇ (ਬਹੁਤੇ ਫਲਦੇ ਹਨ), (ਐਸਾ) ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਫੁਰਮਾਯਾ ਹੈ।
[*]ਇਹ ਮੁਕਤਨਾਮੇਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੇ ਅਗਲੇ ਅੰਸੂ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨਹੀਂ ਵਰਤੇ ਹੋਣੇ। ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਖੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀਆਂ, ਇਹ ਦੁਇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਹੋਏ ਹੋਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ ਦਾ ਜੁੱਧ ੧੭੬੨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਥੇ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤੇ ਦਾ ਵਰ ਦੇਕੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਮੁਕਤਸਰ' ਰੱਖਕੇ ਵਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਪੱਕਾ ਸਰੋਵਰ ਮਗਰੋਂ ਬਣਿਆ। ਮੁਕਤਸਰ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਤਾਂ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੁਕਤਸਰ ਨਾਮ ਬਖਸ਼ਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ।
ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਇਉਂ ਹੈ:-ਮੁਕਤਨਾਮਾ ਪੜ੍ਹੇ ਜਨੁ ਤੀਰਥ ਮੁਕਤਸਰ ਨ੍ਹਾਇ। ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਤੇ ਛੂਟ ਕਰ ਗੁਰ ਘਰ ਮਰ ਕਰ ਜਾਇ।
[5]ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਫਸੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਜਾਲ ਵਿਚ (ਮੱਛ)।

ਆਦਿ ਲਹੌਰਾ ਸਿੰਘ ਅਨੇਕ।
ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਕੋ ਸਭਿ ਸਮੁਝਾਈ।
ਸੁਨਤਿ ਅਨੰਦ ਰਿਦੈ ਸਮੁਦਾਈ ॥੫੧॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਮੁਕਤਨਾਮਾ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚਾਸਤੀ ਅੰਸੂ ॥੫੦॥

੫੧. [ਮੋਮਨੀ ਵੱਸ ਸਿੱਖਣੀ]

੫੦<<ਪਿਛਲਾ ਅੰਸੂ ਤਤਕਰਾ ਰੁਤਿ ੩ ਅਗਲਾ ਅੰਸੂ>>

ਦੋਹਰਾ: [*]ਇਕ ਦਿਨ ਉਠੇ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਗੁਰ,
ਥਿਰੇ ਸਭਾ ਮਹਿਂ ਆਇ।
ਕੇਤਿਕ ਸਿਖ ਸੇਵਕ ਨਿਕਟ,
ਬੈਠੇ ਸੁਰ ਸੁਰਰਾਇ[੧] ॥੧॥
ਚੌਪਈ: ਇਕ ਸਿਖ ਨਗਰ[੨+] ਸ੍ਵਾਸ ਬਡ ਚਢ੍ਯੋ।
ਭਾਗਤਿ ਆਇ ਬਿਸਮ ਡਰ ਬਢ੍ਯੋ।
ਪਹੁੰਚ੍ਯੋ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਢਿਗ ਤਿਸ ਕਾਲਾ।
ਬੰਦਨ ਕੀਨਸਿ ਹੌਲ ਬਿਸਾਲਾ ॥੨॥
ਹੇਰਿ ਹਾਲ ਤਿਸ ਕੋ ਇਸ ਢਾਰਾ[੩]।
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਉਚਾਰਾ।
'ਕਹੁ ਸਿੱਖਾ! ਸੁਖ ਹੈ ਤੁਵ ਤਾਂਈ?
ਕਿਮ ਇਮ ਆਯਹੁ ਬਹੁ ਸਹਿਸਾਈ[੪]' ॥੩॥
ਸੁਨਤਿ ਪੁਨਹਿਂ ਕਰਿ ਨਮੋ ਉਚਾਰਾ।
'ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੈਂ ਸਿਖ ਵਣਜਾਰਾ।
ਅਚਰਜ ਹੇਰਤਿ ਛੋਰਿ ਬਿਲੰਦਾ।
ਤੁਮ ਢਿਗ ਪਹੁੰਚ੍ਯੋ ਲਖੇ ਅਲੰਬਾ ॥੪॥
ਏਕ ਮੋਮਨੀ[੫] ਹੈ ਇਤ ਓਰੀ।
ਸਿੱਖਣੀ ਨਿਜ ਬਸਿ ਮੈਂ ਕਰਿ ਛੋਰੀ[੬]।
ਐਸੋ ਮੰਤ੍ਰ ਪਠ੍ਯੋ ਤਿਨ ਕੋਈ।
ਤਿਸ ਕੀ ਬਾਤ ਬਖਾਨਤਿ ਸੋਈ ॥੫॥
-ਅਬਿ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖਣੀ ਰਹੌਂ।
ਇਸ ਅਨੁਸਾਰਿ ਹੋਨਿ ਮੈਂ ਚਹੌਂ-।
ਕਰ ਜੋਰੇ ਹਮ ਜਿਤਿਕ ਨਿਕੇਤ[੭]।

---

[*]ਇਹ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਨੌਵੀਂ ਸਾਖੀ ਹੈ।
[੧]ਜਿਵੇਂ ਇੰਦ੍ਰ ਪਾਸ ਦੇਵਤੇ।
[੨]ਕਿਸੇ ਨਗਰ ਦਾ; ਪਰ ਸ਼ੁਧ ਪਾਠ 'ਨਗਨ' ਚਾਹੀਏ।
[+]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ 'ਨੰਗਾ ਹੀ' ਹੈ, 'ਨਗਰ' ਏਥੇ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਭੁੱਲ ਹੈ।
[੩]ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ।
[੪]ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ।
[੫]ਮੁਸਲਮਾਨੀ। ਅੰਕ ੧੭ ਮੁਜਬ ਮੁਸਲਮਾਨ।
[੬](ਇਕ) ਸਿੱਖਣੀ (ਉਸ ਮੋਮਨੀ ਨੇ) ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਕਰ ਛੱਡੀ ਹੈ।
[੭]ਜਿਤਨੇ ਕੁ ਅਸੀਂ ਘਰ ਵਾਲੇ ਹਾਂ।

ਬਹੁ ਸੁੱਖਾਂ ਸੁੱਖੀ ਸੁਖ ਹੇਤੁ' ॥੬॥
ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਯੋ 'ਸੁ ਜਾਨ ਅਜੋਗ[1]।
ਪੀਰ ਮੁਰੀਦੀ ਸਿੱਖਨੀ ਹੋਗ[2]।
ਖਾਵਤਿ ਹੋਗ ਸ਼ਰੀਣੀ ਸੋਇ।
ਇਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਬਸਿ ਤਿਸ ਹੋਇ' ॥੭॥
ਸਿੱਖ ਬਿਨੈ ਬੋਲਯੋ ਕਰ ਜੋਰੀ।
'ਬਖਸ਼ਹੁ, ਅਹੈ ਭਾਣਜੀ ਮੋਰੀ।
ਮੈਂ ਅਰੁ ਮਮ ਭਗਨੀ ਜਦ ਕਦਾ।
ਅਹੈਂ ਆਦਿ ਕੇ ਸਿਦਕੀ ਸਦਾ ॥੮॥
ਨਾਨਕ ਦਾਦਕ ਸਿੱਖ ਹਮਾਰੇ।
ਐਸੀ ਨਹੀਂ ਕੁਮਤਿ ਕੋ ਧਾਰੇ।'
ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਉਪਚਾਰ ਬਖਾਨਾ।
'ਤਿਸ ਕਰਾਉ ਸਰਮੁਕਤ ਸ਼ਨਾਨਾ[*] ॥੯॥
ਦੂਰ ਕੁਰਹਿਤ ਹੋਹਿਗੀ ਤਬੈ।
ਪਢਉ ਮੁਕਤਿਨਾਮਾ ਢਿਗ ਸਬੈ।
ਚਾਲੀ ਪਾਠ ਸੁਨਾਵਨਿ ਕਰੀਏ।
ਪੁਨ ਜਪ ਪਢਹੁ ਬਿਘਨ ਪਰਹਰੀਏ ॥੧੦॥
-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੋਇਂ ਸਹਾਇ-।
ਆਦਿਤਵਾਰ ਨਉਚੰਦ ਲਿਖਾਇ[3]।
ਸਿਰ ਬੰਧਹੁ ਕੈ ਗਰ ਮਹਿਂ ਪਾਵੈ।
ਸੁਰਤਿ ਟਿਕਾਣੇ ਤਬਿ ਤਿਸ ਆਵੈ ॥੧੧॥
ਪਰਯੋ ਭੂਤ ਕੋ ਸਾਯਾ ਜੋਇ।
ਸਕਲ ਬਿਨਾਸ਼ੀ ਹੋਵੈ ਸੋਇ।
ਸਿਖੀ ਸਾਬਤ ਰਖੀਅਹਿ ਪਲਾ[4]।
ਰਹਿਣੀ ਭਲੀ ਭੇਖ ਨਹਿਂ ਭਲਾ[5] ॥੧੨॥

---

[1]ਇਹ ਅਜੋਗ ਜਾਣ।
[2]ਸਿੱਖਣੀ ਪੀਰਾਂ ਦੀ ਮੁਰੀਦ ਹੋਵੇਗੀ, ਭਾਵ ਨਿਗਾਹੇ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਹੋਸੀ।
[*]ਇਸ ਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਖੀ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਦੀ ਹੈ ਯਾ ਮੁਕਤਸਰ ਦਾ ਭਾਵ ਮੁਕਤ ਨਾਮੇ ਤੋਂ ਯਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਹੈ ਯਾ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੇ ਆਖੇਪਕਾਰ ਨੇ ਮੁਕਤਸਰ ਕੋਲੋਂ ਮਗਰੋਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਗੇ ਵਰੇਵੇ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ੪੦ ਪਾਠ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।
[3]ਨੌਂ ਚੰਦੇ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ।
[4](ਬੁੱਧੀ ਰੂਪੀ) ਪੱਲੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਸਾਬਤ ਰੱਖੋ।
[5]ਭੇਖ ਧਾਰਨੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ।

ਸਿਦਕ ਸਹਿਤ ਸਿੱਖੀ ਗੁਰ ਪਜਾਰੀ।
ਜਿਨ ਧਾਰੀ ਸੋ ਉਤਰਹਿ ਪਾਰੀ।
ਲੋਭੀ ਦਰਬ ਭੇਟ ਕੇ ਗੁਰ ਨਹਿੰ[੧]।
ਲੇ ਕਰਿ ਜੇ ਕੁਰਹਿਤੀਯੇ ਬਖਸ਼ਹਿੰ[੨] ॥੧੩॥
ਜੋ ਸਿਖ ਧਨ ਕੋ ਲੋਭੀ ਹੋਇ[੩]।
ਬਖਸ਼ਹਿ ਕਬਿ ਕੁਰਹਿਤਿਯਹਿ ਕੋਇ[੪]।
ਸੋ ਸਿਖ ਨਾਂਹਿਨ ਲਖਹ, ਕੁਚਾਲਾ।
ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਘਰ ਕੋ ਚੋਰ ਬਿਸਾਲਾ[+] ॥੧੪॥
ਗੁਰ ਹਜ਼ੂਰ ਸਿੱਖੀ ਤਿਸ ਕੇਰੀ।
ਨਹਿੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਇ ਕਿਸ ਬੇਰੀ।'
ਸੁਨਿ ਗੁਰ ਬਾਕ ਸਿੱਖ ਘਰ ਗਯੋ।
ਸੋ ਬਿਧਿ ਸਕਲ ਕਰਤਿ ਤਹਿੰ ਭਯੋ ॥੧੫॥
ਕੇਤਿਕ ਦਯੋਸ ਬਿਤੇ ਜਬਿ ਫੇਰ।
ਸ਼੍ਰੀ ਕਲ਼ਗੀਧਰ ਚਢੇ ਅਖੇਰ।
ਜੰਮਣ ਖੇੜੇ[੫] ਕੇ ਢਿਗ ਗਏ।
ਸਿੱਖ ਬਣਜਾਰੇ ਪਿਖ ਤਹਿੰ ਲਏ[੬] ॥੧੬॥
ਕਰਿ ਬਿਨਤੀ ਗੁਰ ਨਿਕਟ ਉਤਾਰੇ।
ਸਿੱਖਣੀ ਆਨਿ ਬੰਦਨਾ ਧਾਰੇ।
ਕਹੀ ਬਾਰਤਾ ਜੁਗ ਕਰ ਜੋਰੀ।
'ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁਝ ਵਸਿ ਕਰਿ ਛੋਰੀ ॥੧੭॥
ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰਤਿ ਨਿਤ ਰਹੀ।
ਮਨ ਇਸਥਿਰਤਾ ਪਾਵਤਿ ਨਹੀਂ।
ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਯੋ 'ਚਿੰਤ ਦਿਹੁ ਤਯਾਗੇ।
ਅੰਗ ਸੰਗ ਬਿਨ ਪਾਪ ਨ ਲਾਗੇ[੭*] ॥੧੮॥

---

[੧]ਧਨ ਦੀ ਭੇਟਾ ਦੇ ਲੋਭੀ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹਨ।
[੨]ਕਿ ਧਨ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਕੁਰਹਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀ ਜਾਣ।
[੩]ਜੋ ਸਿਖ ਧਨ ਦਾ ਲੋਭੀ ਹੋਕੇ।
[੪]ਓਹੋ ਕਦੇ ਕੁਰਤਿਹਏ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੇਗਾ।
[+]ਲੋਭ ਪਿਛੇ ਕੁਰਹਿਤੀਏ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਣਾ ਮਨ੍ਹੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
[੫]ਨਾਮ ਗ੍ਰਾਮ ਦਾ।
[੬]ਉਸ ਵਣਜਾਰੇ ਸਿੱਖ ਨੇ (ਗੁਰੂ ਜੀ) ਵੇਖ ਲਏ।
[੭]ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਅੰਗਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਗੀ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ।
[*]ਇਥੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖਣੀ ਪਰ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਆਚਾਰ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਸੀ।

ਚਾਰ ਮਕਾਰ[1] ਵਿਸਾਹੁ ਨ ਰੱਖੀ।
ਮੁਸਲਾ, ਮਤਰੇਈ, ਮਨ, ਮੱਖੀ।
ਸਿੱਖਣੀਏ ਨਿਜ ਸਿਦਕ ਸੁਨਾਇ[2]।'
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਤਬਿ ਕਹਤਿ ਬਨਾਇ ॥੧੯॥
'ਗੁਰ ਕੀ ਅਰੁ ਗੁਰ ਸਿੱਖਨਿ ਕੇਰੀ।
ਨਿਜ ਕਰ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁਂ ਘਨੇਰੀ।
ਉਰ ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਮੈਂ ਧਰੋਂ ਬਡੇਰੇ।
ਓਟ ਆਸਰਾ ਗੁਰ ਤੁਮ ਮੇਰੇ[3] ॥੨੦॥
ਬਖਸ਼ ਲੇਹੁ ਹਮ ਤੁਮਰੀ ਸ਼ਰਨੀ।
ਪਤਿਤਨਿ ਪਾਵਨਤਾ ਬਿਧਿ ਬਰਨੀ[4]।'
ਸੁਨਿ ਕਰਿ, ਸਿੱਖ ਸਿੱਖਣੀ ਸੇਵਾ।
ਕਰੀ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਗੁਰ ਦੇਵਾ[5] ॥੨੧॥
ਮਸਤਕ ਟੇਕਿ ਉਪਾਇਨ ਦੀਨੀ।
ਖੁਸ਼ੀ ਤਿਨਹੁਂ ਪ੍ਰਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਨੀ।
ਕਹਜੋ 'ਸਿਖਣੀਏ ! ਸੁਨਹੁਂ ਭਵਿੱਖ।
ਤੁਵ ਸੁਤ ਹੋਵਹਿਗੋ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ॥੨੨॥
ਜਨਮ ਸਪਤਮੋ ਤੁਵ ਜਬਿ ਹੋਇ।
ਸੰਗਤਿ ਸਿੰਘ ਕੀ ਬਨਿ ਹੈਂ ਜੋਇ[6]।
ਤਬਿ ਉਧਾਰ ਤੇਰੋ ਹੁਇ ਜਾਇ[7]।
ਕਰਨਿ ਸੇਵ ਕੋ ਤਬਿ ਫਲ ਪਾਇਂ' ॥੨੩॥
ਇਮ ਬਰ ਦੇ ਕਰਿ ਹਯ ਆਰੋਹੇ।
ਡੇਰੇ ਬਿਖੇ ਆਨਿ ਕਰਿ ਸੋਹੇ।

---

[1]ਮਮਿਆਂ ਦਾ।
[2]ਭਾਵ ਦੱਸ।
[3]ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਓਟ ਆਸਰਾ ਹੋ।
[4]ਆਪ ਨੇ ਨੀਚਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵਿਧੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।
[5]ਇਹ ਗਲ ਸੁਣਕੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਿੱਖਣੀ ਨੇ ਜੋ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ (ਉਸ ਪਰ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ 'ਸੁਨਕਰ' ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਥੇ ਪਾਠ ਇਹ ਹੈ:-ਸਣੇ ਸਿਖ ਸਿਖਣੀ ਟਹਿਲ ਕੀਤੀ।
[6]ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਣੇਂਗੀ।
[7]ਲਿਖਤੀ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਪਾਠ ਹੈ:-'ਅਤੇ ਸਤਵੇਂ ਜਨਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਕੀ ਮਹਲ ਬਸਕੇ ਉਧਰੈਂਗੀ' ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਇਹ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿੱਖ (ਜੋ ਤੇਰਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪਤੀ ਹੈ) ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਤੂੰ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਕੇ ਉਸ ਜਨਮ ਮੁਕਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਂਗੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਜੀਂਦ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲ ਹੋਵੇ। ਜੋ ਸੰਮਤ ੧੯੯੧-੯੨ ਬਿ: ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਭਾ ਕੌਰ ਸੀ।

[*]ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇਰ ਹਜੂਰ।
ਰਾਗੀ ਕਰਤਿ ਕੀਰਤਨ ਰੂਰ ॥੨੪॥
ਜਿਸ ਤੇ ਬਹੁ ਬੈਰਾਗ ਉਪਾਵਤਿ।
ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਵਾਰ ਕੋ ਗਾਵਤਿ[1]।
ਸੁਨੈ ਖਾਲਸਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ।
ਖੁਸ਼ੀ ਬਿਸਾਲ ਧਾਰਤੇ ਚੀਤ ॥੨੫॥
ਸਮੈ ਪ੍ਰਾਤਿ ਕੇ ਮਨ ਟਿਕ ਗਏ।
ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਪ੍ਰੇਮ ਸਭਿਨਿ ਕੇ ਭਏ।
ਸ਼ਬਦ ਸਾਜ਼ ਅਰ ਕੰਠ ਮਿਲੇ ਹੈਂ।
ਬਸਜੋ ਰਾਗ ਜੁਤਿ ਤਾਲ ਭਲੇ ਹੈਂ[2] ॥੨੬॥
ਜਬਹਿ ਭੋਗ ਪਾਯੋ ਕਰਿ ਨਮੋ।
ਸਿੱਖ ਇਕਾਂਗੀ[3] ਸੁਨਿ ਤਿਹ ਸਮੋ।
ਰਿਦੈ ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਨ ਬਿਨ ਗੁਰ ਬਾਨੀ।
ਸੁਨਹਿ ਪਠਹਿ ਨਹਿਂ ਅਪਰ ਬਖਾਨੀ ॥੨੭॥
ਸੋ ਉਠਿ ਕੈ ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਉਚੇਰੇ।
ਬੋਲਜੋ[4] ਕਰੁਨਾ ਸਿੰਧ ਅਗੇਰੇ।
'ਸੁਨੀਐ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ! ਮੋਰ ਪੁਕਾਰ।
ਰਾਗੀ ਗਏ ਸਿਦਕ ਕੇ ਹਾਰਿ ॥੨੮॥
ਤਜਿ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਨੀ ਇਸ ਬੇਰਾ।
ਗਾਯੋ ਗੋਪੀਚੰਦ ਕੋ ਝੇਰਾ।
ਅੰਮ੍ਰਤ ਵੇਲੇ ਉਠਤਿ ਅਰੰਭਾ।
ਸੁਨਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਯੋ ਅਚੰਭਾ ॥੨੯॥
ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਿ ਬਿਨ ਬਾਣੀ ਕਾਚੀ।
ਸ਼੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਿਂ ਏਵ ਉਬਾਚੀ।
ਜਾਨਿ ਬੂਝਿ ਇਨ ਤਜਾਗਨਿ ਠਾਨੀ।
ਵੇਲਾ ਕਿਰਤਨ ਕੇ ਗੁਰਬਾਨੀ ॥੩੦॥
ਕਜੋਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਗਾਨਿ ਕਿਯ ਆਨਾ[5]।'

---

[*]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦੀ ਇਹ ਦਸਵੀਂ ਸਾਖੀ ਹੈ।
[1]ਗੋਪੀਚੰਦ ਦੀ ਵਾਰ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।
[2]ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ:-'ਸ਼ਬਦ, ਸਾਜ, ਕੰਠ, ਪ੍ਰੇਮ, ਏਕ ਹੋ ਗਏ।
[3]ਇਕਾਂਗੀ ਦਾ ਅਰਥ ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ।
[4]ਉਚੀ ਬੋਲਿਆ।
[5]ਹੋਰ।

ਸੁਨਿ ਕਲਗ਼ੀਧਰ ਬਾਕ ਬਖਾਨਾ।
'ਭਾਈ ਸਾਂਈਲੋਕਾ! ਸੁਨੀਅਹਿ।
ਗੁਰ ਅਰੁ ਸਿਖ ਮੈਂ ਭੇਵ ਨ ਜਨੀਅਹਿ ॥੩੧॥
ਸਿਖ ਸੇਵਕ ਸਭਿ ਭਗਤਿ ਬਿਸਾਲੇ।
ਸਾਸ ਸਾਸ ਕਰਤਾਰ ਸਮਾਲੇ।
ਤੱਦਪਿ ਸਿੱਖਾ! ਸਿੱਖੀ ਦੂਰ।
ਗੁਰ ਕਰੁਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭੂਰ ॥੩੨॥
ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਧੰਨ ਬੈਰਾਗੀ।
ਚੌਦਾਂ ਸੈ ਰਾਣੀ ਜਿਨ ਤਜਾਗੀ।
ਦੀਰਘ ਰਾਜ ਮੋਹ ਜੋ ਮਨ ਕਾ[1]।
ਤੁਰਤ ਤੋਰ ਡਾਰਜੋ ਜਿਮ ਤਿਨਕਾ ॥੩੩॥
ਤਪ ਕਰਿ ਸਿੱਧ ਭਯੋ ਸਭਿ ਤਜਾਗਜੋ।
ਉਧਰਜੋ ਗੋਰਖ ਕੇ ਪਗ ਲਾਗਜੋ।
ਗਜ, ਬਾਜੀ, ਧਨ, ਸਿਵਕਾ, ਸਜੰਦਨ।
ਸੁੰਦਰ ਚੰਦਰਮੁਖੀ ਸਹਿ ਨੰਦਨ[2] ॥੩੪॥
ਤਜਿ ਕਰਿ ਨਹਿੰਨ ਸੰਭਾਰਨਿ ਕਰੇ।
ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਬੈਰਾਗ ਰਿਦੇ ਮੋਂ ਧਰੇ।
ਤੁਮ ਸਭਿ ਸਿੱਖ ਹਜ਼ੂਰ ਰਹੰਤੇ।
ਮਨ ਅਪਨੇ ਕੋ ਨਹਿਂ ਥਿਰਿਯੰਤੇ ॥੩੫॥
ਘਰ ਮਹਿਂ ਨਾਰਿ ਕੁਸੁੰਦਰ[3], ਕਾਣੀ।
ਭਲੀ ਰਹਿਤ ਜਿਨ ਏਕ ਨ ਜਾਣੀ[4]।
ਮਨਲਾਗਜੋ ਤਿਨ ਸੰਗ ਤੁਮਾਰੋ।
ਗੁਰ ਘਰ ਤੇ ਧਨ ਲਹੋ, ਬਿਚਾਰੋ ॥੩੬॥
ਸੋ ਲੇ ਕਰਿ ਪਹੁੰਚਹੁ ਤਿਨ ਪਾਸ[5]।
ਕਰਿਬੇ ਚਹਹੁ ਬਿਲਾਸ ਅਵਾਸ।
ਗੋਪੀਚੰਦ ਰੀਸ ਕੋ ਕੈਸੇ।
ਤੁਮ ਚਾਹਤਿ, ਕਹੀਐ ਬਿਧਿ ਤੈਸੇ ॥੩੭॥
ਜੋ ਬੈਰਾਗਵਾਨ ਜਨ ਭਾਰੇ।

---

[1]ਭਾਰੀ ਰਾਜ (ਅਤੇ) ਮਨ ਦਾ ਮੋਹ।
[2]ਚੰਦ ਮੁਖ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਸਮੇਤ।
[3]ਕੋਹਝੀ।
[4]ਜਿਸ ਨੇ ਭਲੀ ਰਹਿਤ ਇਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ।
[5]ਭਾਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪਾਸ।

ਸਭਿ ਕੇ ਸਾਂਝੇ ਗੁਰੂ ਉਦਾਰੇ।
ਜਿਸ ਬਾਣੀ ਕੋ ਪਠਤਿ ਸੁਨੰਤੇ।
ਸ਼ਾਂਤ ਵਿਰਾਗ ਗਜਾਨ ਉਪਜੰਤੇ ॥੩੮॥
ਇਸਿ ਬਿਧਿ ਕੀਨਿ ਜੁ ਸ਼ੁਭ ਮਤਿ[1] ਬਾਨੀ।
ਗੁਰਬਾਨੀ ਕੇ ਲਖਹੁ ਸਮਾਨੀ[*]।
ਬੇਦ ਵਾਕ ਜੋ ਅਹੈ ਬਿਅਰਥ[+]।
ਸੁਰ ਮੁਨਿ ਕਹੇ ਜਨਾਇ ਅਨਰਥ[2] ॥੩੯॥
ਤਿਸ ਕੋ ਤਜਾਗ ਕਰਨ ਭਲ ਜਾਨੋ।
ਗਹੈ ਜੁ ਤਹਾਂ[3] ਸੁ ਨਰਕ ਪਯਾਨੋ।
ਕੋ ਬਾਲਕ ਨੇ ਬਾਕ ਉਚਾਰਾ।
ਜਿਸ ਮਹਿਂ ਸਾਰ ਭਲੇ ਨਿਰਧਾਰਾ ॥੪੦॥
ਤਿਸ ਕੋ ਮਾਨ ਲੇਨਿ ਸ਼ੁਭ ਜਾਨੋ।
ਸੋ ਨਰ ਕਰਹਿ ਬਿਕਾਰਨ ਹਾਨੋ।
[4]ਜਿਸ ਮਹਿਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਜਸੁ ਕਹਜੋ।
ਸਾਰ ਅਸਾਰ ਬਿਚਾਰਨ ਲਹਜੋ[5] ॥੪੧॥
ਅਵਤਾਰਨਿ ਕੀ ਕਥਾ ਮਹਾਂਨੀ।

---

[1]ਜੋ ਸ਼ੁਭ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ।

[*]ਇਸ ਸਾਖੀ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਇਤਨਾ ਭਾਵ ਗ੍ਰਾਹਿਣ ਜੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚੇ ਵੈਰਾਗੀਆਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਕੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ ਧਾਰਨੇ ਹਨ, ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਰਚਿਤ ਬਾਣੀਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੱਕੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੱਚੀਆਂ ਹਨ। ਪਾਠ, ਆਰਾਧਨਾ, ਜਪਣਾ, ਏਕਾਗ੍ਰਤਾ ਤੇ ਕਲਿਆਨ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸੁਣਨਾ ਗਾਉਣਾ ਉਸੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਉਪਕਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਹੈ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਤੇ ਅਵਿਦਿਆ ਰਹਿਤ ਪਰਮ ਸ਼ੁਧ ਸਤੋ ਅੰਸ਼ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਈਸ਼੍ਵਰ ਵਲੋਂ ਉਤਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਰਮ ਪਾਵਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ੈਣੀ ਬਾਣੀ ਰੱਬੀ ਗਿਆਨ ਹੈ ਤੇ ਪਰਮ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਤੁੱਲ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਸਾਖੀ ਬੀ ਅਖੇਪਕਾਰ ਦੀ ਪਾਈ ਗਈ ਯਾਂ ਵਿਗਾੜੀ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, 'ਏਕਾਂਗੀ ਸਿੱਖ' ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਖਾਤਬ ਕਰਨਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਅਪ੍ਰਾਧੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕਰੀਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿ ਵਾਕ ਹੈ 'ਖਾਲਿਸਾ ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਹੈ ਖਾਸ'। ਪਿਛੇ ਮੁਕਤਨਾਮੇਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ:-'ਵਾਚੇ ਵੇਦ ਗਿਰਾ ਗੁਰ ਛੋਡੇ' ਸੋ ਤਨਖਾਹੀਆ ਹੈ।

[+]ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਪਾਠ ਇਉਂ ਹੈ 'ਬੇਦਕਾ ਵਾਕ ਬੀ ਬਿਅਰਥ ਤਿਆਗਣਾ, ਦੇਵਤਾ ਕੀ ਬਾਣੀ ਭੀ ਆਖਰ ਭੀ ਛੋਡੀਏ। ਸਾਰ ਵਾਲਾ ਵਾਕ ਬਾਲਕ ਕਾ ਭੀ ਮੰਨਣਾ। ' ਇਸੇ ਭਾਵ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਲੋਕ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਯਥਾ 'ਯੁਕਤੀ ਯੁਕਤਮੁਪਾਦੇਯੰ ਵਚਨੰ ਬਾਲਕਾਦ੍ ਮਪਿ ਯੁਕਤੀਹੀਨੰ ਨ ਸੰਗ੍ਰਹਜਮਪਿ ਉਕੂੰ ਪਦਮ ਜਨਮਣਾ [ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਗ੍ਰੰਥ]। ' ਭਾਵ ਯੁਕਤੀ ਸਹਿਤ ਕਿਹਾ ਵਚਨ ਬਾਲਕ ਦਾ ਭੀ ਮੰਨਣਾ, ਯੁਕਤੀ ਤੇ ਰਹਿਤ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਕਿਹਾ ਭੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ; ਆਖੇਪਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਭਾਵ ਵਾੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

[2]ਦੇਵਤੇ ਵਾ ਮੁਨੀ ਉਚਾਰਨ ਤੋਂ ਅਨਰਥ (= ਉਲਟ ਅਰਥ) ਜਣਾਵੇ।

[3]ਉਸ (ਭਾਵ) ਨੂੰ ਜੋ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੇ।

[4]ਇਥੋਂ ਤਕ ਸੌ ਸਾਖੀ ਦਾ ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਅੱਗੇ ਕਵੀ ਜੀ ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।

[5]ਸੱਤ ਅਸੱਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ।

ਰਾਮਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿਕ ਗੁਨਖਾਨੀ।
ਸਤਿਗੁਰ ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਤੇ ਆਦਿ।
ਬਰਨਨ ਕਰਜੋ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੰਬਾਦਿ ॥੪੨॥
ਤਿਸ ਪਰ ਤਰਕ ਕਰਹਿਂ ਮਨ ਮੂੜ੍ਹੇ।
ਭੇਦ ਨ ਪਾਇ ਸਕਹਿਂ ਗੁਨ ਰੂੜੇ।
ਸੋ ਨਰ ਖੈ ਹੈਂ ਜਮ ਕੀ ਮਾਰ।
ਜਨਮ ਮਰਨ ਲਹਿਂ ਨਿਤ ਹ੍ਵੈਂ ਖ੍ਵਾਰ ॥੪੩॥
ਯਾਂ ਤੇ ਜਿਨ ਸ਼ੁਭ ਬਾਤਿ ਉਚਾਰੀ।
ਸੁਮਤਿਵੰਤ ਸਭਿ ਅੰਗੀਕਾਰੀ।
ਪਠਹਿ ਸੁਨਹਿਂ ਗੁਰਮਤ ਕੋ ਧਾਰੈ।
ਭਵ ਸਾਗਰ ਤੇ ਉਤਰਹਿ ਪਾਰੈ ॥੪੪॥
ਪਠਹਿ ਸੁਨਹਿ ਨਹਿਂ ਭਲੋ ਕਮਾਵਹਿ।
ਸ਼ੁਭ ਬਾਨੀ ਪਰ ਤਰਕ ਉਠਾਵਹਿ[1]।
ਤਿਸ ਨਰ ਕਾ ਹੁਇ ਨਰਕ ਪਯਾਨਾ।
ਹਾਰ ਜਨਮ ਕੋ ਪੁਨ ਪਛੁਤਾਨਾ ॥੪੫॥
ਕਰੈਂ[2] ਖਾਲਸਾ ਕੇ ਹਿਤ ਬਾਨੀ।
ਹਮ ਭੀ, ਕੇਤਿਕ ਕਰਹਿਂ[*] ਬਖਾਨੀ[3]।
ਆਦਿ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਜੇ ਆਨ।
ਭਾਖਾ ਸਭਿ ਕੀ ਕਰਤਿ ਸੁਜਾਨ ॥੪੬॥
ਸੋ ਹਮ ਪੰਥ ਹੇਤੁ ਕਰਿਵਾਵੈਂ।
ਪਠਹਿਂ ਆਪ ਸਭਿਹੂੰਨ ਸੁਨਾਵੈਂ। '
[4]ਹੁਤੇ ਬਵੰਜਾ ਕਵਿ ਗੁਰ ਪਾਸ।
ਸਭਿ ਹੀ ਬਾਨੀ ਕਰਹਿਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ॥੪੭॥
ਸਤਿਗੁਰ ਸਭਿ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਰਿਵਾਵੈਂ।
ਪੱਤ੍ਰੇ ਦੀਰਘ ਪਰ ਲਿਖਵਾਵੈਂ।
ਨਾਮ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋ ਬਿੱਦਜਾ ਸਾਗਰ।
ਰਾਖਨ ਕੀਨੋ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਗਰ[5] ॥੪੮॥

---

[1]ਭਾਵ ਸ਼ੁਭ ਬਾਣੀ ਤੇ ਤਰਕ ਨਾ ਕਰੇ, ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤੁੱਲਤਾ ਕਿਸੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ।
[2](ਅਸੀਂ) ਕਰਾਂਗੇ।
[*]ਪਾ:-ਸੇਵਕ ਕੀਨਿ।
[3]ਤੇ ਕੁਝ ਕੁ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਬੀ ਹੈ।
[4]ਇੱਥੋਂ ਅੱਗੇ ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ।
[5]ਪ੍ਰਬੀਨ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਨੇ।

ਕਵਿਤਾ ਸਭਿਹਿਨਿ ਕੀ ਪਰਖੰਤੇ।
ਜਿਮ ਤਮ ਤਾਰ[1] ਸੁ ਛੰਦ ਬਨੰਤੇ।
ਰੀਝ ਰੀਝ ਦੇਂ ਮੌਜ[2] ਘਨੇਰੀ।
ਲਾਖਹੁਂ ਦਰਬ ਕਰੋਰਨ ਕੇਰੀ ॥੪੯॥
ਕਵੀਅਨਿ ਕੋ ਆਗੇ ਬਿਰਤਾਂਤ।
ਕਰਹਿਂ ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਿਂ ਸਭਿ ਬੱਖਜਾਤ।
ਰੁੱਤ ਭਈ ਅਬਿ ਤੀਸਰ ਪੂਰੀ।
ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਕੀ ਕਥ ਰੂਰੀ ॥੫੦॥
ਪਠਹਿਂ ਸੁਨਹਿਂ ਉਪਜਾਵਹਿਂ ਪ੍ਰੇਮ।
ਸਤਿਗੁਰ ਬਖਸ਼ਹਿ ਸ਼੍ਰੋਤਨਿ ਛੇਮ।
ਦਸ ਪਤਿਸ਼ਾਹਨਿ ਚਰਨ ਮਨਾਇ।
ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਕਾਬਜ ਬਨਾਇ ॥੫੧॥

ਇਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਿੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਰੁਤੇ 'ਸਿੱਖਨਿ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਕਵਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਬਿਰਚਤਾਯਾਂ ਭਾਯਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਮਹਾਤਮ ਤ੍ਰਿਤੀ ਰੁਤੇ ਸੰਪੂਰਨੰ ਮਸਤ ਸ਼ੁਭ ਮਸਤ ਨਾਮ ਇਕ ਪੰਚਾਸਤਿ ਅੰਸੂ[+] ॥੫੧॥

[ਤੀਜੀ ਰੁਤਿ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ]

---

[1]ਵੱਧ ਘੱਟ।
[2]ਬਖਸ਼ਸ਼।
[+]ਛਾਪੇ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਇਸਤੋਂ ਅਗੇ ਇਹ ਪਾਠ ਹੈ:-ਸ਼੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥ ਧੰਨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ। ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਸਹਾਇ ਤ੍ਰਿਯੀ ਰੁਤ ਸੰਪੂਰਨੰ ॥